

SOCIALISTICKÁ REVUE

AKADEMIE

ROČNÍK XV.

REDAKTOŘI:

FR. MODRÁČEK A F. V. KREJČÍ.

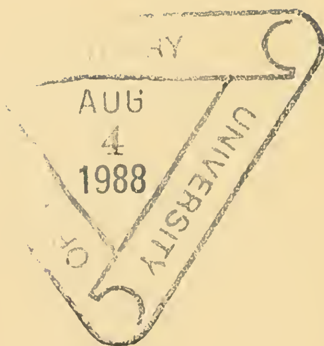
VYDAVATEL:

DR. B. ŠMERAL.

V PRAZE 1911.

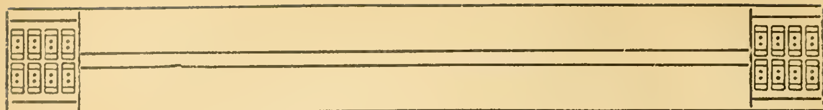
MAJITEL: TISKOVÝ VÝBOR ČESKOSLOVANSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY DĚLNICKÉ. — DĚLNICKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V PRAZE.

OBSAH:

Články:

Přehledy.

Politický:

Odborový:

Hospodářský:

Sociálně-politický:

Družstevnický:

Školský:

Literární a umělecký:

ROČNÍK XV.
ČÍSLO 1. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

J. V. KREJČÍ:

Básník v dnešní společnosti.

KAPITALISTICKÝ ráz a duch doby neměl pro žádného z umělců následky tak osudné jako pro básníka. Tím, že buržoasie dosáhla rozhodující moci a stala se nositelkou kultury po celé devatenácté století, některá umění ovšem získala. Hudebník přestal býti příživníkem panovníků a šlechty a našel si široké demokratičtější obecenstvo, jehož potlesk má pro něho nekonečně větší váhu morální i hmotnou, nežli dříve přízeň úzkých aristokratických kruhů. Malíř přestal býti portrétistou vznešeného panstva a dodavatelem malovaných pláten pro kostely; stěny buržoasních salonů otevřely mu nová rozsáhlá odbytiště a rozšířily i obor jeho látek. I romanopisci a dramatikové mohou být jen povděčni tendencím doby, která oproti minulým stoletím obecenstvo jejich přímo zdesateronásobila. Ale nejhůře pochodil básník. Míním básníka lyrického — epických už není, ti prostě vymřeli. A jsou-li ještě někteří poslední Mohykáni na živu a básní-li, pak trčí jejich epopeje do dnešní literatury jako kostry předpotopních mamutů. A lyrický básník? Jediné, co na svém sociálním postavení získal, je neodvislost od starého feudálního panstva. Už nepřijímá podpor, almužen a pensí od korunovaných mecenášů, dnes obrací se k celé tak zvané „veřejnosti“ národa, jehož jazykem píše, a všeho očekává jen od ní. Nemusí se hrbit a plazit před mocnými tohoto světa (neboť ti mají dnes také jiné starosti než zajímat se o verše a jejich pisatele), může básnit co chce a jak chce, starousedlým veršem nebo nejdivočejší formou moderní, reakcionářsky nebo revolučně, zkrátka svobodu má úplnou. Asi tutéž svobodu, jako dělník hledající práci. Nenajde-li ji, může v plné volnosti zemřít hlady. Dělník by pracoval, ale nemá vždycky kde; básník by zpíval, ale nemá komu. Je-li kdo svým osudem podoben nezaměstnanému dělníkovi, je to básník, toť jeho postavení v dnešní společnosti.

Knihy veršů se dnes nekupují a nečtou; toť fakt, rozhodující o celé sociální posici básníkově. A kupují-li se a čtou alespoň verše některých básníků (u nás dnes na př. Machara) nestačí to přec, aby z poesie si mohli učinit své jediné životní povolání. A to nejen u nás, ale ani v největších kulturních národech. Čteme-li o velikých honorářích, jakých se dostávalo ještě uprostřed minulého století Victoru Hugovi, Tennysonovi a Longfellowovi, zní

nám to jako pohádka. „Národ básníků a myslitelů“, totiž německý, nedovedl bez pomoci panovníků dokonale uživit ni jediného ze svých vynikajících květů klassické periody a dnes množí se v Německu hlasy, tvrdící, že psaní veršů může být sice sportem pro syny milionářů, nikoliv však zaměstnáním, zaručujícím existenci. I ve Francii dnes kde který literát, chce-li být živ jen ze svého péra a talentu, píše pro divadlo a pro žurnály; lyričtí básníci žijí tam téměř jako u nás, v ústraní, mimo sféru denních sensací a oslňujících úspěchů, oddávajíce se básnické tvorbě jako vedlejšímu zaměstnání po hodinách školy a kanceláře, ač nejsou-li právě bohatými soukromníky.

Je-li tomu tak ve velikých literaturách, což teprve u nás v malém národě? A přec až do nedávna nebyly naše poměry básníku tak docela nepříznivy, dík idealismu, jímž bylo neseno národní probuzení. Básnické dílo platilo u nás od dob Kollárových za pochodeň národní ideje a básníka ctila starší vlastenecká společnost jako pěvce národních ideálů. Ještě Vrchlickému a Čechovi dovedla zjednati ve svém středu sociální postavení velmi čestné a neodvislé. Tito dva a s nimi Zeyer, zámožný soukromník, representují poprvé v české literatuře básnictví jako stav, jako samostatné životní povolání. Poprvé — a jak se zdá prozatím naposled. Neboť nový Svatopluk Čech, kdyby se zrodil, nenašel by již nadšených čtenářů, jednak proto, že není smyslu pro větší díla epická a že i nacionální tendence v poesii se přežila. A druhý Vrchlický by se básnicky dnes vůbec nemohl ani rozvinout do té šíře a bujnosti produkce, která vyznačuje toto jméno; pochybuji totiž, že by našel nakladatele, který by mu vydával jednu nebo dvě lyrické sbírky ročně. To bylo možno jen v onom jednom případě a i tu je známo, že díla Vrchlického byla vydávána především v zájmu literární representace národa před cizinou, odbyt jejich že však byl vždy skrovný. Případ Macharův, jediný dnešní případ básníka, jenž je hojně kupován a čten, nesmí nás mýlit, neboť není to triumf poesie, nýbrž popularita osobnosti, stojící v prvých řadách pokrokového a protiklerikálního hnutí a sloužící jeho tendencím. Druhý náš vynikající básník těchto let, Otokar Březina, duch jen a jen básnický, zpívající o tajemstvích kosmu a věčnosti, je oddělen celými propastmi ode všeho toho, co nazýváme v Čechách literaturou a veřejným životem, a těch několik málo publikací, jež vydal, nestaly se ani artiklem knižního trhu.

Básník může sice i dnes si ještě dobyti vůdčího místa v intellektuelních vrstvách a vytvořit si obec ctitelů a následovníků, ale to všecko má význam jen platonický. Na jeho společenské postavení a vnější jeho osud nemá to vlivu. V životě zůstává slavený poeta pořád jen učitelem nebo úředníkem a ani sebe jednomyslnější chvalozpěvy kritik nezbaví ho denní jeho roboty. Nemůže oddati se té sladké a plodné zahálce, jíž je třeba, má-li uzrát něco velikého, nemá klidu a času, aby mohl vniknouti do prosté krásy věcí a není kolem něho tolik ticha, aby mohl slyšeti skrytou jejich harmonii. Přírodu zná jen z výletů a z několika

týdnů prázdnin, jinak je jako kdokoli jiný otrokem svých povinností, kolečkem sociálního mechanismu. Píše verše buď ukradmo v kanceláři a schovává je honem pod akta, aby toho představení jeho neviděli, a především je arciť píše večer doma, nalézaje v nich totéž uvolnění a rozkoš, jakou jiní hledají ve hrách, sportech nebo hýření. Ale ráno jest mu zas jíti se střízlivou hlavou do práce a ztrávit v ní nejlepší hodiny dne. Nejvzácnější chvíle inspirace naleznou ho zaměstnaného praktickými úkony, nejskvostnější nálady, nejplodnější vnuknutí přejdou v běhu jeho dnů nezužitkovány, a když konečně zasedne k archu bílého papíru, marně je už chytá, uprchly.

Básník naší doby a zejména v poměrech malého národa žije tedy dvojí existenci. Svou vlastní existenci uměleckou je nucen skrývati jako sladký hřích. Společnost, které imponuje tenorista tím více, čím nadutěji vystupuje a čím větší činí nároky, smála by se jako bláznu básníkovi, jenž by chtěl se ctí a pýchou projevovati každým krokem a slovem, čím ve svém nitru jest. Aby mohl básník vyjít dnes vůbec na ulici a být jakž takž společenským tvorem, je nucen nasaditi si masku. Nedivme se mu pak, že je tak přeplněn hořkostí a ironií a že z dnešní sociální skutečnosti utíká se do jiných světů. Cítí těžce tuto rozštěpenost své existence a vědomí, že společnost, v níž mu je žíti, nemá pro něho místa a že se lhostejně odvrací od toho, co on se snaží podati ze své bytosti nejlepšího, toto vědomí, že je cizorodým živlem v této společnosti, činí jej nedůvěřivým, dráždivým a rozhořčeným. Odtud pak tolik těžké a temné krve v moderní poesii, tolik žluči v ní, jedu a neurasthenie, vesměs vlastností, které lidi průměrného duševního zdraví od čtení veršů odpuzují. A z velké části právem. Energickému, pracujícímu muži musí se většina dnešní lyriky zdát něčím, co zasluhuje jen útrpného úsměvu. Neboť co mu mohou říci o životě nového a imponujícího mladí lidé s rozcitlivělými nervy a skeptickými pósami, kteří dle odvěkého zlozvyku lyriků, neznají jiných událostí než erotických a protože skončil smutně poslední jejich flirt, chtěli by vypáčit celý vesmír z kolejí. Ne, nevysmívám se mládí, i když je bláhové a naivní v podání svých krisí a mám úctu k jeho bolestem, i když jsou vyjádřeny přehnaně a manýrovitě, ale tvrdím jen, že mladičký lyrik (zejména onoho typu, jak jej vytvořily vlivy nejmodernější literatury) nemůže být pro vyspělé lidi vůdcem k životu a kráse, nýbrž nejvýš jen objektem psychologického a až příliš často psychopathologického zájmu.

Že básník dnes nemá dosti čtenářů, není zaviněno jen materialistickým duchem doby a nekulturností buržoasie, vinen tím je z velké části i básník sám. Doba ho postavila do ústraní a jde za všemi jinými hlasy, jen ne za jeho; ale on se dost nesnaží dobyti si znovu toho, co ztratil, a nehledá tak jak by měl cesty k duši dnešního člověka. Doba je veliká, nových statků životních plná, nejvyšší naděje rozněcující, volající po lidech silné vůle a mohutné víry, ale tento duch její nemá v literatuře dosti svých

pěvců, neboť básníci jsou většinou citově rozměklí, energie chabé, od zápasů a hnutí živa nevrle odchýlení, osudy svého drahého já nervosně zaujatí. Apak druhá vina, která arciť neleží v nich, nýbrž v materiálu a technických prostředcích, jež zdědili: slova básnická znějí v sluch dnešního člověka dutě a nepravdivě, fondy jazyka jsou až na dno vyčerpány, verše mají už zvuk obehrálých písní na kolovrátku, poetické obrazy ztratily dlouhým užíváním barvu a lesk. Kdyby byl básník sebe poctivější, svádí jej tato tradicielnost poetické řeči k přepínání a theatrálnosti. Kdybychom analysovali většinu dnešní lyriky, shledali bychom, že je plna velikých a osudově závažných slov, vyjadřujících duševní stavy, pod nimiž by každému skutečnému člověku mozek, nervy a srdce praskly, kdyby je měl žít. Ale čtenář ví, že není tak zle a že všecko lkání básníků nad ztraceným životem, všecky jejich melancholie a tragické výkřiky nutno brát cum grano salis. Jsou to trochu poctivé výrazy jistých okamžiků — ale jen okamžiků! — a trochu tu působí řeč sama, která myslí a cítí za básníka, ale není to plný obsah jeho nitra, jeho reálný pocit života. Každá nálada vržená na papír vyznívá ve verších sensitivněji a bolněji, nežli jakou byla ve skutečnosti. Ale člověk dvacátého století nedá se už tak snadno obloudit melodiemi veršů a každá sentimentálnost je podezřelá jeho nedůvěřivé kritičnosti a jeho zbystřenému smyslu pro pravdu. Poesie je dnes značně diskreditována tím, že nepůsobí dojmem dokonalé pravdy. Ve jménu pravdy a poctivosti byly podnikány revoluční výpravy v umění moderní doby, zejména v malířství a v literatuře. Moderní kritika odhalovala přetvářku a líčidlo na tváři starší poesie a ukazovala, jak je v ní mnoho jalových konvencí a lživé rhetoriky. Ale noví básníci, jimž razila cestu, mají už dnes epigony, jejichž konvence a manýry nejsou o nic pravdivější. Ba, možno tvrdit, že v žádné době neroztahovalo se v lyrice tolik komediantství, poseurství a opičí napodobivosti jako u dnešních nejmladších. To vyciťuje dnes už kde kdo, a není proto každý šosákem a člověkem tupé, suché duše, kdo nečte moderních veršů. Ba, přibývá lidí, kteří jich nečtou proto, že cítí život básničtěji než básníci sami a že se jim vyhýbají jako duševnímu alkoholu, jenž toliko dráždí a opíjí, ale nemůže býti dostatečnou výživou pro duši, která se dá svou životní skutečností rozechvívat mocněji a krásněji.

V tom je tragika dnešního postavení básníkova: společnost nemá pro něho místa, považuje ho za zbytečný luxus, a on odstaven takto do ústraní, dalek sil a zápasu, které určují ducha doby, uzavírá se do duševních stavů, kterými propast mezi sebou a společností ještě jen více prohlubuje. Proto netřeba ovšem zoufat nad budoucností poesie. Stará epika mythologická a feudální je arciť mrtva, nová epika moderního života uchýlila se do románu. Ale lyrika nemůže úplně umlknout a odumřít, jeť bezprostředným výrazem duše a potřeba takovéhoto výrazu nejen že ani ve společnosti, kapitalistickým materialismem ovládané, nehyne, ale naopak ona z dnešního neustálého zjemňování a differenciace kul-

tury bude ssát nové mízy. Jak je lyrická potřeba doby silná, o tom svědčí obrovské rozměry, jichž nabyl kult hudby — umění tónů je velikým massám dnes náhradou za poesii a je známou věcí, že ukájí jím spíše žízeň citovosti a srdce nežli esthetický smysl sluchu. A pak, v zápasech, bolestech a touhách doby rodí se nová zřídla lyriky, která čeká teprv na své básníky. Je to prostě jen dočasná krise, jíž dnešní lyrika trpí. Krise způsobená podmínkami především sociálními. Dnešní společnost neví, co s básníkem: kam jej zařadit, jak jej zaměstnat, jak ho uživit. A nebude mu lépe, dokud nepřijde společnost, která přestane mu odměřovat hubené honoráře po řádcích a tiskových arších a která pochopí, že takový drahocenný rajský pták, jakým jest pravý básník, třebas nekonal prakticky užitečných prací, má právo na volný a zabezpečený život, neboť třpyt jeho křídel a jeho zpěv jest pro radost všem a patří k těm hodnotám a ozdobám pozemské existence, jichž nelze ničím dost odměniti.

JOSEF HUDEC:

Krise v naší straně.

NENÍ více žádné pochyby: Česká sociální demokracie prožívá těžkou vnitřní krisi. A s ní i celá sociální demokracie v Rakousku, jíž strana česká je součástí. Bylo by sebeklamem, fakt tento tajiti aneb význam jeho bagatelisovati. Nejprudší boj o formu odborových organisací, vybočující z přípustných mezí ideového zápasu a z mezí forem, obvyklých a nutných v každé straně, kodaňská kampaň, žaloba německé sociální demokracie a mezinárodní soud nad Čechy, předcházející roztržka v parlamentě při hlasování o národnostních věcech českých a tím otřes jednotného postupu celkové poslanecké frakce, vzájemné polemiky a útoky v listech i na schůzích a konečně provolání a přípravy českých centralistů k založení vlastní politické strany vedle a proti dosavadní české sociální demokracii — celý tento soubor sporných otázek, hlubokých neshod a zjevných roztržek a dosti dlouhý již stav nemohoucnosti vyříditi a rozřešiti tento neudržitelný poměr — to je krise těžká a hluboká.

Krise tato se jeví v několikerém směru: V otázce odborových organisací, v otázce národnostní, v otázce parlamentární taktiky v některém směru.

Přese všechny snahy o uniformovanou jednotu sociální demokracie v Rakousku, přese všechno ideové společenství i společenství zájmů a konečně i přese všechnu zevní jednotu a instituce, jednotu tvořící a udržující, skládá se přece sociální demokracie v Rakousku z několika složek, jež tvoří samy pro sebe určité organismy. Jsou to různé národnostní skupiny, sociální demokracii v Rakousku tvořící. Společenství zájmů, společenství ideové, nutnost společných zápasů obranných i výbojných, nutnost vzájemné

podpory a solidarity — to vše vytvářelo jednotu, avšak jednota tato má také své určité hranice.

Historie sociální demokracie v Rakousku poučuje nás, že může zde býti jednota sociálních demokracií v Rakousku, nikoli však jedna organisačně uniformovaná sociální demokracie rakouská. Jako chce sociální demokracie řešiti problém Rakouska svazkem svéprávných, autonomních národností, tím více musí svůj vlastní vnitřní stát — abychom mluvili obrazně — organisovati na tomto principu.

V jednotné sociální demokracii rakouské došlo nejprve k uvolnění a k autonomisaci na poli politickém. V tomto ohledu již nemáme rakouskou sociální demokracii, nýbrž šest sociálně demokratických stran v Rakousku, které tvoří ideovou jednotu a mezi nimiž upraveno určité společenství některými institucemi. I v jednotném svazu poslaneckém bylo nutno utvořiti autonomní, národnostní kluby. Od autonomních politických stran šíří se pak autonomie dále — je vlastně důsledkem autonomie této.

Jako je organismem národnost, tak je také organismem politická strana. Organism ten chce žít a musí míti všechny podmínky života. Česká sociální demokracie je politickou stranou. Strana tato musí si získávati a udržovati podmínky svého života a rozvoje. Podmínkou síly a rozvoje strany jsou organisace! Musí proto česká sociální demokracie míti své organisace a to politické, odborové a družstevní — všechny formy a opory své činnosti a života, má-li plniti své poslání strany českého dělnictva. Proto česká sociální demokracie usiluje a usilovati musí přese všechny překážky, aby všechny tyto formy svých organisací měla.

Tak vznikla otázka českých odborových organisací, pokud o ně usiluje strana. Není zde tudíž výlučně moment národnostní, pokud se týká nevyhovování nebo nedostatků formy centralistické. Jest třeba zdůrazniti, že proces autonomisace započal dříve ještě, než politická naše strana prohlásila se oficielně pro samostatné organisace a než takto započala svou nutnou roli chápati. České dělnictvo odlučovalo se samo a také zase ne z důvodů výlučně národnostních, nýbrž z důvodů své finanční a administrativní neodvislosti, z důvodů své odborové autonomie, bez ohledu na stranu politickou.

Proces autonomisace započal již asi před čtyřmi roky. Tehdy strana politická se neangažovala a stála více méně na neutrální půdě. Tehdy také nebylo národnostních konfliktů takového rázu, jako letos v červnu při rozděleném našem hlasování v parlamentě a následovavším pak hlásání theorie národnostní asimilace se strany sociální demokracie německé. Pod jakým heslem provedli odluku čeští obuvníci, tesaři, kameníci, pomocní dělníci? Pod heslem: Chceme míti své finance, svou správu, své rozhodování. A tak to pokračovalo dále. Zatím ovšem stoupalo uvědomění o nutnosti celistvosti strany s vlastními od-

borovými organisacemi a otázka z prvu zdánlivě čistě odborová nabyla též rázu politického. Strana prohlásila, že musí míti svou páteř, kterou jsou odborové organisace, a otázka odborová stala se otázkou strany.

V tomto smyslu zahájena pak kampaň, stranou již vedená a fedrovaná. Nastala odluka v širokých rozměrech a sluší objektivně a s uznáním konstatovati, že v poslední době provedly některé odbory odluku ze solidarity k celkovému hnutí české sociálně demokratické strany. Dělnictvo organisací těch chce býti přímou součástkou páteře vlastní strany, kterou budovalo, k níž náleží a s níž chce tvořiti jednotu. Myslím, že hlavně moment tento působil především u organisace krejčí, koželelníků a lučebníků, kteří se odloučili nejposledněji. A myslím, že moment ten bude působiti ještě u organisací jiných.

Národnostní roztržka v parlamentě při hlasování o českých resolucích a hlásání asimilace vykonávaly tu ovšem silný vliv. Idea národnostní rovnoprávnosti a víra v jednotnost snah a postupu na tomto poli byla stanoviskem soudruhů německých do krajní míry otřesena. Po tomto taktickém i ideovém rozkolu ve společné sociální demokracii možno ovšem již také mluviti o vyhraněnějších národnostních momentech v celém procesu osamostatňovacím. Čeští dělníci měli býti odborově oporou a sílou strany německé, jejíž někteří theoretikové hlásají vůči českým menšinám národnostní asimilaci a jejíž poslanci vyslovili se v parlamentě proti českým menšinovým školám a proti jazykové rovnoprávnosti na drahách ve smíšeném území. Tady vznikl silný pocit solidarity s českou politickou stranou, tady stalo se intensivnějším vědomí — důsledků do budoucnosti z odborové centralisace a tím vídeňské závislosti na jedné a z odborové autonomie a jednoty s českou sociální demokracií na straně druhé.

Klamou se tedy soudruzi němečtí, když stále si namlouvají, že se českému dělnictvu jedná snad jen o české razítko, české legitimace a českou representaci na sjezdech a že zastaví se tento proces, nebo že autonomní organisace vrátí se do lůna starého centralismu, když se jim poskytnou nějaké koncese, „jimiž by se vyšlo vstříc vznětlivému jejich národnostnímu cítění". Zápas ten má hlubší příčiny: Finanční nezávislost, správní samostatnost, jednotu s politickou stranou. Jest to nezadržitelný postup autonomie celkového organismu českého sociálně demokratického hnutí od politické činnosti k odborové i družstevní. Jest to druhá fáse přetvořování organisace sociální demokracie v Rakousku.

Theoretikové německé sociální demokracie jsou také tvůrci theorie o národnostní autonomii na principu personálním. České státní právo prohlásila sociální demokracie německá za nacionalism, ač uznává uherské a finské státní právo. Organisuje-li se nyní české dělnictvo v odborech na podkladě národnostní autonomie, přijímá theoretický princip, který má v německé sociální demokracii své tvůrce a zastance.

To ovšem nyní německé sociální demokracii nehodí se do krámu a dokazuje, že odborové organisace mohou býti organisovány jen teritoriálně, jelikož dělnictvo obou národností pracuje společně v jedné dílně, v smíšeném obvodu, pod stejnými zákony. Na jakém podkladě má se organisovati dělnictvo české? Forma celorakouská má své odborové, národnostní i politické závady. Kdyby vzato bylo za podklad teritorium zemí koruny české, pak je zde německé dělnictvo, které by se rovněž vzepřelo takovéto organisaci. Pro české dělnictvo na odborovém poli nemá tedy platiti ani teritorium jeho vlasti, ani národnost, nýbrž mnohotvárné Rakousko s tím primátem německým i v sociální demokracii jako ve státě.

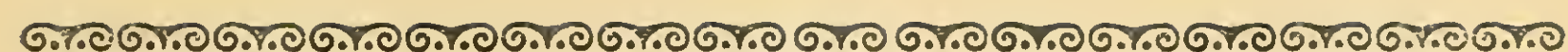
Soudr. dr. Bauer, když oznámil se veřejnosti a vystoupil jako seriosní theoretik, napsal také ve své knize „Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie" (strana 545) následující slova: „Česká sociální demokracie stává se stále více samostatnou stranou; poněvadž však čeští soudruzi nemají zvláštních odborových organisací, nýbrž jsou přičleněni k velikým říšským spolkům, nemá tudíž česká sociální demokracie jako samostatná strana žádnou organisaci mass, jest duchem bez těla, formou bez obsahu. Tak následkem pokračujícího uvolňování se rakouské sociální demokracie v samostatné národnostní strany vzniká nutně snaha, prosaditi také i u odborů národnostní autonomii. Nositeli tohoto hnutí nejsou již pouze nevyškolené dělnické massy, jimž říšské svazy, řízené německými důvěrníky, zdají se býti nástroji cizého panství národnostního, nýbrž právě jádro české dělnické třídy, soudruzi, jichž celé bytí jest naplněno myšlenkami a snahami politického hnutí dělnického."

Mohou tedy soudruzi němečtí a snad i sám soudr. dr. Bauer, který přes tento svůj bývalý názor je pro centralistické odbory, poučiti se o příčinách a podstatě konfliktu z vlastního díla: Snaha, prosaditi autonomii, vzniká nutně, poněvadž česká sociální demokracie nechce býti a nemůže býti duchem bez těla a formou bez obsahu, poněvadž chce a musí míti organisaci mass a poněvadž dělníci čeští nechtějí nésti cizé panství.

Zápas o formu odborových organisací je v největší prudkosti a jako jednota sociální demokracie v Rakousku tak i jednota sociální demokracie české stává se dnes problémem.

My můžeme již počítati s jistotou nové centralistické strany české, kterou tvoří a chtějí vésti někteří vídeňští sekretáři. Dělnictvo české bude tedy rozštěpeno na tři tábory: Sociální demokraty, národní socialisty a centralistické odboráře. S těmito ovšem nepůjde všechno české dělnictvo, které dosud v centrálních organisacích je.

K tomu nutno říci několik upřímných slov. Jest nutno tázati se, zda nestaly se chyby, je nutno tázati se, jak vznikli národní socialisté a proč rozdvojuje se nyní strana vlastní. Národní socialisty vy-

volalo — po mém soudu — protistátoprávní prohlášení. Jisto je, že strany, proti sociální demokracii stojící, usilovaly by vždycky získati pro své účele část dělníků. V Německu jsou také národní dělníci, ve Francii je organisace „žlutých“ a neměli tam protistátoprávní prohlášení. Avšak politický tento čin u nás byl zvláštním, mimořádným podnětem k organisaci národních dělníků a působil hodně k pevnějšímu, politicky organičtějšímu sformování také dělníků, kteří by snad jinak byli neorganisovaným a politicky nevyhraněným přílepkem jiných stran národních, které by pro hospodářské jejich zájmy pracovati nemohly. Vidíme to dnes na národních dělnících samotných. Byli původně dělníky mladočeskými, osamostatnili se však, poněvadž různost hospodářských zájmů příslušnost tu a společenství činilo trvale nemožným.

I kdyby vůdcové nebyli socialisty a kdyby politika jejich byla z prvu založena výlučně na národnostním radikalismu, dělníci přece přicházeli s hospodářskými požadavky, a snahy tyto dávaly straně jiný ráz. K národnostnímu radikalismu a státoprávnictví přibírány tedy otázky hospodářské, a vyvstal nový organism, docela jiný, než tvůrcové jeho měli na mysli. A kdyby i nynější tato strana, respektive dělničtí její příslušníci měli aspoň občasně v některých věcech společné zájmy s dělnictvem sociální demokracie, konkurence obou politických stran udržuje nepřátelství a žene k němu, a za účelem poškození strany sociálně demokratické sáhne se třeba až k stávkokazectví a i k jiným činům.

Ať již o státním právu i protistátoprávním prohlášení soudí se ve straně naší jakkoli, pro mne zůstává stále otázkou — aniž bych se ovšem klamal o možnosti uskutečnění českého státního práva — zda bylo prohlášení toto pro stranu taktickým a nutným. Nehledě k tomu, že sociální demokracie byla pro státní právo uherské a že sociálně demokratický svaz poslanecký zaslal ještě letos projev sympatií pro státní právo finské, s příslušným odvoláním se na věhlasné autority státního práva a přísahy a smlouvy ruského cara — prohlášení protistátoprávní znamenalo několikaletý obranný boj a stagnaci v postupu české sociální demokracie, co hlavního však, znamenalo vznik a existenci strany národně sociální a bratrovražedné boje mezi českým dělnictvem.

V druhé řadě pak bylo po mém soudu naprosto nesprávné stanovisko a postup vůči jazykovým nařízením Badeniovým, kdy strana zase tolik energie a síly musila vyplýtvat na obranu toho stanoviska, které rovněž posilovalo stvořené již dělníky národní.

Tato politika, protichůdná takřka veškerému veřejnému mínění českému — nechci tím říci, že to mínění bylo vždy a ve všem správné — měla rakouský ráz a sloužila jistě v dobrém úmyslu jednotnosti sociání demokracie v Rakousku, ale výlučně na útraty nás Čechů. Byla zde jednotnost za cenu, že česká sociální demokracie stála v kardinálních otázkách proti celému národu a že vyvstala proti ní nová strana dělnická.

Než překonalo se to všecko, strana přestála otřes i krisi a po určité stagnaci vzrostla měrou netušenou. I při této politice, protichůdné politice národa, mělo pro široké vrstvy lidu jisté kouzlo, stanovisko mezinárodnosti, té ideální mezinárodnosti — sbratření všech národů, sbratření dělnictva jako třídy stejně bezprávné a utlačované, stejně cítící a strádající u klopotné práce, ta hesla a programy národnostní rovnoprávnosti, míru, osvobození všech národů utlačovaných zrovna tak jako utlačovaného dělnictva. Sociální demokracie činila projevy sympatií utiskovaným národnostem, konala manifestace míru, vyslovovala se pro ochranu národnostních menšin, neznala hranic, privilegií a tradic, znala živoucí národy, jejich přirozená práva na život, rozvoj, vlastní kulturu a sebesprávu. Názory a projevy tyto byly bezesporně velikou morální oporou sociální demokracie v Rakousku a strana rostla přese všechny vášnivé a vyhlazovací boje, přes tvoření se národních dělnických stran zde i onde. Ač byla sociální demokracie nazývána v dobách těch beznárodní a ač, upřímně řečeno, při všech těch všeobecných heslech pohlíželo se v sociální demokracii samé na jednotlivé národnostní otázky povrchněji než dnes, hrála přece sociální demokracie, bezděky i vědomě ve všeobecném smyslu velikou národnostní úlohu: Jako v hospodářských otázkách byla záštitou dělného lidu, v bojích národnostních byla sprostředkovatelkou aspoň v těch vrstvách, mezi nimiž působila, mírnila národnostní protivy a vášně, zmenšovala tak okruh štvanic a násilností. Proto i přes taktické i věcné chyby byly tu veliké ideje, které sílily stranu, které jí daly růsti.

V prudkých zápasech národnostních, otřásajících celým státním organismem, zdůrazňovala sociální demokracie nutnost všeobecného rovného práva hlasovacího. Žádala ho principielně jako požadavek demokracie, žádala ho jako prostředek k řešení národnostní otázky a žádala ho jako prostředek své politické moci, kterou pak i ona, jako strana, v níž „není národnostních sporů“ a v níž „národnostní otázka je rozřešena“, zasáhne do veřejného života národů a státu a přispěje měrou vydatnou k řešení problému národnostního.

Všeobecné rovné právo hlasovací stalo se skutkem. Sociální demokracie získala na síle a vlivu nad očekávání. Byla postavena před konkrétní otázky. Také ovšem i národnostní. Vždyť právě také ty mělo všeobecné rovné právo hlasovací a s ním sociální demokracie spoluřešiti a právě na celkový národnostní problém rakouský mělo všeobecné rovné právo hlasovací vykonávati svůj vliv. A viděli jsme ten efekt, pokud se týče sociální demokracie.* Sporné otázky pronikly až sem, ta jednotná sociální demokracie v parlamentě při hlasování o pouhých národnostních resolucích se rozděluje a dokumentuje tu přímo slavnostním způsobem své vnitřní národnostní rozpory, svou ideovou nejednotnost. Zde také vynikl ten veliký rozdíl v národnostní politice české a německé

* O věci psal jsem šířeji v článku „Tři roky nového parlamentu a sociální demokracie“, „Akademie“ roč. XIV., seš. 10.

sociální demokracie: Česká se postavila proti státnímu právu a Badeniovým jazykovým nařízením, německá se nevyslovila ani pro podporu českých menšinových škol, ani pro vyřízení rekursu ohledně české reálky v Liberci, ani pro jazykovou rovnoprávnost na drahách.

A po rozporech těchto, aby se dalo nějaké věcné odůvodnění postupu německé sociální demokracie, objevila se nová theorie, nezastřeně již hlásaná — národnostní asimilace českých menšin. V řadách českého dělnictva nastalo zklamání a rovněž i mezi dělnictvem německým. Otřesena víra v jednotnost a abych tak řekl v mezinárodnost: Oboustranně sypaly se výtky nacionalismu, v tisku a na schůzích vedena hotová kampaň v tomto směru, sociální demokracie vedla boj mezi sebou.

A jak utvářely se v sociální demokracii poměry po stránce specielně dělnické, odborové? Jako v politice vůbec, tak i zde sledovala česká sociální demokracie tendence celorakouské, tedy tytéž, jako sociální demokracie německá. I zde vládla táž myšlenka uniformované mezinárodnosti a jednotnosti. České zemské spolky odborové byly prohlášeny za nedostatečnou a jakousi jen počáteční organisační formu a vydáno heslo: Do říšských svazů! Vše se šmahem centralisovalo a nutno doložiti, že některé odbory nebo odvětví nuceně se centralisovaly, na přímý rozkaz z Vídně i z Prahy. Bylo tomu tak, pokud vím, u slevačů a fasádníků v Praze. Tito vzpírali se centralisaci do krajnosti, bylo jim však přímo pohrozeno, že nebudou uznáni za organisované, setrvají-li na svém „separatistickém“ stanovisku. Politiku tuto vedl ve Vídni Hueber, v Praze nebožtík Roušar. Strana ji podporovala — byla to také politika strany. Centralisace provedena, do Vídně odvedeny statisíce peněz, nastřádány tam fondy, organisace upevněny i v českém dělnictvu. Na to s celou frontou strany uděláno: „Čelem vzad!“ a zahájen úporný boj proti centralismu a pro národnostní autonomii v odborech.

Jako v národnostní otázce dosavadními fásemi a resultáty celkové politiky nastaly v dělnictvu jisté pochyby, kolísání a ideový otřes, tak v otázce odborové nastal mezi dělnictvem hotový zmatek.

A jako národnostní politika české sociální demokracie stvořila stranu národně sociální, tak její politika odborová vytváří stranu centralistických odborářů. A je-li dnes strana národně sociální pro českou sociální demokracii stranou konkurenční a podniká-li vše proti sociální demokracii, ač některé zájmy a otázky jsou totožny, vyvine se po mém přesvědčení podobný poměr i se stranou centralistických odborářů, nedojde-li ještě v poslední chvíli, v hodině dvanácté, k urovnání konfliktu, o čemž já silně pochybuji.

Vždyť dnes někteří centralisté a jejich tisk jednají již zcela podobně. Vyhánějí autonomisty z práce, hrozí stávkou, nepropustí-li zaměstnavatel dělníka autonomistu a nemohou-li urvati indiferentní nebo rozmrzelé dělníky do své organisace, nabádají přímo, aby nevstupovali tedy do žádné organisace. Případů dalo by se uvésti

několik ze severu Čech, z poměrů mezi zedníky, rovněž tak jednáno svého času s obuvníky-autonomisty ve Vídni. Také již dnes nesúčastnili se někteří centralisté voleb do živnostenských soudů a nešli se sociální demokracií českou, v Plzni podnikli zápas o nemocenskou pokladnu proti straně naší. Vzniká zde tentýž konkurenční boj, snaha udržet a posilovat organisace své a oslabovat odpůrce. Centralisté používají také argumentů dřívější politiky strany: Vždyť strana centralisaci tvořila, strana pro ni byla, strana nás do ní hnala. Pražští fasádníci na př. učinili projev v tomto smyslu zvláštním článkem v centralistickém odborovém listu a rovněž tak argumentují i slevači. Celá řada dělníků se táže: Co bylo tedy správné, co se to s námi děje? V centralisaci nezůstávají jen sekretáři, nýbrž také část dělnictva, která nechápe tyto změny a abych tak řekl — přemety. Tam, kde nastalo pochopení chyb a kde vůdcové odborů necenili osobní své zájmy výše než zájem strany, tam jde proces hladce. Toto pochopení není ale všude a je konečně i vysvětlitelno, když část centralistického dělnictva tvrdí, že stojí na původních zásadách strany a že strana zabočuje na cesty jiné. Přehlížejí ovšem také, že i německá sociální demokracie zabočuje na jiné cesty.

V souhrnu všeho toho, jak poměrů ve straně naší, tak i poměrů v celkové sociální demokracii v Rakousku — specielně české a německé — spatřuji současnou krisi, která tkví jak ve sporech a bojích o organisační formu, tak i v zásadních rozporech, v trhlinách programových, v taktických diferencích, v otřesu ideovém.

Věřím však pevně, že i tato krise bude jen určitou fásí strany a že strana ji přestojí, jako přestála jiné. Každá politická strana dělá chyby. Má-li však zdravý a přirozený svůj podklad — a o tom není u strany naší pochyby — znamenají i největší chyby jen dočasné nárazy.

Česká a německá sociální demokracie stojí dnes před problémem: Buď nově utvářející se vzájemný svůj poměr tolerantně dohodou zjednati anebo ho vybojovati. K dohodě je strana naše ochotna, k boji odhodlána i připravena. Dohoda po mém názoru může býti možnou a účelnou jen v tom smyslu, když bude vycházeti s hlediska, že soudruzi němečtí nemají nám co povolovat, nýbrž že mají co jednat se samostatným, rovnoprávným činitelem a compascientem. Účelná dohoda může býti v tom smyslu, že není možno udržeti jedinou sociální demokracii rakouskou, nýbrž že je možný, účelný i nutný vzájemný poměr české a německé sociální demokracie, vzájemný, mezinárodní poměr dvou organisací, stojících v podstatě na stejném podkladu ideovém a stejném podkladu společenství zájmů, spjatých pokud možno nejblíže, pro všechny případy faktického společenství propagandy, práce a bojů, jak to zvláště ukládá společenství státní příslušnosti, zákonodárné práce, hospodářských akcí. Nejprve uznat zásadu autonomie české sociální demokracie ve všech třech oborech, stranu tvoří-

cích: **politickém**, **odborovém** a **družstevním** a pak teprve upravovati, pozměňovati a doplňovati modality možného i nutného společenství. Každá jinaká dohoda je nemožnou, a ne-li již nemožnou, tož kusou, neúplnou, efemérní, přinášející ihned další nejistotu a zárodky nových sporů.

Dr. BOHUMÍR ŠMERAL:

Magdeburský sjezd a pařížská stávka.

TÉMĚŘ každoročně zaznamenáváme v „Akademii" výsledky jednání sjezdu sociálně demokratické strany v Německu. Strana německé říše jest dnes největší a nejmocnější třídně proletářskou organisací na světě. Je proto přirozeno, že kromě starostí souvisících s otázkou národnostní, jichž jest ušetřena pro národnostní jednotnost obvodu svého působení, v ní jsou nejvíce vyvinuty a palčivě akutními téměř všechny problémy a sporné záležitosti, s nimiž každá sociálně demokratická strana ve svém postupu jednou se setká a bude nucena se zabývati. Z toho důvodu zkušenosti německé strany, jejichž projevem jsou každoročně debaty a usnesení sjezdová, mají přirozeně význam pro sociálně demokratická hnutí všech zemí.

Samozřejmě že ne v tom smyslu, že by německá praxe mohla býti bezmyšlenkovitě přenášena do každých poměrů. K správné sociálně demokratické politice — totéž platí o praxi odborové — v různých zemích a u různých národů nestačí jen znáti třeba sebe geniálnější theorii a dogmaticky přejímati taktická usnesení třeba největších, nejlépe a bezesporně s úspěchem řízených druhých stran. Sociálně demokratická politika v žádném národě nesmí býti napodobováním bezduchým, mechanickým. Vedle theorie a vedle zkušeností druhých musí studovati také **své vlastní poměry**, **zem a lidi**, kde jest jí působiti. Přes to však zkušenosti druhých, zejména zkušenosti tak velkých stran jako je říšskoněmecká, nesmí býti **přehlíženy a podceňovány**, o nich bedlivě jest uvažovati, když sami pro sebe chceme samostatně činiti rozhodnutí.

Záležitostí, která vlastně celý letošní sjezd říško-německé sociální demokracie ovládala, byla zásadní otázka, je-li zásadně přípustno sociálně demokratickým poslancům hlasovati pro rozpočet třídního státu nebo ne. Podnětem k tomu byl čin sociálně demokratických poslanců na zemském sněmu badenském. Badenští soudruzi byli však tentokráte představiteli značně silnější skupiny uvnitř německé strany, představiteli stanoviska, které již po dvě desítiletí v Německu, stále ovšem úplně bezvýsledně, snaží se prosaditi. Rozpočtová debata nynější není ničím jiným, než pokračováním revisionistických debat na německých sjezdech v předešlém desítiletí. Prospívá hnutí lépe chytrý oportunismus nebo třídní nesmí-

řitelnost? Při této otázce nejedná se o v o l e b n í kompromisy. Že ve volbách může sociální demokracie vždy zařizovati svou taktiku se zřetelem k daným poměrům co nejúčelněji, o tom nebylo nikdy ani v Německu pochybováno. Jedná se však při ní o t r v a l é s p o j e n í sociálních demokratů s měšťáckou některou skupinou v parlamentární v ě t š i n u, která by převzala do rukou v l á d u, a tím ovšem také z o d p o v ě d n o s t za řízení třídního státu.

Nedá se upříti, pozorujeme-li sociálně demokratické strany ve všech státech, že stoupenci revisionismu přibývají počtem i váhou svého vlivu. Výslovně nutno podotknouti, že pojmem „revisionismu" nemíníme tu snahu vystříhati se bezúčelných, jen demonstrační účele sledujících „radikálních" činů, že jím nemíníme politickou opatrnost, rozvahu, ani pouze taktiku ve volbách, nýbrž v ě d o m o u s n a h u p o u t v o ř e n í t r v a l é k o a l i c e s n ě k t e r o u č á s t í m ě š ť á c k ý c h s t r a n z a ú č e l e m u t v o ř e n í p a r l a m e n t á r n í v ě t š i n y a p ř e v z e t í v l á d y. Takový pokus jsme prožili ve Francii, takového pokusu dočkáme se co možná brzy v Belgii. Takový pokus ohledně zemské správy stal se také v Badensku. Podobný pokus i u nás je v dosti dozírné době myslitelným, na př. na některém zemském sněmu, kde sociální demokraté třeba při malém počtu mohou býti jazýčkem na váze.

Se zřetele praktické politiky je pravda, že vstoupením do podobného bloku může sociálně demokratická politika vymoci pro lid různé cenné úspěchy. Tak mohl na magdeburském sjezdu uvésti mluvčí badenských, že utvořením většiny s liberály docílili badenští soudruzi reformu školského zákona, obligatorní zavedení školních lékařů pro větší místa, zrušení povinnosti náboženského vyznání pro děti dissidentů, zvýšení učitelských platů, jisté menší reformy daňové a volebního řádu do obcí. Podceňovati tyto reformy bylo by nevěcno, stejně však také je přeceňovati. To každý cítil na magdeburském sjezdu, když Bebel mohl konstatovati, že platy učitelů v Badensku i po zvýšení účastí sociálních demokratů ve vládní většině umožněném jsou ještě menší než platy učitelů ve východním Prusku ovládaném junkery, a že sociální demokraté, aby vymohli jako strana vládní většiny osvobození dětí dissidentů od náboženského vyučování, byli nuceni hlasovati pro ustanovení zákona, stanovící povinnost vyučování náboženství pro všechny děti ostatní.

Je těžko rozhodnouti otázku hlasování pro rozpočet paušálně. Je politicky úplně rozdílným hlasovati pro rozpočet v hospodářství o b e c n í m, v hospodařství zemském u nás, kde zemské sněmy obstarávají agendy hlavně správní, v hospodářství zemském v Německu, kde zemské vlády nesou společně zodpovědnost také za spolkovou říšskou vládu, mají vliv na zahraniční politiku, tedy také zodpovědnost za militaristická vydání a pod. Osobní můj názor však jest, a ten zůstal neoslabeným i po vývodech z obou stran v Magdeburku přednášených, ž e ú č a s t n a v l á d n í v ě t š i n ě v k t e r é k o l i v k o r p o r a c i t ř í d n í h o

státu, je-li možná jen na podkladě spojení s některou frakcí měšťáckou, je svrchovaně nebezpečna. I v obci, i v zemi, i ve státě. Nemusí býti přímo škodlivou vždycky. Může přinésti i vážné úspěchy. Tím však není řečeno ještě, že by těchto úspěchů nebylo možno dosíci také jinou cestou, negativní, kritikou a tlakem mass.

Každá měšťácká většina, která by byla s námi v koalici, může přistoupiti pouze na takové „reformy", které se dají srovnati s podstatou třídní společnosti soukromého majetku a podnikání. Takové ústupky však už v ohledu na vlastní prospěch povolí ve vhodném čase i tehdy, když ve vládní zodpovědnosti nebudeme, jakmile bude jen cítiti, že organisované massy sociálně demokratického proletariátu jsou tak silnými, že by jí mohly být velmi nepříjemny, kdyby se chovala úplně odmítavě. V oboru školství, v boji proti klerikalismu, v drobných reformách může nám buržoasie vyhověti, za tuto cenu může jíti s námi společně. Jakmile však mělo by se jednati o důležitý zájem třídně hospodářský, ne pro dělníka jako jednotlivce nebo některou omezenou kategorii dělníků, nýbrž pro dělnictvo jako celek, tu jest mezi proletariátem a buržoasií nepřeklenutelná propast. Zde žádná měšťácká strana nemůže osvědčovati „dobrou vůli", zájmy zámožných vrstev, které zastupují, znemožní to, i kdyby jednotliví vůdcové měli sebe lepší ochotu. Zde nepomůže žádné paktování a smlouvání, žádné parlamentární řeči, konference, intervence a intriky, zde pouze moc a boj může rozhodnouti.

Nelze představiti si klasičtějšího dokladu pro tuto starou socialistickou pravdu, než je právě nynější hnutí železničních zřízenců ve Francii. Je-li někde buržoasie způsobilá k vládnímu bloku se sociálními demokraty, jsou to jistě nejvíce měšťácké strany levice ve Francii. To jsou měšťáci, v jejichž žilách dosud bije žhavost velké revoluce. To jsou měšťáci ve smyslu liberalismu opravdu svobodomyslní, pokrokoví, protinacionalističtí, protiklerikální. To jsou měšťáci, kteří bojem vedeným s uznáníhodnou statečností osvobodili Francii od hanby nacionalismu za afery Dreyfussovy, kteří osvobodili vlast od kongregací, provedli rozluku státu od církve. Při všech těchto akcích postupovali v nejužší souvislosti se sociálními demokraty, tvořili s nimi i vládní většinu. Měli příležitost poznat poctivost jejich pohnutek i spravedlivost jejich cílů. V čele dnešní jejich vlády zasedá bývalý sociální demokrat, dva druzí jsou členy kabinetu. Možno si vůbec představit „pokrokovější", „volnomyšlenkářštější" měšťáky než je dnešní vládní většina měšťácké levice ve Francii?

Co jsou proti nim němečtí národní liberálové, s nimiž blok tvoří sociální demokraté v Badensku? Kde jest jim jen podobná větší měšťácká strana u nás? Kdyby se francouzští dělníci starali pouze o požadavky protiklerikální, osvětářské, politicko-demokratické a p., jistě by jim Briand učinil, co by jen chtěli. Něco zcela jiného však jest, jakmile požadavky svými opováží

se dotknout kapes buržoasie. Jakmile pojem demokratické rovnosti má býti přenesen také na pole majetkové, hospodářské, v tom okamžiku není smíření mezi světem měšťáckým a světem dělnictva. Zapomene-li na to důvěřivost našeho „revisionismu", nezapomene na to ani na chvíli měšťák, s vášnivým fanatismem střežící „svatý" pojem vlastnictví. Sotva provedla boj proti kongregacím a katolicismu, již počíná měšťácká republika měřiti své síly s mocí budoucnosti, vypovídá válku dělnickým syndikátům a socialismu. Ano, čím „pokrokovější", „svobodomyslnější" jest měšťácká třída ve smyslu liberalistickém — poněvadž tato „pokrokovost" a „svobodomyslnost" souvisí u ní s vývojem kapitalismu — na tím bezohlednější boj musí býti dělnictvo připraveno. Lze si představiti, že by v Rusku carští pochopové vystupovali proti pouhé nenásilné stávce brutálněji než ve Francii proti železničním zřízencům krajně „pokroková" vláda měšťácké levice?

Nedá se popříti, pozorujeme-li sociálně demokratické strany ve všech státech, že stoupenci revisionismu přibývají počtem i váhou svého vlivu. Já považuji tento zjev za vysvětlitelný, současně ale také za dočasný. Je vysvětlitelným. Dějinným úkolem byla buržoasie povolána k vykonání různých činů, které jsou nutny, aby přetvořeny byly stavy, jež vytvořivše se ze starých feudálních poměrů, staly se překážkou dalšího vývoje společnosti. Politickou svobodu a demokracii pro jednotlivce, povalení klerikalismu, zlaicisování a zdemokratisování státu měla vybojovat. Byla příliš zbabělou, než aby dovedla k vítěznému skončení tento boj v dobách svého revolučního mládí. Dnes však hospodářský vývoj, immanentní síly společnosti postoupily tak, že vynucují splnění těchto principů v společenské organisaci. Neodolatelným nátlakem vlastního zájmu a společenských poměrů hospodářských buržoasie vyžilá, sestárlá, zkompromitovaná, sesláblá nucena jest znovu pouštět se do díla, na které nestačil idealismus jejího mládí. Při těchto reformách, tvořících obsah liberalismu, jest jí dělnictvo vítáno. V těchto chvílích jest ochotna tvořiti se zástupci proletariátu i vládní blok a vládu. Jakmile však tyto liberalistické reformy budou provedeny, jakmile na řadu přijdou sociální požadavky pracujícího lidu, pak jakákoliv součinnost bude zase nemožnou. Pak nastane veliká, poslední revoluční epocha sociálních zápasů, zápasů dělnictva s buržoasií o hospodářskou rovnost, zápasů, jejichž první slabou předzvěst slyšeli jsme právě z Francie. Klamal by se, kdo by myslil, že dosažením politické rovnosti proletariát nejtěžší doby má již za sebou. Až bude proletariát nejblíže svého cíle, až bude stát bezprostředně před chvílí, kdy bude mět sociální demokracie dosíci většiny v lidu a většiny v parlamentech, až zoufalým strachem před dalšími událostmi bude se chvět průmyslová buržoasie, dnes hlasatelka nejpokrokovějšího „liberalismu" a „svobodomyslnosti", v té chvíli bude dělnictvu být připravenu ještě na útoky nejbezohlednější. Majetková bestie vidouc neodvratně blížiti svůj pád, bude šíleně řádit a obrana její před smrtí nebude méně surovou a strašlivou, než

jsou prostředky, jimiž dnes proti revolučnímu hnutí brání se ruský carismus. Proto považuji vzrůst revisionistických tendencí za přechodný zjev.

Nacházíme se v době přechodné a bylo by klamnou illusí mínit, že čímsi trvalým jsou zjevy, které tu a tam prohlašovány jsou za doklad, že zmírnění doznávají třídní rozpory, že ponenáhlu připravuje se cesta k třídní harmonii v dnešní společnosti. Nelze považovati za nic nesprávného, když pro tuto dobu přechodnou hledají jednotliví soudruzi, po případě i celé strany, zvláštní taktiku. Za podobný pokus a podobné hledání dlužno považovati také snahy těch, kdož byli minoritou na magdeburském sjezdu. Velká většina magdeburského sjezdu však odmítla při těchto pokusech — třeba nepochybovala o poctivosti jejich motivů — stranu jakožto celek angažovat. V říšské politice Německa nerevisionistická „negativní" taktika jistě již se prakticky osvědčila nejméně potud, že po čtyřicet let udržela stranu v jednotě, že získává jí stále větší důvěru širokých vrstev a stále větší počet hlasů — dnes strana tří milionů při volbách příštího roku bude stranou čtyř milionů. S tímto velkým faktem musejí být porovnávány výsledky pokusů o spoluúčast socialismu v měšťácké vládě, pokud se pokusy ty už jinde staly, pokud se v budoucnosti mohou státi. V Německu, jak ukázal Magdeburg, dosud veliká většina strany má o revisionistické taktice pochyby, a také u nás i o důvodech majority říškoněmecké strany povinni jsou uvažovati, kdož mají sympatie pro stanovisko její menšiny. Tím více, ježto u nás daleko široko nikde není ani památky po velké liberální měšťácké straně a ježto vzhledem k různosti národnostního složení státu pro sociální demokracii v Rakousku každý pokus oportunistické politiky stal by se podstatným posílením rozkladných tendencí.

KAREL H. BERÁNEK (CHICAGO):

Městská knihovna v Chicagu.

O Americe i o Spojených Státech severoamerických kolují přes poměrnou a dnes stále vzrůstající blízkost, již přivodilo zrychlení dopravy, stále ještě mnohé zprávy přehnané i nesprávné. Zvláště americké knihovnictví jest začasté předmětem nekritické chvály. Uznávám, že v mnohém směru můžeme se v Americe učit, ale stejně je pravda, že nekritická chvála je spíše škodlivá než užitečná. Proto domnívám se, že tento článek o městské knihovně chicagské přispěje poněkud k nabytí správného názoru o knihovnictví v Americe.

Aby bylo patrno, že jest třeba jisté korektury v Evropě šířených názorů, uvádím výňatek z Lidových Novin brněnských ze dne 5. října 1909, které referují takto o schůzi pořádané Moravským svazem osvětovým:

„Prof. Tille zahájil svou přednášku poukazem k tomu, že mluviti o skutečně moderním a lidovém knihovnictví znamená mluviti jen o americkém knihovnictví, neboť jen v Americe nalézá se knihovnictví na vrcholném stupni svého rozvoje. Pro naše pojmy zdá se být už (až) nepochopitelným, co Amerika pro knihovny vykonala a stále ještě koná. Nový York a Chicago jsou města, jichž knihovny a způsob rozšiřování knih jsou ideálními.

V Americe rozeznáváme — kromě knihoven soukromých, školních a pod. — tři druhy veřejných knihoven: knihovny Spojených Států, t. j. knihovny, jež zakládají a udržují všechny státy severoamerické, knihovny jednotlivých těchto států a knihovny městské. Všechny tyto knihovny pořízeny jsou s ohromnými, do mnoha set milionů korun jdoucími náklady, a jsou vypraveny s dokonalostí, jaké není v celé Evropě příkladu. Nejkrásnější paláce v Chicagu a v Novém Yorku jsou knihovny. Jaké oblibě těší se tyto knihovny svědčí na př. to, že ze státní knihovny novoyorkské půjčí se ročně půlčtvrtého milionu knih. Americké knihovny jsou účelně a prakticky rozděleny dle odborů a velká péče je jmenovitě věnována knihovnám dětským.

Na knihovny věnují se v Americe každoročně obrovské peníze. Státní rozpočty vykazují značné obnosy na zřizování a udržování knihoven, velké sumy udílejí milionáři a mnoho se sebere dobrovolnými sbírkami. Americký milionář Carnegie, známý svými obrovskými dary k účelům vědeckým, věnoval již 116 milionů korun na americké knihovny, milionáři Astorové 40 milionů atd., sumy závratné. Když knihovník městské knihovny novoyorkské chtěl zříditi 90 nových půjčoven na periferii Nového Yorku, dal Carnegie vystavěti k tomu účelu 90 paláců.

. . . V oněch částích města, kde bydlí Čechové, jsou knihovny české, takže je po této stránce o Čechy v Americe lépe postaráno, než — u nás.

Aby knihy došly náležitého rozšíření, zřízeny jsou ve všech městech nespočetné půjčovny. Na ulicích, v sadech, v hotelích, všude vyloženy jsou knihy městské knihovny, zvláštní sluhové rozvážejí knihy v automobilech a nabízejí je veřejně — ne ke koupi, ale k bezplatné půjčce. Budovy knihoven zařízeny jsou s největším komfortem, jsou v nich obrazárny, sbírky soch, přednáškové sály pro dospělé a pro děti, dětské oddělení, skioptikonové sály a pod. Za používání knihovny a všecky poskytované výhody neplatí se ani haléře. Knihy z veřejných půjčoven přijdou do všech vrstev obyvatelstva, nejvíce ovšem na ta místa, pro něž jsou v prvé řadě určena, mezi dělnictvo. Neboť majetnější občané američtí pořizují si knihovny vlastní.

Prof. Tille uvedl ještě přečetné zajímavé podrobnosti z amerického knihovnictví, jež je nedostižným vzorem, poukázal k tomu, že v Evropě jediná Anglie snaží se americké knihovny napodobiti, zůstává však dosud velmi daleko za nimi; skončil přáním„ aby i u nás více šířilo se porozumění pro vyšší vzdělání lidu a za-

kládání knihoven, neboť v konkurenci národů jen vzdělaný národ obstojí. Knihovny, ty budou u nás posly nového žití.“

Jest možno, že referent vybral zvláště nápadné body z přednášky prof. Tilleho, ale proto právě domnívám se, že nestranné vylíčení mé odstraní některé domněnky a názory skutečnostmi nezdůvodněné.

*

Veřejná knihovna chicagská vznikla po velkém požáru chicagském, který zničil r. 1871 větší část města. Thomas Hughes, známý anglický spisovatel, vydal provolání k autorům, nakladatelům i obecenstvu v Anglii. Výsledek akce té byl, že sešlo se na 7000 svazků knih, základ veřejné knihovny chicagské. A tehdy už bylo Chicago městem půlmilionovým, bohatým, slavným svým úžasným vzrůstem.

Počátkem roku 1873 byla knihovna otevřena. V září r. 1907 byla umístěna v samostatné budově, postavené ve středu města nákladem dvou milionů dollarů. Kromě toho jest v jižní části města odbočka, Blackstone Memorial Library, vedle 76 půjčoven knih; při šestnácti z nich jsou zřízeny i čítárny. Čítárny jsou po většině v místnostech najatých, půjčovny knih v lékárnách, obchodech, atd. V čítárnách je k disposici od 1000 do 3000 knih, které však domů se nepůjčují.

Knihovna vydržována jest z výnosu zvláštní knihovní daně, která v r. 1907 vynesla 334.545 dollarů. Z jiných pramenů plynul příjem 6157 dollarů. Vydání za rok 1907 činilo 256.677 dollarů. Uvážíme-li, že celkový rozpočet města Chicaga činil v roce tom 45 milionů dollarů, tu seznáme, že vydání na veřejnou knihovnu činí asi 13 centů na obyvatele a asi čtvrt procenta všeho vydání vůbec.

Knihovna chicagská čítá 365.000 svazků knih a asi 6000 brožur nevázaných. Dle knihy informační, vydané správou knihovny, jsou spisy dle odborů rozděleny takto:

Dějiny, životopisy a cestopisy	47.000	svazků
Krásná umění, řemesla a vědy	36.000	„
Poesie, drama, essaye	12.000	„
Jazyk, literatura, bibliografie	16.000	„
Politické a sociální vědy	10.500	„
Slovníky a encyklopedie	5.500	„
Časopisy a sborníky	45.600	„
Vládní a státní publikace	24.000	„
Anglická krásná prosa a knihy pro mládež	86.000	„
Knihy cizojazyčné (neanglické)	55.000	„
Knihy pro slepce	1.125	„

Pravda, čísla ta na první pohled překvapují, ale při bližší analyse shledáváme, že ve skutečnosti je správno, co řekl o Američanech nedávno jeden z anglických znalců knihovnictví, totiž, že více knih kupují, nežli čtou. Za rok končící dnem 31. května 1908

bylo z městské knihovny chicagské půjčeno domů 2,244.477 svazků knih, což činí asi jednu knihu na obyvatele ročně. Pravda, jsou v Chicagu i jiné knihovny veřejné, ale ty vůbec knih domů nepůjčují, takže číslo to ukazuje, jaký asi zájem jeví se o knihu v druhém největším městě Ameriky. V Clevelandu půjčí se právě tolik asi knih jako v Chicagu, ač je město čtyřikrát menší.

Příčina hlavní jest přílišná centralisace. Jedině v ústřední knihovně ve vnitřním městě možno ihned po odevzdání knihy vypůjčiti si knihu novou. V ostatních čtvrtích městských, vzdálených od ústředí dvě až tři hodiny cesty, v čítárnách a půjčovnách, možno knihu novou obdržeti teprve dva dny po odevzdání knihy vypůjčené. Dělník pak zřídka může do města, takže je odkázán výhradně na půjčovny pobočné. Systematické studium je nesnadné, protože na žádanku musí vypůjčovatel napsati řadu spisů a naprosto neví, v jakém pořadu je obdrží. Knihy půjčují se zdarma na dobu 14 dnů, s možností prodloužení na dalších 14 dní. Zálohy netřeba, stačí podpis ručitele, jehož jméno je uvedeno v posledním městském adresáři. Jen ve dvou školách jsou zřízeny čítárny veřejné knihovny. V poslední době zřizují se čítárny v budovách malých parků a snad za nového knihovníka budou podniknuty kroky k decentralisaci knihoven, což ovšem způsobí o něco vyšší vydání, ale přispěje k rozmnožení počtu čtenářů i počtu vypůjčených knih.

V chicagské knihovně zaměstnáno jest 193 sil, v jichž čele stojí knihovník. Většina zaměstnanců jsou ženy a přes to, že vyžaduje se na nich vzdělání středoškolské a začasté i sedmiměsíční praktický kurs v knihovně, po kterouž dobu pracují bezplatně, činí počáteční plat sil těch 420 dol. ročně, což jest na Chicago mzda dosti bídná. Z těchto zaměstnanců ani jediný není Čechem.

Není tedy v Chicagu (ani v Clevelandu) takového šíření osvěty o jakém mluví referát Lidových Novin. Není knih z veřejné knihovny v hotelích, továrnách, v sadech, nenabízejí jich sluhové na ulici k vypůjčení. Ale kdo chce, ten může vypůjčiti si knihy z knihovny městské. Platí na to ať už přímo, či nepřímo, má tedy i právo toho, nač platí, užiti. Platí i Čechové, kteří tvoří asi pět procent chicagského obyvatelstva a proto mají nárok, aby vzat byl zřetel na jejich kulturní potřeby.

A nyní několik dat o českém oddělení knihovny a o české čítárně. První seznam českého oddělení je z r. 1894, doplněk je z r. 1906. Úhrnem je v chicagské knihovně as 3000 českých děl v 2500 svazcích. Z toho 200 svazků časopisů se nepůjčuje vůbec, asi 80 svazků děl skvostných je rovněž k disposici jen v knihovně. Řada sbírek, neuvedených v seznamu podrobně, nýbrž jen hromadnými názvy (Matice Lidu, Salonní bibliothéka, Besedy mládeže, Laciná bibliotéka pro mládež), je pro vypůjčovatele skoro bezcenná, protože by musil knihy ty již znát, aby věděl, co ve sbírkách těch hledati. Odečteme-li na účet těchto knih 500 děl, zbývá všeho asi 2300 děl, které možno vážně vzít v úvahu. Ale mezi těmi jest ještě řada spisů pro Čecha bezcenných, jako knížky Nieritzovy, Schmidtovy, Zimmermanovy, ano i asi deset krvavých a sensačních ro-

mánů jako „Hrabě Beňovský“, „Proklatec“, „Nové tajnosti pařížské“, „Prokletá“, „Synové Jidášovi“, „Urození lupiči“, atd.

Roztřídil jsem české knihy, pokud byly v seznamu uvedeny a podávám výsledky této práce: Belletrie původní 1045 děl, přeložená 516 děl, zeměpis, dějepis, životopisy 275 děl, 4 překlady, zemědělství, zahradnictví atd., původních 17 děl, překlad jeden, přírodní vědy původních 67 děl, překlady 4, národohospodářství, vědy právní a společenské, původních spisů 31, překlady 2; náboženství, filosofie, pedagogika atd., původních 128, překladů 6; literatura, umění, hudba, původních 52, překlad jeden; různé (kam zahrnul jsem gratulanty, knížky o kouzelnictví, hře v šachy, atd.) 196; časopisy 30 o 200 svazcích; sbírky spisů, 700 děl v 250 svazcích. K tomu přistupuje ještě naše česká encyklopedie, starý Riegrův slovník naučný o 11 svazcích.

Tak zastoupena jest literatura česká v knihovně města Chicaga. Než smutnější ještě obraz vznikne, když pátráme po jednotlivých autorech. Již rok, kdy české oddělení bylo katalogisováno, naznačuje hranici, která určuje ráz knihovny. Novějších knih bylo za dvanáct let (1894—1906) zakoupeno asi 360, ale i zde bylo hleděno převážně k belletrii, nejvýše ještě k dějinám, ostatní stránky českého písemnictví jsou zastoupeny nejvýše chudě. Masaryk zastoupen jest toliko dvěma svými knihami, Sova vůbec nezastoupen, mladší česká belletrie naprosto je zanedbána, spisy z oboru národohospodářství, věd sociálních vůbec a socialismu zvláště jsou vzácností.

Dějiny české literatury musí člověk studovati německy (Jakubec-Novák), nechce-li čerpati vědomosti svoje ze zastaralého díla Tieftrunkova. Jak patrno, není tedy o české čtenáře v největším českém městě americkém postaráno tak, jak bylo by žádoucno a jak by toho již poplatní síla jejich vyžadovala. Vinu toho nelze ovšem plně svalovati jenom na správu knihovny samotné. Jsme i sami vinni. Kulturní práce, k níž by péče o české oddělení knihovny v přední řadě měla náležeti, nemá mnoho pěstitelů a naši političtí činitelé namnoze nemají pro potřeby toho rázu ani dosti vzdělání ani pochopení. Bylo sice přede dvěma lety tvrzeno, že knihovní rada povolila tři sta dollarů na nové české knihy, ale posud není mi známo, že by provedeno bylo nejvýš nutné doplnění českého oddělení, veřejné knihovny chicagské. Marně také až dosud poukazoval tisk český, hlavně „Spravedlnost“, list českých socialistů, na nutnost opatření Ottova Slovníku Naučného, této moderní české encyklopedie. Není, jak jsme uvedli, zájmu v kruzích, které si zde osobují nároky na vůdcovství Čechů.

Veřejná čítárna, která založena byla v české Plzni, péčí České Stráže, dnes už mrtvé organisace pro práci kulturní, byla před půl rokem zrušena, prý pro malou návštěvu. Čítárna neposkytovala, pravda, tolik, kolik by byla mohla, kdyby se bylo obětovalo nějakých sto dollarů ročně na přední české revue a listy umělecké a kdyby se byl zakoupil Slovník Naučný, ale zrušení čítárny odů-

vodněno nebylo. Návštěva zvláště v době večerní bývala dosti slušná.

Místo zrušené čítárny otevřena byla nová čítárna v jiné osadě české t. zv. Kalifornii. Tam také dána byla Českou Stráží před šesti lety zakoupená knihovnička čítající asi 200 svazků knih, z nichž přes 150 belletristických. Knihy ty však se domů nepůjčují, nýbrž mohou být čteny pouze v čítárně. Asi třicet českých časopisů, mezi nimi z Evropy „Národní Listy“, „Čas“, „Osvěta“, „Květy“, „Zlatá Praha“ tvoří s těmito 200 knihami českou část čítárny. Naproti tomu jest v téže čítárně na dva tisíce svazků knih anglických a ke stu v Americe i Anglii vycházejících anglických týdenníků a měsíčníků. A zase: žádná česká encyklopedie, která by vábila vědychtivé, poskytovala poučení s hlediska českého a v pravdě vědeckého, podněcovala k dalšímu studiu.

Takový jest, ne snad úplný, ale pravdivý obraz veřejné knihovny chicagské a jejího českého oddělení. Vím, že obrazem tím rozplaším mnohé illuse a mnohé nesprávné představy. Ale činím tak vědomě, neboť nejen o Čechách a Evropě, ale i o Americe je pravda, že kulturní práce jde jen pomalu ku předu. Hlavní překážkou její jest lhostejnost širokých vrstev lidových na straně jedné, dnešní systém společenský, se svou dlouhou dobou pracovní, všechny síly dělníka vyčerpávající prací a úžasnou dělbou práce na straně druhé.

Nenapadá mi ovšem ani v nejmenším omlouvati tímto stavem věcí poměry v Čechách. Veřejné knihovny jsou dnes, při zvolna, ale stále rostoucí touze širokých mass po vzdělání nutným požadavkem kulturním a mohou se stát v pravdě mocným činitelem lidového vzdělání. Ale — nesmí se zapomínati, že život mass je určován hlavně skutečnostmi hospodářskými a že kniha nabývá pro dělníka ceny teprve tehdy, když mu jeho předběžné vzdělání i jeho poměry hospodářské a pracovní dovolují a umožňují, aby opravdu z ní dovedl čerpat ušlechtilou zábavu, či poučení a vzdělání.

*

Ještě slovo o darech amerických milionářů. Jest pravda, že věnují mnoho na knihovny, university, kostely, vědecké bádání, ale činí tak hlavně proto, aby získali veřejné mínění a ovládali jeho mluvčí, kazatele, profesory, učence. Knihovny zakládané Carnegiem jiného účelu nemají. Ostatně Carnegie může rozdávat, když za své ocelárny, které si cenil na osmdesát milionů, dostal od ocelářského trustu na 400 milionů. Americký lid monopolu ocelářského trustu dávno už zaplatil tolik, že by mohl za peníze ty postavit desetkrát více knihoven než jich postavil a ještě postaví Carnegie a všichni jemu podobní. Než to už je zase jiná kapitola.

E. BURIAN:

Theorie nadhodnoty.

NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ soustava Karla Marxe je ve třech svazcích „Kapitálu“ do všech podrobností vypracována, takže z těchto každý představuje sám pro sebe důležitý celek. První díl nás seznamuje s výrobním procesem kapitálu a se všeobecnými zákony vývoje kapitalistického zisku, druhý díl popisuje oběh kapitálu a rozdělení zisku mezi jednotlivé kapitalistické skupiny, konečně třetí díl ukazuje, jak celkový zisk kapitalistické třídy se na základě zákona o průměrné míře zisku rozděluje na jednotlivé kapitalisty podle výše jejich kapitálu.

Největší pozoruhodností Marxova učení je ale okolnost, že týž všechny zjevy národohospodářského života vysvětluje theorií o hodnotě a nadhodnotě, o níž Engels v úvodu ku druhému svazku „Kapitálu“ napsal, že jejím používáním Marx převrátil všechnu starou politickou ekonomii a že se tak stala klíčem ku poznání kapitalistické společnosti. Skutečně, jestliže Marx píše o penězích anebo o pozemkové rentě, o pracovní době aneb o zisku kapitalistů, o akumulaci kapitálu anebo o jeho dějinné tendenci — vždy ku pochopení všech problémů národohospodářských používá theorií o hodnotě a nadhodnotě, o níž v prvním svazku svého monumentálního díla sám prohlásil, že je pro národohospodářskou vědu stejně tak základně důležitá, jako buněčná theorie pro biologii.

Proto také kritikové marxismu byli nuceni zaměstnávati se touto theorií a snažili se o její vyvrácení. Při tom ale svou vlastní kritiku budovali na četných omylech a na mnohém neporozumění. Téměř všichni se domnívají, že Marx učením o nadhodnotě chtěl ospravedlňovat a odůvodňovat socialism výkladem, že je to nemorální, když kapitalista se z práce dělníků obohacuje, a že proto má býti dnešní společnost proměněna v jinou. I tu již Engels vysvětlil, že theorie o nadhodnotě s mravoukou nemá nic společného a že její vztahy ku socialismu jsou zcela jiného druhu, ale kritikové Marxova učení trvají vzdor tomu umíněně na svém. Stejně tak vždy na novo přicházejí s námitkou, že hodnota zboží není určována prací. Všechny možné výklady přednášejí, jenom práci za míru pro zjišťování hodnoty zboží uznat se houževnatě zdráhají. Tak Böhm-Bawerkova národohospodářská škola prohlašuje užitek za rozhodujícího činitele při určování hodnoty, tak prof. Koloušek v „Systému národního hospodářství“ tvrdí, že hodnotu z procesu výrobního a těžebního odvozovati nelze; považuje to za „zásadně nepřípustné“, za to dle něho vznikají hodnoty „pouhou společenskou vůlí“.

Nejvíce však vůči Marxově theorii o nadhodnotě bylo útočeno výkladem, že Marx sám se ve třetím svazku „Kapitálu“ této theorie vzdal anebo že tam obsažená theorie o průměrné míře zisku odporuje theorii o nadhodnotě. Prvnější totiž vysvětluje zisk kapitalistů dle výše jejich kapitálu, kdežto nadhodnota je určována prací, kterou dělník musí pro kapitalisty konat nad práci nutnou ku vlastní

výživě. Dle toho kapitalista, který pracuje s určitým kapitálem a s velikým počtem dělníků, by měl dosáhnouti daleko většího zisku než ten kapitalista, který pracuje sice se stejně velikým kapitálem, ale s menším počtem dělníků. Zatím však ve skutečnosti se zisk obou těchto kapitalistů vyrovnává a je v poměru jenom ku výši kapitálu, ne však ku počtu zaměstnaných dělníků. V tomto rozporu viděli četní národohospodáři vyvrácení theorie o nadhodnotě a tak ovšem bylo triumfálně Marxovo učení prohlašováno za bezcenné.

Neodůvodněnost tohoto jásotu byla již často dokázána a to okolností, že kapitál svou povahou rád uvádí v těžké omyly. První sám Marx stále zdůrazňoval, že kapitál je plný záhad, že je to fetiš, který v tomto i v jiných případech klame každého, kdo při jeho zkoumání se nevzdá všech předsudků. V prvním svazku svého hlavního díla věnoval této povaze kapitálu zvláště důležitou kapitolu, jejíž studium ovšem vždy také bylo považováno za velmi nesnadné. Nyní však v „Theoriích nadhodnoty" máme po ruce pomůcku, která právě do všech záhad fetišové povahy kapitálu svítí pronikavým světlem. Výkon Marxův v „Kapitále" bude možno nyní dokonaleji oceniti a o smyslu theorie o nadhodnotě nebude snad více žádného sporu. Národohospodáři, kteří stojí na půdě dnešního společenského řádu, nebudou ovšem nikdy souhlasit s učením theoretika socialistického, ale budou aspoň musit doznat, že o nějakém rozporu v Marxově učení nelze mluvit, ale že naopak Marx rozřešil rozpory, které byly obsaženy v národohospodářských theoriích jeho předchůdců. „Theorie nadhodnoty" nám ukazují, jak Marx jejich názory vybudoval a přepracoval, jak z různých prvků, které pracně shledával, vytvořil velikolepou národohospodářskou soustavu, která ještě tak mnohý náraz klidně přetrvá. Nadhodnota nebyla Marxem objevena za tím účelem, aby pomocí její hlásal dělníkům, že společnost kapitalistická je nespravedlivá a že proto musí být odstraněna. Marx pojem o nadhodnotě vůbec nevynalezl; četní národohospodáři před ním tento pojem již dobře znali, ale nedovedli si s ním poradit, kdežto Marx právě pomocí jeho zdolal všechny obtíže všech národohospodářských problémů, jež politickou ekonomii zaměstnávaly.

Přirozeně se musil napřed přesvědčit o skutečné existenci nadhodnoty, ale o této nebylo a není možno pochybovat. Je to přece očividné, že zisk kapitalistů plyne z práce dělníků. To je fakt a stejně tak je to samozřejmo, že tento fakt nadhodnoty má nesmírnou společenskou důležitost. Marx nemohl tedy ani na okamžik pochybovat o jednoduché skutečnosti, že hodnota zboží je určována množstvím práce, kterou vyžaduje jeho zhotovení, že dělník nad hodnotu své vlastní pracovní síly tvoří nadhodnotu, kterou si osvojují kapitalisté. Pouze to bylo otázkou, jak tato nadhodnota se projevuje, jak její existence účinkuje na společnost a její vývoj. To ale právě Marx v „Kapitále" objasnil a nyní v „Theoriích nadhodnoty" máme nový důkaz pro správnost jeho soustavy, který je tentokráte podán tím, že v tomto díle vidíme, jak nutně musilo v národohospodářské vědě

dojít k těm názorům, které ovládají dnes ještě myšlení všech národohospodářských pracovníků, kteří jsou předpojati pro dnešní společenský řád a kteří jej důvody národohospodářskými chtějí obhájit.

Theorie, že je to práce, která určuje hodnotu zboží a tvoří nadhodnotu, byla původně všeobecně uznávána a jí národohospodářská věda děkovala za své největší objevy a výkony. Ricardo, největší předchůdce Marxův, vysvětloval již pomocí této theorie celek panujícího výrobního řádu a ona mu byla důležitou zbraní pro fedrování zájmů pokroku kapitalistické výroby. Ale později národohospodáři udělali z kapitálu fetiše, kterého obdivovali a jemuž věřili. Kapitálu připsány podivuhodné vlastnosti a na prostý pojem hodnoty, která jest určována prací, se vždy více zapomínalo. Všechno, co jest vlastně dílem práce, bylo prohlášeno za dílo kapitálu. Tím nastalo období vulgární politické ekonomie, jejíž kritiku musil napřed Marx podniknouti, aby se mohl propracovati ku své vlastní ucelené soustavě. „Theorie nadhodnoty“ jsou takto výtečným klíčem ku pochopení „Kapitálu“.

* * *

Postupně s vývojem kapitalismu vyvíjelo se také národohospodářské učení. Stejně jak hospodářské poměry vykonávají určitý vliv na politické, filosofické a všechno jiné lidské myšlení, stejně tak vykonávají ovšem také svůj vliv na soustavu národohospodářskou. A je ovšem učení politické ekonomie také ovládáno mnohými vášněmi a zájmy, neboť pojednává o majetku a jeho vývoji, o rozdělení lidských statků, slovem o hlavních hmotných zájmech společnosti i jednotlivých společenských tříd. Všechny tyto zájmy jsou ale ve vývoji a tak ovšem se mění také národospodářské poznání a učení. To musíme míti na mysli, chceme-li se v národohospodářských soustavách dobře orientovati.

Původní kapitalistické poměry byly ovšem primitivní a tak jim odpovídalo také jednoduché národohospodářské učení. Novým zjevem ve společnosti lidské byla vzrůstající výměna zboží a oběh peněz. Tyto činitele bylo nutno v prvé řadě vysvětliti a tito činitelé také navzájem byli v souvislosti. Vždy méně se vyrábělo pro vlastní potřebu a vždy více předmětů se prodávalo. Jaké zákony ovládají výměnu zboží? To byla zajímavá otázka, na kterou bylo nutno v prvé řadě odpověděti. A tu záhy národohospodáři určovali hodnotu zboží množstvím práce, která byla k jeho výrobě vynaložena. Již Petty (1622), kterého Marx označuje za zakladatele moderní politické ekonomie, vysvětloval tímto způsobem hodnotu zboží. Vyrobí-li určitý počet osob — tak psal — určité množství obilí, pak za toto lze obdržeti tolik stříbra, kolik bylo dobyto stejným počtem dělníků ve stejném čase. Výrobky stejného množství práce mají stejnou hodnotu.

Bylo to zcela přirozené, že hodnota zboží byla tímto prostým způsobem určována. Vyrábělo se vše v těch dobách ještě v malém a majitel pracovních prostředků byl současně dělníkem, který samo-

zřejmě chtěl býti odměněn za všechnu svou práci. Proto výrobek svůj chtěl vyměniti za druhý výrobek, který vyžadoval stejně mnoho práce. Tyto poměry byly všeobecným ideálem. Tak Locke prohlašoval za spravedlivé a přirozené vlastnictví jedině „tolik půdy, kolik může jeden muž spravovati, zdokonaliti a používati". Jedině práce odůvodňovala majetek, jedině práce určovala také hodnotu výrobku. Při tom přirozeně mezi hodnotou práce a hodnotou výrobku nebylo žádného rozdílu. Výrobce byl současně také majitem výrobku a tak dostal při výměně zboží všechen výtěžek své práce.

Jak ale vzniká za takovýchto poměrů nadhodnota? Každý vyměňuje svůj výrobek za výrobek stejné hodnoty, nikdo tedy nemůže nic vyzískat, nikdo nic neztrácí. Proto merkantilisté dovozovali, že nadhodnota může vzniknout pouze v zahraničním obchodě. Uvnitř země se hodnoty navzájem vyrovnávají, za to však při obchodování s cizinou vytěží obchodníci při prodávání zboží jistý přebytek, poněvadž prostě zvýší ceny výrobků nad jejich hodnotu. Nejurčitěji to vyslovil jeden anglický anonymní spisovatel, který napsal: „Žádný průmyslník, i když sám sebe více vydělá, nemůže zvýšiti bohatství národa, když prodává své zboží na domácím trhu . . . Bohatství společnosti řemeslníky, dělníky manufaktur anebo obchodníky nemůže býti nikdy ani o maličkost jinak zvýšeno, než úsporami a nahromaděním toho, co potřebují denně k vyživě . . . Aby podnikatel nahradil nedostatek nadbytku, přirazí na výdaje mzdové 50 procent a když pak výrobek prodá v cizině, byl by to zisk národa". Nadhodnota dle merkantilistického učení se tudíž tvoří jenom v obchodě s cizinou předražováním zboží. Názory tyto byly rozšířeny hlavně v Anglii, kde obchod byl v rozkvětu a kde skutečně jeho působením se šířilo bohatství. Angličtí národohospodáři, kteří často sami byli v obchodě zaměstnáni, razili tímto způsobem cestu obchodní buržoasii, která nechtěla pouze dělat dobré obchody, ale která chtěla také ve státě vykonávat co největší vliv.

Jiným způsobem vysvětlovali nadhodnotu fysiokraté, kteří působili hlavně ve Francii. Tam obchod byl ještě zcela nedokonalý taktéž průmyslové podnikání bylo málo vyvinuté, pro výrobu i pro stát tam bylo nejdůležitější zemědělství. Proto fysiokraté hlásali, že nadhodnota vzniká jenom v zemědělství, a to plodností země. Nadhodnotu považovali tudíž za dar přírody. O práci průmyslové soudili, že tato přeměňuje pouze formu předmětů, že však jejich hodnotu nijak nezvyšuje. Za to důsledně zemědělskou práci považovali za jedině produktivní a pozemkovou rentu majitelů půdy za jedinou formu nadhodnoty. Bylo to učení feudalismu, ač právě fysiokraté průmyslu mnoho prospěli, poněvadž uznávali jenom zdanění zemědělství. Hlavní jejich zásluhu pro národohospodářskou vědu spatřuje však Marx v tom, že nadhodnotu hledali ve výrobě. V Anglii to nebylo možno, neboť tam přirozeně hlavní pozornost byla věnována obchodu, ale ku poznání kapitalistické společnosti je nutno, aby byly zkoumány zákony výroby zboží. Omyl fysiokratů spočíval v tom, že považovali rozmnožení přírodních předmětů za rozmožení směnné hodnoty, ale jejich zdůrazňování země-

dělské výroby a tudíž také zemědělské práce bylo pro pokrok národohospodářských theorií velmi cenné, neboť tím se razila cesta poznání, že každá výroba a každá práce pro trh tvoří hodnotu a za poměrů kapitalistických nadhodnotu.

Nahromadění se peněžního kapitálu v Anglii vyžadovalo obranu proti učení fysiokratů. Jestliže tito povyšovali zemědělství a zatracovali peněžnictví, dokazovali národohospodáři angličtí, že toto má také svou plnou oprávněnost. Fysiokraté prohlašovali pozemkovou rentu majitelů půdy za jedině oprávněný a morální příjem, braní úroků za propůjčování peněz odsuzovali jako protipřirozenou lichvu (Mirabeau). Zatím ale peněžní kapitál se vždy mohutněji uplatňoval a i lichva sama byla významným fedrovatelem akumulace kapitálu. Proto se vyskytli také v národohospodářství obhájci peněžního kapitálu, kteří braní úroků všemožně ospravedlňovali. Učili prostě, že vlastnictví peněz se rovná vlastnictví půdy. Locke to vysvětloval asi takto: Peníze jsou ovšem neplodné a nevyrábějí nic, ale propůjčí-li se druhému, musí tento z výnosu své práce za jich použití jejich majiteli poskytnout určitý obnos. To je důsledek nestejného rozdělení peněz. Stejně tak ale následkem nestejného rozdělení půdy těží vlastník půdy z práce nájemce půdy. Majitel peněz dostává za propůjčení peněz úrok, majitel půdy dostává za propůjčení půdy pozemkovou rentu. Příjmy obou jsou stejně oprávněny a pramen jejich je stejný, je jím práce lidská, ne snad pouze zemědělská, nýbrž lidská práce vůbec. Tak boj mezi peněžním kapitálem a majetníky půdy, který v Anglii zuřil od r. 1650 až do r. 1670, projevoval se nejenom v životě politickém a v zákonodárství, nýbrž také i v politické ekonomii. Theorie o rovnocennosti pozemkové renty a úroků z kapitálu a odvozování obou z výnosu práce představuje dle Marxe první formu, ve které se kapitál proti vlastnictví půdy postavil na vlastní nohy.

Zatím však vývoj hospodářský postupoval stále dále. V Anglii se vždy ve větším rozsahu uplatňovala manufaktura a nejrozmanitější průmyslové podnikání se utěšeně rozvíjelo. Vedle pozemkové renty a úroků peněžních kapitalistů bylo nutno také vysvětlovati zisk průmyslového podnikatele. To učinil Adam Smith, který také zisk podnikatele odvozoval z rozdílu mezi mzdou dělníků a mezi hodnotou výrobku. A on první snažil se také o objasnění všech národohospodářských kategorií. Pokus jeho se ovšem podařit nemohl, neboť poměry kapitalistické výroby nebyly ještě dostatečně vyvinuty. Převládala ještě malovýroba, jejíž hlavní vlastností je, že dělník je současně také majitelem pracovních prostředků i výrobků. Proto Adam Smith často zaměňoval hodnotu zboží za hodnotu pracovní síly. Teprve tam, kde je dělník úplně od svého výrobku odloučen, možno dokonale poznat nadhodnotu, která představuje rozdíl mezi hodnotou zboží a hodnotou pracovní síly. Četné jiné ještě rozpory (jako nevyrovnané slučování merkantilistických a fysiokratických názorů) jsou ve Smithově soustavě obsaženy a vysvětlují se všechny hospodářskými poměry jeho doby.

Další vývoj sociálních poměrů je spojen s opětným pokrokem národohospodářské vědy. V Anglii se zaváděly stroje, rozvinul se veliký průmysl, který dělnictvo od vlastnictví výrobků ostře odloučil. Výrobek náležel pouze vlastníkům kapitálu a dělníci vlastnili jenom pracovní sílu. Proto rozdíl mezi hodnotou výrobku a hodnotou pracovní síly byl zcela přesný. Theoretikem této doby byl Ricardo, jehož theorie kritisuje Marx ve dvou svazcích „Theorií nadhodnoty", které čistě theoreticky jsou z celého díla nejcennější, ale také nejobtížnější. Pro náš účel je nejdůležitější poznání, že všechna methoda Ricardova se opírala o theorii o hodnotě zboží a že se snažil o soustavné vybudování této theorie a o důkaz, že všechny ostatní národohospodářské kategorie s ní souvisejí. Adam Smith stanovil definitivně obor národohospodářské vědy, Ricardo se snažil o její důmyslné a důsledné propracování. Jemu se jednalo o proniknutí do všech tajů hospodářského života a o rozřešení všeho, co theorii o hodnotě zdánlivě odporovalo. Důmyslnými rozbory nejrozmanitějších hospodářských poměrů dokazoval, že theorie o určování hodnoty zboží prací má svou platnost i ve vyvinuté kapitalistické výrobě. Tím Ricardo nekonal pouze velikou theoretickou práci, ale jemu se také jednalo o praktickou potřebu co největšího zdokonalení výroby, k čemuž žádal největší rozpětí kapitalismu. Pozemková renta, zisk, úroky, všechno bohatství společnosti, všechna nadhodnota — vše prýští z jediného pramene: z lidské práce. Důsledně žádá proto Ricardo, aby byly zdokonaleny pracovní prostředky, aby byly rozpoutány všechny produktivní síly společnosti. Ricardo theorii o nadhodnotě postavil do služeb průmyslového kapitalistického podnikání. Kapitalistickou výrobu považoval za nejdokonalejší, poněvadž od ní očekával největší rozmach všech produktivních sil. Ricardo z této příčiny fedroval bezohledně zájmy průmyslné buržoasie proti velkostatkářům i proti dělníkům. Všechno mělo ustoupit stranou a mělo být obětováno jeho ideálu o rozpoutání všech produktivních sil. Při tom byl Ricardo vědecky poctivý, neboť toto zdokonalení produktivních sil bylo mu vlastním účelem jeho snah, takže jemu podřizoval i okamžité zájmy buržoasie. Prohlašoval výslovně, že by část kapitálu musela být bez reptání obětována, kdyby tím mělo být docíleno zvýšení výroby určitých statků. Ovšem také proti dělníkům byl bezohledný. Vůči těmto hlásal nutnost nadhodnoty, neboť pouze jejím osvojováním si a honěním se za ní přivodí buržoasie rozvoj všech výrobních sil, které by jinak byly ponechány ve stagnaci. Ricardova theorie byla učením mladé buržoasie, která si byla vědoma svého dějinného poslání.

Silné třídní vědomí vyznamenávalo vůbec všechny národohospodářské theoretiky anglické buržoasie. Spisy jejich jsou namířeny zejména proti feudálům a proti všem starým třídám. Proti těmto se vyslovovali s příkrou bezohledností, takže Carey Ricardovo učení prohlásil za „rukojeť pravého demagoga, který touží po moci konfiskováním pozemkového vlastnictví, vyvoláváním války a loupežnictví". Zastanci feudalismu jinak mluvit nemohli, neboť buržoasie

za dob svého vzestupu neslibovala třídám starých dob nic dobrého. Slova zástupců buržoasie nebyla nijak přívětivá, takže i třídní tvrdost sociální demokracie se vůči tomu vyjímá velmi sentimentálně. Petty na př. psal: „Vzhledem k tomu, že v Anglii je více mužů než žen, bylo by dobře, aby se kněží vrátili ku celibátu, anebo aby nikdo nevykonával duchovní úřad, pokud je ženatým. A pak by svobodní kněží mohli stejně tak dobře jako dnes žít za poloviční důchod.“ Vydržování kněžstva považovala tedy tenkráte buržoasie za zbytečnost. Ale stejně tak považovala i jiné společenské vrstvy za nepotřebné. Týž Petty také v tom se vyslovil: „Kdyby byl zmenšen četný počet úřadů, které jsou spojeny s vládou, vykonáváním spravedlnosti a církví, a kdyby stejně tak se stalo s množstvím kněží, advokátů, lékařů, obchodníků a kupců, kteří všichni za málo práce, kterou obecenstvu poskytují, dostávají veliké mzdy — jak mnohem snadněji by bylo možno sehnati příjmy pro státní společenství.“ Podobně soudil také Adam Smith, který radikálně napsal: „Práce některých nejváženějších tříd společnosti nevyrábí hodnotu stejně tak jako ji nevyrábí práce jejich služebnictva. Tak na př. zeměpán se všemi justičními úředníky a důstojníky armády, kteří jemu slouží, jsou neproduktivní. Jsou to služebníci obecenstva a jsou vydržováni z části výrobku píle druhých lidí. Do téže třídy patří kněží, advokáti, lékaři, učenci všeho druhu, herci, šašci, muzikanti, operní zpěváci, baletní tanečnice a jiní.“ Marx k tomu poznamenává: To byla řeč revoluční buržoasie, která si ještě celý stát nepodmanila. Ona všechna starožitná a úctyhodná povolání, panovníka, soudce, důstojníky, pátery, všechny staré ideologické stavy, učence, magistry a jiné postavila ekonomicky na roveň — s lokaji a šašky. Musíme doznat, že třídní vědomí buržoasie bylo opravdu velmi silné. Sebe sama ovšem buržoasie považovala za neobyčejně cennou třídu a její klasikové národohospodářského učení prohlašovali, že osvojování si nadhodnoty je prostředkem ku pravému úkolu kapitalistů: k rozmnožení a zdokonalení výroby. Byla to řeč vědecky i politicky jasná.

Ale na počátku devatenáctého století se odehrála v celé Evropě veliká sociální i politická změna, která nemohla zůstat bez vlivu na národohospodářské soustavy. Francouzská revoluce pomohla buržoasii ku vítězství nad starými třídami, ale přece již také zřetelně ukázala, že kapitalistická třída má v proletariátu nebezpečného nepřítele. Buržoasie ztratila svou původní jistotu, neboť důsledky revoluce jí byly nepříjemné. Také již se začaly objevovat socialistické soustavy, které se dovolávaly změny společenského řádu. Ku všemu byly poměry spodních vrstev lidových právě na počátku nového století strašné. Produktivní síly byly ovšem rozhojněny, ale bída proletariátu byla hrozná. Byla v Anglii tak obrovská, že stát na chudinství v roce 1817 musil vydat na 160 milionů korun. Bylo tedy zde dostatek příčin ku pochybnostem o bohorovnosti buržoasie. Kromě toho vždy nápadnější byly v národohospodářských soustavách některé nesrovnalosti, které ani Ricardo neodstranil. Nejvíce překvapovalo, že zisk se mezi jednotlivé

kapitalisty rozděluje dle výše jejich kapitálu a vedle počtu dělníků, což přece theorii o odvozování nadhodnoty z práce úplně odporovalo. Nelze se divit, že všechny tyto okolnosti účinkovaly silně na myšlení lidí. Vysvětlení bylo hledáno. Nebylo sice nalezeno, za to ale bylo s tím větším hlukem proklamováno. Bolesti buržoasie nalezly své osvoboditele.

První vystoupil Malthus, kterého Marx povšechně charakterisuje ještě ve třetím svazku a jehož názory rozvádí ve čtvrtém svazku „Theorií nadhodnoty". Malthus nesledoval již určitý hospodářský cíl, jemu se jednalo pouze o advokátskou obhajobu panujících tříd za každou cenu. Marx jej pro tuto vědeckou nepoctivost jmenuje bídákem, který jednak se zastává zájmů aristokracie proti buržoasii, jednak zájmů aristokracie a buržoasie proti proletariátu. Bezohledný postup proti poslednějšímu zjednal mu jeho světové jméno, neboť Malthus uspokojil svědomí panujících tříd, které bylo znepokojeno francouzskou revolucí a reformními ideami různých socialistů. Nutnost aristokracie a všech starých feudálních tříd, které buržoasie spíše považovala za cizopasníky na těle společenském, odůvodňoval potřebou zvláštní třídy společenské, která by mohla konsumovat výrobky, jež dělníci nemohou koupit. Ricardo chtěl výrobu kapitalistickou bez parasitů starých dob, Malthus se jako zástupce reakčních tříd smiřuje také s kapitalistickou výrobou, ale žádá, aby tato všechny své produktivní síly postavila do služeb konsumních potřeb aristokracie, církve a armády. Vydržování těchto činitelů, jimiž revoluční buržoasie opovrhovala, prohlásil za nutnost ne snad politickou, nýbrž za důležitou potřebu — hospodářskou. Výroba potravin a spotřebních předmětů denní výživy má dle něho své určité hranice, proto se musí vyrábět předměty luxusní a proto ovšem musí také být zjednáni konsumenti těchto výrobků přepychu. Malthus se zájmem prohlašoval společenské nesrovnalosti za naprosto nutné a zejména bez ustání křičel, že bída pracujícího lidu je věčně nutná a že proti této není žádného léku. Tím si dobyl velikou slávu, neboť jeho učení prostě pravilo, že jsou to určité přírodní a ne společenské poměry, které zaviňují všechnu bídu lidu. Lidské pokolení se dle něho rozmnožuje mnohem rychleji, než přibývá výrobků zemědělských, proto bídě úpravou společenských poměrů nemůže se nikdy čelit. Možno si představit, jak takové názory byly panujícím třídám příjemny. Proti zákonům přírody je člověk bezmocný, a jenom tyto zákony zaviňují všechno zlo. Cesta ku zfalšování všeho poctivého vědeckého poznání byla nalezena.

Buržoasii znepokojovala nyní ještě theorie, že hodnota výrobků je určována prací. Ricardo ovšem právě tuto theorii používal ve prospěch kapitalistické výroby, ale po něm se jí zmocnili také socialisté, kteří se jí dovolávali v zájmu nároků pracujících tříd. Proto jeden stoupenec Malthusových názorů psal: „Že je práce jediným pramenem bohatství, zdá se býti učením stejně tak nebezpečným jako falešným, neboť ono na neštěstí se stává prostředkem těch, kteří prohlašují, že všechno vlastnictví náleží pracujícím

třídám a že podíl, který dostávají ostatní, byl prvnějším uloupen.“ Kromě toho všechno nasvědčovalo tomu, že běžná theorie v hodnotě skutečným poměrům úplně odporuje. Zisk kapitalistů se neřídí dle počtu dělníků, nýbrž dle výše kapitálu. Ricardo tento zjev považoval za vyjimku, která nijak neruší pravidlo. Zatím však se objevovalo, že kapitalisté ve všech případech žádají a docilují toho, aby stejně veliký kapitál byl stejně pro ně výnosný. Torrens se proto domníval, že zákon o hodnotě platí pouze pro jednoduché formy výměny zboží, ne však pro vyvinuté formy kapitalistické výroby. Tento výklad ale zase odporoval Ricardově učení. Proto další národohospodáři prostě starou theorii o hodnotě převrátili a zavrhli. Prohlásili zdání za skutečnost, a poněvadž theorie, že práce určuje hodnotu, byla nepohodlná, začali hlásat, že také kapitál a půda jsou pramenem hodnoty. Kapitál stal se fetišem.

Rozdíl v názorech, který se objevil mezi klasickou a vulgární politickou ekonomií, ukazuje dobře srovnání mezi učením Ricarda a Mac Cullocha, poněvadž poslednější nejurčitěji hlásal všemohoucnost kapitálu. Ricardo na př. psal: „Služby, které člověku vykonávají síly přírodní a stroje, jsou nám tím učitečny, že rozmnožují užitkovou hodnotu; ale poněvadž vykonávají práci bez odměny, není jejich službou směnná hodnota zvyšována.“ Zcela jinak zní úsudek Mac Cullocha: „Jestliže kapitalista vydává stejné sumy peněz, aby platil dělníkům mzdy, aby vydržoval koně a najal stroj, a jestliže muži, koně a stroj zhotovují stejný výrobek, je jeho hodnota stejná, při čemž je lhostejno, zdali byl zhotoven muži, koňmi anebo strojem.“ Práce lidská je lhostejna, hlavní věcí je kapitál. Ten tvoří hodnoty a je vůbec všemohoucím činitelem, jemuž nutno se klaněti. Kapitál není již podmíněn určitými společenskými poměry, ale je sám o sobě jako předmět tvůrcem hodnot. V tom je obsažena fetišova povaha kapitálu. Národohospodáři v zájmu kapitalistů musili zdůrazňovat velikou užitečnost kapitálu, aby tím povýšili jejich sebevědomí i jejich moc. Jestliže Ricardovo učení bylo učením revoluční buržoasie, bylo učení vulgárních národohospodářů učením buržoasie, která stála na výši své moci, která tuto chtěla udržet a která si přála, aby prostředek její moci byl uctíván.

Velmi dobře to vystihli někteří angličtí socialisté, kteří se vraceli ku Ricardově theorii o hodnotě a kteří takto snažili se odůvodňovati požadavky proletariátu. Marx z nich uvádí dva, Percy Ravenstona a Hodgkina, kteří oba velmi statečně se zastávali zájmů pracujících tříd. Jejich zásluhou opětně byl zdůrazněn význam práce. Ravenstone psal: „Učení, že bohatství a moc země závisí na kapitálu, znamená dělati z lidí sluhy vlastnictví.“ A Hodgskin v proslulé „Labour defended“ psal: „Kapitál je jakýsi druh kabalistického slova, jako církev anebo stát, aneb některý jiný všeobecný pojem, který od těch, kteří ostatní lidstvo dřou, byl vynalezen za tím účelem, aby zůstala v úkrytu ruka, která drží nůž.“ Se vší rozhodností obhajují proto tito socialisté práci a její práva. Ze spisů jejich lze vycítit, jak musilo účin-

kovat učení o všemocné povaze kapitálu, neboť proti těmto názorům útočí socialisté nejprudčeji. Hodgskin píše: „Co způsobují nástroje, když jsou jednou zhotoveny? Nic. Naopak, začínají rezavěti a hnijí, jestliže nejsou používány prací ... Vědění, dovednost a práce jsou jedinými činiteli, ze kterých může kapitalista odvoditi nějaký nárok na část výrobku." Tak a podobně socialističtí spisovatelé hájí velmi krásně zájmy práce proti zastancům kapitalismu. Kapitál je jako fetiš poznán a sluhové tohoto fetiše jsou po zásluze kritisováni.

Další národohospodáři, které Marx cituje, učinili první vážné náběhy ku rozřešení problému o průměrné míře zisku. Ramsay začal rozeznávat mezi stálým a proměnlivým kapitálem, což je důležité pro poznání zákona o klesající míře zisku. Každý kapitál je rozdělen na dvě části, na kapitál stálý (pracovní prostředky, suroviny, budovy atd.) a na kapitál proměnlivý (mzda dělníků). Kapitalista však přirozeně výši svého zisku neměří podle jedné části svého kapitálu, nýbrž dle celku. V tomto však poměrně stoupá kapitál stálý (je třeba vždy větších budov, nákladnějších strojů atd.) a také míra zisku poměrně klesá, ač nadhodnota stoupá, poněvadž kapitalista zaměstnává vždy větší počet dělníků. Jinak zase se vysvětluje průměrná míra zisku. V tom ohledu první na pravé stopě byl Cherbuliez, který zcela dobře vysvětloval, že vlivem konkurence se celkový zisk celé kapitalistické třídy rozděluje mezi jednotlivé kapitalisty podle výše jejich kapitálů. Nesprávné pouze bylo, že tento spisovatel ještě nerozlišoval mezi hodnotou a cenou zboží. Tím, že Marx v tomto směru činil mezi oběma pojmy přesný rozdíl, rozřešil definitivně, jak zákon o průměrné míře zisku se srovnává s theorií o nadhodnotě. Marxovi kapitál přestal býti fetišem a stal se mu předmětem jasného poznání.

O tomto předmětu jsou v „Theoriích nadhodnoty" dvě vysoce zajímavé kapitoly („Der Kapitalfetisch" a „Klassische Oekonomie und Vulgäroekonomie"), jimiž jaksi je celé dílo zakončeno. Jejich studium je ku pochopení Marxovy soustavy velmi cenné a také poutavé. Předem však budiž ještě krátce vysvětlena Marxova theorie o průměrné míře zisku. Marx rozeznává mezi hodnotou a cenou zboží, stejně tak mezi nadhodnotou a ziskem. V tom je rozřešení problému. Nadhodnota se tvoří jedině ve výrobě a jest to vždy počet dělníků, který rozhoduje výši vytvořené nadhodnoty, ale tím není řečeno, že kapitalista musí dostat celou nadhodnotu. Tento dostává pouze zisk a pro výši toho je ovšem směrodatna síla kapitálu. Celková nadhodnota, kterou dělníci vytvoří, rozděluje se na kapitalisty podle výše jejich kapitálů.

Toto prosazování se síly kapitálu můžeme si vysvětliti dějinně. Původně vyměňují zboží výrobci, kteří sami toto zboží zhotovili. Proto výměna výrobků se koná tak, že se vyrovnávají práce v něm obsažené. Sesílením kapitálu je však dělník od svého výrobku odloučen, výrobek je v držení kapitalisty a podléhá důsledně moci kapitálu. Vždy ještě je to dělník, který vytváří všechnu hodnotu

výrobku, ale při vyměňování zboží přichází ku platnosti moc kapitálu. Vyvlastnění původních výrobců proměňuje proces výměny zboží. Na trhu se setkávají kapitalisté a tam musí vyměňovati zboží, což nyní mohou činiti jenom tak, když docilují za stejné kapitály stejné zisky. Velmi krásně o tom píše Hilferding: „Rovnost zisku (stejně velikých kapitálů) vyjadřuje pouze to, že v kapitalistické společnosti rozhodujícím činitelem je kapitál; proto jednotlivý akt výměny není již podmíněn pravidlem: stejná práce za stejnou práci, nýbrž: za stejný kapitál stejně mnoho zisku. Rovnice práce proměňuje se v rovnici zisku“*. Později vlivem úvěru se vše ještě více pozměňuje. Na burse a tam, kde se jedná o čistý peněžní kapitál a o jeho úrok, je výroba vůbec věcí neznámou. Kapitalisté znají pouze kapitál, o výrobu a o práci se však nestarají. A tu domnívají se snadně, že jsou bohorovní a že kapitál sám jediný je tvůrčím činitelem. Na burse se stávají i dluhy (státní půjčky) kapitálem. „Podobá se, že vlastnictví nemá nic společného s prací; je-li již v průměrné míře zisku bezprostřední souvislost mezi prací a kapitálem zatemňována, tím více je tomu při míře úrokové. Zdá se to býti absurdním, uváděti úrok, který se stále mění a který se skutečně bez ohledu na bezprostřední události ve výrobě měnit může, v souvislost s prací. Týž se jeví býti pouhým následkem kapitálového vlastnictví, plodem výrobnosti obdařeného kapitálu“**.

Tím je vysvětleno, proč kapitál klame, proč mnozí národohospodáři jemu připisovali vlastnosti, které přísluší jenom práci. Nechali se klamat anebo klamali fetišem. Místo Hilferdinga mohli jsme ovšem citovat také Marxa, ale k vůli zajímavosti jsme uvedli některé výklady z nedávno vydaného díla prvnějšího, poněvadž týž v tomto přišel samostatně téměř doslovně k těmže myšlenkám, které jsou vyjádřeny Marxem v „Theoriích nadhodnoty“ a poněvadž takto si můžeme celý problém lépe objasnit. Také Marx poukazuje na to, jak se ze samé povahy kapitálu vyvinulo zdání, že kapitál může tvořit hodnoty. Nebylo to možné za dob malovýroby, také jestě ve vyvinutých poměrech kapitalistické výroby nelze dobře přehlédnouti, že výrobkům hodnotu dodává práce dělníků. Ovšem klame zde zákon o průměrné míře zisku. Ale nejhůře je tomu tam, kde kapitál se vyskytuje ve formě peněžního kapitálu a kde se mu jedná pouze o docílení úroků. „V kapitálu, který nese úroky, je fetiš dokonalý. V této formě kapitálu je každá souvislost mezi procesem výrobním a cirkulačním vymazána. Pokud šlo o kapitál a zisk, byla zde vzpomínka na minulost, ač vlivem odchylné velikosti zisku od nadhodnoty byl kapitál velmi zatemňován a stával se mysteriem. V kapitálu, který nese úroky, je tento automatický fetiš úplný.“ Z těchto příčin viděla vulgární ekonomie v kapitálu něco záhadného. Marx sám tajemnou povahu kapitálu odhalil jen úsilovnou kritikou svých předchůdců a horlivým studiem jmeno-

* Rudolf Hilferding: Das Finanzkapital, str. 7.
** Tamtéž, str. 177.

vaných socialistických a ostatních národohospodářských pracovníků. Národohospodáři před Marxem však nejenom kapitál zbožňovali, ale oni také kapilistickou společnost prohlašovali za věčnou. I to souviselo s jejich nazíráním na kapitál. Nepovažovali jej za kategorii, která je podmíněna určitými společenskými poměry a souvislostmi, ale vyhlašovali kapitál za zjev hmoty a přírody, tedy za něco nezměnitelného, věčného. Marx ovšem již dávno dospěl samostatně ku poznání, že společenské útvary podléhají stále změně. Zajímavo je však, že i tu při studiu anglických národohospodářů našel předchůdce. Je jím Richard Jones, který je v „Theoriích nadhodnoty“ uveden jako poslední ze spisovatelů, jejichž studiem a kritikou se Marx zaměstnával.

Jones byl profesorem politické ekonomie v Haileybury a byl takto nástupcem Malthuse. Ale týž přišel ku přesvědčení, že kapitalistická společnost bude musit ustoupit společnosti nové. V jeho „Texbooku“ je tento pozoruhodný výklad: „V budoucnosti jednou může vládnouti společenské zřízení a jednotlivé části světa jemu snad spějí vstříc, ve kterém dělníci a vlastníci nahromaděných statků budou totožni.“ Dnešní společnost nepovažuje za tak vyhovující, jako tu, ve které by kapitalisté a dělníci byli totožni, ale považuje ji za jeden ze stavů ve vývoji společnosti. Jemu tedy kapitalism není nezměnitelný, přiznává mu pouze historickou oprávněnost a připouští jeho změnu.

O jeho pronikavém historickém úsudku svědčí ale zejména tato místa: „V tom poměru, ve kterém společnost mění své výrobní síly, pozměňuje nutně také své mravy a zvyklosti. V průběhu svého vývoje shledávají všechny různé třídy společenství, že jsou s jinými třídami spoutány novými vztahy, že zaujaly nové posice, že jsou obklopeny novými morálními a sociálními nebezpečími a novými podmínkami sociálního a politického rozvoje... Veliké politické, sociální, morální a intelektuelní proměny doprovázejí pozměny v hospodářské organisaci společností a v silách i prostředcích, nechť již jsou bohaté anebo chudobné, pomocí kterých se úkoly výroby vykonávají. Tyto pozměny vykonávají nutně rozhodující vliv na různé politické a sociální živly obyvatelstva, v jejichž lůně se ony proměny odehrávají. Tento vliv vztahuje se na intelektuelní povahu, na zvyklosti, způsoby, na mravy a na štěstí národů.“

Čteme-li tato slova, nemůžeme se ubránit silnému dojmu. Jsou v nich přece obsaženy podstatné myšlenky historického materialismu, jenž byl ovšem Marxem samostatně objeven, ale k jehož vybudování jistě Jonesův názor značně přispěl. A v tom vlastně spočívá vůbec význam „Theorií nadhodnoty“. Kdo se chce seznámit s dějinami národohospodářských učení, kdo si chce objasnit celou soustavu Marxova světového názoru, kdo se chce propracovat ku jasnému poznání o pravé povaze kapitálu a jiných národohospodářských kategorií, ten nalezne v tomto díle bohaté ponaučení. Většině českých soudruhů zůstanou ovšem „Theorie nadhodnoty“ nepřístupny, ale tím více bude dovoleno, když ještě při jiných příležitostech budeme z díla čerpat.

Přehledy.

Politický.

Politická sezona podzimu je již v proudu a celý téměř měsíc vyplněn zasedáním zemských sněmů. Většina zemských sněmů byla svolána již před 1. říjnem, zemský sněm český na 30. září. Kdežto v ostatních sněmech projednávány záležitosti nepřesahující téměř významem svým hranice korunní země, do Prahy soustředěna je pozornost celého státu, poněvadž zde již od dvou let jest opravdu klíč politické situace Rakouska. A dlužno považovati za značný úspěch a značné uvolnění v politickém napjetí, že tentokrát nastalo alespoň takové sblížení mezi sněmovními stranami, že sněm mohl konati aspoň jedinou schůzi bez německé obstrukce. Schůze byla výsledkem dlouhých porad a nemůže být považována za počátek řádného chodu sněmovních prací, nýbrž jen za počátek jednání mezi stranami o podmínkách, které by fungování zemského sněmu umožnily. Sněm sice konal bezobstrukční schůzi, ale ani slechu není o rozpočtu, jehož projednání musí býti nejpřednější nutností, jakmile bude možno pomýšlet na to, aby nenormální stav v zemském hospodářství byl odstraněn.

Prozatím docíleno bylo kompromisu jen potud, že němečtí měšťáci připustili, aby v prvé schůzi sněmu byly zvoleny dvě komise: sedmadvacetičlenná berní a devětatřicetičlenná národně politická. Prvé přikázány byly dvě předlohy finanční, o pivní dávce a o osvobození osobní daně z příjmů od obecních přirážek, jejichž vyřízení těsně souvisí s katastrofálním stavem zemské pokladny. Druhé přikázány vládní předlohy, týkající se úpravy jazykového práva a změny zemského řízení, od jejichž projednávání činí němečtí měšťáci závislým svoje svolení k vyřízení druhých nutných potřeb zemského hospodářství a svůj další postup vůbec. Společně s vládními předlohami přikázány této komisi také všechny iniciativní návrhy stran, týkající se téže materie. Obě komise se rozestoupily ještě v podvýbory a až dosud — ač poskytnutá jim třínedělní lhůta uplyne již v několika dnech — nejsou se svými pracemi hotovy. — Práce podvýborů jsou důvěrné, do veřejnosti se vydávají jen oficielní bulletiny. Měšťácký nacionální tisk obou stran chová se za průběhu porad s neobvyklou u něj zdrželivostí. I na radikálech jest patrno, že jsou si vědomi zodpovědnosti, která by spadla na toho, kdo by dílo dohody bez nejnezbytnější nutnosti ztížil. Podle poznámek měšťáckých listů soudě vyvíjí se dosavadní postup porad příznivě; i z nejspornější prozatím otázky jazykové při úřadování pražské obce podařilo se najít východisko. Česko-německým poradám v Praze přikládá se ve vládních kruzích takový význam, že podle sdělení, jež po vídeňské cestě učinil v Krakově předseda polského klubu Glombiňski, má býti svolání říšské rady odročeno až na 22. listopad, aby lhůta pro jednání v Praze mohla býti prodloužena.

Nutno-li považovati za úspěch fakt, že čeští a němečtí měšťáci dovedli se sejíti k jednání o modus vivendi obou národností v Čechách, je tento úspěch podstatně zmenšován okolností, že k tomuto rozumnému kroku neodhodlalo se ani české ani německé měšťáctvo z vlastní vůle a rozvahy, nýbrž pod mocným, takořka donucovacím nátlakem. Rozhodující úlohu hrají dnes při poradách pražských velkostatkáři. Jakmile v létě konservativní a ústavověrní velkostatkáři se shodli na společném postupu v této záležitosti, nezůstalo to sice bez vlivu na Němce, ale i české strany měšťácké se najednou octly před možností, že by v případě nepovolnosti mohly se státi na sněmu menšinou. Rozumí se samo sebou, že velkostatkáři nerozhodli se sami, nýbrž na ně že působil zase tlak jiných kruhů, kruhů vyšších a stálejších než je sama vláda, jimž velkostatek vzhledem k labilnosti svých privilegií nikdy nesmí se opovážiti nevyhovět. Že však vyhověli, tím zase přirozeně posílili svou politickou posici a byla v tom jistě také úslužnost k nim, když 9. t. m. ve schůzi národnostně politického výboru, aniž by to i s vládního hlediska bylo nezbytným, místodržitel jménem vlády formálním prohlášením znovu zdůrazňoval, že vláda na zásadu vše-

obecného rovného práva hlasovacího pro zemské sněmy nepřistoupí a změnu zemského volebního řádu nepřipustí. Bude ovšem nutno teprve vyčkat, zda tímto prohlášením místodržitel klidu v zemi prospěl. Politické vyrovnání v Čechách není na trvale možným bez vyrovnání s českým a německým lidem a právě poměry Čech, hospodářsky tak vyvinutých, nesnesou, aby zde rozhodovaly mimoparlamentární vlivy a velkostatkáři hráli prim.

Na zemském sněmu moravském provedena debata o dnešních poměrech drahotních, k níž dali podnět svými návrhy poslanci sociálně demokratičtí. Úmysl měšťácké většiny sanovat moravské finance novými protilidovými daněmi vyvolal krajní oposiční odpor našich poslanců. K jeho zdůraznění došlo 19. a 20. října k velkým demonstracím dělnictva na brněnských ulicích. Zemské sněmy štyrský, gorický a istrijský byly předčasně uzavřeny. Štyrský proto, že nedošlo k dohodě se Slovinci, kteří žádají na Němcích ve Štyrsku stejnou autonomii, jakou vláda vymáhá pro Němce na českých stranách v Čechách, gorický (18.) října pro konflikt slovinsko-klerikální a vlašsko-liberální většiny se slovinskými liberály, istrijský pro bezohledné a jednacímu řádu se příčící vystupování zemského hejtmana proti chorvatské minoritě, které vyvolalo v poslední schůzi 19. října velmi bouřlivé scény protestu a odporu. V zemském sněmu dolnorakouském byl zmařen nátlakem veřejnosti plán křesťanských sociálů zvýšiti zemskou pivní dávku na 4 K.

Abnormální, neústavní poměry jsou nejenom v některých zemích, ale i v oboru společných záležitostí Rakouska a Uher. 12. října sešly se ve Vídni delegace. Sešly se po — dvou letech, sešly se, aby schválily společný rozpočet — na rok letošní, 1910, když se tento chýlí již ke konci. V rakouské delegaci sešli se delegáti zvolení — v červnu minulého roku, jejichž mandát nemá již vlastně platnosti, poněvadž zákon výslovně stanoví, že volba delegátů má se díti každoročně. Tato okolnost byla důvodem, že sociální demokraté mohli se súčastnit delegací jen s protestem a že se také nesúčastnili volby presidia. Společní ministři předložili v prvé schůzi své rozpočty, v nichž žádají pro r. 1910 (spolu s vojenským rozpočtem bosenským) 431,823.950 K. Mimo to ministerstvo vnějších věcí žádá dodatečně 853.115 K, ministerstvo vojenství za bosenskou annexi pro pro vojsko pozemské 180 mil., pro loďstvo 54 mil. a na nová děla 8 mil., nečítaje v to 54 miliony, které byly už r. 1909 vyplaceny Turecku jako náhrada za bosenské státní losy. Celá potřeba společné vlády na letošní rok obnáší 728,677.065 korun. V téže schůzi rozdána delegátům „červená kniha“, obsahující (ovšem neúplně) diplomatickou korespondenci z doby annexe.

V širokých vrstvách pracujícího lidu dostupuje vrchole rozčilení nad drahotou potravin a životních prostředků. Poměry stávají se tak nesnesitelnými, že vyhánějí lidi na ulice. Od čtvrtka 29. září bylo hornické Kladno po několik večerů jevištěm pouličních demonstrací, při nichž četnictvo zakročovalo tak bezohledně, že na 50 osob bylo raněno, a které v neděli 2. října hrozily dosáhnouti takových rozměrů, že nervosní okresní hejtman, jenž v každé mimořádné situaci úplně ztrácí hlavu, dal celé město obsadit vojskem. — V Praze byla 2. října ze stejného důvodu velká schůze na Žofíně a po ní demonstrace. Ve Vídni téhož dne uspořádán velký průvod s více než čtvrt milionem účastníků, jakého Vídeň od 28. listopadu r. 1905 neviděla. V rázné akci proti drahotě bude naší stranou pokračováno. Vláda byla donucena k tomu, že připustila aspoň na zkoušku přes hranice přívoz omezeného množství zmrzlého argentinského masa. Úkolem parlamentu bude, jakmile se sejde, aby ji donutil od „zkoušek“ přejít k opatřením, které jsou s to zjednat opravdovou odpomoc. *B. Š.*

Odborový.

Dne 17. října sešel se ve Vídni šestý sjezd odborových organisací sdružených pod vídeňskou odborovou komisí, jenž stal se velevýznamným pro vývin sporu o formu odborových organisací. Mezi četnými body programu nacházel se bod: „Boj o jednotnost odborové organisace“,

jenž zabral většinu jednání sjezdového. Řeči a usnesení vyzněly ostře proti československé sociálně demokratické straně a proti autonomním odborovým organisacím. Už při zahájení sjezdu bylo vzpomenuto, pod jakým dojmem schází se šestý řádný odborový sjezd a poukázáno na to, že není přítomen zástupce československého Odborového sdružení. Po něm soudr. Hueber okázale uvítal zvláště ty české centralisty, kteří z československé strany byli vyloučeni. Mezinárodní socialistický sekretář soudr. Huysmans prohlásil, že jest přesvědčen, že v Praze jest nálada pro smír, a varoval před příliš příkrými slovy na sjezdu. Také soudr. Adler pronesl značně smířlivá slova. Však když došlo k vlastnímu jednání o odborovém sporu, až na vyjímku, byl zde hromaděn útok na útok proti české sociální demokracii, bylo vyzýváno k rozbíjení strany, v čemž hlavní slovo vedli někteří čeští centralisté. Referát měl soudr. Hueber, jenž se vyslovil i proti samostatnosti politické strany. Navrhl resoluci, v níž se v podstatě praví: Sjezd vítá usnesení kodaňského sjezdu a usnáší se pevně trvati na zásadních podmínkách jednotného organisačního vedení odborových bojů všeho druhu, jakož i správy finančních prostředků pro tyto boje, a od toho neupustiti. Sjezd dává schválení, že říšská odborová komise dala svůj souhlas k obeslání dohodovací komise, ač není valné naděje na smír, a ohlašuje rozhodný boj o jednotnost odborových organisací, kdyby k smíru nedošlo. Tato resoluce zdála se mírnou českým centralistům a žádali její zostření. Na jejich návrh zostřena byla resoluce v tom smyslu, že sjezd trvá nejen na zásadních podmínkách jednotného organisačního vedení odborových bojů, ale předem na jednotné odborové organisaci, čili na nejtužší centralisaci, dále pokud se týká jednání o dohodu, musí prý býti zahájeno nejdéle do počátku listopadu r. 1910, čili do odborového sjezdu československého. Během celého jednání vyjimkou byla řeč člena vídeňské odborové komise soudr. Beera, který prohlásil, že centralisace není možna tak, jak si ji ve Vídni představovali. Nelze prosaditi v Čechách také centrální organisace, když tam jest pro ně jen několik osob. Spor odborový škodí oběma stranám. Přimlouval se za přijetí resoluce Huebrovy, na jejímž podkladě (jednotné vedení odborových bojů) je možna dohoda. Řeč soudr. Beera narazila na velký odpor a čeští centralisté prosadili jmenovanou změnu Huebrovy resoluce, která byla pak jednohlasně přijata. Lidí rozumných názorů jako Beer, jistě v německé straně je více, ale jsou to někteří čeští centralisté, kteří při dohodě by snad špatně pochodili, a tito nechtějí smíru. Usnesení odborového sjezdu centrálního nikterak nepřispěje k uklidnění na obou stranách. O důsledcích jeho budeme míti ještě příležitost psáti. — Na jmenovaném sjezdu byli přítomni 422 delegáti, kteří zastupovali 395.000 odborově organisovaných. Dle zprávy ku sjezdu podané bylo v roce 1909 centrálně organisováno 415.256 dělníků (roku 1908 činil počet členstva 447.227), odborových skupin bylo 4371 (úbytek 148) Ještě větší je úbytek proti r. 1907. Od tohoto roku nejvíce ztratili holiči, stavební pomocníci (39%), pokryvači, zedníci, skláři (okolo 29%), dělníci porculánu (18%), pivovarští (17%), slevači (15%), horníci (13%), kovodělníci (17%), dřevodělníci (8%) atd.; získali řezníci a novinářští dělníci (100%), zemědělští dělníci (70%), obchodní pomocníci (17%) atd. Odborových listů vychází 50 německých, 35 českých, 10 polských, 5 italských, 3 slovinské, 1 rusínský.

Na Turnovsku a Semilsku už od 1. srpna trvá stávka brusičů skla za dosažení kolektivní smlouvy. V září bylo s pomocí úřadů navázáno vyjednávání, které však nevede k cíli.— Na počátku října vypukla stávka dělnic při dobývání cukrovky v Ďáblicích. Ženy podaly požadavek zvýšení mzdy. — V Sezemicích provedeno bylo mzdové hnutí obuvníků pod vedením českého svazu obuvníků. Dosaženo bylo zvýšení mzdy až o 25%. — Železniční zřízenci postátněných drah dosáhli po delším jednání úspěchu při přeřadění do statutu státních drah. U buštěhradské dráhy dosaženo bylo zlepšení poměrů, na které dráha věnovala 600.000 K ročně. Sociálně demokratická organisace už od r. 1908 usilovala o nápravu. — Na bosenských drahách vypukla 23. září pasivní resistence, která po

týdnu byla skončena, když zemská vláda slibila jisté ústupky.

Svaz dělníků řeznických a uzenářských v Rakousku sídlem v Praze konal 18. září III. řádný sjezd za účasti 41 delegáta. Přijata byla resoluce, v níž se vyslovuje naprostá věrnost československému odborovému sdružení a straně. Konstatováno bylo, že založeno 9 nových skupin a provedeno hnutí u 21 firmy, skoro vesměs s úspěchem. Příjem činil 15.956 K, vydání 16.312 K. Mezi přijatými resolucemi zmínky zasluhuje resoluce pro nedělní klid.

Z ciziny. V Německu hrozila ku konci září a na počátku října obrovská výluka kovodělníků, která by byla postihla 400.000 dělníků. Výluka měla být odpovědí zaměstnavatelů na stávku dělníků v loděnicích, na niž zaměstnavatelé nejprve odpověděli výlukou ve všech loděnicích. Ještě než k výluce došlo, bylo v loděnicích docíleno dohody. Dělnictvu byla zvýšena o něco mzda a zkrácena pracovní doba týdně o dvě hodiny. — Ve Francii provedena byla velká stávka železniční, která byla skoro všeobecná. Železniční zřízenci žádali v přední řadě zvýšení mzdy. Vláda odhodlala se k nejostřejším prostředkům na potlačení stávky, již prohlásila za vzpouru. Přední vůdci stávky byli zatčeni a železniční zřízeni povoláni k službě vojenské. Nádraží byla obsazena vojskem a trati vojensky hlídány. Vláda prohlásila, že postará se o zvýšení mzdy. Stávkový výbor dal po desítidenním trvání stávky povel k nastoupení práce, když viděl nezdar její. Prohlásil však, že železniční zřízenci nejsou zbaveni odvahy a že se pomstí. — Železniční stávka právě vypukla také v Egyptě. Železniční zřízenci žádají zvýšení mzdy a odstranění pokut. Doprava byla úplně zastavena a došlo ke krvavým výtržnostem. *S.*

Bojovná resoluce. Resoluce, přijatá dne 20. t. m. ve Vídni na sjezdu centrálních organisací soustředěných ve vídeňské odborové komisi, stane se podle všeho významným dokumentem v dějinách našeho hnutí a jeho poměru k německé straně i organisacím jimi ovládaným. Z toho důvodu zaznamenáváme ji v plném znění. Zní: „VI. řádný sjezd odborových sdružení v Rakousku vítá usnesení Mezinárodního socialistického sjezdu v Kodani, jež tento učinil v příčině nutnosti jednotných odborových organisací ve všech státech jako směrodatné.

Poukaz zástupců sociální demokracie celého světa vyplývá nejen z theoretického poznání samotného, nýbrž vyvolán spíše praktickými zkušenostmi veškerých bojů, jež proletariát vésti musí o větší kus chleba a více kultury ve všech státech — v Rakousku obzvláště. Tímto usnesením bylo zjištěno, že organisační forma odborových sdružení není prázdným rámcem, nýbrž přináší s sebou podstatný a zásadní obsah, soustředění prostředků a sil, jež je s to bojujícímu proletariátu snáze vydobytí jeho úspěchy nežli se díti může rozděleným postupem a společným útočením. — V dobách stoupající moci mezinárodně organisovaného podnikatelstva, velkého, středního a malého průmyslu, opanování průmyslu trusty a bankami tuzemska i ciziny, bylo by osudným počínáním, kdyby odborová sdružení rakouská vzdáti se chtěla jednotného vedení boje organisovaného dělnictva, nejen pokud se týká útoku, nýbrž i obrany, proto chtěla se ho vzdáti, jelikož nacionální zmatky se proti této jednotnosti staví.

Proniknut tímto poznáním, usnáší se sjezd pevně trvati na zásadních podmínkách jednotné odborové organisace a jednotného vedení odborových bojů všeho druhu, jakož i správy finančních prostředků pro tyto boje a od toho neupustiti. Původně před zostřením sjezdovou komisí, jak navržena byla vídeňskou odborovou komisí a jak mohla státi se podkladem kompromisu, tato hlavní věta resoluce zněla: Proniknut tímto poznáním, usnáší se sjezd pevně trvati na zásadních podmínkách jednotného organisačního vedení odborových bojů všech druhů, jakož i správy finančních prostředků pro tyto boje a od toho neupustiti.

Sjezd schvaluje, že říšská komise ve smyslu usnesení kodaňského dala svůj souhlas k obeslání dohodovací komise, jak navržena společným zastupitelstvem sociální demokracie v Rakousku. Říšská komise dala se při usnášení a obeslání dohodovací komise vésti zásadou, že před odborovým

sjezdem vyhoví povinnosti oproti Internacionále, jakož i nevyhnutelnostem nynější situace. Jinak posuzuje důležitost sestoupení se dohodovací komise Českoslov. odborová komise v Praze, ježto si vyhražuje obeslání této komise — teprve po konaném československém odborovém sjezdu. Oddalování termínu nezávazného vyslovení se o zásadních otázkách sporných, jež pro sjezd ústředních svazů, jakož i pro sjezd československých organisací jest nadmíru důležito, nepřipouští pohříchu u separatistů očekávání smířlivé nálady. Libovolné vylučování dobrých a ve službách dělnictva sešedivělých soudruhů, bezohledná, jakékoliv zodpovědnosti prostá mluva českého tisku strany v Čechách i na Moravě ubírá bezmála jakoukoli vyhlídku, že by touto cestou dosažen byl trvalý mír. Avšak s ohledem na usnesení kodaňského mezinárodního sjezdu zmocňuje odborový sjezd říšskou odborovou komisi, pakli československá odborová komise učiní vhodné návrhy k jednání, aby na vyjednávání přistoupila.

Kdyby pak vyjednávání nemělo vésti k rozluštění uspokojujícímu odborové nevyhnutelnosti, byl by ústředním svazům vnucen boj o jejich jednotnost. Jakkoliv by tento boj byl bolestným, musil by býti pohříchu v Rakousku probojován. Sjezd obrací se tudíž ku všem dělníkům všech národností s výzvou, aby trvali na centralisaci organisace, kteráž jedině zaručuje proletariátu v Rakousku vítězný boj proti přemocnému kapitálu v přítomnosti i budoucnosti. Nechť žije mezinárodní organisace třídně vědomého proletariátu v Rakousku!“

Hospodářský.

Odbyt kartelovaného železa rakousko-uherských železáren v měsíci srpnu t. r. se poněkud zlepšil, jmenovitě pokud se týče železa komerčního. Oproti tomu odbyt kolejnic následkem nedostatečných státních objednávek je stále velice obmezený, vykazujíc opět proti téže době v roce 1909 pokles o 36 procent. Celkový odbyt železa v srpnu páčí se na 549.227 q, je tedy o 29.736 q čili 5·7 proc. lepší nežli v srpnu loňském. Celková bilance za prvé dvě třetiny letošního roku (leden až srpen) blíží se již téměř úplně loňsku; činíť letos celkový odbyt 4,086.640 q proti 4,088.261 q. Diference v neprospěch letoška činí tedy již jen 1621 q. Vzrůst odbytu komerčního železa však nedokazuje ještě, že by se průmyslová krise u nás doma lepšila, pouze stavební ruch jest poněkud utěšenější. Zvětšení odbytu tyčového a façonového železa způsobil spíše větší vývoz do ciziny. Vyjímaje továren smaltovaného zboží, všecky ostatní kovoprůmyslové závody — jmenovitě strojírny — nalézají se dosud ve značné tísni. Železářským magnátům daří se i za těchto okolností znamenitě. Pražská železářská společnost podílela letos své akcionáře 37½ procentní dividendou. S jak ohromným ziskem tato společnost pracuje, dokazuje výše dividend, které brali její akcionáři za posledních šest roků:

	V korunách	v proc.
v roce 1905 . . .	140	35
„ 1996 . . .	150	37·5
„ 1907 . . .	170	42·5
„ 1908 . . .	180	45
„ 1909 . . .	160	40
„ 1910 . . .	150	37·5

To jsou jistě dividendy, které nejen přímo zakazují zvyšování cen železa, ale dokonce volají po jeho zlevnění. Náš kovoprůmysl, jmenovitě strojnický, potřebuje levnější železo, aby mohl na domácích i cizozemských trzích konkurovat s průmyslem německým. Zatím ale na úkor této jeho konkurenční schopnosti a jeho rozvoje obohacují se akcionáři železáren obrovskými dividendami.

Alpská železářská společnost bude stavěti novou (již šestou) vysokou pec buď v Donavici anebo v Eisenerzu. Vzhledem k tomu provedeny již různé investice v Erzbergu. Od počátku července t. r. jsou závody společnosti velice dobře zaměstnány, odbyt doma i vývoz do ciziny se značně zlepšily. Tak na př. správa orientálských drah objednala 900 vagonů kolejí. Pokud se týče cen výrobků nebudou tyto ani do budoucnosti zvýšeny, jelikož nutno kalkulovat vzhledem ke konkurenci ciziny. Jak na vídeňské burse se proslýchá, bude společnost za rok 1910 svým akcionářům rozdíleti asi 38 korun dividendy proti 36 korunám loni.

Měřítkem trvající průmyslové krise

jest klesající těžba uhlí. Od ledna do konce srpna 1910 vytěžilo se v Rakousku 91,442.774 metrických centů uhlí kamenného proti 92,603.120 metr. centů v soudobí roku 1909. Uhlí hnědého vytěžilo se letos v téže době 162,857.813 metr. centů proti 169,662.010 centům v roce 1909.

Na poklesu odbytu našeho, jmenovitě kladenského uhlí mají také vinu nové tarify na c. k. státních drahách, jimiž umožněna konkurence pruskoslezských dolů uhelných, které dnes vytlačují naše uhlí i z tržišť domácích.

Rovněž neustává krise v ostatních průmyslech. Tak ke konci minulého měsíce usnesl se Spolek přádelníků bavlny v Rakousku za účasti závodů representujících asi dva miliony vřeten prodloužiti 25procentní obmezení výroby na dalších 12 měsíců, t. j. až do 30. září 1911.

Jak jsme již v minulém čísle t. l. oznámili, prodalo se v uplynulé kampani cukrovarnické v Rakousku v r. 1909—1910 o 100.000 metr. centů cukru méně. Podotkli jsme, že je to následek úžasné drahoty cukru, jehož kilogram stojí dnes 88 haléřů. Že úbytek spotřeby cukru vzhledem k jeho drahotě majetníky cukrovarů nepoškodil, dokazuje schůze správní rady České společnosti pro průmysl cukrovarnický, která dne 28. m. m. se usnesla vypláceti svým akcionářům sedmiprocentní dividendu a zvýšiti akciový kapitál o dva miliony korun.

Rozmach českého peněžnictví. V poslední době zaznamenávají české banky veliký rozvoj, důkaz to, že znamenitě se jim daří i za krise průmyslové. Několik z nich rozmnožilo svůj akciový kapitál. Tak Česká průmyslová banka o 5 mil. korun, Pražská úvěrní banka o 6 milionů korun, královéhradecký Záložní úvěrní ústav o 5 milionů, Ústřední banka českých spořitelen o 10 milionů a banka „Bohemia" o milion korun. Subskripce nových akcií těchto bank setkala se s úplným zdarem. Z uvedeného patrno, že české bankovnictví počíná zaujímat v našem národohospodářství místo vynikající.

Také české sociálně demokratické dělnictvo chápe se na poli finančním svépomoci. Založilo již tři peněžní ústavy, a sice: Lidovou záložnu v Brně, Všeobecnou lidovou záložnu na Smíchově a Západočeskou lidovou záložnu v Plzni; tato svou činnost zahájila dnem 15. září t. r., slibujíc se stát dělnictvu tím, proč byla založena. Oběma prvním záložnám, které již fungují delší dobu, daří se velmi dobře.

Na mezinárodním trhu peněz nastalo v poslední době zpevnění, t. j. peníze se zdražily. Německá státní banka, chtějíc čelit velikým úvěrovým nárokům bursy na banku, zvýšila diskont hned o celé jedno procento. Nemeckou státní banku následovala ihned státní banka anglická, aby opět zabránila odlivu zlata do Egypta. Také banky v jiných evropských státech zvýšily diskont. Banka rakousko-uherská dosud tak neučinila, avšak bude prý co nevidět nucena rovněž zvýšit úrokovou míru.

Zakladatelský ruch v Rakousku v I. pololetí t. r. byl značný. Založeno bylo 23 nových společností akciových se 43·13 milionu korun kapitálu proti 15 akciovým společnostem s kapitálem 23·77 milionu kor. v soudobí loňském.

Světová sklizeň obilí. Mezinárodní zemědělský ústav v Římě uveřejnil o sklizni stébelnin v některých zemích tyto odhady v tisících metrických centů: Pšenice: Prusko 23.895, Bulharsko 15.400, Uhry 54.018, Italie 45.000, Lucembursko 206, Rumunsko 29.625, Rusko 249.739, Švédsko 1812, Kanada 33.417, Spojené Státy severoamerické 182 408. — Žito: Prusko 81 988, Bulharsko 3200, Dánsko 4799, Italie 1360, Lucembursko 177, Rumunsko 2232, Rusko 243.130, Švédsko 5795, Uhry 15.081. — Ječmen: Prusko 15.660, Bulharsko 3700, Dánsko 4462, Uhry 14 224, Italie 2085, Rumunsko 6710, Rusko 117.575, Kanada 8576, Spojené Státy severoamerické 33.558, Tunis 1450. — Oves: Prusko 52.902, Bulharsko 2300, Dánsko 6592, Uhry 12.037, Italie 4140, Rumunsko 4243, Rusko 162.737, Kanada 43.683, Spojené Státy severoamerické 153.600.

Vzájemný obchod mezi Rakouskem a Uhrami v měsíci srpnu t. r. jest dle výkazu ministerstva obchodu následující: Dovoz z Uher obnášel 127 milionů korun,

vývoz do Uher 140 milionů korun. Od ledna do srpna t. r. dovezeno z Uher zboží za 743·6 milionu kor., vyvezeno do Uher za 872·6 mil. kor. To znamená pro Rakousko aktivum 128·9 milionu korun proti 60·7 mil. kor. v soudobí r. 1909.

Bilance rakousko-uherského obchodu zahraničního se poznenáhlu zlepšuje, poněvadž následkem skvělých žní v Uhrách zmenšuje se k nám dovoz obilin z ciziny. V měsíci srpnu t. r. obnášel dovoz náš z ciziny 200 milionů kor. (o 20·3 milionu kor. méně než v soudobí loňském) a vývoz 203·3 mil. kor. (o 1·1 mil. kor. více než loni). Ovšem za dobu od ledna do konce srpna vykazuje dosud naše obchodní bilance pasivum 252 miliony korun, poněvadž v prvním pololetí t. r. byly dovozy cizozemského obilí k nám ještě veliké.

Zdražování. Svaz továren emailovaného zboží v Evropě usnesl se zvýšit ceny svých výrobků pro prvé čtvrtletí r. 1911 o 2½ procenta. — Sdružení dřevařských průmyslníků v Rakousku zvýšilo ceny jedlového a smrkového dříví o 5 až 7 procent.

Nejcitelněji postižen jest lid náš ale neslýchanou drahotou potravin, jmenovitě masa, cukru, obilí, mouky, omastků atd. Za tou příčinou konaly se v poslední době po celém Rakousku velice četné a ohromné projevy strádajícího lidu. Na Kladně došlo při tom i ke srážce s ozbrojenou mocí. Také tam povoláno vojsko. Otázka dovozu argentinského masa dosud není rozhodnuta, co zatím ceny dobytka a masa stoupají vysoko od jednoho trhu ke druhému. Agrárníci nejen že svou již hodně okatou abstinencí od trhů zaviňují stálé zdražování pšenice a mouky, ale staví se také proti každému opatření čelícímu k zmírnění cen masa. *J. Schustr.*

Sociálně politický.

Návrh zákona o sociálním pojištění matek a kojenců. Bylo nejvýše naléhavým požadavkem, aby vláda k úpravě sociálního pojištění matek vzala určitý zřetel, neboť 22 procent v nemocenském pojištění jest žen. Mnoho stesků bylo na to, že prý ženy těhotenstvím vyžadují v nemocenských pokladnách větších vydajů, a přece zjištěno, že připadá na jednoho muže 9·17 nemocenských dnů, na ženu jen 9·03 a když v to počítáme i dobu slehnutí, činí to tedy 11·26 dnů. Co v předloze jest význačné: že se v ní stanoví, že porodnice nelze považovati za nemocnice, tak jako dříve se dělo, a že nemocenské pokladny nemají povinnost ošetřovací poplatek v porodnicích hraditi. Tím jest odstraněna neshoda mezi nemocenskými pokladnami a zemskými výbory, které si nemocenskou podporu šestinedělky na úhradu strhovaly. Návrh sociálního pojištění ukládá nemocenským pokladnám pojištění šestinedělek jako povinné a upravil do jisté míry i ochranu kojenců. Odměny za kojení přiznal nemocenským pokladnám jako dobrovolné, a to se má vypláceti jen tehdy, když matka se zdrží zaměstnání. Dodatek ten přijat proti vůli sociálně demokratických poslanců. O odměnách či prémiích kojících matek zmiňuje se též zákon. Máť obnášeti 25—30 procent nemocenské podpory, což by ovšem nestačilo ku podpoře kojící a dítěte. Jest jisto, že za takových poměrů bude málo těch matek, jež se prémií dožadovati budou. Žena, jež činí nárok na podporu v šestinedělí, musí být, 18 měsíců, slehnutí v to počítaje, v podniku zaměstnána, který vřaděn v nemocenské pojištění. Podpora a úprava zdaleka neodpovídá pojištění těhotných a kojenců, jak my ji žádáme. Za cizinou pokulháváme v Rakousku co do ochrany a péče matek šestinedělek i kojenců týče. Cizí státy nás daleko předešly, proto úmrtnost šestinedělek a dětí novorozených jest dosti veliká. Mnoho máme co dohánět, doufejme, že poslanci sociálně demokratičtí vše učiní, aby návrh shora uvedený byl uzákoněn.

Užší výbor pro sociální pojišťování rokoval dne 17. září o §§ 228.—233. vládní předlohy, které týkají se úrazového pojišťování železničních zřízenců. Byly činěny námitky zejména proti § 232. vládní osnovy, podle něhož úrazová renta železničních zřízenců s rentou stavební nebo invalidní, která poraněnému zřízenci se vyplácí z fondu pensijního nebo provisního, nemá překročiti plný výdělek zřízencův, resp. nemá při úplné neschopnosti ku práci překročiti 120 procent výdělku. Užší

výbor se usnesl, že pro všechny železniční zřízence, kteří jsou nyní ve službě, resp. vstoupí do služby, až do té doby, kdy zákon o sociálním pojišťování nabude platnosti, platí ustanovení nynějšího zákona, poněvadž jsou příznivější. U § 233. byl schválen návrh, podle kterého volby do představenstva úrazové pojišťovny železnic mají se díti podle zásad volby poměrné. Představenstvo ústavu tohoto sestává z poloviny ze zástupců pojištěnců a z poloviny ze zástupců správ železnic. Ostatní paragrafy byly schváleny s nepatrnými změnami.

Zpráva o činnosti živnostenských inspektorů za r. 1909 jest důkazem, že instituce tato nenalézá se u nás na žádoucí výši. Ze 124.000 podniků, podléhajících úrazovému pojištění, mohlo býti prohlédnuto jenom 19.780, tudíž 15·9 proc., čili pouze jedna šestina. Ze 14.829 továren bylo revisi podrobeno jen 64 proc. Živnostenští inspektoři jsou totiž přetíženi pracemi kancelářskými do té míry, že pouze jen málo času mohou věnovat vlastním výkonům úředním. Počet živnostenských inspektorátů rozmnožen loni o čtyry a sice o tři v Čechách (Trutnov, Karlovy Vary, Praha III.) a jeden v Dalmacii (Zader). V prohlédnutých podnicích zaměstnáno bylo celkem 1,019 013 osob. Z těch bylo 668.949 mužů, 285.075 žen, 40.575 mladistvých dělníků a 24.414 mladistvých dělnic. Ke komisionelním ohledáním byli inspektoři pozváni ve 13.558 případech. Stávek oznámeno inspektorům 505, výluk 154 a pracovních sporů 81. Tito pak intervenovali v 79 stávkách, 13 výlukách a 44 sporech pracovních. Živnostenské inspektoráty podaly celkem 29 dobrozdání a zpráv různým úřadům. Udání učinily živnostenské inspektoráty v 998 případech na 963 podnikatelů pro 2146 přestupků proti řádu živnostenskému. Z uvedených případů vyřízeno jich 545. Ve 237 případech nařízena inspektory požadovaná opatření a v 41 případech udělena podnikatelům důtka, ve 163 nadiktovány peněžité pokuty v obnosu 5530 K, ve 32 případech nařízeno zastavení výroby a v 66 případech z různých důvodů vůbec nezakročeno. O 409 jiných udání došlo 205 vyrozumění a sice: ve 102 nařízeno odstranění nedostatků, v 9 případech udělena důtka, v 58 pokuta (celkem 1639 K) a v 5 případech zastavena výroba.

Počet nově zřízených a rozšířených závodů během r. 1909 vzrostl téměř dvojnásobně vůči r. 1908. Značný počet živnostenských závodů zřízen byl bez povolení. Stav závodů řádně zřízených je všeobecně označován jako velmi dobrý. Ze závodů nově zřízených vyniká množství elektráren, celkem 83, z nichž připadá 62 na země alpské (hlavně Tyroly) a souvisí zřizování to se zaváděním elektrického proudu. Značné potíže působilo provádění ministerského nařízení ze dne 15. července r. 1908 stran obchodu celluloidem. Také neopatrné nakládání benzinem zavdává příčinu ke stížnostem. V roce 1909 bylo živnostenským inspektorátům ohlášeno celkem 86 132 úrazů, z nichž 651 mělo za následek smrt (0·8 proc.); vůči roku 1908 vzrostl počet ohlášených úrazů o 1732, t. j. na 86.132 úmrtí bylo o 46 více. Smrtelné úrazy staly se z většiny při živnosti stavební. Byloť na stavbách pobito 190 lidí, úrazů se tu událo 15.066.

—*r.*

Školský.

Školské položky v zemských sněmech jsou největší, ale školské záležitosti na sněmech hrají úlohu nejpodřízenější. Čechy dávají z 91 mil. korun přes 43 mil. na školy, Morava přes 20 mil. ze 45 mil. K; obě země 47—48 procent z rozpočtu. Slezsko má poměry podobné, v D. Rakousích ze 60milionového rozpočtu největší peníz věnuje se škole, ale při tom většího zájmu o školu u rozhodujících pánů není. Školské opravy na Moravě, zrušení školného, 35letá služba a slib o služném vyvolaly nové události politické. Vláda vyšla klerikálům vstříc a uzavřela sněm. Porážka moravského učitelstva byla v pravdě ohromující, uvážíme-li, že opravy již byly hotovy a čekaly jen na odhlasování. Moravským hradí se dosud část služného z 12procentních obecních přirážek a část školním platem po 8, 15 a 24 haléřích týdně za jedno dítě. Těchto zbytků minulého století byli by se učitelé rádi zbavili a těšili se s chudým lidem, že školné se zruší, avšak osnova při spletitých poměrech byla sestavena drem Šromotou velmi nedbale a na konec hozena vládou

pod stůl. — V českém sněmu při smiřovačkách všichni zapomněli na školu. Učitelstvu vytrhl by se nejostřejší trn, kdyby při obnově krajského zřízení vešly v život krajské rady školní pro obsazování míst učitelských. Okresy jsou nám těsné, status učitelstva pro celé království je neprováditelný, status pro jednotlivé kraje přinesl by celému stavu ozdravění. Kdyby na příklad kolem Plzně podle přesného přehledu se řídilo obsazování dobou služební a způsobilostí žadatelů, mohl by status ve skutečnosti také se dodržovati, protekce by přestala, učitelská honba o místa by se změnila v klidný postup obsazovací. Páni radové by ze své osobní moci nad učitelstvem musili konečně sleviti. Nerozhodovalo by se pak na prvém místě o tom, kdo kam chodí na pivo nebo čí dceru hodlá pojati za ženu, až m sto starším urve, nýbrž ve vzdálenějším a větším krajském městě bylo by spíše přihlíženo k zásadám. Boj o místa za dnešních podmínek bude stále úpornější, poněvadž míst řídících učitelů je poměrně stále méně a méně. Přibývá tříd, nepřibývá škol. Před 40 lety bylo samostatných správců škol na dvě třetiny v zemi a jim ku pomoci byla třetina učitelů. „Pan učitel" znamenalo pan řídící učitel. Nyní pomalu bude míti samostatné postavení řídících škol jenom čtvrtina učitelstva a celé tři čtvrtiny budou míti hubenější plat pouze učitelský. Učitelé již houfně odcházejí do pense, řídícími se vůbec nestávajíce. Při tom řídí na příklad ve Vršovicích jediný řídící učitel 19 tříd s 1420 dětmi a jednu třídu učí; jeho soused také tak a při tom ještě spravuje 15 tříd školy pokračovací — 18 učitelů se 1420 dětmi stojí kolem jediného řiditele. Naproti tomu dělnictvo staví požadavek, aby nejvýš v pěti třídách staralo se 5 učitelů o 150 dětí.

Černé stíny úsporného systému nás děsí stále víc. V Cenčících už dávno povolená a vším potřebným vypravená třída se neotvírá, děti chodí do sousední obce dál. — Právě tak se děje ve Vlkavě a Býkvi, kde se obecní zastupitelstvo rozhodlo, že tak dlouho bude hraditi náklad samo, dokud země bude v dnešním rozvratu, jen aby děti měly školu doma. V Lenešicích na svůj náklad otevřeli si pobočku při třídě se 102 dětmi. Jinde však je ve třídách dětí jako much v srpnu. V kladenské měšťanské škole 84—92, v pátých třídách vršovických šestkrát přes 90, ve školách táborských je řadou 81, 103, 90, 100 a 106 dívek, v Záboří na Písecku je i 133 dětí . . . ; v takových případech je samovolná školní stávka většiny dětí, a to bez agitace, ale také bez trestů. Kdo a kdy chce, zůstane si doma. Jak zcela jiný je život žactva a učitelstva ve školách karlínských! Loni připadalo průměrně na třídu obecných škol 52 dětí koncem roku, na měšťanských školách 36 dětí. Němčině se učilo 1434, frančině 316, těsnopisu 88, na housle 64 žáků. Nadace mělo 31 dětí (kde jinde o dětské nadaci kdo co slyšel?), přes tisíc dětí dostalo obuv, na učebné pomůcky dala obec 7116 K, starosta sám 2000 korun, 1520 K věnováno na školní vycházky — jak daleko máme k takto nadaným školám všem? Při tom na škole měšťanské ze 178 hochů propadlo 35 (pětina), ze 161 dívky 3 a ze 184 — jediná. Takové zjevy mluví pro zavedení rozumné výchovy společné, koedukace. V naší zemské školní radě nebyla však povolena ani z nouze v malých obcích, poněvadž spolurozhodovaly i vedlejší motivy. Prohlásili autonomisté (Němec dr. Mally), že by se rozvoj dívčích škol zarazil a že by učitelkám ubylo chleba (red. Anýž), ač jsou to důvody úplně děravé. JUDr. Pazderka za agrárníky mlčel; teď je pozdě, aby agrárníci posílali protesty. — V Libštátě jest tři tisíce obyvatel, potřebují alespoň jediné měšťanské školy. Zasazovali se o ni už dávno, ale v obecním zastupitelstvu zástupce fy Kramář potřebný náklad odmítl. Prý by vzrostly přirážky. Firma Hybler a Kučera věnovala 5000 K, posílány deputace k vůdci národa, svolávány schůze, kde mluvili občané až ze Semil a z Lomnice, až konečně žádost vypravena, ale pozdě; přes všechno předcházející úsilí mohl udělati prelát Burián krvavou čáru jako mnohde jinde. Nikdo ani netuší, jak hluboce nás zasáhne prokletý systém úsporný.

Dívkám byla otevřena první třída samostatného reálného gymnasia v Pardubicích a přijato 41 primanek, na státní průmyslovou školu v Praze přijaty 2 posluchačky pro stavitelství, 5 pro chemii. Nejslabší školství dívčí máme přirozeně ve Slezsku. — Na Ostravsku je sice 10 českých dívčích

škol měšťanských, ale žádné školy jiné, ani učitelského ústavu krajané naši nedosáhli, ač to bývá první vyšší ústav pro dívky. Němci tam mají 3 ústavy pro učitelky, lyceum a dvě vyšší dívčí školy. V Praze do pokračovacích škol přibývá dívek valem. Ke škole modistek přibyla letos škola švadlen s 22 třídami. Učňové mají letos 14 škol po odborech rozdělených: klempířů jest 83, cukrářů 84, pekařů 149, zámečníků je 167, truhlářů 198, holičů 202, strojníků 234, obuvníků 267, typografů 305, číšníků 407, krejčí 416. Nejvíce českých učňů je ve Vídni: 13.327. To je zpráva starší a německy úřední. Dnes a dle pravdy — je českých učňů mnohem více. V přípravkách, kde je Čechy vidět a slyšet, je prý českých hochů 58 proc., ve třídách postupných už jen 21%; 37 procent všeho žactva se obratem ruky přenárodňuje.

Letos na Moravě, tak jako před časem u nás, růžové naděje učitelstva obrátily se k zemské konferenci učitelské. Byl v ní přijat návrh o požadavcích učitelstva, k němuž i předsedající zemský školní inspektor přidal lacinou frási, že není stavu se středoškolským vzděláním, který by byl tak špatně placen jako učitelstvo. V jednání byly přijaty moderní učebné osnovy (na Moravě učí se dle osnov z r. 1885), rokováno o poměrech škol měšťanských a jich učitelstva i o řadě otázek podrobnějších — jen aby ty pěkné návrhy školní úřady také provedly. Dosud toho štěstí žádné učitelské konference neměly.

Měsíční přehled nebyl by úplný, kdyby někdy v něm mohl scházeti klerikální koutek. Okresní hejtmanství novopacké nemohlo pochopiti jednání rodičů, kteří oznámili správě školy písemně, že jejich 19 dětí školních nepůjde letos k žádným úkonům náboženským. Rodiče odpověděli protokolárně, že na svém rozhodnutí setrvají. Jednota katolických duchovních na Moravě uvedla v pokušení zemskou školní radu žádostí, aby ministranti aspoň hodinu denně od vyučování byli osvobozeni. „Nelze vydati zvláštního nařízení," řekl nejvyšší úřad školní, ale na žádost rodičů, učitelů náboženství a farního úřadu smí prý dáti dispens okresní školní rada. Tři učitelé na různých místech, mezi nimi odborný učitel O. Melzer ze Štyrského Hradce a prof. M. Janík ze Lvova, byli potrestáni přeložením a suspendováním za to, že nedůstojně se vyslovili o zřízeních katolické církve.

Badenští poslanci liberální a socialističtí přijali nový školní zákon, jímž se zavádí osmiletá docházka, nemajetným potřeby zdarma, služné se učitelstvu trochu zvyšuje (učitelky mají jen 75 procent). Také náboženská svoboda dětí bez vyznání se zákonem uznává. *Václav Beneš.*

Literární a umělecký.

Lyrická prémie Máje. Spolek českých spisovatelů „Máj" vydal zajímavou publikaci: řadu autografů českých spisovatelů, pokud jsou členy Máje, spolu se zajímavým autografem Nerudovým. Taková malá autologie lyrická, netištěná obvyklými tiskacími typy, ale reprodukovaná v téže podobě, jak ji autor napsal, je rozhodně dobrá myšlénka. Němci mají dávno již takové ukázky rukopisů slavných svých lidí a při velkém rozšíření sběratelství autografů nejsou takové sbírky ani bez úspěchů finančních. Rukopis je vždy zajímavý příspěvek pro psychologii pisatelovu a tím zajímavější je rukopis básníkův. Jenže zajímavá publikace Máje má též své vady: již obmezení na členy Máje je při všech ohledech, u takové soukromé publikace se vyskytujících, přece jen zbytečným oklestěním dobré myšlenky: vydat charakteristické výroky, drobné verše a pod., autora a dobu výborně vystihující, v autografech svých původců. Mělo se začíti aspoň již od Máchy a postupovat dále v dobrém a s uměleckým vkusem voleném výběru až po naše dny. Bylo by arciť nutno vynechati mnohé členy Máje, ale za to měli by majitelé takové publikace v rukou skutečně vzácnou sbírku autografů všech znamenitých autorů českých a publikace sama by byla daleko cennější a hledanější, kdyby byla uspořádána z tohoto literárně historického hlediska. Ostatně toto stanovisko by zajisté i mnozí mladí autoři zde zastoupení uznali za rozumnější: jsou mezi nimi jistě lidé, kteří vědí dobře, že nesmrtelnost nedobývá se autografy, ale uměleckými díly. A pak na mladé autory pamatuje autografy i velká publikace: „Česká lyra", jejíž vydání oznamuje „Unie" — tedy by větší pozornost

k autografům starších českých autorů rozhodně neškodila a sbírka stala by se pozoruhodným literárním dokumentem a knihou, hledanou sběrateli autografů a přáteli literatury. Další vadou knížky je její úprava: Má sice slušný, Alešem kreslený titulní list a obálku, ale to nestačí k publikaci, jež celým rázem svým chce býti bibliofilskou a zvláštní; na příklad obsah, psaný nejobyčejnějším kancelářským rukopisem, je vrchol nevkusu v takové publikaci. Je nutno, aby o krásných knihách zavládl lepší názor; publikace Máje dosvědčuje, že výpravu knižní představuje si spolek spisovatelský jako příliš lehkou věc; právě sbírku autografů je těžko k vydání skutečně bibliofilskému uspořádati, ani autografické vydání „Písní otroka" se umělecky nezdařilo. Loňský přetisk almanachu Máje byl šťastnější pokus než prémie letošní.

Arkadij Averčenko: Humoresky. Knihovna slovanských autorů. Péčí pilného překladatele z moderní literatury ruské p. Minaříka vycházejí čile tyto úhledné svazky velmi příhodného formátu, přinášející cenné ukázky moderních literatur slovanských, zvláště ruské. Averčenko není sice autor prvého řádu — menší výbor z něho by stačil — ale přece je to pozoruhodný zjev literární, autor píšící kratičké povídky, zhuštěným, břitkým slohem a mající bystrý postřeh. Nejsou to humoresky v pravém slova smyslu, nýbrž spíše vážné i ironické povídky podobného genru, jaký uvedl do literatury Maupassant. Kde je u Averčenka ironie, přibližuje se práce jeho značně Maupassantovi, špatnou stránkou jeho tvorby je někde rušivý cynism. Zdá se, že mladí Rusové příliš ztvrdli životem; smích Averčenkův je grimasa, dosti jízlivý a zcela odlišný od humoru gogolovského. Ale příznačný je pro mladou tvorbu ruskou — je to západnický humor a satyra přenesená na Rus, vytvořivší se v moderním prostředí, uprostřed oněch zvláštních poměrů ruských. Více dokument než dílo umělecké. Za to milejší je kniha D. S. Merežkovského „Smrt Pavla I." V dramatické formě líčí se tu konec samovládného cara, který padá v oběť carismu. „Tragedii carismu" mohli bychom nazvati tuto práci Merežkovského, neboť v tomto caru Pavlu, jenž zakusil sám, co je to býti v moci tyranově, třásti se ustavičně o život, vylíčil autor strašnou postavu sentimentálního tyrana, který je něžný i nelidsky krutý, Nero i sentimentální milenec v jedné osobě. Dovede dáti ubičovat ubohého vojáka jen proto, že neměl cop dle předpisu, a brzy vidíme ho milostně vrkajícího u nohou kněžny Gagariny. Proti jeho šílenství postaveno v postavách jeho dvora francouzské osvícenství, tyran Pavel hyne, zabit svými vlastními důstojníky. V hraběti Palenovi, náčelníku spiklenců, vylíčil Merežkovský mistrně postavu démonického muže, který hraje nejodvážnější hru, ovládá všecky silou své vůle a hraje si s tyranem-carem jako kočka s myší. Palen — carovrah je znám z Mickiewiczových „Dziadů", kde utiskovaný Polák volá Paleny na cara. Nad kolosem, nad samovládcem, jenž v slavomamu je grandiosním, nad šílencem-carem vítězí chladný, rozumový, vypočítavý Palen, vraždící v geniálních intrikách, obelstívající ukrutného cara jako matador v areně divokého býka. Neznám silnějšího proticarského dramatu: skvěle vystižený kolorit dobový, znamenitá psychologie slavomamem šíleného cara a jeho lstivého a strašného odpůrce, prostředí carského dvora, ona směsice ubohých zbabělých stvůr i lidí rozumných, zatínajících bezmocně pěsti pod strašným tlakem carské tyranie — to je obraz, který nezapomíná se lehce a o historii ruského carismu mluví za celé knihy. Drama působí silně i jako četba knižní — ale mělo by rozhodně býti vypraveno Národním divadlem; vždyť nejen poučí, ale podává i obraz kulturně historický velké ceny umělecké a hra sama je opravdu kus světodějné tragedie jako jsou práce Ibsenovy. Ruský carism v historickém obraze měli bychom viděti i na jevišti, abychom v ledačems Rusku lépe rozuměli. Hra je stavěna jako drama nepoměrně lépe než poslední české premiéry Národního divadla a pro výpravu scénickou naskýtá se vzácný a vděčný úkol. Vydavatel vypravil toto drama jako knihu nejlépe z dosud vyšlých svazků knihovny slovanských autorů: knižní výzdoba od V. H. Brunnera je rozhodně dobrá a charakterisuje přiléhavě svou symbolikou obsah: strnulé, velikášské šílenství carismu, cara-boha. Taková správná hieratická symbolika a dobré

stylové vystižení ducha dramatu i v prosté knižní výzdobě je důkazem, že v Brunnerovi našli jsme opravdu myslícího umělce, který nespoléhá na hladkou šablonovitou techniku, ale promyslí dříve charakter knihy, nechtěje ho porušiti ani jedinou nestylovou vignetou.

Karel Vika: Fatalis. Zápisky všelijakého člověka (nákl. autorovým, Praha II. 2003). Kniha Vikova je zdařilý pokus o dobrou illustrovanou knihu pro širší vrstvy lidové; tyto originelní práce jsou psány prostě a chvěje v těchto řádcích bolest mnohých prožitých trpkých chvil. Proletářský život, dosti romanticky zbarvený, je obsahem všech těchto novel, z nichž největší „Fatalis" je, tuším, první pokus v české literatuře, v němž užito cikánského prostředí s jeho divnými názory životními a také podivnou cizokrajnou poesií. Z tohoto prostředí nelze lehko čerpati, proto možno označiti povídku „Fatalis" jako svrchovaně zajímavý pokus viděti cikány realisticky a spolu poeticky zároveň. Také ostatní novelky ze života „všelijakého člověka" totiž české bohémy, jsou zajímavy, životné obrázky, odhalující leckde ryzí srdce lidské i pod nánosem všelijakých běd a bolestí životních. Cítíme bolest těch českých vyděděnců společnosti lidské, zvláště ono trudné protloukání se chudého podučitele tím intensivněji, poněvadž není podáno s celým aparátem velkých slov a poetických obrazů, ale živý horký dech skutečného života je v těch prostých líčeních všelijakých příhod „všelijakého" člověka, který je brzy clownem, brzy vychovatelem, literátem-proletářem, nemaje na vybranou lepší existenci, bičován stále hladem a velice zjitřenou citlivostí, postřehuje úžasnou zvrácenost sociálních řádů. Spisovatel raději napovídá, než by široce líčil, zolovské líčně nezná, ale naznačuje velmi suggestivně a jemně. Je to značná přednost, kniha nikde neunaví. Pro jemný způsob podání a zajímavost bude v dělnických knihovnách hledanou četbou, v dnešní novellistické produkci je aspoň jistě životnou četbou.

Nakladatelství Topičovo v Praze vydává dále záslužný podnik sebraných spisů Nerudových. Kromě prací již známých sebrány v posledních svazcích poprvé kritiky Nerudovy. Enthusiastům pro Nerudu připravily jisté zklamání; Neruda jako kritik není tak všestranný genius, za jakého bývá vyhlašován. Zapomenutý Sabina byl leckdy v kritice duch většího rozhledu a hlavně rozpjetí než Neruda. Ale právě proto, že sebrané spisy Nerudovy docelují portrét Nerudův, že vedle Nerudy básníka a novelisty známe také Nerudu kritika, můžeme býti záslužnému podniku p. Topičovu vděčni. Co nejvíce vytýkám Němcům, je nekritický hyperkult Goetheův, dříve sbírali Němci Goetheovy účty za pudr a šaty, dnes sbírají dokonce „neznámé" básně jeho, o nichž se pak objeví, že jsou již dávno v jeho sebraných spisech. Z Goetheova ducha, z toho, co je na něm nesmrtelné, se tak netěží, němečtí klasikové i přes velký odbyt jsou přece více parádní kusy pro byty a salony, aby se o majiteli jich řeklo, že je vzdělanec a zná literaturu. Bude dobře, bude-li to u nás s Nerudou, Máchou, Havlíčkem, Čechem lepší; vydání Topičova, jak Čecha, tak i Nerudy, měla by býti nám více než Němcům jsou mnozí houfně kupovaní, ale skoro nikým nečtení klasikové.

Nakladatelství Laichtrovo na Král Vinohradech nevydalo sice v poslední době záplavu spisů, ale za to díla ceny nevšední, z nichž na prvém místě uvádíme „Denník spisovatelův" F. M. Dostojevského, dílo pro náš duchovní vývoj nepostrádatelné a zasluhující podrobného rozboru. Prozatím zaznamenáváme vyjití I. dílu. Pro české dělnictvo lze zvláště doporučiti svazky knihovny Laichtrovy „Umění a řemesla", která má dnes sice dosud málo vděčný, ale nezbytný úkol: povznesení vkusu v denním životě. Trpíme příliš moderním neuměleckým okolím, zpustošenou přírodou, nesčetnými drobnými nevkusnostmi, které náš život znešvařují. V tom směru má knihovna „Umění a řemesla" velkou cenu výchovnou a pro každého dělníka oboru umělecko-průmyslového obsahuje mnoho látky k přemýšlení, mnoho krásných myšlenek, jejichž uskutečnění není již jen hudbou budoucnosti.

A. M.

Ze studentstva.

Že prázdniny nejsou pro studentstvo dobou odpočinku, hlavně pokud

se týče práce osvětové a organisační, dosvědčuje čilost některých spolků krajinských (Jizeran, Radbuza, Dobroslav, Prácheň, Příbram) a organisací politických, které konaly své sjezdy. Studentské sjezdy stávají se ponenáhlu obligatorními u měšťáckých skupin. 13, 14. a 15. srpna konal se ve Dvoře Králové sjezd státoprávně pokrokového studentstva — ne ovšem již čistě studentský, aby nezažili znovu fiaska loňského sjezdu pražského. 17. a 18. září konal se sjezd svobodomyslného studentstva v Pardubicích, 30. září—2. října sjezd studentstva realistického v Chrudimi. Schází ještě jen agrárníci a národní socialisté, aby veškero studentstvo měšťácké podlehlo buď sjezdové epidemii nebo neskromné agitaci pro politickou stranu. Myslíme, že pro projednávání otázek stavovských jsou konány sjezdy stavovské (stavovským ústředím), pro otázky politické a propagaci politickou sjezdy politické. Proto také studentstvo sociálně demokratické súčastňuje se studentských sjezdů politicky neutrálních a svému politickému přesvědčení dává výraz účasti na sjezdech a konferencích své strany.

O ruchu agitačním svědčí též časté články v české žurnalistice, pojednávající buď přímo o studentstvu nebo o poměru intelligence ke straně.

V tom ohledu se činí hlavně agrární studentstvo ve Venkově, Plzeňském kraji (ze dne 19./VIII. článek: Inteligence a venkov), Hlasech Venkova (ze dne 12./VIII. článek: Kolegové, studující!) a v jiných listech strany. Národní Listy ze dne 27./VII. v čl.: „Studovaná inteligence a život veřejný" naříká zbytečně nad faktem, že vedení politiky přechází na široké vrstvy lidové a pod heslem: do politického života nabádá inteligenci, hlavně studentstvo, aby všímalo si více záležitostí veřejných. O sociální otázce studentské píše Osvěta Lidu (ze dne 30./VIII. v čl. O. Sommra: „Akademický dům"), Vlčkova „Osvěta" (v 8. čísle čl. J. Hanzíka: „Sociální otázka studentská"), Právo Lidu (ze dne 7./VIII. v školské hlídce v čl. „Nadbytek studovaných lidí") a j.

Socialistické studentstvo nezůstává pozadu s prací prázdninovou. Červnový článek v Právu Lidu ze dne 26./VI. (K prázdninové činnosti socialistického studentstva) nenapsán zbytečně. Jak šly zprávy, kolegové pracovali nehlučně v drobné práci agitační i výchovné mezi dělnictvem i v krajinských spolcích. Uvésti dlužno hlavně kolegy pražské, plzeňské, mladoboleslavské, příbramské, táborské, domažlické, kolegy na moravském Hanácku a Slovácku. „Volné sdružení studentstva sociálně demokratického" započne v Praze svou činnost koncem října. Dle proposic a stavu naší organisace bude příští rok znamenati opětný vzestup v systematické činnosti jak sebevzdělavací (socialistický seminář, cyklus veřejných přednášek o socialismu), tak i propagační a lidovýchovné.

Ze studentských publikací vyšel „Kalendář časopisu pokrokového studentstva" a „Směr radikálně pokrokový ve studentstvu" jako výbor článků z Č. P. S. z let 1901—1908 (Usp. E. Čapek). Obě edice jsou v jistém ohledu zajímavé. Kalendář Č. P. S. dokumentuje i literárně znovu nemohoucnost a úpadek státoprávní skupiny ve studentstvu. Směšně agitační článeček: „Naše hnutí na střední škole" a nepodepsaný impotentní článek: „Politické proudy ve studentstvu" vedle chudé Kroniky studentské z r. 1908—9 (vyčítající kde jakou přednášku státoprávního „Čížka") s inserátu „Weckovy taneční síně" presentuje duševní niveau našich radikálů. Druhá publikace, zajímavá s hlediska historického vývoje strany radikálně pokrokové a studentské skupiny téhož směru, zasloužila by důkladnějšího rozboru, než co je možno zde říci. Ve výběru článků jsou ovšem chytře vynechány některé charakterisující články (Brožův: Na jiné cesty, Zemské volby a české studentstvo). Ale i tak z politického hlediska možno stopovat onu křiklavou čáru ve vývoji studentské skupiny radikálně pokrokové, která vede od Sokolova a Baxova státoprávního radikalismu a státoprávní frásovitosti přes sociální altruism a částečný oportunism státoprávní zpět k státoprávní fraseologii a dogmatickému sektářství Sokolovu a Klofáčovu z let sedmadevadesátých.

Letošní červencový sjezd bulharské sociální demokracie je i pro české studentstvo socialistické zajímavý tím, že informace, kterých nabyl český delegát (Besedy v Právu Lidu ze dne 7., 10. a 12. srpna) kryjí se plně s informacemi, kterých nám poskytli bulharští socialističtí studenti, v Praze

studující a organisovaní v našem „Sdružení“. K charakteristice bulharských kolegů uvedeme úryvek z dopisu jednoho z nich:

„Řeknu jenom, jakou skutečnou reálnou práci konají naši studenti mezi dělnictvem. Máme pouze jednu studentskou sociálně demokratickou skupinu v Sofii, asi s 50 členy (t. zv. „Bernsteinovce“, „široké“, jichž je mnohem více, nepočítají naši kolegové bulharští mezi socialisty) a kromě toho 3 bulharské skupiny studentské v cizině: v Ženevě asi 30—40 členů, v Mnichově až 20 členů, v Curychu až 15 členů. Pokud se týče práce sofijské skupiny, pomáhají naši studenti v ústředním výboru strany i v odborech v nejprostších a nejtěžších mechanických pracích a také v místní organisaci sofijské. Jsou učiteli dělníkům, kteří neumějí číst a psát. Jsou v komisích zábavních i plagatových atd. Mechanické a nejtěžší práce konají proto, že mají více volného času než dělníci. O prázdninách pracuje každý v organisaci svého místa, koná přednášky, je knihovníkem v organisaci a i tady jsou dobrými agitátory a propagandisty mezi dělnictvem. Při stávkách vždycky pomáhají. Vůbec naše inteligence a i studentstvo hrálo zvláštní roli a nejdůležitější ve hnutí, ale nebude tak v budoucnosti. Chceme, aby dělníci také pracovali a převzali část té práce mechanické a agitační, kterou jsme dosud konali my.“

J. Ch.

Různé.

Původ slova „separatismus“. Na kolínském sjezdu říšsko-německé sociální demokracie v Německu r. 1893 bylo šestým bodem denního pořádku: „Odborové hnutí a jeho podporování příslušníky strany“. Na tomto sjezdu čten byl dopis, který vzhledem k napjetí, jež vyvinulo se mezi odborovou komisí a představenstvem politické strany, sekretáři generální komise odborových organisací soudr. Legienovi psal sekretář představenstva politické strany soudr. Auer. Z tohoto dopisu citujeme v doslovném překladu: „Kdežto dříve odborové organisace chtěly býti a také byly považovány sice za samostatnou část, ale přece jen za část organisovaného, třídně uvědomělého dělnického hnutí – asi tak jako je dělostřelectvo specialní zbraní v armádě, ale přece není armádou samou, nýbrž jen částí její — od založení (Legienem řízené. P. r.) generální komise jest pozorovati snahu odborové organisace odděliti od politické strany a obě organisace považovati za moci mezi sebou navzájem soupeřící. Já tyto snahy, které specielně v odborové komisi mají své východisko a svou oporu, považuji za zvrácené, a kdyby měly dojít většího ohlasu, za velmi osudné pro celé německé dělnické hnutí. Neobávám se sice, a zkušenosti od sjezdu halberstadtského to potvrzují, že separatistické snahy vaše a vašich přátel budou míti nějaký výsledek. Počet starých soudruhů, kteří viděli za nejobtížnějších poměrů ve věrnémi společenství zbraní bojovat jednotně politickou stranu a odbory a kteří se tohoto boje sami súčastnili, jest příliš veliký, než aby vaše tvrzení bylo nutno bráti nějak příliš vážně. Otcové generální komise mohou se sice zlobit nad tím, že vliv této korporace zůstal tak skromným a že vysokosahající jejich plány (totiž pomocí odborů komandovati politickou stranu. P. r.) se nechtějí uskutečniti. Ale německé hnutí dělnické už jednou není polem, na němž by kvetla pšenice amerického Gompersa a lidí s ním podobně smýšlejících. Zdá se, že vám i „Korrespondenzblattu“ (Legienovu orgánu odborové komise. P. r.) svrbí moc kůže a bude-li třeba, pak dovedeme vám ji také při příležitosti natříti (Velká veselost sjezdu)“. Tak zněl doslovně list, jejž jako sekretář výkonného výboru říšsko-německé politické strany odeslal Auer Legienovi a jenž otištěn jest na str. 186 oficielního sjezdového protokolu. Jak vidět, slovo „separatismus“ vzniklo již téměř před dvaceti lety v říšsko-německé sociální demokracii a podnět k jeho vzniku daly Legienovy snahy odtrhnouti co možno nejvíce odborové hnutí od strany politické, snahy, jichž Legien se dosud úplně nevzdal a které nyní právě sekretář vídeňské komise Hueber s jeho souhlasem a s jeho mravní podporou hledí proti české straně uplatňovat.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 2. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

JOSEF HUDEC:

Sklon k revisionismu a reformismu.

SROVNÁVÁME-LI především sjezdy některých socialistických stran druhých národností, vynořuje se mimoděk dojem, že málo kde je takový vnitřní klid a jednota theoretická i praktická jako byla dosud sociální demokracie česká a do nedávna ještě i v celé sociální demokracii v Rakousku. A pokud v poslední době vyskytly se i zde spory, znamenající krisi, jsou docela jiného rázu, než s jakými shledáváme se u socialistických stran jiných národností. Naše strana i sociální demokracie v Rakousku — pokud se týče hlavních projevů, totiž sjezdů strany — byla dosud ušetřena, nebo řekněme neměla dosud více méně žádných velkých debat o principy a taktiku, o celkovou politiku strany. Neměla také žádných hlubších konfliktů v tomto směru. Tím ovšem není řečeno, že myšlenkové proudění bylo by zde uniformovaně jednotné. Avšak srovnáváme-li sjezdy sociální demokracie německé, francouzské, italské, holandské, ruské, belgické — tu jsou rozdíly takové, že možno říci: U nás je v tomto ohledu idyla. Jest otázkou, zda stav tento znamenal přednost či slabinu sociální demokracie u nás. Jest pravdou, že ta poměrná jednoduchost a řekněme celková naše prostřednost stále zanechávala za sebou jeden positivní veliký a cenný resultát, kterého nám mohly jiné socialistické strany záviděti: Ukázněnost, jednotnost a pevnost strany.

Na druhé straně však vnucuje se myšlénka, zda nynější náhle vyvrcholeně rozpory v sociální demokracii české i společné strany v Rakousku nejsou aspoň částečně v souvislosti s jistým nedostatkem sebekritiky a hlubšího teoretisování. Politická strana musí stále viděti do budoucnosti a z každé změny sociálního rázu — na př. všeobecného rovného práva hlasovacího, změny vládního systému atd. čerpati také pro sebe aspoň eventuelně nutné změny. A po této stránce jeví se v jiných socialistických stranách více teoretické živosti.

Jakou známku nesou tedy sjezdy a poměry v socialistických stranách mnoha jiných národností? Sjezdy ty konají se ve znamení sporů a debat mezi t. zv. směrem starým — marxistickým a revolučním — a směrem novým — revisionistickým a umírněným. Tak tomu bylo na sjezdu německé sociální demokracie v Magdeburku, který byl jen dalším článkem v dlouhém řetěze těchto sporů, tak tomu bylo na sjezdu italské sociální demo-

kracie v Miláně, konaném v druhé polovici října t. r., pro niž rovněž Milán znamená novou a další etapu těchto sporů, tak tomu bylo na mnoha sjezdech holandské sociální demokracie — v Groningeru r. 1902, v Haagu r. 1905, v Utrechtu 1906, v Haarlemu 1907, v Arnheimeru 1908 a v Deventeru 1909 — kde spor a zásady o taktiku, vlekoucí se několik let, vyvrcholil v rozštěpení se strany, tak tomu bylo na všech sjezdech francouzské sociální demokracie i od doby sjednocovacího sjezdu pařížského z r. 1905, tak tomu bylo i na sjezdu belgické sociální demokracie r. 1909, třeba že tam spory ty — zásluhou diplomatů strany — nevynikly v tak příkré formě a byly svedeny v resoluce, z nichž každý směr může si s uspokojením vybrati svůj podíl. A spory v ruské sociální demokracii již za revoluce i po revoluci netřeba ani zvlášť uváděti.

A nyní otázka: Jaké jsou resultáty — ve smyslu theoretickém — sporů a sjezdů těch? Který z obou směrů udržuje v té které straně své posice, je zatlačován nebo je na postupu?

Jako exempl uvádí se z pravidla sociální demokracie německá. Je stále více méně vzorem všech socialistických stran, starý směr vykonává režim strany a také v Magdeburku zůstal vítězem, ač myslím, že forma vítězství, jaká, abych tak řekl, podloudně byla užita fanatiky starého směru za zády Bebela, nenaplnila tohoto a jiné vůdce starých zrovna největším nadšením. A také přes to, že badenští revisionisté byli pruskými marxisty poraženi, přizná jistě i každý „starý“, že r e v i s i o n i s m v N ě m e c k u j e n a p o s t u p u, že byl v Magdeburku silnější než na sjezdu předcházejícím a že počínal si odhodlaněji, výbojněji a tvrdošíjněji.

O Francii nelze říci, který směr by nabýval převahy. V sjednocené straně skoncentrovaly se různé frakce, krajní reformisté, orthodoxní marxisté i anarchosocialisté, a také dnes, pět roků po sjednocení, jsou všechny tyto elementy ve straně patrny. Reformisté, jak se zdá, byli v mínění mass poněkud zatlačeni následkem renegátství Milleranda, Brianda a Vivianiho, kteří proti vůli své strany vstoupili do vlády a musili ovšem na těchto místech nésti mnohé z důsledků režimů a poměrů současné doby a státního zřízení.

Naproti tomu v Italii j s o u n e s m i ř i t e l n í, r e v o l u č n í s o c i a l i s t é v m e n š i n ě. Reformisté, vedeni Turatim, Bissolatim a Ferrim, který rád zaujímá jakýsi střed, opanovali již na několika sjezdech a také na posledním v Miláně. Pro resoluci reformistů o všeobecných politických zásadách strany vyslovilo se 12.991 hlas (delegáti hlasují dle počtu členů v organisacích), pro resoluci revolucionářů 6058 hlasů, tedy sotva polovice. Pro resoluci středu bylo 4574 hlasy, 932 hlasy zdržely se hlasování. Avšak z těchto posledních, jakož i z hlasů středu připadl by jistě v nějakém jiném ještě rozhodnějším okamžiku, značný počet, možno říci většina, reformistům.

Pro názory o revisionismu a marxismu v belgické dělnické straně je typickou resoluce sjezdu z r. 1909.

Spory mezi oběma směry — ve všech skoro národnostech — vedou se hlavně o tyto body:

1. Volební kompromisy a podpora pokrokovějších kandidátů proti reakcionářům.

2. Tak zv. politiku parlamentních bloků, podporování vlády a její návrhů případ od případu a tím také případ od případu tvořit vládní většinu.

3. Mírnější stanovisko k militarismu v nynější době, fedrovat a napomáhat vojenským reformám a stavět se aspoň proti zvyšování nákladů na vojsko.

4. Tak zv. ministerialism, přímou účast socialistů na vládě.

V Belgii všechny tyto otázky jsou pro sociální demokracii akutnější než kdekoli jinde. U vlády jsou tam klerikálové, v oposici proti nim sociální demokraté, radikálové a liberálové. Žádná z těchto stran sama o sobě nemá síly ani možnosti, aby svrhla režim klerikální a co hlavního, i kdyby se to podařilo, nemá možnosti převzíti pak vládu sama. Všechny tři tyto strany usilují o všeobecné hlasovací právo, poněvadž znamená jejich posilu na účet klerikálů. Tedy již tato situace sama sebou případ od případu sbližuje ty strany a kdyby tam zavedeno bylo všeobecné právo hlasovací, což je otázkou snad již krátké doby, pak kdo utvoří vládu a vládní většinu, aby to znamenalo také zisk všeobecného rovného práva hlasovacího?

V dělnické straně belgické theoretisuje a diskutuje se o těchto otázkách již hodně dlouho.* Revoluční a nesmiřitelní vzpírají se eventualitám, jež již nyní vynořují se pro socialistickou stranu, revisionisté uvažují zase o eventualitách, které by pro stranu mohly nastati nesmiřitelností a hledají na takové otázky jasné odpovědi. Také zmíněný již poslední sjezd belgické sociální demokracie zabýval se těmito eventualitami a přijal diplomaticky stylisovanou resoluci, o níž jsem již svrchu podotkl, že každý z obou směrů může si z ní vzíti svůj podíl. Pro zajímavost i poučnost budiž zde citována: **

„Vzhledem k resolucím mezinárodního sjezdu v Paříži, potvrzeným mezinárodním sjezdem v Amsterodamu, sjezd prohlašuje:

1. Především ve shodě s usneseními jmenovaných sjezdů považuje za nepřípustnou osobní účast kteréhokoli socialisty ve kterémkoliv ministerstvu bez souhlasu dělnické strany. Dotyční socialisté, kdyby se takoví vyskytli, vyloučili by se tím sami z dělnické strany a z dělnické Internacionály.

2. Účastenství na vládě je otázkou taktiky a nikoli otázkou zásad (!) a jako takovou řešil by ji sjezd tím dnem, kdyby se opravdově vyskytla.

*) O věci jsem psal v úvaze: „K otázce účastenství socialistů na vládě“, „Akademie“, r. 1906, roč. X., str. 325—330, na základě několika článků v „Peuplu“, ústředním orgánu belgické sociální demokracie.
** Zpráva „Parti ouvrier belge“ k mezinárodnímu sjezdu v Kodani.

3. Politické poslání dělnické strany spočívá v prvé řadě hájiti třídní zájmy dělnictva a propagovati hesla, jež nejúplněji a nejvíce se přibližují jeho revolučnímu ideálu o změně společnosti, vycházejíc dosud více se stanoviska kritiky a oposice, že však přijde den, kdy bude se musiti též súčastniti na budování i vládě a že tímto okamžikem dělnická strana dovede na sebe vzíti zodpovědnost vlády a úplnějším přibližováním uskutečňovati jak svůj program přítomnosti, tak i svůj program budoucnosti."

Resoluce ta nepotřebuje jistě žádného dalšího komentáře. Revolucionář si v ní může podtrhnouti jiná místa, může si i mysliti, že ten den vlády přijde „až budeme míti vládu celou", ale i přes to zůstává a zůstane resoluce ta resolucí revisionistickou do posledních konsekvencí.

Stejným duchem nesena je též resoluce o militarismu, v níž se praví:

„Sjezd připomíná čl. 10. programu strany — odstranění vojska a ozbrojení lidu — a vyzývá organisace k propagandě proti militarismu. Pokud se týče akcí poslanců v parlamentě, prohlašuje se sjezd pro demokratickou reformu ve vojenské službě, odstranění systému náhradníků a losování, aniž by byly zvyšovány náklady na vojsko a prohlašuje, že v žádném případu socialističtí poslanci nesmí dáti svého souhlasu k návrhu, jímž by beztak již zemi velice zatěžující vojenské výdaje byly ještě zvýšeny."

A konečně resoluce o všeobecné politice poslanců v parlamentě a o eventuelní podpoře vlády a účasti v parlamentním bloku:

„V uvážení, že dělnická strana, nechce-li škoditi zájmům, které má chrániti, nemůže zásadně podporovati měšťácké ministerstvo a že na druhé straně nemůže se také zavázati zásadně znemožniti trvání některé vlády, která je odhodlána uskutečniti některé naléhavé demokratické reformy, jichž se dělnická třída dožaduje, prohlašuje sjezd:

„Belgické dělnictvo má největší zájem na tom, aby byla povalena klerikální většina a konstatuje dále, že žádná měšťanská strana sama o sobě nemá v parlamentě většinu; varuje dělnickou třídu před nebezpečím takové politiky, která pod záminkou, že se jedná o antiklerikální blok nebo o nějaké společenství, obsahovala by útok na samostatnost dělnické strany; upozorňuje vůdce na nutnost vyhražovati si za všech okolností volnost jednání i po eventuelním vítězství stran oposičních; že jejich politika bude jako vždy politikou třídní; že jejich stanovisko ku kterékoli vládě bude vedeno pouze vyššími zájmy proletariátu a že stanovisko jejich bude se říditi stanoviskem vlády k všeobecnému rovnému právu hlasovacímu a politickým a sociálním reformám, jichž uskutečnění se dělnictvo dožaduje."

Také z těchto resolucí čiší plnou silou duch reformistický: Prohlásí se princip: Jsme pro odstranění armády — ale: Jsme prozatím pro reformy a proti zvyšování vojenských břemen. Nesmíme podporovat měšťáckou vládu — ale: Nesmíme ze zásady porážet každé ministerstvo, které přichází s reformami. Vyhražujeme si vůči každé vládě politiku volné ruky — ale: Zařídíme své stanovisko, jak vláda se zařídí k reformám, které chce dělnictvo. Žádný socialista pod trestem zatracení a prokletí nesmí vstoupit do vlády — ale: Až přijde den, sjezd o tom pojedná a strana bude se umět zařídit, aby i zodpovědnost vlády převzala . . .

A takovéto ultrarevisionistické resoluce přijímají se na belgickém sjezdu bez zvláštních konfliktů. Také byla oposice a dosti silná: 100 proti 202 hlasům. Ale resoluce přece jen přijaty. Belgické dělnictvo samo je ve většině reformistické, hlavní proud strany jde tímto směrem. Italský sjezd v Miláně zabýval se těmitéž otázkami. Jakoby to byla kopie resolucí belgických. A většina byla stejných názorů — měla jen oproti Belgii důraznější odpor. Zde je jen oposice ve straně, tam odchylný, vyhraněný směr ve straně.

Konečně ještě pohled do Holandska. Zmíněno již, že theoretické a taktické spory vlekly se tam po několik let, tvořily jednání několika sjezdů a došlo to tak daleko, že po sjezdu v Deventeru v únoru 1909 část příslušníků ze společné strany vystoupila, resp. považovala se za vyloučenou zákazem vydávati samostatný list „Tribüne". A tito vystouplí, či vyloučení byli nejorthodoxnější marxisté, v čele se známou spisovatelkou Roland Holstovou. Revisionistický směr, vedený posl. Troelstrou, znamená tedy v Holandsku téměř celou socialistickou stranu. Když sjezd v Deventeru se usnesl, že nesmí nadále vycházeti samostatně Holstové a Wibautova „Tribüne", bylo o tom ještě provedeno ve straně referendum, které usnesení sjezdu schválilo. Troelstra po sjezdu psal o „Tribüne" v denním listě „Het Volk", že má-li vycházeti populární vědecký list strany, nesmí býti jednostranně marxistický, nýbrž že musí býti též přístupný revisionistům a novomarxistům.

Vyloučení po zmíněném sjezdu založili novou marxistickou stranu „Sociaaldemokratische Partij in Nederland" a obrátili se k mezinárodnímu sjezdu v Kodani zvláštním 43stránkovým spisem — „Adresou na Internacionálu" — v němž líčí celý průběh sporů a jich podstatu a kde stále zvláště vyzvedují, že marxisté vedli zápas proti revisionistům, byli poraženi, znemožněn jim list a tím přímo ze strany vyloučeni.

A jaká je podstata tohoto konfliktu mezi holandskými marxisty a reformisty? Dle úryvků citátů z novinářských vzájemných polemik — uváděných v oné adrese marxistů — byly hlavně spory o agrární otázku, ohledně stanoviska k náboženství a poměru církevních škol k světským a k státu, v příčině veliké stávky železničních zřízenců r. 1903 a ohledně užších voleb a podporování liberálů. Marxisté vytýkali revisionistům nezásadnost, zbahnělost, oportunism, neso-

cialistické jednání a jak se již všechny ty hříchy proti duchu sv atému jmenují. Revisionisté kvitovali výtky marxistů výtkami o koženosti, ztrnulosti, dogmatářství, zabedněném formulkářství. Z toho se vyvinula nevraživost osobní, protichůdné snahy o vedení strany a rozhárané poměry vnitřní, až konečně po posledním sjezdu založila marxistická menšina svou stranu vlastní.

V Kodani nenalezla adresa holandských marxistů nejmenšího ohlasu, rovněž tak i politika badenských reformistů a resoluce belgické. Mezinárodní sjezd nezabýval se těmito záležitostmi, nevzal na sebe úlohu poslední instance soudního i správního tribunálu. Za to Čechům věnoval několik dní . . . Přes veškeré zásadní a taktické spory marxismu a revisionismu mezinárodní sekretariát i sjezd přešly mlčením, ač bylo tu několik podnětů a ač přímo byl činěn apel na sjezd od marxistů holandských. Co z toho vyplývá? Po mém soudu tolik: Jako v jednotlivých socialistických stranách je revisionism znatelný, je na postupu a někde i ve většině, tak i v celé Internacionále je patrný sklon k revisionismu. Revisionisté a reformisté — v celku vzato — nejsou již dnes kacířskou sektou. Jejich theorie i praxe projevuje a uplatňuje se všude a kdyby bývali v Kodani souzeni reformisté badenští nebo holandští, byl by jistě od sjezdu amsterodamského, který soudil Francouze, daleko patrnější sklon k revisionismu, než v Amsterodamu r. 1905. I v těch socialistických stranách, kde není theoretických sporů a kde před revisionismem byli dosud „uchráněni“, jeví se revisionism v praxi — podle poměrů ovšem. Tak tomu je především i u nás v Rakousku. A mohou li marxisté poukazovati, že u nás je pokoj, že u nás se o revisionismu na sjezdech nemluví a resoluce revisionistické nepřijímají, že u nás je vše při starém revolucionismu, pak zase revisionisté mohou říci: To je proto, že sociální demokracie v Rakousku je revisionistickou — mlčky, hezky prakticky bez sjezdových a novinářských debat a bez nějakých resolucí . . .

Konečně ještě maličkou ukázku ducha současné sociální demokracie ve Švýcarsku po jiné zase stránce: Poměru strany k náboženství. V Curychu zřízen byl sociálně demokratický školský spolek, který si vytkl za úkol zříditi nedělní školu pro děti dělníků a poskytovati jim sociálně-ethické výchovy ve smyslu socialistickém. Spolek po ustavení se vydal brožurku: „Was wir wollen!“, v níž v úvodu mezi jiným se praví: „Než naznačíme, co chceme, musíme také říci, co nechceme. Předně nechceme potírati náboženské vyučování o mravnosti a názoru světa, jak je udíleno církvemi a sektami. Člověk potřebuje morálku, t. j. musí míti mravnostní zásady, dle nichž by svůj život řídil. A je lepší, má-li kdo zásady takové na náboženském podkladě, než aby byl vůbec bez nich. Lepší náboženská morálka, než žádná morálka. Lepší náboženský ideál o nebeské blaženosti, než život bez vyššího účele životního.“

Názory a zásady tyto zní více ještě než revisionisticky, přes to, že v dotyčné brožurce se dále vysvětluje, že socialistická škola

chce dělnické mládeži dáti socialistickou morálku, ideál a názor na svět — a že moderní člověk má býti morální ze světských, lidských a sociálních příčin, a ne jen proto, že Mojžíš vydal desatero, nebo že se hrozí posmrtnými tresty. Přes to však zní hořejší zásady jasně: Kdo nemá takovéto morálky, je sociálně lépe, aby měl morálku náboženskou, než vůbec žádnou.

A když již jsme se dostali k „revisionistickým“ názorům o náboženství, budiž ještě učiněna zmínka o Holandsku. Řečeno z předu, že konflikt mezi marxisty a revisionisty vznikl také o stanovisko k náboženství a poměr státu k církevním školám, jichž je v Holandsku dosud mnoho, a to katolických i protestantských. Na sjezdu v Groningeru r. 1902 byla přijata revisionistická resoluce, v níž se žádá „zavedení všeobecného, povinného a bezplatného školního vyučování, pozvednutí úrovně školního vyučování a odborný dozor státní“, ale konstatuje se dále, že „značná část dělnické třídy v Holandsku žádá pro své dítky náboženské vyučování a sjezd proto nepovažuje za vhodné působiti proti, jelikož sociální demokracie nemůže theologickými rozpory rozrušovati hospodářskou jednotnost dělnické třídy proti věřícím i nevěřícím kapitalistům; staví proto vůči církevním školám tytéž materielní požadavky, jako vůči školám světským, a to pokud se týče postavení učitelů a jejich samostatnosti, tak i volnosti rodičů ve volbě školy, což musí býti státem garantováno a vyslovuje se jen při úplném vyplnění těchto podmínek pro ona opatření, jež směřují k rovnoprávnosti církevních škol se světskými“.

Tato rovnoprávnost znamenala také poskytování státních subvencí církevním školám, resp. celé jich financování státem. Marxisté tuto resoluci potírali co nejostřeji, zůstali však již tehdy — před osmi roky — v menšině.

A tak bychom mohli probírati ještě jiné a jiné otázky. V marxistickém a revolučním Německu shledali bychom rozpory o dělnickém svátku 1. máje, pokud se týče klidu práce. Na sjezdu v Essenu r. 1907 byl obligatorní požadavek klidu práce velice potírán, vzhledem k persekucím dělnictva. Na italském sjezdu v Miláně navrhovali nesmiřitelní resoluci, ukládající straně povinnost, podporovati každou stávku. Resoluce ta nebyla přijata a reformista Reina vůči tomuto požadavku resoluce uváděl: Musíme míti zmužilost také proti některé stávce vystoupiti. Stávka sama o sobě není ještě nic svatého a vůbec již ne vždycky něco socialistického. Stávka může býti též dílem nerozvážnosti, fanatismu a nejpříkřejšího egoismu. — Také, i všeobecně vzato, pozbyly stávky v řadách dělnických toho hrozebného a revolučního významu, jaký byl jim připisován před 20 lety v počátcích dělnického hnutí. Je zde také trochu revisionismu.

Ze všech těchto zjevů a fakt, z celkového postupu socialistických stran, z celkového ducha, jímž jsou vedeny a z celkového stavu dnešní Internacionály chci tedy usuzovati a znovu tvrditi, že socialism prodělává svůj vývoj od revolučních formulí a hesel k umírněnějšímu positivismu. Opravdovější revolucionáři a ortho-

doxní intransigenti v Italii, Francii, Rusku — ne ti slovní v Německu — ocitají se více méně vedle názorů a politiky reformistů na posicích anarchistických. Diskusím otevřeny dvéře dokořán a nejeví se sklon k intensivnějšímu odsuzování a potírání „nebezpečných revisionistických tendencí“, jako spíše k odsuzování a zbraňování akcím radikálním, anarchosocialistickým. Myšlenkově i prakticky jeví se dnes socialism v celém svém rozsahu na sklonu k revisionismu a k reformismu.

DR. L. LANGER:

Inteligence a strana sociálně demokratická.

PŘEHLED v poslední době opětovně nesprávným způsobem dotkl se poměru české inteligence k straně sociálně demokratické. Zejména však poslední úvaha dra E. Chalupného zakládá se na nesprávných předpokladech, přichází též k nesprávným závěrům a je nutno vývody její v mnohém směru poopraviti. Jaký jest poměr české strany sociálně demokratické k inteligenci? Poměr ten bývá zejména studující mládeži vysokoškolské ze strany realistické i státoprávní líčen způsobem nepříznivým. Bylo nám vždy říkáno, že ve straně sociálně demokratické o inteligenty nestojí, že jsou tam přijímáni s nevraživostí a že se jim ani neposkytuje možnost k uplatnění se. Celé generace studentské vychovávány byly v tomto klamu a veliká většina české inteligence podléhá mu dosud, ač jest v rozporu s pravdou a skutečností.

Socialismus jest hnutím hospodářským a zároveň kulturním. Usiluje netoliko o hospodářské zlepšení poměrů dělnických, nýbrž zejména též o kulturní povznesení a výchovu dělnictva, protože tato jest nezbytnou podmínkou úspěšnosti třídního boje. Massy jsou si toho dobře vědomy a proto projevují tolik úcty a porozumění pro poučení, ke všemu, co jest v souvislosti s vědou a uměním. V dobách, kdy inteligence i buržoasie jest téměř úplně netečnou ke kulturním zájmům a snahám, vyznačuje se proletariát horoucí snahou po svém kulturním povznesení. Vývoj kapitalistického státu naproti tomu má za následek stále vzmahající se proletarisaci inteligence. Inteligent vůbec není buržoou v pravém slova smyslu, neovládá kapitál, nepřivlastňuje si nadhodnotu práce dělníkovy, stejně jako dělník musí zadávati svoji pracovní sílu za odměnu, jež neodpovídá hodnotě vykonané práce, nýbrž poměru poptávky a nabídky dle současných hospodářských poměrů. Ovšem jest inteligent oproti dělníkovi ve značné výhodě, neboť inteligence opatřuje mu netoliko existenci a zaopatření, nýbrž též stupňované požitky kulturní a esthetické, jichž sobě kapitalista opatřiti nedovede, není-li náhodou vzdělaným člověkem.

Následkem toho dochází často mezi inteligencí a socialisty k užším stykům a u všech civilisovaných národů dodala inteligence socialismu řadu nadšených a vynikajících pracovníků. Není vinou české strany sociálně demokratické, že v národě českém poměru takového není, že u nás inteligence až na malé výminky přihlíží netečně k poměrům českého dělnictva. U nás v Čechách není vůbec dosti porozumění pro otázku sociální ani pro politické vzdělání. Život veřejný vyčerpává se namnoze v jalovém politikaření a nacionálním radikálničení. Čechy mají ze všech rakouských zemí nejzastaralejší zemský řád volební a stejně město Praha má ze všech rakouských hlavních měst nejzastaralejší řád volební. V době voleb podléhají měšťáčtí voličové agitaci radikálních hesel a mimo dobu volební propadají naprosté politické nečinnosti. Věrným obrazem českého politického života jsou poměry na pražské radnici, a jest příznakem politické hniloby, že za takových nesnesitelných poměrů, jaké panují v Praze v komunální politice, nenajde se oposice, jež by dovedla jim čeliti. Mluví se stále o Vídni jakožto městu zkorumpovaném, avšak tam aspoň korupce přiměla měšťáckou inteligenci k důrazné oposiční činnosti, jež neobmezuje se na období volební. U nás nejsou poměry lepší, a přes to chová se měšťácká inteligence k poměrům takovým s naprostou netečností. Česká inteligence postrádá namnoze politického vzdělání a politického zájmu přes to, že se vyčerpává namnoze politikařením. Česká bibliografie jest na politické knihy vědecké nanejvýš chudá a můžeme právem říci, že postrádá spisů o věcech základních. Nejlepším dokladem politické nevyspělosti českého měšťáctva jest, že nenašel se nikdo, kdo by k nynějším českoněmeckým konferencím napsal spisek o českém stanovisku k sporným otázkám, aby byl vědeckou a politickou protiváhou spisu Baernreithrova.* Mezi českou inteligencí není činnosti publicistické ani přednáškové. U všech kulturních národů jsou společnosti, jež se zabývají řešením důležitých otázek sociálních, pořádají diskuse o časových otázkách. Jest jistě příznačné, že česká společnost pro vědy sociální nekonala již po několik roků žádné schůze a nemůže se vůbec žádnou činností vykázati.

Není-li v Čechách poměr mezi inteligencí a stranou sociálně demokratickou takovým, jaký by měl být, dlužno příčiny toho hledati u inteligence a nikoli ve straně sociálně demokratické. Tam jest inteligent vítán, přichází-li, aby stal se účinným spolupracovníkem při velkém díle za povznesení mass a má velikou možnost k platné spolučinnosti. Ovšem inteligent, který by ke straně sociálně demokratické přišel v očekávání, že se jemu následkem jeho inteligence dostane postavení výminečného, byl by zklamán; neboť to ve straně demokratické není možným. Tam musí inteligent, chce-li se uplatniti jako prostý vojín, vstoupiti do řad bojovníků za dobrou věc a může si po případě teprve na základě vlastní

* Spis vydaný právě klubem zemského úřednictva o krajském zřízení st monografií obmezující se na tuto otázku.

opravdové práce opatřiti postavení přední. K tomu jest však především třeba opravdové práce; inteligence bez práce by stačiti nemohla, s čímž nutno bezvýminečně souhlasiti.

Výtky, jež činí dr. Chalupný ve svém článku české straně sociálně demokratické, jsou nesprávny a již mnohokráte odbyty a nutno projeviti obdiv nad tím, že dr. Chalupný, který nejméně sedmkrát týdně zasedá na soudnou stolici nad svým okolím, neopatřil si řádných informací pro svoje úvahy. Vytýká české straně sociálně demokratické 1. odvislost její na straně německé, 2. lpění její na zásadách třídního boje a mezinárodnosti. K 1.: Tvrzení o domnělé odvislosti české strany sociálně demokratické na straně německé jest okřídleným slovem ze slovníku nevěcných odpůrců strany naší, avšak zakládá se obyčejně buď na nesprávných informacích anebo na zlomyslnosti, kterou ovšem u dra Chalupného vylučuji. Jest známo, že česká strana sociálně demokratická jest stranou úplně samostatnou, sobě samé zodpovědnou, se svými vlastními organisacemi a není se stranou německou v jiném poměru, nežli ku straně polské, slovinské, rusínské atd., anebo naopak zase ty navzájem k ní. Dr. Chalupný uznává sám, že strana česká jest se stranou německou v konfliktu, což by zajisté nebylo dobře možným, kdyby k ní byla v poměru odvislosti. K 2.: Pokud v článku dra Ch. straně se vytýká lpění na zásadách třídního boje, pak zapomněl pisatel jeho, že jsou to dvě stěžejní zásady, jež vlastně tvoří pravou podstatu strany sociálně demokratické a že by po opuštění jejich strana jako taková vůbec nemohla existovati. Marx svou theorií o materialistickém názoru dějinném dal ráz modernímu vědeckému socialismu a zřeknutí se zásady této znamenalo by stejně tolik jako zřeknutí se socialismu vůbec. Strana sociálně demokratická odlišuje se právě od všech jiných stran tím, že politika její založena jest na vědecky prokázané hospodářské nutnosti a ne na všelijakých pochybených časových heslech. Stejně jest tomu i se zásadou mezinárodnosti. Česká strana sociálně demokratická zajisté nepodceňuje význam národní svéráznosti a vyznačuje se jí více nežli všechny české strany měšťácké. Národnostní otázka byla dosud v Čechách vážným způsobem řešena toliko se strany sociálně demokratické a žádná z českých stran nepřináší pro menšinové školství takových obětí jako ona. Dr. Chalupný však přes to dovede vytýkati jí, že dlouho přezírala otázku národnostní a že když tíhou okolností zatlačena byla do národního boje, nemůže se zbaviti, a to prý dokonce vědomě, doktriny, která ve skutečnosti jest prý již překonána a opuštěna. Doktrinou jest dru Chalupnému naše stanovisko k národnostní otázce, protože nám nejeví se otázkou plemennou, nýbrž projevem třídních protiv a třídního boje. Z tohoto důvodu považujeme za nutné vésti boj stejně „na poli jazykovém, jako na poli hospodářském, boj pro dobrou věc malých proti velkým, pro rovnost proti nadpráví, pro spravedlnost proti nadpráví“, jak to bylo případně řečeno v programovém článku časopisu „Sociální Demokrat“ z 11. června 1897. Masaryk ve své „Otázce sociální“ vedle jiných moderních měšťáckých socio-

logů toto stanovisko sociální demokracie k národnostní otázce již před lety správně vystihl a přes to dr. Chalupný ve svém kritickém článku znovu přichází s touto věcí u vzdělaných lidí samozřejmou.

Není zajisté účelem těchto řádků podati důkaz o tom, že česká strana sociálně demokratická jest prosta nedostatků, ale nesprávnosti článku Chalupného nutno odbýt, aby se nezdálo, že mlčení znamená potvrzování jich. Stejně nesprávnými jako o věcech zásadových jsou tvrzení dra Chalupného o poměrech osobních i žurnalistických ve straně sociálně demokratické.

Dr. Chalupný jest kritik z povolání, který dovede nalézti v polévce vous, i když ho tam není a nedivme se proto, že dovede vysloviti se ironicky o přednáškové činnosti strany sociálně demokratické, o sociálně demokratickém tisku, o Dělnické Akademii i socialistické revui „Akademie", která prý ve straně považována jest namnoze jen za parádní přítěž. U dra Chalupného se takovéto paušální podceňování nebere nikdy tragicky, neboť kdo ho zná, ví, že to jest jedna z jeho vlastností, která ho nikdy neopustí. Činitelům české strany sociálně demokratické stačiti může vědomí, že dle svých sil usilují o hospodářské a kulturní povznesení dělnictva, jež jediné jest povoláno, aby o činnosti jejich proneslo svůj soud.

FERD. JIRÁSEK:

Dělnické družstevní hnutí v roce 1909.

AŽ do roku 1908, kdy ustaveno bylo samostatné ústředí českého hnutí družstevního, postrádala naše strana jakéhokoliv přehledu o dělnickém hnutí družstevním a také neměla žádné kontroly o témže. České dělnické organisace družstevní sdruženy byly v Ústředním svazu rakouských konsumních spolků ve Vídni, jehož vedení do jisté míry podléhalo kontrole vedení německé sociálně demokratické strany. Odloučením se českých dělnických družstev od svazu ve Vídni a ustavením samostatného Ústředního svazu československých konsumních, výrobních a hospodářských družstev sídlem v Praze, k němuž došlo počátkem roku 1908, postaveno bylo české dělnické družstevní hnutí na vlastní nohy, a toto připojilo se ve smyslu usnesení sjezdu strany v Plzni r. 1907 vedle politických a odborových organisací jako další větev k samostatnému českému hnutí dělnickému. Možno říci, dle dole uvedených dat, jedině ku svému vlastnímu prospěchu.

V těchto dnech vydána byla Ústředním svazem československých konsumních, výrobních a hospodářských družstev sídlem v Praze obsáhlá zpráva o činnosti za rok 1909, která dokazuje rychlý postup a rozvoj družstevního hnutí mezi českým dělnictvem.

Zpráva v prvé řadě uvádí příčiny, které vedly k tomu, že české hnutí družstevni se osamostatnilo a proč přistoupeno bylo k zalo-

žení samostatného svazu. V dalším pak zpráva pojednává o činnosti představenstva svazu v roce 1909 a líčí jeho úkoly.

Svaz v prvé řadě zabývá se prováděním revisí ve smyslu zákona ze dne 10. června 1903, dle něhož každé dva roky musí býti družstvo podrobeno revisi svazu. K tomu účelu měl svaz v roce 1909 čtyři svazové revisory. Další činnost svazu záleží v provádění agitace družstevní, zakládání nových družstev, poskytování právní ochrany, vypracování účetních závěrek, podávání odvolání v záležitostech berních a jiných. Svaz vydává dva časopisy, a sice časopis „Družstevník“ v nákladu 1500 výtisků, sloužící k informaci činovníků družstev, dále časopis „Průkopník“, lidový list družstevní, v nákladu 16.000 výtisků, sloužící k agitaci a poučení členstva konsumních družstev.

Svaz vydal vzorné účetní knihy, dále pak řadu tiskopisů, potřebných k vedení družstev. Péčí svazu uspořádán byl v Praze osmidenní výchovný kurs pro činovníky družstev. Kurs ten navštíven byl 31 účastníkem z Prahy a z venkova.

K usnadnění provádění agitace a ku společnému postupu družstev v jednotlivých obvodech zřízeno bylo 11 krajských družstevních svazů, kteréžto velice dobře v jednotlivých obvodech se osvědčily.

Za součinnosti svazu zřízena byla velkonákupní společnost pod firmou Jaroš a spol., jejíž účelem jest organisace velkonákupu pro družstva konsumní a výrobní, jakož i poskytování informací při nákupu zboží.

Finanční stav svazu spočívá na příspěvcích, které přidružená družstva jsou povinna odváděti, a sice do 40.000 K roční tržby platí družstva 20 K ročně příspěvků, přes 40.000 K pak z každého 1000 K tržby 50 hal. Svaz přijal za dobu od 1. prosince 1907 do 31. prosince 1909 celkem K 12.318·78, vydáno K 11.335·16, hotovost K 983·62. Účetní přebytek za tu dobu obnáší K 1566·93, který představuje vlastní jmění svazu.

Svazová činnost v prvopočátku značně trpěla jednak nedostatkem finančních prostředků, jednak i z toho vyplývajícího nedostatku výkonných sil. Leč všechny překážky byly překonány a svaz se osvědčil jako znamenitá opora českého samostatného hnutí družstevního.

Zpráva v dalším pojednává o činnosti svazových družstev. Dle této vystoupilo koncem roku 1908 z vídeňského svazu celkem 86 družstev s ca. 14.000 členů, roční tržbou K 7,180.000·—. Z celkového počtu 86 družstev bylo 60 družstev konsumních, 11 výrobních, 11 dělnických domů a 5 různých.

Dle statistiky za rok 1909 bylo členy svazu celkem 120 družstev. Z těchto družstev bylo: 91 konsumní družstvo, 9 dělnických pekáren, 2 dělnické tiskárny, 2 dělníků uzenářských, 13 dělnických domů, 3 spořitelny a po 1 dopravních zřízenců, plavců, kloboučníků, knihařů a uhlířů a 5 pro stavbu dělnických domků. Z těchto podalo zprávu o finančním hospodářství 112, zprávu o počtu členstva a o své činnosti 114. Ve 114 družstvech bylo soustředěno celkem 25.520 členů.

Jest zajímavým sociální rozvrstvení členstva ve družstvech, jakož i přehled, jak které odbory jsou na hnutí družstevním súčastněny. Dle statistiky jeví se následující poměr:

			Přenos . .	12.470	členů
Cihláři	521	členů	Skláři	241	„
Domkáři	1127	„	Sluhové	241	„
Horníci	2224	„	Truhláři	790	„
Kovodělníci . . .	2639	„	Tesaři	286	„
Kožedělníci . . .	293	„	Textilníci	2436	„
Krejčí	267	„	Typografové . .	162	„
Kameníci	210	„	Uzenáři	128	„
Kočí a závozníci .	587	„	Zedníci	977	„
Knihaři	87	„	Zemědělci . . .	633	„
Kloboučníci . . .	22	„	Žel. zřízenci . . .	1120	„
Lučebníci	411	„	Různé odbory . .	689	„
Malíři	112	„	Ženy	1922	„
Mlynáři	73	„	Živnostníci . . .	828	„
Obuvníci	895	„	Rolníci	592	„
Obch. zřízenci . .	188	„	Učitelé	23	„
Pomocní dělníci .	2521	„	Úředníci	656	„
Plavci	32	„	Různá povolání .	701	„
Pekaři	649	„	Organisace . . .	115	„
Pivovar. dělníci .	148	„			
Přenos . .	12.470	členů	Celkem . .	25.520	členů

Dle téhož více jak 85% všech na družstevním hnutí súčastněných přináleží dělné třídě. Z jednotlivých odborů na prvním místě jsou kovodělníci, pak následují pomocní dělníci, textilníci a konečně horníci. Rovněž pozoruhodným počtem zastoupeny jsou ženy, domkáři a železniční zřízenci.

O rozsahu a velikosti družstev dle počtu členstva podávají nám obrázek níže uvedená čísla. Ze 114 zprávu podávajících družstev mělo členů:

Do 100 členů . .	49 družstev	500—1000 členů .	5 družstev
100—200 „ . .	36 „	1000—1500 „ .	2 družstva
200—300 „ . .	14 „	4150 „ .	1 družstvo
300—500 „ . .	7 „		

Jak vidno, převládají zde většinou družstva menší se 100—200 členů, což dlužno vysvětliti tím, že převážná část družstev jest založena před krátkou dobou. Nejstarší družstvo založeno bylo v roce 1888, v době od roku 1900 až do 1909 založeno bylo 78 družstev.

Ze 112 družstev, podávajících zprávu o své obchodní činnosti, měla roční tržby:

Do 50.000	63 družstva	200.000—300.000 .	2 družstva
50.000—100.000 .	26 družstev	300 000—500.000 .	2 „
100.000—150.000 .	11 „	500.000—1 mil. . .	4 „
150.000—200.000 .	3 družstva	přes 1 milion . . .	1 družstvo

Družstva konsumní zaměstnávala celkem 317 zřízenců, a sice 210 při prodeji, 16 ve skladištích, 26 v kanceláři, 65 při výrobě.

Družstva výrobní zaměstnávala celkem 502 zřízence, z nichž při výrobě 395, při dopravě 42, v kanceláři 38, při prodeji 27. Družstva dělnických domů zaměstnávala celkem 12 zřízenců. Ve všech 112 zprávu podávajících družstvech zaměstnána byla 831 osoba.

Šest konsumních družstev provádí vlastní výrobu chleba. Vyrobeno bylo celkem za K 709.268·— chleba.

Pokud se týče jednotlivých družstevních odvětví, jeví se následující poměr:

78 družstev konsumních mělo celkem 18.575 členů, tržby docíleno bylo ve 132 prodejnách K 5,676.646·32. Čistý zisk vykázán K 169.930·96.

17 družstev výrobních mělo celkem 1751 člena a tržba za výrobky obnášela K 4,979.479·93. Čistý zisk K 60.907·16.

17 družstev dělnických domů a domků vykazuje 2170 členů, tržby K 138.675·18 a čistý zisk K 3480·61.

Shrneme-li výše uvedené, vykazuje 112 družstev, zprávu o obchodní činnosti podávající, celkem 22.496 členů, tržby K 10.340.336·57, čistý zisk po odečtení ztrát jednotlivých družstev pak K 196.847·93.

Níže uvedená tabulka podává nám přehled jmění a dluhů všech zprávu podávajících družstev. Dle téže jevila se aktiva a pasiva následovně:

A k t i v a.

	Konsumní spolky	Výrobní družstva	Dělnické domy	Úhrnem
Hotovost pokladní	106.304·23	37.434 98	42.072·41	185.811 62
Zásoby zboží . .	938 542·96	187.079 71	1.857·03	1,127.479·70
Uložené jmění . .	22.465·35	32.588·81	24.726·42	79.780·58
Inventář	115.322·19	236.095·15	46.966·87	398.384·21
Reality	699.695·90	535.609·74	1,939.317·39	3,174.623.03
Pohledávky . . .	166.363·31	211.618·34	—	377.981·65
Různé	9.105·12	13.651·04	14.452·57	37.208·73
Ztráty	—	—	20.025·29	20.025·29
Jmění úhrnem . .	2,057.799·06	1,254.077·77	2,089.417·98	5,401.294·81

P a s i v a.

	Konsumní spolky	Výrobní družstva	Dělnické domy	Úhrnem
Závodní podíly . .	275 842·02	180.880·50	179.714·47	636.436·99
Reservní fond . .	140.557·86	120 334 37	10.796·11	271.688·34
Členské úspory .	197.774·19	54.363·97	307.072·06	559.210·22
Jiné fondy	38 393·03	—	—	38.393·03
Výpůjčky	93.458·96	108.963·80	65.565·72	267.988·48
Dluhy hypotekární	489.482·86	346.952·84	1,498.379·79	2,334.815·49
Dluhy za zboží . .	622.250 69	379.121·27	11 320·73	1,012.692 69
Různé	36.304·18	10.323.07	16.569·10	63.196·35
Čistý zisk	163.735·27	53.137·95	—	216 873·22
Dluhy úhrnem . .	2,057.799·06	1,254.077.77	2,089.417·98	5,401.294·81

Dle tabulky vykazovala všechna družstva celkem aktiv korun 5,381.294·81, naproti tomu pasiva obnášela K 5,184.421·59, čistý zisk pak K 216.873·22.

Vlastní jmění (členské podíly a reservní fond) obnášelo celkem K 908.125·33, tedy obnos velice nepatrný, a bylo tu v poměru jako 1 : 4, čili dluhy převyšovaly vlastní jmění čtyřnásobně. Největší obnos dluhů připadá ovšem na hypotékární zatížení realit. Cena realit obnášela K 3,174.623·03, naproti tomu hypotéky a směnečné dluhy obnášely K 2,602.803·97.

Tento nepříznivý poměr, pokud týče se hypotékárních dluhů, zaviněn jest, jak ostatně vidno, dělnickými domy, kde hypotékární a směnečné dluhy obnášely celkem K 1,563.945·51, cena nemovitostí obnášela K 1,939.317·39, tedy obnáší zatížení realitní více jak 80%.

Rovněž značné jsou dluhy za zboží, které vykazují celkem korun 1,012.692·69, naproti tomu cena zboží na skladě obnáší pouze K 1,127.479·70. I zde jeví se velice nepříznivý poměr.

Pokud se týče hospodaření družstev konsumních, tato pracovala s průměrným hrubým ziskem 11·92%, u družstev vídeňského svazu obnášel týž průměrně 15%, u družstev v Německu 17·2%. Správní výlohy či obchodní náklady obnášely 9·4%, u družstev vídeňského svazu 9·8%, v Německu 9·9%. Čistý zisk pak obnášel u našich družstev 2·52%, u vídeňského svazu 5·20%, v Německu 7·30%.

Dle výše uvedených číslic vychází na jevo, že naše konsumní hnutí dosud jest v počátcích a v důsledku toho nemůže se vykazovati takovými úspěchy, jako hnutí družstevní v cizině.

Pozoruhodným jest, jak naloženo bylo s čistým ziskem, o čemž nás poučuje níže uvedená tabulka, v níž nachází se přehled rozdělení čistého zisku u jednotlivých svazů.

Z čistého zisku přiděleno na	Družstva svazu v Německu	Družstva svazu ve Vídni	Družstva svazu v Praze
	v procentech		
Úroky a podíly	1·84	2	0·41
Reservní fond	3·58	7·5	13·69
Dividendy	92·68	82·4	62·80
Dobročinné účele	1·90	0·2	9·5
Jinak upotřebeno	—	7·7	14·5

Z tohoto srovnání vidno, že česká družstva pouze nepatrnou část zisku použila na zúrokování kapitálu členů, za to však pamatovala hojně na fond reservní, téměř o 10% více oproti družstvům v Německu. Na dividendách vyplaceno bylo z čistého zisku téměř o 20% méně oproti družstvům svazu ve Vídni a o 30% družstev svazu v Německu. Za to však pamatovala naše družstva na dobročinné účely, mezi nimiž nacházejí se i naše instituce a korporace.

Celkem možno nazvati výsledky obchodní činnosti družstev ve svazu zastoupených za uspokojivé, přihlížejíce totiž k poměrně krátké době jich činnosti. Jak již z předu uvedeno, převážná část českých družstev jest družstvy mladými; lze však doufati, že v krátké době několika málo roků české hnutí družstevní znamenati bude značnou hospodářskou moc.

Ku zprávě připojen přehled o stavu hnutí družstevního v Rakousku. Dle téhož nacházelo se v Rakousku r. 1909 celkem 15.160 družstev, z nichž bylo 1260 družstev konsumních. Z celkového počtu konsumních družstev připadá na Čechy 370, Moravu 286, Slezsko 107 družstev, tudíž plných 60%. Družstevních svazů nachází se v Rakousku 78. Konsumní družstva jsou sdružena v pěti svazech, více jak polovina konsumních družstev sdružena jest v Ústředním svazu rakouských potravních spolků ve Vídni a Ústředním svazu československých konsumních, výrobních a hospodářských družstev v Praze. Statistika o družstevním hnutí v Rakousku podává pouze počet družstev a nikoliv též počet členů a výsledky obchodní činnosti, následkem čehož nelze sledovati jich výkonnost v tomto směru. V dalším uvádí zpráva přehled o družstevním hnutí v cizině. Dle této nacházejí se v Evropě, na niž statistická data se obmezují, celkem 91.033 družstevní korporace, z nichž jsou 18.303 družstva konsumní. Posledňejší čítaly 7 mil. členů a roční tržby 4 miliardy korun. Lví podíl připadá na Anglii, kde nacházejí se 1443 konsumní družstva s 2,469.000 členů a 2600 milionů tržby.

Dle statistiky o velkonákupních společnostech nachází se těchto v Evropě 15, a měly tyto celkem 1.034,559.110 K roční tržby, ve vlastních továrnách vyrobeno bylo výrobků za 207,641.794 K, tedy celá pětina. I zde na prvém místě nachází se Anglie, jejíž velkonákupní společnosti v Manchestru a Glasgově docílily na 800 mil. tržby a cena vyrobeného zboží ve vlastních továrnách obnášela téměř 200 mil. korun. Závodní kapitál všech 15 velkonákupních společností obnášel 240 mil. korun.

Zpráva dále pojednává o mezinárodním svazu družstevním, který v roce 1909 čítal za své členy 866 družstev z 29 zemí a států s ca. $4^1/_2$ mil. členů. Z Rakouska jest členy mezinárodního svazu 120 družstev, z nichž jest 41 českých, členů to svazu v Praze.

Zpráva zakončena jest tabelární statistikou o hospodářství svazových družstev a celkovou bilancí těchto.

Z této prvé zprávy Ústředního svazu československých konsumních, výrobních a hospodářských družstev sídlem v Praze jest vidno, že české dělnické hnutí družstevní s úspěchem postupuje ku předu, k čemuž ovšem nemálo přispělo jeho osamostatnění. Má-li však hnutí družstevní sloužiti zájmům veškerého organisovaného dělnictva, nutno ovšem pracovati k tomu, aby hnutí družstevní ovládáno bylo socialistickým duchem a v témž uplatňovány byly socialistické zásady. Je nesporno, že v budoucím útvaru lidské společnosti hráti bude družstevní hnutí — vedle politického a odborového — velikou roli, nechceme-li říci, že ono bude základem, na němž bude spočívati budova nové obrozené lidské společnosti.

DR. JOSEF SPÁLENÝ:

Učitelstvo a hlavní nadřízené školní úřady.

NA počátku české odborové schůze zemské školní rady dne 25. října oznámil předsedající vicepresident dr. K. Tobisch, že nejvyšším rozhodnutím byl jmenován členem zemské školní rady, jakožto zástupce stavu učitelského české národnosti, dvorní rada a řádný profesor české university v Praze PhDr. Vincenc Strouhal.

Prostá ta zpráva charakterisuje školské poměry nadmíru vystižně. Podle zákona jmenuje vláda u nás do zemské školní rady čtyři členy stavu učitelského, z nichž dva náležeti musí národnosti české a dva národnosti německé. V zákoně však není řečeno, ze které kategorie mají býti zástupci učitelstva vybráni. A dnes je faktem, že učitelstvo středních škol není v zemské školní radě zastoupeno. Nebudeme se tu obírat stavovskými otázkami těmi,* učitelstvu upírá se, jak známo, vliv na interní záležitosti školy, teď přezírá se hlas jeho i tam! Než nemohou nám být všecky ty věci lhostejny i s jiného stanoviska.

Rakouské školství slouží státu, církvi, samosprávě, lidu však, jemuž by mělo sloužiti nejvíce a v první řadě, slouží naposled. A strana sociálně demokratická musí se snažit a zasadit o to politickou prací zákonodárnou, praktickou činností, aby ozdravěly školské poměry, aby nadešla do školství demokratisace, aby školství nevzpíralo se poslání svému, jsouc v podstatě zřízením socialistickým. Nač se však obyčejně zapomíná?

Všímnout si náležitě jaké jsou úřady školní, vyšší školská správa, jíž učitelstvo je podřízeno, všímnout si, kdo rozhoduje ve školních úřadech, v rozmanitých oborech zřízení školského! Učitelstvo nemá v nich skutečně svých zástupců a přece co je přirozenějšího, než aby v otázkách školských, otázkách, týkajících se učitelů, rozhodovali učitelé! Celé zřízení školské, zvláště složení zemské školní rady je nepříznivé všemu učitelstvu, nutno konstatovati, že počet určený zástupcům učitelstva je naprosto nedostačující vzhledem ke všem kategoriím učitelstva. Naprosto nedemokratický a nesociální je dále způsob jmenování oněch zástupců vládou samou!

Jak žádoucí, ba nevyhnutelna je reorganisace c. k. zemské školní rady pro království České (analogicky i jiných školních rad rakouských), nejvyššího dozorčího úřadu školního, illustruje nejlépe klerikální ráz a nepokrokový stav jejího složení! Nedivíme se, vždyť ve svém středu má vedle osob nejoficielnějších řadu lidí, církvi nakloněných nejen v hávu církevním, ale i bez něho.

Předsedou je místodržitel. Místopředsednictví po ryt. Fr. Zabuschovi zůstalo od 1. července 1908 až do 23. února 1910 neobsazeno! Konečně jediným místopředsedou byl jmenován ministerský rada v ministeriu kultu a vyučování JUDr. Karel Tobisch.

* Profesorský Věstník, říjen 1910: Naše zastoupení v zemské školní radě.

„Právo Lidu“ ze dne 25. února napsalo mezi jiným: „Rozhodnutí toto jest koncem dlouhé důvěrné akce, kterou všechny svobodomyslné strany české vedly a která jest nyní — prohrána.“ Zmiňuje se pak o důležitosti místa vicepresidentského, o plně kvalifikovaném kandidátu v osobě zemského inspektora Weniga a pak praví dále: „Rozhodnutí, jak se dnes stalo, znamená vítězství klerikálních vlivů a vlivu klerikálního místodržitele nade všemi neklerikálními stranami českými. Že tyto vyslovily se pro Weniga, tomuto více uškodilo, než prospělo. Pražským místodržitelstvím byly ihned do Vídně zaslány všechny výstřižky z „Času“, kdykoliv se tento o Wenigovi sympaticky zmínil, Wenig líčen v ministerstvu vyučování jako „volnomyšlenkář“ a pod., až konečně Coudenhove docílil, že byrokratickým terorem byl Wenig donucen jíti do pense a nyní provedeno jmenování tak, jak si pan místodržitel přál. Jmenování toto, pro budoucnost našeho školství velmi důležité, je opět dokladem, jak klerikální kurs je na postupu a jak nutno zostřiti bedlivost stráží.“

K uvedeným funkcionářům druží se referenti pro administrační a oekonomické záležitosti školní spolu se zemskými školními inspektory. Přísedícím také a to delegátem zemského výboru je pověstný Burian Josef, ThDr., Msgr., kapitulní děkan a prelát na Vyšehradě, zemský poslanec a přísedící zemského výboru, též personální referent. Srov. „Právo Lidu“ z 31. května t. r.: „Referát preláta Buriana,“ kdy sdělovaly měšťácké listy, že presidium zemského výboru právě pomýšlí na změny v rozdělení odborů, kdy bylo možno podniknouti opravdové a rázné kroky k tomu cíli, aby školský referát byl vyňat z odboru I. (Burianova) a přikázán odboru jinému. Než referát preláta Buriana zůstal beze změny (viz „Právo Lidu“ z 2. června), zůstalo mu tedy i nadále školství a důležitý referát osobní. Tak dopadl protiklerikalism a svobodomyslnost měšťáckých stran!

Vedle něho jsou tam dva zástupci církve katolické, jeden duchovní evangelický, jeden vyznavač víry israelské. Nehledě k zástupcům města Prahy zasedají v c. k. zemské školní radě ještě zástupci stavu učitelského, ne však stavem volení, jak již bylo řečeno, ale jmenovaní vládou!

Postavila-li nedávno česká vysokoškolská organisace učitelská požadavek pojištěného stálého zastoupení v zemské školní radě po vzoru haličském, zaručené místo vládou, ať z důvodů jakýchkoli — proti jinému požadavku všeho učitelstva — a když vláda ihned vyhověla dokonce na úkor jiné kategorie učitelstva, nemůžeme než odsouditi takové jednání a viděti v jednání tom zhoršení stavu, jaký byl před tím! Ta privilegovanost z úřadů musí už jednou ven! Málo asi šlo učitelské organisaci vysokoškolské o to, aby sesílil paedagogický vliv ve školních úřadech ...

My tu přirozeně nemůžeme se obírat všemi nedostatky všech školských úřadů a můžeme jen dotknout se nejdůležitějších insti-

tucí*; v tom ohledu pokládáme nutným několik slov věnovati ještě ministeriu kultu a vyučování.

Že je nutno pracovat pro pochopení otázek, jimiž právě se obíráme i v kruzích parlamentních, netřeba dokládat, jako že stav učitelský má se súčastnit svými znalci pokrokového charakteru prací zákonodárných.

V ministeriu kultu a vyučování dominují a jsou na předních místech hlavně a především juristé a tím spíše dojde tam zaopatření právník, je-li spolu nějakým šlechticem. Jiných doktorů je tam poskrovnu; paraduje tam jeden MUDr. a jeden ThDr., o jiných speciálních školských odbornících ani řeči!

A česká zemská školní rada? Kdo je předsedou, je známo, a vicepresidentem je ministerský rada Tobisch a ten je — JUDr. Mužové školy jsou jako vyloučeni z míst těch a jim podobných, školní odborníci nezaujímají těch míst, jakých by zaujímat měli, a kdo tam jsou, nejsou tam vůlí obce učitelské, jsou tam po většině jmenováni vládou i za zástupce stavu učitelského, po případě i proti vůli a přání organisovaného stavu učitelského!

Požadavek nejvyšší rady školské, pokud nynější systém školní správy trvá, je příznakem snah, jež ovládají pokrokové kruhy české inteligence školské.

Učitelstvo středoškolské žádá zcela jasně, aby všechny úřady školské až do ministerstva byly obsazovány příslušníky stavu, jimž k ruce byly by přidávány síly právnické, a nikoliv právníky, kteří pro obory ty nepřinášejí vždy žádaného rozhledu. Viz „Profesorský Věstník“ XV., 204. Žádá se, aby rozhodování o věcech paedagogicko-didaktických v úřadech školských svěřováno bylo odborníkům na škole působivším. Jest přece jisto, ze učitelstvu nenáleží jen vyučování, ale též správa vyučování! Do ministeria ať přijdou svobodně volení zástupcové, místa vicepresidentů zemských školních rad mají rovněž připadnout učitelskému stavu. Roku 1906 na sjezdě delegátů středoškolských spolků rakouských v Praze bylo navrženo, aby pro každou korunní zemi byl zřízen poradní sbor paedagogický, skládající se z členů zemské školní rady a sněmu a ze svobodně volených členů středoškolského stavu učitelského, jenž by po vzoru poradních sborů průmyslových a železničních podával dobrozdání na požádání úřadů a sněmů a jenž by v otázkách školských měl též právo iniciativní. Tak by se odstranil zahanbující a smutný fakt, že se o učitelstvu vůbec jedná bez něho! Voláno po zvláštních sekcích pro jednotlivé kategorie škol při zemských školních radách, kde většina má náležeti stavu učitelstva příslušné kategorie. Domáháno se zřízení vědeckého studijního bureau v ministeriu vyučování k studiu zahraničního školství, domácí literatury a pak lidového vzdělání.

---

* Mimochodem upozorňujeme na program paedagogia v Pol. Ostravě 1909: Dva pohledy do zemského zákonodárství o dozoru školním. Napsal řed. Fr. V. Antrata.

Škola má být vedena vědecky vyškolenými odborníky příslušných kategorií; školství vždy něco znamenalo, jak prokazují dějiny, když v čele jeho stál odborník! Jak zanedbáno je zastoupení paedagogů ve školních úřadech!

Je pochopitelno, že stanoven byl také požadavek, aby disciplinární soudy I. instance při zemských školních radách a II. instance při ministeriu vyučování sestávaly z polovice volených zástupců učitelského stavu.

Desátý německo-rakouský sjezd středoškolský, konaný letos v březnu ve Vídni, žádal znovu „školskou sekci" v ministeriu a obsazování míst v zemských školních radách a v ministeriu středoškolským učitelstvem. Výslovně žádáno, aby v čelo zemské školní rady byl postaven školský odborník v zájmu všeho učitelstva.

Není o tom pochyby, že obory vysokoškolské správy jsou v rukou právníků a ne poslední vinu má i učitelský stav sám, že tak dlouho snášel ty poměry, ale snad už energičtěji chopí se věci té, věci své vlastní, ve vlastním zájmu. Stanovisko naše neznamená podceňování právníků, ale požadavek samostatnosti ve sféře vlastní, ne podřízenost, ale součinnost nezávislou. Od akademického projednávání je přikročit k reálnému provádění požadavků, jež jsou životní důležitosti pro celé školství.

Jest tedy přivést k platnosti princip volitelnosti zástupců stavu učitelského v řádném počtu dle kategorií, postavit hráz privilegovanosti, klerikalismu a byrokratismu, jež dusí všechen život, hledět sesílit paedagogický vliv ve školských úřadech, uplatňovat názory, že školští odborníci patří do školských úřadů a do oborů vyšší školské správy.

To je zájem nás všech, protože nám přirozeně musí záležet na tom, nejen kdo naši mládež učí, ale v čí rukách školství vůbec se nachází, jaké jsou úřady a komu jest učitelstvo podřízeno, kdo tam rozhoduje!

A. SRBA:

Zahraniční dělnické spolky české.

ČLÁNEK tento je pouze informativním pro běžnou potřebu, poněvadž působení našich dělnických spolků zahraničních nelze ještě přesně vystihnouti ve všech jeho složkách. Za prvé je zde dosud vše ve zrodu a přetvořování a definitivní formy spolkového života nejsou dosud nalezeny. Za druhé nelze za trvajících poměrů sebrati dosud statistického materiálu o jejich činnosti. Velká fluktuace členstva v těchto spolcích brání, aby vyškolili se během doby funkcionáři schopní přehledu spolkových záležitostí. Ze 73 dotazníků, které asi přede dvěma měsíci rozeslal „Sekretariát zahraničních spolků československých v Praze" spolkům v něm zastoupeným, zodpověděno jich pouze 56 a to jen částečně správně. Není tedy získaný

materiál úplný. Ale spolky tyto nabývají ponenáhlu významu i pro odborové hnutí československé v Rakousku a zároveň stávají se předmětem pozornosti dělnické veřejnosti říšskoněmecké pro nesprávnou úlohu, která se jim připisuje v nynějším sporu odborovém o organisační formu v Rakousku. Dne 1. listopadu přinesl ústřední orgán německé sociální demokracie „Vorwärts“ zprávu s titulem „Česká agitace v Německu“, v níž označil zcela nevinnou schůzi českého vzdělavacího spolku v Sandhofen u Mannheimu za pokus českých „separatistů“, řízený z Čech, aby tamní české textilní dělnictvo připojilo se k českým odborovým organisacím. Zprávy stejného rázu šíří o nás vídeňští dopisovatelé do říšsko-německých časopisů. Cituji pouze „Bremer Bürger-Zeitung“ z 25. října, kde se praví: — neboť nehledě ani k tomu, že separatisté zanášejí svou nacionalistickou agitaci také do Německa, aby tam dle vzoru klerikálních Poláků tvořili separatistické organisace... — Také prohlašovali někteří zřízenci vídeňsko-říšských svazů spolky tyto za nacionální. Při nesprávném informování německé ciziny o Češích věří se o nás každý nesmysl a tudíž i ten, že bychom chtěli snad Čechy z říšskoněmeckých odborových organisací převádět do českých „separatistických“ organisací rakouských. Proti tomu nutno se veřejně ohradit a to stane se nejlépe krátkým poukazem na vznik a činnost našich krajanských spolků v Německu.

Roku 1904 konal se v Praze sjezd zahraničních spolků československých, na němž došlo k rozštěpení dosavadní jejich organisace. Tyto spolky, jinak naprosto samostatné, měly svůj časopis „Vlast“ v Berlíně a soudržnost jejich zvyšována byla „Svazem“, sídlícím rovněž v Berlíně, který pečoval o některá společná podpůrná zařízení, v prvé řadě úmrtní pokladnu pro podporu pozůstalých po zemřelém členu některého spolku. Podotýkám, že české vystěhovalectvo je a bylo vždy zastoupeno nejčetněji v Německu, má tam nejvíce spolků a svá vyšší organisační střediska.

Odštěpenci, kteří skládali se hlavně ze členů mnichovského spolku „Pokrok“, „Havlíčka“ v Berlíně a „Osvěty“ v Budapešti, založili na popud krejčovského dělníka Folbra v Mnichově, nyní českého sociálně demokratického poslance, vlastní časopis „Český Vystěhovalec“, kolem něhož se organisovali. Kdežto „Vlast“ redigována z Berlína, „Český Vystěhovalec“ řízen v Praze za účinné pomoci z výše uvedených tří míst a administrace dála se hlavně z Mnichova.

Roztrpčení, které bylo důsledkem dlouhotrvajících neshod v lůně staré organisace, mělo hlubší příčiny než nějaké osobní spory. Byl to zápas o uplatnění se třídních zájmů dělnických v zahraničních českých spolcích. Mnohé z těchto spolků byly založeny již před desítiletími a vedení jejich „vydrželi“ si starší páni, vyrostlí ve tradicích starého jalového vlastenčení, které isolací v cizině stalo se ještě úzkoprsejším nežli doma. Velmi mnoho z těchto funkcionářů spolkových stalo se živnostníky, stojícími cize nebo nepřátelsky vůči modernímu hnutí dělnickému. Pod jejich vedením

byly tyto spolky nicotnými besedami s prázdným obsahem, bez vztahu k životním potřebám české emigrace.

Při tom však české vystěhovalectvo zvláště v Německu skládá se v prvé řadě z dělnictva, a čím více vzrůstaly organisace v Čechách, tím více socialisticky smýšlejících českých dělníků přicházelo i do Německa. Ve spolcích starého směru nemohli se cítit volnými, ale spolků přece jen potřebovali pro úkoly společenské a vzdělavací, jimž místní německé odborové organisace pochopitelně vyhovět nemohly. Pokoušeli se tedy uplatnit své názory v trvajících spolcích, ale konservativní element je ovládající ustupoval velmi ztuha. Ku zvláště příkrým rozporům došlo v otázce stávkokazectví. Socialistické dělnictvo trvalo na názoru, že stávkokaz je člověk nečestný a nemůže míti místa v českém krajanském spolku, jehož úkolem naopak má být, aby v zájmu cti českého jména v cizině i vzhledem ku hmotným zájmům všeho dělnictva, jež stávkokazi poškozují, proti této hanbě pracovali. Stanovisko berlínského „Svazu" a spolků s ním souhlasících vyslovila v listopadu r. 1904 zasláním ve „Vlasti" sokolská jednota v Hamburku, pravíc, že žádaným vyloučením stávkokazů „byla by porušena volnost a bylo by to omezováním jednotlivců". Názor, že provozování darebáctví je svobodným právem každého člena zahraničních spolků, nemohl být ovšem sdílen socialistickým dělnictvem. Konflikty se množily, některé spolky dělnickým živlem opanovány, jinde založeny spolky nové a měsíčník „Český Vystěhovalec", jehož prvé číslo vydáno 15. listopadu r. 1904, byl zjevným znamením třídního rozdělení zahraničních spolků československých.

Nyní jednalo se o plánovitou organisaci, neboť i když scházely cifry o početnosti českého živlu v Německu a jiných státech, bylo známo z osobní zkušenosti, že počet ten jde do tisíců a s připočtením vystěhovalců sezonních do desítitisíců. Bylo nutno založiti řadu nových spolků, které by soustředily zanedbané české dělnictvo, poskytly mu příležitost k četbě dělnických časopisů, vhodných knih, slušné zábavě, a nutily morálně český element, aby se stal členem odborových organisací. K tomu bylo třeba v prvé řadě stálé instituce, která by se o tyto organisační otázky starala. Svolána byla proto na dny 4. a 5. srpna r. 1906 do Prahy konference zahraničních spolků, na níž stanoveny zásady dalšího organisačního postupu. Zastoupeno bylo 15 spolků ze 14 míst 14 delegáty. Po podání zpráv, kde konstatováno, že na př. v Berlíně je nejméně 4000 Čechů, v Budapešti aspoň 5000, většinou dělníků, usneseno:

„V Praze, jakožto přirozeném středisku českého světa, zřídí se „sekretariát zahraničních spolků", na jehož udržování odváděti budou spolky zápisné 5 feniků jednou pro vždy a 2 hal. za každého člena měsíčně. Sekretariát tento přičlení se prozatím volně k „Dělnické Akademii" vzdělavací ústředně českého odborově organisovaného dělnictva v Praze, která bude svými prostředky a poskytnutím místnosti zahraničním spolkům pomocna.

Zřízen bude dále fond ochranný, na který bude každý spolek přispívat 3 pfeniky za člena měsíčně; z něho budou podporováni členové, kteří úřady byli bez odůvodněné příčiny vypovězeni nebo jinak pronásledováni pro svou spolkovou činnost, nebo kteří dlouho trvající nemocí vyčerpali své nároky na podporu."

Přijaty dále návrhy, že povinností zahraničních spolků je pečovati o to, aby všichni jejich členové byli zároveň členy organisací odborových, uloženo sekretariátu, jehož správci jmenováni Srba a Folber, aby každoročně uspořádal přednáškovou cestu v zahraničí, rozhodovací právo nad časopisem vyhraženo pouze spolkům, které jsou nejméně půl leta členem sekretariátu, a vyřízena řada vnitřních záležitostí. Vzhledem k politickým poměrům, zvláště v Německu, prohlášen „sekretariát" za volné sdružení bez přímého spojení jak s československou stranou sociálně demokratickou, tak s Československým odborovým sdružením. Jistá organická souvislost s hnutím v domovině udržována pouze prostřednictvím „Dělnické Akademie", jakožto instituce nepolitické, jejímž revisorům svěřeny k přehledu finance časopisu i sekretariátu. Opatrnost tato byla nutnou, jak ukázalo později několik pokusů v Německu, denuncovat úřadům sekretariát v Praze a spolky v něm zastoupené jako politické organisace sociálně demokratické. Denunciace tyto selhaly až na případ spolku v Mörsu v Porýní, který byl rozpuštěn.

Na této konferenci bylo také učiněno usnesení, které přivedlo zahraniční spolky v bližší styk s československými autonomními odborovými svazy a které patrně způsobilo u německých soudruhů falešný dojem, že spolky tyto jsou nástroji nějaké „separatistické" agitace v Německu. Konferenci byl tehdy přítomen také zástupce „Československého odborového sdružení", který vyžádal si slovo a vyzval české spolky, aby mu ve svých sídlech doporučily osoby vhodné ku vyplácení cestovních podpor členům autonomních odborových organisací československých, kterým působením vídeňských svazu byla odepřena v cizině vzájemnost. Žádosti této bylo vyhověno nejen pro sympatie s celým hnutím po odborové samosprávě, ale i z důvodů čistě hmotných. Zahraniční spolky vyplácejí cestovní podporu každému dělníku, který o ni požádá, a vyplácením podpory na účet svazů československých uchránily pouze kapsy vlastní, které i tak, zvláště na hlavních tratích vystěhovalectví, jsou zatíženy až nad síly.

Konference tato dala základy organisaci zahraničních spolků, při níž s jistými změnami, o nichž zmíníme se dále, zůstalo. Časopis rychle vzrůstal a předhonil svého předchůdce měsíčník „Vlast" brzo jak počtem odběratelů, tak tím, že čtvrtým ročníkem stal se čtrnáctidenníkem. Finančně bylo to umožněno tím, že přejímána část obsahu a sazby z „Věstníku Dělnické Akademie". Za rok na to přestala však i tato pomoc.

Na sjezdu zahraničních spolků v sekretariátu zastoupených, který se konal 27. a 28. července 1908 v Praze, bylo již přítomno 30 delegátů, zastupujících 43 spolky z Německa,

Uher, Francie a Holandska a počet členů zahraničního sekretariátu 1635 správně platících. Na tomto sjezdu také poprvé učiněn pokus zachytiti statisticky vzdělavací působení krajanských spolků, o němž zmíníme se dále. Také dán byl podnět ku spolupracovnictví spolků jednotlivých obvodů při pořádání přednášek, vyměňování knih a podobných záležitostech. Přijat také návrh, aby byl vydán zvláštní kapesní kalendář českých vystěhovalců, což provedeno počínaje r. 1909. Sekretariát zahraničních spolků v Praze odloučen dnem 1. srpna od „Dělnické Akademie" a ustaven zcela samostatně.

K doplnění tohoto stručného nástinu dlužno ještě uvésti, že koncem r. 1909 počaly se projevovati snahy, aby nějakým způsobem docíleno bylo dohody mezi oběma směry zahraničních organisací. Podnět k tomu zavdaly ostré spory spolků v několika německých místech, které konečně vyvrcholily ve přímé denunciace úřadům proti spolkům soustředěným v „Sekretariátu". Jednáno o cestách, jakými by bylo možno odstranit takové zjevy, nebezpečné ve svých důsledcích všem českým spolkům v Německu vůbec. Duševní vůdce starého směru, redaktor „Vlasti" p. Hrubý v Berlíně, napsal do „Č. V." v listopadu 1909 článek, v němž prohlásil, že není příčiny k rozporům, že se jedná v podstatě jen o rozdíl v taktice. Tak tomu ovšem nebylo, neboť jak již na počátku tohoto článku jsme uvedli, rozpory jsou třídního rázu, a stačí nahlédnouti do českého spolkového života v nějakém větším městě, jako Drážďany, Berlín, kde je dosti Čechů, aby mohlo trvat spolků několik, a hned vidíme, jak se tvoří spolky dle sociálního postavení Čechů. Nebylo však příčiny, proč by odmítala se dohoda v některých otázkách všemu českému živlu společných a bylo jen zdrávo zakřiknouti malicherné škorpení spolků obou směrů v některých místech. Proto došlo o vánocích 1909 k dohodovací konferenci v Berlíně. Přítomni byli zástupci „Sekretariátu" a „Českého Vystěhovalce" z Prahy, zástupce klubu přátel zahraničních Čechů „Frič" v Praze, dozorčí komise pražského sekretariátu, sídlící v Hamburku, časopisu „Vlast", berlínského „Svazu", Národní rady v Praze a jednotlivých zahraničních spolků. V prvé řadě odsouzeny jednohlasně jakékoli denunciace zahraničních spolků úřadům z nějaké činnosti politické a doporučeno spolkům v místech, kde jich trvá více, aby vstoupily ve vzájemný styk. Oba časopisy mají hledět k zastavení novinářských polemik, a ve případech pochybných mohou se redaktoři dovolat dobrozdání společné tiskové komise v Berlíně, utvořené paritétně ze zástupců obou směrů. Dále jednano o sloučení obou úmrtních pokladen, z nichž druhá se utvořila asi době založení „Č. V.". Jednání o tom nerozhodlo, ustanovena pouze komise, která měla určit podmínky případného sloučení; záležitost tato není vyřízena dodnes, neboť třebaže praktické výhody takového sloučení jsou nesporny, brání sloučení vzájemná nedůvěra a ohledy organisační. Podotknouti dlužno, že kdežto stará úmrtní pokladna je přímo pod vlivem berlínského svazu, pokladna nová je zcela neodvislým zařízením

části zahraničních spolků. Na této konferenci konstatován také vzájemný poměr síly mezi organisací starou a novou: Sekretariát zahraničních spolků v Praze soustředil sice jen 62 ze 120 dosud nám známých evropských krajanských spolků (kromě Ruska), ale v těchto spolcích je 48 procent všeho jejich členstva, kdežto berlínský „Svaz“ representuje tohoto členstva asi 10—12 procent. Úmrtní pokladna stará (svazová) čítala v době konference 500 členů, Všeobecná (nová) 600 členů.

Takový je zběžný nástin života českých dělnických zahraničních spolků do poslední doby, kdy počínají se probouzet k intensivnější činnosti. V následujícím poukážeme na jejich nynější stav a sílu, vzdělávací činnost a pravděpodobný směr vývoje.

(Dokončení.)

Přehledy.

Politický.

Domácí.

Ve čtvrtek 17. listopadu byly dohodovací konference na zemském sněmu českém oficielně přerušeny. Dílo smíru nebo aspoň příměří, na němž zástupci obou národností s nebývalou dosud pílí a, což aspoň o většině z nich možno říci, také s nebývalým sebeovládáním po šest neděl jednali, opět nebylo přivedeno ke konci a jenom budoucnost může ukázati, zda přerušení dohodovacích prací není i zmařením toho, co v nich už bylo vykonáno.

I vážní politikové na německé straně jsou nuceni doznati, že tentokráte neúspěch porad zavinil jedině německý radikalismus, zajatý v přehnanostech vlastních frází a v rozvášnění vlastního voličstva. Základem celé akce, jak už jsme minule zaznamenali, bylo usnesení konference z 20. září, aby ustaveny byly při zemském sněmu dvě komise, národnostně politická a berní, z níž první měly býti přikázány všechny ve sněmu podané národnostně politické osnovy zákonů. Hned když sněm toto usnesení provedl a národně politická komise, byvši zvolena, ustavila se za předsednictví hr. Martinice, vznikl v ní spor. Posl. Wolf vyslovoval se proti tomu, aby v ní projednávána byla také otázka ochrany minorit, spec. minoritního školství, poněvadž o této materii sněmem komisi nebyla žádná osnova přikázána. Wolf však zůstal při této příležitosti v menšině a jménem většiny německých poslanců výslovně prohlásil Pacher, že nečiní námitky, aby o zásadách ochrany menšin se jednalo.

Tím první překážka překonána. Práce komise, která se rozestoupila v podvýbory, měla však brzy naraziti na jinou, ve svých důsledcích vážnější. Stalo se tak při osnově jazykového zákona pro úřady samosprávné. Osnova tato byla totiž původně v podvýboru ji projednávajícím jednohlasně, i hlasy německých poslanců přijata, když vzaty byly do ní některé změny posl. Malym a Reicheltem navržené. Najednou však z mimoposlaneckých kruhů německé národní rady zahájena byla proti ní prudká agitace mezi německým obyvatelstvem Čech (hlavně útočeno na ustanovení o jazykové praxi Prahy) a pod nátlakem této demagogické agitace plenum německých zemských poslanců prohlásilo podvýborem vyřízenou již předlohu za nepřijatelnou. Tím bylo přirozeně vyvoláno roztrpčení u českých stran, zejména když němečtí poslanci vzdor připovědi Pacherově hleděli se vyhnout jednání o zásadách ochrany minorit a když všechny ostatní části sporného materiálu, pokud bylo o nich v podvýborech dosaženo dohody, znamenají aktivum jedině pro německou politiku (úprava otázky volebních kurií, mandátů zemského výboru, národnostního rozdělení referátů v zemském výboru, národních senátů v zemském výboru a kvalifikované většiny jakožto ochrany před přehlasováním v plenu sněmu ve

věcech povahy národnostní). Za jedinou vymoženost svou poslanci čeští mohli považovati nejvýše zásadní uznání jednoty a nedílnost země, kteréžto ustanovení ovšem je více jen theoretického rázu. Německé stanovisko při tom docházelo splnění i v ohraničovací komisi, která za předsednictví Thuna o řadě rozhraničení se definitivně dohodla a zbytek své práce odkázala zemskému výboru a vládě k dalšímu šetření.

Když bylo vidět, že již Němci pod tlakem svých radikálů za žádnou cenu nedají souhlas k návrhu jazykového zákona, ustoupili čeští poslanci a byli ochotni nechat jej padnout, dostane-li se jim kompensace na jiném poli, a sice na poli minoritního školství. Vzhledem ke krátkosti doby spokojovali se tím, když bude uzákoněna pouze dva paragrafy čítající novella k školskému zákonu, kterou — pro obě národnosti stejně! — stanoveny by byly zásady, jak se mají vyšetřovati a jaké mají býti podmínky pro zřízení menšinové školy a kdo má nésti náklad na ně potřebný. Čtyřčlenný výbor, skládající se ze dvou českých a dvou německých poslanců (Čelakovský, Hnídek, Legler, Maly) shodl se sice na určitém stanovsku, ale plenum německých poslanců, vyslechnuvši „komisi znalců", k níž byl přibrán také kočovný učitel schulvereinu z Vídně, postavili se proti jakémukoliv podobnému doplnění školského zákona.

V této chvíli bylo již jisto, že nyní k úspěšnému skončení vyrovnávacího díla nedojde. Jednati mohlo se již jen o to, aby aspoň to, co ve vyrovnávac ch poradách zpracováno (jak svrchu uvedeno, vesměs ústupky Čechů) bylo, nepropadlo se úplně do země. Po dlouhých diskusích uvolili se čeští poslanci přes to, že i je postranní tahy českých radikálů znepokojovaly, přistoupit na to, aby všechny projednávané předlohy byly přikázány permanentní komisi, když Němci — což jest v zájmu celé země — přivolí k zavedení zákonného stavu v hospodářské zemské správě. Když i tomu bylo odpíráno, chtěli ustoupiti od požadavku indemnity za minulá leta 1908—1910, chtěli spokojit se s projednáváním zákonu o osvobození osobní daně z příjmu od přirážek a schválením pivní dávky pouze na určitou krátkou dobu, ale i to němečtí měšťáci odmítli. V plenární své schůzi 15. listopadu v Německém domě, za přítomnosti pouze 37 poslanců ze 66, většinou dvou hlasů (19 proti 17; předseda neměl právo hlasovati), rozhodli, že by sice připustili zřízení permanentní komise s platností do 20. prosince, ale vyřídití daňové předlohy, byť i jen na omezenou lhůtu, odmítli. Na základě tohoto stavu věci jest pochopitelno, že čeští měšťáci odpověděli prohlášením, že nemají sice žádné další návrhy, které by činili, a všechno jednání bylo přerušeno. V této chvíli v zákulisí činí se sice ještě zcela slabé neoficielní pokusy o najití východiska, ale naděje na jeho výslednost jest pranepatrná.

Velká část ostatních zemských sněmů již skončila své zasedání. Istrijský zemský sněm uzavřen předčasně 18. října, když Chorvaté a Slovinci hlučnou obstrukci vystoupili proti Italům, vorarlberský 21. října, vyřídiv všechny své práce, 29. října dalmatský a kraňský (tento provedl mimo jiné opravu obec. volebního řádu pro Lublaň). Na moravském zemském sněmu, kde němečtí měšťáci a také — ovšem z jiných důvodů, o kterých může býti diskuse — soc demokraté obstruovali daňové předlohy, většina nebyla s to obstrukci zmoci a sněm byl uzavřen 10. listopadu. Skoro současně uzavřen také sněm slezský. 18. listopadu za ostrých srážek mezi sociálními demokraty a italskými liberály uzavřen zemský sněm terstský. Na zemském sněmu haličském byla obstrukce Rusínů k vůli zemské volební reformě. Z jednání zemského sněmu dolnorakouského dlužno zaznamenati jednání o změně čeledního řádu a schválení subvence 60.000 K na podporu germanisace. 7. listopadu sešel se sněm bosenský.

Současně se zemskými sněmy zasedaly ve Vídni delegace. Rakouská delegace skončila své schůze 18. listopadu. Povolila vládě společný rozpočet, skládající se z následujících položek: Každého roku se opakující vydaj: Čistá potřeba pro vojsko, válečné námořnictvo, diplomatické zastoupení a p. 423,459.000 K, mimořádná vydání v r. 1910: Okupační úvěr 8,444.350 K, annekční úvěr pro vojsko 180,000.000 K, annekční úvěr pro námořnictvo 54,000.000 K, úvěr pro nová děla 8,000.000 K, dodatečné

úvěry 853.115 K. Úhrnem 674,677.065 korun. Společný rozpočet jest letos o 267 mil. K větší než loni a při tom vládou zcela nepokrytě bylo ohlášeno ještě další veliké zvětšení pro rok příští! Annexe Bosny, pro niž kromě radikálů všechny měšťácké strany české hlasovaly, nese své ovoce.

Hned při zahájení delegací sociální demokraté, jichž zasedá tam pouze 5, protestovali proti tomu, že k rozhodování povoláváni jsou tentokráte delegáti, jejichž mandáty podle zákona již vypršely, že tedy toto zasedání jest samo sebou porušením ústavy. V debatách největší vzrušení vyvolalo vystoupení prof. Masaryka, který obvinil ministra zahr. záležitostí Aehrenthala, že úřední orgány jemu podřízené vědomě dopustily se falšování dokumentů, které sloužily přímo ku klamání rakouského soudu v procesu Friedjungově, a nepřímo k odůvodnění annexe. Plný dukaz v právnickém smyslu sice Masaryk pro svá tvrzení nepodal, ale rozpaky, které byly patrny na hr. Aehrenthalovi, a pro které tento nebyl s to dáti okamžitou a ani později určitou odpověď, jsou dokladem, že zde se jedná o velmi povážlivou aféru, která, i kdyby Aehrenthal padl — už se šíří pověsti o jeho „nemoci" — nesmí býti zatušována. V delegačních debatách stalo se také zjevným postavení společného ministra vojenství bar. Schönaicha. Bar. Schönaich projevil své doby ochotu do jisté míry vyhověti národnostním požadavkům Maďarů ve vojenské organisaci. Pro toto stanovisko, s nímž nesouhlasí následník trůnu, stal se předmětem úkladů jisté části kamarily, úkladů tak silných, že uznal za nutno veřejně v delegacích proti nim se bránit. Podpora, již útoky na Schönaicha doznaly u některých klerikálních listů ve Vídni, jest charakteristickou pro styky, které tyto listy udržují.

5. listopadu započaly volby v P o š t o r n é, při kterých tentokrát česká většina v této jediné č e s k é o b c i v Dolních Rakousích následkem terorismu křesťanských sociálu byla ztracena. Jen čtvrtý sbor úplně nemajetných voličů zvolil české kandidáty. 3. listopadu při užší volbě za vídeňský Leopoldov zvolen za zemského poslance po zesnulém Luegrovi sociální demokrat soudr. Schuhmeier. 16. listopadu sociální demokraté ve Štyrském Hradci při doplňovacích obecních volbách ve III. sboru dobyli všech šest mandátů, o které se jednalo.

B. Š.

Odborový.

D o m á c í. Odborový sjezd sdružení zastoupených v komisi říšské a sjezd organisací zastoupených v Odborovém sdružení československém, zaujaly všeobecnou pozornost organisovaného dělnictva. O sjezdech těchto referujeme níže. Ze stávkových důležitějších hnutí budiž zde uvedena stávka s l e v a č ů, s o u s t r u ž n í k ů a v z o r k á ř ů u firmy Kolben ve Vysočanech. Stávka slevačů vznikla 24. října proto, že úkolové mzdy byly bezohledně snižovány také až o 20—40 proc. Na stávku odpověděla firma částečnou výlukou ostatního dělnictva, takže stávkujících a vyloučených bylo přes 300. Ač dělnictvo přes hrubé porušování úmluv a netaktní jednání se strany ředitelství firmy bylo ochotno k jednání, firma jevila naprostou nepovolnost. Teprve počátkem listopadu stavka a výluka skončena uzavřením dohody mezi súčastněnými organisacemi a firmou, za přítomnosti zástupce svazu zaměstnavatelského; stávkující a vyloučení dělníci vzati do práce, výluka odvolána a sporná záležitost slevačů, cidičů a dělníků apretury vyřízena odvoláním snížení mzdy a uzavřením nového cenníku s výhradou do 30. dubna 1911. V ostatních odděleních zabráněno snižování mzdy a zaručeny dosavadní umluvené ceny a trvající kolektivní úmluvy potvrzeny. Jednání se strany dělnictva vedl Svaz českých kovodělníků, slevačů a vzorkářů. — Také v Hrádku u Rokycan skončena po 21týdenním trvání stavka půltřetího sta valcířů, hutníků, lopatářů atd. obapolnou dohodou. S firmou uzavřena smlouva, ve které kromě jiného stanoveny minimální mzdy pro vyučence, pomocné síly a ženy. Všichni dělníci, kteří nemají vyšší mzdu jak K 4·—, obdrží přídavek 5 hal. denně, nejdéle do konce března 1911 musí všichni dělníci obdržeti další přídavek 5 proc. Dále stanoven dohodovací výbor, který případné rozpory má projednávati, jakož i spolupůsobiti při stanovení cen od prace úkolové atd. V závodě stávkovalo se loňského roku 8 týdnů, spor ukončen vítězně, nyní 21 týdnů a obě stávky vyžádaly si na „Svazu

českých kovodělníků“ velkých obětí finančních, který také povinnostem svým plně dostál. — Při zrušení firmy Ruston v Libni vznikly spory mezi firmou a dělnictvem v záležitosti podpůrného fondu. Fond ten obnáší 82.000 K a firma mínila jej rozděliti takto: 41.000 pro dělníky pense již požívající, 41.000 pro dělníky, kteří více jak 10 roků v závodě byli zaměstnáni. Z tohoto obnosu však hodlala si firma strhnouti obnosy vyplacené dělnictvu starému (asi 30.000 korun), jakožto odbytné za dlouhé a věrné služby firmě prokázané. S tím však dělnictvo nesouhlasilo a učinilo kroky proti tomuto neoprávněnému zaúčtování dobrovolných darů firmy do výše uvedené druhé poloviny podpůrného fondu. — Nezaměstnanost ve hrozivých rozměrech se vyskytující, zejména ve stavebním odboru, mohla by být značně zmírněna prováděním různých regulačních staveb. Jsou sice projektovány regulace Vltavy, kanalisace středního Labe a pod. avšak následkem krise v celém zemském hospodářství mají být tyto práce odsunuty. Aby se tak nestalo, vyslána byla na české místodržitelství deputace stavební jednoty (v ní zastoupeny jsou organisace zedníků, lakýrníků, pomocného dělnictva atd.), vedená posl. soudr. Jarošem a místodržitelství předán pamětní spis, nezaměstnanosti a regulačních prací se týkající. — Na schůzi všech příslušníků grafického odboru v Praze a okolí, která se konala 10. listopadu, usneseno, aby všichni litografové, kamenotiskaři a chemigrafové dali 12. listopadu výpověď z práce. Učiněno tak z toho důvodu, aby podepřeno bylo jednání o nový cenník. Zaměstnavatelé oproti tomu dali dělnictvu čtrnáctidenní výpověď, takže, nenastane-li ještě nějaká dohoda, vystoupí 26. listopadu všechno dělnictvo těchto závodů z práce. Očekává se, že 1. prosincem nastane v Čechách doba bezcenníková. Na veřejné schůzi 27. října usneslo se dělnictvo, aby dnem 28. října nepracovalo se přes čas. Spolek majitelů knihtiskáren v Čechách, na Moravě a ve Slezsku žaluje Litografickou Besedu pro porušení dosud platného cenníku. Rozhodčí soud rozhodl, že odepřením práce přes čas cenníková smlouva byla porušena. — Skláři v Boru dosáhli částečného splnění požadavků podaných již v červnu. U pomocníků zvýšena mzda od 90 h až do K 1·50 týdně. U kelblařů od 40 h až do 60 h denně, takže platy u těcho dvou kategorií u osmi firem jsou úplně stejnoměrné, vyjímaje firmu Münzel v Röhrsdorfu, u které pomocníkům bylo přiřknuto bez vyjimky stáří 6 K přídavku týdně. U firem Jílek & Fetter a Rückel v Kam. Šenově jest zaveden pro pomocníky přídavek od kopy. Dle výpočtu dělnictva přijdou si pomocníci více jak na 6 K přídavku týdně. Kelblaři po dvou letech obdrží více o K 1·20 týdně a po čtyřech letech o K 2·40 týdně. Sklářským mistrům jen některé firmy učinily malé ústupky, takže pro ně bylo uděláno velmi málo a někde vůbec docela ničeho.

— Krejčovské dělnictvo v Praze a okolí svolává schůze za účelem dodržování cenníku se strany zaměstnavatelů. Současně domáhá se dělnictvo nápravy v příčině domácké práce; žádá zrušení této a zavedení řádných dílen. — Perleťářské dělnictvo ze Žirovnice podalo zaměstnavatelům žádost za zvýšení o 5 hal. na veletuctu, což znamenalo by týdně zlepšení mzdy o K 1·70 až K 2·40. Při vyjednávání došlo k obapolné dohodě, při níž zvýšena mzda o 4 h. Mzdové hnutí mělo průběh úplně klidný. — Stávka v cukrovaru v Postoloprtech, která byla zahájena dne 27. října, skončila vítězstvím dělníků, kteří počtem 100 dosáhli 20 h přídavku denně. — Plynárenské zřízenectvo, shromážděné na schůzi 4. listopadu počtem 350, usneslo se vzhledem k bídným mzdám a stoupající drahotě na požadavcích, které podány správní radě. Předsednictvo správní rady ujistilo podavatele příznivým vyřízením. — Dnem 1. listopadu nabyla platnosti nová úprava příjmů kategorie nižšího personálu při stavbě silnic a při vodních stavbách, k němuž náležejí cestáři, poříční, hlídači přístavů, pomocníci jezných a plavidelníků, monteři, strážci průplavů, pomocníci přístavních mistrů, přístavní sluhové atd. Podstata reformy této spočívá v tom, že utvořeno bylo 8 čtyřletých přídavků (každý přídavek 10 proc. ze základní mzdy), takže v důsledku rozmnožení mzdových stupňů nastane automatické zvýšení mzdy dle analogie časového postupu.

Cizí. Po nezdařené stávce železničních zřizenců ve Francii rozepisují se nyní dělnické listy o příčinách nezdaru. Příčiny hledají se hlavně v nesouladu mezi odborovou komisí a mezi sjednocenou stranou. Také stávkové komité bylo měněno a nedostávalo se mu ráznosti a odvahy. Odboráři vidí nezdar stávky v nepřipravenosti organisace, kterou společnosti i vláda chtěly rázem zničiti v době, kdy nezasedal parlament, aby měly volnější ruku, anarchističtí syndikalisté opět spatřují hlavní vadu v tom, že sjednocená strana socialistická zmocnila se boje a že svedla jej s pole hospodářského na politické, čímž dána vládě a Briandovi vydatná zbraň do ruky. Také odborová komise nekonala prý plně svoji povinnost. Ať už jsou příčiny neúspěchu ty neb ony, faktem jest, že nejednotnost názorů maří jednotný postup v hospodářských bojích. Také tentokráte projevily francouzské organisace značnou slabost; „Humanité“ mohla kvito ati pouze 15.000 franků, které se sešly na podporu stávkujících zřizenců. A v teto sumě jest velmi mnoho darů jednotlivců. — V Anglii, v hornických revírech Jižního Walesu došlo počátkem listopadu k stávce horníků, které měla velmi bouřlivý průběh. Přivolanou policií mnoho osob — prý přes 100 — bylo zraněno. Za jedné srážky byli stávkující, mezi nimi ženy, vehnáni do aberdarského průplavu. Stávka po několika dnech skončena. — K bouřlivé stávce došlo též ve Ferrolu a Sabadellu ve Španělích. — V Drážďanech, Německo, stávkuje již skoro dva měsíce 1300 obuvníků u 11 firem. Dělnictvo žádá 20 až 30% zvýšení mzdy při galanterní obuvi. Zaměstnavatelstvo zanáší se výlukou, která by postihla 50—60.000 dělníků.

Různé. Dle statistiky ministerstva obchodu bylo v Rakousku r. 1909 580 stávek s 61.978 dělníky v 1741 podnicích. Na Čechy připadlo skoro 40% všech stávek. Účastno bylo na stávkách 53.337 dělníků mužských, 8641 žen. Z 580 stávek r. 1909 připadalo na podniky stavební 87, textilní 83, průmysl kamene, hlíny a sklářský 74, hornictví 62, dřevodělný průmysl 51, oděvní 45. Průměrné trvání stávky bylo 15 7 dne. 434 stávky byly útočné, 101 obranná, u 45 nelze příčinu přesně charakterisovati. Nejčastěji (v 56·4%) byla příčinou ku stávce nespokojenost se mzdou. 124 stávky byly skončeny s plným úspěchem, 254 s částečným, 202 bez úspěchu pro stávkující. Stávkami zastavena byla práce přes 700.000 pracovních dnů. Výluk bylo 29 v 741 podnicích s 22.135 zaměstnanými a 18.161 vyloučenými dělníky. Největší výluka byla u truhlářů ve Vídni, která trvala 164 dny a zasáhla postupně 500 dílen a přibližně 5000 dělníků. Skončila uzavřením kolektivní pracovní smlouvy.

V. sjezd Československého odborového sdružení konán ve smíchovském Národním domě ve dnech 30. října až 1. listopadu za účasti 201 delegáta, zastupujícího 60.796 odborově organisovaných členů a 27 delegátů všeodborových spolků s 852 členy, kromě četných delegátů za místní komise, redakce odborových a politických listů, atd. Vzhledem k tomu, že redakce se vrátí ještě jednou k sjezdu Československého odborového sdružení a také z toho důvodu, že zahájeno bylo vyjednávání mezi oběma spornými stranami, budiž zde uveden jen stručný přehled výsledků jednání sjezdových. Sjezd zažil z počátku rozčilující intermezzo: byl nezkušeným policejním praktikantem rozpuštěn, zakročením poslanců rozkaz odvolán. Zprávu o činnosti komise a o vývoji styků s komisí vídeňskou podal soudruh Steiner, zprávu účetní soudruh Matoušek. Příjmy obnášely K 206.240·55, hotovost z minulého období K 16.155·79, vydání K 169 102·30, hotovost 31. prosince 1909 obnášela K 53.294·04 a sice správní fond 22.891·81, fond Labelu K 31.674·08 a fond stávkový K 373·74. Zprávy pak jednohlasně schváleny. Referováno o koaličním právu (dr. A. Meissner), o sociálně politických osnovách na radě říšské (říšský poslanec Vilém Černý), o mezinárodním sjezdu pro pojišťování dělnictva v nezaměstnanosti (dr. L. Winter), o výchově členstva a Dělnické Akademii (Hegner a Srba), o družstevním sjezdu v Hamburce (F. Jirásek), o sporu v odborových organisacích (Rudolf Tayerle). Přirozeně, že největší zájem sjezdu poutala poslední otázka. Po zevrubných debatách přijat byl projev o posledních událostech, ve kterém se poukazuje na vývoj politických stran sociálně demokratických

v Rakousku a na zvláštní problémy ve hnutí odborovém; český proletariát vždy si byl vědom mimořádných povinností, jaké mu ukládá stoupající koncentrace kapitálu a rostoucí kartely podnikatelů. Ani na okamžik nebylo v jeho řadách sporu o tom, že zvláště ve státech mnohonárodních, jako jest Rakousko, tvořících však jednotné území hospodářské, obchodní a celní s jednotným zákonodárstvím, jednotnou ústřední správou, jest nutno, aby pohotovost, hospodářská moc a bojeschopnost všeho proletariátu ve státě byla upevňována a jeho odborové boje aby vedeny byly **jednotně**. V tom směru chápal český sorganisovaný proletariát rozhodnutím mezinárodního sjezdu stuttgartského, obnoveného a potvrzeného posledním mezinárodním sjezdem v Kodani a v tomto smyslu také s usnesením obou těchto mezinárodních sjezdů souhlasí. Samostatnými organisacemi národností však tento svorný postup jest podepřen a posílen. Proti falešnému nacionalismu a kapiralismu musí se český proletariát opítati o vlastní organisace. Samostatné hnutí chce býti v největším spojenectví s odborově organisovaným proletariátem všech ostatních národností Rakouska. Ono vzniklo z čistě odborových potřeb a z vůle českého proletariátu. Sjezd zdůrazňuje znovu dřívější usnesení, že Odborové sdružení československé jest jedině oprávněnou ústřednou českého hnutí odborového. V dalším uvádí se, že samostatné odborové hnutí české jest ochotno k vzájemné součinnosti s dělníky ostatních národností jako rovnoprávná smluvní strana, podotýká se však, že odborový sjezd ve Vídni přijatou resolucí dohodu ztížil. Nicméně nevymyká se samostatné hnutí jednání o dohodu, jen aby zadost učinilo své povinnosti vůči Internacionále a se starostí o hospodářské zájmy dělnictva. Přátelský styk, založený na úpravě vzájemnostních poměrů, vzájemné podpoře atd., toť jediné možná základna dohody. V tom směru pověřuje sjezd Československé odborové sdružení, aby vyjednávání vedlo. V projevu na konec děkuje se všem, kdož v intencích sjezdu pracovali, a naproti heslu sjezdu vídeňského: „Boj dělníků s dělníky“ vyzvedá heslo: „Do boje s kapitálem!“ Kromě tohoto projevu zvláštní resolucí vysloven souhlas se stanoviskem české delegace na sjezdu v Kodani. — V neděli 13. listopadu došlo k **prvnímu jednání o dohodu**. Zástupci Československého odborového sdružení předložili dohodovací konferenci návrhy, týkající se zastavení útoků a pokusů, namířených proti jednotě československé strany sociálně demokratické a ohledně umožnění vzájemného poměru samostatných organisací k centrálním, jakož i umožnění zastoupení samostatných organisací a Československého odborového sdružení na mezinárodních konferencích všeodborových. Doporučuje se zřízení stálého výboru k vyřizování sporných otázek. Konference své porady odložila až do konce listopadu a předkládá oběma stranám k diskusi: Zbudování společných organisačních zřízení, jež by zahrnovala jak centrální svazy tak samostatné organisace a jež by trvale zaručovala společné vedení odborového boje a společenství k tomu nutných prostředků. *Em. Škatula.*

Družstevnický.

Hnutí družstevní čím dále tím více nalézá sympatií, zejména u organisovaného dělnictva, obzvláště nyní, v době neustálého zdražování potravin. Dělnictvo přichází ku poznání, že proti neustále stoupající drahotě možno vedle jiných prostředků pracovati i svépomocí. — Družstva konsumní při ukončení obchodního roku, který u většině z nich končí dnem 30. září vykazují značný přírůstek členstva a značný vzestup tržby oproti roku minulému. Jakému rozvoji těší se hnutí družstevní dokazuje počet nových družstev soustředěných u „Svazu československých konsumních, výrobních a hospodářských družstev v Praze“. Koncem roku 1909 obnášel počet družstev 120, v přítomné době 191. Vedle družstev konsumních jsou zakládány v poslední době družstva pro stavbu levných dělnických domků a bytů. V několika případech družstva započala se stavbou dělnických domků a bytů. Družstva tato opírají se o kapitál poskytnutý místními peněžními ústavy za současného ručení obecních zastupitelstev. Pozoruhodný družstevní podnik založen byl v **Dobřiu** Ml. Boleslavi a sice „Výrobní družstvo pletařské.“ Družstvo zabývá se vý-

robou trikotového zboží. K účelům výrobním postavena byla rozsáhlá tovární budova, ve které se nachází 8 strojů ku výrobě, které poháněny jsou benzinovým motorem. Celkový náklad obnáší 20.000 K a byl provozovací kapitál zaopatřen podílníky a místním obecním zastupitelstvem. Podnik bude se svým výrobky obraceti na konsumní družstva. — Nový peněžní podnik družstevní založen byl v Plzni pod jménem „Západočeská lidová záložna". — V Brně zakládá se nový družstevní podnik konsumní pod jménem „Včela". Spolek založen bude na širokém podkladě. — V Teplicích zakládá české dělnictvo samostatný konsumní spolek. — Na posledním sjezdu Československého odborového sdružení jednáno bylo o družstevním hnutí a přijata byla resoluce, v níž doporučuje se organisovanému dělnictvu, aby ku rozvoji hnutí družstevního pracovalo a současně, aby odborové organisace při zadávání prací obracely se na družstva výrobní.

Cizina. Kroky přímo mílovými kráčí hnutí v zizině. Tomu nasvědčuje neustálý postup hnutí družstevního v jednotlivých místech. V Hamburku nachází se 4 konsumní spolky, které docílily v r. 1909 celkem 24 milionů tržby a čítají 114.513 členů ve 176 prodejnách. Přihlížeje ku počtu obyvatelstva v Hamburku, jež obnáší 900 000 obyvatel připadá tu 1 člen konsumního spolku na 9 obyvatelů, přihlížeje pak ku počtu rodin v Hamburku 232.000, jest každá druhá rodina členem konsumního spolku. — Tentýž poměr vykazuje konsumní spolek ve Štutgartě, kde z 260 tisíc obyvatel je členy tamějšího konsumního spolku 28.000. Zmíněný spolek docílil ve 33 prodejnách tržbu na 11 milionů marek. — V Italii bylo koncem roku 1909 celkem 1430 konsumních družstev se 365.000 členy a tržbou K 152,394.881·—, závodní kapitál všech družstev obnášel korun 17,863.126·—. — V Rusku koncem roku 1909 bylo celkem 13 419 družstev, z nichž bylo 6078 spořitelních a záložních systemu Schultz-Delitschova neb Raiffeisenova a 4205 konsumních spolků, ostatní pak byla družstva zemědělská. — Francouzská vláda od roku 1908 poskytuje výrobním a záložním družstvům dělnickým subvence a nesúročitelné půjčky. Na rok 1909 povoleno bylo 300.000 K na subvence pro výrobní a úvěrní družstva dělnická. Vedle toho povoleno bylo do roku 1909 obnos 859.000 K na půjčky, z nichž na 300 tisíc opětně družstva splatila. Dle zprávy anglického obchodního úřadu nacházelo se v Anglii 1120 družstev, jež zabývala se výrobou. Těmito družstvy vyrobeno bylo zboží v ceně K 486,658.540·— a zaměstnáno bylo při výrobě celkem 49.753 osob. Více jak dvě třetiny výroby připadá na potraviny. — Velkoobchodníci ve Švýcarsku chystají se k velkému útoku na stále se rozmáhající hnutí družstevní ve Švýcarsku a sice svaz velkoobchodníků vyzval veškeré své dodavatele, aby zaručili se, že budou dodávati zboží jen členům svazu velkoobchodníků. Toto směřuje proti velkonákupní společnosti švýcarských konsumních spolků, jejíž tržba den ze dne značně stoupá. — Na posledním mezinárodním sjezdu letošního roku v Hamburku konaném usneseno bylo založení „Federace velkonákupních společností v Evropě" až dosud přihlásilo se ku federaci 15 velkonákupních společností, jejichž roční tržba obnáší více jak 1 miliardu korun a vlastní výroba těchto na 200 milionů korun. Účelem velkonákupní společnosti má býti organisace nákupu pro konsumní družstva ve velkém slohu. Uskuteční-li „Federace" své plány znamenalo by to pravou revoluci ve světovém trhu. *J. Jirásek.*

Hospodářský.

Zdražení peněz, o němž jsme se v předešlém čísle zmínili, nastalo na celé čáře. Celá řada státních bank vedle anglické a německé zvýšila diskont. Anglická, aby čelila odlivu svého zlata do Egypta, který dělá značné nároky následkem svých výborných žní bavlny, a německá banka učinila tak, aby zamezila nepřirozené podnikavosti, po většině čistě spekulační. Také banka rakousko-uherská zvýšila diskont ze 4 na 5 procent. V zasvěcených kruzích věděli již ke konci září, že banka zvýší úrokovou míru, avšak vzhledem k emissi uherských pokladničních poukázek, jimž nechtěla se ztížit situce, ponechána dále stará úroková míra. Nebýt uvedené emisse, měli jsme zvýšenou úrokovou míru již

řadu dnů dříve. Náhlé a velice ostré zvýšení úrokové míry o celé procento bylo pro Rakousko překvapením, poněvadž rakousko-uherská banka nikdy tak rychle nepostupovala. Sazba 5procentní jest u nás úrokem nadnormálním a neprospěje jistě našemu hospodářství. Během 12 roků dochází u nás teprve po třetí k zvýšení úrokové míry nad $4^{1}/_{2}$ procenta, důkaz to, jak mimořádným je dnes platný diskont. Na váhu ovšem padá, že vysoká úroková míra zavádí se právě v době průmyslové krise a všeobecné hospodářské tísně. Že by krise průmyslová zvýšením úrokové míry se zmírnila, lze ovšem pochybovati.

Placení hotovými čili vyplácení bankovek zlatem žádají Maďaři, aby zavedla rakousko-uherská banka. Žádají to u příležitosti, kdy mají dáti své svolení k prodloužení privilegia zmíněné banky. Doufají tak hospodářsky se emancipovati od Rakouska, které vlastně banku založilo svými penězi, umísťovati své renty samostatně na cizích trzích atd. Oproti této žádosti Maďarů jeví se v Rokousku ohromný odpor. Vyplácení bankovek zlatem strhlo by velmi často rakousko-uherskou banku do bojů o zlato, jak to vidíme na př. na státní bance anglické. Musela by se odlivu zlata svého brániti zvýšením diskonta, což by znamenalo na př. pro náš průmysl zdražení úvěru t. j. peněz a národohospodářsky by nás to poškodilo. Ve věci této se dosud vyjednává mezi vládami rakouskou a uherskou.

Úbytek těžby uhlí v Rakousku dodržuje. V září t. r. vytěžilo se celkem kamenného i hnědého uhlí 32·91 milionu metrických centů oproti 32·67 milionu centů v září 1909 a 34·47 mil. centů v soudobí r. 1908. Od počátku ledna do konce září t. r. vytěženo uhlí 287·32 milionu metr. centů proti 294·98 mil. centů v soudobí r. 1909 a 307·23 mil. centů v roce 1908. V Čechách vytěženo ve jmenovaném období (od ledna do září) ve třech posledních letech:

1910	1909	1908
Uhlí hnědého		
154.546	158.487	166.716
Uhlí kamenného		
187.582	192.056	212.655

To jest jistě úpadek velice značný.

Úbytek odbytu železa kartelovaných železáren v Rakousku vykazuje za tři čtvrtletí letošního roku as 50.000 metrických centů. Na první pohled zdá se tato číslice nepatrnou. Její význam však stoupne ihned, vzpomeneme-li, že již v prvních devíti měsících roku loňského klesl odbyt železa oproti soudobí roku 1908 o 500.000 metrických centů. Nejen tedy, že odbyt železa klesl v devíti měsících roku 1909, nýbrž týž klesl ještě letos o dalších 50.000 metr. centů. Úbytek odbytu jest hlavně zaviněn menšími dodávkami kolejnic. Úbytek těchto obnáší celkem 243.000 metr. centů. Menší zakázky kolejnic došly jmenovitě od c. k. státních drah, které následkem svého pověstného „šparsystému" velmi málo nyní vyměňují kolejnice. Nové železniční tratě se také téměř více nestaví, čímž jest vysvětlena pokleslá spotřeba kolejnic. Hrubé plechy vykazují o 100.000 metr. centů menší odbyt nežli v soudobí loňském, následek to nedostatečného zaměstnání vagonek a strojíren. Vzrůst odbytu vykazuje letos za to tyčové a fasonové železo a sice v obnosu 270.000 metrických centů.

V Čechách vyvíjí se obchod železem velice těžkopádně. Obchod opatřuje se v této době levným zbožím a skladiště vyprazdňují se jen velice zvolna, jelikož konsum kupuje pouze nejnutnější.

Z podnikatelských zisků. Pražská železářská společnost jest jedním z nejvýnosnějších podniků v celé říši. Z čistého zisku 10,960.980 korun, který letos dosáhla, obdrží akcionáři dividendu K 37·50 procent. Správní rada společnosti této navrhuje zvýšiti akciový kapitál s 25,700.000 na 36,000.000 korun tím způsobem, aby byl opatřen obnos 6,425.000 K zvýšením nominální hodnoty akcie ze 400 na 500 K a zbytek 3,075.000 K vydáním 7750 kusů nových akcií po 500 K. — Ještě lépe pochodí letos akcionáři smíchovského pivovaru. Těm se z čistého letošního zisku 1,336.734 kor. bude vypláceti $52^{1}/_{2}$ proc. dividenda čili 220 korun na jednu akcii. Pivovar tento za uplynulý rok vyrobil 561.000 hl. piva, stržil 5,983.400 kor. a na daních zaplatil 2,972.000 korun.

Drahota do nekonečna. Agrárnický týdenník „Hospodářský

List" vycházející v Chrudimi, oznamuje, že od 15. listopadu t. r. zdraženo bude na Chrudimsku mléko o dva haléře na litru. Na den 20. prosince dle uvedeného listu nastane prý všeobecné zvýšení ceny mléka v Čechách a na Moravě o 4 haléře na litru. — Jak se dále oznamuje, zdražila se také káva ve velkém, následek to spekulace velkoobchodníků na brasilských trzích. Ceny dobytka a masa se u nás dosud nezměnily, jsou stále neslýchaně vysoké. Rovněž ceny mouky oproti minulému měsíci nedoznaly snížení. Ceny obilí, jmenovité pšenice pozvolna sice, ale stále stoupají na všech třech obilních bursách Rakousko Uherska. Na pražské plodinové burse stojí nyní 50 kg. české pšenice K 10·85 až 11·45. Metrák pšeničné nulky, který přede dvěma měsíci stál 34 korun, stojí nyní K 37·— až 37·50.

Argentinského masa dovezeno minulého měsíce do Vídně na zkoušku 10.000 kilogramů a dne 22. října tam úplně rozprodáno. Návai v řeznických krámech byl tak veliký, že veliké množství řezníků okolnost tu krajně využitkovalo, prodávajíc maso to až za 3 koruny kilo, ač původně stanovena cena jeho na K 1·45 až K 1·65. Avšak i cena tato kdyby byla zachována, jest vysoká. Toho příčinou jest vysoké clo 30 haléřů, které se musí platit z jednoho kilogramu argentinského masa a rovněž vysoká potravní daň sedm haléřů. Bez odstranění tohoto cla nemůže býti u nás argentinské maso levné. Za to ale jakost masa tohoto jest znamenitá, což všeobecně uznáno. Nutno se domáhat dalšího dovozu tohoto masa k nám a odstranění uvedeného cla. *J. Schuster.*

Sociálně politický.

Zákaz noční práce v průmyslových podnicích a vyjimky jeho. Poslanecká sněmovna usnesla se ve smyslu mezinárodní bernské úmluvy o zákazu noční práce žen v průmyslových podnicích. Zákon ten vstoupí v platnost počátkem roku 1911. Dle § 1. tohoto zákona nesmějí v průmyslových podnicích, ve kterých jest zaměstnáno více než 10 pracovníků, býti ženy a dívky bez rozdílu věku zaměstnávány v době noční, t. j. mezi 8. hod. večerní a 5. hod. ranní, s výhradou stanovených vyjimek. Klid noční má pro všechny uvedené osoby činiti nejméně 11 po sobě jdoucích hodin. Je-li v těchto podnicích zavedena osmihodinná práce směnná, může býti počátek nepřetržitého 11hodinného klidu nočního oněch dělnic, které již dokonaly 16. rok věku, odložen až na 10. hod. večerní. Ministr obchodu může po slyšení obchodních a živnostenských komor ve smyslu § 4. t. z. určiti ony kategorie průmyslových podniků, v nichž nemají míti platnosti tato ustanovení pro osoby ženské, překročivší 18. rok věku, při zpracování surovin nebo látek, podléhajících velmi rychle zkáze, je-li to nutno k zamezení jinak nevyhnutelné ztráty dotyčných látek. Jednotlivé obchodní komory, mezi nimi i pražská, pospíšily si již, aby vyšetřovaly, které podniky budou se moci vymknouti zákonu a žádati jeho úlevy. Nepochybujeme, že se jich přihlásí dosti, aby dokazovaly, že noční práci žen potřebují. Míníme, že by spravedlnost kázala, aby se komory dotázaly i dělnictva, jak věc posuzuje. Toho ovšem se nedočkáme a proto bude nutno, aby interesované odbory věci té si všimly a zabránily tomu, aby u zákona učinilo se tolik vyjimek, že by přestal platit. V Rakousku to v dělnické ochraně tak chodí.

Úprava příjmů cestářů, hlídačů přístavů atd. Ministerstvo veřejných prací provedlo novou úpravu příjmů kategorie nižšího personálu při stavbě silnic a při vodních stavbách, k němuž náležejí cestáři, poříční, hlídači přístavů, pomocníci jezných a plavidelníků, montéři, strážci průplavů, pomocníci mistrů přístavních, přístavní sluhové atd. Nová úprava nabude platnosti dnem 1. listopadu t. r. Podstata reformy této spočívá v tom, že utvořeno bylo 8 čtyřletých přídavků (každý přídavek 10% ze základní mzdy), takže v důsledku rozmnožení mzdových stupňů nastane dosti značné automatické zvýšení mzdy dle analogie časového postupu.

Bezplatné sprostředkování služby a práce v Praze. V září byla uzavřena tříčtvrtletní bilance Ústavu práce král. hlav. města Prahy. Ve lhůtě zmíněné přihlášeno bylo 29.851 uprázdněných míst, v zá-

znam pojato 28.504 uchazečů a sprostředkování docíleno 19.359. Z počtu toho připadlo na nabídky místní 12.670 a venkovské 15.834 a obsazeno bylo míst 13.374 v Praze a 5985 mimo Prahu a to uchazeči 9429 místními a 9930 venkovskými. Co do sprostředkování sestupně jevila se čísla u služek 8542, obuvníků 1547, krejčí 1417, pradlen 1024, posluhovaček 965, truhlářů 872, myček 781, chův 379, sluhů 367, pekařů 366, zámečníků 267, nádeníků 257, kuchařek 246, kadeřníků 224, učňů 194, klempířů 174, dělníků továrních 154, kovářů 138, dělnic továrních 123, lakýrníků 108, panských 107, vozků 90, nádenic 63, kolářů 59, čeledínů 59, zavažečů 57, bednářů 54 atd. Z těchto cifer zvláště vytknouti dlužno, že pro hotely a hostince opatřeno bylo celkem 1986 sil služebných. Srovnáme-li tyto výsledky se stejným obdobím loňským, vyplyne ve prospěch letoška zisk v přihláškách zaměstnavatelů 13·87% a uchazečů 4·37% a v umístění 9·99%.

Sjezd průmyslníků Rakouska konal se ke konci minulého měsíce v Linci za velice četné účasti všech organisací podnikatelských a obchodních komor. Sjezdu přítomen byl také ministr obchodu dr. Weiskirchner. Po úvodní řeči uhlobarona Guttmanna o moderní sociální politice podávali referáty o pracovní smlouvě generální řid tel vöslavské továrny na přízi Edgar rytíř Penzig-Franz, o pracovní době generální ředitel vítkovických závodů Bedřich Schuster, o ochraně dělnické vrchní stavební rada dr. Viktor Schönbach od firmy dříve Daněk a spol. a o sociálním pojištění horní rada ryt. Guttmann. Ve svých referátech pánové dokázali, že nemají ani za mák pochopení pro potřeby dělnictva. Dokázali, že veškery sociální opravy, úpravu mzdy, doby pracovní a kolektivní smlouvy chápou velice povrchně, nedovedouce pochopit, že čím více jest dělník zajištěn a lépe placen, tím že s větší chutí pracuje. Pánové postavili se proti všemu, co dělnictvo v Rakousku žádá. Zavrhují, aby stanovena byla u nás zákonem v továrnách nejvyšší doba pracovní 10 hodin denně. Rovněž prohlásili se proti odstranění pracovní knížky, proti zavedení invalidního a starobního pojištění dělnictva tak, jak je navrhuje vládní předloha. Žádají, aby toto pojištění zařízeno bylo dle vzoru belgického, které je vlastně výsměchem všeho pojišťování dělnického. Rovněž se pánové vyslovili proti tarifním smlouvám, které prý obmezují svobodu při smlouvání o mzdě. Pánové tu patrně těžce nesou, že nemohou za trvání kolektivní smlouvy při vhodných příležitostech dělnictvu snižovati mzdu. Poslaneckou sněmovnou usnesené zrušení trestání porušení kontraktu činí prý každou pracovní smlouvu ilusorní. Nemá být opominut pokus docíliti veta panské sněmovny (!). Za to se pánům líbí reforma koaličního práva (!), jak jest v osnově trestního zákona k ní dán podnět. A aby pánové svým naprosto nemoderním názorům posadili korunu, přijali resoluci, v níž protestují proti „záplavě" sociálně politických zákonů a programů posledních let, žádajíce ve věci té za přestávku, aby se prý mohl průmysl zotavit. S podnikateli takových názorů bude mít dělnictvo ovšem těžké boje, na něž se musí dobře připravit. *—r.*

Školský.

Jakmile starý plán o krajském zřízení byl ohlášen, chopil se práce Klub konceptního úřednictva zemského výboru a připravil přehlednou knihu „Krajská zastupitelstva", ve které probírá i otázku školskou. Správně neznámý právník poukazuje k tomu, že těžiště školské správy je v okresních školních radách, jichž je 119, zemská autonomie že nemá velikých práv ve školství, ač čtyři pětiny nákladu t. j. 42 mil. z 53 mil. K sama země platí. Dle vládního návrhu má zůstati krajská správa školským oborem nedotčena, avšak vady nynější správy školní jsou tak nepochybné, že poměr školství ku krajské samosprávě se musí řešit. Autor—právník také bystře postihuje, že v jednotlivých okresích je učitelstvo nespokojeno pro nesouměrné své postupové poměry; navrhuje odpomoc také v krajských radách školských. Má za to, že by úkol okresních rad mohly převzíti krajské rady. Konečně řeší též otázku nákladu na školství tak, aby kraje samy školství si platily. Pak by 9 z 20 krajů (venkovských) musilo míti víc než 100 proc. školních přirážek, krumlovský kraj 131 procent. V hospodářsky slabších

krajích by školství krnělo; bylo by tedy nezbytno, aby náklad zůstal mezi kraji a zemí rozdělen. Návrh zcela opomíjí myšlenky, aby stát školy platil neb alespoň na ně přispíval. Pokračovací školy živnostenské (po přání ministerstva od letoška se neříká „průmyslové“) a obchodní, pak zemské školy řemeslnické mohly prý by se svěřiti správou i nákladem krajům.

Zoufalý výkřik pro nějaký, ať už jakýkoli obsazovací řád, ozval se nově z Chrudimska. Místo řídícího učitele v Bojanově dostal nejmladší žadatel, o patnáct let mladší! A to proto, že nebyl to učitel vynikající, ale strakatý. Dostal místo podle znění zákona, neboť se „zdál býti nejzpůsobilejším“. „Osvěta Lidu“ uvádí jména a podrobnosti.

Aby se líbil:	Žadatel musil býti:
1. C. k. okr. hejtmanu, c. k. okresnímu inspektoru.	1. Černožlutý.
2. Děkanu Střebskému, ev. far. Šádkovi.	2. Černý; dopol. po římsku, odpol. po berlínsku.
3. Červenobílým zástupcům autonomie: stařečkovi 73letému; dědouškovi, jenž byl 40 let starostou; muži, jenž pečuje o trafiky; jinému, který se stará o hostince; pokladníku kler. Raiffeisenky; zbohatlému zaprodanci klerikálů; knížecímu úředníku.	3. Žadatel byl strakatý — obsluhoval hostince a trafiky, ohýbal záda před vrchností, hrál na varhany — co mu bylo tak dalece do školy?
4. Virilnímu zástupci učitelstva, jenž volil	nemladšího.
5. Volenému zást. učitelstva, jenž dal hlas	nejlepšímu.

Pod takovými vlivy působí učitelé — „duševní vůdci lidu“. Chrudimští v posledních pěti letech zažili podobná obsazení v Chrudimi, Hlinsku, Kočí, Městci, Slatiňanech a Chrasti. Rozhodli se, že raději žádného zástupce učitelstva voliti nebudou. „Kroužek učitelů soc. demokratických z Chrudimska a Nasavrcka“ vyslovil se proti tomu. Radí, aby se všechen zahanbující materiál pečlivě sebral a odevzdal poslancům k interpelaci. Velké organisace učitelské by měly sebrati všechen materiál z nespravedlivého obsazování po Čechách i po Moravě, aby byla nadvláda libovůle konečně zlomena; nebo nezdá se důvodně, že obsazovací řád pro učitelstvo je horší než čelední řád pro služebnictvo? V Praze požádal dr. Šámal, aby návrh na obsazování míst byl připraven. Kdy se ho dočkáme?

Dnešní drahotní, ba možno říci hladovní poměry ženou učitelstvo ven ze stavovské solidarity. Jsou sice po okresích jakési obsazovací komitéty z učitelstva, u nichž se má každý přihlásit a s nimi se poraditi, smí-li žádost podat; nikdo však se jich neptá a hledí, aby co nejvíce urval pro sebe. Učitelské representace z celého Rakouska se shodly theoreticky na určitých požadavcích služebních (dle tříd úřednických), ale v praxi nedá se dosud otázkou tou pohnout. Učitelé a učitelky z Dol. Rakous došli do sněmu jako deputace 600členná. Pánům byla taková návštěva nepříjemná, durdili se, že je to demonstrace, ale potom slibovali jako vždycky. V Praze shodli se učitelé o jiném návrhu, jenž odpovídá požadavkům magistrátních úředníků. Praha sama si učitelstvo platí; mohla by tedy dáti příklad, jak se mají vychovatelé mládeže odměňovati za práci „nejsvětější, nejvzácnější“. A zatím pražským platí se ta práce definitivně asi po 35. roce učitelského věku.

Spolek českého státního úřednictva na Moravě uspořádal velikou schůzi v Brně. Státní úředníci žalovali, že jsou obtěžováni věřiteli, že nemohou rodiny vyživit, že musí si vedlejším způsobem vydělávat, ač je to zakázáno. Vypočítali, že úředník 9. třídy měl loni 1070 K, letos přes 1500 K deficitu ve své domácnosti. Velmi ostře odsuzovali agrárnickou státní politiku, ukazovali k tomu, že dělník má za spásu stávku, úředník jen dluhy. Na Turecko, na annexi, na lodi a kanony jsou peníze, najdou se i pro státní úředníky. (Stát už platí 36 proc. ze svých příjmů na úřední správu!) Na konec dovolávali se vydatného drahotního přídavku. Také Svaz soudních úředníků svolává schůze. Učitelstvo Čech a Moravy je tiché a k agrárníkům velmi úslužné. Němečtí učitelé měšť. škol z Čech žádají 10.—8. třídu a vyslovují se pro postátnění měšť. škol. České učitelstvo schvacují už i takové poměry: na Kr. Vinohradech zemřelo 15 aktivních učitelů v poslední době; z nich 14 nedosáhlo 50. roku, jen jediný dožil krátké pense.

Ústřední spolek českých profesorů soustřeďuje 2060 členů. V poslední své celodenní schůzi rokoval o služební pragmatice členstva. Mnozí řeč-

níci potírali protekci. Ve velkých městech dostávají místa mladíci z vyvolených rodin, dobří pracovníci veřejní jsou odstrkováni. Shromáždění odsoudilo žebravé obcházení členů zemské školní rady a poslanců. Profesoři se budou domáhati rovných práv s ostatním občanstvem, moderního řádu disciplinárního, většího zastoupení stavovského ve správě středních škol. Významný projev přijali profesoři: Zavádějí se už střelecká cvičení (anebo theoretické výklady o střelbě, vojsku atd.), aniž by byly učitelské sbory otázány. Jsou na to i peníze, ač řádnému tělocviku na mnohých gymnasiích se neučí, poněvadž není peněz na tělocvičnu. Profesoři odsuzují střelbu, která k utužení těla nepřispívá a s úkolem střední školy se vylučuje. Členové spolku ohražují se proti tomu, aby snad měli ještě u střelby míti dozor. Upozorňují na konec, že do školství nemá zasahovati jiný úřad (ministerstvo vojenství). Za staré správy p. vl. rady Starého byl by projev takového znění zcela nemožný.

Po vzoru americkém a švýcarském vnikne snad i k nám trochu nového ruchu mezi žactvo středních škol. Na zkoušku byla dána žactvu gymnasia v Pulji — „ústava". Žáci jednotlivých tříd tvoří obce, volí si své starosty, výbor, trestního obhájce i zvláštní senát, který rozhoduje v případech porušení pořádku. Pro všecky obory školního života jsou zvoleni funkcionáři. „Ústava" se prý osvědčila. Vrchní vedení je v rukou třídních profesorů. Myšlenka dobrá, jen aby, než k nám dojde, nestala se z ní hračička. — Sbírky peněžité ve školách mnohokráte zakázané, ostře odsuzované, letos se velmi rozmohly. Nejvtíravěji a ve velkém sbírá Zemská komise pro ochranu dětí, která si už vydržuje nákladnou kancelář. Za lonský rok vydala 2134 K na děti, 3180 K spolkům a 7733 K na správní výlohy, to jsou tři pětiny všeho vydání. Učitelstvu se tím sbírky brzy znechutí. Vedle sbírek jest práce ve škole vyrušována nejrozmanitějším způsobem a co nejčastěji. Aby však byly třídy otevřeny rodičům, aby hodinku mohli posedět vzadu za dětmi a sledovat jejich práci a jejich prospěch — k tomu máme ještě tuze daleko. — Dobrou myšlenku provedli na řemeslnické škole v Kolíně. Otevřeli v neděli svou kreslírnu a rýsovnu se všemi pomůckami dělníkům a mistrům, aby se zdokonalovali v odborném kreslení a rýsovaní anebo aby si zhotovili návrhy, které potřebují. Odborně vzdělaní profesoři poskytují jim rady. — Sebevraždy školních dětí budí pozornost. Loni se objevily na Král. Vinohradech, v Nuslích, ve Vršovicích. Hledány příčiny ve škole i v rodině. Německý docent H. Svoboda soudí, že příčinou sebevražedného pokusu jest omrzelost života, ta však nemá původ v drsném zacházení s dítětem ve škole nebo doma, ale v rozvratu — pohlavního života.

Rodiče, kteří nedali děti pokřtít či obřezat, ponechali je bez vyznání a posílali je dle rozkazu školních úřadů do vyučování náboženského, jemuž před tím náleželi rodiče, rádi nyní uslyší, že rozhodnutím ministerstva vyučování z 15. září 1910 č. 37.673 nemusí bezkonfesijní dítě do žádné náboženské hodiny posílati. K nabytí práva je třeba odhodlaných lidí. Tovární dělník K. Čeřovský z Hořic neposílal svého hocha bez vyznání do vyučování náboženství. Byl k tomu nucen okresní i zemskou školní radou a odsuzován k pokutě. Konečně ministerstvo uznalo přirozenou věc, že otec nemůže býti donucen, aby dítě dal v určitém náboženství vzdělávat, když k žádnému vyznání je nepřihlásil. Že škola nemůže a nesmí nutiti školní děti k návštěvě kostela, že je nesmí trestati pro neúčast a že musí ponechati tuto záležitost jenom volné úvaze rodičů, rozhodlo také ministerstvo, ale teprve v Hessensku. Čím dále tím jasněji vidíme význam zákona školního z r. 1869; nařídil návštěvu do 14 let. V alpských zemích opakují pokusy o snížení docházky školní. Kdyby nebylo říšského zákona, chodily by už zase i u nás 12leté děti do těžké práce, a večer do „opakovací" školy. Škola ovládaná nynější autonomií dělala by nám hanbu po světě.

Po těžkých překážkách, po prosbách i skutečném pláči bylo Němci svoleno k tomu, aby byl proveden rozhovor o úpravě menšinového školství. Návrh Čelakovského byl nedostatečný, Němci k němu odpověděli posměšnou nabídkou, že svolí, aby v menšinových obcích při německých třídách byly české pobočky, ale s podmínkou, že by v nich učili němečtí

učitelé. Návrh byl tak urážející, že i shromáždění německých učitelů tak barbarské zařízení zásadně odmítlo.

Václav Beneš.

Literární a umělecký.

K stému výročí narozenin Máchových (dne 15. listopadu) vyšla řada publikací a článků, vztahujících se k významu tohoto prvního moderního básníka českého. Cenný příspěvek k poznání doby Máchovy a vztahu současníků Máchových k jeho poesii je publikace „Máje", obsahující prvotisk „Máje" a kritiky současníků. Tento zajímavý literárně historický dokument uspořádal prof. Sekanina. Ale porovnáváme-li správně světlo i stíny, je skoro legendou vžité už literární tvrzení o naprostém nepochopení a strhání Máchy i „Máje" současníky. Mácha tiskl přece hojně v nejlepším tehdy beletristickém listě českém, vedle odmítavých hlasů nechybilo slov uznání, a když Mácha zemřel, objevily se dokonce oslavné básně na genia předčasně zkoseného. Máchovi nevedlo se ani hůř ani líp, uvážíme-li tehdejší poměry; takových kritik jako je Tylova, která trochu pohladí a ještě více bije, dočká se dnes skoro každý jen trochu literárně činný člověk a mnoho dobrých autorů pozdější doby bylo by rádo, kdyby jejich vstup do literatury byl aspoň takový jako Máchův. „Máj" měl přímo značný knižní úspěch; o skutečném ubíjení talentu by spíše mohl mluviti Sabina, jehož romány vyvolaly pravý demonstrativní odpor. Je pravda, že v tehdejší české literatuře byly nezdravé poměry, Sabina vylíčil je z vlastního názoru ve výborné karrikatuře doktora Věchta, spisovatele, a v líčení své literární odysseje v románu „Na Poušti", ale mezi těmi českými biedermajery žilo hodně romantismu, byla tu přece jistá nepodceňovatelná kultura umělecká aspoň u některých lidí, kteří rozebrali „Máj". Byli tu sice Chmelenští a Tomíčkové, ale byl tu neznámý básník Rukopisu a Sabina, přítel Máchův, vedle starousedlých byl tu i mladý kvas, jenž nemohl však pokračovati. Rozmáhající se absolutism zarazil duševní vývin. Buďme spravedlivější k době Máchově, neb i v ní byly prvky vysoce umělecké, jako všude jinde v cizině! Zdá se mi, že světlo z bytosti Máchovy nás příliš oslepuje, že přehlížíme současně talenty jiné z té doby: talentovaného Lindu a Sabinu, jejichž práce je při nejmenším pozoruhodná. Máchův „Máj" je v prvním vydání sice velmi vzácná knížka, ale nikoli rarissimum; sám viděl jsem pět exemplářův v nepříliš dlouhé době; jiný bibliograf by jich možná našel více, nečítaje exempláry veřejných knihoven.

K jubileu Máchovu vyšly z pozoruhodných publikací kromě premie „Máje" ještě: 25. jubilejní vydání péčí prof. Milana Svobody (volné vydání spolku českých bibliofilů), jež vyniká velmi ladnou úpravou a bylo záhy skoro rozebráno. Památce Máchově věnovalo též „Dílo" zvláštní sešit Máchův s náladovými k r e s b a m i J a k. O b r o v s k é h o a p ř í p a d n ý m i č l á n k y. — Z nových spisů (letos nebyla následkem všeobecné krise a drahoty ani knižní produkce tak překotná jako jindy) uvádíme pozoruhodnou knihu: „A tak jsem žil" od Ludvíka Lošťáka. Spisovatel podává mužným, vzletným způsobem svoje životní zkušenosti ve formě krátkých článečků, aforismů i básní v prose zároveň. Ale mile překvapí kniha ta svou přímostí, mužná síla z ní dýše, duch hrdé volnosti, jíž autor v Anglii si tak zamiloval. Ani náboženské obraty zde nevadí, duch knížky oživuje i ty, — málokdy cítil jsem tak silně, že za těmi větami stojí celý člověk. Kniha vyšla nákladem autorovým (Praha II., Tylovo nám. 2). — Z moderní sociální literatury ruské česky vyšly pozoruhodné práce Kuprinovy („Moloch" a „Tři povídky" ve Světové knihovně Ottově). „Moloch" je pochmurný, ale silný obraz kapitalistické společnosti, jež vše korrumpuje a nedovolí, by ušlechtilejší city v lidech zkvetly. Strašlivý obraz moderních hutí, v nichž je dělnictvo vyssáváno a vražděno, prodajnost buržoasie — a konečně ohromná beznaděj, která z řádek Kuprinových dýše, to netvoří četbu pro zábavu, ale nabádá k hlubšímu přemýšlení, proč právě nejlepší hlavy mladého Ruska propadají takovému pessimismu a resignaci skoro zrovna tak jako náš Šlejhar, odmyslíme-li si Šlejharovský mysticism a kuriosní, podivnými slovy a periodami přeplněný jeho sloh. Kuprin líčí aspoň velmi jasně a lapidárně, — strašně střízlivá, bezútěšná je bolest ruská! *A. M.*

Divadlo.

Nová sezona byla zahájena v Národním divadle dramatem „Jánošík" od Jiřího Mahena. Hra tato, jejímž hrdinou je známý slovenský „zbojník", měla zevní úspěch dík popularitě své látky, slováckému svému koloritu a efektnímu, libivému zpracování. Ale posuzována jako drama s hlediska čistě literárního, vzbuzuje vážné námitky. Není to důsledně a hluboce promyšlené drama, je to jen scénicky upravená lidová pověst. Vývoj Janošíkův na zbojnického reka a mstitele křivd na lidu páchaných až ke konečnému jeho pádu nemá v sobě dost vnitřní logiky a pevné organičnosti, je tu mnoho nepromyšleného a plno křiklavých rozporů. Se sociálního hlediska zajímá „Janošík" jako pokus o podání odbojného a mstitelského ducha v zotročeném lidu slováckém a to v době nejkrutější poroby, škoda jen, že je pojat příliš legendárně, se všemi detaily lidové pověsti až do toho kázání, jež dá uspořádat pro své soudruhy zbojníky a až do toho tance pod šibenicí, jenž na scéně působí velmi nevkusně. Hloubkou ideje ani morálky „Janošík" nikterak nevyniká; v tom zklamal autor očekávání těch, kdož věřili, že konfusní ráz jeho dřívější tvorby, jak lyrické tak románové, jest projevem básnické hloubky, která se dosud nedopracovala světlého výrazu. — Ve vinohradském divadle sehrány byly dvě nové práce Karla Jonáše. První, veršovaná aktovka „Tragedie" z let třicátých, ač v koncepci ne právě přesvědčivá, podala svědectví, že autor její není nepovolán k seriosnější tvorbě dramatické. Za to druhá „Naše sufražetka" nepřinesla ničeho nového, nežli sujet (satiru na snahy po volebním právu žen) a cenného vůbec nic. Satira její je jen místy účinná, celkem však selhává proto, že operuje s typy, které nejsou pro české hnutí feministické nijak příznačny. — V ostatních menších divadlech pražských panuje stále stejný šlendrián, o repertoiru jejich darmo mluvit. I naše dělnická představení, jak v jednotlivých divadlech, tak i ve vlastních spolcích nevykazují, až na malé vyjimky, snahy kulturně výchovné a význam jejich proto klesá. Je někdy až smutno čísti, co všecko se na takových jevištích hraje pod firmou „dělnických divadel". V poslední době počínají i massy dělnictva podléhat příjemnému jedu operety, nedbajíce toho, že to, co se jim tu podává k polehtání smyslů, jest pravá kvintessence mravní laxnosti a hrubé poživačnosti hořejších vrstev. Dělnictvo, které se tak energicky brání ve svých řadách vlivu a rozšíření „Národní Politiky", mělo by zamítat i otravné působení operet a ne taková představení samo pořádat a v zájmu organisací k návštěvě jich vybízet. Ale to jsou věci, o nichž bude již jednou nutno otevřeně a upřímně si promluvit. *uj.*

Ze studentstva.

Po prázdninách zpravidla bývá život studentstva pražského rušný. Jednotlivé skupiny a spolky sbírají své síly a připravují se k akcím, jejichž účelem je buď sebevzdělavací práce, dobytí stavovských nedostatků jak odborově studijních, tak i sociálně stavovských, nebo konečně representace a propagace zájmů a programů jednotlivých organisací studentských.

Socialistické studentstvo, posilněné novými, k práci odhodlanými jednotlivci, jest již v proudu své činnosti. Po přátelském večírku (21. října) následovala zdařilá prvá schůze organisační s úvodním slovem dra Th. Šmerala k socialistickému semináři, postavenému na základ čistě praktický. Jest jistě charakteristické, že socialistické studentstvo při svých povinnostech k theorii socialistické, jejíž dokonalá znalost a studium je předním jeho úkolem, neztrácí zájmu o otázky praktické, o praktický život v hnutí dělnickém. Neposlední příčinou semináře eminentně praktického jsou současné události a situace v české sociální demokracii, jež přímo vyzývají k důkladnému jich poznání a prostudování. Dle disposic nejlepších našich sil ve straně sestavena themata k socialistickému semináři. Přednášky uskutečněny již tři. Dne 4. listopadu přednášel „O struktuře a stavu družstevního hnutí" soudr. Jirásek, 11. listopadu soudr. Tayerle „O českém hnutí odborovém" a 18. listopadu sekretář strany soudr. Brůha „O dělnickém hnutí po stránce politické a organisační". Kromě toho 28. září přednášel mimo seminář kol. Rosenfeld k thematu: „Několik slov o studiu socialismu", kterážto přednáška vykrystalovala v animované

debatě v návrh, aby v letním semestru pokusilo se ustavené již přípravné komité o seminář theoretický.

Volné sdružení sociálně demokratického studentstva vykonává tím plně své povinnosti vůči svému členstvu a projednáváním stavovských otázek, účastí v ústředním spolku studentském, ve spolcích krajinských a j. vůči studenstvu jako celku. Svou účastí na III. konferenci mládeže I. kraje (13. listopadu), jednotlivými přednáškami, jež dány k disposici Dělnické Akademii, vyhovuje naše Sdružení i třetímu úkolu: přímé práci pro stranu.

Jako již loni, vystupují též letos realističtí kolegové s vážným programem pracovním. Pořádají pěkný politický seminář, rozdělený ve tři oddíly, v němž kombinována praxe s theorií. Jedno oddělení semináře věnováno je thematu: „Národnostní otázka a sociální demokracie", které vede dr. Ed. Beneš.

Mladočeské studentstvo, tak rychle vyrostlé, špatně chápe se úkolu, jenž mu při vzniku byl určen: paralysovat vliv studentstva státoprávně pokrokového, dnes tak rychle upadajícího. Místo poctivé práce mezi studentstvem a výchovy svých stranníků spokojují se s přitažlivou sice, ale málo studentstvo trvale udržující činností representativní, jakou byl i uvítací večer v Národním domě na Smíchově, k němuž čestně družila se přednáška JUDra Preisse „O hospodářských úkolech české mládeže vysokoškolské", jejíž tendence byla čistě buržoasní a kapitalistická. („Nevěřte heslům o třídách utlačovaných, o proletariátu, prázdným heslům o spravedlnosti, ta nesmějí se nekriticky a nezdravě přijímat" atd.) V poslední době ohlásili též cyklus veřejných přednášek o hospodářském stavu našich krajů v Čechách.

Ostatní politické skupiny dosud pro veřejnost studentskou spí.

Svaz Československého studentstva chystá na podnět agitační komise pro Akademický dům manifestační schůzi pražského studentstva v Plodinové burse na den 27. listopadu. Jejím úkolem bude zdůrazniti potřebu urychlení akce za vystavění nového Akademického domu u Palackého mostu, připomenout nejen studentstvu jeho povinnosti k této principielní části sociální otázky studentské, ale i celé české veřejnosti, jež dosud lhostejně přihlížela k zoufalé již situaci českého studentstva po technické, morální i hygienické stránce spolkového života a společné výchovy. Pro naši inteligenci je charakteristickým pokus plzeňského studentstva ze spolku „Radbuza", jež apelovalo na sociální cit bývalých také-studentů v zaslánu „Plzeňské inteligenci", ve kterém žádalo příspěvky pro Akademický dům jako „jediný velký dar Plzně". Ovšem že zcela nadarmo. Studentstvo — chápeš?

Poslední schůze ústředního sboru S. Č. S. (5. listopadu) věnována též otázce Akademického domu a přijaty příslušné návrhy, pokud se týkají způsobu agitace mezi studentstvem a českou veřejností vůbec

Jak se pečuje o české studentstvo, podává pěkný komentář dr. Fr. Weyer v posledním čísle „Národohospodářského Obzoru", v němž pojednává o nadační otázce studentské a který došel ohlasu téměř ve všech listech denních. Konečně ke všem těm steskům o bídě českého studenta druží se v poslední době i třídenní demonstrační stávka posluchačů biografie na české universitě, která zase jednou vynesla na světlo mizerii v zařízení universitních poslucháren, jež stávají se poznenáhlu typickými v celé Evropě. *Ch. J.*

Různé.

Ještě jedna mrtvola. K lidem, kteří se v dosavadním průběhu našeho odborového sporu morálně zabili, přiřadil se teď také soudr. dr. Otto Bauer. V posledním „Kampfu" napsal věc tak nízkou, nepravdivou a utrhačnou, že není už třeba jiných dokladů o tom, jak střemhlav se sřítil se své cesty ku vědecké práci do ovzduší Tetenkova. Soudr. Bauer už také propadl omylu vídeňských korespondentů, kteří se domnívají — a to jest čistě vídeňské — že rakouský odborový spor jest nějaký obchod s raffinádou nebo nějaká Aehrenthalova záležitost, která se dá vyhrát falešným informováním vlivného tisku. Už fakt, že mohl tento osud soudr. Bauera vůbec potkat, jest žalostným vysvědčením pro člověka, který chce se směšným gestem papeže kantorovat naše hnutí a pro samou starost o nás zapomíná na hnutí německé. Soudr. Bauer se soustavně dopouští neslýchaného překrucování, když ze

sporu rakouského činí otázku marxismu. Není radno mluviti ve vídeňské německé revui sociálně demokratické o marxismu z téhož důvodu, jako se nedoporučuje mluviti o provazu v domě oběšencově. Proč neudělal soudr. Bauer v Kodani z rakouského sporu otázku: Pro Marxe či proti Marxovi? Protože by resoluce vídeňské odborové komise na sjezdu kodaňském pravděpodobně propadla, kdyby pro ni byli měli hlasovat jen přísní marxisté. A zcela jistě by proti ní musili hlasovat dle své politické tradice sami navrhovatelé, němečtí soudruzi „Hofgängeři“ z Rakouska. S tím by tedy mohl už dát soudr. Bauer pokoj, ale to byste ho špatně znali. On jde naopak ještě dále. Propuštění soudr. E. Buriana z redakčního svazku „Rovnosti“ zpracoval na raubířskou historii o „potrestání jednoho marxisty“, která hned v zápětí spatřila světlo světa také v říšskoněmeckých dennících. A tady tvrdí: 1. Že v české sociální demokracii není vůbec žádných marxistů. 2. Teprve v soudr. E. Burianovi se českému proletariátu narodil první marxista. 3. Ale ten byl propuštěn ze služeb strany, protože jest marxista. 4. Provinili se měl zejména tím, že vydal marxistický spisek o národnostní otázce v sociální demokracii. Myslím, že soudr. E. Burian by se sám měl ohraditi proti tomu, aby s jeho jménem tropil soudr. Bauer takové tatrmany. A když soudr. Bauer tu napsal, že „pro marxistu není místa v tisku české strany“, pak by mu měl vídeňský soudr. V. Stein, redaktor „Dělnických Listů“, vylíčit zase, proč nebylo pro nejpřísnějšího marxistu v Rakousku V. Steina místa v německé sociální demokracii, a proč měl V. Stein tuhé půtky ve vídeňských německých organisacích politických s čelnými soudruhy. Z toho by se dala zase udělat historie o „Massregelung eines Erz-Marxisten“, která by byla mnohem poučnější než raubířská historie o spisku soudr. Buriana. (Spisek ten ostatně nebyl nikde označován za kacířský a v podstatě jednak tlumočí pro řešení odborového sporu požadavky, které němečtí soudruzi odmítali, když čeští sociální demokraté už dávno žádali jejich splnění, jednak se omezuje jen na povšechné zásady a nepouští se do detailů.) Ale soudr. Bauer se při tom opovržlivě otírá — a to učinil již také v čísle předešlém — o literaturu československé sociální demokracie. Jednou je mu nedostatečná kvantitativně, podruhé co do marxistických kvalit. A tohle už je od soudruha Bauera vyšší troufalost. Němečtí soudruzi v Rakousku ještě do nedávna neměli vůbec žádné své vlastní literatury, žili z německé říše. Teprve v nejposlednějších letech vydali několik spisů. Ale ani dodnes nemohou se kvantitativně rovnat straně československé jak svými listy, tak spisy ať původními či přeloženými, ani celkovou vydavatelskou činností vůbec. To bije do očí při porovnání katalogů našeho nakladatelství „Záře“ a vídeňského knihkupectví Brandtova, když porovnáte nepolitické listy, kalendáře, příležitostné publikace co do obsahu i výpravy a když si uvědomíte, že naše revue „Akademie“ byla založena více než desítiletí před založením „Kampfu“. A je-li marxistická ta naše literatura? Tou otázkou nechť nemaří soudr. Bauer svůj drahocenný čas. Čeští dělníci měli české výklady o marxismu nejen v knihách ale i v hlavách již v letech, kdy soudruh Bauer se ještě na obecné škole zabýval násobilkou a kdy ještě více než dnes v německém hnutí nebylo jasno, kde končí socialista a počíná vídeňský „liberální“ měšťák. To se také ukázalo hned při prvním kroku sociální demokracie v Rakousku do praktické politiky. Při prvních volbách do V. kurie vydali čeští sociální demokraté veřejný protest proti jednomu „občanovi“, jak ho nazývali, který se ocitl na kandidátce německých soudruhů, ač do poslední chvíle byl v parlamentě poslancem za stranu měšťáckou. A od té doby nebyla demarkační čára třídní politiky německými soudruhy valně sesílena. Soudr. Bauer by měl dost práce, kdyby měl tolik ostrovtipu, aby poznal, že tady si může vybojovat v rakouském hnutí mnohem čestnější místo, než závoděním s vídeňskými korespondenty o primát v ostouzení naší strany. Ale soudruh Bauer nemá toho ostrovtipu, on nemá ani tolik charakteru, kolik je k tak velikému dílu třeba.

J. Stivín.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV.
ČÍSLO 3.
AKADEMIE
REVUE SOCIALISTICKÁ

F. V. KREJČÍ:

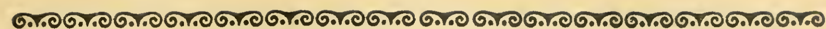
Sociální demokracie a česká intelligence.

NEDÁVNO bylo opět jednou zas polemisováno o poměru české intelligence k sociální demokracii. Jako již v minulých případech, dalo i tenkráte k polemice podnět tvrzení, že strana sociálně demokratická se chová k intelligenci nedůvěřivě a že ji odmítá. Tvrzení naprosto nedůvodné, zejména je-li vyslovováno a tvrdošijně opakováno, tak jak se to děje, bez poukazu k určitým případům. Jest arciť možno, že jednou za čas nalezne se v intelligenci někdo, jenž se k sociální demokracii blížil s aspiracemi, jimž se nedostalo splnění. Ale co znamená jeden takový osobní případ pro stanovisko celé veliké strany s tak rozsáhlým aparátem organisačním a administrativním? Anebo: mužové ve veřejnosti známí, se sociální demokracií sympatisující, ale přece ne socialisté, přáli si míti při zakládání ústředního denníku sociálně demokratického vliv na jeho vedení a ducha. Je tu něco divného, že o té věci jiného mínění byli ti, kteří stranu svou prací zbudovali a jimž jde o zachování jejího vlastního rázu, to jest socialistického a proletářského? Je ovšem pochopitelno, že z takovýchto ojedinělých případů zůstává trpkost u lidí tím dotčených, ale proto ještě netřeba z těchto subjektivních pocitů vyvozovat závěry pro celý poměr veliké strany k celé vrstvě intelligence. Neboť kdyby měly mluvit jen subjektivní pocity, pak by musili být slyšeni také intelligenti v sociální demokracii pracující a ti by vypravovali něco jiného. Nejeden z nich by řekl, že vstup do strany nejen že nebyl pro něho obětí, ale že netušeným způsobem prospěl jeho životní dráze a rozvoji jeho schopností, že jej postavil před úkoly krásné a vděčné a že jej uvedl v mladém věku na místa tak významná, k jakým by nikde jinde v českém životě tak záhy nedospěl. Tak by mluvily subjektivní pocity těchto — a zasluhují ony snad před veřejností méně víry než prvých? Nechme proto všecky subjektivní pocity stranou a posuzujme poměr české intelligence k sociální demokracii jen dle věcné jeho podstaty.

Nejprve třeba uvést na pravou míru předpoklad všech těchto polemik, onen totiž, že intelligence v české straně sociálně demokratické je málo. Je arciť v zájmu českého dělníka a jeho kulturního povznesení, aby jí tam bylo nejvíce; vynikajících duševních pracovníků nemůže být nikdy a nikde dost. Ale proto přece ještě nelze říkat, že by v české sociální demokracii bylo intelligentů

málo. V redakci ústředního orgánu strany, ve výkonném výboru a v poslaneckém klubu jest jich právě asi tolik, kolik jen vůbec možno při straně, která přec za každých okolností musí podržet karakter strany dělnické. V pražském ústředí strany jest nejméně šest doktorů práv, kteří jako advokáti, politikové a žurnalisté stojí celou svou životní existencí ve službách strany, vedle toho jest tu slušný kruh literárních pracovníků, jsou tu lékaři a učitelé, ve hnutí činní — slovem: intelligentů není ve straně málo, čímž ovšem není řečeno, že by jich v některých oborech, zejména na polích práce kulturní, nemělo být více. Ale máme-li na zřeteli nechuť české intelligence k politickému vystupování vůbec a srovnáme-li sociální demokracii po této stránce s jinými stranami, smíme říci, že náleží k těm, které mají intelligence ve svém středu nejvíce a že v tomto ohledu stojí hned vedle strany mladočeské a realistické. Strana agrární, národně sociální a dokonce klerikální jsou v tom ohledu daleko za ní. Činnost intelligence jeví se na neustálém zvedání duševní úrovně hnutí; dnes již nemůže nikdo mluviti o sociálně demokratickém tisku s despektem a pokud se týče literárního ruchu a nakladatelské čilosti, předčí česká sociální demokracie všecky jiné strany u nás a náleží v celé Internacionále k organisacím, po stránce kulturní nejsilněji vyzbrojeným. V tom je také její hlavní síla a budoucnost.

Ale ovšem, na sociální demokracii nesmí být bráno běžné měřítko politických stran. Neboť ona jest a má být více: vtělením ideje socialistické do českého života, průbojníkem celých nových světů společenských, mravních a kulturních. A poněvadž má před jinými stranami tu přednost, že se opírá o vědecký program a o celý svůj nový životní názor, měla by podmanivou silou idejí působit arciť především na lidi, u nichž idea platí víc nežli praktický zájem, tedy na lidi studované. Měla by strhovat za sebou zejména intellektuelní mládež, neboť ta je odevždy nejspíše ochotna, nadchnout se pro ideje nové, revoluční, chtějící změniti svět v samých základech. S tohoto hlediska posuzována jeví se pak věc ovšem jinak. V české sociální demokracii není intelligence málo, pro běžné potřeby strany je jí tam dost, ale ani zdaleka není jí tolik v myšlenkové sféře socialismu, kolik by u srovnání s jinými zeměmi mohlo a mělo být. V Německu, Francii, Skandinavii a zvláště v Rusku projevuje se socialism dvojím způsobem: třídním zápasem organisovaného proletariátu a souběžně s tím jdoucím myšlenkovým hnutím v intelligenci. Takovéhoto socialistického hnutí v české intelligenci nikdy nebylo, nanejvýš v oněch letech horečky a kvasu, jimž říkáme pokrokové hnutí české mládeže z let devadesátých. Ale i tam hned od počátku projevoval se zájem o sociální problém v jediné směsici s nacionálním a státoprávním radikalismem a když se pak kalný tento kvas poněkud usadil a došlo k vyjasnění, tu zůstalo v blízkosti sociální demokracie z celého tohoto hnutí mládeže jen jedno křídlo. Tato skupina mladé intelligence přešla pak přímo do strany a ona to je též, která až dodnes představuje v prvé řadě živel intelligence

v ní. To bylo kolem r. 1897 při zakládání „Práva Lidu“ a od té doby se nestalo, že by celé skupiny intelligentů se přihlašovaly k sociální demokracii. Náběhy k sociálně revolučnímu cítění objevovaly se pak sice ještě mezi studenty a literárními bohémy, ale v podobě anarchismu, sociální demokracii však příkře nepřátelského. Bylo v tom trochu mladistvé nálady a trochu módy, ale nezůstalo z toho nic než trochu belletrie. Lze mluvit sice také o sociálně demokratickém studentstvu, ale jednak neodpovídá ono svým počtem významu socialistické ideje, jednak nemá z něho sociální demokracie jiného zisku, nežli že z toho studentstva zůstane ve straně ten či onen jedinec, jako právník, žurnalista nebo lékař, ale většinu ostatních rozptýlí život. Zkrátka řečeno: nezůstává z toho ze všeho hlubších stop v českém duševním životě, nelze tu stále mluviti o socialismu jako jednom z myšlenkových hnutí v české intelligenci. Následkem toho není u nás socialism samostatným směrem vědeckým a filosofickým. Jest představován massami dělnictva a tlumočen sociálně demokratickým tiskem, nemá však dosud lidí, kteří by promýšleli jeho ideje methodami vědeckými a abstraktními, v tichu svých studoven a mimo denní ruch politické strany. Takoví lidé nemohou vyrůstat přímo z dělnictva, na jejich duševní dozrání a prohloubení není ve shonu politické agitace času ani klidu, takoví musí přicházeti z kruhů vědeckých a literárních. Takovým způsobem získal francouzský socialism Jaurésa nebo belgický Vandervelda. A takové lidi je česká intelligence socialismu stále ještě dlužna.

Jak viděti, stojíme tu před zjevem, jehož příčiny tkví velmi hluboko v povaze a psychologii celých českých generací. Chtít všecko odbýt jen tvrzením, že sociální demokracie intelligenci odmítá, bylo by malicherné a směšné. I kdyby to bylo pravdou (jako že není), proč se dosud žádný z oněch domněle odmítnutých intelligentů nepokusil obtíže tyto svou energií a opravdovou prací pro dělnictvo překonat? Tak by jednal alespoň ten, komu by šlo jen o ideu; kdo se však s uraženou tváří hned poroučí, tomu dojista celá věc neležela tuze na srdci. Jaurèsové a Vanderveldové nezískali si důvěry proletářských mass také ihned. Je-li kde na světě dělník, jenž má před vzděláním respekt a dá na sebe působiti intelligencí, jest to dělník český. Jest dobrým čtenářem novin i knih a úcta k tištěnému slovu jest u něho starou národní tradicí. A s jakou radostí a sympathií vítá každého, kdo ze sfér duševní práce přichází k němu ho poučit a kulturně povznést, vím nejlépe z vlastní zkušenosti. Proč pak se ta odmítaná intelligence nesnažila najít cestu přímo k němu, zdálo-li se jí, že je ve straně špatně veden? Byla by se ocitla sice v konfliktu s vedením strany, ale bylo by se tu alespoň ukázalo, že této intelligenci o práci v dělnictvu opravdově jde. Ale zatím jsme nic takového nikdy neviděli, ani nebyly udány konkretní případy nějakého odmítání.

Ne, příčiny jsou hlubší, starší a závažnější. Sluší je hledati až v samých základech dnešního českého života i v počátcích českého hnutí dělnického. Oba činitelé, i inteligence i sociální demokracie

v Čechách prožívají dosud obtíže mládí a počátku. Oba trpí nedostatky a opozdilostmi, jež jsou těžkým dědictvím dlouhého národního úpadku. Boj o zachování národa a jazyka učinil starší pokolení české intelligence lhostejnými ke všemu, co stojí mimo sféru nacionalismu, a nedůvěřivými vůči všemu, co přichází k nám od Němců — a sociální demokracie u nás vznikla po vzoru německé. Mladší pokolení intelligence není už úzkoprse nacionální, ba část jeho byla a je dosud spojencem sociální demokracie v boji proti povrchnímu vlastenčení. A v této mladší intelligenci bylo od let devadesátých mnoho zájmu pro socialism (vždyť pokroková mládež z oněch let předešla českou sociální demokracii ve vydání nejednoho díla socialistické literatury), ale české hnutí dělnické — budiž to upřímně řečeno — této mladé intelligenci dosti asi neimponovalo. Nemělo v čele myslitelů a vědců, nemělo své intellektuelní tradice jako socialism německý, jenž počíná Marxem a Lassallem, anebo socialism francouzský, jenž vlivem Saint-Simona, Proudhona a jiných zachvátil dříve duševní svět kouzlem svých idejí, nežli se massy proletariátu sorganisovaly. U nás postupoval process opačně, z d o l a, celé hnutí bylo vlastním dílem českého dělnictva a intelligenti přišli teprv, když budova strany byla v hlavních rysech hotova. Protože však i vedení strany bylo za těchto okolností ryze dělnické a proletářské, nemělo oné podmanivé ideové síly na širší kruhy intelligence, jakou působili myšlenkoví tvůrcové socialismu v jiných zemích. Význačným ukazatelem pro podmanivost idejí jsou ž e n y. Každé nové hnutí mívá svůj doprovod ženských enthusiastek. Ale v Čechách se ještě typ socialistky z intelligence nevytvořil. Stačí srovnati naše studentky a feministky s ruskými a skandinavskými, abychom viděli, jak ženská intelligence stojí u nás vůči sociálnímu problemu lhostejně.

Jak vidět, chyběly na obou stranách podmínky bližšího dorozumění. Intelligence nenalezla-li hned na první dojem ve hnutí dělnickém individualit, jež by jí imponovaly, byla se svým úsudkem hned hotova. Lidé, kteří snad jaktěživi nebyli na veřejné schůzi, naučili se po jiných papouškovati fráse o stádovém rázu hnutí, o terroru mass, o nebezpečí kollektivismu pro kulturu a rozvoj jedince. Moderní kruhy literární daly se oblouditi frásemi falešného aristokratismu, v našich poměrech dokonce lživého a komického a uzavíraly se s cechovní nedůtklivostí před ruchem ulice a veřejných zápasů. Široké vrstvy intelligence, zejména mimo Prahu, v životě našich venkovských měst, kde intelligent kulturně pracující jest nezbytně odkázán na spojenství s dělníkem, stály sociální demokracii arciť vždycky blíže a jest nepopíratelnou zásluhou prof. Masaryka a směru jím vyvolaného, že tuto intelligenci v této sympathisující blízkosti k sociální demokracii svým vlivem udržoval. To jest intelligence tak zv. p o k r o k o v á, která jde v práci kulturní a ve snahách po zdemokratisování politického života v hlavních věcech po boku sociální demokracie. Jest v ní dojista mnoho lidí, kteří by snad dříve či později byli vstoupili do sociální demokracie, kdyby v realismu (vtěleném dnes politicky ve stranu

pokrokovou) nebyli nalezli útvar, jejich přechodnému stanovisku hovící. Vstup do strany sociálně demokratické vyžaduje na intelligentovi, jehož životní dráha jde jinudy, jen obětí, ale zde ve straně pokrokové může projevovat jisté povšechné sympathie k socialismu, aniž je z toho nucen činit pro život důsledky. Prof. Masaryk prohlásil se, jak známo, za socialistu, ale při tom je pro zachování buržoasie a středních stavů. Jsou sice v t. zv. pokrokové intelligenci lidé, kteří jdou dále a stojí téměř úplně na sociálně demokratickém programu, sociálními demokraty se však nenazývají jen proto, že nejsou dělníky. Ale celkem je asi stanovisko prof. Masaryka k sociálnímu problému pro tyto vrstvy intelligence typické a příznačné. A toť myslím právě jedna z hlavních příčin, proč nelze mluviti o mohutnějším přílivu české intelligence do sociální demokracie. Intelligence, jež by měla tento příliv tvořit, utkvěla v realismu a pod vlivem jeho osobních autorit byla ve svém sociálním vývoji na těchto místech zadržena. Kdyby byla měla volbu jen mezi liberálním mladočešstvím a státoprávním radikalismem, jistě že by se z veliké části raději rozhodla pro sociální demokracii, ale ježto nalézá v pokrokové straně útvar potřebám svým nejpřiměřenější, zůstává z největší části v ní. Podobně má intelligence ve Francii své směry demokratického radikalismu a „socialismu", jimiž si usnadňuje své postavení mezi dvěma světy válčících tříd, kdežto v Německu, kde je liberalism stále kastovně měšťácký a silnější nějaké strany demokratické není, je pokroková intelligence do tábora sociální demokracie přímo hnána.

Česká intelligence tedy, pokud k socialismu směřovala, uvázla v polovině cesty. Ale je nutno, abychom k ní byli spravedlivi a řekli si, co vlastně od ní může sociální demokracie chtít. Aby vstupovala šmahem do strany? Toho jistě ne, neboť silnější příval intelligentů průměrných, instinkty osobního prospěchu vázaných na prostředí buržoasní, nemohl by býti zdráv proletářskému a revolučnímu duchu hnutí. Nejméně by už prospěly hnutí intelligenti odvislí, poměry svých úřadů na rukou i nohou svázaní. Jak možno na př. žádat, aby dnes pracoval v sociální demokracii středoškolský professor nebo státní úředník? Ti mohou sice se sociální demokracii volit a skrytě s ní sympathisovat, ale aby se hlásili zjevně za členy strany, bylo by v dnešních poměrech těžko žádat. Celý průměr intelligence jakožto stavu nepadá tu tedy na váhu. Může tu jít jen o j e d n o t l i v c e, o lidi, kteří jsou ve své vrstvě výjimkou, a kteří na základě své duševní a mravní potence dovedou najít ze svého dosavadního světa cestu do tohoto světa budoucnosti, jehož předzvěstí jest hnutí dělnické. Takoví budou a musí být vždy vítáni a sociální demokracie byla by sama proti sobě, kdyby jejich talentu a vědomostem nedala co nejlépe se uplatnit. Nesmějí ovšem přicházeti s blahosklonnou tváří rádců a mentorů, kteří už předem vědí vše lépe. Vedení žádné strany na světě nedá se poučovat, jak má stranu vést, od lidí, kteří až dosud stáli mimo. Nesmějí svou knižní moudrost pyšně stavět nad zkušenosti mužů, zocelených v ohni dlouholeté práce agitační a orga-

nisační, stojících oběma nohama pevně v zápasech života a ovládajících znalecky psychologii mass. Ale praví-li se naproti tomu, že intelligent je vítán ve straně, spokojí-li se rolí prostého vojína, nesmí se to říkat příliš všeobecně a kategoricky. Intelligenci by to mohlo odstrašit a to zcela zbytečně. Neboť s tou rolí prostého vojína není to ve skutečnosti tak zlé. Aby začal ve straně, jak se říká „od piky“, to jest prací v dělnických organisacích, žádá se především jen na těch, kdož chtějí býti činni politicky. Přímý styk s massami dělnictva a získání si jejich důvěry je tu ovšem požadavkem samozřejmým. Ale intelligent, který by v těchto massách navždy utonul jako neznámá jednotka, neprokázal by tuze mnoho intelligence. Má-li talent a vědomosti, je vynesen dříve či později na povrch přirozeným během věcí, už proto, že strana potřebuje mnoho odborných znalců a kulturních pracovníků a má stále pro ně hojnost práce a vděčných úkolů. Ale pak je tu tisk strany a její literatura, a zde dokonce není pražádné překážky, aby se pravý talent nedostal k slovu. A talentů zde není dosud nadbytek, zejména o vzdělané a agilní žurnalisty jest stále nouze. Hotový pak nedostatek zeje na poli kulturním; davy dělnictva touží po poučení, ale jakmile jde o théma, jež přesahuje z mezí politiky, národohospodářství a právnictví do sféry všeobecného vzdělání literárního a filosofického, je nedostatek lidí, kteří by o takovýchto látkách mluvili a psali. A zde se otvírá intelligentům cesta ke krásným úkolům, z jejichž plnění odnesli by si oni sami svůj nejlepší zisk. Kolik mladých lidí s akademickým vzděláním živoří dnes bez místa nebo konají práce bezduché a podřadné, při nichž nemohou uplatnit své nadání a vědomosti. A kolik mladých talentů literárních a řečnických marní své dny v klepaření a hysterických debattách. Jak by se vysmáli svým spleenům a nervósám, kdyby se vrhli do tohoto vlnobití duší a srdcí, jímž je hnutí dělnické, a jakou zdravou sílu roznítily by v nich úkoly, jim tu svěřené! Kdo je kdy odmítal, přišli-li s dobrou vůlí?

Dr. ALFRED MEISSNER:

Česko-německé dohodovací úrady.

DOHODOVACÍ úrady česko-německé mohou se vykázati cenným úspěchem: dokázaly, že při dobré vůli a trochu sebezapření jest možno dorozumět se o nejspornějších bodech otázky česko-německé. Tento důkaz podařil se ovšem jen proto, že finanční stav země dospěl tak daleko, že je blízko bankrotu. Na straně německé i české nescházelo nikdy mužů, kteři byli ochotni uvažovat o oprávněných požadavcích národa druhého, kteří si byli vědomi, že jen vzájemnými ústupky požadavkům odpůrce a vzájemnými slevami z vlastních postulatů možno dojíti k dohodě. Vždy však to byly elementy radikální, které odháněly

vážnější zástupce od stolů dohodovacích, které v boji viděly svůj život a své povolání bez ohledu na to, jaké škody válka národní nadělá všemu obyvatelstvu v zemi. Teprve hrůzy zemského bankrotu, odepřené subvence, nebezpečí, že slevy z daní státních budou odvolány a že na osobní daň z příjmů uvaleny budou samosprávné přirážky, utlumily horkokrevnost voličů a způsobily, že i nejradikálnější z radikálů zasedli za stoly komise vedle zástupců konservativních a činným způsobem pracovali k dohodě. Ohrožené hospodářství zemské vykonalo dobrý úkol, zbavilo rozumné poslance knuty radikálů a odstranilo tak hlavní závadu dohody.

Konkurence radikálních stran nebyla však jedinou překážkou, kterou vážnější strany musily překonat. Duchové, které samy vyvolaly svými hesly a několikaletými agitacemi, vyvstávali a bránili v dohodovací práci. Mladočeši, kteří v letech devadesátých potřeli staročechy pro punktace, musili se vykázati lepšími výsledky, než jaké byly obsaženy v dohodě z r. 1890. Stejně nebo méně bylo by odsouzením vlastní kritiky z let devadesátých. Ne tedy heslo o „nedílnosti království“, ale punktace určovaly mladočechům mez, kterou nesměli překročit. Němci pak ztížili si situaci svými hesly o obstrukci. Zapřísahali se, že bez rozdělení zemského výboru, bez úplné autonomie obou národů neustoupí od obstrukce, a nyní měli se spokojit jen větším zastoupením v zemském výboru a rozdělením jeho na národní senáty pro určité záležitosti. V politice jinak to nejde, než že staví se vysoké požadavky a vyvolává se pro ně v lidu hnutí, aby se dosáhlo jen málo. Občanstvo však není posud u nás tak politicky vyspělé, aby činilo rozdíl mezi tím, co se na schůzích žádá a tím, co je d o č a s n ě dosažitelno. Proto poslanci němečtí ocitli se v nemilé situaci, že buďto objeví se v očích svého voličstva jako zrádci vlastních hesel, nebo jako osoby, jež jsou nezpůsobilé k dobytí požadavků, jež po leta hájily. Tím dá se vysvětlit to úzkostlivé pozorování sebe slabšího radikálního větříku a na konec desavouování vlastních zástupců v jazykovém podvýboru, jež znemožnilo provedení t. zv. malého vyrovnání, sestávajícího z předloh o zemském zřízení a o jazykové úpravě při úřadech samosprávných.

Prvé dohodovací konference neskončily tedy positivním výsledkem, avšak přes to nelze mluvit o nezdaru. Předlohy, jež obsahovaly tak zvané malé vyrovnání, byly příliš omezeného rozsahu, než aby mohly sloužiti zástupcům stran jako doklad, že hájili dostatečně zájmy svých voličů. Odboj, který proti jazykovému zákonu v německých kruzích povstal, může být utišen, když Němci prokáží se kompensacemi na straně jiné. Přijetí pouze t. zv. malého vyrovnání nebylo by uspokojilo ani jednu ani druhou stranu a bylo by rozvířilo radikální proud na obou stranách. A nic by nebylo nebezpečnějšího pro budoucí dohodování, než zvětšení radikálního hnutí v obou národech a rozdmýchání národnostního šovinismu. Potud tudíž i negativní stránka dohodovacího jednání znamená positivní výsledek, zabránila možnosti většího rozpjetí živlů radi-

kálních, které by byly budoucím smiřovačkám vzaly potřebnou smířlivou náladu ve voličstvu.

Průběh jednání ve vyrovnávacích podkomisích potvrdil, jak správné stanovisko zaujímala československá sociální demokracie, když stavěla se proti částečnému národnímu vyrovnávání. Čím menší jest komplex předloh, jež jsou předmětem jednání, tím méně jest možnosti poskytovati vzájemné kompensace národu druhému. Dohoda může býti jen tehdy úplná, když v celém komplexu projednávaných sporných bodů jsou možny vzájemné ústupky, za to, že v jednom směru vyhovuje se požadavkům národa jednoho, vyhoví se v jiném směru požadavkům národa druhého. Důsledky jednotlivých předloh mohou býti posuzovány jen v souvislosti s předlohami ostatními. Vyloučeny z této souvislosti tvoří zdánlivý neprospěch národa jednoho, který zmizí ve spojení s předlohami ostatními. To platí zejména o předlohách, dotýkajících se poměrů menšin, jež v posavadním jednání tvořily nejspornější bod porad, t. j. předlohy o užívání jazyků při úřadech samosprávných a o menšinovém školství.

V předloze první šlo o to, uvésti v soulad právo samosprávných korporací, stanoviti si svůj jazyk úřední s právem občanstva, aby bylo s ním úřadováno v jeho řeči. Při úřadech samosprávných, v nichž rozhodují volení zástupcové, nelze předpisovat voličům, aby volili jen zástupce obou jazyků znalé, osoby neznalé jazyka menšiny nemohou býti vyloučeny z obecních nebo okresních výborů. Zástupcové ti z největší části nejsou znalými jazyka menšiny a nejsou s to, aby rozhodovali o podáních sepsaných v jazyku tomto. Proto je samozřejmým, že podání tato musí jim býti převedena do jich vlastní řeči. K tomu však není potřebí, aby podání sepsaná v jazyku menšiny byla vůbec nepřípustna, nýbrž potřebě obou stran je vyhověno, když úřady jsou povinny přijímati podání v kterékoliv zemské řeči a když před úředním vyřízením opatří se na účet všeobecný — ani strany, ani obce nebo okresu — překlad do úředního jazyka samosprávného úřadu.

Těmto požadavkům odpovídal celkem jazykový zákon, jak byl přijat v subkomitétu. Dodatečný odpor, který Němci proti zákonu tomuto zvedli, opírá se více o důvody tkvící v zásadách politických, než v praktické potřebě. Němci, kteří sní o rozděleném jazykovém území, staví se proti povinnosti uložené obcím, přijímati podání i v jazyku menšiny, jež obec zašle zemskému výboru k překladu. Místo toho navrhují, aby podání sepsaná v jazyku minority byla podávána nikoliv u obce, nýbrž u zemského úřadu podacího, který o něm vyrozumí téhož dne obec a zašle do pěti dnů překlad. Odmyslíme-li si spor mezi zásadou o „nedílnosti království českého“ a zásadou o „uzavřeném území“ a posuzujeme-li předlohu jen se stanoviska praktické potřeby občanstva, musíme vyslovit, že předloha přijatá subkomitétem potud lépe vyhovuje praktické potřebě, že obec zví o podání v týž den, ve který bylo učiněno a že podání má pořadí téhož dne, dále v tom, že podatel

je pravidelně v obci, může při podáních vázaných na lhůtu podati je až v poslední den nebo hodinu. Naproti tomu dle návrhu německého za den podání pokládá se teprve den, kdy spis dojde na zemský úřad podací, takže doba, kdy spis je na poště, jde na úkor podavatele, který vůbec nese nebezpečí poštovní dopravy. To je závažným při kratších lhůtách 3denních (na př. ku stížnosti v řízení reklamačním nebo k provedení odvolání do trestního nálezu) nebo 24hodinných (na př. k ohlášení stížnosti do trestního nálezu). Těmto vadám dalo by se ovšem odpomoci. Buďto tak, že by za den podání platil den, kdy spis odevzdá se poště — obdobně jako u podání soudních — nebo že by podání, jež jsou vázána na lhůtu, musila obec přijímati i když jsou sepsána v jazyku menšiny. Jiné východisko by spočívalo v rozlišování mezi obcemi, převyšujícími určitý počet obyvatelstva, a obcemi menšími. Větší obce, zaměstnávající více úředníků, mohou snadno alespoň jednoho úředníka zaměstnávat, který zná i jazyk minority; povinnosti jazykové nemohou být pociťovány tak tísnivě, jako v obci, kde všechny úkony provádí starosta nebo nejvýše ještě obecní tajemník.

Druhý sporný bod byla jazyková úprava pro Prahu. Ještě v návrhu Šolcově z 23. září 1892 a v návrhu zákona přijatém v českém sněmu 25. dubna 1899, navrhována byla Čechy dvoujazyčnost v úřadování obce pražské, ač nescházelo pokusů, aby dvoujazyčnost byla uložena obcím se zvláštním statutem vůbec (tedy i v Liberci)*. Než právě osnově zákona, schválené sněmem dne 21. listopadu 1889, nedostalo se sankce, poněvadž není prý důvodu omezovati města statutární — mimo Prahu — více nežli jiné obce. Dnes se Praha již brání dvoujazyčnosti a domáhá se stejného práva sebeurčování jako obce jiné. Povinnost, aby jako hlavní město úřadovalo i v jazyku minority zemské, odmítá s poukazem na jiná hlavní města zemská a na hlavní město říše, jež jsou rovněž jednojazyčná. V návrhu přijatém důsledná jednojazyčnost byla však protržena připuštěním dvoujazyčných vyhlášek. Bude tedy věcí další dohody, zda v některém směru vyjde se ještě vstříc přáním Němců, či zda Němci se spokojí s ústupky na poli jiném. Bylo by si však přát, aby Praha vyšla raději německé minoritě vstříc, dostane-li se českým menšinám za to ochrany v oboru, pro který v jazykové předloze posud schází ustanovení.

Pro dělnictvo, jež tvoří české minority důležitějším, než spor o úřadování v Praze, je totiž otázka zcela jiná, na kterou již loni v „Právníku" (sešit XXII. a XXIII.) a letos v „Národních Listech" (z 29. října 1910) upozornil dr. V. Joachim, která však zůstala ve výboru nepovšimnuta. Předloha i návrh Němců mluví jen o podáních písemných („sepsána") a nikoliv i o úkonech, kde obec jedná s občany ústně. To je zejména důležitým tam, kde obec

* Na Moravě zákonem ze 27. listopadu 1905 předepsána je dvoujazyčnost pro obce se zvláštním statutem, pokud písemná neb ústní podání docházejí k obci jako politickému úřadu I. stolice; v ostatním směru platí pro ně dvoujazyčnost jen když nejméně pětina obyvatelstva je jiného jazyka.

vykonává policejní svou pravomoc. Obec má různé funkce soudní, trestajíc v policejních přestupcích, rozsuzujíc civilní spory čelední a (po případě) konajíc úřad smírčího při urážkách na cti. Zde musí být právo členů menšiny chráněno jiným způsobem, než při podáních písemných. Předloha nepostarala se ani o to, aby obec byla povinna přibrat k jednání trestních senátů nebo starosty tlumočníka; dělníku žalovanému pro policejní přestupek (na př. polní pych), nebo čeledínu žalujícímu službodárce nebude dána ani možnost, aby úřad mu rozuměl a aby se dověděl, co bylo jednáno a jak spor jeho skončil. Zde by se doporučovala úprava, která by byla nejvýhodnější vůbec pro úřady, v nichž zasedají laikové. Pro poroty, rozhodčí soudy (úrazových pojišťoven, bratrských pokladen), živnostenské soudy nedostává se nám předpisů, jimiž by chráněno bylo právo stran a uvedeno v soulad se zvláštností těchto institucí. Pouhé přibrání tlumočníka, zejména při porotách, nestačí. Doporučovala by se — přeje-li si to obžalovaný — povinná delegace poroty jiné, podobně u rozhodčích soudů bratrské pokladny ku přání žalujícího dělníka. U živnostenských soudů delegace by zmařila účel soudu, zejména rychlost vyřizování; zde by utvoření senátu sestaveného z přísedících ovládajících i jazyk menšiny bylo úpravou vhodnější.

Dr. Joachim pro úkony policejní pravomoci navrhuje, aby řízení provedlo se vždy v řeči obviněného a není-li to možno, aby přešel výkon trestního práva na nadřízený státní úřad policejní. Při čeledních sporech (v nichž nejde o obviněného), slušelo by — dle názoru našeho — vésti spor v jazyku obou stran, a když starosta oba jazyky neovládá, nechť připadne projednání soudům. Tím bychom se přiblížili i k našemu požadavku, aby spory čelední obcím a policejním úřadům byly odebrány a předány vůbec soudům.

Druhým důležitým bodem ochrany menšin je úprava zákonodárství o školách minoritních. Zákon o školách menšinových prohlašují Češi za nezbytnou podmínku celého vyrovnavacího díla. Němci pohlížejí na české školy menšinové jako na prostředek proraziti německé jazykové území, tedy jako prostředek výbojný a nikoliv kulturní, jejich odpor proti minoritním školám diktován je snahou zachovati si neprotržené vlastní území. Proto otázku škol minoritních úzce spojují s otázkou rozhraničení. Bude-li provedeno národnostní rozhraničení a Němcům zabezpečena jich država před budoucími změnami, jsou ochotni i ohledně menšinových škol upustiti od svého stanoviska negativního (prof. Pfersche v „Prager Tagblattu“ z 20. listopadu 1910). Opačně však rozhraničení okresů dle národností a zřízení krajů národnostně jednotných setkává se na straně české proto s odporem, že v tomto rozhraničení vidí prostředek k utvoření území, v němž by česká menšina byla zbavena práva žíti svým vlastním kulturním životem. Rozhraničení národnostní, které se stanoviska účelné správy jest výhodou neděje-li se mechanicky, nýbrž přihlíží-li se

i k poměrům hospodářským a komunikačním, úzce tudíž souvisí s ochranou menšin, se zabezpečením práv menšiny v ohledu školském, jazykovém, shromažďovacím i tiskovém.

Zákonodárství školní hledíc k výkladu správního soudu je pro tvoření minoritních škol příznivé. Při 5letém průměru 40 dětí školou povinných, patřících druhé národnosti, je povinnost obce ku zřízení školy menšinové dána. Tento stav zákonodárný má své nevýhody pro obě strany. Pro většinu proto, že jí minoritní školou vzrůstají výdaje a pro menšinu v tom směru, že jednotlivci musí podnikat velké zápasy o zřízení školy, že vydávají v oběť i existence, že vyřízení žádosti trpí následkem odporu obce průtahy a na konec místnosti školní neopovídají potřebě i zdravotnickým požadavkům a dohled nad školou je svěřen národním odpůrcům. Změny zákona o minoritních školách mají se pohybovat proto v kolejích, jež by vedly k odstranění těchto závad pro obě strany. Většina nechť je zbavena finančních obětí tím, že břemeno věcné převezme země. Tím také odpadne právo obce zasahovati rušivě do jednání o zřízení školy. Zde však již narazily na sebe různé názory. Velkostatkáři (Bärnreither, Thun) fedrují myšlenku, by zemský fond školní rozdělen byl dle určitého klíče, buď dle počtu obyvatelstva anebo dle výše daní a počtu obyvatelstva, a každý národnostní fond platil by si své školství sám. Oproti tomu se strany české se uvádí, že by náklad minoritních škol v německých obcích byl vlastně uvalen na české obyvatelstvo a to v době, kdy minoritní školství české není ještě vyvinuto tak, aby odpovídalo potřebě. Než i Němci sami jsou pro ponechání části nákladu obcím, poněvadž se nemíní vzdát vlivu při zřizování menšinových škol. Dle našeho názoru není ještě doba pro rozdělení fondu dle počtu obyvatelstva. Až dohoněno bude to, co menšinám českým se nedostává, nebylo by jistě závady k rozdělení fondu dle počtu obyvatelstva; do té doby tudíž pro přechodnou dobu musil by být klíč pro Čechy příznivější, než jak ho navrhuje na př. Thun (61·4 : 38·6).

Nový minoritní zákon obsahovati by měl určité lhůty ku vyřízení žádosti i stížnosti, pak předpisy o dohledu nad školami menšinovými. Učení se jazyku většiny mělo by být prohlášeno obligatorním (eventuelně po změně státního základního zákona, který nucené učení druhému jazyku nepřipouští). Aby většina byla zabezpečena proti zneužívání minoritních škol za útočný prostředek do jejího tábora národního, buďtež do minoritních škol připuštěni toliko děti národnosti menšiny. Aby příliš malé menšinové školy nebyly na úkor vyučování dětí, nechť je umožněno utvoření zvláštních školních obcí minoritních, jichž hranice by nespadaly v jedno s hranicemi školní obce majority. Konečně mělo by i zřízení měšťanské školy minoritní být obligatorním, když v školním okresu menšinovém je průměrem určitý počet dítek navštěvujících obecné školy menšinové. Za ústupky Němců na tomto poli najde

se jistě dosti kompensačních objektů pro ně na poli jiném, hlavně při úpravě zemského zřízení.

V zákonodárství školním však je nemyslitelno, aby připuštěna byla změna k horšímu a podmínky pro zřízení menšinové školy byly ztíženy. Proto právem byl za nepřijatelný prohlášen podnět hr. Thuna, aby ku žádosti za školu menšinovou byli legitimováni toliko ti, kdož v školní obci 5 roků bydlí. Požadavek ten, který je ostatně vzat z punktací z 19. ledna 1890* ještě více by ztížil hospodářské postavení českých dělníků v německém území. Zaměstnavatelé, majitelé domů i obce před uplynutím 5 let vyštvali by české dělníky z práce a obce, i kdyby o školu žádati nemínili; české dělnictvo bylo by vydáno většímu pronásledování, než nyní.

Nejvíce z celého vyrovnání je dělnictvo interesováno na volební opravě. Volební oprava měla být předpokladem vyrovnání a nikoliv jeho výsledkem. Nejprve měla být provedena demokratisace sněmu, aby vrstvy posud nezastoupené mohly spolupůsobit při vyrovnání národním. Než již ta okolnost, že velkostatkáři byli hlavními fedrovateli vyrovnávacího jednání, zaručovala, že nedojde k volební opravě před ostatním jednáním, nýbrž že oprava volebního řádu bude součástkou tohoto jednání, a že v ní velkostatkáři sklidí odměnu za svou práci sprostředkovatelskou. Výsledek jednání vyrovnávacího nese ráz nátlaku různých stran a tříd. Mají-li i zájmy dělnictva dojít výrazu při konečné úpravě volební opravy, musí být jednajícím stranám uvědoměno, že budou musit se zodpovídat dělnictvu — byť i nevolilo do sněmu — při volbách do sněmovny poslanecké. Dokud němečtí poslanci národní mohli se omlouvati svým odporem proti volební opravě zájmy národními, poukazem, že jejich práva národní nejsou zabezpečena, bylo větší vzpjetí sil německých soudruhů ztíženo a postavení jejich velmi nesnadné. Když však vyrovnávacími předlohami práva německé minority budou zákonem tak upravena, že při zemské správě dojde většího vlivu a ve sněmu i zemském výboru v otázkách národních bude chráněn před majorisováním, odpadne i tato záminka, kterou němečtí poslanci proti volební opravě předstírali a bude tudíž i pro německé soudruhy situace zlepšena a jim umožněno s větší silou než posavade vystoupiti pro volební opravu, jež by dělnictvu byla pokud možno nejpříznivější.

Dělnictvo musí samozřejmě trvati na všeobecném rovném právu hlasovacím a to nejen do sněmu, nýbrž i do krajských zastupitelstev. Bylo by anomalií, aby říšská rada spočívala na tomto volebním právu a zemské sněmy neb krajské výbory opíraly se o právo privilegované. Nemá-li při všeobecném právu hlasovacím

* Dle punktací potřeba zříditi minoritní školu byla dána: 1. Když je více než 40 školou povinných dětí, jichž rodiče patří dotyčné národnosti, v školním obvodu školní obce nejméně 5 let bydlí a vyučování pro své děti v jazyku své národnosti žádají; 2. když je více než 80 školou povinných dětí, jichž rodiče bydlí v školním obvodu školní obce nejméně 3 roky.

dělnictvo v poslanecké sněmovně většinu, nemusily by se ostatní třídy ani ve sněmu bát majorisování. Když však by i nebyl přijat princip úplné rovnosti práva hlasovacího, pak nutno postarati se o to, aby nerovnosti byly pokud možno nejmenší. Nejsilnějším výrazem nerovnosti jest pluralita, čím větší jest pluralita, tím větší i nerovnost. Nerovnost může spočívati v tom, že určitým třídám dá se větší počet poslanců než třídám jiným, že ve velkostatkářské kurii připadne poslanec na menší počet voličů než v kurii městské a venkovské a v těchto na menší počet voličů než v kurii všeobecné. Vláda projektuje novou kurii, v níž by volili voličové, kteří z volebního práva jsou posud vyloučeni, tedy chce sice zevšeobecnění, avšak současně nerovnost volebního práva. Kdyby však ve všeobecné kurii měli volit ještě voličové, kteří již v ostatních kuriích volí, pak by k jedné nerovnosti přistupovala ještě nerovnost další, t. j. pluralita. Voličové ve všeobecné kurii zbavováni by byli dvojnásobně svého vlivu jednak tím, že jim nepřidělen počet poslanců odpovídající jich početní síle, a dále tím, že by se voličům ostatním dostávalo dvou hlasů. Nedá se mysliti, že by strany, jež se ohánějí demokratismem, když již se jim nepodaří prosadit všeobecné a rovné právo hlasovací, mohly hlasovati pro zvětšení nerovnosti.

Za dobu nedlouhou mají být opět navázány téměř zpřetrhané nitky jednání. Snad budou poměry silnější, než tutlaná zlá vůle, a přinutí poslance ku smíru, na který již dychtivě čeká každý, komu záleží na přátelském soužití obou národů a na hospodářském a kulturním rozkvětu země.

ANT. SRBA:

Zahraniční dělnické spolky české.

(Dokončení.)

NEJVĚTŠÍ počet dělnických spolků českých čítá Německo, které je tím také v čele organisace těchto spolků. Ze 76 spolků zastoupených právě v Sekretariátu zahraničních Čechů v Praze je jich v Německu 68, v Uhrách 2, ve Francii 2 a po jednom v Anglii, Holandsku, Rumunsku a Srbsku. Jinak je sekretariát v občasném styku také s Argentinou, Brazilií, kde jsou rovněž české spolky, a s jednotlivci v různých jiných zemích evropských i zámořských. Do Spojených Států severoamerických prozatím nezasahuje, poněvadž věc ta by vyžadovala zvláštní organisace a může býti obstarávána s úspěchem pouze v místě. Se vzrůstem českého socialistického tisku ve Spojených státech bude zajisté věnováno více pozornosti přistěhovalým českým dělníkům, a prováděn nutný dozor na různé ty podezřelé klerikální „útulky vystěhovalců“, jichž si počíná všímat i sama vláda Unie. V Čechách působí v záležitostech vy-

stěhovaleckých hlavně klerikální jednota sv. Rafaela, jejímž agentem je farář a klerikální agitátor v místě blíže Prahy.

Je tedy síť našich dělnických spolků rozprostřena hlavně v Německu, kde je ještě velmi rozsáhlé pole působnosti, neboť agrární politika rakouská vylidňuje v prvé řadě Čechy, jakožto zemi vysoce průmyslovou a s množstvím dělnictva v průmyslu zaměstnaného. Cizozemské statistiky neudávají z pravidla počtu Čechů tam žijících, zahrnujíce je buď do rubriky Rakušanů nebo jednotlivých rakouských korunních zemí. Kdo však má příležitost věci si všimnout, vidí jak valem vyrůstají silné české kolonie, zvláště dělnictva textilního a hornického, v místech, kde před několika lety nebylo o Češích sledu. Odhady počtu Čechů v Německu jsou velmi kolísavé; jsou udávány ciframi daleko přes sto tisíc i také jen půl statisíce. Odhady tyto jsou tím nesnadnější, že vedle vystěhovalectví dlouhodobého je tu vystěhovalectví v době sezony stavební, kdy zdá se, že do Německa vystěhovala se polovice našeho jihu a západu. Pražský sekretariát pokusil se přibližně odhadnout počet českých dělníků, v Německu odborově organisovaných. Obdržel číslo asi 25 tisíc; to by znamenalo, že dva i třikráte větší počet Čechů je v Německu usazen. Podotýkám výslovně, že je to pouhý dohad na podkladě údajů ne zcela přesných, neboť i v Rakousku je těžko zjistit ve krajích německých množství organisovaných Čechů. Ale i tento odhad stačí k posouzení mimořádných škod, způsobených hospodářskému životu Čech tímto nuceným exulantstvím živlu zakládajícího bohatství národa. A zároveň je to poukazem, kolik kulturní práce nutno vykonat mezi těmito novodobými štvanci, nemají-li duševně zmrtvět uprostřed národa, jehož kultury se súčastnit nemají zpravidla ani jazykové schopnosti.

Základem tohoto vzdělavacího působení jsou tedy krajanské dělnické spolky české, dodávající členstvu to, čeho nemohou jim poskytnout německé odborové organisace. Poměrný vzrůst jejich je značný. Na sjezdu těchto zahraničních spolků r. 1908 konstatoval jejich pražský sekretariát, že zastupuje 47 spolků se 1635 členy. Dnes representuje již spolků 76, z nichž za minulá dvě leta nově založeno 12; ostatní trvaly již dříve, mimo rámec sekretariátu. Z těchto 76 spolků vyplnilo 56 statistické dotazníky jim zaslané. Z nich 44 spolků, trvajících již r. 1908, vzrostlo na členstvu o 322 mužů a 108 žen; spolky nově založené mají členy 405 mužů a 103 ženy. Všech 56 spolků dotazníky zodpověděvších čítá dnes 3392 členů, z nichž je žen 605; a to není celková číslice ze všech spolků, takže vzrůst členstva za minulá dvě leta je daleko přes tisíc. Je to velmi mnoho na zahraniční poměry, uváží-li se, že vystěhovati se musí nejdříve lidé nejhůře sociálně postavení, a že fluktuace v těchto spolcích již z povahy věci je nadobyčejná.

Spolky tyto vznikají z touhy po vzdělání, společenských stycích v rodném jazyku a i ze sociální solidarity zájmů českého elementu. Jsou toho živým dokladem, že odborové organisace nejsou pouhou organisací hospodářskou, ale i významným činitelem kulturním a

morálním, a kde, jako v cizině, jím nemohou být, nutno pro tuto činnost získat náhradu jinde. Zkušenosti v tomto směru zde učiněné jsou až překvapující. Místa, kde před založením českého spolku byly rvačky a výtržnosti českých dělníků na denním pořádku a kde požívali pro to mezi obyvatelstvem pověsti prahanebné, zlepšila se očividně několikaměsíčním trváním vzdělavacího spolku. Nedostatek vyškolených funkcionářů bohužel brání, aby tato kulturní práce byla číselně zachycena. Máme po ruce pouze několik číslic z uvedené již statistiky 56 spolků. Číslice tyto týkají se knihoven a přednášek.

Vlastní knihovnu mělo 54 spolků, zodpověděvších dotazník. Z nich 16 nejmladších má knihovny do 50 svazků, 6 do 100 svazků, 20 do 200 svazků, 5 do 300 svazků, 7 přes 300 svazků; největší počet knih je 587, číslice jistě úctyhodná. Spolky, počtem 43, které měly samostatné knihovny již r. 1908, zakoupily a získaly za minulé dva roky nové 2253 svazky; všech knih ve 54 spolcích je dnes 8211; 49 spolků sdělilo, kolik za minulá dvě leta na knihovnu vydaly: je to marek 2601·61.

Čte se dosti pilně; ve 32 spolcích byly knihy půjčeny 24.069krát a nejoblíbenější spisovatelé byli Machar, Jirásek, Neruda, Čech, Třebízský, Arbes, Němcová a j.

Přednášek uspořádalo v minulých dvou letech 50 spolků 445 o thematech, týkajících se buď záležitostí vystěhovaleckých, nebo jiných kulturních.

Vedle toho bylo ovšem velmi mnoho různých zábav a „Dělnická Akademie“ pražská bývá často žádána o přispění při sestavování vhodného programu; divadlo hraje se ve velmi mnoha spolcích; některé mají své zvláštní odbory, pěvecký nebo tamburašský, pořádají se i rozhovory o různých thematech, a události ve vlasti sledovány jsou se zájmem tak živým, že to pochopí pouze ten, kdo žil nějakou dobu isolován uprostřed cizího národa. Není také snad spolku, který by kromě obligatorního „Českého vystěhovalce“ neodebíral i časopisů jiných. Tu a tam učiněny byly pokusy i se školkami pro děti českých vystěhovalců, což je však zvláštní kapitola.

Uváží-li se, že spolky tyto musí pracovat za okolností mimořádně nepříznivých, jsou v Německu pod stálým policejním dozorem, existence jejich je pouze trpěna, a nemohou ani pořádati veřejných schůzí rodným jazykem a funkcionáři musí se obávati vypovězení, jakmile by nějak vzbudili nelibost úřadů, nutno uznati, že za daných poměrů nečiní málo.

Doplňkem této činnosti vzdělavací je činnost podpůrná, která je dnes většinou soustředěna v pražském sekretariátu. Spolky samy (dle zprávy oněch 56) vyplatily na cestovních podporách marek 1169·40, na podporách v případu nouze a podobných marek 2713·77.

Soustřeďujícími orgány spolkového života zahraničního jsou Sekretariát zahraničních spolků československých v Praze a časopis „Český Vystěhovalec“.

Úkoly sekretariátu, jak doplněny byly na sjezdu zahraničních spolků ve dnech 26. až 28. července 1908, jsou tyto: 1. Udržování vzájemného styku přátelského mezi krajanskými spolky v cizině. 2. Napomáhání radou neb pokyny při zakládání krajanských spolků ve všech státech, kde Čechové žijí. 3. Pěstování a udržování přátelských a kulturních styků českých vystěhovalců s jejich původní domovinou. 4. Zaopatřování pomůcek vzdělavacích jak spolkům tak jednotlivcům. 5. Poskytování podpor a pomoci ve stísněném hospodářském postavení. 6. Udílení porad neb pokynů ve všech záležitostech existence českých vystěhovalců se týkajících.

Organisace sekretariátu je volná; členství je dobrovolné. Spolky (členové) platí sekretariátu z každého člena měsíčně 10 hal. Příspěvek 10 hal. rozděluje se dle usnesení sjezdu následovně: 1. na vydání sekretariátu 2 hal., 2. ochranný fond 4 hal., 3. podpůrný fond 4 hal.

Vedení sekretariátu i časopisu podléhá kontrole dozorčí komise, sídlem v Hamburku, která vyřizuje také veškeré stížnosti na sekretariát i časopis. Běžnou kontrolu finanční správy obstarávají z ochoty revisoři Dělnické Akademie v Praze. Působnost sekretariátu je mnohotvárná. Udílí osobní i písemné porady ve věcech vystěhovaleckých, spolkových i soukromých, stará se o stanovy novým spolkům, zařizuje kočovné knihovničky, které se půjčují na dobu 4 měsíců, obstarává výběr a nákup knih. Občasně sprostředkuje příležitostné přednášeče nebo aranžuje sám přednáškovou cestu, při čemž na hražení výloh poskytuje příspěvek až do 50 procent. Zpráva jeho za dobu od 1. září 1908 do konce srpna 1910 uvádí, že spolkům bylo zapůjčeno celkem 1039 svazků knih, z nichž většina byla později spolky za sníženou cenu zakoupena. Porad bylo uděleno 595, intervenováno bylo 24krát na hejtmanstvích, místodržitelství i v ministerstvech, hlavně ohledně skandálních případů libovolného vypovídání rakouských příslušníků z Pruska, a v záležitostech vojenských a církevních. Pro zjednodušení spolkové správy vydány normální spolkové legitimace a jiné potřeby spolkové. Správní agenda vykazuje za dvě leta 1353 dopisů a 6000 oběžníků.

Z činnosti podpůrné spravuje sekretariát: fond ochranný, z něhož poskytuje se podpora na přesídlení od 20 do 100 K. Těm příslušníkům, kteří pro spolkovou činnost byli ze země svého působení bez jiného oprávněného důvodu vypovězeni; vyplaceno bylo K 65·—. Fond podpůrný, z něhož vyplácejí se příspěvky členům dlouho nemocným nebo jinak nezaviněným neštěstím postiženým; vyplaceno bylo K 2311·51. Celková finanční zpráva za výše uvedené dvouletí uvádí v příjmech: Hotovost při sjezdu r. 1908: časopis K 670·97, ochranný fond K 178·07; od 1. září 1908 do 31. srpna 1909 přijato K 10.945·97, do 3. srpna 1910 K 17.432·37; úhrnem příjmů K 29.227·38; vydáno v téže době v prvém roce K 8879·05, v druhém roce K 13.533·61; úhrnem K 22.412·66; hotovost 1. září 1910 K 6814·72, celkové jmění časopisu i sekretariátu (s připočtením inventáře a pohledávek) K 8904·72. V příjmech i vydáních zahrnuty jsou sekretariát, časopis, podpůrné fondy,

kalendáře, odznaky a sbírky na školu pro děti českých vystěhovalců. Tolik ku posouzení finanční agendy sekretariátu.

Čtrnáctidenník „Český Vystěhovalec" měl přede dvěma lety náklad 2800 čísel, nyní 3750—4000; příjmy jeho za toto dvouletí byly K 12.365·68, vydání K 11.521·18. Když nastaly v Německu štvanice proti Čechům následkem protiburšáckých demonstrací v Praze, přinášel „Č. V." také německé zprávy, většinou citáty z článků časopisů německé strany v Rakousku, týkající se národnostní otázky v Čechách, které sloužily českým dělníkům za pomůcku při vysvětlování pravého stavu věcí dělníkům německým. Stejně tak učiněno, když v nedávné době počaly se v říšskoněmeckých časopisech objevovat podivuhodně zkroucené názory vídeňských dopisovatelů o podstatě sporu mezi autonomisty a centralisty v Rakousku, vyličující české dělnictvo jako nacionálně šovinistické, a vyvolávány tím antipatie právě proti v Německu pracujícím příslušníkům organisací centrálních. Založením zvláštní zahraniční korespondence strany stala se i tato informační činnost „Č. V." méně naléhavou.

Kapesního kalendáře českých vystěhovalců vyšly dosud tři ročníky (1909, 1910 a 1911) v nákladu 1800, 2500 a 2700 exemplářů.

To je zhruba vše, co pro informaci naší veřejnosti možno říci o českých dělnických spolcích zahraničních. Jsou kulturním doplňkem cizozemských organisací odborových a humanitním zřízením podpůrným. Tímto směrem hodlají se vyvíjet i nadále.

MARIE MAJEROVÁ:

Ženy za Velké revoluce.

V MĚSÍCI září vydal pařížský časopis „Figaro" nádherné illustrované číslo, věnované francouzským ženám za revoluce. Na koho vzpomíná Francie dnes, s klidnou tváří tloustnoucí republiky, čí památce posvěcuje nákladná vydání svých representačních časopisů? O jakých zapomenutých hrdinkách poví nám úvaha Arnošta Daudeta, které odvážné tváře, zářící strašným ohněm, zjeví se nám v sansculotském odění, s krátkou suknicí, se šavlí a s trojbarevnou kokardou na vyžehleném čepci, v kroji, jak jej známe ze starých rytin?

Nezdá se, že by na tyto ženy myslila dnešní Francie. V pudrované paruce představuje se tu jako první francouzská žena — rakouská princezna Marie Antoinetta.

Krutý byl los této dcery královské, ale jako ona byly sťaty tisíce žen, jichž svědomí vůbec nebyla obtížena vinou, tisíce matek ještě nešťastnějších, tisíce dobrých republikánek, které umíraly jen vinou hrůzného zmatku a nedopatření, a jichž plebejský život měl tutéž cenu jako život královnin. Jejich jmena upadla v zapomenutí, jejich tváří nezvěčnil žádný malíř, a jestliže snad psaly z vězení dojímavé

dopisy na rozloučenou svým nejbližším, nikdo nestaral se o jejich uchování — a když se i uchovaly, tlí v hlubokých knihovnách Bibliothèque Nationale, kde nepovšimnuty nechal je ležeti historik Taine, neboť nehodily se pro jeho první čtenářstvo, komunardy rozhořčené, a pomine je i kritik jeho Aulard. Tento moderní a nestranný dějepisec, kráčeje ve stopách Tainových, v mnohém opravil jeho zaujaté, zkroucené zprávy a soudy o době hrůzovlády, zvedl mnohý prudkou rukou Tainovou smačkaný dokument, jenž mluvil ve prospěch revolucionářů... ale těch skromných vzpomínek na stíny heroických žen sotva si všimne i nejsvědomitější historik. Jejich utrpení a jejich hrdinské činy zaznamenány jsou pouze jako hnutí nesmírných mass; v tomto rozvlněném a běsnícím moři není místa pro utrpení individuelní. V dějinném popisu šíleného chaosu, v jakém Francie byla od pádu Bastilly do prvního konsulátu, vyskytuje se hojnost jmen mužských s přídomky chvalitebnými nebo mrzkými, méně však jmen ženských. Ženy jednaly, srazivše se v houfce, a jednaly obyčejně, když muži umdlévali nebo stávali se zbabělými. Ženy neuznávaly sofistik všelikých smluv, vedlejší byla jim jakákoliv politika, a nikdy nedbaly promyšleného postupu; jejich jednání bylo živelné, náhlé, přes to však nevzplálo bez konkretních, snadno hmatatelných příčin. Hospodyně dlouho nevšímaly si bouření v ulicích, pokud šlo jen o jmena, o osoby, třeba královské, pokud hlas vzbouřenců žádal věci abstraktní, nehmotné, těžko přístupné prostým myslím; jakmile však nedostávalo se chleba, a ani za peníze nebylo lze ho dostati, a čekání od nejčasnějšího rána v dlouhých řadách před pekařskými krámy nemělo konce ani výsledku, tu přišla doba hospodyň. Jak dlouho budeme ještě probouzet se ráno k hladovému životu, k bitvě o chleba, a jak dlouho ještě ranní písní bude nám pláč nenasycených dětí? Matky hladových dětí nepobouří jméno Marie Antoinetty, ani nenaplní radostnou nadějí slavný zvuk jména generála La Fayetta; ji dovede rozhořčit jen křiklavý nepoměr mezi bohatými hostinami v palácích aristokratických, kam její závistivé oko lačně pokukuje, a mezi dlouhým řetězem nešťastných matek hladovících dětí, čekajících před pekařskými krámy. Ji dovede vyhnat do ulice jen bída, lepící se na tělo studenými dotěrnými prsty.

Za chladného říjnového rána r. 1789 žena, kterou měšťáčtí a k mocným úlisní dějepisci marně snaží se zlehčiti, špiníce ještě po staletích její pověst, mladá žena udeřila na buben a volala do pustých ulic slova o drahotě, o hladu, o hladových dětech. Hlas její pronikl dřevěnými okenicemi, nalezl ohlasu v srdcích hospodyň, které sestupovaly v zástupech vyrážejíce zoufalé výkřiky a svolávajíce všechny své sestry v nouzi a utrpení... Křik stával se hlasitější, bylo lze rozeznávati poznámky o drahotě obilí a o pomstě; zazněly výzvy: Na radnici! Ke králi do Versailles!

Lavina žen s hlavami bídou opilými táhla ulicí a pobrala s sebou vše, co potkala z žen: dělnice, dámy, prodavačky z tržnice, šičky. Všechny povykovaly, mnohé byly ozbrojeny starými, bezcennými zbraněmi. Z každé ulice, jíž minuly, přidala se k nim nová posila,

ať dobrovolná či nedobrovolná. V 7 hodin byly již u radnice, kde hlasně žádaly chleba a zbraně; čeho se jim nedostalo, vzaly si násilím. A buben znovu zavolal je a nalehavě vyzýval:

„Do Versailles!“

Ve Versaillích sídlil král a ve Versaillích zasedalo národní shromáždění — kdo z obou měl by dáti hladovým ženám chleba? Den byl smutný, deštivý, cesta meudonským lesíkem namoklá a blátivá, ale hrdinské ženy šlapaly odhodlaně bědnými střevíci do bláta, v čele s občankou Théroignovou, hlídající jediné, blátem těžce se vlekoucí dělo.

Angličan Carlyle, popisující Revoluci v krátkém odstupu čtyřiceti let, nazývá tyto hrdinné ženy Menádami. Třeba je s povýšenou ironií chladnokrevného Angličana nazýval, jak činí, i ucouranými povstalkyněmi, budou v očích budoucnosti hrdinnými ženami, neboť ony pohnuly celou Paříž, vzrušenou i malátnou, a vyvlekly ji svým příkladem do Versailles, za králem.

Vzpomínám občanky Théroignové, dívky s kaštanovými vlasy a s nevšední krásou, které podařilo se přemluvit a přátelsky naladit k vzbouřeným ženám celý flanderský pluk, za což dostalo se jí nectných jmen a uštěpačných poznámek od těch, kdož v teple hřejivých krbů psali její historii.

A vzpomínám mladinké štukatérky Luison Chabhradyové, zvolené mezi dvanácti ženskými posly řečnicí. Měla uloženo mluviti s králem. Mluvila s ním a přemožena mdlobou kácela se k zemi, když Ludvík XVI., dvorně ji zachytil. Tato dívka přijala svoji odměnu dříve. Ženy v studeném blátě a dešti čekající nechtěly spokojit se slovy, jež v odpověď přinesla deputace, žádaly písemná prohlášení, žádaly věci viditelné a hmatatelné . . . nejmilejší býval by jim hned skutečný, pečený chléb. A tu zatím dvornosti a slova! . . . Nebohá Luison, málo chybělo, bývala by oběšena za odvahu, s jakou chopila se svého poslání.

Zastavenícko u krále nebylo posledním činem hrdinských, hladem a bídou vydrážděných žen. Vtrhly do národního shromáždění volajíce:

„Chleba, ne tolik dlouhých řečí!“

Výkřik ten opět zdůrazňuje zvláštní povahový rys ženy, který se projevuje ve všem jejím konání. Široké a dlouhé projednávání parlamentní, mnoho řečí a málo činů je ženě cizí. Její domácí práce většinou jest tradicionelně přejatá a neskýtá velkých otázek k řešení; a které snad se objevily, daly se rozluštit jednoduchými kombinacemi, vedoucími k cíli jistě a přesně, a nesoucími ovoce bez dlouhých výpočtů. Žena má logiku prostou a jasnou, bez umělých jemnůstek, úskoků a složitostí. Pociťujeme tuto skutečnost zajisté i dnes, při politické agitaci, na jejíž bezúspěšnost slyšíme se všech stran stálé jen nářky, a již ani závratně stoupající drahota všech životních potřeb nedovede korunovati žádoucími výsledky.

Otázky hospodářské zajímaly ženy vždy před otázkami politickými. Jako v roce 1789, tak o celá čtyři leta později — o leta, která svým významem v politickém uvědomění davu vyvážila věky

— jsou to opět ženy, které se bouří z nouze a z nedostatku. V únoru 1793 prohlásil Konvent válku Anglii; v Paříži, aristokraty opuštěné, bylo sice mnoho nadšení, ale málo chleba. Vše podražilo nesmírně, a pekaři chystali se zdražiti chléb o jeden sou na 4 librách; komuna zasedající od 10. srpna minulého roku předešla tomu, zaplativši pekařům náhradu. Věděla, co činí. Ale přes to nepřestávali mluviti o zdražování ani pekaři, ani řezníci, ani zelináři. A mýdlo, kterého bývala libra za 13 sous, stálo nyní 32! Malí řemeslníci, klempíři, ševci stěžovali si do nedostatku materiálu; co bylo, bylo nesmírně drahé a tak řemeslo vázlo. Našli se apoštolé, kteří vysvětlovali lidu, kdo zaviňuje tuto hroznou drahotu. Jistě jsou uchvatitelé, kteří chytrácky shromažďují obilí, zavírají je před vyhladovělým lidem, aby ve vhodnou dobu mohli je draho prodati. Řemeslníci byli pobouřeni, pobouřeny byly i jejich ženy, když toto pochopily a uznaly. Nejvíce rozhořčeny byly pradleny, které drahotou mýdla byly poškozovány těžce ve své živnosti. Dovedeme si představit, jakou kalamitu ve všech domácnostech způsobil naprostý nedostatek mýdla; zajisté že i dnes bylo by nám těžko bez čistého prádla spodního; pomysleme však na tehdejší modu krajek, bílých čepečků a zástěrek! Třebaže daleko již se tak nehýřilo v úborech jako za Ludvíka XVI., a duch revolučního demokratismu smetl všechny zbytečnosti, přece jen k vnější toiletě mužské i ženské potřebí bylo velmi mnoho bílého plátna, které přec musilo často se prát! Špína a hlad — toť bylo příliš! Třikrát poslána byla petice 84 departementů do Konventu. Žádala zákon o potravinách. A zase trousily se poznámky, výkřiky, pomluvy. „Konventu se to mluví, nají se do syta den co den!“ — „Sám občan Saint-Just i se svými obdivuhodnými theoriemi jest z počtu spokojených. Sytí svůj žaludek každého dne!“

Poznámky přecházely znenáhla v hlučné projevy, v přesné požadavky, v hrozby. Rozneslo se, že po Seině blíží se lodi s nákladem mýdla.

Pradleny rozběhly se tam a vrhly se na lodi.

„Dejte nám mýdlo za 13 sous, nebo si ho vezmeme!“

S nábřeží vrhly se na Konvent. Byla neděle, den, kdy Konvent přijímal deputace. (Dokončení.)

JUDr. THEODOR ŠMERAL:

Předloha zákona o vyvazení kmetů v Bosně a Hercegovině.

ZBYTKY hospodářského feudalismu v Bosně a Hercegovině tkvící v poměrech agrárních nápadně dlouho udržují se při životě. Zatím co ve Francii už Veliká revoluce odstranila výhonky feudalismu v poměrech agrárních, zatím co revoluce buržoasní 19. století po evropském kontinentě zrušily feudální „dávky“ a „roboty“, když už i Rusko dávno bylo provedlo akci

vyvazovací na osvobození venkovských nemovitostí od středověkých břemen — v Bosně a Hercegovině ještě dnes existuje veliký problém: otázka kmetská.

Poddanský poměr v Rakousku byl výslovně zrušen 7. prosince 1848, což bylo znovu potvrzeno v císařském patentu ze dne 31. prosince 1851. A článek 7. základního státního zákona o všeobecných právech občanských rakouské ústavy z r. 1867 prohlašuje:

„Každý poddanský poměr a svazek nevolnický se zrušuje. Každý dluh i dávka z titulu děleného vlastnictví spočívající na nemovitostech jest vykupitelna a nesmí býti do budoucna žádná nemovitost obtížena takovouto nevykupitelnou dávkou."

A země, které od okamžiku annekčního aktu staly se státoprávní součástí říšského svazku, znají ještě: agovské a begovské vlastnictví půdy, kterou vzdělávají — kmetové.

Psáti o vývoji kmetovského poměru a agrární otázky v Bosně a Hercegovině vedlo by příliš daleko. Stačí připomenouti, že do roku 1878 náležely země tyto k Turecku a že agové i begové, skoro všichni mohamedáni, původně za podpory státní moci dostali se k vlastnictví půdy násilím. Dnes jest určitá část agů a begů pravoslavných a katolických, ale velká většina těchto nabyla práv k pozemkům až po okupaci. Za doby turecké vlády se kmetové několikrát vzbouřili. Evropa si zahrála v r. 1878 na ochránce potlačovaných a Rakousko-Uhersko zpívalo lapaným ptáčkům pěknou písničku, že jako mandatář Evropy vysvobodí lid bosenskohercegovský. Zástupce Rakousko-Uherska na kongresu berlínském hrabě Andrassy mluvil na kongresu, jak bude prvým úkolem správy v okupovaných zemích řešení agrární otázky.

Dvaatřicet let uplynulo a poměry agrární zůstaly ve stejném stavu, v jakém byly před r. 1878. 3. března roku 1910 bylo císařským listem nařízeno společnému ministru financí, aby byla v prvním bosensko-hercegovském sněmu zemskou vládou předložena osnova zákona o poskytování zápůjček na vyvazení kmetských usedlostí Bosny a Hercegoviny. Zemská vláda nařízení vyhověla a v nynějším zasedání předlohu v bosensko-hercegovském sněmu rozdala. *

Této osnovy zákona sluší si nejdříve povšimnouti po stránce zevnějšku. Se vším důrazem budiž konstatováno, že opravdu překvapuje, co zemská vláda bosenská rozdává ve sněmu jako „Osnovu zákona o poskytování půjček na dobrovolné vyvazení kmetovských usedlostí Bosny a Hercegoviny"; nic více a nic méně nežli 18stránkovou knížečku v rozměrech čtyřhaléřové brožurky předkládá poslancům, na $6^1/_2$ dvacetiřádkových stránkách obsažena jest předloha zákona a motivy všeho všudy — na deseti strá-

* Osnova zakona o davanju zajmova za dobrovolno otkupljivanje kmetovskichselišta u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, Srpska dioničarska štamparia 1910.

nečkách. Jakýkoliv materiál, který by u této příležitosti měla zemská správa publikovati, zejména statistika o kmetech, jich poměrech majetkových, o dávkách odváděných kmety — úplně chybí.

§ 1. předlohy praví: „Kmetovské usedlosti v Bosně a Hercegovině mohou se vykupovati jenom dohodou „gospodara zemje i kmeta“. — V motivech se to odůvodňuje: „Tím s jedné strany nemají býti dotčeny vlastnické poměry, které se ustálily starými zákony země, a s druhé strany řešením kmetské otázky bude tento stav spojen s intensivním zvelebením hospodaření, které jest nejstarším a nejzávažnějším základem pro blahobyt lidu. Zemská vláda už dávno ubírá se za cílem, aby ulehčováním a podporováním dobrovolného výkupu kmetů pomáhala volnému vlastnictví, aby se šířilo . . .“ Velmi zajímavě provádí se tu tanec mezi vejci. Na jedné straně zdůrazňuje se „ochrana poměrů ustálených starými zákony“, na druhé straně horuje — pro volné vlastnictví nemovitostí. Motivy vládní osnovy přes všecko horování pro volné vlastnictví nemovitostí příkře vyslovují se proti jediné cestě, která v nejkratší době mohla by vésti k osvobození půdy, proti povinnému vyvazení kmetské půdy: „Jenom dobrovolné vyvazení kmetských usedlostí může býti předmětem této osnovy zákona, protože by se povinné vyvazení kmetských usedlostí těžko dalo uvésti v soulad se zákony (!), které se vztahují na pozemkové vlastnictví, a protože by jím došlo k zmatku v hospodaření, takže by se, jak třeba, nechránily ani zájmy kmetů ani „gospodara zemljišta“ a nastala by nejistota a ohromná (!) škoda pro ekonomické poměry celé naší země.“ — „Není pochybnosti o tom, jak tomu bylo i jinde s povinným vykupováním pozemků, které by se provedlo bez ohledu na hospodářskou sílu kmetů, že dostavil by se následek, že za několik málo let zakrvácela by se většina vyvazených malých usedlostí a dostala opět do rukou jenom několika velkých vlastníků půdy. Tak by se dnešní stav vrátil, dokonce ještě ve formách daleko horších pro — národní hospodářství.“ Co tu čertů namalováno na stěnu, varujících před zákonem na vysvobození všech kmetů závazně a co nejrychleji! Nesoulad se zákony, zmatek v hospodaření, nejistota, škoda, zničení malých statků. I v Bosně a Hercegovině platí jako všude právní zásada: „Lex posterior derogat legi priori“, takže v případě opravdové vůle dalo by se zákonodárství upraviti tak, aby tvořilo souladný právní řád i se svobodným lidem venkovským. Všecky další argumenty vládní osnovy jsou podivné, zejména nesprávné na první pohled jest odmítání povinného vyvazení z důvodu ochrany malých usedlostí. Kdyby agové a begové neviděli v trvání kmetství svého prospěchu, pak jistě by na něm houževnatě nelpěli a nedožadovali se pomoci vlády. Kmetové musí odváděti „třetinu“, „čtvrtinu“, „pětinu“ atd. žně v přírodninách agovi. Stoupáním pozemkové renty, melioracemi vzniklými přičiněním kmeta stoupá hodnota i cena usedlostí a vzestup ten jde k dobru begům i agům jako zákonným vlastníkům. Při všeobecné tendenci

vzestupu cen produktů agrárních za vlivu uplatňujícího se agrarismu cena kmetských dávek rapidně stoupá, a kmet stále musí odváděti — třetinu, čtvrtinu, pětinu ... Kdyby už před deseti roky byla bývala zahájena vyvazovací akce, kdyby dle tehdejších cen přírodnin byly bývaly dávky kmetské kapitalisovány a od té doby amortisačními annuitami spláceny, dnes už by annuity, obsahující zúročení i amortisační kvotu, byly daleko menší nežli obnáší cena odváděných dávek. V tom tedy spočívá jádro otázky: begové chtějí súčastniti se prospěchů ze vzestupu pozemkové renty a vidí větší výhody do budoucnosti v přijímání přírodnin nežli pevně určených peněžních annuit. A vláda počítá s vlivem begů a agů a podporuje jich lehce vypočítatelnou spekulaci.

§ 2. vládní předlohy zní: „Za podmínek, které jsou vytknuty v tomto zákoně, bude poskytovati zemská správa na dobrovolné vyvazování kmetských usedlostí zápůjčky oněm kmetům, kteří nemají potřebného kapitálu či mají jenom část, pokud za to zažádají." — § 3.: „Za tutéž pomoc zemské vlády ... mohou kmetové zažádati i tehdy, když s úspěchem použijí práva předkupního, které mají ke kmetské půdě." — § 4.: „Zemská vláda se zmocňuje, aby za účelem získání kapitálu potřebného ... vydala dlužní úpisy ... pod jménem „Obveznice za otkupljivanje kmetova". — § 5.: „Půjčka se poskytne na knihovní vklad současně s knihovním převodem vlastnického práva s dosavadního „gospodara zemjišta" na dosavadního kmeta jako vlastníka nového." — § 6.: „Půjčka se poskytuje v hotových penězích. Na žádost petenta o půjčku za dohody s pánem usedlosti může se půjčka poskytnouti v dlužních úpisech na vyvazení kmetů a v tom případě se dlužní úpisy odebéřou v nominální ceně." — § 7.: „Půjčky smí býti poskytnuto jenom v té výši, pokud jí dle jmění žadatele jest vůbec potřebí, aby se dotyčná usedlost vykoupila; ale půjčka nesmí převyšovati cenu, na kterou vládní úřad odhadne nemovitost, jež má býti vyvazena." — § 8.: „Půjčka bude poskytnuta jenom těm kmetům, jichž samostatná existence — když se vykoupí — bude zajištěna hospodářskou silou. Odhad, žádost za půjčku a zjištění poměrů žadatele spadá na místní politické úřady, vyřizování žádosti děje se zemskou vládou." — § 9.: „Za týchž podmínek mohou býti převzaty staré — už splácené — dluhy za vyvazení kmetů, či konvertovány dle předpisů tohoto zákona, když dotyční dlužníci o to požádají." — § 10.: „Úroková míra zápůjček jest shodná s úrokovou mírou obligací na výkup kmetů. S úroky musí dlužník spláceti amortisační annuity dle plánu na splácení dluhů ..." — § 11.: „Neplatí-li dlužník včas, za to, co bylo třeba platiti, musí platiti 5% úroky z prodlení. Rovněž i útraty s exekucí placení spadají na dlužníka." — § 12.: „Zápůjčky se splácejí v pololetních lhůtách annuitami, v nichž jsou úroky i amortisace. Volnou dohodou budiž určen počet annuit na splacení zápůjčky. Lhůta na splacení nebudiž zpravidla kratší nežli 30, delší nežli 50 let." — § 13.: „I dříve, nežli uplyne určená lhůta, smí dlužník zaplatiti úplně či

částečně kapitál — — — — —.“ — § 14.: „Podrobné předpisy o tom, co třeba učiniti k obdržení zápůjčky na vyvazení kmetů i o tom, za jakých modalit třeba takové půjčky schváliti, zajistiti, vyplatiti a spláceti, vydá zemská vláda zvláštním nařízením. Rovněž nařízením ustanoví podrobné předpisy o formě, úrocích, vydávání a slosování obligací na vykoupení kmetů.“ — § 15.: „Dospělé úroky i anuity vybírají berní úřady způsobem, který je předepsán pro vybírání daní — — — — — — — —.“ § 16.: „Všecka podání, týkající se přijímání i poskytování půjček, jsou úplně piosta kolků a poplatků.“

§ 17. dává výkupným obligacím privilegium pupilární jistoty a pod. a § 18. jako poslední § zákona prohlašuje: „Zákon tento vejde v platnost dnem vyhlášení. Od té chvíle nesmí se jiným způsobem nežli dle tohoto zákona zemských peněz či zemské garancie jinak používati k poskytování či zajišťování půjček k vyvazení kmetů. — Soukromé závody ztrácejí svá práva i privilegia, jež jim dána v tom směru, a nemají práva na náhradu škody.“

Tak zní tedy návrh zákona, z něhož některá místa z důvodu nutné stručnosti vynechána, což v textu vyznačeno vytečkováním či ležatými čárkami.

V motivech předlohy považuje se ještě za nutno uváděti, proč této dobrovolné vyvazovací akce chopila se zemská správa, neponechavši ji ústavům soukromým. Až dosud dostávali kmetové od priv. zemské banky pro Bosnu a Hercegovinu na sprostředkování zemské správy ve formě hypotekárního úvěru jenom polovinu onoho obnosu, kterého potřebovali k vykoupení usedlosti, druhou polovinu musili sehnati sami. Poněvadž kmetové velmi zřídka mají hotové peníze, musili už prodávati dobytek a uzavírati zápůjčky s lichváři, aby získali potřebný obnos. Zemským úvěrem přirozeně bude tento zjev paralysován.

Motivy osnovy shrnují charakteristiku návrhu zákonného následovně: „Osnova tato .... hleděla k tomu, co jest schopno podporovati šíření svobodného vlastnictví půdy dobrovolným výkupem kmetů a pokud to možno, zajistiti budoucnost vykoupených kmetů; s druhé strany chrání plně práva — gospodarâ zemlje . . .

A to druhé jest plná pravda. Na dnešní ekonomické, sociální a kulturní poměry jest to velmi povážlivo, že zájmy lenních pánů v Bosně a Hercegovině, zájmy agů a begů došly takového respektu. Bosenská vláda uvidí brzy, že toto její „rozřešení“ agrárního problému nebylo rozřešením — žádným!

DR. BOHUMÍR ŠMERAL:

Polští soudruzi a náš poměr k německé straně.

KDYKOLIV vyvine se nějaký zásadně důležitý sporný názor mezi námi a německou stranou, vždycky vídeňské vedení klade veliký důraz na to, aby proti nám vedle sebe mělo zástupce jiných slovanských národností z Rakouska,

aby vyvolán byl dojem, že jsme úplně osamoceni a že i sociální demokraté slovanských národností v Rakousku jednání naše odsuzují a vedení německé strany dávají za pravdu. Tato taktika má pro nás jistě morálně škodlivý význam, zejména pokud se dojmu vyvolávaného za hranicemi týče, ale i tento může míti jenom přechodně, a pokud naše stanovisko jest věcně správné, v souhlase s třídními potřebami českého proletariátu, na konečný výsledek našich vnitřních sporů nebude míti vlivu.

Nejvíce počítá při tom vídeňské vedení německé strany na polské soudruhy z Haliče. Nemáme také příčiny zakrývati, že tito pravidelně staví se ve vnitřních našich sporech příkře proti nám, po bok soudruhů německých. Považují nás za zarputilé nacionální šovinisty a tím úsudkem se netají. Poněvadž pak právě polští sociální demokraté z Rakouska jsou v cizině, zejména v Rusku a Německu, v obou těchto státech i od marxistických Poláků považováni za přehnané nacionalisty, tím výtky z jejich úst proti nám působí přirozeně ještě silněji. „Když i Daszynski, který sám je krajní šovinista, říká, že vy jste šovinisty takovými, že se musí proti vám zakročit, to už musí býti u vás pěkné poměry!“ Takový výrok slyšeli jsme doslova v Německu, takovým dojmem působí suggesce vídeňských korespondencí v cizině, když je potvrzena některým z polských soudruhů z Haliče.

Vídeňské vedení strany také snaží se za každou cenu tuto polskou dekoraci pro svou taktiku udržet. Nikdy nesmí být zapomenuto, jak „Arbeiter-Zeitung“, která v každém hnutí naší strany vidí hned „šovinismus“, když polští soudruzi v Haliči účastnili se royalisticko-měšťácko-nacionalisticko-klerikální oslavy grunwaldské a když proto marxistický tisk celé Evropy na ně útočil, z vlastní iniciativy vyžádala si od nich článek, kterým se tento čin schvaloval a hájil! To „Arbeiter-Zeitung“, která nebývá shovívavou k žádnému jinému nacionalismu, leda členů své vlastní redakce, jistě neudělala z přesvědčení, nýbrž z taktických ohledů, aby vůdči polští soudruzi z Rakouska byli tím bližší vídeňskému vedení německé strany a tím vzdálenější nám.

Právě na vývoji poměrů v polské straně však jest pozorovati, že taktika, na které dnes ve Vídni neústupně se trvá, taktika zavírání očí před oprávněnými potřebami potlačených národů a taktika národnostního i politického oportunismu mohla by se stát osudnou vzestupné dosavadní linii sociálně demokratického proletariátu v celém státě. Národnostní i politický oportunismus jest pro sociální demokracii živlem rozkladným, zejména ve státě s mnoha národnostmi, kde to, co je oportunní pro jednu, je neoportunním pro druhou, a naopak. Vzdaluje od sebe strany různých národností, vnese tendence rozkladu i do stran jednonárodnostních. Máme již varovný příklad Čechů, Italů, ale i v Haliči již jest pozorovat zárodky vnitrostranických obtíží, které sice teprve v několika letech dozrají, ale které budou mnohem vážnější než je dnes náš spor o formu odborových organisací,

které co do důsledků snad s tendencemi odcizení odborového hnutí od politického, které dnes vedení německé strany, domnívajíc se, že bojuje proti nám, pro budoucnost samo sobě připravuje, dají se porovnati. O tom, že jednou právě polští soudruzi to budou, kteří, až my budeme mít poměr k vídeňským soudruhům dávno urovnaný, když vyspějí, svedou s nimi prudký zápas nejen o odborovou autonomii, nýbrž přímo o rozluku, ani nemluvě. Už dnes, o čemž ve Vídni, spoléhající na naprostou přesnost svých informací, možná není ani tušení, v Haliči jest mezi Poláky silný autonomistický proud a významní členové polské strany říkají veřejně, kdyby odborový konflikt českoněmecký přišel po 10 letech, že by byl pro ně dobrým, nyní s hlediska jednostranných polských prospěchů že je předčasným.

Podnětem k vyslovení těchto myšlenek jest nám několik fakt z poslední doby, na které považujeme za vhodno české soudruhy upozornit.

Ústřední orgán říšsko-německé sociální demokracie „Vorwärts" dne 14. prosince v rubrice „Záležitosti strany" přináší toto:

„Zarážející methoda boje. Z Krakova bylo nám, jakož i jiným sociálně demokratickým redakcím a čelným soudruhům zasláno sdělení, kterým se varuje před listem „Mlot" („Kladivo"), legálně vydávaným ve Varšavě. Soudruzi Bebel, Jaurés a jiní, již poslali listu projevy sympatií, stali prý se obětmi klamných informací, neboť jmenovaný varšavský týdenník jest prý „protirevolučním listem", jejž podporovati znamená prý poškozovati polské dělnické hnutí. Oproti tomu budiž konstatováno, že krakovští zasílatelé nacházejí se na omylu. Takoví mužové jako soudruzi Bebel a Jaurés jsou jistě zcela přesně informováni o politické povaze listu, jemuž vyslovují sympatie, a o osobách, které při něm spolupracují. Denuncovati jakožto „protirevoluční" list, při němž pracují Karski, Rosa Luxemburgová, poslanec petrohradských dělníků ve druhé dumě Alexinski, Rappaport, Oda Olbergová, jest nápadem tak groteskním, že ani nejvyšší nevole nad existencí a zdárným prospěchem varšavského marxistického listu nemůže tak nemotorný způsob boje omlouvat. Mělo-li by snad slovo „protirevoluční" naznačovat, že varšavský list odsuzuje mimo jiné postranní nacionalistické skoky, jakož i terroristická dobrodružství, pak většina sociálních demokratů v ostatních zemích, jmenovitě však německá sociální demokracie stojí na stejném stanovisku."

Z tohoto prohlášení, uveřejněného v oficielní rubrice „Záležitosti strany" v ústředním listě říšsko-německé sociální demokracie, vysvítá, jaký názor panuje v směrodatné cizině o krakovském vedení polské strany v Rakousku, jehož představitelem jest soudruh Daszynski a které jest v ostrém rozporu s marxistickým křídlem polských soudruhů v Německu a Rusku, jež representují Karski a Luxemburgová. Jedná se o totéž vedení polských soudruhů v Haliči, které pro domácí naše poměry v Rakousku nezná nyní žádnou důležitější nutnost, než bojovat proti našemu „šovinismu", bojovat proti němu společně s německými soudruhy ve Vídni, kteří sice uznávají za správnou účast polských soudruhů na slavnosti grunwaldské, desetitisícům dětí českých proletářů ve Vídni však za žádnou cenu nepřiznají právo na českou školu.

Že i mezi německými soudruhy v Rakousku nejsou polští soudruzi z Haliče všude posuzováni tak jako ve Vídni, toho dokladem jest zpráva, uveřejněná rovněž v rubrice „Záležitosti strany“ v čísle ze dne 9. prosince libereckého „Freigeistu“. Citujeme ji v doslovném překladu:

„Proti nacionalistickému kursu v polské organisaci Německa. V polském volebním spolku v Katovicích konal soudr. E. Caspari, redaktor polského listu strany, přednášku o stanovisku dělnické třídy ke grunwaldské slavnosti. Ukazoval, že dělnická třída nemá žádného důvodu oslavovati vítězství polského feudalismu a vyslovoval se proti způsobu boje představenstva polské strany, které, jak známo, vytýkalo hakatismus redakci „Leipziger Volkszeitung“ za to, že tato vystoupila proti účasti na grunwaldské slavnosti. V diskusi, ve které bude pokračováno ještě v příští schůzi, mluvil mezi jinými také druhý redaktor listu polské strany (současně člen polského představenstva strany pro Německo), soudruh Mieczkowski. Velebil polskou minulost, v níž bylo potlačování menší než kdekoliv jinde a prohlašoval, že grunwaldská slavnost jest protestem proti hakatismu; národní potlačování, jak nyní vládne v Prusku, doléhá na všechny třídy národa, proto prý musí také obrana proti němu býti společná. Také Bebel, jenž jednou prohlásil, že by vzal pušku na rameno, kdyby byla vlast v nebezpečí, nehájil by ohroženou kulturu svého národa přece sám, nýbrž společně s jinými třídami. — Tím jest ústy soudr. Mieczkowskiho samého jasně prokázáno, že členové polského představenstva strany vystupují pro účast na nacionalistických slavnostech. Polské představenstvo strany stojí totiž blízko P. P. s. (Polské straně socialistické), která holduje nacionálním tendencím a k níž patří také naši polští soudruzi z Rakouska. Tito, jak známo, také súčastnili se nacionalistickými stranami pořádané grunwaldské slavnosti, kdežto marxistické křídlo polského dělnického hnutí (Představované Kurskim a Luxemburgovou. P. r.), sjednocené v sociální demokracii Polska a Litevska, účast na ní odmítlo.“

Tolik „Freigeist“. Zvědavě čekáme také, až dojde autentické znění řečí soudruha Daszynského z Ameriky, který tam právě mešká na agitační cestě. Dle kusých zpráv, které o nich už přišly a dle zpráv amerických listů nesou se zase tónem, který bude novým klassickým dokladem toho, do jaké míry polští soudruzi společně s vedením německé strany v Rakousku mohou nás viniti z „nacionalismu“.

Nejdůležitějším měřítkem pro národnostní objektivnost polských soudruhů v Haliči jest však poměr, v jakém žijí se soudruhy národa, s nímž bezprostředně sousedí a jenž je v Haliči od Poláků utlačován, se sociální demokracií ukrajinskou. A tu upozorňuji — také vídeňské soudruhy — na obsáhlý článek, jenž právě tento týden vyšel v revui ukrajinské strany „Naš Golos“ z péra soudr. J. Bačynskyjho („Vzájemný poměr sociálně demokratických stran polské a ukrajinské ve východní Haliči“). Článek tento jest pravým vyhlášením války polské straně stranou ukrajinskou. Třeba nemůžeme odtud do podrobnosti zkoumati fakta v něm uváděná, tolik z něj vyplývá nade vši pochybu, že dosavadní poměr mezi oběma stranami je neudržitelný a že i v Haliči už jsme uprostřed podobného konfliktu, který jest mezi námi a Němci, v Tridentu mezi Italy, a jemuž hrozí propadnouti i Slovinci a Chorvati. Když nic jiného, všeobecnost těchto zjevů jest dokladem, že se jedná o velké problémy našeho vývoje, které se nedají řešit ani rozhoř-

čenou „energií“ ani získáváním jednotlivých osob, ani zastíráním nebo odkládáním sporných věcí, které jsou s to některé skupině v společném hnutí způsobit nepohodlí okamžitých rozpaků.

Uvádíme tato fakta z toho důvodu, aby uvědomili si je čeští soudruzi a byli klidni, když v nynějším přechodním stavu proti vedení naší strany operuje se výtkami „nacionalismu“ a p. Hájíme to, co považujeme za nutné pro český proletariát a za spravedlivé ve smyslu našeho programu. Dobře jsme si vědomi a nikdy nezapomeneme, že jsme stranou třídní, mezinárodní a jaké z toho plynou pro nás povinnosti. Ale jako vystoupíme proti tomu vždycky, kdyby hranice těmito zásadami určené třeba i od našich přátel měly být překročeny, tak zůstaneme pevni v hájení toho, co považujeme za správné, spravedlivé a pro vývoj sociální demokracie v Rakousku za nutné. A myslíme, pokud národnostní objektivity se týče, že jistě sneseme porovnání i se soudruhy polskými i — s vedením soudruhů německých. Nejsou sporným problémem v Rakousku pouze otázky odborové formy! Je nejvyšší čas, aby o celé soustavě politické a národnostní taktiky zahájena byla mezi stranami různých národností diskuse. Jak horlivě a s jakou trpělivostí na př. ve vyrovnavací komisi plní se usnesení společného zastupitelstva učiněné z podnětu německé strany za účelem odborové dohody! Proč až dosud německá strana nedala podnět a proč nevyvinula nejméně stejné úsilí k jednání o revisi národnostního programu, ač stejně ona jako my byla k tomu zavázána usnesením sjezdovým? I zde jest nutno ihned jednat! Na jednom těle, kterým jsme přes všechny okamžité neshody a nedorozumění, nelze léčiti jen jednu ránu a druhou nechati lhostejně krvácet. Více než vše jiné vzájemná nedůvěra leží dnes mezi námi, a tu jen jednáním o všech jejích příčinách lze odstraniti. Sporným problémům, které klíčí v sociálně demokratickém hnutí v Rakousku, jest nutno míti odvahu pevně zírat tváří v tvář, neskrývati hlavu do písku. Jinak by v budoucnosti věc nám všem společná mohla utrpěti škody, kterým dnes jest ještě možno předejíti.

FR. HOUSER:

Autonomní a demokratická škola na Curyšsku.

PŘEKROČÍME-LI nejzápadnější hranici naší říše, octneme se ve Švýcarech, opustíme Němce tyrolské a jsme hosty Němců švýcarských. Obojí jsou příslušníci téhož národa, ale hned za hranicemi lze postihnout nejeden odchylný rys života švýcarského. Jsou to zejména jiný názor na stát a jeho správu a vliv církve. Zprvu jsou hospodářské podmínky obou větví hodně podobné, ale čím dál na západ, tím jsou odchylnější. S nápadnějšími jejich rozdíly jsou téměř všechny projevy života lidu pod-

statně různé. Obyvatelstvo na Curyšsku, jeho práci a snahy, nelze srovnat s jeho soukmenovci žádného kraje tyrolského, ač je město Curych od Tyrol jen asi tak daleko jako Budějovice od Prahy.

Když jsem přijížděl k Curychu, upoutal mou pozornost hovor dvou nízkých ramenatých mužů, dle oděvu, řeči i způsobu dělníků, kteří mluvili o nastávající volbě okresního soudce v tom městě. Zájem prostých lidí o obsazení místa úřednického vzbudil můj podiv. Poslouchal jsem pořád pozorněji, když jsem z jejich řeči vyrozumíval, že na soudcovské místo jsou kandidáti dva, a každého že chce prosadit politická strana, ke které patří; jednoho liberálové, druhého sociální demokraté. „Liberálové mají skoro všude lidi ze svých řad“, to byl tenor rozhovoru, a „nic nedbají, že by se měli ustanovovat úředníci s ohledem na nás, kteří jsme posud v menšině. Soudci mají mnoho sporných případů z našich vrstev a projednávají je dle názorů a zvyků té třídy, ve které se narodili a vyrostli.“ Večer toho dne jsem byl v Curychu ve schůzi, která měla na programu onu volbu. Tam jsem se dověděl podrobnějších zpráv o práci a postavení okresních soudců. Celý kanton je rozdělen na 11 okresů a spory v nich rozhodují soudy, jež sestávají z presidenta a sboru soudců, mající obyčejně 4 členy; v Curychu je jich však 25. U okresního soudu se vyřizují zejména spory o nájem, námitky proti novým stavbám a provádí konkursní řízení. President rozhoduje samostatně civilní pře v ceně 50—200 franků, a jiné záležitosti sporné se vyřizují sborově. President i ostatní členové okresního soudu se volí všeobecným právem hlasovacím ode všech občanů v okrese a sice na 6 let a nejsou vždy právníci. Poznal jsem později presidenta okresního soudu venkovského, jenž býval stavitelem; před ním zastával ten úřad učitel.

Druhý den procházel jsem Curych. Bylo nedělní odpoledne, v ulicích plno lidí, v očích radost z oddechu po týdenní klopotě. Z parku od zemského musea zaslechnu vřískavé vytrubování čtyř pěti dechových nástrojů. Podle několika uniforem mužských i ženských vedle hudebníků poznávám, že se jedná o nějakou akci armády spásy. Seskupilo se nás kolem padesáti. Na židli uprostřed shromáždění vystoupil asi třicetiletý muž a začal vykládat o obrození lidí. Každý ať zpytuje své svědomí, kolikrát za den svým jednáním sebe sama ponižuje. Mnohé ty chyby jsou už naším zvykem, jiné vzrostly na náruživost. Mluví proti pijáctví způsobem prostým, uvádí truchlivé denní případy z pijáckého života, a každá věta jakoby pramenila v hloubi jeho přesvědčení, a gesta, tvář i oči strhují posluchačstvo. Děvčata s černými klobouky, na nichž jsou stuhy s nadpisem Heilsarmee, nás obcházejí a nabízejí časopisy té zvláštní církve.

Usadil jsem se na Curyšském jezeře v obci o 7 tisících obyvatel. „Dnes večer je koncert na podporu poškozených povodněmi,“ pravil můj hostitel, „jsem členem zpěváckého spolku a zpívám také, přijďte, produkce je v kostele.“ Místo na kůru stojí 2 franky a frank, celý dolejšek kostela je přístupen obecenstvu beze vstupného. Znamenitý koncertní sál, tím vhodnější, že není nikde oltářů. Po-

slouchám Bachovu fugu pro varhany, vážné arie Saint-Saënsovy, Händlovy a Schubertovy, vlastenecké sbory, velebící sílu a odhodlanost a krásu domácího kraje, ženské sbory, opěvující lásku, a solový zpěv sopranistky, plný vášně a milostného roztoužení. Při koncertě účinkovaly všechny místní pěvecké spolky — je jich sedm — a čistý výnos byl přes 1200 franků. Noviny to konstatovaly, právě tak jako zaznamenávaly veliké obnosy získané v jiných obcích, ale nikde nejmenovaly osoby, aby vynášely jejich obětavost a zásluhy. Pozoroval jsem i jindy, jak se vžilo mínění, že pomáhat jiným je občanská povinnost.

Pro celé Curyšsko je charakteristický kraj, v němž se rozkládá jezero Curyšské. Jeho dlouhá kotlina patří k nejpůvabnějším ve Švýcarech. Její dno tvoří bledě zelená hladina vodní, po obou stranách vystupují nad ní horské hřbety o 400 i 500 m., a v dálce se bělají ledovce Glarských alp. Po obou březích jsou veliké obce, tak četné a husté, že se zdají tvořit s Curychem jediné ohromné město. Jsou v nich veliké podniky průmyslové, nádherné villy a zejména mnoho budov hospodářských, dole při břehu stěsnaných, ale čím více na svazích, tím řídčeji roztroušených. Curych je velkoměstsky, pravidelně stavěn, ale venkovské obce jen vyjimkou. Většina domů stojí v zahradách. Okolo bývají květiny, jichž jsou Švýcaři velikými milovníky; také okna, vikýře schodiště, pavláčky jsou zdobeny květinami. Všude jsou veliké zelinářské zahrady, obilných polí však nespatříme. Vzácná půda je co nejdokonaleji obdělávána. Rodí výborné víno, a proto jsou tam četné vinice.

Ostatní plodnou půdu zabírají ovocné zahrady, louky a lesy. Ovocné stromy, zvláště šlechtěné hrušně s vysokými kmeny, se sázejí v takovém množství a v takových rozlohách, že tvoří hotové lesy. Půda a dobytek ve stájích jsou předmětem péče a píle sedláků, jaká je u nás nevídaná, a pramenem zámožnosti. Nejen při jezeře, i v odlehlých koutech horských lze najít u nich značnou inteligenci a poměrný blahobyt. Ale také jiné třídy obyvatelstva mají slušné příjmy. Dle zpráv poslední úřední statistiky o mzdách 18 různých povolání dělnických nejméně jsou placeni nádeníci ve strojírnách, mají průměrně denně franků 4·20, nádeníci na stavbách 4·20, pomocní dělníci slevačští 4·50, obráběči ve strojírnách 4·65, mlynáři 5, knihaři 5·20, mechanikové, soustružníci, strojní zámečníci a zedníci 5·40, stavební zámečníci a klempíři 5·50, vyučení slevači 5·75, bednáři 5·90, dřevodělníci 6·20, montéři a instalatéři 6·26, sladovničtí 6·50, malíři a štukatéři 6·70, sazeči 6·90, litografové franků 7·20. Abych se zmínil ještě o jedné třídě občanstva: kapitalisté tam shrabují rovněž tak veliké zisky jako jinde.

Švýcary nejsou země nesmiřitelných nespokojenců; své obyvatelstvo slušně živí, po stránce duševní mu zaručují plnou svobodu rozvoje a pomáhají mu, a o veřejných záležitostech nechávají rozhodovat občanstvo samo. Dějiny švýcarského lidu je dlouhá řada těžkých bojů za neodvislost. Dobyl jí a zařídil se ve své vlasti tak, že jeho ústava bude asi ještě dlouho ideálem ostatním národům evropským. Tady jsou slova autonomie a demokracie plna

životního obsahu, stát a občanstvo je tu tentýž pojem. Švýcaři jsou na své svobody hrdi, mluví rádi o svém státním zřízení a 1. srpna pořádají dokonce jeho oslavu. Je to slavnost na památku založení prvního spolku Waldstädtských kantonů na Rütli r. 1291. V Curychu i v obcích venkovských osvětlují domy, na návrších zapalují ohně, parníky a čluny na jezeře bohatě světly dekorované upomínají na benátskou noc, ulicemi prochází hudba a za ní spolky s vlajícími prapory a zástupy lidí.

Jak se v tom prostředí vyvinula škola a jak mu slouží? Škola je všude charakteristickým znakem života národního, jeho přítomnost se v ní zrcadlí, ale je také ukazatelem tužeb, v jichž splnění národ doufá, neboť škola neučí mládež chápat pouze dobu přítomnou, nýbrž ji vychovává pro budoucí, dokonalejší způsob společenského života.

Horská povaha curyšská s obcemi malými a od sebe vzdálenými je příčinou, že velká většina škol má jen jednoho učitele. Podobně jako u nás na malých vsích chodí do nich žactvo všech osmi roků, které musí pobýti ve škole. Děti každého ročníku tam tvoří třídu, je tedy v jedné učebně všech osm tříd, i jmenují podle toho školy o jednom učiteli osmitřídní. Kde je větší počet školních dětí, jsou k učení povoláni učitelé dva, tři i více, jako u nás. Nejdokonalejší škola obecná je ona, kde je učiteli přiděleno žactvo jediného ročníku, ale takových není na Curyšsku mnoho. Školní mládež chodí do své školy obecné, která se tam nazývá elementární, pokud neučiní zadost své školní povinnosti nebo nepřejde na školu vyšší. Zůstává v ní po 8 let, třeba měla jen jediného učitele, a nevyhledává, ani když je odrostlejší, škol lépe organisovaných v sousedství. Rozlehlé horské obce mívají také 2 samostatné školy, každou o jednom učiteli, a vyučující děti po 8 let. Je-li v obec sloučeno několik osad, mívá každá školu vlastní a děti vychodí pouze elementární školu domácí, třeba by měla jen jednoho učitele.

Klíč k tomu úkazu je v názoru na školní práci. Škola má poskytovat mladému pokolení příležitost, aby nabylo potřebných vědomostí a zručností pro život. Učí tedy mnohým předmětům a buduje v mládeži základy všeobecného vzdělání. Ale ke vzdělání patří nejen vědomosti, nýbrž i šlechetné nitro. Pravé vzdělání se neprojevuje jen věděním, jeho známkou je spíše souhlas vnitřního přesvědčení a zevnějšího konání. K tomu nevede vyučování mající na zřeteli vštěpování poznatků, ale vychovávání. Curyšská škola staví vychovatelský moment do popředí své činnosti, všechna její práce má být prolnuta vychováváním. Má mnoho vyučovacích hodin, v nichž obohacuje nejen ducha, ale hlavně vzdělává duši chovanců. Na školách, v nichž jsou žáci jednotlivých roků školních pro sebe, lze snáze vyhovět vyučovacímu úkolu, na školách o jednom učiteli snadněji úkolu vychovatelskému. Učitel vychovává žáky plných osm let, i pozná dobře jejich vlohy a náklonnosti, v malých obcích je mu znám i domácí život dítek a může tedy dle něho užívat jednotlivých prostředků vychovatelských; mimo to je velmi významno, že školy nedělené mají všude malý počet žáků, takže

učitelova činnost je intensivnější než v místech větších. V celém kantoně připadá na učitele průměrně 52 žáků, na učitele školy nedělené počet menší. Na školách nedělených či osmitřídních je asi šestina učitelstva, na školách o 7 a více učitelích tři čtvrti.

Školní budovy jsou nezřídka chloubou obcí. Neodlišují se od ostatních stavení kasárnickým rázem, ale větší rozlohou, nákladnějšími fasádami, vížkami a hodinami. Nové školy v horských vesnicích se podobají nejednou panským sídlům. I jejich zařízení bývá velmi vhodné.

Školní rok počíná v květnu, a děti, které do školy vstupují, musí být již šestileté. Povinnost školní trvá plných 8 let, mládež, která se ze školy propouští, je čtrnáctiletá. V 7. a 8. školním roce může být v létě vyučování omezeno, a to tak, že se učí týdně vedle tělocviku a ručních prací jen 8 hodin, jež se věnují zejména němčině a počtům. O tom, má-li se na škole zavést v létě omezené vyučování, rozhodují obce. Nyní je má asi čtvrtina žáků zapsaných v 7. a 8. školním roce. Bývalo na venkově velmi časté, ale je pořád více opouštěno; každý rok se usnášejí nové obce, aby se dětem dostávalo vzdělání pečlivějšího a zavádějí jednou pro vždycky pravidelné vyučování i pro dobu letní.

Školu nelze poznat v době mimo vyučování. Budova, nábytek a učebné pomůcky jsou bezcenná slupka, není-li v nich žáků a učitele. Správné představy o škole nelze nabýt mimo vyučování, je k ní potřebí poznat denní život školní a jeho práci. Vybírám tudíž některé charakteristické obrázky, jež jsem zachytil při návštěvách ve škole.

Bylo asi 5 minut před vyučováním, když jsem přišel s učitelem ke škole. Školní budova stojí uprostřed kaštanového hájku, jenž má místo trávníku upěchovanou půdu posypanou hrubým pískem. Pod stromy bylo plno dětí, běhaly a křičely. Vešli jsme dovnitř a vyhledali 3. třídu. Lavice byly dětmi zpola osazeny, hochy i děvčaty. Učitel pozdravil jako když přichází domů a 20—25 dětských hlasů mu odpovědělo; ale ne najednou, ne sborem, nýbrž tak přirozeně, jako odpovídá na váš pozdrav společnost známých, vstoupíte-li do místnosti, kde jsou shromážděni. Některé děti vystupovaly z lavic, šly k němu, podávaly mu ruku, jako to dělávají přátelé, vyptávaly se ho anebo mu sdělovaly různé věci: povídaly, že se včera učily, že byly s matkou na malinách, že špačkové z budky na jejich zahradě vyvedli mladé a chtěly vědět, budou-li mít tělocvik na hřišti nebo v tělocvičně. Děti přicházející do školy šly přímo k učiteli, podávaly mu ruku, oslovovaly ho a on je. Ta důvěrnost upomínala na poměr dětí k otci. Když učitel vyzval žáky, aby se posadili na svá místa, poslechly v největším klidu a počalo vyučování.

Učitelé volí s oblibou ten způsob vyučování, že vyvolají v dětech zájem o předmět a další práci ponechávají žákům samotným. Duševní síly dětské jakoby se rozpoutaly, třídu ovládne myšlenkové jiskření, jež zažíhá interes i v žácích slabších, že jsou všichni cele učením zabráni. Učitelé jakoby stáli v pozadí a nenápadně žactvo

vedou, že si sotva které z dětí myslí, že by o učení rozhodovalo méně než učitel. Vyučování přírodopisu nebylo školácké dotazování, vyvolávání a odpovědi, ale rozhovor, takový asi, jaký by vedla mnohočetná rodina. Při zeměpise formovalo 10 žáků na modrém papíře položeném na stole ze sypkého písku břehy Curyšského jezera, horské hřebeny, jimiž se vypínají, a kotliny, kterými jsou prorvány, a měli upřímnou radost, když světla a stíny pískových tvarů se shodovaly s kresbami na školní mapě a poznali, jak mapa světlem a stínem udává výšky.

Uvedu jednu z takových hodin. Učitel mne vyzval, abych šel k němu do 1. třídy. Veliká učebna, jedna polovina prázdná, druhá osazena šestiletými hochy. Hovořili hodně hlučně, ale na učitelovo znamení rázem ztichli, a když byl na tabuli pověšen veliký namalovaný chroust s nožkami pečlivě rozloženými, uklouzlo několika hochům polohlasité „sächs". Někteří počítali bez vyzvání jako pro sebe: „ajns, cvej, drej, fiér, föif, sächs". Žáci opakovali, o čem byla v poslední hodině řeč. Na učitelovy otázky zdvihali pravé ruce, vztyčovali ukazováček a volali „ich, ich", žádajíce o vyvolání. Potom vyměnil učitel obraz chrousta obrazem rodiny.

(Pokračování.)

Přehledy.

Politický.

Bienerthova vláda podala 12. pros. demisi a ta byla císařem přijata. To jest „událostí" měsíce. Než i tato krise vyvíjí se čistě po rakousku. Bienerthovo ministerstvo padlo, ale Bienerth vládne dále. Teprve po Vánocích bude jednáno o sestavení nového kabinetu a i pak není jisto, zda dosavadní ministerský předseda zmizí v politickém propadlišti. Naopak, nejčetnější jsou hlasy, že Bienerth oblékne se do nového programu, upraveného podle toho, zda zdaří se nebo nezdaří českoněmecké vyrovnávání, obklopí se novými ministry a zůstane na svém stolci. Nedostatek politické zásadovosti je nejcharakterističtějším znakem Bienerthovy osobnosti, nedostatek politické zásadovosti je nejcharakterističtějším znakem vládní methody v Rakousku. Proto Bienerth tak hodí se pro své místo. Jak nahoře jest obliben, o tom svědčí, že následník trůnu při telegrafické zprávě o podání demise, již dostal na honech v Hanoversku, chtěl okamžitě odejeti do Vídně: „Musím držeti našeho Bienertha." Lidové strany tyto okolnosti měly by pohnouti k důrazné a souhlasné manifestaci, aby při řešení krise ministerské předsednictví dostalo se do rukou člena parlamentu a aby i v tomto ohledu uplatnily se ústavní důsledky říšské volební reformy.

Příznačným jest, že Bienertha neporazila ani oposice ani jeho vlastní neúspěchy, nýbrž jenom sobectví vládní strany, intrika Poláků, kteří vedle německých měšťáků, svobodomyslných i klerikálních, byli jádrem vládního Bienerthova bloku a v jeho ministerstvu mají dva své lidi. Příčinou jejich útoku na Bienertha je zákon o průplavech. Zákon tento byl definitivně usnesen a nabyl platnosti roku 1901. Průplavy, o jejichž stavbě rozhodl, měly býti dávno stavěny, nyní měly býti téměř již hotovy. Když ale zákon už byl dávno zákonem, najednou se poznalo, že výpočty, na nichž spočíval, jsou nesprávné, že by stavba stála skoro dvakrát tolik než bylo rozpočteno, a vláda nemajíc peníze, jednoduše ho neprováděla. Tento

postup jest ovšem nesprávný. Když shledala, že zákon o průplavech nemůže provésti, měla ho dáti vláda novým zákonem změniti nebo zrušiti. Na toto opatření netroufal si Bienerth sehnati většinu a proto k němu nesáhl. Průplavový zákon však znamená veliké hospodářské prospěchy pro Halič. Proto poslanci polského klubu, jejichž posice doma jsou mezi voličstvem silně ohrožovány lidovým hnutím, zejména sociálně demokratickou agitací, naléhali na jeho provedení. Osobní jejich neshody s ministrem financí jejich tlak ještě zvyšovaly. Když pak Bienerth nemohl jim vyhovět, dali mu prostě na jevo, že neručí za to, budou-li při hlasováních pro vládu členové polského kola přítomni v dostatečném počtu, což při nepatrnosti vládní většiny znamená vyhlášení přímé oposice. Tak zasazena byla rána do srdce vlády, která přes podřízenost své hlavy i údů tak houževnatě se držela. Nekrolog ovšem bude možno psáti až po vánocích.

Říšská rada konala tentokráte předvánoční zasedání jenom zcela krátké. Sešla se 24. listopadu, 16. prosince měla poslední schůzi. Pozdní její povolání odůvodnila vláda vyjednáváním na zemském sněmu českém. Nitě, zpřetrhané v Praze před 20. listopadem, nepodařilo se více navázat a 22. listopadu byl i český zemský sněm odročen. Ve chvíli, kdy se rozcházel, domníval se býti ministerský předseda Bienerth ještě pánem situace. Připravoval ještě před vánocemi nové česko-německé porady ve Vídni, ty však, když vláda donucena byla k demisi, byly odvolány. Při přípravách k nim německé strany měšťácké ohradily se proti tomu, aby ke konferencím o národnostní dohodu byli snad také přibíráni sociální demokraté z Čech — zřejmý to důkaz, že dohodě nepřejí a že odhodláni jsou mařit vše, co by mohlo působiti k posunutí dnešních poměrů směrem ku národnostní spravedlnosti. Před sestoupením se říšské rady byla dne 21. listopadu uzavřena také delegace.

V prvé schůzi poslanecké sněmovny předložila vláda rozpočet na r. 1911 (potřeba 2.818,196.936 korun, uhrada 2 818,507.772 korun, přebytek, ovšem jen fingovaný, docílený velkými škrty, přehnaným odhadem výnosů daní a účetní manipulací (311.836 K), dále rozpočtové provisorium na prvých 6 měsíců r. 1911 a žádost na povolení k nové půjčce, prý na železniční investice, ve výši 135 milionů korun. Tentokráte však se vláda neměla opovážiti, aby sněmovnu pozdě svolanou hned hnala do projednávání svých předloh. Drahota byla přes léto takovým agitátorem a nespokojenost obyvatelstva jest dnes tak všeobecná, že musilo býti ustoupeno stanovisku hájenému sociálními demokraty a především jiným že sněmovna byla nucena jednati o této otázce. Hned v prvé schůzi bylo proto zahájeno jednání o zprávě drahotního výboru. Otázkou drahoty zabývala se pak poslanecká sněmovna celý týden a s uspokojením možno tentokráte konstatovat, že debata, o které bez přeháněni možno říci, že ji sociální demokraté ovládali, tentokrát nezůstala pouze akademickou, nýbrž že učiněna byla některá cenná positivní usnesení 26. lst. přijat návrh, aby utvořen byl fond na podporování levných bytů, jenž do r. 1921 dosáhne 25 mil. K, a aby stát převzal záruku za půjčky na levné byty do výše 200 mil. Jako opatření proti drahotě masa usneseno bylo 1. pros. připuštění dovozu zmrzlého masa z Argentiny do Rakouska, opatření to, jež sociální demokraté již na podzim r. 1907 snažili se v parlamentě prosadit a proti němuž tehdejší ministr orby vystoupil s bezvýhradnou odmítavostí. Nyní jest zásada protržena, argentinské maso k nám může. Nebyl sice schválen sociálně demokratický návrh na dovoz množstvím i časově neomezený, neprošlo ale také stanovisko, jež jménem vlády hájil ministr obchodu Weisskirchner, aby dovolen byl přívoz cizího masa jen v omezeném kvantu a jen do konce r. 1911. Přijatý kompromisní návrh posl. Stölzla povolující neomezený dovoz masa na dobu potřeby nevyhovuje sice našemu požadavku současně je však porážkou křesťansko-sociálního ministra a za ním stojících agrárníků. V drahotní debatě byla přijata současně ještě celá řada resolucí, z nichž politicky nejvýznamnější jest resoluce sociálně demokratického posl. Moraczewskiho, jejímž přijetím většina sněmovny ukázala, že trvá na provedení průplavového zákona z r. 1901, který pak hned několik dní na to stal se Bienerthově vládě osudným.

2. prosince započala poslanecká sněmovna prvé čtení rozpočtového provisoria, 7. prosince je skončila a přikázala výboru. 9. přistoupila k prvému čtení vládní předlohy o prodloužení rakousko-uherské banky, o poskytnutí práva této bance vydávat daně prosté bankovky do výše 600 mil. K místo dosavadních 400 mil. a o placení hotovými. V debatě o této předloze poukázal mluvčí sociálně demokratického svazu na právní nepřípustnost obsaženou ve vládní osnově, která chce způsobit stav, aby placení hotovými stalo se v Rakousku zákonem za určitých podmínek po případě i tehdy, kdyby je poslanecká sněmovna neschválila. Podle úmyslu vlády a předsednictva mělo býti první čtení bankovní předlohy skončeno v sobotu 12. prosince. Nestalo se tak však vinou vládních stran, které připustily, že pro nedbalost a neúčast jejich poslanců sněmovna byla nezpůsobilou účastnění. Dostala se tedy do výboru bankovní předloha až 13., téhož dne, kdy ministerstvo oficielně ohlašovalo parlamentu svou demisi.

Od té chvíle, co Bienerth sdělil, že demisse. ministerstva je přijata, bylo okamžitě |cítit, že velká brzda dělnosti se uvolnila. Parlament pak konal sice již jen dvě schůze, ale v těch vyřídil vše, co jest nezbytně nutné, aby v ústavním hospodaření státu nemuselo nastat přerušení. Nepovolil však také nic více, než je k tomuto účeli potřebí. Z krátkosti lhůt, na nichž povolili poslanci rozpočet i prodloužení privilegia rakousko-uherské banky, možno vyciťovat, že chtějí vytvořit záruky, aby po vánocích sněmovna nemohla býti dlouho ponechávána doma, současně aby ale také ještě dvorní kruhy nemohly se jinak rozmyslit, aby snad je nenapadlo sáhnout k opatření rozpuštění sněmovny a n o v ý c h v o l e b 14. prosince ve druhém a třetím čtení odhlasováno bylo prodloužení provisorního jednacího řádu; prodloužení nsneseno opět na rok, s jednou změnou proti dosavadnímu stavu: právo předsedovo vylučovat poslance ze schůzí bylo zrušeno. V poslední schůzi 16. prosince pak parlament ve druhém a třetím čtení vyřídil rozpočtové provisorium, ale podstatně jinak, než žádala vládní osnova. Nepovolil je na šest měsíců, nýbrž pouze na tři, půjčku pak vládě povolil o 25 8 mil. menší než žádala, totiž 109·2 mil. K. Poněvadž pak na vyřízení bankovní předlohy vzhledem k nejasnosti o příštím složení vlády nebylo vůbec možno mysliti, dal souhlas k prodloužení privilegia rak.-uh. banky do 15. února. V posledním okamžiku, takřka se zavazadly v ruce, poslanci dali jako obyčejně konečný souhlas ještě k některým menším předlohám, o něž není vážnějšího politického sporu: k nové úpravě služby právních praktikantů, k snížení potravní daně pro Krakov a k řadě návrhů nouzových. Z pilných návrhů, o nichž sněmovna dle nynějšího jednacího řádu jedná vždy na konci schůze a které v tomto období vyřídila, zmínky zasluhuje návrh soudr. Beera na snížení tarifů při dopravě hnědého uhlí a návrh týkající se poměrů poštovních oficiantů. V předposlední schůzi 15. prosince provedeny byly také nové volby delegace.

23. listopadu uzavřen jako poslední zemský sněm dolnorakouský, když po příkladu německých „liberálů“ z Korutan usnesl se doporučit snížení povinné školní návštěvy na venkově na 6 let. — 24. listopadu utvořil se společný „Český klub“, jako jednotné parlamentární sdružení všech českých měšťáckých poslanců. Hned den na to, 25. listopadu při volbě předsedy a při všech hlasováních, kterých se od té doby účastnil, projevil nový klub takovou různorodost zájmů a takový nedostatek discipliny, že těžko lze mu prorokovati delší život do budoucnosti. Klub má nyní 83 členy. — 27. listopadu vzdal ze zemského mandátu realistický poslanec dr. Štemberka, 30. zemřel agrární zemský poslanec Máša, 6. prosince zemřel vynikající člen mladočeské strany, bývalý poslanec ředitel Hypoteční banky dr. G. Blažek. — 14. prosince publikován pastýřský list všech rakouských biskupů, štvavě psaný proti škole, učitelstvu, reformě manželského práva, proti modernismu a proti politicky „podvratným“ tendencím. — 15. prosince zemský výbor český usnáší se na finančních opatřeních, kterým nutno rozhodnou a rychlou akcí obyvatelstva čeliti. Dle jeho usnesení má býti cestou absolutistickou, pomocí prostého císařského nařízení zavedeno a hned od nového roku prováděno zvýšení zemské přirážky z 55 na 65%, dále má být rovněž cestou nařízo-

vací obnovena pivní dávka a vedle toho všeho má finanční referát vypracovat předlohu o nové samostatné zemské dávce z nájemného! *B. Š.*

Odborový.

Domácí. V litografickém odboru trvá již tři týdny stávka asi 1600 dělníků a dle všeho stávka se ještě protáhne. Dělnictvo bojuje o uzavření nového a výhodnějšího cenníku, zaměstnavatelé hodlají organisaci úplně finančně vyčerpat a zničit. Dělnictvo vypovědělo cenník, jehož platnost vztahuje se na celé Čechy k 1. září, s platností tříměsíční. Dělnictvo žádalo zkrácení pracovní doby pro kamenotiskaře o 1/4 hod., takže by tito pracovali místo 8 3/4 pouze 8 1/2 hodiny denně; pro chemigrafy žádáno zkrácení o 1/2 hodiny, tedy místo 8 1/2 pouze 8 hodin denně. Pokud se týká mzdy, žádáno všeobecné zvýšení o 4 kor. týdně, pro dělnictvo, které déle 5 roků při odboru je zaměstnáno, žádána minimální mzda 30 K; dalším požadavkem dělnictva bylo poskytnutí dovolené, jejíž doba trvání řídí se dle doby zaměstnání při odboru (3 dny až 14 dnů). Proti těmto požadavkům stojí zaměstnavatelstvo, ba naopak, ono chce do smlouvy vsunout ustanovení, která by těžce dělnictvo poškodila. Tak na př. žádají zaměstnavatelé, aby v odboru zaměstnáno bylo dvakrát tolik učňů, nehodlají zvýšit mzdu, ani zkrátit dobu pracovní, ba žádají ještě, aby obsluha strojů pomocí učňů děla se již po prvém roce učebním, a konečně, aby cenník uzavřen byl na 5 roků a 7 měsíců a aby vypršel v době mrtvé sezony. Protože jednání se zaměstnavatelstvem se rozbilo, podalo dělnictvo 12. listopadu výpověď a 26. listopadu vystoupilo z práce. Kromě litografického dělnictva, sdruženého v Litografické Besedě, béře na hnutí podíl též německé dělnictvo, sdružené v Senefelder-Bundu. Německé dělnictvo dostalo výpověď — bylo tedy zaměstnavatelstvem vyloučeno — 10. prosince. Stejně tak hned s počátku stávky litografů vylučováno bylo z práce pomocné dělnictvo knih- a kamenotiskárenské, na schůzi chefů, 8. prosince, usneseno veškerý pomocný personál vyloučiti. Zaměstnavatelé zavázali se již na schůzi 2. října, že solidárně zaplatí 500 K pokuty za každého kvalifikovaného dělníka. Stávka, resp. výluka vztahuje se na celé Čechy; z českých význačných středisek odboru jmenujeme Prahu, Plzeň, Kolín, Nové Město n. Metují, Pardubice, Jičín, ze smíšených nebo německých Liberec, Warnsdorf, Podmokly, Karlovy Vary, Ústí n Labem. Stávkuje přibližně 520 členů Litografické Besedy, 500 členů Senefelder-Bundu a asi 500 pomocných sil. Vyjednáváno během stávky několikráte, posledně 6. prosince, vyjednávání však nevedlo k cíli. Zaměstnavatelé žádali, aby za podklad jednání vzat byl cenníkový návrh jejich, což bylo se strany dělnictva odmítnuto. Chefové úsilovně hledají stávkokaze a zadávají práce do ciziny, aby aspoň z části mohli vyhovět domácím klientům. Boj litografického dělnictva sledován je s pochopitelným zájmem, neboť se jedná o jednu z nejlepších organisací. — Řezbářské dělnictvo v Praze a okolí podalo požadavky, v nichž se žádá úprava mzdy, zkrácení doby pracovní, otázka učenická a pod. Dosud se vyjednává. — Hostinské pomocnictvo vede akci za úpravu mzdy. Na schůzi 17. listopadu v Číšnickém domě konané se usneslo, aby akce ta byla vedena bez ohledu na zdražení piva. — Na schůzi zřízenců zemských a státních ústavů a ošetřovatelek všeobecné nemocnice, konané 19. listopadu, poukazováno na neupravené poměry ošetřovatelek. Mzda je nepatrná (16 K měsíčně), ložnice a strava nedostatečné. — Úprava poměrů v živnosti pekařské byla předmětem jednání společného výboru v ministerstvu obchodu. Projednáván návrh sociálně demokratického poslance Muchitsche na úpravu pracovní doby. Výbor byl toho názoru, že v době drahoty nebylo by vhodno sahati k pronikavým sociálně politickým reformám. Zvláště bylo potíráno zavedení 8hodinné pracovní doby v pekařských závodech, kde pracuje se po továrnicku, zákaz noční práce osobám mladším 18 let, dalekosáhlé omezení práce přes čas, zákonné stanovení mzdy za práci přes čas, jakož i přenesení trestní kompetence na řádné soudy. Společný výbor vyslovil se tím jednohlasně proti projektované osnově zákona a usnesl se, aby nebyla zahájena o osnově podrobná

debata. — Ve prospěch úpravy pracovní doby v živnosti holičské podali sociálně demokratičtí poslanci interpelaci na ministra obchodu. Zákonem ze dne 14. ledna 1910 upravena byla pracovní doba v živnostech obchodních a živnostech jim příbuzných. V základě tohoto zákona vydáno bylo nařízení, dle něhož u živností obchodních a živností jim příbuzných musí býti zavírány krámy o 8. hod. večerní. Z tohoto ustanovení zákona a dodatečného nařízení byla z důvodů naprosto nepochopitelných vyjmuta živnost holičská, která jistě spadá pod rámec citovaného zákona, čímž byly těžce poškozeny zájmy holičských pomocníků v celé říši, poněvadž ještě dnes jest celá řada zaměstnavatelů, kteří závody své nechávají otevřeny až daleko přes 8. hodinu večerní, takže pracovní doba holičského pomocníka obnáší 14 až 15 hodin denně, tedy daleko více, než dovoluje zákon o pracovní době v Rakousku. Také otázka nedělního klidu nebyla luštěna jednotně. Pražské dělnictvo klade následující požadavky: 1. Pracovní doba v závodech holičských nemá započíti před 7. hodinou ranní a krámy buďtež zavírány přesně o 8. hodině večerní, v sobotu o 9. hodině večerní. Polední přestávka nechť trvá půl druhé hodiny a to mezi 10. hod. a 3. hod. odpolední. Pakli nezbytně překročena bude pracovní doba přes 8. hodinu večerní, nechť z přijatého výdělku připadá pomocníkovi 50% odměny. 2. Budiž bez výhrad poskytován půldenní náhradní odpočinek v týdnu. Pomocníku, který jest v závodě zaměstnán nejméně 6 měsíců, budiž poskytnuta ročně třídenní dovolená beze ztráty na mzdě. 3. Budiž zaveden celodenní klid nedělní o Hodech božích v živnostech holičských v Praze a okolí. — Plynárenské dělnictvo libeňské plynárny podalo počátkem prosince požadavky. Mzdy jsou velmi nízké. Tak má zde na př. topič denně K 3·30 ostatní dělníci při těžké práci 3 kor. — Technický personál elektrických podniků vyslal 19. listopadu deputaci na radnici pražskou ohledně úpravy pracovních a mzdových poměrů. — Nezaměstnanost se všemi svými neblahými důsledky počíná růsti měrou povážlivou. Konáno v uplynulém období několik schůzí nezaměstnaných, vyslány z jich středu deputace na radnice i místodržitelství, pomoc obcí však je naprosto nedostatečná. Zde by měly země i stát vyjíti nezaměstnaným mnohem vlídněji vstříc. Dalo by se přece prováděti mnoho různých nouzových prací, jen kdyby bylo poněkud dobré vůle. — Boj pivovarského dělnictva v Sušici skončen obapolnou dohodou 10. prosince. — Protože představenstvo gremia zlatníků zamítlo 21. listopadu požadavky dělnictva zlatnického, podané pomocnickou hromadou, došlo ke stávce. Na hnutí súčastněno 300 dělníků u 60 firem. Během stávky více firem se vyrovnalo. — Truhláři zakončili stávku v Liberci, která byla vedena za 53hodinnou týdní dobu pracovní. Stávka trvala 25 týdnů. Svaz průmyslnický nechtěl připustit dobu pracovní kratší 54 hodin. Stávka skončena úspěšně pro dělnictvo. Také v Plzni po 24týdní stávce dosažena $9\frac{1}{2}$hod. doba pracovní. Pozoruhodno jest, že někteří páni zaměstnavatelé uzavřeli smlouvu s národními dělníky a nyní přes to zavádějí pracovní dobu $9\frac{1}{2}$hodinnou. Stávkou bylo docíleno zvýšení mzdy o 10%. Vedle toho uzavřena pracovní smlouva na dobu dvou roků. Na mnoha místech (Nová Paka, Rovensko, Mlazovice) podány požadavky pro soustružníky píp. Mnohé firmy se vyrovnaly. — Zákon o pracovní době v obchodech netrvá dlouho a již s mnoha stran je ohrožován. Zejména demagogií národně-sociální. Poslanci této strany žádají příslušné úřady, aby v zájmu některých živností (cukráři na př.), mohly být obchody otevřeny déle. Nyní, vzhledem k předvánočním nákupům, povolilo místodržitelství rovněž pozdější zavírání obchodů. Proti těmto vyjimkám, jež hrozí státi se pravidlem, brání se obchodní pomocnictvo. — V uhelných revírech moravskoostravském a karvínském konáno počátkem prosince 16 hornických schůzí, na nichž přijímány resoluce, v nichž se označují poměry za nesnesitelné; delegáti báňských společenstev vyrozuměni, aby správám podali hornictvem vypracované požadavky. — Slovanské úřednické spolky intervenovaly 13. prosince u ministra železnic ohledně pragmatiky. Jednáno bylo o těchto podrobnostech: 1. Aby stanoveno bylo, že slíbený automatický postup počne 1.

lednem 1911. 2. Platnost automatického postupu pro status I. bude výslovně prohlášena s úpravou, že tam, kde postupové poměry absolventů vysokých škol u státních drah jsou nyní lepší, zůstanou i nadále zachovány. 3. Systemisovaná místa nesmějí býti omezována. 4. Pro automatický postup jest směrodatnou dosavadní hodnostní třída. 5. Úředníkům, kteří při zavedení automatického postupu jsou již v VII. a VI. hodnostní třídě, budiž povolena jediná přiměřeně zkrácená lhůta postupu. 6. Otázka zvýšení přibytečného nebude nyní rozluštěna a bude tedy úkolem snažiti se o brzké její vyřízení. Příjmové a hodnostní rozdíly při zařadění úředníků severozápadní dráhy a společnosti státní dráhy buďtež vhodně upraveny. Pro úředníky společnosti státní dráhy, kteří po r. 1885 přistoupili k pensijnímu fondu a platili nyní 5% příspěvek, buďtež vdovské pense a příspěvky na vychování vyměřeny dle ustanovení státních drah se zvratnou platností ode dne postátnění. Ministr železnic odvětil deputaci, že pragmatika vejde asi v platnost od Nového roku, že však zvýšení přibytečného a povolení kratší postupové lhůty z finančních důvodů nebude lze provésti.

Sjezdy a konference. Dne 27. listopadu konali strojníci a topiči konferenci na Smíchově za účasti 26 delegátů. Pojednáno o poměru ke svazu a zvoleno sedmičlenné komité, které má záležitost tuto vyšetřiti a hledat cesty k nápravě. — Dne 11. prosince konán v Pardubicích ustavující sjezd svazu českých hlinařských dělníků v Rakousku. Účastni delegáti z 18 míst v Čechách a na Moravě. Důvodem k ustavení samostatné české organisace a k odloučení se od organisace centrální byly dle slov referentových neudržitelné poměry. Organisace nová se usnesla zřídit agitační okresy a stanovila sekretariát pro Čechy a druhý pro Moravu. Listem svazovým zůstává „Hlinařský dělník". Členům, přestupujícím od centrální organisace k novému svazu, zaručena vydržená práva a výhody. — Dne 8. prosince počala ve Vídni IV. valná hromada ústředního spolku slevačů v Rakousku. Valná hromada byla zároveň jubilejní, neboť organisace trvá právě 20 roků. Bylo zastoupeno 7260 členů 39 delegáty. Usneseno zásadně sloučití se s organisací kovodělníků, leč z taktických důvodů pro tuto dobu od sloučení upuštěno. Vysloveno též přání, aby došlo k brzké dohodě v odborových organisacích. Čeští slévači, kteří svého času z „Českoslov. odborového sdružení" vystoupili, přestoupili nyní ke komisi říšské. Valná hromada usnesla se též na úpravě příspěvků.

Literatura. Česká odborová literatura obohacena byla o nový cenný příspěvek. Jest jím spis J. Ctibora „O mzdových a pracovních poměrech dělnictva pekařského". Ve spisku tomto snesen je velmi cenný materiál, týkající se poměrů dělnictva pekařského.

Cizí. V Porůří, Německo, znamenati lze vážné jitření horníků. Byly podány požadavky všemi odborovými svazy. Na dole Lucas vznikla stávka. — Ve Francii útočí stále železniční zřízenci na vládu pro její opatření při poslední stávce. Na několika místech došlo k sabotáži. — V Anglii došlo k vážnému sporu a ke stávce v loděnicích. Dne 8. prosince byla podepsána smlouva, kterou se spor urovnává, avšak smlouva musí ještě býti potvrzena hlasováním dělníků. Bude-li toto hlasování míti příznivý výsledek, bude práce ihned zahájena. Dle smlouvy má výbor, složený ze tří členů každé z obou stran, rozhodovati při stávkách. Kdyby se členové výboru neshodli, má jimi býti jmenována neodvislá, nestranná osoba, jejíž rozhodnutí bylo by definitivní. Kohokoliv výbor uzná zodpovědným za porušení smlouvy ve spojení se zastavením práce, ať jsou to zaměstnavatelé či dělníci, mají býti odsouzeni dle ustanovení příslušných organisací. — Dne 14. prosince přistoupili na smlouvu kotláři. — V Portugalsku vzniklo několik stávek železničních zřizenců, mlynářů, sklářů. — V Rusku jsou politické poměry stále nejisté a odborovým organisacím se každá agitace znemožňuje. Dne 27. listopadu byli členové petrohradského ústředního výboru odbor. org. zatčeni pro podezření, že chystali demonstrace. — Americká federace práce konala v St. Louis konvenci, na níž bylo zastoupeno 385 delegátů. Ve federaci je zastoupeno dle zprávy 120 mezinárodních svazů, 39 státních,

632 městských, 431 místní a 216 jiných sdružení. Federace přijala zaposlední rok 193.000 dolarů, vydala 178.000, jmění jest obnáší 183 tisíc dolarů. Předsedou federace zvolen opětně Samuel Gompers. — V Chicagu delší čas již trvá veliká stávka krejčí, které se z počátku súčastnilo as 40.000 stávkujících.

Různé. Dne 15. prosince konalo se ve Vídni pokračování dohodovacích jednání komise dosazené k urovnání sporu mezi odborovými organisacemi říšskými a autonomními. Podkladem k jednání byl elaborát komise říšské, který obsahuje zásady společného postupu a dohody. Mzdová hnutí mají býti vedena společně jednotnými výbory, složenými dle počtu zastoupených členů obou organisací. Autonomní organisace platí příspěvek na ústřední obranný fond říšský. Fond tento nevylučuje fondy lokální. Pokud se organisace týká, má býti zanechána každá agitace, která usiluje o rozštěpení nebo přestoupení ještě stávajících centrálních organisací anebo centrálních místních skupin. Autonomní organisace omezí svou činnost na ta místa v Čechách, kde jsou již zřízeny jejich skupiny a platební místa. V těch místech v Čechách, kde jsou již v platnosti místní skupiny centrálních svazů, budiž zakládání nových autonomních skupin zanecháno. V národnostně smíšených místech buďtež v budoucnosti zakládány jedině místní skupiny centrálních svazů. Dohodovací ustanovení. Podrobné vypracování ustanovení a předpisů dohody je věcí jednotlivých svazů a autonomních organisací. Dohoda centrálních svazů a autonomních organisací nesmí však porušiti zde uvedené základní zásady. Před konečným usutečněním a podpisem dohody buďte napřed všechna ujednání předložena odborovým komisím k dobrozdání. Ke všem poradám, které budou s autonomními organisacemi konány, mohou obě komise vyslat své delegáty. Centrální svazy nejsou vázány k uzavření těsnějších svazků s autonomními organisacemi, než je v těchto zásadách uvedeno; přistoupení na takovýto těsnější poměr je ponecháno jejich dobrozdání. Všechna ujednání, která se ve výše uvedeném smyslu s autonomními organisacemi uskuteční, mají platnost až do nejbližšího sjezdu centrálních nebo autonomních organisací. Říšská odborová komise jest oprávněna, aby ve všech otázkách jazykových a národnostně kulturních, anebo v případech, které se dotýkají poměru odborové organisace k politické straně, povolala ku svým poradám zástupce dotyčných národnostních výkonných výborů z politických stran. O podaných návrzích rozvinula se debata a čeští delegáti prohlásili, že návrhy předloží Československému odborovému sdružení a autonomním svazům. Po výsledku svolána bude porada nová. *Emanuel Škatula.*

Družstevnický.

Postup hnutí družstevního čím dále tím více stává se patrnější. To týče se zejména hnutí konsumního, což také vidno ze vzestupu tržby jednotlivých našich družstev. Mnohé z nich vyrovnají se i starším družstvům v cizině. Konsumní spolek v Praze docílil za rok 1910 tržby 921.000 K oproti 621.000 K roku předchozího. Počet členů stoupl na 5014, o celých 1000 více roku předchozího, a čistý zisk obnášel 29.139 K. Tržba za dobu 5letého trvání spolku obnáší 2,110.353 korun a čistý zisk 73.404 korun, z čehož 59.471 koruna byla členům připsána na úspory. Dalším spolkem který vykazuje značné stoupnutí tržby jest konsumní spolek v Brandýse n. Lab. Tržba za rok 1910 obnášela 243.000 korun oproti 142.000 kor. roku předchozího. Konsumní spolek v Ústí n. Orl. vykazuje tržby 142.000 K, o 50.000 K více roku předchozího. Tento rozvoj konsumních spolků má přirozeně i vliv na vývoj mladé velkonákupní společnosti v Praze, která za poslední měsíce docílila tržby více jak 100.000 K měsíčně a dá se očekávati, že prvý milion tržby letošního roku bude docílen. — Vývoj hnutí družstevního jest žárlivě sledován samostatnými obchodníky a tito vidouce bezúspěšnost štvanic vůči konsumním spolkům zakládají sami nákupní družstva obchodnická. Na leden příštího roku svolá jednota obchodních gremií družstevní sjezd obchodníků. — Velkonákupní společnost rakouských konsumních spolků ve Vídni vymohla na rakouské vládě povolení k dovozu 65 va-

gonů argentinského masa, které bude pomocí konsumních spolků vídeňských rozprodávati na konsumenty.

Cizina. V poslední době počíná se mezi českým dělnictvem ujímati hnutí družstevní. V New-Yorku založen byl český dělnický spolek konsumní a v jednotlivých místech konají se přípravy k založení konsumních družstev. Rovněž mezi studenty v Americe jeví se snaha po zakládání nákupních družstev. Na několika universitách stávají nákupní družstva studentů, která dobře prosperují. Celkem je v družstvech organisováno na pěti universitách na 8000 studentů. Tržba družstev obnášela $2^1/_4$ mil. dol. Družstva ta obstarávají nákup psacích potřeb, prádla, šatstva, paliva a j. Jedno družstvo vlastní krejčovskou dílnu. — Koncem roku 1909 bylo v Německu 28.173 zapsaných družstev, největší počet připadá na družstva úvěrní, jichž jest 16.656, družstev zemědělských bylo 3585, konsumních 2222, družstev stavebních 950, zbytek připadá na družstva živnostenská. Počet členů všech družstev páčí se na $4^1/_2$ mil. — Největší konsumní spolek na světě jest v Ledsu v Anglii, týž čítá téměř 50 000 členů a docílil za rok 1909 tržby 41 mil. kor. Spolek vlastní mlýn, pekárnu, továrnu na obuv, klempířskou a kolářskou dílnu. Ve stavebním oddělení zaměstnáno jest 280 úředníků a dělníků, kteří spravují 252 vlastní obytné domy spolku. Spolek má 275 prodejen. — V Glasgově v Skotsku stává společenstevní pekárna, majetek to 174 konsumních spolků, kterou lze nazvati největší na světě. Táž za rok 1909 vyrobila za 25 mil. kor. a zaměstnává 1232 dělníky a zřízence. — Svaz konsumních spolků ve Skotsku vydal k posledním volbám do dolní sněmovny v Anglii provolání, v němž apeluje na členy konsumních spolků, aby hlasovali jen pro ony kandidáty, kteří se zaváží, že budou působiti k tomu, by hranice byly otevřeny pro dovoz živého dobytka a postaví se proti uvalení cla na dovoz. Další podmínkou jest, aby vyslovil se kandidát, jaké stanovisko zaujímá k t. zv. Osbornskému rozsudku, dle něhož zakázáno jest odborovým organisacím, aby ze svých prostředků podporovali politické strany.

J. Jirásek.

Hospodářský.

Odbyt kartelovaného železa v Rakousku za měsíc říjen t. r. se poněkud zlepšil oproti soudobí v roce 1909. Tyčového a faconového železa prodáno více o 37.000 metrických centů, nosičů o 1368 metrických centů a hrubých plechů o 769 metr. centů. Úpadek prodeje vykazují pouze kolejnice a sice o 21.447 metr. centů. Méně příznivou bilanci vykazuje obchod se železem v prvých deseti měsících t. r. Oproti téže době roku loňského prodalo se sice tyčového a façonového železa o 304.325 a nosičů o 15.533 metrických centů více, avšak za to hrubé plechy vykazují úbytek 99.348 a kolejnice 264.417 metrických centů. Pokles tento zaviněn jest nedostatečnými objednávkami kolejnic, které proti loňsku vykazují pokles téměř o třetinu. Že se hrubých plechů prodalo letos od ledna do konce října skoro o 100.000 metrických centů méně, dokazuje, že krise v průmyslu strojnickém dosud trvá v plné síle. Avšak i v této situaci se daří železárnám velice dobře, jak dokázaly poslední bilance Pražské-železářské společnosti a Alpské společnosti montanní. Nový důkaz podává akciová společnost železáren rotavsko-nýdeckých. V poslední schůzi správní rady této společnosti předložena byla bilance za první období obchodní, obsahující 18 měsíců. Bylo usneseno navrhnouti valné hromadě dividendu K 24·—, t. j. 8 procent. Reservnímu fondu přikazuje se K 150.000·— a na nový účet převádí se K 88.571·—. Společnost převzala železárny Nosticovy v Rotavě a Petzoldovy v Nýdeku v r. 1909. Akciový kapitál její obnáší 10 mil. K.

Těžba uhlí v Rakousku za měsíc říjen vykazuje rovněž malé zlepšení. Tak vytěžilo se za uvedenou dobu uhlí kamenného 11,976.334 metrické centy oproti 11.095.774 metr. centům v roce 1909 a 11,829.419 metr. centům v soudobí r. 1908. Uhlí hnědého se vytěžilo 29,059.823 metr. centů oproti 22,026.946 metr. centům v soudobí roku 1909 a 22,650.204 q v roce 1908 Za prvních deset měsíců t. r. byla těžba následující: Uhlí kamenného se vyzískalo 115,210.678 oproti 114,545.111

metr. centům v soudobí r. 1909 a oproti 118,474.995 metr. centům v r. 1908. Uhlí hnědého 206,040.715 metr. centů oproti 213,507.888 metr. centům v r. 1909 a 223,853.104 metr. centům v r. 1908. V říjnu t. r. se jak vidno těžba uhlí o něco zlepšila, avšak jest přes to v prvých deseti měsích oproti soudobí loňskému o sedm milionů metr. centů a oproti roku 1908 dokonce o celých 21 milionů metrických centů menší. Důkaz to, že krise průmyslová trvá.

Sdružení majetníků přádelen bavlny v Rakousku sděluje, že v roce 1911 bude obmezena výroba opět o 25 procent, poněvadž k usnesení tomu přistoupilo potřebných 85 procent všech přádelen.

Spolek českých průmyslníků textilních usnesl se dne 7. t. m. na poradě v Hradci Králové obmeziti výrobu v tkalcovnách bavlny. Obmezení bude provedeno bnďzastavením práce jeden den všední v týdnu anebo zastavením 20 procent stavů na půl roku.

Statistika cukru. Dle odhadu známého magdeburského statistika F. O. Lichta vyrobeno bude v letošní kampani (roku 1910—1911) v Evropě celkem 77 milionů metrických centů cukru proti 61·38 milionu metr. centů v kampani 1909—1910, tedy o 15·52 milionů metr. centu více. Z obnosu toho připadá na Rakousko-Uhersko 16 mil, na Francii 8·25 milionu, na Rusko 21 milionu a na Německo 24·75 milionu metrických centů. Cukrovarníci v Rakousko-Uhersku snížili minulého měsíce cenu metrického centu cukru o 11 K 25 haléřů. Následkem toho zlevnil se jeden kilogram cukru v drobném prodeji o 10 haléřů. Stojí nyní 78 haléřů místo dřívějších 88 haléřů.

V právě uplynulých dnech byla podána parlamentu předloha zákona o bance rakousko-uherské. Předloha jest kompromisem mezi vládou rakouskou a uherskou, kteréžto poslední žádá, aby banka musila platiti hotovými, t. j. bankovky vypláceti zlatem. Poněvadž by ale za takových okolností ocitla se banka často v boji o zlato a musila proto zvyšovati úrokovu míru, čímž by domácímu průmyslu stěžován byl úvěr, veřejné mínění v Rakousku staví se proti požadavkům Maďarů. Maďaři nemajíce žádného velkého průmyslu toho nedbají, doufajíce, že když banka bude vypláceti hotovými, že oni lépe umístí své státní papíry v cizině. Dle předlohy zákona má se sice vypláceti hotovými, od kdy určí banka sama. Předloha tato má býti ode dne podání parlamentu tímto — dle znění předlohy — vyřízena do čtyř týdnů, ne-li, nabude platnosti tak jako kdyby ji většinou sněmovna přijala. Takovýmto obejitím chce si vláda uvolniti vůči Maďarům ruce. Postup ten jest však v nesouhlase s ústavou. Suspense čl. 83. stanov bankovních jest zákonem a zákon zase jen zákonem může býti změněn. Zákonem však u nás podle ústavy jest jen to, na čem usnesou se obě sněmovny a čemu se pak dostane sankce. Požadavek parlamentárního usnesení nemůže býti ničím nahražen a s tohoto hlediska vládní předloha o placení hotovými, o jejímž věcném obsahu budeme ještě psáti, vyvolává velmi vážné ústavně právní pochyby.

Drahota. Aby nynější nesnesitelná drahota byla dovršena, zdražuje se také káva. V Brasilii, odkudž se k nám dováží nejvíce kávy, rozhlásili tamní spekulanti a plantážníci, že prý bude malá úroda kávy přes to, že ani sklizeň její ve všech tamních provinciích nebyla do té doby známa. Rovněž dosud se neví, mnoholi kávy se sklidí ještě v zemích jiných. Seriosní obchodní firmy brasilské odhadují světovou sklizeň kávy na více než 19 milionů balíků, což je přece sklizeň výborná. Přes to ale následkem svrchuvedenými spekulanty rozšiřovanych zpráv počaly ceny kávy rychle stoupati na všech trzích. Následek toho jest, že u nás máme nyní kilogram kávy dražší o 32 hal. Jak oznamuje „Neues Wiener Tagblatt“, dostoupí zvýšení to na 40 h. — Na počátku tohoto měsíce sveden byl na podnět poslanců sociálně demokratických v říšské radě boj o dovoz masa argentinského do Rakouska. Na konec přijat byl návrh posl. Stölzla, aby dovoz zmrzlého masa argentinského byl k nám dovolen po tak dlouho, dokud toho bude potřeba, za pokud možno snížených cel 223 proti 206 hlasům. Návrh sociálních demokratů, aby se k nám mohlo dovážet maso argen-

tinské a i jiné zámořské neustále a v množství jakémkoliv, byl zamítnut. Návrh tento byl přirozeně výhodnější než přijatý Stölzlův, poněvadž o tom, kdy je potřeba dovážet k nám maso argentinské rozhodovati bude vláda a to nemusí vždy dopadnout dle skutečných poměrů. Při hlasování byla sněmovna rozdělena ne dle národnosti, nýbrž dle hospodářských zájmů. Proti dovozu masa argentinského hlasovali agrárníci všech národností a jiní poslanci z venkova, od hlasů agrárnických při volbách odvislí, pro dovoz sociální demokraté, všichni poslanci za města, průmysl a obchod rovněž bez rozdílu národnosti. Proti návrhům sociálních demokratů hlasovali s agrárníky, vyjímaje realisty, všichni poslanci české buržoasie, dále radikálové Kalina a Lisý. Poslanec Choc před hlasováním odešel.

Pokud se týče obilí a mouky, zůstaly ceny při starém. V posledních dnech sice ceny pšenice ani pšeničné mouky nestouply, avšak také o mnoho neklesly. 50 kg pšenice stojí dnes K 10·70 až K 11·40, metrický cent pšeničné mouky nulky K 37·— až 37·50. Jak vidno jest mouka poměrně k cenám pšenice dražší. Páni mlynáři udržují ceny mouky proto vysoko, aby, jak již známo, vypomohli z bryndy svým zákazníkům pekařům, kteří mají dnes platit za mouku loni na dlouhé lhůty nakoupenou tehdejší vysoké ceny. A proto, aby rozdíl cen letošních od loňských nebyl pro pekaře tak veliký, musíme my konsumenti platit dráže mouku než odpovídá cenám pšenice. Takovými manipulacemi letošní krásná úroda stává se pro nás ilusorní.

J. Schuster.

Sociálně politický.

Zákon pro stavbu malých a levných bytů byl dne 26. listopadu usnesen v říšské radě na podnět drahotního výboru. Na stavbu takových budov zavazuje se vláda poskytnouti v 10 letech 25 milionů korun na hotovosti a převzíti ručení do výše 200 milionů korun. 25 mil. korun má býti vyplaceno tímto způsobem: V letech 1911 a 1912 úhrnem 1·5 mil. korun, v r. 1913 1·3 mil. K, v r. 1914 1·5 mil., v r. 1915 2·2 mil., v r. 1916 až včetně 1918 2·5 mil. K, v letech 1919 až 1920 3 5 mil., v roce 1921 4 mil. korun. Tyto obnosy povinna jest vláda zařaditi do státního rozpočtu a vypláceti ve splátkách měsíčních předem splatných. Z obnosů těchto budou poskytovány úvěry: a) samosprávným korporacím (okresům, obcím atd.); b) veřejným korporacím a ústavům; c) veřejným sdružením jako jsou stavební společenstva, stavební společnosti, stavební spolky, nadace atd., zaváží-li se stavěti domy s malými byty (ve smyslu zákona), nebo kupovati domy, aby je přestavěly na malé byty, nebo vyvazit hypotéky, jež nemají prvního pořadí. Stavební družstva, jež budou činiti nárok na hotovou peněžní půjčku nebo na to, aby bylo fondem a státem ručeno, musí do svých stanov pojati ustanovení, že dividenda členům rozdílená nesmí činiti více než 5% a že v případě rozejití se společnosti splatí se pouze vplacené podíly, zbytek společného jmění že se věnuje na obecně prospěšné účely. Zřizovaný fond bude ve správě ministerstva veřejných prací a ministerstva financí. Fond se rozdělí na dvě pokladny: na pokladnu pro poskytování hotových zápůjček a na pokladnu, jež bude bráti na se pouze ručení. Mnoholi z roční státní dotace připadne na oddělení ručitelské a mnoholi na oddělení úvěrní ustanoveno bude ve stanovách, jichž vydání uloženo bylo ministru veřejných prací. Ve spojení bude správa fondu s bytovými výbory, které mají utvořeny býti v každé obci. Tyto bytové výbory, v nichž zasedati budou: 1. zástupci obcí, 2. zástupci sociálně pojišťovacích ústavů (nemocenských pokladen, úrazoven, pojišťoven starobních a invalidních), 3. zástupci obecně prospěšných stavebních družstev, budou poskytovati správě bytového fondu dobrozdání o žádostech za půjčku a činiti budou samostatné návrhy. Zápůjčky smějí býti poskytovány až do devadesáti procent tak zvané započítatelné hodnoty. Za započítatelnou hodnotu na rozdíl od úhrnné hodnoty platí ve smyslu zákona: 1. cena pozemku, jehož jest třeba ku zřízení domu nebo jenž se získáním domu nutně jest spojen; 2. cena části domu, jež malými byty jest zastavena; 3. určen-li jest dům pro příslušníky zemědělského povolání, cena nutných hospodářských prostor (stájů, stodol se vším příslu-

šenstvím); 4. cena eventuelních v domě se nalézajících malovýroben. Záruka smí ručitelským oddělením poskytována býti jen do takové výměry, by závazky tohoto oddělení pravděpodobně trvale byly kryty stávajícími prostředky fondu. Celkový obnos záruk nesmí přesahovati obnos 200 mil. korun. Za tyto závazky fondu ručí stát subsidiárně až do tohoto nejvyššího obnosu.

Užší výbor pro sociální pojišťování pokračoval ku konci listopadu v debatě o úrazovém pojišťování horníků. Sveden zde hlavně zápas o dva principy. Dle jednoho, který zastávají sociální demokraté, mají býti zrušeny hornické bratrské pokladny a horníci podrobeni pojišťovacím ústavům teritoriálním (zemským úrazovnám). Princip druhý, aby bratrské pokladny byly zachovány, zastávali poslanci stran ostatních. Hlavním mluvčím pro zrušení bratrských pokladen byl soudr. Vilém Černý, který šťastně čelil vývodům přívrženců bratrských pokladen. Při hlasování však jeho návrh, aby horníci a dělníci montanních závodů přiděleni byli k teritoriálním pojišťovnám, byl zamítnut. Hlasovali proň pouze sociální demokraté Vil. Černý, Eldersch, Widholz a národní sociál Sláma. Proti hlasovali křesťanští sociálové, agrárníci a mladočeši. Duch protidělnický zde opanoval pole.

Totéž stalo se i v jiné instituci, a sice ve výboru, zvoleném průmyslovou a živnostenskou radou. Tento konal ke konci minulého měsíce schůzi, ve které se vyslovil proti osnově zákona na úpravu pekařské živnosti, podané v parlamentě sociálními demokraty. Pánové žádají, aby ve sněmovně nebyla o tomto zákoně ani zahájena debata. Jmenovitě není pánům po chuti zavedení osmihodinné doby pracovní v pekárnách, kde pracuje se po továrnicku. Na konec vysloveno potěšení nad tím, že pokud se týče hospodářsko-politických otázek, pracují průmyslníci a živnostníci ruku v ruce.

Bilance úrazové pojišťovny dělnické v Praze za r. 1909. Tento ústav, toho druhu největší v říši, vykazuje za uvedený rok zlepšení svého finančního stavu. Zlepšení to má původ nejen v přesnější revisi podniků, hlavně ale v dodatečných předpisech pojistných příspěvků vzniklých mezi mzdami skutečně vyplacenými a u pojišťovny přehlíženými. To je důsledek zákona o povinných mzdových záznamech. Celkový příjem ústavu na příspěvcích obnášel korun 10,259.604·46. Úhrnné příjmy celkem bez úhradních jistin, převedených z roku minulého, obnášely 11,567 001 97 t. j. o K 1,382.652·20 více než v roce předešlém. Jmění ústavu obnášelo 33,524.416 korun 41 hal. Na hotově vyplaceném odškodném bylo v roce 1909 vydáno K 7,195.319·43, o 468.969 korun více než v roce předešlém. Úrazů hlášeno 21.986 oproti 22.068 v roce 1908. Z K 5,863.718·47 vyplacených na důchodech po skončeném léčení připadá 1,720.189 K 93 h na vlastní důchody do skončeného druhého roku požitkového a K 4,120.486·38 na vlastní důchody s delší než dvouletou dobou požitkovou. Běžné výlohy správní činily K 797.042·58, byly menší o K 20.034·60. Náklady spojené s vyšetřením úrazů vyžadovaly K 249.449·99, komisionelní výlohy za vyšetření úrazů, hražené politickým úřadům, činily K 62.913·20 (za jeden vyšetřený úraz K 13·70 proti K 13·04 v roce minulém). Cestovní výlohy zraněných činily K 48.339·74. Nekrytý účetní schodek (ne pokladní) ústavu stoupl dnem 31. prosince 1909 na 40,046.996 K 81 h, t. j. na 54·43 procent potřebné krycí jistiny.

Za úpravu pracovních poměrů v živnosti holičské v Rakousku. Nejhůře snad ze všeho dělnictva trpí neupraveností pracovní doby pomocnictvo holičské. Jmenovitě pracovní doba a nedělní klid mají zapotřebí určitého vymezení zákonného. Vzhledem k tomu podali minulého měsíce poslanci Pik, Němec, Soukup a soudruzi na ministerstvo obchodu interpelaci následujícího znění: 1. Jest pan ministr ochoten doplniti nařízení o zavírání obchodů v ten smysl, že i závody holičské, vyjímaje soboty, musí býti zavírány o 8. hodině večerní? 2. Jest pan ministr ochoten postarati se o to, aby pro celou říši zaveden byl celoroční nedělní klid od 12. hod. polední? 3. Jest pan ministr ochoten zahájiti příslušné kroky za účelem úpravy pracovních poměrů v živnosti holičské vůbec? 4. Jest pan ministr ochoten vyhověti žádosti pražského pomocnictva i převážné části pražských šéfů

aby o boží hody byl v živnosti holičské celodenní klid?

Dánské pokladny pro nezaměstnané v r. 1909. V době od 31. března 1908 do 1. dubna 1909 bylo zřízeno ku 34 starým 10 nových pokladen, takže jest nyní celkem 44 pokladen. Z nich vztahuje se působnost 39 na celou zemi; členové jejich se rekrutovali ze všech kategorií dělnických (jedna pokladna pak byla pouze místním ústavem). Všechny pokladny měly 83.836 členů, a to 77.202 muže a 6634 ženy. Dle statistiky z r. 1906 bylo v Dánsku všech dělníků mužských 133.470, ženských 42.898, takže dle tohoto měřítka bylo pojištěno úhrnem mužů 57·8%, žen 15·5%. Příjmy pokladen činily celkem 1,343.243 K, z nichž činily přes 1 milion korun členské příspěvky, dále 150.083 K státní příplatek a 84.546 K obecní příspěvky. Členský příspěvek obnášel průměrně K 10·34, u 22 pokladen pak byl vybírán ještě zvláštní příspěvek K 8·41. Vydání dosáhlo 1,448.538 K, a to 1,242.679 K na denní peněžní podpory, 22.020 na cestovné, 4025 na výlohy spojené s přesidlením, 45.422 K na podpory naturální a 24.197 K na sprostředkování práce. Jmění pokladen kleslo o 105.293 K a obnáší nyní 325.405 K. Stát zvýšil proto subvenci pro běžný rok na 576.159 K. Podpůrných dnů bylo 1,005.345, takže jich připadlo na člena 13. Členové 34 kontrolovaných pokladen obdrželi za 41% všech nezaměstnaných dnů svoji podporu.

—r.

Školský.

Krajské zřízení by mohlo prospěti našemu školství, kdyby vedle krajské vlády a krajského zastupitelstva zřídily se i krajské školní rady. Z nečetných hlasů jen jediný se touto otázkou zabýval. Konceptní úředníci zemského výboru vydali spis „Krajská zastupitelstva“, v němž dotýkají se i školství, ovšem jen po stránce finanční, a to ještě po našem soudě zcela zvráceně. Uvažují o tom, jaké poměry by nastaly, kdyby zemský náklad na školství přenesl se na — kraje! Docházejí k výsledku, že by 9 krajů z 20 mělo přes 100 procent krajských přirážek na školství. Z toho dovozují, že by bylo povážlivo přesunouti školní břímě z fondu zemského na fond krajský. Zajisté! neboť vývoj jde cestou obrácenou. Roku 1870 mohl zemský zákon poroučeti, že náklad na školství uhradí především obec, potom pomůže okres a nejnutnější doplní země. Ale již roku 1880 nařídil zákon: „Kdyby školská přirážka v okrese na školní vydání činila více než 10 procent, má další uhraditi země.“ Nyní nastala doba, aby „další“ zaplatil stát. Po přání všech 17 zemských výborů ať stát uhradí aspoň polovinu, země čtvrtinu a kraj také čtvrtinu na obecné a měšťanské školy. Obec a okres ať jsou nákladu toho zbaveny a to proto, aby chudé osady měly tak vybavené školy jako bohaté obce. Při reformě krajské také dozor ke školám mohl by býti zreformován. Budou malá hejtmanství v rozsahu nynějších soudních okresů; v nich by učitelé obecných škol mohli si voliti „pedagogického rádce“ za nynějšího „c. k. okresního školního inspektora“, v kraji mohli by dobře dozírati na měšťanské školy 4 krajští inspektoři, každý na svůj odbor. Nyní musí inspektor, zkoušený třeba z češtiny a dějepisu, dozírati i na rýsování a kreslení. Poctivý člověk při tom otevřeně říká: „Je to hezké, co v těch předmětech děláte, ale já tomu nerozumím;“ jen tu vadu to má, že těch poctivých je po čertech málo. Nadutec tomu nerozumí, ale poroučí, jak se tomu má učit. Je to skoro tak podivné, jako když starý profesor-inspektor, zkoušený z latiny a řečtiny, prohlíží ženské ruční práce a také jim „rozumí“. Nejvíce by prospěly krajské rady školní, složené na př. ze 3 učitelů, 3 občanů, 3 státních úředníků, kdyby převzaly nynější úkol okresních školních rad a zvláště obsazování učitelských míst. V kraji mohl by dobře působiti status učitelstva, osobní seznam, od osob nejstarších k nejmladším sestavený. Dle seznamu by se místa obsazovala. Okres nynější je pro náš postup svěrací kazajkou, osobní seznam zemský je neproveditelný — učitelstvo mělo by plnou silou chopiti se krajského zřízení ve svůj veliký prospěch.

Kdyby jen trochu mohl, škrtl by zemský výbor v zemském rozpočtu školském, tak jako v položkách, „které se nezakládají na právním závazku země“. Zatím škrtl jen

půl milionu a dá prý na školy, vlastně „na vyučování a vzdělání", 47,401.034 K. Skoro polovinu z rozpočtu. Při strašné své kalamitě finanční platí země čtyři pětiny z řádného vydání obcí, okresů a země na školy národní. Okresy a obce platí jednu pětinu. Pomoc státu jest tedy neodkladná. — Říšský rozpočet školní jako barometr ukazuje světu, že v Rakousku jsme pořád víc pod mrakem. Předložený osvětový rozpočet říšské radě nazvaly „Uč. Noviny" „černým rozpočtem" a to právem. Dostává osvěta (věda) jen $3^3/_4$ procenta z celého rozpočtu, kultus (víra) celkem 32 mil. K. Pense úředníků je o 6 mil. větší než potřeby kultu a vyučování, na potřeby vojenské dá se víc než čtyřikráte tolik jako na vzdělání a bohoslužbu. V žádném státě v Evropě nejsou tak štědři k církvi panující jako v Rakousku. Fakulty bohoslovecké na př. jen v Praze dostávají 173 tisíc, kněžské semináře v Čechách 279 tisíc, uršulinky 47, kapucíni 28, františkáni 14 tisíc... na lavice, na střechy, na varhany, na fary. Tak jako loni a jako po půl století před tím.

V Praze ubývá dětí ze škol obecných; letos 491. Lidé chudí (dětmi bohatí) stěhují se do předměstí. Také učitelů (odborných a def. I. třídy) je méně než učitelek. Tabulka srovnávací jest velmi poučná. Jest letos v Praze:

a) na měšťanských školách:

	mužů: (otců rodin)	žen: (svobodných)
1. řiditelů	13	1
2. odb. učitelů defin. .	44	50
3. „ „ zatím.	25	16
4. výpomocných . . .	7	7

b) na obecných školách:

	mužů: (ženatých)	žen: (svobodných)
1. řídících učitelů . .	25	4
2. učitelů I. tř. defin. .	80	88
3. učitelů I. „ zatím.	14	1
4. učitelů II. „ def. .	—	17
5. „ II. „ zatím.	55	32
6. výpomocných . . .	10	23 (i na chl. školách).

Z tabulky je vidět, že nejpříjemnějším zaměstnáním v širokém oboru školském jest povolání pražské učitelky. Proto jsou k tomu vybírány jen vyvolené, jejichž jména se povážlivě shodují s jmeny různých poslanců, vlivnějších inspektorů, profesorů, řiditelů, radů všech odborů; jména, která náležejí rodinám dělnickým, řemeslnickým, malorolnickým jsou vzácná. Svezla se jen pomocí jmen radů a řiditelův. Pro úsporu jsou letos zrušeny učitelské konference ve 117 okresích. V Praze se konference vykonala; přijala tato hesla o služném učitelském: Zvýšení základního služného — tříleté zvyšování — 30procentní přibytečné z posledního příjmu — časový postup — snížení služby na 35 let — po 20 letech přídavek těm, kdo školu neřídí — pense ve výši posledního služného.

Úsporný systém ubíjí duševní rozvoj českých dětí. Ze všech stran docházejí zprávy, že ujištění o rozšiřování tříd, kde jsou zákonité podmínky naprosto se neplní. Buď mají děti pořád země-pis (psaní na zemi) anebo polodenní vyučování už také v městech, na př. ve dvou třídách v Opočně. Města i vesnice v průmyslnější krajině mají ve třídách přes 100, někde i 120, 135 dětí, a není nejmenší naděje na odstranění kulturního neštěstí. Jediná „spása" jest v tom, že v takových třídách je nejbídnější docházka školní. V uvědomělejším kraji pak při plné docházce dochází ku školním stávkám, které rodiče oznamují v novinách i úřadům. Na sedm hladových let nynějších v bohatém království budeme dlouho vzpomínat.

V den, kdy císař před 62 roky nastoupil na trůn, byly ve všech českých školách provedeny různé slavnosti ve prospěch zemské komise pro ochranu dětí. „Uč. Noviny" upozornily, že spolek ten z ročního vydání dal 41 procent na děti a 59 procent, t. j. 7733 K na svou kancelář. Ironicky pak volají: České děti, sbírejte na kancelář! Pražské učitelstvo vyslovilo souhlas s voláním: Pryč se všemi sbírkami ze škol! Nejsou dobrovolné a kazí děti! Ve Strašnicích v den jubilea zřídili v nové škole pěknou dětskou čítárnu.

V zemské konferenci učitelské na Moravě předloženy byly přesné účty z příjmů a vydání, které ukázaly, jak se hřeší proti říšskému zákonu, který žádá, aby „učitel prost

vedlejšího zaměstnání, mohl se vší silou svému povolání věnovati“. Má na Moravě:

	příjem:	vydání:	schodek:
1. učitel II. tř.	K 900	1125	225
2. učitel I. třídy (45 let) . . .	„ 2600	4345	1745
3. referent (nadučitel) . . .	„ 3100	6240	3140

Z 3100 K živí referent sebe, ženu, služku, 7 dětí; z nich jsou 4 na studiích. A ten muž dosud učí a nesešílel. Tolik síly ještě má, že o své bídě podává důkladný referát.

Dr. Albert, lékař v Kostelci n. L., vřelými slovy líčí ideální školu a ostrými slovy kárá zvrácenosti ve výchově a učbě středních škol. V „Osvětě Lidu“ srovnává dva středoškolské učitele: nějakého ničemu z Král. Hradce, jenž učil tělocviku, byl celému městu pro pohoršení a žákům ke zkáze a k posměchu; týral je a byl — povýšen. Nadšeného učitele dějepisu a tělocviku z Rychnova, jenž za svou krásnou činnost je pronásledován. Také „Věstník profesorů středních škol“ vede si sebevědoměji než za staré správy, kterou vedl řiditel Starý. Ohražení profesorů proti střelbě ve školách nebylo nic platno; naopak přišel „pefel“: „Vyučuje-li střelbě vojenský instruktor, má po celou dobu vyučování býti přítomen člen sboru učitelského, aby pečoval o udržení kázně.“ Řízní vojenští „učitelé“ nedovedou si ani udržet kázeň a dávají žákům do rukou pušky?

Menšinoví učitelé veřejných škol třesou se strachem před dosavadními smiřovačkami. Nikdo z českých vyrovnavačů nepochopil, že jedinou spásou menšinových škol je zásada, aby německé obce nesměly míti nejmenšího vlivu nad českými školami. Rozvažte, co činí české vládnoucí vrstvy svým českým učitelům na př. při obsazování míst a představte si, co asi se děje, když němečtí zuřivci v „české“ místní školní radě navrhují pro českou školu toho, kdo se jim zdá býti nejzpůsobilejším! Jim český učitel „čím je horší, tím je lepší“ pro českou školu. Mezi českým menšinovým učitelstvem jsou stvůry, které za úsměv pana „Bürgermeistra“, za jidášský groš z obecní pokladny zaprodávají školu — jsou na druhé straně mučeníci, kteří škole hledí prospět a za to trpí chikanami. Poctivého českého učitele hlídá řídící učitel, který bývá nejhorší, německý školník, četník i policajt. Mimo školu učitel na prospěch českého lidu ani pracovati nemůže. A tomu všemu vyrovnavací komise chtěla posadit korunu: země aby menšinové školy české platila a německé obce aby v nich rozhodovaly. Zkušený učitel menšinový nazývá to šílenstvím. *Václav Beneš.*

Literární a umělecký.

Z dosti hojných nových publikací starších i mladých autorů zaujme silně knížka intimních veršů Karla Horkého. K. Horký a K. Pelant jsou spisovatelé žijící veřejným otázkám, novináři, duchaplní a řízní v polemice, agilní a vtipní satyrikové, kteří pokrokovým ideám a hlavně v boji proti klerikalismu prokázali svým vtipem neocenitelné služby. S jistou oprávněnou zvědavostí možno tudíž vzíti do rukou knížku Horkého, jež svým názvem prozrazuje, že není jako „Paličovy sloky“ knihou zabývající se hnilobou veřejného života, jízlivou a břitkou polemikou se šosáky, popy a pochybnými národními veličinami, ale kusem autorova nitra, jeho důvěrnou chvilkou zpovědi. A knížka ta skutečně očekávání nezklame, vidíme zde Horkého kromě ze známé již stránky sociálního satyrika také jako jemného, skutečně hluboce citového člověka, vedle brutalit naturalismu, které ve verších ne vždy vkusně se jeví (na př. verše: Kyrysnice), jsou zde krásné básně, kde hluboce a jemně jsou vyjádřeny dvě duše autorovy: jedna rvavá a bojovná, druhá měkká a schopná divuplné něžnosti, na př. hned v úvodní básni „Nůž“. Skutečně tklivé kontrasty života; dětská něžnost vedle nejdrsnějších a naprosto neostýchavých polemických a naturalistických veršů. Kdybychom chtěli srovnávati Horkého s vídeňským Fackelkrausem, tímto nejtalentovanějším německým novinářem v Rakousku, našli bychom dosti shodných vlastností, ale v něčem se rozhodně liší český autor od německého: Kraus je více filosof, Horký nefilosofuje, ale bezprostředně cítí. Nejlepší intimní jeho verše jsou právě ty, kde opravdu měkký slovanský cit tryská z neznámých hlubin, kde tajil se jakoby zanesen ohromným množstvím sarkasmu, životních

běd a bolestí. Horký je bystrý pozorovatel — i svého vlastního nitra, což nebývá dáno mnohým autorům. To, že nezní verše jeho, kde podává sebe, nijak falešně a dutě, je první předností knížky, která působí mile upřímností, neaffektovaností, není zde velikášské posy a raději drsně řečeno zpříma asi jako: tu mne máš, bašibozuka, a basta. Ta jistá dávka humoru a satiry zní sice nelyricky, v knize jsou i dissonance, ale když zrovna již nechceme jemnou hudební krásu verše, odškodní za to práce Horkého bezprostředním, třebas leckde drsným výrazem. Autor chtěl podati život svůj tak, jak jej žil, s jeho hlediska staly se tudíž některé básně veršovanými feuilletony, jak na př. onen delší rozmarný cestopis do sídla rumunské královny Carmen Sylvy. Je v tom značně jemné ironie dobře opravující nadšené články novinářské, kdysi o sinaiském zámku v českém tisku se objevující. K. Horký je svým vlastním nakladatelem a také učinil pokus o vydávání drobných knížek, jakýsi výbor mistrů ducha a vtipu. Zatím vyšly tři, výbor z Altenberga, Heineova báseň Bimini a prosa Bierbaumova. Nejlépe volen Altenberg: u nás, kde je tak často silný sklon k psavosti, je příklad Altenbergův jistě dobrý: tento autor podává kvintessenci života, kreslí několika slovy hluboké a složité nálady a vztahy, zachycuje psychu velkoměstských zjevů s jemností a hloubkou dosud neznámou a podává bolestnou, smutnou i radostnou moudrost moderního volného člověka. Při četbě Altenberga cítíme vnitřní osvobození, ulehčení, jakoby padala pouta konvence a celého toho zotročeného života lidského. Zde se volně myslí, žije, cítí. Altenberg je dokonalý protiklad dnešního zdisciplinovaného, zreglementovaného člověka a proto asi p. Horkému milý.

V Laichtrově knihovně: „Otázky a názory“ vyšlo dílo, o němž možno říci beze fráze dnes již inserátově otřepané, že by patřilo do ruky každého českého inteligenta. Je to obsáhlý spis: „Denník spisovatelův“ od F. M. Dostojevského. Smrt Tolstého zvlnila veřejnost evropskou, probudila zájem o jeho spisy, ale vedle Tolstého neměli bychom zapomínati na Dostojevského, který je nesporně větší umělec, byť mnohé jeho názory zněly tak reakcionářsky. Ale bez Dostojevského nepoznáme duše ruské; je třeba sestoupiti do těchto hlubin, abychom poznali onu bolestnou krisi náboženskou, již představuje niterný život Dostojevského. Omyly Dostojevského, jeho názory, jimiž staví se proti revolučním proudům, jsou nám v mnohém cizí, ale není cizí Dostojevský tam, kde jeví se v celé hloubce svého soucítění s nešťastnými, kdy sestupuje do hlubin nitra lidského a odhaluje jeho nejbolestnější krise. Abychom poznali ruskou duši, musíme čísti takové pohledy do nitra ruského člověka, jako je psychologická studie: „Vlas“ — a porozumíme také mnohému i z českých dějin, zvláště nám dnes tak již cizímu duchu českého husitismu. Ale také literární názory Dostojevského jsou pro každého, kdo chce opravdu správně a nepředpojatě kritisovati díla umělecká, četbou svrchovaně zajímavou, zvláště jeho názory o umění obsahují hluboké a krásné pravdy, k nimž dochází se jen dlouhým utrpením, sestoupením až k základům lidského bytí. Nikoli suchá, střízlivá, škatulková, rozšafná kritika je ideálem Dostojevského, je nekonečně jemný i koněm fikcím a snům, které se jinak v zájmu „zdravého rozumu lidského“ zkrátka a dobře popravují. Nepronáší neomylnických soudů, dle něho je „nekonečná toliko budoucnost, věčně zvoucí, věčně nová a v ní rovněž jest její nejvyšší moment, jehož nutno hledati a věčně hledati: A toto věčné hledání právě sluje životem, i kolik mučivého stesku skrývá se v enthusiasmu básníkově!“ Dostojevský potírá ony „grošové progresisty s přesvědčeními o překot hotovými“, lidi, kteří „nemají tušení ani o sobě, ani o otázkách, ani o mukách života, ani o vezdejším životě a jeho běhu“. Staví se proti tomu střízlivému utilitarismu, který pozoruje život jako jakési schema určované jistými obmezenými a moralistními názory. Málokterá kniha nabádá tak k přemýšlení jako denník Dostojevského, nad jehož každou stránkou možno se zamysliti. Není to četba lehká, ale jistě jedno z nejcennějších čísel knihovny „Otázky a názory“, neboť mnoho z těch bolestných otázek a názorů, jež Dostojevský probírá, je s to, by i v mnohé české hlavě způsobilo značný neklid a převrat. Překlad, až na drobná lapsa (Dubarry nebyl muž, nýbrž známá

milostnice Dubarryová) je věc záslužná, což nemožno dnes říci o spoustě překladů, jež jakoby byly jen vydávány na utloukání původní tvorby české, která hyne právě přemírou překladovou, neboť mnohý autor vzdav se naděje, že mohl by přijíti k nakladateli s prací původní, raději volí pohodlnější překotnou práci překladatelskou, která konečně bude se vyráběti skoro továrnicky. Větší ekonomie a prozíravost by tu neškodila.

A. M.

Ze studentstva.

Volné sdružení studentstva sociálně demokratického dokončilo v pátek 2. prosince přednáškou soudr. E. Škatuly „O socialistické žurnalistice" svůj prakticko-socialistický seminář. Uzavřelo touto poslední schůzí v občanském roce svoji činnost vnitřní, aby po prázdninách vánočních chopilo se práce znova. Členové vyslovili přání, doplniti a prohloubiti theoretické znalosti socialismu. Výbor sdružení tomuto přání, seč bude, vyhoví v novém roce seminářem theoretickým; na zvláštní schůzi, bodu tomu určené, byl již stanoven prozatímní postup přednášek a navrženi zároveň socialisté, theorii zevrubně ovládající.

V neděli 13. listopadu konala se valná hromada Akad. „Svépomoci", spolku pro zaopatřování zaměstnání chudým studentům. „Svépomoc" jest jednou institucí, jež pro nemajetného studenta má důležitý význam. Studentstvo socialistické bylo si a jest významu toho vědomo a proto súčastnilo se i letos voleb. Zvoleni čtyři členové Sdružení do výboru. Loňský jednatel, letos nezvolený, píše ve „Student. Revui", že instituce, jako „Svépomoc", dnes mohou jen živořiti, ne žíti; ba dokonce se mu zdá býti zbytečným, luxusním zařízením.

A mluví-li o „lidech náladových, kteří ji spíše zahrabávají", ponecháváme si my odpověď až na konec roku, kdy se dokáže, možno-li se studenty socialisty účinně pracovati, či nic. Podivno jen, že kolega jednatel, když dospěl k tomuto smutnému závěru, jako poctivý člověk netlumočil svoje přesvědčení již loni ve výboru neb na valné hromadě.

Svaz československého studentstva jest v poslední době obrazem neklidu. Studenti socialisté súčastnili se voleb do Ústředního sboru. Volili bez jakékoliv agitace kompromisně s mladočechy a realisty (tito kompromis v mnoha případech porušili), pokládajíce ztrátu času a energie při agitační horečce z let minulých za zbytečnou. Tentýž názor měli státoprávníci ještě čtyři dny před volbou, pak ale volili samostatně. Národní socialisté se voleb nesúčastnili, proč — nevíme, ale tušíme z „činnosti" v roce minulém.

Členové sdružení soustředili na sebe přes 1300 hlasů; zvoleni tři.

Praha nabízí studentstvu pro Akademický dům prostoru u Palackého mostu, 1 m² za 324 K. Čin ten je důsledkem manifestace 27. listopadu v Plodinové burse. Studenti by si přáli, aby důstojným domem mohli v roce 1915 oslaviti památku Husovu.

Rozhárané poměry na zemědělské fakultě české techniky došly ohlasu i ve Svazu.

Posluchači zahájili stávku proti dru Brdlíkovi, docentu hospodářské správovědy, upírajíce mu dostatečné praktické kvalifikace. Rektorát do sporu ostře zasáhl. Jednoho posluchače relegoval, pěti před sborem udělena důtka a ostatní napomenuti. Těžko o meritu věci rozhodovati a těžko kritisovati jak chování ve sboru, tak i některých posluchačů, jako jednotlivců. Rozhodně však tresty, jichž použito, jsou výminečně přísné a neužívá se jich jinde ani v případech vážnějších. Kolegové zemědělci měli se před činem rozvážně poraditi s ostatním českým studentstvem. Zajímavo jest, že ani všichni technici nejsou v té věci jednotného názoru a mnozí postup kolegů zemědělců neschvalují. Svaz uspořádal 3. prosince pro informaci všeho studentstva schůzi bez resoluce.

Státoprávníci, národní socialisté a agrárníci vystoupili ze Svazu, protože na Ústř. sboru nebyla bez debaty dle jich přání povolena informační schůze, jež však možnost „zaujati určité stanovisko" (a o to v podstatě jim šlo) nevylučovala.

Ústřední sbor, vyslechnuv polského delegáta, usnesl se 7. t. m. na resoluci, proti obsazení stolice křesťanské sociologie v Krakově klerikálním agitátorem Zimmermannem.

R.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 4. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

KAREL KRUNERT:

Ku sporu o formu odborových organisací.

VE sporu vzniklém v odborových organisacích o jich formu, centrální či autonomní, nejednou uváděna byla také organisace pomocnictva knihtiskařského v Rakousku. Přívrženci obou forem organisačních uváděli ji na prospěch svých názorů, nevystihli však vlastní podstatu její.

Organisace pomocnictva knihtiskařského jest v dnešní podstatě své organisací centrální, celoříšskou, ve které však organisační forma autonomní jest zachována a tvoří nerozlučné pojítko celku.

Aby věc se objasnila a pochopitelnou učinila, nutno jíti do minulosti.

Knihtiskařské pomocnictvo již v letech 50tých a 60tých minulého století zakládalo své odborové organisace a to za poměrů velice těžkých, v jakých dělnictvo tehda vůbec se nacházelo. Bylo tehda nutno překonávati nedůvěru ve vlastních řadách, předsudek v zaměstnavatelstvu a předpojatost u úřadů. Počátkové organisace byly nazvíce pouze podporovací a teprve později vyvinuly se z nich organisace vzdělavací a pak jaksi hospodářské či společenské. Rozsah jich působnosti byl úřady tak obmezován, že dělnictvo pracující mimo okruh města samého, v němž organisace měla své sídlo, nemohlo již býti jejím členem.

Knihtiskařská organisace v Čechách založena byla roku 1862 a to pouze pro Prahu, a stálo mnoho namáhání a přesvědčování, nežli bylo i jen úřady dovoleno, aby ten, kdo dvě leta již byl členem a za prací musil se odebrati do jiného města v Čechách, směl zůstati členem organisace. Naprosto ale nesměli do organisace přijati býti knihtiskařští pomocníci, kteří pracovali mimo Prahu. Stav tento vedl ovšem k tomu, že pak i v poněkud větších městech v Čechách, kde bylo něco více knihtiskařského pomocnictva, zakládaly se místní spolky.

Tak se vedlo organisacím knihtiskařským také i v ostatních zemích říše rakouské.

Poměry společenské a hospodářské však vyvíjely se příliš rychle a ne právě ve všem na prospěch dělnictva. Toho postřehli nejdříve knihtiskaři a uznávali prospěšnou jistou spojitost jednotlivých organisací mezi sebou. Myšlenka vzájemnosti je ovládla. Ano myšlenka vzájemnosti na širokém základě, nejen

mezi knihtiskaři říše rakouské, nýbrž i v Uhrách a Německu. Za tím účelem svolán byl roku 1871 do Prahy sjezd zástupců pomocnictva z celého Rakouska, Uher a Německa, který na ostrově Střeleckém za velikého a přísného dozoru policejních orgánů rokoval. Šlo tu ovšem o podporování, o vybudování vzájemnosti v ten rozum, aby člen jedné knihtiskařské organisace, když přejde v obvod organisace druhé, bez závady pokračoval ve svých právech a ve svých povinnostech.

Zde tedy již poprvé vyšla na povrch myšlenka jisté spojitosti dělnictva knihtiskařského bez rozdílu území a národnosti.

Leč vše zůstalo zatím pouhým přáním. Přes každý počin, který měl vésti ku uskutečnění myšlenky té učinily úřady čáru. Než to neodstrašilo organisátory od dalších pokusů a přípravných pracích k tomu. Usilováno bylo nejprve o zdokonalení organisací našich v Rakousku a staráno se o zřizování organisací zemských. Nejtěžší práce v tomto směru byla v Čechách. Úřady stály stále vůči snaze pražského spolku po jeho rozšíření na celé Čechy nepřátelsky. Vedle toho bylo zde již několik typografických spolků krajinských a to českých a německých a jednalo se tu o sloučení kolegů dvou národností v jednotný celek. V obou táborech kolegiálních, jak českém tak i německém nalezlo se přes to, že také tehda vlny národnostního záští vysoko se dmuly, lidé, kteří pochopili plně veliký význam spojení veškerého knihtiskařského dělnictva v Čechách v jednotný celek. Konečně po trojím marném zadávání stanov pro ústřední spolek knihtiskařů pro Čechy, podařilo se osobním výkladem u referenta v místodržitelství docíliti roku 1881 povolení pro zřízení spolku zemského a schváleny stanovy téhož. Úsilovnou agitací podařilo se pak také zlomiti předsudky a národnostní předpojatosti a roku 1883 stál tu již plně Ústřední spolek knihtiskařů a písmolijců v Čechách „Typografická Beseda“ s členstvem obou národností.

Plně bylo také pracováno v ostatních rakouských zemích na rozvoji organisací typografických a pomýšleno pak znovu na užší jich spojení a na pěstování co možno největší vzájemnosti.

Tehdejší zákony a opatření úřední tomu bránily. Knihtiskaři však nepoložili ruku nečinně v klín a na nejbližším sjezdu svém ustavili tak zvanou s j e z d o v o u k o m i s i pro přípravy vždy ku novému sjezdu, kteráž komise stala se jaksi v e d o u c í m s b o r e m pro veškeré otázky, které byly všem organisacím pomocnictva knihtiskařského společné. Tak upravena spojitost všech zemských organisací.

Mezi tím nastala ale nutnost upravení poměrů mzdových a pracovních a došlo v letech osmdesátých k velikým hnutím cenníkovým zejména ve Vídni a pak roku 1888 v Praze. Zde právě došlo k velké stávce, po jejíž ukončení prohlásili pražští zaměstnavatelé, že jen tehdy mohou uznávati cenník pro Prahu, když pomocnictvo pražské se zaváže provésti co nejdříve také cenník platný pro závody venkovské v Čechách.

Přes to, že organisace naše byla již pro celé Čechy vyvinuta, nebyl to úkol tak snadný zavésti cenník také pro tisková místa na venkově. Úkol ten se však podařil dík úsilnému působení vedení pražského a přesvědčivosti a solidaritě členstva venkovského.

Upravení těchto poměrů mělo za důsledek, že využito bylo všeho poznání v bojích těch získaného. Vystoupily na povrch dvě velice významné okolnosti. Nejprve si dobylo uznání přesvědčení, že jest nutno pracovati k utužení organisací našich a k ještě užšímu jich spojení mezi sebou, pokud jich výkonnosti se týče. A dále poznalo se z oněch cenníkových zápasů v jednotlivých zemích, že nyní, kdy konkurence provádí se na širokém podkladě jedné země s druhou a kdy novými vynálezy strojů výroba jinak se vytvařuje a kdy také organisace zaměstnavatelů počínají se vyvíjeti a utužovati, že nelze dnes vybudovávati cenník poměrů mzdových a pracovních na podkladě místním, pro jednotlivé město, či jednotlivou zemi, ale že jest nutno zjednati cenník pro celý odbor a pro celou říši, krátce kolektivní smlouvu mzdovou a poměru pracovního pro veškeré knihtiskařské pomocnictvo v celém Rakousku. Myšlenka ta došla nejen v kruzích knihtiskařských, ale i v odborech jiných a to jak u dělnictva tak i u zaměstnavatelů velikého povšimnutí, a jak ani jinak možno nebylo, různého posuzování, ano i v kruzích dělnických nebylo schvalováno, přistupovati na nějakou kolektivní smlouvu, která jaksi volný pohyb a možnost využitkování situace dělnictvu ztěžuje, ano i pro období, na které jest cenník uzavřen, úplně znemožňuje. Než u knihtiskařů byl názor jiný a klestil si také cestu. Není zde místa k tomu vykládati podstatu kolektivních smluv mzdových a na poměr pracovní a jen tolik budiž zde řečeno, že v odboru knihtiskařském tak velice rozšířeném a vyvinutém velmi se smlouva ta osvědčuje.

Znova ujato se myšlenky na uskutečnění svazu knihtiskařských spolků v Rakousku a po opětovném trojím postupu zadání stanov, konečně toho docíleno. Uveďme zde, co o věci té uvádí se v „Dějinách typografické organisace v Čechách“:

Ku dni 29. a 30. června a 1. července 1894 svolán byl sjezd typografických zemských spolků rakouských do Brna.

Byly-li dosavadní sjezdy vždy událostmi významnými, byl to právě tento sjezd, poněvadž byl pro další rozvoj našich organisací vůbec takřka rozhodujícím, neboť po víceletých marných pokusech došlo právě v době, kdy sjezd tento byl svolán, ministerské schválení svazku typografických spolků v Rakousku. Po 20 let téměř bylo domáháno se schválení a uznání tohoto svazku, ale až dosud vždy marně, až nyní konečně proklestil si cestu náhled, že svazek tento nemá žádného jiného účelu a významu, nežli ono čistě humanní a tak účinné působiště typografických spolků ještě více rozšířiti a utužiti a zabezpečiti tak i pro veškerou další budoucnost. Pro spolek náš mělo toto schválení či umožnění svazku zvláště význam důležitý. Účelem svazku bylo, docíliti stejnou vý-

konnost u všech ve vzájemnosti stojících spolků typografických v Rakousku.

Na sjezdu samém promluvil účinně o svazku hlavní proponent jeho stanov kolega Karel Höger, nyní říšský poslanec strany sociálně demokratické, který pravil, že uskutečnění svazku jest událostí pro rozvoj naší organisace nanejvýš významnou a má za to, že povolení ku zřízení tohoto svazku svědčí hlavně o tom, že počínají již rozhodující vládní kruhy samy nahlížeti úspěšnost takovéhoto zřízení, že jinak nyní bude snad vzhlíženo k humanním podporovacím snahám dělnictva a nebude nadále spatřováno v tom nebezpečí státní, když více spolků stejné účely sledujících a k tomu jednoho a téhož odvětví spojí se ve svazek jednotný. Svazek ten také založen býti a celou svou podstatou spočívati má na *úplné samostatnosti jednotlivých spolků zemských*, takže jest svazkem spolků zcela neodvislých a nikoli svazkem členů, jako jest tomu v Německu. Významným stane se svazek naš pak také proto, že pomoci jeho dá se docíliti pak i užší spojení s odvětvími příbuznými, pokud ony se přizpůsobí snahám a výkonnosti naší.

Druhý zasloužilý proponent svazku kolega Mayer z Vídně předčítal pak s odůvodněním jednotlivé odstavce svazku a uvedl, že proponenti mohli zatím postaviti pouze kostru celku, a na sjezdu že jest, aby teprve provedl vyplnění její, oživení její, aby z téhož upraven byl jednací řád, který by stal se hybnou silou celého toho významného zřízení.

Návrh tohoto jednacího řádu podal pak s dalším odůvodněním předseda českého ústředního spolku kolega Krunert, kterýžto jednací řád zcela jasně a přesně vyznačil poměr jednotlivých spolků ku svazku tomuto a vrcholil v základním bodu, který zněl: „Každý typografický spolek, který ku svazku spolků knihtiskařů a písmolijců a příbuzných odvětví v Rakousku přistoupí, zůstává spolkem samosprávným, jak pokud se týče dosavadního svého jmění, tak i členských příspěvků a poskytování podpor a řídí se svými stanovami, pokud se týče povinností a práv členských a působnosti valných hromad a spolkového výboru.“

Rokem 1895 pak vešel tento „Svazek spolků knihtiskařů a písmolijců a příbuzných odvětví v Rakousku“ do činnosti.

Jest to tedy, jak každý sezná, organisace centrální, celoříšská, ve které i organisační forma autonomní jest zachována.

Budiž ještě stručně zde uveden další vývoj svazku tohoto. Zásadou zde bylo stejná práva a stejné povinnosti veškerých členů v každém zemském spolku ve svazu zastoupeném a během doby upravena věc následovně: Veškeré podpory (v nemoci, v nezaměstnání, pro cestující, v invaliditě, příspěvek pohřební, podpory vdovám (odbytné) a podpory sirotkům určeny jsou ve stejné výši a společně se súčtují. Celkový vydaj rozvrhne se pak na jedno-

tlivého člena co připadá a každý zemský spolek pak zaplatí tolikráte tento podíl, mnoholi členů čítá. Ku správě svazku platí veškeré spolky určitý příspěvek za člena a řízen jest svazek zvláštním na sjezdu svazkovém voleným představenstvem svazku a kontrolní komisí. Pro představenstvo svazkové jsou výborové resp. předsedové jednotlivých zemských spolků poradním sborem, který ve všech důležitých otázkách svazkových, pokud není podmíněno svolati sjezd svazkový, jest k poradě svoláván. Jinak jsou spolky zemské samostatnými v rámci místní působnosti, v přijímání a ve výchově členstva.

Jakmile byl svazek ustaven, přikročeno k jednání o první kolektivní smlouvu cenníkovou, o tak zv. normální cenník typografický v Rakousku. Jednání to vedlo k žádoucímu cíli a od roku 1896 s trojí revisí trvá nyní smlouva tato dále. Jest samozřejmo, že i v tomto směru vedla dřívější hnutí cenníkova k tomu, že dělnictvo knihtiskařské, jaksi odděleně od organisace střádalo sbírky ku ochraně cenníku a pro cenníková hnutí. Sbírky tyto jsou samostatně v každé zemi vedeny a jen část z nich tvoří jaksi ústřední hotovost disposiční.

Také mnohé jiné organisace dělnické se, pokud jest známo, takto vyvinovaly.

Na to však klestil si — hlavně v odborové komisi říšské ve Vídni pod dojmem vývoje odborových organisací v cizině a s ohledem na postup zaměstnavatelů, kteří také v zakládání organisací, hlavně celoříšských ať již svazových s autonomií zemských spolků nebo jako říšské jednotné spolky, pokračovali a organisace své proti organisacím dělnickým stavěli — cestu názor většího účinku odborových organisací, budou-li tyto jako říšské spolky vedeny a bude-li celá jejich činnost a působení vedeno z jednoho ústředí a to nazvice vídeňského, jako centra říše.

Názoru tomu nelze upříti významu a snad i účinku, leč u nás v Rakousku jest celá řada okolností, které právem ukazovaly na jistou opatrnost ve věci té.

Myšlenka na zakládání říšských spolků s tuhou centralisací a na rušení dosavadních organisací zemských byla příliš ku předu hnána a možno říci, nebylo počítáno s oněmi různostmi národnostními a teritoriálními, které v Rakousku tak jako v životě politickém tak i sociálním důležitou hrají úlohu. Také v Čechách resp. v Praze zjednávána názoru tomu a oné myšlence na tuhou centralisaci v odborových organisacích půda mohutnou agitací a horlivou propagandou.

Pamatuji se dobře na onu schůzi zástupců odborových organisací, která o této otázce za předsednictví tehdejšího sekretáře Odborového sdružení, zasloužilého jistě soudruha Roušara, „U Pštrosů" se konala. Veliká většina zástupců horovala pro myšlenku této tuhé centralisace. Jedině zástupci knihtiskařů (Čermák, Jelínek, Krunert) upozorňovali jsme na to, aby předem dobře uváženo bylo vše, kladli jsme vzorem organisaci naši, která pochopila onen veliký význam a nutnost spojitosti všeho dělnictva toho

kterého odboru v Rakousku, která ale také dobře postřehla význam jisté autonomie na další výchovu členstva a s ohledem národnostního poměru. Hlasy ty nesetkaly se se souhlasem, vše bylo zaujato onou myšlenkou centralisace a usneseno také přikročiti co možno nejdříve k její provádění. A brzy na to provedena tato u organisací kovodělníků, obuvníků, dřevodělníků a krejčí. Další organisace pak následovaly. Věc prováděna i s jistým důrazem, který měl ráz, řekněme i poněkud nesoudružský. — Organisace, které myšlence té nechtěly nebo snad ani nemohly v základě svého poměru členského a majetkového vyhověti, byly prostě i z Odborového sdružení československého vyloučeny, na příklad organisace dělnictva kloboučnického.

Myšlenka tuhé centralisace vnesena byla i mezi pomocnictvo knihtiskařské. Poprve na sjezdu r. 1901 proneseno ústy delegáta svazkového spolku hornorakouského přání, aby uvažováno bylo svazkovým představenstvem o tom, zdali není nutno zaměniti dosavadní formu organisace naší říšského svazu federativního na formu říšského centrálního spolku.

Na další sjezd svazkový konaný roku 1904 v Inšpruku položena na program „Otázka utvoření říšského spolku". Tento bod programu vyvolal zejména v členstvu v Čechách veliké pozornosti a to v členstvu obou národností. Sjezd zástupců členstva německého, konaný v Chomutově, učinil prohlášení v ten rozum, že zástupci německého členstva z Čech nejsou v zásadě snad proti říšskému spolku, leč že pro dobu dozírnou a pokud stává dnešních poměrů, nelze se pro takovouto změnu formy organisace naší vysloviti. — Sjezd pak zástupců českého členstva z venkovských tiskových míst konaný v Praze prohlásil, že zástupci českého členstva z venkova neuznávají za daných poměrů nutným otázku říšského spolku řešiti. Mimořádná valná hromada pak pražského členstva přijala návrh, „že dosavadní zřízení svazkové úplně vyhovovalo a není ani potřebí ani na čase nynější formu za jinou, třebas nepříznivější zaměňovati".

(Dokončení.)

EMIL VACHEK:

Trest smrti.

Úvod do studia o trestu smrti.

PO hekatombách obětí, jež si vybralo brutální samoděržaví z nejušlechtilejších jedinců svých národův, po justiční vraždě montjuichské, jíž padl za obět šlechetný Ferrer, přichází nyní i země, jejíž parlament jeví značné porozumění pro sociální reformy — Francie, a verdiktem rouenské poroty odsuzuje k trestu smrti Duranda, organisátora dělnické organisace, pro „mravní spoluvinu" na zavraždění stávkokaze „Dongé a. Přichází se svou trochou do mlýna i Japonsko, jež odsuzuje k trestu smrti doktora Kotoka a 25 jiných socialistů. Zdá se, že tyto nové, při-

pravované oběti třídní justice opět vzpruží umdlévající agitaci pro zrušení trestu smrti jako trestu barbarského, nehumanního a antisociálního. A jest nanejvýše charakteristické, že zrušení tohoto přežilého a lidstva nedůstojného trestu, se dnes opírají s prudkou uporností jenom vlády a z kruhů učenců od dob Darwinových a Haycraftových* jsme neslyšeli jediného argumentu, jenž by mohl vědecky opříti konservativnost vlád. Musíme ovšem pustiti se zřetele rozhodnutí sjezdu německých právníků (září loňského roku), který se usnesl — proti silné menšině 50 : 24 hlasům — doporučiti, aby v příštím pruském trestním zákoníku zůstal trest smrti zachován. Komentářů k tomuto rozhodnutí netřeba.

Důvody, jimiž můžeme opříti tvrzení, že trest smrti je trestem neoprávněným, jsou druhu buď citového, nebo rozumového. V letech sedmdesátých minulého století byla napsána v Rakousku, Německu, Francii a jinde celá literatura o trestu smrti. Čas od času poprava, jež vzbudí všeobecnou nevoli, pohne opět vlnami usínající agitace. Zajímavo je, že vlády zrušují tento trest obyčejně pod nátlakem lidu. Nezruší-li, tedy intensivně brzdí a tak nastal stav dnešní, kdy trest smrti existuje na papíře, ale ve skutečnosti není prováděn. V Rakousku máme toho doklady z poslední doby: na př. případ Bočkův a Landthalerův. V Belgii se nepopravuje od r. 1865. Trest smrti není zrušen, pro klerikální většinu parlamentu, ale veřejné mínění dosáhlo přece svého. Ve Francii bylo roku 1830 popraveno ještě 72 lidí, v letech 1900—1905 průměr obnáší jen 1—2 popravené. Od toho roku možno konstatovati opětný vzestup. V r. 1908 popraveno 10 lidí. Anglie popravovala v období 1800 až 1838 průměrně 600 lidí ročně. V posledním čtvrtletí minulého století již jen 17. Německo během 30 let sestoupilo z 60 popravených na 38.** Za to v Rakousku percentuelní počet poprav stoupá. V desítiletí 1877 - 1886 vyneseno rozsudků hrdelních 1020 a poprav provedeno 34, tedy 2·94%. V desítiletí 1897—1906 rozsudků 597, ale poprav 27, tedy 4·52%. Počet poprav v poměru k rozsudkům se tedy poměrně zdvojnásobil. Připravovaná osnova nového trestního zákoníku uchovává trest smrti. Tak jest tomu i ve většině ostatních kulturních států. Nelze se spokojiti s omezením poprav, nutno se zasaditi, aby ze zákoníků tento trest vůbec zmizel. Spousty, jež natropila justice vyjimečného stavu za ruské revoluce, volají i po tom, aby ani v dobách, kdy ústavou zaručené zákoníky jsou suspendovány spolu s právy občanskými — trestu smrti nebylo používáno, ani v politicky abnormálních dobách.

I.

Historie trestu smrti.

Trest smrti vyvinul se pravděpodobně z krevní msty. Příbuzný zavražděného domníval se míti mravní závazek smýti krev

* Nehledíme-li k absurdním vývodům Američana Mac Kima, jenž v zájmu regenerace navrhuje dokonce rozšíření dnešního usmrcování.

** Revue „ПРАВО" (Právo), stať prof. Herneta 1907.

oběti krví vinníkovou. Oko za oko, zub za zub. Tak bylo v nejprimitivnějším stadiu lidské organisace. Když společnost zmohutněla, zájmy vzrostly a zrodila se správa společnosti, vzniklo embryo dnešního státu, pomýšlely hlavy společnosti na upravení veřejného života. Narodila se idea zákona. Zákon zprvu zachováván tradicí. Vývoj organisace společnosti přinesl s sebou nejen vládce, ale i jejich pomocníky, výkonné orgány. Z individuelního příkazu cti se tak vyvinul zákon celku, prováděný výkonnými orgány společnosti. Krevní msta přestala existovati jako projev jednotlivce a přešla do zákonů společnosti. Společnost se učinila solidární s postiženým a převzala za něho výkon trestu. Vládcové společnosti byli vždy lidmi, kteří, dík své inteligenci a fysické pohotovosti, předčili v rozhodném momentu ostatní. Tak vznikl král a šlechta. Tito lidé porušili prvotní komunism společnosti a stanovili individuelní vlastnictví, jež mohlo a zpravidla bylo rozmnožováno prací podmaněných lidí vlastního kmene a kmenů podrobených. Aby toto vlastnictví, jež Proudhon nazval krádeží, ochránili, stanovili novým zákonem, že porušení vlastnictví se tresce, dle velikosti porušení držby, i trestem hrdelním. To se uchovalo i v dnešních zákonících. Společenský vývoj lidstva nesl s sebou stálé množení zákonů. Trest smrti byl postupně stále rozšiřován na nové a nové obory a dosáhl ve středověku monstrosních rozměrů. To bylo lze pozorovati posléze v zákonodárství anglickém z konce 18. stol., jež trestalo smrtí na př. krádež předmětu cennějšího než 5 shillingů (našich 6 korun), a tuláctví. Zákonodárství toto bylo klassickým dokumentem mravního vývoje feudalismu a později buržoasie. K tomu přistoupil i trest smrti pro zločiny proti náboženství (katolickému). Církev uznala za nutno proti vzrůstajícím heresím brániti se trestáním smrtí. Ovšem nepopravovala farizejsky sama, ale k smrti odsouzeného předala státní moci, jež ho bez skrupulí popravila (Jan Hus v Kostnici). Haycraft uvádí, že v letech 1481—1808 (Svatá Inkvisice řádu Dominikánů) bylo potrestáno 340.000 lidí, z nichž 32.000 bylo za živa upáleno. Voltaire vypočítal, že pro čarodějnictví a podobné bylo upáleno 100.000 lidí.

Křivolaká linie vývoje zákonodárství byla snad již prvním vládcem obohacena o hrdelní trest za zločin politický. Trest smrti v tomto případě měl býti brzdou snahám lidí, hledících změniti organisaci státu, případně společnosti. Kolik lidí vykrvácelo pro politické své přesvědčení není možno určiti. Ze sbírky „Protiv smertnoj kazni“ (Proti trestu smrti) jsem se dočetl, že v Rusku bylo od roku 1825—1906 k smrti odsouzeno pro politické přečiny soudně 1397 lidí. Počet poprav politických provinilců jest tam hrozný. V období 1905—1906 statistika zmíněného díla mohla konstatovati jen resultáty vojenských soudů. Popravy vykonané někde u plotu, důstojníkem, bez soudu a bez protokolů, šly do desetitisíců. Na cifře 1397 hrdelních rozsudků participuje rok 1905 počtem 54 a rok 1906 již cifrou 876! Že lépe nebylo ani dříve, dosvědčuje fakt, že za „vzpoury střelců“ bylo en bloc odsouzeno k smrti 2000 osob.

Zákonodárství se modernisuje. V době předrevoluční se ve Francii odsuzovalo k smrti ve 115 případech, v Anglii dokonce ve 160! dnes ve Francii již jen ve čtyřech případech! Pronikavým svědectvím pokroku jest i odstranění tak zv. kvalifikovaného trestu smrti, pro nějž příkladem jest naše poprava na Staroměstském rynku a popravy svaté inkvisice. Dříve byla tendence veřejnou popravou odstrašovati, dnes se popravuje buď s úplným vyloučením veřejnosti, nebo za asistence omezeného počtu osob z „vyšších kruhů". Dříve poprava byla vykonávána neobyčejně barbarsky. Předcházelo ji mučení a poprava sama dála se zdlouhavě (čtvrcení, lámání kolem) a byla vlastně zase mučením se smrtelným koncem. Dříve zákoníky poskytovaly výsady privilegovaným stavům. Dnes se popravuje rychle a „humanně" a zákon platí pro všechny stejně (aspoň na papíře). Dnešní barbarské nebo polocivilisované státy jsou ukázkou, jak se u nás soudilo dříve. Přečtěte si popis popravy v Číně * a otřesete se hrůzou.

II.
Zákon a zločin.

Oč se opírá právo státu trestati vůbec a smrtí zvláště? O zákon. Dříve určovalo ráz a rozsah „práva" náboženství. Každé náboženství nespokojí se jen s vybudováním svého světového názoru, ale pod zorným úhlem své ideje boha, jako moci řídící svět a určující jeho mravní a sociální život, buduje i svou morálku. Křesťanství, jež bylo dílem částečně Kristovým, částečně apoštolů Pavla, Petra, Jana a Jakuba a konečně dílem z nich vycházejících církevních otců, ve svém začátku ustanovilo svá morální maxima, jež ovšem během staletí fundamentálně byla změněna, až se z nich vytvořil dnešní katolicism. Opomenu vývoj ideje morálky a z ní vyplývajícího zákona u národů předkřesťanských a existujících vedle křesťanství. Budeme si všímati vývoje ideje zákonu ve společnosti křesťanské. — Společnost zmnoživší se kvantitativně i kvalitativně a vyrostší na základě nerovnosti a sociální nespravedlnosti byla nucena precisovati, aby udržela pořádek, jenž byl nutný její tendencím, svůj zákoník. Musila stanoviti co je dobré a co je špatné. Co zaslouží odměny a důsledně i trestu. A nebrala ohled na požadavky individuelní, ale vyšla ze zásady, že jedinec musí svou mravní i fysickou, vnitřní i projevovanou svobodu podrobiti zájmu celku. Celkem však nepředstavovala si skutečně celou společnost, ale jen úzký kruh privilegovaných, kteří jediní měli právo na svobodný život. Tak se stalo, že teprve o osmnácte set let později byla vytvořena nová morálka, s novým souhrnem práv a povinností jednotlivce k celku, která však počítala skutečně s veškerou společností a ne s několika privilegovanými vrstvami. A tak „právo" vůbec a křesťanské zvláště a v důsledku toho i zákon, jenž učinil respektování práva obecně závazným pod trestem při

* V českém překladu Světové knihovny dílo Stremouchova: „Za čínskou zdí".

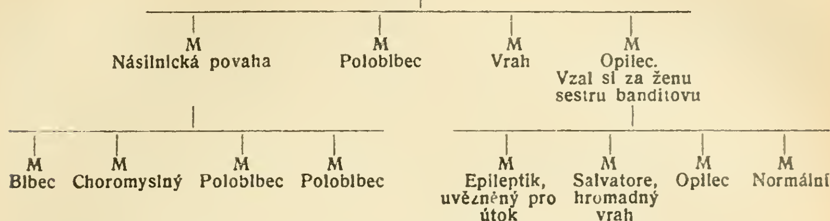
nezachovávání, vzniklo na půdě antisociální a antidemokratické. Křesťanství nebylo jen pokrokem na poli humanity, ale bylo zároveň i činitelem konservujícím současné a nespravedlivé sociální a politické útvary (sv. Pavel, epištola Petrova k Pontským a Galalijským). Myšlenkový vývoj lidstva se počal oprosťovati vlivu křesťanství, ať již jeho transcedentalismu, či jeho morálky. Jeho poslední etapa — socialism, znamená odkrytí nové sféry žití, nového systému mravního a naše nazírání na zákon jest v podstatě opačné, než nazírání křesťanské. Zákoníky však vesměs kotví na morálce křesťanské, s její kvalifikací dobra a zla. Dnešní zákoníky kvalifikují jako zločiny politické činy, jež my zásadně akceptujeme. Tak vznikl tragický rozpor mezi lidstvem, živlem pokročilým a zákonem, živlem reakčním. Ovocem jest pak Ferrer a dokumentem konfliktu Durand a Kotoku.

Když křesťanský stát definoval svůj prvotní zákoník, nebylo vůbec vědeckých snah po prozkoumání zločinnosti. Vražda, smilstvo, paličství jest nepopiratelně zjevem abnormálním a společnost má právo původců těchto abnormálností se zbavovati. Zákoníky až dodnes, s čestnou vyjimkou ustanovení o mladistvých provinilcích, nazírají na zločin svrchovaně naivně a trestají pachatele, aniž studovaly pohnutky, jež vedly ho k činu. Moderní věda znepokojená příznakem degenerace lidstva počala pozorně studovati zločinnost. Sociologie na druhé straně, svobodnější než věda, tak zv. „racionalistická“, rovněž studovala zločince a oba tábory došly k překvapujícím resultátům, jež lze s malou pravděpodobností omylu říci větou: Není zločinců dle obecného pojetí. Zločinci jsou po většině lidé trpící atavismem, dopouštějící se svých činů pod tlakem špatného zřízení sociálního.

Zločin byl podroben vědecké revisi. A shledalo se, že zločinnost patří mezi projevy degenerace (Giddings), jež béře na sebe mnoho forem, z nichž přední je dědičnost (Lombroso). Věda došla k poznání, že vadné chování kotví v defektivní činnosti mozkové, která závisí na vadném útvaru mozkovém, jenž může býti buď vrozený („obyčejně vlivem chorobných tendencí přenesených dědičně“), nebo získaný (vlivy sociální, výchova, prostředí). Zločin tvoří tedy souhrn příčin biologických a sociálních. Morrison napsal: „... mezi mnoha příčinami, jež vzbuzují zločinecký život, jest fysická inferiorita provinilcova jedním z nejdůležitějších činitelů“. — Většina lidí je taková, že jejich přirozená síla neodolá nouzi, svedení, prudkým hnutím mysli. U zločinců vyjimečných je nedostatek funkcí zdržovacích (P. J. Möbius). Zločin dle nejnovějších bádání je buď ovocem dědičnosti, nebo nezdravého stavu sociálního. Prvé potvrzuje proslulá rodopisná tabulka vraha Salvato a Misdey. (Tabulka nachází se na následující stránce.)

Případ Bočkův z nedávné doby dobře ilustroval vliv špatných sociálních zřízení společnosti. Není zločinců: jsou buď nešťastníci dědičně zatížení, nebo lidé hřešící pod tlakem sociální pageometrie, nebo lidé svedení momentem, příkladem, prostředím atd.

Máme právo věšeti takových lidí? Máme právo změřiti jejich zločin měřítkem studených, všeobecných paragrafů? Dříve než zločin tvrdě trestáme, postarejme se o profilaci. Odstraňme pohnutky zločinu a vyskytnou-li se zločiny i potom, suď je lékař. Zločince nenapravitelné, jichž nás nezbaví ani sociálně harmonický útvar budoucnosti, můžeme odstraňovati, před nimi se chrániti isolací a raçu tím, že zabráníme jim se rozmnožovati. Ale společnost nemá, jak řekl Rousseau v „Contrat sveral“, práva na život svých členů. Můžeme se chrániti, ale ne se mstíti.

III.

Argumenty pro i proti.

Řekne-li soudce, jenž odsuzuje k trestu smrti: Já se mstím, vypoví obyčejně poctivou pravdu. Ale pomsta za křivdu byla kázána již tvůrcem křesťanství. My, kteří víme, že zločinec jest nešťastný člověk, nemůžeme se mstíti, aniž bychom tím nepošlapali svou důstojnost a spravedlivost. A přec jak často si z tendenčního resumé předsedy porotního líčení odnášíme dojem, že předseda se stane během líčení osobním nepřítelem obžalovaného. Mimochodem: slavný Immanuel Kant byl stoupencem popravy z tohoto citového důvodu: „Vrah však musí zemříti. I kdyby občanská společnost zanikla, musil by poslední vrah býti ještě popraven, aby každý zakusil, co jeho činům odpovídá.“ J. S. Mill má jiný důvod pro zachování trestu smrti: Zdá se mu, že milost ve formě doživotního nebo dlouholetého žaláře jest strašnějším trestem než poprava. Ital Gerofalo a Mc. Kim proto trvají na zachování tohoto trestu, že popravováním degenerovavších zločinných členů společnosti způsobuje se i očistění raçy. Jsou stoupenci „umělého výběru“ a konsekventními vykladači vědy, jež zavrhovala důsledně humanitu, protože tato pomáhá udržovati na živu a rozmnožovala slabé členy lidstva, kteří nejsou schopni postoupiti zápas o život. Tím byl přírodní výběr znehodnocován. Ideje sociální a hygienické potřely tyto výstřelky darwinismu a tím snáze potřou i thesi Garofalovu. Popravováním zločinců nebude zastavena degenerace (domnělá?) lidstva, protože největším nebezpečím pokroku jest ono nesmírné

* Kurella: Naturgeschichte des Verbrechers.

množství drobných nepatrných defektů fysických i mravních, jež působí svým ohromným počtem na zhoršení druhu. Zločiny jsou výstřelkem kvantitativně zcela mizivým proti této záplavě. Popravováním nezhubíme „mikroby zločinu“, protože jich vůbec není. Přečtěte si krásnou knihu F. M. Dostojevského „Zápisky z mrtvého domu“ a poznáte z ní řadu lidí k smrti odsouzených. Pohnutky jejich zločinu autor geniálně analysuje a zločin se rozpádává a zbývá nešťastník, nepáchající vědomě zlo.

Nejčastěji užívaným argumentem pro uchování trestu smrti jest tvrzení, že společnost se jím musí chrániti proti defektivně jednajícím svým členům. Tento argument, spojený se mstivostí a a strachem před zločincem, obyčejně způsobuje prohlášení hrdelního rozsudku. Sám o sobě, bez tendence mstivosti, by nebyl zcela pochopitelný, protože lze přece se chrániti isolací zločince, zvláště při vyvinuté dnešní technice vězení, kdy jest útěk z vězení zhola vyloučen. Bez součinnosti oné la bête humaine není onen argument myslitelný. Bývá také namítáno, že trest smrti prohlášený, ale v posledním okamžiku odvolaný, polepšuje lidi postižené. Že prožitá hrůza na ně těžce působí, nechceme pochybovati, ale že nepolepší vždy, jest na bílední, protože amnestovaný vězeň po vyjití ze žaláře přijde do týchž podmínek sociálních, jež jeho zločin vyprovokovaly, resp. jest tísněn starými defekty mozkové činnosti. O vězních uprchnuvších trestu smrti jest nad to notoricky známo, že páchají své zločiny i po prohlášení trestu, jenž je měl polepšiti. Tento argument je zřejmě naivní.

Jiným silným argumentem jest moc odstrašující a nastrašující (exempla trahunt!), jež zdánlivě poprava obsahuje. Tato idea zrodila kvalifikovaný trest smrti. Protože dnes jest tento způsob popravy vůbec odstraněn (s čestnou výminkou několika „řízných“ — termin „Národních Listů“ — generálů ruských, kteří pro odstrašení popravovali veřejně — tak generál Rennenkampf v Čitě), valná část působivosti této námitky padá. Zastrašení existuje dnes nepřímo, dojmem fantasie, neopřeným o zřenou skutečnost. Naopak jsou okna vězení, kde se poprava koná, zastírána. Zastrašení vedle zmíněné již emoce fantasie u lidí sensitivních může způsobiti v míře mnohem slabší již jen holý fakt: člověk byl a již není. Ostatně zapomeneme i nejtěžších dojmů, jako úmrtí nám drahých lidí a dojmů, jež přináší katastrofální moment vůbec. I na popravu zapomeneme, tím snadněji člověk buď zatížený, nebo společností praeparovaný a donucený k zločinu. A zdá se mi, že toto vypočítavé působení na lidskou obrazotvornost jest holí o dvou koncích. Představme si, jak by na příklad působil jen novinářský popis popravy Durandovy na massy proletariátu!

Popravy „zločinců“ politických bývají obyčejně krvavou daní odvedenou t. zv. vyšším státním zájmům. Jakou mravní cenu mívají tyto vysoké zájmy politické, jest příliš dobře známo. Dnes v Japonsku Kotoka a soudruzi mají se státi obětmi těchto nečistých zájmů, v tomto případě nadiktovaných státní nutností zabrániti zakořenění socialismu v imperii mikadově.

Vedle těchto můžeme rozpoznati několik jiných, o nichž neváháme prohlásiti, že jsou hlavní příčinou, že se i ve XX. století popravuje, ač officielní věda o nich úporně mlčí. Není sice argumentem, ale za to skutečností, že hrdelní trest existuje dodnes proto, že zákony jsou konservativní a tkví na překonaných názorech morálních. A proto, ač dnes není další trvání tohoto trestu nijak pevně opřeno, zákoníky ze setrvačnosti, z konservatismu na nich trvají. Tak vysvětlivky k osnově nového trestního zákoníku rakouského obsahují klasickou skutečně větu: „Ještě nenastala doba . . . (zrušiti trest smrti); dnešní poměry toho vyžadují, aby stát se nevzdal nejzazšího prostředku způsobilého nad všechny jiné dojati co nejhlouběji lidskou obrazotvornost.“ Jak silně může působiti skrytě vykonaný trest smrtí na lidskou obrazotvornost, zmínil jsem se již nahoře. Konstatuji zde fakt, že trest smrtí, užívaný nejdříve sporadicky a později permanentně proti revolučnímu hnutí v Rusku, nikterak nezlomil sil revoluce a neztenčil příliv revolucionářů. Vůbec nepozorujeme, že by zločinnosti ubývalo. Stále ještě jsou lidé neschopni odpírati zločinně svůdnému okamžiku. Argument je jalový.

Teprve skutečně demokratické a sociálně spravedlivé zákonodárství zruší trest smrtí. Ostatně důsledné amnestování zločinců panovníky láme nejostřejší hrot ministerské filipice. Šedí, rozumní vládcové vidí veškeru tu surovost a nemravnost tohoto archaického trestu a svým omilostňováním sankcionují mlčky snahy po zrušení trestu smrtí. — Jinou silou, jež je popírána, ale fakticky také jest činitelem zjednávajícím práci mistru popravčímu, jest sociální antagonism, projevující se vůbec ve veškeré justici, kterou právem nazýváme třídní. V zákonech i jejich provádění. Čtěte rubriku „Ze soudní síně“ v pokrokovém listě a poznáte, že činí-li dva totéž, není to vždy totéž . . . Případ Durandův jest pádným důkazem, jak sociální antagonism participuje na příčinách hrdelních rozsudků. — Nejvážnější „skrytý“ argument jsme si ponechali na konec. Jest to lhostejnost k lidskému životu, bankrot altruismu, jenž se datuje od doby, kdy kapitalistická soustava vtiskla svůj ráz i cítění našemu. Člověk není již člověkem s právy a bližním, druhem, bratrem, ale pracovní jednotkou. Ideálem jest vlastnění a tento ideál pohlcuje poslední zbytek mravní síly. Z případu † básníka Louise Arletha vidíme, jak nesmírně necitelní jsou ti, kteří disponují majetkem. A kolik lidí bídně strádá jen v pražských předměstích! Strádají dík lhostejnosti. Život chudého a nešťastného nemá ceny. Takto zkažená společnost, společnost, jež hlasuje a má vliv, jest lhostejnou k lidskému životu. Poprava jest jí lapalií. Úžasnou lhostejnost většiny dnešní společnosti dobře poznáte, zemře-li vám někdo drahý. Váš bol naráží na necitelnou konvencialnost a opovržení k vaší slabosti. — Budete-li jednou čísti podrobnosti z řádění vojenských soudů v Rusku za poslední revoluce nebo akta o popravách a mučeních domnělých členů fiktivní bandy „La mano negra“, poznáte, jak úžasně lhostejný jest

lidský život zřízencům států. Jest tedy harmonie v necitelnosti: společnost i zřízenci státní závodí ve lhostejnosti k lidskému životu. Za těchto okolností není ovšem divno, že trest smrtí ještě figuruje v zákonících.

*

Nuže, a oč opíráme naši tendenci po zrušení trestu smrti? O důvody rozumové, mravní, sociální, politické a praktické. Nejhlavnějším argumentem jest nám naprostá zbytečnost trestu smrti. Jsme přesvědčeni, že 1. vůbec není zločinců, t. j. lidí vědomě páchajících zlo a za 2. když připustíme, že jsou zločinci, můžeme se před nimi chrániti vazbou stejně dobře, jako se nekulturní lidstvo chránilo popravami. Je-li zločin plodem atavismu, anebo „plodem nezdravého stavu sociálního (dr. Bř. Foustka), vznikne-li pod vlivem špatné výchovy, nezdravě chápané literatury, anebo literatury skutečně nezdravé, pod kouzlem momentu ke zločinu vybízejícím a j. p., nemůžeme přece zločince jako oběť mnoha složek jeho síle se vymykajících vězniti a tím méně popravovati. Trest smrtí jest tedy s hlediska tohoto usuzování neoprávněným. Jest dále i zbytečným, protože isolací „rozeného“ zločince se zbavíme ovoce jeho chorobnosti a odstraněním shora vypočítaných vlivů, k nimž přistoupí ovšem hlavně i boj proti prostituci, alkoholismu, militarismu a nezaměstnanosti, jakož i proti drahotě existenčních podmínek — zbavíme se velmi značného procenta jiných zločinců. Upravením vztahů erotických sníží se i procento zločinů proti mravnosti a t. zv. „zločinů proti přírodě“. To vše nám napoví chladný rozum. Ale ani se stanoviska mravního nemá společnost práva popravovati. Neboť nemůžeme na sebe vzíti vědomí, že popravujeme lidi nevinné, zločince pod vlivem plémě, prostředí a momentu. Nemůžeme rehabilitovati popravu z motivu mstíti se, ani popravu vzniklou ze strachu před zločincem. Poprava se příčí základním mravním a krasocitným požadavkům člověka. Viděli jsme, že člověk čistě myslící zavrhne popravu; tak i člověk čistě cítící.

Nejpodstatnější argument nás socialistů se opírá o dvě zásady: 1. Člověk nemá práva zbaviti soudruha života; 2. dnešní zákon (L. N. Tolstoj nazval zákoníky „lživými a pošetilými knihami“) nevyhovuje intencím celé společnosti a proto jest nespravedlivý a priori. Zákony jsou psány privilegovanými pro privilegované. Neuznáváme za zločin skutek vyplynuvší z nezdravého sociálního řádu. Žádáme kategoricky za zrušení trestu smrti vůbec a pro „zločince“ politické zvláště. Nesčetné justiční vraždy soudobé, zvláště justiční vraždy provinilců politických (La Mano negra, poprava v Chicagu, Ferrer, ruské popravy), samy volají po zrušení tohoto hanebného trestu. Vykonávání poprav sesurovuje lidi (viz ruch při procesu Hilsnerově), způsobuje nevážnost k lidskému životu, vede lidi k popravám svévolným, jako jsou lynche na „barevné“ v Americe a pogromy v Rusku. Trest smrtí jako neoprávněný, zbytečný a škodlivý budiž zrušen.

IV.

Závěr.

Historie tažení proti trestu smrtí počíná encyklopedisty Montesquieuem, Rousseauem, Voltairem, Volneyem a Italem Boccaciem. Později zvláště Howard úspěšně potíral protivníky. Ze soudobých odpůrců tohoto trestu budiž uveden † L. N. Tolstoj, jenž ve svém manifestu „Nemohu mlčeti“ řekl neohroženě, že zločinnost (manifest psán v revoluci) vzrůstá dík činnosti vlády a končil výkřikem: „Jest nemožno tak žíti. Já aspoň nemohu a nechci tak žíti.“ — Pod tlakem diskusí vědeckých a přání občanstva byl trest smrti v mnoha státech vůbec zrušen. Tak v Toskánsku byl r. 1786 zrušen pod vlivem spisu Boccaciova („Dei Delitti e della pene“ 1764); ale r. 1791 opět restaurován. Dále jest zrušen trest smrti v Rumunsku (1864), Portugalsku (1867), Nizozemí (1870), Italii (1890). Ve Švýcarsku byl r. 1874 trest smrti zrušen, ale r. 1879 zákaz poprav byl omezen jen na politické zločince. Vzdor tomu byla poprava obnovena jen v několika kantonech (Uri, Schwys a j.). Vedle toho poprava neexistuje v některých severoamerických státech (Michigan, zrušena 1847) a jihoamerických republikách: Kolumbii (1863), Venezuele (1864), Costa-Rice (1880), Guatemale (1889) a Brasilii (1890). V Německu byl trest smrti zrušen v Badensku a Würtembersku, vládami však opět obnoven. R. 1871 pod vlivem Bismarckovým schválil říšský sněm 127 : 119 hlasy trest smrti. Rusko bylo první, jež z evropských států zrušilo trest smrti. A dnes? . . . Nutno ještě dodati, že prvními a důslednými odpůrci poprav byly různé křesťanské sekty. Dnes můžeme konstatovati, že církve, zvláště katolická a pravoslavná, se chovají k otázce nanejvýše obojetně a spíše jsou pro status quo. Zajímavo je, že brožurka r. 1900 v knihovničce „Času“ vydaná a proti popravám mluvící s hlediska náboženského vyvolala jediný projev a to v klerikální brožurce Kousalově, vydané v Brynychových „Časových úvahách“. Dp. Kousal byl ovšem pro dnešní stav . . .

Uvážíme-li strašná muka popravencova před popravou — Někrasov dobře řekl, že „není strašná smrt, ale umírati je těžko“, spolu se zbytečností a škodlivostí poprav, musíme žádati, aby tento potupný trest byl konečně zrušen, jako byl zrušen pranýř. Musíme žádati od parlamentu, aby proti tomuto trestu u příležitosti reformy trestních zákonů energicky vystoupil, musíme apelovati na žurnalistiku, aby neopomíjela žádné příležitosti a na tento trest útočila. Musí být vyburcováno veřejné mínění, v soudních síních musí zasedati psychiatři a sociologové na místě dvanácti neinformovaných soudců z lidu. Stav právnický sám musí být proniknut humanitou, veřejné korporace musí potírati alkoholism (viz Norsko) a náprava přijde. Druhým krokem bude revise právních zásad. Problém zločinnosti musí býti studován. Idea trestu za každou cenu musí padnouti. My pak budeme pokračovati jako dosud a snažením o sociálně spravedlivou organisaci

společnosti budeme připravovati zločinnosti a popravám hlavní ránu. V sociálně správně organisované společnosti budou jen zločinci vyšlí z varu atavismu a z pokušení momentu. Na ty budeme hledět jako na nešťastníky. Šibenice a guillotiny budou již jen hrůznými ozdobami museí.

1. ledna 1911.

MARIE MAJEROVÁ:

Ženy za Velké revoluce.

(Dokončení.)

RYCHLE sestavily petici tohoto obsahu:

„Pradleny pařížské přicházejí do svatostánku zákona a spravedlnosti žádati o vaši péči. Nejen že všecko zboží jest přehnaně drahé, ale i potřeby k prádlu stouply tak v ceně, že chudší třída lidu nebude moci opatřiti si čisté prádlo, bez něhož vůbec se neobejde. A zboží jest hojnost, jen spekulanti uměle je zdražují . . .

Zákonodárci! Vy jste mocí zákona srazili hlavu tyranovi, nechť moc zákona padne i na hlavy těchto pijavic . . ."

Konvent chtěl odložiti odpověď na pozítří. Ale pradleny volaly: „Když naše děti budou volat po mléce, nemůžeme je odkázat na pozítří!"

V pondělí již v osm hodin ráno obchody kupecké a mydlářské byly obklopeny hustým davem. Rozvášněné ženy, které v poslední době tolik zkusily, ozbrojily se pistolemi a neskrývaly jich. Hlasně vykřikovaly svoje požadavky. Rozpoutaly bouři po celé Paříži. Přispěly k tomu, že lid, uvědomující si, že jest tvůrcem revoluce, znechutil si svoje bídné a žebrácké postavení a volal po lepším životě. Budiž čest pradlenám pařížským z roku 1793!

A do třetice, jak nezmíniti se o skupině žen, tlačících se kolem nejhroznějšího muže Revoluce, kolem Robespierra! Anonymní ctitelky, staré slečny, pletoucí punčochy u opuštěných krbů, osiřelé dušičky, které ztratily boha a našly jej opět v hrdé hlavě posledního sloupu hrůzovlády, a jež svoji plachou, něžnou lásku a oddanost Revoluci a Robespierrovi zaplatily smrtí v guillotině! Nebohá, v sedmdesáti letech naivní Kateřino Theotova, tebe jistě opomene každý historik, neboť jsi měla jen víru v jediného člověka a při tom nevěřila jsi podlosti a zaslepenosti ostatních!

K Robespierrově jménu druží se ještě jedna ženská postava, hrůzná jako noční přízrak a divoká jako odpoutaný běs. Když s rozbitou čelistí vezen byl ke guillotině tento bývalý advokát, jenž kdysi zřekl se hodnosti soudcovské, protože bylo mu hrozno pomyšlení odsouditi k smrti člověka, když vezen byl nejkrvavější člen Konventu k poslednímu cíli všech — tu cestou káry zachytila se neznámá žena, pološílená děsem a nenávistí, a vmetla mu do obličeje veškeren svůj hnus a vztek, bezejmenná a samozvaná zastupitelka mnohých mučenic Revoluce; ulehčila svému krvácejícímu

nitru slovy: „Tvoje smrt opájí mne radostí! Vrahu, jdi do pekla s kletbami všech žen a matek!“

Revoluce vyžádala si úděsný počet obětí; chaos a nedorozumění zabíjely však slepě. Oficielní slzy prolévány jsou však jen pro jednu třídu lidí, pro aristokraty, a nanejvýš jde veřejná sentimentalita tak daleko, že polituje plebejskou útočnici na život Robespierrův, Cecilii Renaultovou. Přišla obvykle hezky oblečena navštívit Robespierra, a nenalezši ho doma, mrzela se. Její špatná nálada stala se podezřelá; i zastavili ji, vyptávali se a prohlíželi. Našli u ní dva nože; nepřiznala se však k ničemu, kromě že chtěla vidět, jak vypadá tyran.

Byla guillotinována.

V době hrozného zmatení myslí, které způsobilo mnohem více příšerných situací než babylonské zmatení jazyků, za hrůzovlády člověk jistě nevěděl, co činí. Jinak nebyly by z guillotiny padaly hlavy dětí a hlavy starců, hlavy žen, většinou oddané Revoluci a obviněné z chimérického nebo skutečného zločinu, nebo neobviněné z ničeho, a to bylo nejhorší.

Ženy umíraly na popravišti klidně, jisty svou nesmrtelností nebo pohrdajíce životem.

Tak Charlotta Cordayova, jejíž osud jest znám, oplakáván a prožíván jako osud hrdinky nejslavnějšího básníka. Z malého města své provincie pozorovala vše, co dělo se ve Francii. Její otcovské město ušetřilo ji, že nebyla stržena vášněmi Paříže, ale že přihlížela z povzdálečí, spíše v postoji soudce. Soudila vření pařížské a odsoudila je. Girondini přijeli do města a vypravovali o pustém štvaní Maratově, o jeho nesmírném vlivu na davy. Jejích pětadvacet let soudilo a odsoudilo. Bez rozmýšlení hotovila se k činu. Jednala rozmyslně, jistě, jako ruka osudu. Dostavník v málo dnech přivezl ji do Paříže. Psala Maratovi, že mu nese důležité zprávy z Caen. Marat byl churav a odmítl ji. Neprodlévajíc dlouho vrátila se k němu a naléhala; konečně byla vpuštěna. Maratova žena, pradlena, vpustila ji do světničky, kde Marat, jenž ve své hrozné nemoci nenacházel úlevy leč ve vodě, ležel ve vaně a psal na železné trojnožce. Rozmluva jejich byla krátká. Tázal se jí, co zamýšlejí Girondini. — „Shánějí armádu, aby táhli na Paříž a zničili Horu.“ — Marat chtěl vědět jejich jména, napsal si je a děl: „Dám je všecky guillotinovat.“

Na ta slova Charlotta vykonala, co si byla umínila. Marat byl mrtev skoro okamžitě; Charlotta obklopena zuřivým davem, zachránila se jen tím, že se zabarikádovala nábytkem; vzdala se teprve policistům, kteří ji odvedli do vězení. Podrobnosti z jejího žalařování jsou velmi zajímavé. Byla chladnokrevná a ironická, skoro necitelná. Jen nářek Maratovy družky zdál se ji dojímati. Prohlíželi ji, a bývalý kapucín Chabot přisvojil si její hodinky. „Zapomínáte, že kapucíni skládají slib chudoby,“ posmála se mu. Nepřestávala opakovati, že jest šťastna svým skutkem, neboť zachránila zemi od netvora. Všecky prostředky, pravila, byly dobré k zachránění vlasti. Byla odsouzena jíti na smrt v červené košili. Poslední tento šat je

trochu hrubý, řekla, ale vede k nesmrtelnosti. Vůz dopravující ji ke guillotině, jel pomalu, a kat pozorující její zemdlenost děl soucitně: „Dlouhá cesta, že?“ Odpověděla: „Jsem však jista, že dojedeme.“ Chtěli jí zakrýti guillotinu, ale odstrčila je jemně řkouc: „Mám věru právo býti zvědava; nikdy jsem jí neviděla.“

Všecky tyto podrobnosti naznačují osobu exaltovanou, trpící utkvělou myšlenkou, že zabivši Marata pomůže vlasti. Skutečně ve své venkovské osamělosti došla k tomuto názoru; zrál v ní pomalu, ale uzrál v tvrdý plod. Její výrok před soudem dotvrzuje toto mínění. Řekla: „Zabila jsem člověka, abych jich zachránila stotisíc.“ Mluvila, jednala jako nástroj cizí vůle, jako výkonná síla. Nedosáhla svým činem leč výsledku velmi negativního; po smrti Maratově vášně smrti a zničení rozpoutaly se ještě divěji, ovšem aby dříve dospěly konce.

Jako vyjimečný zjev měla hned plno zuřivých nepřátel i vášnivých přívrženců. Tak sotvaže její hlava spadla do koše pod guillotinou, chopil se jí pacholek katův Legros, a drže ji za vlasy, spoličkoval ji. Legenda dodává, že nad touto pohanou zbarvila se ruměncem studu krásná tvář Charlottina. A zase v opak vyslanec jménem Adam Lux, okouzlen podivuhodnou směsí mladistvého půvabu a tvrdé energie navrhoval, aby vražednici Maratově postaven byl pomník s nápisem: „Ženě větší než Brutus“. Básník André Chénier, poeta Revoluce, jenž dle Lansona „měl kult opojení rozumu a jeho snem bylo poeticky vyjádřiti vítězství rozumu“, opěval nadšenými verši Charlottu a její čin — čin zajisté romantický ve všech příčinách a důsledcích.

Jako hrůzný, úděsný paradox připadá nám dnes tato doba, která stále vykřikovala svůj kult rozumu a rozum povyšovala za božstvo, a jako šílená koupala se v krvi svých věrných.

Adam Lux a André Chénier pro svoji odvahu padli pod guillotinou.

Není pochyby, že v době dnešního rozumu Charlotta Cordayova dočkala by se méně slavného osudu; její tragika nesvítila by aspoň tak pronikavě nesmrtelnou aureolou. Humanita chladně prozkoumavši její případ předala by ji lékaři. Lékař potřásl by hlavou nad jejím přáním, aby byla před smrtí portretována malířem, zařadil by její případ do určitého oddělení duševních chorob. Tak blízko se stýkají velikost s šílenstvím, a záleží jen na hledisku, aby krásné převážilo v směšné.

Jinak ovšem bylo s hezkou madam Rolandovou.

Byla to žena vážná, manželka ministrova, duše celé politické strany, víla Egerie Girondinů. Dokud Girondini pracovali v Konventu, byl její byt střediskem politického vření. Když pak rozjeli se po Francii, aby v stoupajícím rozhořčení bouřili proti Hoře a snad proti celému Konventu, její sláva hrozila sraziti jí hlavu. Símě rozvážlivosti skutečně neujalo se v sopečné půdě, Girondini byli úporně pronásledováni a rozprchli se tentokrát nedobrovolně, utíkajíce před

guillotinou. Kdož nalezeni byli v Paříži, byli ihned zajati; madam Rolandová místo svého manžela. Pět měsíců pobyla ve vězení, kdež napsala svoje memoiry, a za pět měsíců, odsouzena přes svou ohnivou obhajobu, skončila život svůj pod guillotinou zároveň s 21 schytanými a v týž den odsouzenými Girondiny. Muž její, zvěděv o její smrti, probodl se dýkou.

Všichni dějepisci shodují se v soudu o paní Rolandové, že byla žena inteligentní, mírná, nestranná a úplně nevinná. A na popravu šla zmužile, bez chvění a bez skleslosti mysli. Kolem káry, která dopravila ji, bíle oblečenou a s rozpuštěnými vlasy k popravišti, tlačil se zuřivý dav volaje: „Na guillotinu!" Odpověděla s úsměvem na rtech: „Již jdu!" Pod guillotinou žádala o tužku a papír, aby mohla napsat zvláštní myšlenky, které se v ní rodily. Bylo jí to odepřeno. Dříve než kat srazil ji k zemi, uzřevši naproti sobě sochu Svobody, zvolala: „O svobodo, co zločinů se provádí v tvém jméně!"

Madam Rolandová byla sice pro veřejnost odsouzena jako žena ministra Rolanda, ale ve skutečnosti spíše pro svůj osobní vliv a význam. Zcela nevinnými obětmi, i před tváří podezřívaného revolučního tribunálu, byly pak manželky politických odsouzenců, ve veřejném životě nijak nesúčastněné, jimž bylo možno vyčítat nanejvýš lásku k jejich mužům. Tak kromě tisíců jiných Lucile Desmoulinsová, mladinká manželka tribuna Kamila Desmoulinsa, nebo Viktorie Lavergucová, žena důstojníkova. Muž její odsouzen byl přes zřejmou svou nevinu, a ona, naslouchajíc hroznému rozsudku smrti, nedovedla jinak protestovat než výkřikem: „Ať žije král!" Nečinila toho ovšem z royalistického přesvědčení, ale ze zoufalství, z pohrdání životem a z touhy ocitnouti se vedle svého muže na káře odsouzených. Přání její se vyplnilo. Na poslední cestě těšila ještě svého sklíčeného muže.

Historie Marie Antoinetty, v revolučním slovníku „vdovy Capetovy", je s dostatek známa, rovněž příběhy a konec sestry královy Alžběty. Zmiňuji se o nich jen pro jednu zajímavost. Všichni historikové, nevyjímaje ani křečovitě strannického Taina, uznávají, že královna svým chováním zavinila svoji neoblíbenost, stupňovanou k nenávisti. Ani vychvalovatel její ve „Figaru" nedovede přes svou námahu do běla ji očistit, a ke konci připomíná: „... svou tragickou smrtí vykoupila viny, jež spáchala jako královna, a chyby, jichž dopustila se jako žena..."

A přece má čestné místo ve vzpomínce na francouzské ženy za revoluce.

Republika tuční, pohodlní a stává se sentimentální. Kaje se ze svých mladých hříchů.

FR. HOUSER:

Autonomní a demokratická škola na Curyšsku.

(Pokračování.)

VE SVĚTNICI u stolu sedí děd, babička a matka, v koutě hoch a na podlaze si hraje děvčátko; dvéře se otvírají a vstupuje voják, otec; na tvářích stolovníků je vidět radostné překvapení, matka vstává, aby šla muži vstříc. To bylo dětem nové, bylo slyšet slova „Grosmueter“ a „Helene“, „Gritli“, patrně jména maličkých sestřiček. Během hovoru vstávali žáci ze zadnějších lavic, šli zticha do předu a usazovali se v prvních, že celá třída tvořila chomáč, před kterým na krok stál učitel a na dva visel obraz. „Ich, ich,“ hlásili se pořád naléhavěji, někteří se nezdrželi a odpovídali netázáni, sami se ptali a nacházeli pořád nové podrobnosti. Klučík jiskrných očí, blízko něhož jsem stál, zprvu po každá otázce vyskočil a chtěl odpovědět. Učitel ho vyvolával jako ostatní žáky. Ale to mu bylo málo, později už ani nesedl, stál jako mnozí jiní a odpovídal pokaždé, sotva učitel dořekl otázku. Když mu učitel pravil, aby počkal s odpovědí, až se ho zeptá, řekl: „Když mne málo vyvoláváte.“ Byla to vzácná účast a živost při vyučování. Podnítily je učitelovy otázky, jež proměnily pěkný obraz ve skutečnou světnici, v domov každého ze žáků, osoby a věci v ní byly jejich rodiče a sourozenci, nábytek a nářadí, mezi nimiž děti žijí. Učitel je se vzácným uměním vedl k vyučovacímu cíli.

Při učení mluvil s dětmi domácím dialektem „zürititsch“ zvaným, jenž se od spisovné němčiny mnoho odlišuje. Šestileté děti vstupující do školy spisovné řeči nerozumějí, tou se mluví jen ve školách a v kostele. Doma jí neslyší ani od rodičů patřících k tak zv. inteligenci, neužívá se jí ani v rodinách úřednických ani učitelských. Během prvního roku naučí se žáci ze spisovné řeči tolik, že ve 2. se jí může při vyučování užívat. Curyšský dialekt je kusem charakteristiky severošvýcarských Němců, a nic jim není vzdálenější než aby jej vyměnili za knižní němčinu. Tou se mluví jen s cizinci; doma, na ulici a ve společnosti, třeba sestávala ze samých učitelů, se hovoří po curyšsku.

Obecná škola na Curyšsku je přísně interkonfesijní. Ve výzdobě tříd není ničeho, co by připomínalo některé náboženské vyznání. Skoro všude začíná vyučování učitelovým vyzváním k pozornosti a končí pokynem, že žactvo může odejít domů. Modlení tam zavedeno není. Je však zůstaveno úvaze každého učitele, jak si počátek a konec učení upraví, a tak jsou také některé třídy, v nichž prý se zpívá verš nábožné písně, nebo říkají krátké modlitby, nekonfesijní, které učitelé sami sestavili. Požadavku interkonfesijnosti odpovídají učebné předměty, jimž se učí. Náboženství mezi nimi není, učí se však biblickému dějepisu a mravouce. V každé třídě jsou vykázány předmětu tomu 2 hodiny. V prvních šesti letech mu učí učitelé, a zákon jim přísně nařizuje, aby učení tak zařídili, aby se ho mohli účastnit žáci všech vyznání, aniž by snad pocítili, že

by bylo jejich svobodě svědomí na újmu. Jedná se při něm o vzdělání nitra dětského, v němž se má budit smysl pro dobro, podporovat záliba v šlechetných činech a podněcovat k jejich konání. V posledních 2 letech učí mu duchovní, a potom je pro žactvo fakultativní. V Curychu se ho neúčastní asi třetina žactva těch ročníků.

V první třídě se učí pouze němčině, počtům a tělocviku vedle nepovinného biblického dějepisu a mravouky, ve 2. přibývá psaní a zpěv; ve 4. se pojí k počtům měřictví a je zavedeno učení o domově, kreslení a ruční práce, pro děvčata povinné, pro hochy nepovinné; v 5. třídě nastupují přírodopis, zeměpis a dějepis a v nejvyšší třídě je spojena s ženskými ručními pracemi nauka o domácím hospodářství. Předepsané učivo přiléhá k životní praxi a ponechává učiteli plnou svobodu, aby je dle svého uznání a sil žactva upravil. Všude se jedná o domov a jevy dětem nejbližší. Podle těch zásad je vymezena učebná látka z přírodopisu a fysiky. Zeměpis má podávat dětem podrobnou známost domova: celý 5. školní rok se věnuje kantonu curyšskému, 6. Švýcarům a v 8. se pojednává zase o Švýcarech, zejména o jejich národohospodářských poměrech. Dějepisným učením se připomíná mládeži nadšení dávných předků pro samostatnost národa, odhodlanost, se kterou ji bránili, a vývoj nynější samosprávy. Znalost života národních hrdin má posilovati v dorůstajících pokoleních lásku ke svobodě. Při výběru učiva ustupují válečné události do pozadí a v popředí jsou díla míru a kulturního pokroku. Ve všech třídách se probírá jen a jen dějepis vlasti.

S realiemi souvisí časté vycházky žactva, delší tury pěší a cestování. Na nádražích lze viděti často celé vlaky s dětskými turisty. Je to dorost starší generace turistické; Švýcaři vítají rádi cizince, rádi vyslechnou jejich obdiv své vlasti, ale mají pro její krásy také sami jemný smysl a cestují hojně. Nedělní cesty do hor patří k zálibám vrstev všech. Veliká pozornost se věnuje tělocviku. Má býti nejen protiváhou úmorného sedění ve škole, ale přispívati k posílení těla i ducha. Děti jsou dorostem tělocvičných jednot, a hoši ze školy vystoupivší se stávají velmi často jejich členy. Prostocviky se provádějí v létě před školou pod kaštany nebo na náměstí, cvičení na nářadí ve veliké obecní tělocvičně, již v čase mimoškolním užívají tělocvičné spolky. Tělocvik a střelba jsou v občanstvu oblíbeny a všestranně podporovány. Jistě také proto, že nahražují cvičení vojenská. Švýcarští vojáci jsou v kasárnách při výcviku pouze 2 až 3 měsíce (podle druhu zbraní), potom jsou voláni každý druhý rok na dvounedělní cvičení. Slouží od 20 do 32 let, od 33 do 44 let jsou v zemské obraně. Zeměbranci chodí na cvičení každý čtvrtý rok na 5—6 dní.

Mezi školními předměty jsou také ruční práce, pro děvčata závazné, pro hochy nezávazné. Hoši se při nich učí ve 4., 5. a 6. třídě kartonážnictví, v 7. a 8. modelování a zpracovávání dřeva a kovu. Děvčata se mají naučiti plést, šít, spravovat prádlo a oděv a hotoviti jednoduché jejich kusy. Vyučování ženským ručním pracím za-

čínά ve 4. třídě. Děvčata tvoří oddělení, v nichž jest jich nejvýše 30, a jež slovou školami pracovními. Mají týdně 4 až 6 hodin. Materiál k práci dává se dětem zadarmo. V nejvyšší škole pracovní jsou děvčata zasvěcována také do ostatních oborů domácího hospodářství, a tam, kde jsou školní kuchyně, nabývají praktických návodů k pracím kuchyňským. Význam ručních prací je v obyvatelstvu správně chápán. V některých obcích docházela děvčata škole již odrostlá do vyučování v pracovních školách.

Učitelova práce bývá provázena potěšitelným zdarem. Její svoboda je omezena co nejméně, i upravují ji učitelé tak, aby nepřepínala sil žactva. Při učení není překotného spěchu, jenž rozčiluje učitele a přenáší rozčilení i na žáky, klid a rozvaha jsou ve třídě domovem. Učitelé neznají rozdělování učiva na měsíce a týdny, nejsou jim cílem drobounké krůčky dětského prospěchu, ale mají pořád na mysli celkové rysy svého díla. Ke zdaru vyučování v elementárních školách přispívá velkou měrou, že se v nich učí jen mládež, která mu může stačit. Na Curyšsku poznali již dávno, že děti abnormální žactvo v učení zdržují, sedí s ním ve třídách na jeho velikou škodu, i vyřadili je a zřídili pro ně zvláštní třídy. Je jich v kantoně 67, v samém Curychu 15.

K národnímu školství patří vedle elementárních také sekundární školy, ovládané stejným duchem, ale trochu jinak upravené. Připojují se k šesté třídě školy elementární a mají tři ročníky. Jejich úkolem je upevnit a prohloubit vědomosti, jež si do nich přinášejí žáci ze 6. třídy elementární. K učebným předmětům této školy přibývá povinná francouzština a rýsování. Děvčata mají poznat vedle obvyklých ženských prací také zásady při vedení domácnosti a učit se, kde je to možné, vařit ve školní kuchyni. Náboženství učí kněží a je předmětem nezávazným; takovým jsou také angličtina a vlaština a ruční práce chlapecké.

Velikou váhu kladou sekundární školy na to, aby dovedly děti k ovládání jazyka mateřského a naučily je jazyku cizímu. Při vyučování němčině docilují znamenité obratnosti v ústním vyjadřování myšlenek, žáci dospívají až tam, že reprodukují děj, který přečtli, ale nikoli slovy spisovatelovými, nýbrž svou vlastní pěknou formou a souvislou řečí. Francouzštině se věnuje tolik hodin jako němčině. Jako jinde u Němců považuje se i ve Švýcarech znalost cizí řeči za životní potřebu a ukládá se škole, aby jí naučila. Soudí se, že patří ke vzdělání, aby člověk znal nejen domov, ale dovedl jeho zařízení také srovnávat s cizinou; jinak jej posuzuje jednostranně a netouží po lepší jeho úpravě. Ve Švýcarech se učí francouzštině i proto, že je řečí zemskou, kterou mluví čtvrtina obyvatelstva. Vyučování má co nejdřív formu francouzského hovoru. Žáci mají francouzské hodiny rádi a osvojují si během tří let novou řeč do té míry, že jdou bez obav i do krajů ryze francouzských. Při vyučování reáliím se dbá pořád o jevy a události švýcarské: zeměpis pojednává o domově a o sousedních i vzdálenějších zemích se stálým zřetelem ke Švýcarům, dějepis ukazuje vývoj domácího zřízení a probouzí porozumění pro přítomný život. Kreslení zabírá

málo hodin, dělí se totiž o úkoly s rýsováním, jehož konečným cílem je naučit zobrazování geometrických těles a načrtávání plánů.

Spolehlivým měřítkem požadavků školy sekundární jsou učebnice, velmi pěkně vypravené a bohatě ilustrované. Obsahují jen asi tolik učebné látky, kolik lze ve škole probrat a naučit. Ten rozumný výběr je jednou z příčin potěšitelných úspěchů ve vyučování. Jinou neméně závažnou příčinou je žactvo, jež podává záruku zdárné práce. Sekundární školy nejsou pro mládež povinny jako osm let školy elementární; všude tam, kde je škola sekundární, je také 8 tříd elementárních, i mohou děti vychodit jen tuto, nebo se hlásit po 6 letech na onu. Je jisto, že již přihláška do školy sekundární je známkou snahy po prospěchu morálním a rozumovém. Mimo to jsou děti zapsané na začátku školního roku přijaty na čtyři neděle na zkoušku a mohou být po té době, uzná-li učitel, že nebudou prospívat, poslány zpět do školy elementární. Sekundární školy mají málo žáků, a to je třetí příčina jejich prospěchu. Jsou také takové, že připadá na učitele pouze 11—20 žáků. Průměrně je přiděleno učiteli 32 žáků, ještě méně než určuje zákon, který dovoluje, aby na učitele připadlo nejvýš 35 žáků. Dle statistiky z celého kantonu neprospívá na sekundárních školách ze žactva definitivně přijatého pouze $2^1/_2\%$.

Vyučování na školách sekundárních je odborné. Učitelé mají pro ně odbornou zkoušku buď z předmětů skupiny jazykově historické nebo skupiny matematicko-přírodovědecké Sekundárních škol je v kantoně přes sto, ale jen menšina má 3 nebo více než 3 učitele, na některých jsou dva učitelé, a na polovině všech škol učí učitel jen jeden. Jak je to možné, mají li 3 ročníky? Tak, že se učí po odděleních, podobně jako na našich jednotřídkách. Potom ovšem musí jeden učitel vyučovat předmětům všem. Ale práce, kterou i takové nedělené školy sekundární konají, je všeobecně uznávána. I chudé horské obce se odhodlávají ke značnému nákladu na ně. Školy o jednom učiteli odpovídají způsobu osídlení. Území horských obcí má často velikou rozlohu, selské dvorce stávají o samotě nebo tvoří jen malé skupiny, a forma školy je dle toho upravena. Jsou i takové případy, že obec má tři školy, dvě elementární, na nichž učí po jednom či po dvou učitelích a sekundární s jedním učitelem.

V celých Švýcarech není školního platu, spolková ústava prohlásila vyučování na národních školách za bezplatné. Zákon kantonální předpisuje mimo to obcím, aby opatřovaly učebné pomůcky a dávaly je žactvu zadarmo. Děti dostávají knihy, kreslicí papír, sešity, péra, tužky, rýsovadla, štětce a barvy. Potřebují-li jich, přihlásí se prostě u učitele. Vedle knih a atlasu se užívá map. Ve 4. třídě při učení o obci dostávají děti mapu katastrální, v 5. třídě velikou podrobnou mapu kantonu na plátně nalepenou a v 6. tř. podobně upravenou mapu Švýcar. Při učení zeměpisném a dějepisném koná platné služby kniha obrazů představujících významné kraje, místa a budovy švýcarské. Mapy a tento atlas obrazů zů-

stávají majetkem dětí, i když ze školy vystoupily, aby jim byly i potom rádcem, hledají-li zprávy vlasti se týkající.

Učebné pomůcky pro školu, knihy a mapy pro žáky jsou předepsány a vydávány zpravidla od státu, a jejich spisovatelé jsou uč telé. Nové pomůcky se zavádějí na 3 leta na zkoušku, a teprv když učitelstvo je uzná za dobré a podá o nich příznivou zprávu, se jich užívá trvale. Rozdané učebné pomůcky v kantoně stály v r. 1908 průměrně pro žáka elementární školy 1 20 franku, potřeby ke psaní a kreslení 2·46, potřeby k ženským ručním pracím 92 rapů. Na škole sekundární: Učebné pomůcky 4·73 franku, potřeby ke psaní a kreslení 7·11, materialie k ženským ručním pracím 93 rapů.

Jen výjimkou lze potkat na ulici dítě, které by nuzným oděvem nebo jinak svědčilo o nedostatečné rodinné péči. Všechny obce mají chudinské a sirotčí fondy, a nešetří prý při udílení podpor rodinám, které nemají potřebných příjmů. Dětské trochu nízké postavy kypí radostí a zdravím. Mládež je už v ranném věku vedena k samostatnosti. Malá děvčata školou ještě nepovinná chodí s košíčkem na ruce ke kupcům a obstarávají posilky. I malé děti sotva se batolící si hrávají na ulicích samy. Jsou zdánlivě bez dozoru; málokdo, jenž jde kolem, je neosloví, jakoby si chtěl každý dětským žvatláním a smíchem vyvolat okamžik ze svého vlastního mládí. Ta pozornost dospělých je rodičům zárukou, že jejich drobotina nepřijde k úrazu. Školáci se s učitelem i na ulici důvěrně pozdravují a podávají mu ruku; za tou formou je také kus charakteristiky názoru na dítě.

Láskou, již Curyšané k dětem chovají, je vysvětlitelna všestranná sociální péče o mládež. Starost o potřeby chudých a strádajících dětí se tam nepřenechává soukromé dobročinnosti, občanstvo ji má za podstatný díl svých povinností, i připadá tudíž náklad na ně veřejným institucím. Celý kanton curyšský má asi půl milionu obyvatel a 65 tisíc školních dětí, oba údaje jsou blízké datům Velké Prahy. Ze žactva na Curyšsku bylo o loňských prázdninách vybráno 2347 dětí a posláno do 34 feriálních kolonií. Byly to děti rodičů nemajetných, slabé a chudokrevné. Kolonisty vypravuje na zotavenou nejen Curych, ale každé větší místo, zejména obce průmyslové s obyvatelstvem dělnickým. Někde jsou pro ně zřízeny zvláštní budovy, jinde je dětská osada v najatém domě. Ve výdajích je také položka na šaty kolonistů. Náklad na prázdninové kolonie hromadné činil 144.000 franků. Vedle dětí opatřených po skupinách jsou jiné, které se dávají jednotlivě k rodinám na venek; jsou to ony, jež potřebují stálého a specielního dozoru. Bylo jich 232. Třetí druh kolonistů tvoří děti, jež jsou po těžké nemoci nebo velmi slabé; jsou ve zvláštních odděleních a co nejpečlivěji opatřeny.

Čím dál tím hojněji se ujímají po kantoně mléčné kury. V obci Horgen na Curyšském jezeře, která čítá sedm tisíc obyvatel, se hlásilo do feriálních kolonií 180 dětí; obec jich mohla vypraviti jen 36 i nabídla ostatním o prázdninách výživu mlékem. Střelecký

spolek jí půjčil své rozsáhlé místnosti, byly do nich nastavěny stoly a lavice, postavena veliká kamna ke svaření mléka, jež dodával rolník ze sousedství, a děti vyzvány, aby tam přicházely ráno a večer. 150 dětí zasedalo k plným hrnečkům svařeného, ještě teplého mléka a jedlo k němu bílý pšeničný chléb, jaký se tam peče téměř výhradně. Kdo chtěl dostal druhý, třetí hrneček mléka i víc, a chleba také tolik, kolik snědl. Podle záznamů spotřebovaly děti při každém jídle 90–100 litrů mléka a 25—30 kilogramů chleba.

V Curychu se zřizují o letních prázdninách dětské družiny; r. 1909 bylo 22 chlapeckých, 14 dívčích a 11 smíšených s 1000 hochů a 800 děvčat. Jejich členové se shromažďují každé odpoledne ku hrám pod širým nebem nebo k práci v zahradách, chodí se koupat a konají společné procházky a výlety. Dostávají také jídlo, t. j. chléb a mléko. Ten rok stály 10.000 franků. V Horgen jsou v létě všem žákům otevřeny obecní lázně zadarmo. Přicházejí tam dopoledne od 10–12 a odpoledne od 4—5 hodin a někteří jsou vyučováni v plování, také zadarmo. Ke konci saisony konávají veřejné zkoušky od obecenstva nejen navštěvované, ale podporované cenami pro děti v plování nejzpůsobilejší. Mezi dětskými plavci jsou také žáci sedmiletí.

Nejen o prázdninách, nýbrž po celý rok je pečováno o tělesné blaho mládeže z vrstev nemajetných. Místní výbory školní jsou zavázány, aby poskytovaly hmotné pomoci žákům, kteří trpí nedostatkem potravy nebo oděvu, a také svou povinnost náležitě plní.

Škola na Curyšsku je ústavem obecním, obec má na ni veliký vliv, a její náklady se vypláceji z obecní pokladny. Jak mají být školy zařízeny, po kterých cestách by nejspíše naplnily svůj úkol, aby nabízely příležitost ke vzdělání všeobecnému i k republikanskému vzdělání občanskému, a jak by bylo nejlépe připravit vnímavost dětskou k úspěšné práci školní, předpisuje stát. Nespokojuje se však pouhými předpisy, ale pomáhá také vysokými položkami rozpočtovými, aby jim mohlo být učiněno zadost. Stavba, zařízení a vydržování školních budov jsou uloženy obcím, stát jim však na ně přispívá až 30%. Všichni žáci musí dostávat od obce školní knihy a vyučovací potřeby zadarmo, stát jim však na ně uhradí až tři čtvrtiny veškerého nákladu. Stát se také zavazuje platit obcím na celoroční stravování a šacení chudých žáků, obce nezámožné dostávají 40% úhrnného nákladu ze státní pokladny. I feriální kolonie, stanice na zotavenou, dětské družiny a mléčné kury mohou počítat se státní podporou. Hodní a chudí žáci sekundárních škol dostávají státní stipendia. Bývají udělována dětem, které bydlí daleko od školy, aby jim opatřila příležitost přestěhovat se do školní obce nebo aspoň vydatnou výživu v poledne. Kanton je dává s podmínkou, že je obce oněm dětem zvětší ze své pokladny na obnos nejméně dvojnásobný. Stát se usnáší, jaké příjmy mají obce platit učitelům, a zavazuje se, že na ně bude přispívat

všude dvěma třetinami a že bude pomáhat obcím hospodářsky slabým i k uhražení zbývající třetiny.

Také Švýcarský spolek států přispívá značným obnosem na školy, takže nalézáme položky školské v rozpočtech obecních, kantonálních i spolkovém. Největší vydání obecní bývají školská. Hradí se z výnosu četných fondů školních, příspěvku státního a daní. Obyvatelstvo na Curyšsku zakládá s oblibou školní fondy a odkazuje jim značné legáty. V rozpočtu kantonu curyšského zabírá položka výchova čtvrtinu státních vydání. Výše spolkového příspěvku, jenž se odvádí jednotlivým kantonům, se řídí lidnatostí a vyměřuje se na jednoho obyvatele 60 rapy, v kantonech chudých 70 rapy.

Vědecké i odborné přípravy ke svému povolání nabývají učitelé elementárních škol v semináři. Podmínkou přijetí do semináře je taková míra vědomostí, jakých lze nabyti ve třech třídách sekundární školy. Definitivní přijetí se stává teprve po čtvrtletním pobytu v první třídě seminární. Kanton má jediný seminář státní o čtyřech ročnících, připravující k učitelství kandidáty i kandidátky, jichž je na ústavě asi desetina. Mezi vyučovacími předměty jsou na prvním místě pedagogika a methodika. Francouzština je povinná právě tak jako hra na housle nebo na klavír, z nichž si kandidát volí. Náboženství se tam neučí; přednášejí se dějiny náboženství, jež jsou předmětem nepovinným jako angličtina a vlaština. Při všem studiu se klade váha na to, aby učení bylo samostatnou prací chovanců. Největší péče se věnuje praktickým pokusům učebným ve cvičné škole. Cvičná škola odpovídá nejhojnějším školám v kantoně: má jednoho učitele a je smíšená. Při semináři jsou pěkné čítárny a ke cvičení ve hře na klavír slouží několik nástrojů ve školní budově. Duch, který v něm vládne, nemá v sobě nic školáckého, kandidáti jsou vychováváni ve svobodné občany. Je jim dovoleno, aby se sdružovali ve spolky a připravovali se v nich k pozdější veřejné činnosti v občanstvu. Tvoří spolek čtenářský, tělocvičný, spolek stenografů, abstinentů a hudebníků. Jejich schůze a cvičení konají se v budově ústavu, ale celková činnost se neuzavírá do jeho stěn; spolky seminaristů se účastní sjezdů, tělocvičných závodů, rokují na nich, zpívají a cvičí a vystupují i v stejnokroji a s praporem Seminární spolek tělocvičný dostal letos příspěvek od kantonu 200 franků a od švýcarského spolku také 200 franků.

Absolventi semináře se nemohou stát hned učiteli, k tomu je třeba mít zkoušku způsobilosti, která se koná po skončeném studiu, jako u nás maturita na pedagogiu. Jiné zkoušky pro školy elementární není. Způsobilosti pro školy sekundární nabývají učitelé škol elementárních, když sloužili aspoň rok, studovali dvě leta na universitě a vykonali zvláštní zkoušku. Universita curyšská je v zemi demokratické, demokraticky řízena a v přímých službách vzdělávání národa, ježto připravuje značnou část národního učitelstva k jeho povolání. Přijímá absolventy učitelského semináře za řádné posluchače. Kandidáti učitelství pro sekundární školy nabývají potřebného vzdělání na fakultě filosofické. Universitním studiem mají po-

znati hlavní obory vědeckého myšlení a býti zasvěceni v metodu vědeckého bádání. Není pro všechny stejné, nýbrž odpovídá zkouškám, které se konají ze dvou různých skupin předmětů: buď ze skupiny jazykově historické nebo matematicko-přírodovědecké. Všichni kandidáti poslouchají psychologii, pedagogiku, metodiku a školní hygienu. Kdo se hlásí ke zkoušce pro školy sekundární, musí se prokázat pololetním pobytem na francouzském území.

Učitelé, kteří nabyli způsobilosti pro školy elementární, jsou ustanovováni prozatímně na místa právě uprázdněná. Jsou na ně posíláni ředitelstvím veškerého školství v kantoně, obdobným s naším ministerstvem vyučování. Zatímní učitelé mají týž plat jako definitivní a dostávají jej rovněž z obecní pokladny. Ve službě zatímní musí zůstat každý učitel dvě leta; teprve dvouletá praxe školní po nabytí způsobilosti učitelské mu dává nárok na definitivu. O jmenování trvalém rozhodují jediné obce mocí své samosprávy.

Curyšské obce pořádají své záležitosti samostatně, ústava a zákony se dotýkají jejich autonomie co nejméně. Obce mají na starosti školy, bezpečnost života a majetku, pečují o chudé, sirotky a nemocné, staví a vydržují silnice. K rozhodování o těch záležitostech svolává se shromáždění celé obce, jehož se účastní všichni občané, mající volební právo, kterého se nabývá dokonaným 20. rokem. Shromáždění veškeré obce stanoví roční rozpočet a povoluje obecní daně. Také se scházívá, má-li se rozhodnout o nějaké důležité věci nebo o větším vydání. Ke správě běžných záležitostí politických volí obecní radu, k řízení záležitostí školních školní výbor, pro chudinství výbor chudinský; vedle nich je ještě výbor církevní, volený od příslušníků církve.

Celé Švýcary jsou o pětinu menší než Čechy a mají 22 kantonů, jež jsou státy tak samostatné jako Rakousko a Uhry. Curyšsko má takovou rozlohu jako tři průměrná naše hejtmanství, ale je mnohem lidnatější. Každý kanton si dává zákony sám a pro sebe. Jsou to zejména zákony školské, chudinské, trestní a finanční. Vypracovává je zákonodárný sbor, zvaný kantonální rada. Ten parlament, jak bychom jej u nás pojmenovali, je na Curyšsku volen všeobecným právem hlasovacím na 3 leta, takže každých 1500 občanů volí jednoho jeho člena. Zákon v Curychu usnesený není však platný, pokud ho nepřijalo občanstvo v kantoně. Tomu se musí usnesení kantonální rady předložit, aby o něm rozhodlo. Všichni občané se musí dostavit k volebnímu osudí a většinou hlasů je buď přijímají nebo odmítají. Kantonální rada curyšská je tedy pouze poradním sborem zákonodárným. Toto rozhodování národa o zákonech se jmenuje referendum, a podléhají mu všechny nové zákony, smlouvy i větší vydání státní. Na Curyšsku má právo navrhovat zákony nejen volená rada kantonální, ale také každý občan. Návrh, pro nějž získá 5000 podpisů, musí být předložen národu, aby o něm rozhodl. Tomu právu občanskému říkají iniciativa. Abych mluvil konkretně: Loni 12. prosince hlasovalo občanstvo o předloženém zákoně, kterým se upravuje jednací řád kantonální rady, a přijalo jej 39.000 hlasů proti 35.000. Při témž hlasování se jednalo o zákon,

jímž by se zavedlo podmínečné odsouzení; občanstvo jej odmítlo 40.000 hlasů proti 35.000.

Všechny kantony tvoří Švýcarský spolek. Spolková ústava zaručuje každému svobodu víry a svědomí, svobodu tiskovou a petiční a právo sdružovat se ve spolky. Nařizuje povinnou docházku školní a bezplatné vyučování v národních školách a podporuje zřizování škol jiných. Vydává předpisy o práci v továrnách a pomáhá průmyslu a obchodu stavbou silnic a železnic, úpravou řek a sítí poštovní a telegrafní. Ustanovuje jednotnou míru, váhu, peníze a vydává bankovky. Zabezpečuje samostatnost a neodvislost Švýcar naproti jiným státům. Jí podléhají také předpisy o spolkové armádě. Usnášeti spolkové zákony přísluší spolkovému shromáždění. Žádá-li o to 30.000 občanů nebo 8 kantonů, musí se nový zákon předložit národu, aby hlasováním rozhodl, má-li nabýt platnosti. Právo iniciativy má takový návrh, jenž je podporován 50.000 občanů. Na vysvětlenou uvádím tato fakta: V říjnu r. 8. bylo rozhodováno o novém článku ústavy o zužitkování vodních sil. Byl přijat 211.000 hlasů proti 37.000. R. 3. se usneslo spolkové shromáždění, aby se do ústavy vložil článek, dle něhož by byly stíhány anarchistické podniky. Z občanů švýcarských souhlasilo 117 000, nesouhlasilo 263.000, nenabylo tedy ono usnesení platnosti. Letos v říjnu bylo hlasováno o iniciativním návrhu, aby s vo bami do národní rady bylo spojeno právo na poměrné zastoupení menšiny. Návrh byl zamítnut většinou 23.000 hlasů.

Nejvyšším výkonným orgánem Švýcarského spolku je spolková rada volená spolkovým shromážděním. Má sedm členů, z nichž každému je přidělen jeden obor správní. Státní správa kantonu Curyšského je obdobná. Obstarává je vládní rada mající také sedm členů. Ti jsou představeni jednotlivých odvětví správních, podobně jako u nás ministři, a volí se všeobecným právem hlasovacím od občanů celého kantonu na 3 leta. Podobnými volbami jsou obnovovány všechny úřady a ustanovováni všichni úředníci kantonální, okresní a obecní. Curyšská samospráva připoutává každého co nejtěsněji k veřejným záležitostem, žádá na něm občanských obětí, ale dává mu také právo, aby své mínění o jejich správě plně uplatňoval. Každý občan má vliv na obsazení kteréhokoli úřadu. Některé obecní záležitosti obstarává úředník zvaný aman, zejména jsou mu přikázány zájmy a dražby. Je volen na 3 leta od veškerého občanstva. V obci je smírčí soudce, jenž funguje při sporných záležitostech, týkajících se koupě a prodeje, nájmu, půjček a dědictví, nejedná-li se o obnos větší než 50 franků. Je volen od celé obce na 6 let. Jako se volí všichni obecní úředníci, tak se volí také učitelé a duchovní. Tito ovšem jen příslušníky konfese, jíž slouží. Děje se to tajným hlasováním.

Uprázdní-li se učitelské místo na škole, svolá školní výbor schůzi všeho občanstva, aby rozhodlo, ponechá-li na něm zatímního učitele, jenž tam byl poslán — takové provisorium může trvat nejdéle dvě leta — anebo má-li se provést obsazení definitivní. Vypíše-li se konkurs — předepsáno to není — sezve školní vý-

bor po uplynutí konkursní lhůty znova školní obec, sdělí seznam uchazečů a předloží jejich žádosti. Podává také návrh na obsazení. Volba se děje hlasovacími lístky. Tento způsob jmenování vylučuje ovšem řádění nemravné protekce.

Významná role při správě školství je přidělena školním výborům v obcích. Jejich sezení účastní se všichni učitelé s hlasem poradním; v Curychu a Winterthuru, kde je mnoho učitelů, jsou posíláni do sezení jejich delegáti. Školní výbor spravuje školní jmění, má na starosti budovu, zápis žactva a jeho pravidelnou docházku a vypisuje učitelská místa. Vedle opatřování těchto zevnějších potřeb školních dbá i o výchovu mládeže. Jeho členům je uloženo, aby usilovali společně s učiteli o slušné chování mládeže mimo školu. Bdí také nad tím, aby nebyly děti brány k tělesným pracím nepřiměřeně namáhavým, a aby jejich domácí výchova nebyla zanedbávána. Školní výbor má i výkonnou moc, může totiž hrubé porušení povinností rodičů k dětem trestat peněžitou pokutou. Učitelovu práci má ze všech sil podporovat, proto mu učitelé sdělují svá pozorování o nedostatcích ve školství vůbec a zejména o těch, které překážejí jejich vlastnímu dílu. Členové výboru se usnášejí na pořádku, v němž budou školu a vyučování navštěvovat, a to usnesení svědomitě plní. Každý z nich musí být přítomen při vyučování u každého učitele nejméně dvakrát za rok a zapsat se do knihy visitační. Pri tom se přesvědčuje o školní docházce, pořádku ve škole a čistotě žactva i o tom, zdali učitel plní své povinnosti školní.

Členové školního výboru jsou ve stálém styku se školou, pečují, aby byla dobře opatřena, a jsou pro ni instancí při posuzování učitelovy práce. Bývají vesměs laici. Učitelům jejich významný vliv není proti mysli. Jich poměr k členům školního výboru je naskrz přátelský, nestává prý se, aby převahy, kterou jim dává zákon, kdy proti učiteli využitkovali. Ten poměr má původ ve státním zřízení, jež předkládá všechny své záležitosti celé obci. Demokracie a veřejnost vždy a všude sbližují obyvatelstvo a nedovolují, aby kdo svého postavení úředního užíval jinak, než k dobru věci, které má sloužiti. Vytvořily na Curyšsku jistou kulturu, jejíž význačný rys je vzájemná důvěra. Nestává prý se, že by kdo ze školního výboru chtěl ve věcech odborných prosadit jiné mínění, než má učitel. Za to však má škola veliký zisk z toho, že se někteří občané o ni upřímně starají a šíří o ní interes dál. To je učitelstvu tak milé, že se z jeho řad ozývá přání po zveřejnění školní práce. Náběh k tomu již je, každý učitel koná totiž se svými žáky na konci roku zkoušku, která je veřejná a od rodičů četně navštěvována.

Členové školního výboru mohou poznat učitelovu práci hodně podrobně a podat o ní zprávu, jedná li se o obsazení místa. Podávají také zprávy o uchazečích cizích a také z vlastního názoru. Vyhledají totiž kompetenty v jejich působišti a navštíví je bez opovězení při vyučování. Nemají k nim daleké cesty, neboť volitelni jsou jen učitelé kantonu curyšského. Škola se tam neuzavírá ani

občanům domácím ani cizincům, kteří jsou všichni co nejpřívětivěji vítáni. Aby mohli učitelé čerpat ze zkušenosti kolegů pro svou vlastní praxi, mohou k sobě docházet beze všeho opovídání. Všechny národní školy v kantoně, i cvičná škola při semináři jsou tudíž všem učitelům stále otevřeny. Každý má právo užiti k takovým návštěvám dvou školních dní v roce, jež si sám zvolí. — Pro školu sekundární je zřízen zvláštní školní výbor, jenž pečuje o tento vyšší útvar školy národní. (Pokračování.)

Přehledy.

Politický.

Nový rok přinesl jako prvou politickou událost novou vládu Vlastně nové vydání staré vlády, třetí kabinet barona Bienertha, je-li možno, ještě v horším složení než bylo jeho druhé ministerstvo. Již ke konci prosince pověřen byl dosavadní ministerský předseda od císaře opět sestavením nové vlády. Nápadným bylo, že pověření tohoto dostalo se tentokráte Bienerthovi zcela nezvyklou formou, vlastnoručním císařským listem úředně publikovaným 31. prosince. Rovněž nápadným bylo, že pověření Bienertha poměrně dosti dlouho od přijetí jeho demise odkládané bylo najednou provedeno bezprostředně dva dny před tím, než v Praze se konal opětovný oficielní pokus o česko-německou dohodu, čímž bylo dáno korunou ostentativně na jevo, že jest odhodlána osobu Bienerthovu držet bez ohledu na výslednost nebo bezvýslednost pražských konferencí. Snadno však Bienerth svoje třetí ministerstvo nesestavoval. Naděje na získání česk. měšťáckých poslanců pro vládní většinu byly zmařeny, když dohodovací konference konaná na zemském sněmu v Praze 2. a 4. ledna skončila s úplným nezdarem. Němci zamítli sprostředkující návrhy hraběte Thuna, naopak — což sám zemský maršálek konstatoval — ještě stupňovali své dosavadní požadavky, následkem čehož čeští měšťáci prohlásili jednání za skončené a odvolali i závaznost všech svých dosavadních ústupků. Tím přirozeně byla českým měšťáckým stranám cesta k vládě zatarasena a předseda společného jejich klubu dr. Fiedler nemohl než 5. ledna Bienerthovi uvésti to prostě na vědomí. V tomto okamžiku bylo již jisto, že kabinet se spolehlivou vládní většinou Bienerth neutvoří. Misie jeho setkala by se bývala s úplným fiaskem, kdyby Poláci, již vlastně jeho demisi způsobili, zůstali důslednými. Poláci však, aniž by docílili splnění svých vodocestných požadavků, většinou jednoho hlasu dali svolení, aby předseda polského kola Glombiński stal se ministrem železnic a polský byrokrat Zalezski polským ministrem krajanem Celý výsledek „krise" jimi vyvolané je pro ně ten, že jeden z jejich vůdců stává se excelencí. Právě tato okolnost však činí pochybným, zda všichni Poláci budou vždy za vládou do jednoho státi, čímž je přirozeně její podklad značně oslaben. Rozumnou byla myšlenka, k níž Bienerth v nátlaku nouze dospěl, že i bez ohledu na parlamentární postavení českých poslanců měl by vzíti do svého kabinetu dva české ministry jakožto ohled ne na české strany, nýbrž na národ Při této rozumnější myšlence však setrval Bienerth sotva několik hodin. Stačilo 7. ledna noční komando Wolfovo, aby ihned od toho, co v osobním přesvědčení uznal za politickou prospěšnost, ustoupil na celé čáře. Tak se zrodilo a dne 10. ledna bylo úředně jmenováno ministerstvo, jež jest jen odvarem vlády dřívější. Ministerstvo jest při nejmenším zrovna tak zpátečnické, klerikální, národnostně jednostranné, byrokratické a parlamentu cizí jako byla ona. Čtyři noví byrokrati jsou do něho povoláni: Wichenburg (vnitro, místo Haerdtla), Widmann (orba, místo Poppa), Marek (veřejné práce, místo Ritta), Zalezski (ministerstvo pro Halič, dosud Dulemba), jediný parlamentář: Glombiński (místo Wrby). Jmenování: Mar-

ka, byrokrata českého původu, má býti „koncesí" Čechům, kterou mají býti čeští měšťáci získáni pro mírnou oposici. Ze staré vlády zustávají na svých místech klerikální škůdce školy Stürgkh, křesťanský sociál Weiskirchner, německý nacionál Hochenburger a ovšem v prvé řadě — sám p Bienerth, jenž, jak ihned dal oficiosy hlásat, bude zase nejen jménem, nýbrž také programem kabinetu!

Mezi vánočními prázdninami konaly se 20. a 21. prosince dvě schůze panské sněmovny, 28. a 29. plenární schůze delegace. Panská sněmovna schválila nejnutnější opatření učiněná sněmovnou poslaneckou, aby v ústavním hospodaření státu nenastalo přerušení: zatímní rozpočet na první čtvrtletí 1911, šestinedělní bankovní provisorium, prodloužení platnosti jednacího řádu na rok Rovněž schválila návrh zákona na subvencování levných bytů a některé menší předlohy. Oprávněnou nevoli mezi dělnictvem vyvolali její členové tím, že zmařili prozatímně zákon o zákazu noční práce žen, jenž měl již 1. lednem nabýti platnosti. Delegace, zasedající toto období v Pešti, byly tentokráte po svém ustavení zahájeny trůnní řečí přednesenou následníkem trůnu, v níž byly již přímo ohlášeny zvýšené požadavky pro vojsko a válečné loďstvo. Vyřídivše rozpočtové provisorium, při němž v rakouské delegaci debatu zase ovládly Vasičovy falsifikáty, odročily se delegace do konce ledna.

Po celém státě koná se právě řádné všeobecné sčítání lidu. Nebyl splněn požadavek, aby zjišťována byla při něm také národnost. Ze smíšených obvodů docházejí každodenně stížnosti českých menšin na násilí a podvody německých nacionálů. Také v jiných národnostních obvodech neděje se sčítání bezvadně. Úřady chovaji se celkem pasivně. Jedině místodržitelství terstské mělo odvahu vystoupit proti machinacím Italů v Pole. Zastavilo sčítání prováděné tamním magistrátem a dá je znovu provést orgány okresního hejtmanství.

Místodržitel Čech hrabě Coudenhove podal z důvodů prý „zdravotních" žádost za propuštěnou. V nejbližších dnech se čeká jmenování jeho zástupce. V čelo zemské správy — za nepochopitelné podpory všech českých měšťáckých stran — dostane se podruhé bývalý výminečný místodržitel František Thun. *B. Š.*

Odborový.

Domácí. Boj v grafickém odboru stále ještě trvá a neslibuje tak rychlého skončení. Zaměstnavatelstvo napíná síly, aby organisaci finančně vyčerpalo a její akce podlomilo. Obě strany, dělnictvo i zaměstnavatelé, bojují s houževnatou vytrvalostí, která jest pozoruhodnou a nejlépe dokazuje, jak urputným bojům jde dělnictvo do budoucna vstříc. Stávka zahájena byla 26. listopadu min. roku, obě sporné strany však neustoupily ani na krok od svých stanovisek. O příčinách boje a požadavcích referovali jsme již v čísle minulém. Zaměstnavatelé solidárně se zavazali k společnému postupu, uzavřeli mezi sebou kartel, dle nějž musil každý z nich směnečně uosat 500 K, jež by mu bylo zaplatit za každého kvalifikovaného pomocníka, kdyby zahájil dříve práci, než se na tom usnese svaz zaměstnavatelský. Tak na př. upsal litografický ústav Vil. Picka synové na Smíchově 28.000 K. Kromě toho zajistili si zaměstnavatelé aspoň morální pomoc zaměstnavatelských organisací v Německu, Švýcařích, Haliči a j. Organisace tyto velmi ochotně pomoc přislíbily, neboť se tak cizím podnikům naskytá pěkná příležitost vniknouti se svými výrobky do Čech. Praví se, že každý týden jde do Německa českých objednávek za 100.000 K. Spolek majitelů kamenotiskáren v různých projevech a prohlášeních uvádí, že nemůže platit v Čechách tak vysoké mzdy, jaké existují na př ve Vídni nebo v Německu. Věc je však poněkud jiná, neboť dělnictvo české žádá takové zvýšení mzdy, aby se cizím poměrům aspoň poněkud vyrovnalo. A že v době dnešní drahoty není volání dělnictva po zvýšení mzdy nijak neoprávněné, to přece neupře ani nejzatvrzelejší odpůrce dělnických snah. Ostatně, jak veliký je rozdíl mezi mzdami a pracovními poměry v Čechách a v cizině! Jak nejnovější statistika, z Německa získaná, dokazuje, jest průměrná mzda litografů v Lipsku K 42·20, zde v Praze však K 31·17. Dle toho přejí si pražští litografové, aby jim byly poskytovány lipské mzdy, o kterých před krátkou dobou zaměst-

navatelé tvrdili, že jsou velmi nízkými. Poslední statistika pražská dokazuje, že mzdy zde v Čechách nestouply, ale spíše o něco málo klesly. Roku 1907 byla průměrná mzda týdní K 31·19, před vypuknutím stávky pak K 31·17, dle toho mzdy klesají. Majitelé grafických ústavů v Čechách prohlásili požadavky pomocníků nepřijatelnými z ohledu na konkurenci. Že tvrzení toto nebylo oprávněným, jest viděti z toho, že ve Vídni majitelé chemigrafických ústavů raději se s pomocnictvem vyrovnali a poskytli mu cenníkových výhod, o kterých se v Čechách pomocnictvu dlouho ještě ani zdáti nebude. Dle vídeňského cenníku chemigrafů obnáší pracovní doba 8 hodin denně (v Čechách 8½ h.), minimální mzda vídeňských obnáší K 24, 27, 32, 36 a 42 dle jednotlivých odborů. Smlouva platí od 1. ledna 1911 do konce února 1916. Od 1. ledna 1914 zvyšuje se minimální mzda o 2 K a rovněž plat za práci přes čas se zlepšuje. Veškeré svátky jsou placeny a na 1. května platí se půl dne. Na Štědrý den, Bílou sobotu a sobotu svatodušní se pracuje pouze dopoledne. Dělníci mají nárok na dovolenou: po třech letech 3 dny, po pěti letech týden Sprostředkovatelna práce, zřízená organisací, je uznána a závody budou jen prostřednictvím této přijímat dělníky. České dělnictvo ve svém návrhu, předloženém zaměstnavatelům, žádalo: minimální mzdu v prvém roce po vyučení K 20·—, ve druhém K 24·—, ve třetím K 28·— a pro ty, kteří jsou déle jak 5 let po vyučení, K 30·—. Pro leptaře barev v prvém roce K 30·—, po roce K 36·—. Dovolenou žádali čeští dělníci ve svém návrhu cenníku tak, jak povolena vídeňskými zaměstnavateli. Jest viděti, že němečtí majitelé vídeňských ústavů chemigrafických byli lidštějšími, ale také i chytřejšími, když se s pomocnictvem vyrovnali, neboť vleklá stávka v Čechách zruinuje též zaměstnavatelstvo, kterému se nezdaří zřídka takový počet stávkokazů, jaký by si v zájmu nerušeného chodu průmyslu přálo. Jest jen pochopitelno, že boj českého litografického dělnictva jest bedlivě sledován a podporován veškerým českým dělnictvem. — Dělnictvo brašnářské zahájilo 9. ledna u firmy Štědrý v Praze odbojnou stávku, když vyjednávání skončilo bezvýsledně. Stávkujících je 70. — Cenníkové hnutí zlatníků a stávka v témže odboru nejsou dosud ukončeny. — K obrovské stávce došlo 1. lednem v konfekční krejčovině ve Vídni. Na poměry v tomto odboru již mnohokráte bylo poukazováno a žádáno zlepšení mzdy dělnictva i domáckých mistrů, leč marně. Na schůzi velmi četně navštívené, která se konala ve Vídni 26. prosince, usneseno 1. lednem zastaviti práci. Konána též demonstrace, které se súčastnilo přes tisíc mistrů. Na hnutí béře účast víc jak 2000 krejčovských mistrů, od kusu pracujících a přes 10.000 dělníků. Obrovská stávka, která měla velmi bouřlivý průběh, doznala kol 8.—10. ledna změny: v sobotu 7. ledna byly povoleny požadavky celkem u 34 konfekcionářů ze 230 Stávkovalo ještě 1605 štukverkářů, 1500 jich opět pracovalo. Před závody majitelů konfekce, kteří se nevyrovnávali, docházelo k bouřlivým demonstracím. — Při stávce obuvníků v Holicích, kterou vedl českosl. svaz obuvníků, docíleno 4. ledna konečné dohody. Bylo dosaženo zvýšení mzdy, počínaje 1. březnem 1911, na jednom páru o 15 hal., od 1. července 1912 pak o dalších 5 hal. Kraječi koží, pokud dosavadní mzda jejich nedosahuje 24 K, dostanou přídavek 2 K, kraječi plátna a kůžiček 1 K týdně. Ostatní týdní pomocné dělnictvo 50 hal. týdně Vedle toho uznána organisace, důvěrníci atd. Výsledek tento shrnut ve zvláštní smlouvu, která bude platna do dne 28. února 1914. — Měli jsme již několikráte příležitost poukázati na kaučukovou ohebnost paragrafů zákona o nedělním klidu v živnostech obchodních. Tak opět povolily Pražský magistrát a okresní hejtmanství v Karlíně, na Smíchově, Vinohradech a Žižkově jako živnostenské úřady prvé stolice, aby o veškeré soboty v měsíci lednu, únoru a před velkonocemi 15. dubna, před svátkem svatojanským 17. května a o svatodušní sobotu dne 3 června mohly obchody míti otevřeno do deváté hodiny večerní. Pražský magistrát povolil tyto vyjimky proti výslovnému souhlasu hromad pomocnických, které vyslovily se proti a dopustil se zde poznovu násilného výkladu zákona o pracovní době v obchodech a zavírání krámů. Příslušné organisace obchodních zřízenců proti tomuto činu podaly protest. — V jednom z nej-

většich pražských obchodních domů J. Novák propuštěno bylo najednou 31. prosince 66 zřízenců, protože sezona uplynula. Mezi vypovězenými nacházelo se mnoho takových, kteří opatřili si v srpnu místa trvalejší, firma je však přemluvila, aby zůstali. Vypovězení konali protestní schůzi spolu s personálem závodu. Žádáno, aby veřejně byl vyúčtován odkaz bývalého šéfa a aby splacené kvoty personálu byly vráceny. — Na Novopacku skončila počátkem ledna stávka soustružníků píp. Uzavřena dvouletá pracovní smlouva, již docíleno zkrácení doby pracovní a úpravy kusového cenníku. — Generální stávka brusičů ubrouskových kroužků na Turnovsku skončena po 20nedělním trvání neúspěšně. — Sklářské dělnictvo české ustavuje svůj českoslov. svaz. — Velký odpor vyvolalo příliš nízké vyměření mzdy horníků okr. hejtmanst. ve Stříbře. Následkem této nízké stupnice poklesne též nemocenská podpora. Mzda vyměřena pro kopače K 3·11 (o 69 hal. méně než dříve), takže nemocenská podpora klesne o 42 a 34 hal. — Hnutí dělnictva řezbářského v Praze skončilo po obapolné dohodě se zaměstnavateli zkrácením doby pracovní o 1 hod. (pracuje se tedy 9 hod.) a zvýšením mzdy o 10%.

Obecní, státní zřízenectvo a j. Technický personál elektrických podniků pražské obce vyslal novou deputaci k správní radě, aby bylo vyšetřeno, co se stalo s požadavky personálu. Slíbeno, že budou zlepšeny základní mzdy a že bude stanoven cenník pro úkolové mzdy. Také zřízenectvo vodáren intervenovalo ohledně požadavků. I zde slíbeno příznivé vyřízení. — Dne 26. prosince konán v Praze druhý sjezd úředníků pojišťoven, který pojednal o formě organisace, o tisku a o hospodářských poměrech. Usneseny různé projevy. — Dne 6. ledna zahájena stávka pražských domovníků. Jde o otázku, kdo jest povinen čistiti chodník před domem, zda obec, či domovník (zřízenec majitele domu). Dle obecního zřízení jest povinna obec pečovati o čistotu silnic a cest, a dle stavebního řádu jest stavebník povinen zříditi chodník a tento až do převzetí obcí ošetřovati. Domovníci, opírající se o tato nařízení, žádají, aby jim bylo čistění chodníků (vyžadující zejména v době zimní námahy) nahrazeno prémiemi nebo platem. Stávka 6. ledna provedena, avšak neúplně. Majitelé domů slíbili, že budou žádost domovníků podporovati. Deputaci domovníků na pražské radnici slíbeno, že bude uspořádána anketa o celé otázce. Na veřejné schůzi 8. ledna usnesli se domovníci, že budou hájiti svých práv „jako nájemníci a nikoliv jako neplacená čeleď obecní“.

Sjezdy a konference. O vánocích konán v Praze ustavující sjezd českého svazu krejčí, který byl obeslán 28 skupinami z Čech, Moravy a Dolních Rakous. — V Pardubicích konána desátá konference českých skupin dřevodělnických za účasti 66 delegátů, zastupujících 6975 členů. Většinu jednání zabraly debaty o autonomismu a centralismu. Bylo usneseno neuznati svaz českých dřevodělníků v Brně. Přijaty pak podrobné návrhy skupin pražských, týkající se správy organisace.

Cizí. Pozoruhodného úspěchu docílilo francouzské dělnictvo odborově organisované: zachránilo před smrtí sekretáře odborové organisace uhlářů v Havru Duranda. Případ znám jest velmi podrobně z denního tisku a podklad jeho je tento: Během uhlařské stávky v přístavním městě Havru zabit byl ve rvačce několika podnapilých dělníků stávkokaz Dongé. Kapitalistický tisk označil sekretáře odborové organisace Duranda jako intelektuelního původce a spoluvinníka na vraždě, protože se prý na jedné schůzi stávkujících vyslovil, že se organisace musí Dongéa zbaviti. Durand vzat do vyšetřování a když několik svědků (stávkokazů) potvrdilo, že na oné schůzi byla smrt Dongéa odhlasována, byl Durand obžalován ze spoluviny na vraždě a rouenskou porotou odsouzen k trestu smrti. Mezitím však objevily se různé pochybnosti o vině Durandově a zejména francouzské dělnictvo organisované zahájilo ostrou akci proti rozsudku smrti a za revisi procesu. Dne 31. prosince objevily se již výsledky této akce: president republiky změnil Durandovi trest smrti v sedmiletou káznici. Leč organisace vedou dále akci za revisi celého procesu. Sneseno již tolik důkazů a tak pádných, že při revisi procesu, která dle všeho bude nařízena (otázka revise jest již zkoumána), bude Durand

uznán nevinným. Kapitalistická společnost chtěla se Duranda zbaviti. Tah její se však nezdařil. Odsouzení Duranda jest karakteristické pro kapitalistickou republiku francouzskou; ono budiž výstrahou všem ostatním zemím. Nebýti rázné akce francouzského dělnictva, které pohrozilo všeobecnou stávkou, byl by býval osud Durandův zpečetěn. — V Remeši konali železniční zřízenci východní trati sjezd 8. ledna, na kterém se usnesli ostře protestovati proti Briandovým opatřením protistávkovým. — V Belgii došlo v lutyšské pánvi k veliké stávce horníků. Dne 4. ledna vystřelilo v Seraingu četnictvo do stávkujících; čtyři osoby smrtelně zraněny a zranění podlehly; mnoho osob zraněno lehce. Počet stávkujících dostoupil 11. ledna asi 30.000. — Ve Švédsku vyloučeno bylo 2. ledna asi 5000 obuvníků. — Ve Finsku zahájena 1. ledna stávka sazečů všech tiskáren. Sociálně demokratické listy splnily mzdové požadavky sazečů. Došlo k menším výtržnostem. — V Anglii udála se 23. prosince na dole hiltonské společnosti v Boltoně katastrofa, která si vyžádala 352 lidské životy za oběť. Katastrofa potvrdila, že ani v Anglii není úplně postaráno o bezpečnost horníků, ač zde se provádí inspekce bedlivěji než u nás. Ve waleské pánvi vzniklo opětné silné hnutí horníků. V knihtiskařství zahájena akce za zkrácení pracovní doby na 48 hodin týdně. Knihtiskařské dělnictvo splnomocnilo vedení organisací knihtiskařů i příbuzných odvětví k vyhlášení stávky, kdyby svaz zaměstnavatelů nepovolil. Dojde-li k boji, bude stávka zahájena v únoru, 4. února dají všichni dělníci výpověď z práce. Všechny přípravy pro boj jsou vykonány. Dělnictvo poukazuje při svém požadavku hlavně na velikou nezaměstnanost knihtiskařů a na zvýšené požadavky zaměstnavatelů co do výkonnosti. — V Portugalsku došlo k četným stávkám železničních, obchodních a poštovních zřízenců. Měšťácká republika, když byla slibovala dělnictvu zlepšení postavení, aby si zajistila pomoc dělnictva k převratu, nyní sliby nechává nesplněny. Také Španělsko se obává, že se tam přenese stávkové hnutí. – V Německu lze pozorovati velké hnutí cenníkové v odboru dřevodělném. V kloboučnickém odboru dosaženo mnoha úspěchů. Komise pro ochranu mládeže při sociálně demokratické straně uspořádala v prosinci velikou akci po celém Německu na ochranu mládeže. V Německu mají již 6 roků zákon proti vykořisťování dětí, leč nedostatečný. Zákon rozděluje děti na dvě skupiny, vlastní a cizí, a dětem cizím poskytuje více ochrany než vlastním, to jest těm, které pracují s rodiči. Cizí děti mohou býti zaměstnány v „nezávadných" živnostech teprve po 12., vlastní již po 10. roce, délka denní práce jest vyměřena cizím dětem na 3—4 hodiny, dětem vlastním pak určena není. Pracuje-li dítě s rodiči pro cizí podnik, má býti chráněno jako cizí, ale ta ochrana se nedodržuje. Chudé matky využitkovávají nedostatečného dozoru k provádění zákona a zaměstnávají své děti již v nejrannějších hodinách. Ve všech schůzích byla přijata resoluce, žádající zákaz dětské práce výdělečné.

Emanuel Škatula.

Hospodářský.

Značný úpadek odbytu kartelovaného železa v Rakousku v měsíci listopadu r. 1910. Celkový odbyt železa v tomto měsíci obnášel 438.818 metrických centů, t. j. o 15.258 metrických centů čili o 3 procenta méně než v listopadu roku 1909. Odbyt železa tyčového a fasonového se sice as o 10 procent zvýšil, za to ale všecky ostatní druhy železa na odbytu ztratily, jmenovitě kolejnice. Odbyt železa za dosavadních 11 měsíců t. r. činil letos 5,506.621 q a vykazuje proti loňskému soudobí pokles jen o 59.165 q, t. j. jen něco přes 1 procento. Odbyt železa tyčového a fasonového i nosičů (zde následkem zlepšené činnosti stavební) zvelebil se letos opět proti abnormálu loňskému o více než 10%. Naproti tomu tento příznivý výsledek byl zplna paralysován naprosto nedostatečným odbytem kolejnic, jichž odbyt zmenšil se o obrovské množství přes 300.000 q čili asi o 35·3% a rovněž slabým odbytem hrubého plechu, který následkem neutěšené situace v průmyslu strojnickém poklesl letos o více než pětinu.

Také těžba uhlí v Rakousku v měsíci listopadu m. r. vykazuje úpadek. Těžba uhlí kamenného sice o něco

málo stoupla, za to však uhlí hnědého vytěženo as o půl milionu metrických centů méně než v soudobí loňském. Od nového roku do listopadu 1910 vytěženo celkem oproti téže době r. 1909 as o osm milionů metrických centů hnědého uhlí méně. Tento fakt jest tím pozoruhodnější, poněvadž již v 11 měsících roku 1909 poklesla těžba uhlí toho o 12½ milionu metrických centů. Porovnáme-li výsledek těžby uhlí hnědého za leden až listopad r. 1910 se soudobím roku 1908 seznáme, že pokles těžby obnáší tu as 20½ milionu centů. Kamenného uhlí vytěženo v listopadu roku 1910 celkem 12,590.120 metrických centů, o 112.000 metrických centů více než v listopadu 1909 Hnědé uhlí vykazuje za listopad 22 435 000 metr. ctů čili o 562.000 centů méně než v soudobí r. 1909.

Průmysl cukrovarnický vykazuje za měsíc listopad m. r. značný pokrok jmenovitě v domácí spotřebě cukru, následek to jeho posledního zlevnění o 11 korun na jednom metr. centu. Statistika o tom sděluje: V Rakousko-Uhersku ke konci listopadu t. r. pracovalo 157 cukrovarů (loni 109). Čistá výroba těchto závodů obnášela v hodnotě surového cukru 5945 (loni 5403) milionů metrických centů, od počátku kampaně 10.441 (loni 9673) metr. cent. Vývoz páčil se na počátku listopadu na 1.309 (loni 1·114) a od počátku kampaně 2·29 (loni 2·169) milionu metr. centů. Domácí spotřeba obnášela v listopadu v hodnotě surového cukru 680.000 (loni 580.000) metr. centů a od počátku kampaně 1·64 (loni 1·539) milionu metrických centů. Zásoby páčily se ke konci listopadu na 7 025 (loni 6 962) milionů metr. centů. Ze zásob jest 5·186 (loni 4·811) mil. metr. centů cukru surového. Ze zásob surového cukru naléză se 3 092 (loni 2 711) milionů metr. centů v Čechách, 1·311 (loni 1·44) milionu metr. centů na Moravě a ve Slezsku a 306.000 (loni 3 5.000) metr. centů v Uhrách.

Průmysl strojnický trpěl v právě uplynulém roce jak neurovnanými politickými poměry, tak špatnou hospodářskou konjunkturou. Také kartel velkých strojíren se neosvědčil. Menší továrny, které jak známo k němu nepřistoupily, strhly velikou část zakázek na sebe, kdežto veliké kartelované závody měly jich nedostatek. Následkem toho propustily velké továrny značné množstvi dělnictva. Tak na př. jenom karlínský závod firmy akciové společnosti dříve Breitfeld a Daněk zaměstnává dnes nejméně o 600 dělníků méně než v tuto dobu loni. Podobně je tomu v Českomoravské strojírně, Rustonce atd. Z velkých strojíren byly plně zaměstnány elektrotechnická továrna Kolbenova a plzeňská Škodovka, vedle nich pak veškeré továrny na hospodářské stroje. Obrat objednávek měla Daňkovka o 20 procent, Českomoravská strojírna o 25 až 35 procent, Rustonka o 20 procent slabší než r. 1909. Veškeré tyto továrny přes to vykazují slušný zisk. Krisí vlastně utrpěli jenom dělnici.

Uprostřed značné hospodářské krise roku minulého dařilo se nad jiné znamenitě bankám. Nejen že vyplácely a budou vypláceti velice slušné dividendy, ale mnoho z nich zvýšilo svůj akciový kapitál. To se týče jmenovitě bank pražských. Z těch pět a sice Živnostenská banka, Česká průmyslová banka, banka Union, Pražská úvěrní banka a Ústřední banka českých spořitelen zvýšilo během roku 1900 svůj akciový kapitál celkem o 58 milionu korun. Dohromady obnáší akciový kapitál všech pražských bank 242,500.000 korun.

Vzájemný obchod mezi Rakouskem a Uhrami. Podle statistického výkazu o vzájemném obchodu mezi Rakouskem a Uherskem v měsíci listopadu r. 1910 obnášel dovoz z Uher 139·7, vývoz do Uher 114·9 milionu korun. Od ledna až včetně do listopadu obnášel dovoz z Uher 1141 9 (plus 4·1 milionu korun u porovnání s loňským soudobím), vývoz do Uher 1214·3 (plus 56·6 milionu korun u porovnání s loňským soudobím. Z prozatímní obchodní bilance za měsíc leden až včetně listopad vyplývá tedy pro Rakousko aktívum 92 3 oproti aktivu 39 9 milionu korun v loňském soudobí.

Rakousko-uherský zahraniční obchod. Dle statistického výkazu ministerstva obchodu o zahraničním obchodu rakousko-uherského celního území v listopadu obnášel dovoz 246·1, vývoz 209 8 mil. K, tudíž mimo 16 4, resp. 2·3 mil. K proti roku loňskému. Od ledna do listopadu obnášel dovoz 2490·8, vývoz

2179·3 mil. K, tedy plus 31·1 resp. 68·1 mil. K proti roku loňskému. Pasivum obchodní rozvahy za měsíc leden až listopad obnáší 311·5 oproti 348·5 mil. K z téže doby roku loňského. Číslice z minulého roku jsou definitivní.

Drahota se nijak nemění, nýbrž postupuje. Ceny masa a dobytka, které v prosinci o něco poklesly, nyní opět značně stouply a hrozí stoupati dále. Masa argentinského, které má jaksi čelit drahotě zdejšího masa, dovezeno bylo do Terstu 650.000 kilogramů. Z toho zůstalo ve Vídni 430.000 kilogramů, zbytek rozvezen byl do ostatních větších měst v Rakousku. Do Prahy přivezeno v neděli 15. t. m. celých 25.000 kilo, což ovšem pro půl milionu obyvatelů neznamená nic. Další zásilky masa argentinského dojdou opět v únoru a na počátku března. Teprve od konce března zavedena bude k nám pravidelná doprava masa argentinského zvláštním parníkem paroplavební společnosti Austro-Americana.

Situace na obilních trzích jest trvale nezměněna. Přes veliké světové zásoby pšenice, obnášející nejméně 22 miliony kvarterů, jsou ceny na trzích pevné. To tím větší měrou platí o našich domácích trzích v Budapešti, Vídni a Praze. Zde sice ceny pšenice příliš nestoupají, ale také neklesají. Prodavači hledí za každou cenu udržet metrický cent pšenice nad 22 korunv. Následkem toho stojí kilogram pšeničné nulky stále 36 haléřů.

Od 15. t. m. dostalo se nám nového nadělení. Agrárníci v čele s císařskými velkostatky zvýšili pro Prahu a celé střední Čechy ceny mléka o 3 haléře na litru. Za důvod tohoto zdražení udávají agrárníci známé ošuntělé, nicotné a ničím neodůvodněné okolnosti. Hlavní příčinou zdražení mléka jest agrárnická nenasytnost a hrabivost. V celé řadě krajů a obcí připravuje se odpor proti zdražení mléka. Zdražení mléka jest dnes smutným doplňkem ohromného zdražení kávy a cichorie. Tím hlavní pokrm statisíců chudého lidu, káva, stal se také vykořisťovacím objektem agrárníků v čele s císařskými velkostatky, továrníků kávového surogátu cichorie a brasilských spekulantu. Je to pěkný společenský pořádek na světě, když hrstka lidí pachtících se po bohatství může vyssávati tak nestydatým způsobem miliony občanů. *J. Schuster.*

Sociálně politický.

Výbor pro sociální pojišťování konal dne 22. prosince m. r. schůzi, aby projednal za úplného klidu ustanovení propracované užším výborem o pojištění úrazovém. Nejprve schváleno usnesení užšího výboru a to teprve po účinné obhajobě sociálních demokratů, aby osobám nepodléhajícím nemocenskému pojišťování vyplácela úrazová pojišťovna důchod hned ode dne zranění. Vládní návrh doporučuje, aby prvních 13 dnů po zranění hradil zaměstnavatel. Dále usneseno, aby důchod úrazový vypočítával se příště na základě tříd mzdových, do nichž byl zraněný zařaděn a ne jako dosud dle mzdy, již vydělal v roce před úrazem v závodě, kde byl zraněn. Kdyby ale zraněný nebyl zaměstnán celý rok před úrazem v jedné třídě mzdové, vezme se za podklad třída mzdová, do níž zraněný zařaděn v době úrazu. Ale kdyby byl zraněný před tím v posledním roce ve vyšší třídě mzdové, má se vzíti za podklad teprve průměr. Rovněž schváleno usnesení užšího výboru, aby také dělníci, zranění na cestě z práce a do práce měli nárok na rentu. Vládní návrh žádal, aby ministr vnitra mohl nařídit nejvyšší a nejnižší sazby odškodné. Užší výbor tato ustanovení škrtl a bylo toto jeho jednání také schváleno. Dále schváleno usnesení užšího výboru, aby návrh vlády, žádající, aby nemocenské pokladny hradily následky úrazu po dobu třinácti nedel místo nynějších čtyř, byl zamítnut. Ve vládní předloze vzdává se vláda svých šesti zástupců v představenstvu úrazových pojišťoven na prospěch zaměstnavatelů. Dle toho by správa pojišťoven skládala se ze 12 zástupců podnikatelů a 6 dělníků. Užší výbor ustanovení to změnil, rozděliv správu úrazoven na polovinu mezi dělníky a podnikatele. Výbor pojišťovací však to zamítl, schváliv návrh vládní. Pro návrh vládní, tedy pro nadvládu podnikatelů v úrazovnách hlasovali také čeští agrárníci, klerikálové a mladočeši.

Pokud se týče pojišťovny zřízenců železničních, usneseno

přes odpor vlády, že představenstvo sestávati musí z polovice ze zaměstnaných a z polovice ze zaměstnavatelů. Dle vládní osnovy má být zřízencům železničním od úrazové renty odpočteno to, co dostávají od nemocenské pokladny. Užší výbor ustanovení to škrtl. Na návrh mladočeského poslance Kratochvíla byl však návrh vlády pojišťovacím výborem obnoven a také přijat. Zásluhou delegátů měšťáckých stran usnesl se pojišťovací výbor na zachování zvláštních pojišťoven pro dělnictvo na panstvích knížete Schwarzenberga a horníky, důkaz to, jak hoví přáním bohatých a mocných i tam, kde to vlastní věci neprospívá. O pojišťování horníků sveden ve výboru zvláště prudký zápas mezi sociálními demokraty a zástupci buržoasie, kteří v souhlase s vládou nechtějí dopustit, aby horníci vymaněni byli ze jha uhlobaronů a pojištěni s ostatním dělnictvem společně. Tak dle usnesení výboru má být zřízen pro horníky zvláštní ústav pojišťovací s rázem úplně německým. A pro něj hlasovali i čeští poslanci buržoasní.

Dne 13. t. m. konal schůzi podvýbor výboru pro sociální pojišťování. Zabýval se invalidním a starobním pojišťováním a sice pojišťováním osob samostatných. Velká většina řečníků zastupujících buržoasii přimlouvala se za jednotné pojišťování osob samostatných s nesamostatnými. Sociální demokrat Eldersch navrhl: „Pro starobní pojištění a pojištění neschopných ku práci mají býti v organisaci jinak jednotné utvořena dvě zvláštní oddělení, jednak pro osoby samostatně výdělečně činné, jednak pro nesamostatně činné.“ Tento návrh byl zamítnut. Rovněž byl zamítnut následující návrh Lichtův: „V organisaci starobního pojištění a pojištění k práci neschopných, jinak jednotné, buďtež utvořena dvě zvláštní oddělení, jednak pro skupinu zemědělství a lesnictví, jednak pro skupiny ostatních povolání.“ V každém oddělení bude náklad na pojištění vypočítán odděleně pro samostatné a nesamostatné pracovníky a po uplynutí přiměřené zákonem stanovené zkušebné lhůty bude učiněn závěrek z těchto výpočtů, zda jest nutno rozlišovati, ať se to týká premií anebo placení.

O práci dětí v Rakousku vydána byla v minulých dnech publikace, obsahující výsledky šetření provedeného statistickým úřadem práce při ministerstvu obchodu. Vyšetřeny poměry as desetiny žactva v Rakousku na základě 150.000 vyplněných dotazníků. Statistikou tou zjištěno, že více než třetina žactva škol v Rakousku jest nucena mimo školu zabývati se pracemi rázu hospodářského a výdělečného. Nejvíce jsou děti ty zaměstnány při pracech zemědělských, domácnostech, v domáckém průmyslu, v hostinství, v závodech textilních atd. Zajisté jasný to doklad veliké chudoby obyvatelstva v Rakousku.

Sjezd Jednoty okresních nemocenských pokladen v Čechách konal se dne 18. prosince v Praze. Sjezd mezi jiným usnesl se na protestu proti zamýšlenému zřízení tak zv. okresních úřadoven pro okresní nemocenské pokladny a proti zhoršení nemocenského pojištění zaváděním jakékoliv příjmové hranice. Vedle toho žádá se v přijaté resoluci, aby práce ve výboru pro sociální pojišťování co nejrychleji byly dokončeny a příslušné zákonné osnovy předloženy říšské radě k projednání. Za pomoci Jednoty — vyjímaje pokladen spravovaných národními sociály českými — založen byl v Praze po skončení sjezdu pensijní jako náhradní ústav pro úřednictvo a zřízence okresních nemocenských pokladen.

Panská sněmovna rakouská dokázala opět jednou a sice dne 20. prosince m. r., jakou nepřítelkyní jest zdravých sociálních opatření. Dle úmluvy všech evropských států má být zamezena noční práce žen v podnicích průmyslových. Vzhledem k tomu přijat byl svého času v rakouské poslanecké sněmovně návrh zákona, jímž uvedená práce žen se zakazuje. Aby se zákon ten mohl státi skutkem a Rakousko mohlo přistoupiti ke společné smlouvě všech států, bylo potřebí ještě schválení panské sněmovny. Panská sněmovna však postavila se proti zrušení noční práce žen a zmíněnou předlohu zákona zamítla.

Rozhodčí soud úrazové pojišťovny dělnické pro král. české v Praze vykazuje stálý vzrůst svých úkolů. Roku 1906 podáno bylo žalob 3199, roku 1909 již 4040 a v roce právě minulém 4502. Ústní líčení konáno ve 216 dnech a

denně odbývány 20—22 případy. Nevyřízených případů zůstalo 537, jichž projednání ustanoveno na leden 1911. Usnesení úrazové pojišťovny dělnické bylo změněno v 1645 případech. Od května 1911 mají najaty býti pro rozhodčí soud nové prostornější místnosti a sice 11 pokojů, někde nedaleko úrazové pojišťovny u nádraží, ležících na dolním Novém Městě.

—r.

Školský.

Srovnáš-li české a německé školství po kterékoli stránce, nepoznáš radosti. Pocítíš lítost i hněv a ulevuješ si zlými slovy. Stát posílá do Čech na každého českého realistu 235 K, na gymnasistu 335 K; avšak německý realista potřebuje 305 kor., gymnasista 532 K. Za to, co stojí 3 němečtí gymnasisté vzdělává stát 5 českých gymnasistů, 6 německých anebo 7 českých realistů. Stát vydržuje v Čechách pro tak značnou českou většinu 9 učitelských ústavů, pro menšinu německou nikoli 6, ale také 9 ústavů, které jsou mnohem lépe vypraveny než české. V zemi je tak postaráno o národní školství, že 16.524 dětí z českých okresů musí chodit hodinu cesty do školy, v německých okresích jen 7180 dětí. V českých třídách sedí dle zemského průměru po 55 dětech, v německých po 53 . . . Kdy bude splněn program dělnictva, aby jich bylo po — 30? Němci toho dříve dosáhnou, dbají lépe o svou školu. Z českých okresů vyžádali si rodiče letní úlevy pro 57.280 děti, němečtí rodiče jen pro 17.630 dětí. Ještě křiklavější nespravedlnost dosud řádí na Moravě. Tam bychom potřebovali 24 škol se 124 třídami, abychom dostihli Němce v obecných školách. V měšťanských školách nedostihneme Němců za celá desetiletí. Pomocí německých škol v českých městech budou se ještě dlouho udržovat naději, že z německé školy připraví si dítě lepší existenci, udržuje se dosud i v řadách dělnických na Moravě. Když už nyní je v „německé“ měšťanské škole dívčí v Uh. Hradišti ve třech třídách jenom 16 + 18 + 17 = 51 dívek, nebo ve Vranově v „německé“ škole chlapecké 17 + 15 + 15 = 47 hochů ve třech třídách. — Jak dlouho bez české posily by se tyto „německé“ školy udržely? Kdo sám není učitelem, nepochopí, s jakým hněvem srovnáváme tyto poměry. Tam je ve třech třídách 51, ve Vranově jen 47 dětí, já jich mám na měšťanské škole v I.a 78 a učím jich také v I. b 77; kolegové v pátých třídách učí 93 dětí. České nadané děti ubíjíme přeplněním, německé i hloupé děti mohou se něčemu naučit — za naše peníze. Českých dětí dostane se na Moravě do měšťanských škol pouhá dvacetina, německých dětí dvakráte tolik, desetina. Abychom Němce dohonili, musila by nám zemská školní rada se zemským výborem otevříti 93 nových měšťanských škol se 466 třídami: 468 tříd už máme, tedy ještě jednou tolik jich potřebujeme! Kdy jich nabudeme? Na hranicích českomoravských, v městečku Pohledu jsou dvě školy; česká má jednu třídu a v ní 135 dětí, německá má tři třídy a v nich celkem 97 dětí. To už nejsou českomoravské, ale zcela cikánské poměry. Letošní zemský rozpočet přikazuje na vyučování o 543 tisíc K méně než loni. Poloprázdným školám německým to neuškodí, české přeplněné třídy bude to dorážet. Letos zaplatí země na celoroční vzdělávání dítěte školního jen asi 40 K. Bylo by jistě zajímavo zjistit, kolik vlastně na české dítě (možná že jen 35 K) a kolik na německé děti (bezpochyby že po 45 K).

Dvojí loket vládne všude. Čeští i němečtí učitelé z Čech svolali v týž den 18. prosince do Prahy mimořádné valné hromady delegátů, aby manifestovali pro úpravu služného. Trapné mlčení učitelstva přerušili konečně Němci, k jejich přání sešli se též Češi. Z německých 83 jednot velmi vzdálených přijeli až od hranic delegáti z 82 spolků, delegát z 83. poslední jednoty se omluvil náhlou chorobou.

Z českých 122 jednot zůstali delegáti 35 spolků doma. Z německých poslanců přijela celá třetina, z českých nepřišla ani dvacetina. Mezi německými poslanci byli přední politikové. Při české velmi tiché, tlumené a studené manifestaci vyhnuli se řečníci všemu živějšímu jednání. V německé schůzi mluvili učitelé ostře, poslanci otevřeně. Dr. Eppinger přiznal se, že došel zklamání, když si sliboval od státu 50 procent všeho školního nákladu a tím pomoci učitelstvu. Obracel pozornost jen ku sněmu. Mluvil o prostředcích, jimiž

je možno vyhověti požadavkům učitelstva, sliboval zvýšení přirážky a pivní dávky. Z Čechů jen posl. Anýž se otázky dotkl pouhou otázkou: Jak myslíte, že vám máme pomoci? V zemském výboru odvolali se na schůzi německého učitelstva a pohovořili si o úpravě. Do světa dali zprávu, že by to stálo 17—20 milionů. Pro zemské úředníky však připravili návrh.

České občanstvo mlčelo, a jeho česká autonomie prstem nehnula, když učiteli Pelikánovi nebyly sliby dodrženy, když byl přeložen a tím znovu potrestán. Česká veřejnost s podivením si přečetla, že učitel Antonín Kavka byl propuštěn, poněvadž nekonal zkoušky z náboženství, ačkoli dle zákona k ní není učitel nucen. Má míti zkoušku jen ten, kdo chce být učitelem řídícím tam, kde je většina katolických dětí. Propuštěný učitel Kavka „dostal práci“ kdesi u Orlice. O prázdninách ho zavolali do Vys. Mýta, aby si na vojně oddechl. Napsal tam jakousi básničku o knedlících, odseděl si 12 dní trestu — a za to byl zase z místa propuštěn. „Děti mne milují, rodiče jsou se mnou spokojeni, ale to mi nepomůže. Učitelem býti nesmím. Někomu patrně překážím. Ale já jsem naprosto pokojný a dobrý.“ Utěšuje se ve veřejném listě. Leta se připravoval jen pro učitelství; a teď českým učitelem nesmí býti. Pro knedlíkovou básničku. — Německý učitel E. Weber byl jednatelem odboru „Freie Schule“ a mluvil prý „příliš“ temperamentně pro volné myšlení. Občanským zákonem stíhán býti nemohl, ale zapomněl, že nám učitelům „dvojí pouto“ svírá ruce, dvojí zámek váže ústa. Ze „služebních“ ohledů byl náhle bez disciplinárního řízení přeložen z průmyslového Teplicka do lesní Sakrabonie, které říkají Zhůří, na Sušicko. Německá okr. šk. rada a německá veřejnost ujaly se svého učitele tak mocně, že přeložení „na hned“ bylo odloženo na nějaký uherský měsíc.

Vyšly podrobné dějiny pedagogiky. Každá stránka v nich mluví o tom, že po všecky věky učitelé všech národů zápasili o větší kurku chleba, o lepší vzdělání, o trochu svobody. Učitelé, čtěte dějiny pedagogiky. Utiší vám nervy.

Moravské učitelstvo stavělo si na zemské poradě větrné zámky na všech stranách školského života. Knihu, která má skoro 400 stran, o tom vydali a těší se, že tím k reformě školské platně přispěli. Ano, ale jen v té knize.

Z letošního sčítání lidu zvláště nás bude zajímat, až se dovíme, kolik dětí školou povinných je bez vyznání. Až dosud dle říšského zákona děti do 7 let měly konfesi rodičů nebo byly s nimi bez konfese, od 7 do 14 let musily ve své víře nebo nevíře setrvat, po 14. roce rozhodovaly se samostatně. Ministerstvo vyučování uznalo v případě hořickém, že děti nemusí se učiti žádnému náboženství, jsou-li s rodiči bez konfese (viz hlídku školskou z listopadu), ale správní soud rozhodnutí ministerstva zrušil, vzal za základ „nábožensko-mravní“ výchovu ve škole a zásadně nařídil, že dítě školou povinné musí býti do některé konfese přihlášeno a musí se náboženství učit. Tím naměřeno školním dětem stejně jako školním učitelům. Od nynějška, kdo chodí do školy, musí býti zapsán v některé matrice, učitel i žák. Jak se to však v praxi provede se všemi těmi bezkonfesními dětmi? Učitele dávají do pense, ale co s dětmi? Co budou dělat se studenty na gymnasiích a reálkách do 14 let? Co s těmi, které ke konfesi donutí, ale kteří po 14. roce ji zas odloží? Dle názoru říšského soudu musí také každá obecná škola soukromá učiti všem předmětům veřejné školy, tedy také náboženství. Tím jsou „volné“ školy v Rakousku odstraněny. Podivné to zjevy: V nějaké Horní Boudě na hranicích tyrolských musí se učit náboženství všecky děti i ty bez vyznání. Hodinu přes hranice, v nějaké švýcarské Dolní Boudě neučí se v žádné škole náboženství žádné dítě ani z té nejzbožnější rodiny.

O sociální péči pro děti se mluví. Tu a tam i se poněkud pomáhá. S radostí sděluji, že ve Vršovicích dostávají všecky děti školní potřeby zdarma. Letos v mé třídě I.a dostali hoši (78) na př. Čítanek za 79 K 20 h, Atlasů za 93 K 10 h, Přírodopisů za 107 K 20 h, prken za 48 K 20 h, sešitů, papírů kreslících za 187 K, kružidel za 189 K . . . celkem v jediné třídě potřeb za 1198 K 40 h. Takových tříd na měšťanské škole je 12. Na obecných školách jsou potřeby lacinější, ale tříd je 38. Za tuto obě-

tavost jsem povinen veřejně obci, v jejíž škole působím, vzdáti dík.

Václav Beneš.

Literární a umělecký.

Blaise Pascal: Myšlenky. Přel. Ant. Uhlíř. Nákl. J. Laichtera, Král. Vinohrady. Jedna z nejpozoruhodnějších knih literatury světové, ale četna ne zrovna lehká, vyžadující znalosti doby a poměrů, neboť jinak snadno odloží člověk tlustou knihu, v níž střídají se pietistické výlevy, hraničící až na pověru s místy úžasné hloubky a krásy. Zdá se, že v době, kdy žil Pascal, pověra posledně se vzepjala, poslední zbytky její strašily v mozcích nových už lidí. Jméno Pascalovo souvisí úzce s tak zvaným jansenismem, historicky důležitým a zajímavým hnutím náboženským, připravujícím jaksi přechod z katolicismu k volnému myšlení v zemích románských. Cornelis Jansen (1585—1638) známý svým učením o posvěcující milosti boží se svými následovníky (Duvergier, Arnauld), stal se tvůrcem tohoto hnutí, které opírajíc se o učení Augustinovo o milosti boží střetlo se prudce s jesuity a také hlavní zásluha jeho nespočívá v subtilních theologických doktrinách, jimž na př. Voltaire se posmívá (v románku „L'Ingénu" vylíčil tklivou i komickou postavu jansenisty Gordona), ale v jeho boji za lepší morálku proti laxní a úskočné morálce jesuitů. A také jedním z nejlepších činů Pascalových byl jeho boj proti jesuitům a jejich morální theologii; v mistrovsky psaných „listech provincialovi" potíral názory jesuitských theologů. V tom lze už viděti boj za nového lepšího člověka. Stačí říci, že v dnešní době probuzeného smyslu kulturně historického je studium Pascala a jeho okolí (onoho sdružení náboženského usídlivšího se v Port Royalu) nezbytné pro seznání vývoje náboženských idejí, zde ohlašuje se již mnoho, co tvoří novou dobu a připravuje ji. Zde stýkají se kontrasty a extremy: Pascal sám je takový příklad podivných kontrastů: Sám vynikající matematik stává se pietistou, svěřuje se svému zpovědníku v a extatických slovech vzývá boha i Krista, píše o zázracích a docela jako středověký křesťan věří v zázračná uzdravení. Naivní a prostý životopis Pascalův od pí. Perierové je rovněž takový dobrý dokument, uvádějící dobře do ducha onoho věku a atmosféry Port Royalu. Největší cenu pro moderního člověka však má divuplná jemnost a hloubka mnohých myšlenek Pascalových, jsou to malá umělecká díla, svědčící o úžasné znalosti nitra lidského a prodchnutá náboženským zanícením. Vložit v několik slov celou duši, toto umění dnes tak oceňované a vzácné, k němuž se nadšené přiznává i mnohý moderní spisovatel na př. Petr Altenberg, je u Pascala uskutečněno. Jsou zde věty, kde slova jsou plná těžkého obsahu, myšlenka vyslovena tak zhuštěně a definitivně, takže právem je Pascal jmenován pro své „Listy" a „Myšlenky" mezi mistry francouzského stylu. I když nebude nám v životě jeho všecko sympatické a ledacos vzbudí odpor, jedno uznati dlužno: Pascal je representant náboženského člověka určitého věku a bez něho neporozumíme celé důležité době pro vývoj kulturní ani zápasu jesuitismu s jansenismem. Pro studium filosofie náboženství je Pascal zjev tak vynikající, že nutno vítati český překlad, který sám jako překlad je mistrovské dílo. V prof. Uhlířovi máme českého filosofa náboženských otázek, který ovládá dokonale látku, neplýtvá slovy, jeho poznámky jsou velmi skoupé, skoro schopenhauerovsky skoupé, ale z každé řádky jeho překladu je viděti mistra. Takové překlady možno jinak uvítati než továrnickou práci překladatelskou, která se v beletrii české zahnízdila — český překlad Pascala je prací učence i umělce jako jí byl starý německý překlad Montaigna od Bodea, který ani po uplynutí celého století nepozbyl krásy. Knihu Pascalovu vypravilo nakladatelství Laichtrovo vkusně v stylu francouzské renaissance — škoda však, že podobizna Pascalova není reprodukována vhodnější technikou grafickou (ve Faguetově francouzské literární historii je užito pro reprodukci starých rytin vhodnější techniky). Takové knihy jako český překlad Pascala neměly by u nás zapadati bez ohlasu, co zatím cizí beletristé třebas posledního řádu plní všechen tisk a těší se vlastní i cizí reklamě.

A. M.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 5. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

KAREL KRUNERT:

Ku sporu o formu odborových organisací.
(Pokračování.)

SJEZD svazkový v Inšpruku po důkladné, místy velmi pohnuté debatě usnesl se na resoluci, kde prohlašuje se, že říšský spolek mnohem bude výhodnějším nežli dosavadní forma organisace naší a „vyslovuje se V. svazkový sjezd v Inšpruku v zásadě pro založení říšského spolku. V uvážení pak, že říšský spolek jen z volné vůle veškerého členstva vzniknouti může, vyslovuje sjezd to očekávání, že všude tam, kde by se provedení této myšlenky překážky objevily, bude plnou silou k tomu působeno, přemoci překážky a obtíže tyto. Sjezd svazkový pověřuje svazkové představenstvo, aby nutné práce předběžné obstaralo a příštímu řádnému, případně mimořádnému sjezdu určité návrhy učinilo.“ Při hlasování pak hlasovalo devět spolků svazkových s 6779 hlasy pro tuto resoluci a šest spolků s 4395 hlasy proti. Zástupci spolku v Čechách hlasovali v důsledku usnesení členstva proti resoluci této.

Stalo se tak hlavně a jedině z důvodů výchovných a pro další zdárný rozvoj organisace nutných.

Již tehdy uvedli jsme, jaký význam má důvěra členstva v organisaci, která vyšla z jeho srdce a z jeho přesvědčení, ano i z citu, při němž i otázka národnosti má podílu. Tak jako nerušeně u nás se vyvíjelo spojenectví s našimi kolegy německými, jimž plný vývoj zaručen a k němuž společně a vzájemně pracováno, tak z obou stran jevila se úzkost jistá, kdy dosavadní zřízení mělo se zaměniti za něco snad dosti slibného, leč ještě neosvědčeného. Toho dokladem byla tehdy již u nás okolnost, že jakmile v některém tiskovém místě více členů se udrželo, žádají si filiálky samostatné a opravdu čile si v ní pak vedou a nezůstává jich činnost pak bez vlivu na místní poměry mzdové a pracovní. Všichni chtějí míti větší, přímější účast v organisaci a v ní také účinněji žíti. Čím více tuto možnost bližšího, přímého účastenství v organisaci budete členstvu ubírati a vzdalovati ho jaksi od vlivu na správu a na osudy organisace, tím menší bude jeho zájem na celku a tím více bude také mizeti vám vliv na toto členstvo a ona pohotovost, jakou z říšského spolku si slibujete. Jistě, že veškery typografické organisace zemské podaly za svého pů-

sobení nevyvratitelný doklad o tom, že jsou pokrokové, že na svém vývoji se zdarem pracují a působí, a že právě onen zdravý dosud sledovaný postup by je provázel i dále, a že ku vzpruze touhy po pokroku a vývoji — jak se uvádí — není zapotřebí teprve říšského spolku.

Nám také šlo vždycky o to, aby v e š k e r é pomocnictvo knihtiskařské bylo sjednoceno, organisováno a toho — nechť uváděl kdo chtěl a co chtěl — docílila dnešní forma federativního svazku mnohem určitěji a přesvědčivěji nežli jednotný říšský spolek. Jsme různého jazyka a i cítění a proto také různého nazírání, často i k věcem všeobecně důležitým, a přichází tu pak k platnosti otázka důvěry a přesvědčivosti, a že tato se dá mnohem lépe rozvinouti a upevniti nejprve v užším sdružení s odpovídajícím vzájemným cítěním nežli v širokém kruhu, v němž, třeba zdánlivě, nespatřovalo by se ono nutné k vývoji vřelé cítění, jest nesporno. Snad se to nazve partikularismem nebo jinak, ale na pravdě toho, s kterou se musí nepodmínečně počítati, to nic nemění, a každý, komu jde o zdravou celistvou organisaci, musí s tímto zjevem počítati. Že ve veřejnosti a oproti zaměstnavatelům stejně působiti bude, řekne-li se říšský spolek knihtiskařů anebo svaz spolků knihtiskařů, jest jisto, jen když vystupování téhož bude svorné a jednotné a závazné pro veškeré pomocnictvo knihtiskařské, které organisováno jest. A tomu také tak bylo a nikdy nezaslechl se v otázkách rozhodujících, vyžadujících úkon celého našeho tělesa, nějaký zvuk nesouladný, naopak tím více vystupovala tato sjednocenost s ohledem na politický směr i národní příslušnost.

Dnešní forma svazková jevila se nám také b e z p e č n ě j š í nežli ona tuhá jednolitost spolku říšského. Jakkoli se nám tvrdilo, že účinek vlivu politických dozorčích úřadů byl by prý zcela jiný vůči říšskému spolku nežli k dnešním zemským organisacím, a vláda prý již v otázkách sociálních také se naučila k organisacím dělnickým jinak pohlížeti, zejména jsou-li představiteli mohutné vrstvy dělnictva celé říše. — O tomto mínění soudíme, že jest možno, že sociální nazírání vlády ku dělnickým organisacím se přízniveji vytvářilo, ale té lásce nelze přece mnoho věřit, a že vláda jen dle své potřeby a vůle a ne dle ohledu vystupuje, toho jest i z doby nové dosti dokladů, a stala-li by se jí jednou organisace naše závadnou a nepohodlnou, pak nezastaví její opatření proti nám žádná mohutnost této organisace, a proto jest nutno uvážiti dnes také ještě účinky takového opatření. Rozpuštění nynějšího svazku znamenalo by sice také pohromu, ale nebylo by zničením organisace vůbec, neboť zemské spolky by v základě svých stanov trvaly dále a byla by jistá forma opětného užšího jich spojení mezi sebou snadněji k docílení nežli vytvoření nového říšského spolku. Nastal-li by případ, že by snad některý ze zemských spolků rozhněval úřady a byl za to rozpuštěn, zůstal zase neporušen svazek a členstvu rozpuštěného spolku dostalo by se jisté žádoucí ochrany i zabezpečení svazkem. Tedy dnešní forma jeví se jistě bezpečnější a také vzdoru schopnější nežli forma říšského spolku.

Důvody naše, jakkoli nemohly býti podceňovány, nenašly onoho uvážení, jaké jen náleželo již z okolnosti, že vycházely ze spolku nejrozvětvenějšího, ze spolku, v němž zastoupeno členstvo obou národností, kde tedy právě výchova a získávání členů těžším bylo než jinde. —

Na nový sjezd svazkový, konaný ve Vídni roku 1907, přišla již předloha podrobných stanov pro říšský spolek.

Členstvo našeho ústředního spolku v Čechách nešlo tu však již stejným krokem. Kdežto němečtí členové spatřovali ve zřízení říšského spolku výhodu, utužení a větší pohotovost organisace, trvalo členstvo české na dosavadní formě organisační, spatřujíc v ní mnohem větší záruky, možnost většího vývoje a úspěšnost výchovy, což hlavně na váhu padá s ohledem na národnostní poměry u nás.

Na sjezdu samém pak ukázalo se, jak těžkým bylo stanovisko odporovatelů říšského spolku, přisuzovány jim neporozumění, nacionalismus a předváděny jim důsledky jejich jednání, jenom nijak nechtěla se poznati ona pravda, že skutečné poměry v zemi a nutnost zdárné výchovy a udržení skutečného zájmu pro organisaci diktují přímo toto stanovisko.

Vedle veliké většiny členstva spolku českého byla to také většina českých členů spolku moravského, která vyslovila se proti zřízení říšského spolku. Když pak také zástupci spolku dolnorakouského, kteří sice rozhodně pro zřízení říšského spolku se vyslovili, trvali na velikých změnách předložených stanov pro říšský spolek, jevila se situace velice povážlivou a uznalo tu svazkové představenstvo dohodnouti se na návrhu, který zněl: „Svazkový sjezd prohlašuje, že jako před tím trvá na stanovisku usnesení inšpruckého sjezdu svazkového, prohlašuje pak také v uvážení toho, že právě největší zemské spolky v této otázce zamítavé stanovisko zaujaly, nepostupovati v ní usnesením většiny. Sjezd ukládá svazkovému představenstvu, aby použilo k agitaci všech prostředků k tomu účelu, aby překážky, které se provedení říšského spolku v cestu staví, byly odstraněny." — Podáním návrhu toho prokázalo svazkové představenstvo, že pochopilo situaci a že nestaví se na stanovisko umíněnosti, které by v této otázce bylo naprosto nepřípadným.

Odpor náš proti říšskému spolku ležel hlouběji nežli v nacionalismu a opíral se o poměry, kterých musí býti dbáno, neměl-li dosavadní skvělý výsledek organisační u nás docílený býti ohrožen a pro budoucnost znemožněn.

Svazkovému představenstvu šlo nyní o to, aby dle rozhodnutí předchozího sjezdu svazkového mohlo s úspěchem provésti agitaci na prospěch spolku říšského a svolalo za tím účelem na den 16. listopadu 1909 konferenci předsedů veškerých zemských spolků. Konference tato podala však takový obraz situace, že překážek pro zřízení říšského spolku spíše přibylo nežli ubylo a že vyskytly se tyto nyní i tam, kde dříve jich nebylo. Z konference té

vyšlo pak toto usnesení: „Konference předsedů svazkových spolků dospěla k přesvědčení, že obtíže, které se utvoření říšského spolku staví v cestu, nemohou v přítomné době zamýšlenou dalekosáhlou agitací svazkového představenstva býti odstraněny. Konference prohlašuje současně, že jest nutno až do utvoření říšského spolku pravomoc svazkového představenstva rozšířiti."

Tím otázka říšského spolku, která tolik rozčilení přinesla do kolegiálních kruhů našich, pozbyla své aktuelnosti a doufáme, že se tak stalo jenom ku prospěchu dnešního našeho svazku spolků autonomních, k němuž členstvo s celou láskou i přesvědčivostí lnulo a nadále lze. (Dokončení.)

JULIUS BAČYNSKIJ (Lvov):

Vzájemné poměry sociálně demokratických stran ukrajinské a polské v Haliči.*

ŽIVOT městského dělnictva ve východní Haliči utvořil se tak, že stále a stále přivádí do styků ukrajinského dělníka s polským, ať je to v dílnách při práci, nebo v boji za lepší podmínky práce a života vůbec, v stávkách, demonstracích, manifestacích, nebo konečně ve společenském a i v rodinném životě. Tato součinnost životních zájmů městského proletariátu měla za následek, že národnostní rozdíly mezi ukrajinským proletariátem a polským pomalu mizely. Ukázalo se to nejdříve v řeči. Ukrajinské dělnictvo potkávající se neustále v městě s polskou řečí, začalo jí samo užívati ve veřejném životě, a někde, jako na př. ve větších městech — ve Lvově, užívalo ji v soukromém, ba i v rodinném životě. Konečně přišlo k tomu, že všechno městské dělnictvo aspoň zevně přijalo jeden vzhled národnostní, polský. Nemíním tím, že by pocit národnostní zmizel, ale jisto jest, že seslábl.

Mohlo se státi, že za takových poměrů ukrajinské dělnictvo bylo by se popolštilo, ale dvě překážky to zamezily. Nejen od-

* Organisační i programové problémy, vyplývající ze soužití sociálně demokratických národností v jednom státním území, nejsou dnes pociťovány již jenom mezi námi a německými soudruhy, nýbrž i ve stranách jiných národností. Náš konflikt měl na to vliv do té míry, že zejména v ostatních slovanských národnostech soudruzi začínají o těchto problémech uvažovati dříve než by k tomu bylo bývalo došlo, kdyby naším sporem nebyli na jejich naléhavost a důležitost upozorněni. Uveřejníme postupně články vysvětlující, jak jest od soudruhů různých národností tento soubor sporných záležitostí posuzován. Uvažování o důvodech soudruhů z potlačených národností, nacházejících se v podobné situaci jako národ český, umožní také všestrannější posouzení našich vlastních poměrů. Překlad tohoto článku soudruha Bačynskijho obstarala pro Akademii O. M. Obsah jeho objasňuje také v mnohém ohledu stanovisko, které zaujímají polští soudruzi v našem sporu s německou stranou.

národňovací směr byl odražen, naopak, vyvolal mezi ukrajinskou sociální demokracií směr, který když vzklíčil, stále se vzmáhá. Prvním z činitelů bylo založení samostatné ukrajinské sociálně demokratické strany v r. 1899 a druhou příčinou byl stálý příliv svěžích sil z venkova do měst, sil plných uvědomění národního. Založení ukrajinské sociálně demokratické strany pro Halič a Bukovinu byl následek hlubokého přesvědčení některých význačnějších členů sociální demokracie, kteří věděli, že rozšíření socialistické myšlenky mezi ukrajinským dělnictvem bude úspěšně postupovat jen tehdy, když všichni ukrajinští dělníci, žijící s Poláky ovládaných městech a tam jak trvale usedlí, tak i přibývající z venkova, budou soustředěni v jedné vlastní straně. Již kongres v roce 1897 ukazoval cestu tímto směrem.

Jak známo, organisační řád celorakouského hnutí zakládá se na národním základě. Rozdělil sociální demokracii v Rakousku na národnostní frakce, zabezpečující každé plnou autonomii ve vykonávání práv vnitřních na národním základě, za pomoci vlastních výkonných výborů i svých sjezdů. Všeobecnému rakouskému „společnému zastupitelstvu“ a všeobecným rakouským sjezdům vyhraženo jest jen právo vyřizovati záležitosti dotýkající se pouze všeobecného politického dělnického ruchu. V důsledcích tohoto usnesení povstaly autonomní frakce: německá, česká, slovinská, italská — a v Haliči toho času existující organisace „Haličská strana sociální“, která soustřeďovala doposud jak polské, tak ukrajinské dělnictvo, změnila název na „Polská sociálně demokratická strana Haliče a Slezska“. Když se poměry takto utvořily, pocítili sociální demokraté ukrajinští, kteří pracovali dosud společně s polskými v „Haličské straně sociální“, potřebu, organisovati ukrajinské dělnictvo ve vlastní autonomní straně. V opačném případě znamenalo by to buď smířiti se s úplným popolštěním ukrajinského dělnictva a tuto tendenci současně s propagandou socialismu podporovati, což by bylo politickým zločinem, anebo přepustiti do měst nově přibylé řady ukrajinsky uvědomělého dělnictva straně národně sociální, radikální, nebo i klerikální. Oboje bylo vyloučeno. Proto v roce 1899 založena byla „Ukrajinská sociálně demokratická strana pro Halič a Bukovinu“.

Založení a první stadium rozvoje ukrajinské sociálně demokratické strany bylo spojeno s nemalými obtížemi. První a největší obtíž byla, že ukrajinské dělnictvo, sorganisované doposud v „Haličské straně sociální“ (tato strana, ač zevně měla polský ráz, přece formálně ani fakticky takovou nebyla; byla národnostně smíšená: polská i ukrajinská), bylo již hodně zvyklé posavadním institucím strany, soudruhům a vůdcům, kteří, třeba Ukrajinci, všichni se octli v nové polské sociálně demokratické straně, která podle jména označila se sice výslovně za polskou, ale ukrajinské dělníky chtěla míti i dále ve svých organisacích a pod svým vlivem. Předním tehdy ukrajinským pracovníkům bylo líto přerušiti styky s těmi, s kterými se již sžili. I někteří nejznámější vůdcové ukrajinského děl-

nictva, kteří dosud pracovali v „Haličské sociální straně“, na př. soudruh Mikuláš Hankevyč a později soudr. Vityk neměli síly z ní vystoupiti. Ačkoliv přispívali k založení nové ukrajinské strany, přece zůstali v staré, nyní již polské straně. Není tudíž divu, že tam zůstávali i ukrajinští dělníci.

Druhou potíží bylo, že vše musilo se znovu zřizovat, všechny instituce strany, a ačkoliv instituce staré smíšené strany byly zřízeny nákladem polského i ukrajinského dělnictva, nyní, když došlo k jejich likvidaci a přeměně, ukrajinská strana neobdržela ničeho.

Konečně velikou překážkou v normálním rozvoji strany bylo, že ukrajinská strana, jako strana utlačovaného národa, právě proto nalézala se a i nyní se ještě nalézá v horších podmínkách pokroku než strana národa vládnoucího — polského.

Velikým kamenem úrazu bylo také to, že polská strana mohla pracovati tam, kde byli pracovníci, agitátoři, agitační energie — ve městech, kdežto ukrajinská strana neměla ničeho, neměla prostředků ani lidí, ale za to mnohem obtížnější terain ve městech i na vesnici.

Jak vytvářely se poměry mezi ukrajinskou stranou a polskou od doby, když proletariát ukrajinský a polský ve východní Haliči obdržel dvě autonomní organisace?

Nejprve se poměry utvářely klidně. „Klidně“ v specielním slova významu. Dokud totiž strana ukrajinská pro svou slabost z výše udaných příčin existovala více jen formálně než fakticky, dokud život svůj projevovala jen vydáváním orgánu strany, čtrnáctidenníku „Volja“, a ukrajinskými proslovy při více méně slavnostních příležitostech, na př. 1. května, dosud polská strana tuto, řekněme formální jsoucnost ukrajinské strany, přijímala zcela ráda na vědomí. Proč by také ne? Přece neškodilo, ba naopak, lépe vypadalo, když při nějaké manifestaci nebo demonstraci vystupoval nejen polský dělný lid, ale také ukrajinský. Ale časem ukrajinská strana přes těžké podmínky, v nichž se rozvíjela, přece pocítila v sobě dosti sil, že nechtěla býti jen okrasou při slavnostech pořádaných polskou stranou a žádala sama vésti aktivně a bezprostředně práci strany mezi ukrajinským proletariátem nejen selským, ale i městským. Města však a ukrajinské dělníky v nich považovali za svou výhradnou doménu soudruzi polští. Když proto my povolávali jsme ukrajinského dělníka ve městech do ukrajinské strany, setkali jsme se s rázným „vetem“ polské strany. Neboť zde ve městě polská strana považovala se ne sice oficielně, ale v praktickém svém jednání na základě, řekněme „zvykového práva“ za jedinou representantku městského proletariátu a povolávati městské ukrajinské dělníky do ukrajinské strany, pracovati mezi ním, vésti ho k samostatnému vystupování, to prohlášováno bylo polskými soudruhy za „rušení stranické solidarity“, za „nacionální separatism“, „šovinism“ atd. Tak začaly spory mezi oběma stranami.

S počátku byly tyto konflikty neznačné. Ukrajinská strana neměla síly, neměla též odvahy hnáti sporné otázky „na ostří nože". A abych řekl plnou pravdu, nebylo ani ještě lidí, jménem jichž bylo by to možno činit. Soudruhů, kteří byli by ochotni otevřeně veřejně žíti s ukrajinskou stranou, těch „nacionalistů" bylo tak málo, a těch, kteří přáli si jednotnou stranu pro oba národy, bylo tak mnoho, měli takovou autoritu mezi dělnictvem, že vystoupiti otevřeně v té době s „nacionalistickým separatismem" bylo nemožné i nepolitické. Proto s počátku všechny konflikty mezi ukrajinskou a polskou stranou byly neznačné a brzo byly vyřízeny; obyčejně zcela jednoduchým způsobem: buď se všechny tyto „pretense" „nacionalistů" ignorovaly, nebo odbyly nějakou frásí.

Ukrajinská strana byla nepatrná počtem proto, že velká část ukrajinských dělníků, nechtějíc se státi pátým kolem u vozu polské strany, přešla k straně národně demokratické a radikální. Straně nepřibývalo mnoho ani z kruhů inteligence, neboť studenti, kteří mohli býti organisátory, agitátory atd., byli bezdůvodně pro každý samostatný názor od vůdců podléhajících polskému vlivu ihned podezříváni jako „nacionální šovinisté", a proto i z nich mnoho ocitlo se v straně radikální a národně demokratické.

Ačkoliv byly podmínky rozvoje tak nepříznivé, pomalu rostl počet členů straně přibýváním uvědomělého ukrajinského dělnictva ve městech. Poslední sjezd ukrajinský v roce 1909 byl následkem toho ve své většině již nikoliv sjezdem selských dělníků, nýbrž městských.

A nyní, když mohla samostatná strana ukrajinská státi na svých vlastních silách, pečovala o to, aby všude, kde je ukrajinské dělnictvo, byly zřizovány ukrajinské organisace strany a tam i v institucích dělnických (na př. v nemocenských pokladnách) žádaly rovnoprávné zastoupení s polskými soudruhy. To však polská strana považovala za rušení jejího „stan posiadania" (državy). Konflikty vzrůstaly stále jak na venkově, tak ve Lvově. K jejich charakteristice několik ukázek.

V celém Rakousku praktikuje se organisační řád tak, že v těch místech, kde žijí dělníci různých národností a jsou následkem toho vedle sebe organisace dvou národnostních stran, mají instance jedné strany do schůzí instancí strany druhé vysílati svého delegáta k vůli tomu, aby ruch strany mohl se u obou národnostních organisací prováděti rovnoměrně. Ukrajinský lvovský místní výkonný výbor, jsa toho pamětliv, vysílal vždy do schůze výkonného výboru polského svého delegáta a žádal totéž od soudruhů polských. Ale polští soudruzi systematicky naše ohlášení ignorovali, svého delegáta nevysílali, a vůbec dávali urážlivě na jevo, že na bližší styky s naším výkonným výborem nekladou nijak velkou váhu. Dělo se tak za předsednictví Mikuláše Hankevyče. Když r. 1909 pohrozil ukrajinský výkonný výbor polskému, bude-li od polských soudruhů stále tak ignorován, že bude nucen přerušiti styky a eventuelně i práci ve straně vésti bez ohledu na polské

soudruhy; tito delegáta vyslali. Vyslali ho však jenom jednou, později zase ne.

Dále když měly se konati volby do lvovské městské rady, ukrajinský výkonný výbor chtěl, aby utvořen byl společný volební výbor a určil již do něj své delegáty. Polský výkonný výbor sice formálně na tyto proposice přistoupil, ale zařídil to tak, že ukrajinští delegáti kromě první schůze nikdy nemohli se dozvěděti, kdy se druhé schůze konají a tak nemohli se jich súčastniti.

Ačkoliv polský výkonný výbor rozhodoval o všem vždy sám bez jakékoliv dohody s námi, užíval rozmanitých prostředků za tím účelem, aby k svým akcím přilákal také ukrajinské dělníky. Najednou začal se na př. nazývati „Komitet soc. demokratycznej partaje“, aby se myslilo, že existuje v Haliči jen jedna strana pro oba národy a že jsou ukrajinští dělníci povinni jíti na rozkaz polského výkonného výboru.

Takové poměry zavládly i ve výkonném výboru. Ve východní Haliči převyšuje ukrajinské dělnictvo počtem polské jak na venkově, tak i ve městech. Proto v říšských volbách pro Lvov Ukrajinci chtěli prosadit kandidaturu soudruha M. Hankevyče, jsouce té naděje, že tento pro své zásluhy, specielně pro zásluhy, jichž si získal jako pracovník v polské straně, projde. Ale to, že Hankevyč je Ukrajinec, ač jinak tendence polských soudruhů podporuje, postačilo, aby kandidovali Poláka Hudce. Omlouvali to polští soudruzi tím, že prý městské volební okresy jsou „polské“ — tedy jen Poláci že mohou v nich kandidovati.

Ukrajinský výkonný výbor protestoval proti tomu, a aby své právo zdůraznil, postavil svého kandidáta ve dvou městských okresech (Berežany, Sniatyn-Bučač). Zde, poněvadž předem byla vyloučena naděje na úspěch, a poněvadž věděla, že by si jen zadala, polská strana sociálně demokratická své kandidáty nestavila.

V druhém případě byl ukrajinským výkonným výborem určen za kandidáta na mandát uprázdněný úmrtím měšťáckého polského poslance Malachowského zase M. Hankevyč. Tentokráte vyhlásil ukrajinský výbor tuto kandidaturu bez ohledu na polské soudruhy a bez jednání s nimi. Když pak přijata byla dělnictvem s nadšením, Poláci prohlásili, že sice tentokráte protikandidáta nepostaví, ale že trpí to jen vyjimečně pro osobní zásluhy kandidáta. Soudruh M. Hankevyč propadl, což i v tomto případě, poněvadž nešlo o okres dělnický, bylo předem jisto. Jinak by polští soudruzi pravděpodobně beze všech ohledů protikandidáta postavili.

V odborových organisacích není lépe. Tyto jsou společné pro Ukrajince i Poláky. Řeč úřadovací, členské legitimace, atd. jsou polské, přes to, že ve východní Haliči v odborových organisacích ukrajinští dělníci mají většinu.

Není divu, že Poláci odborové organisace tak zuřivě střeží. Neboť jak známo, zde se nachází hlavní život dělnictva; při nich jsou bibliotheky, pořádají se schůze, v jejich místnostech možno nejlehčeji

vybírati poplatky politické strany. Čí jest odborová organisace, pod toho vlivem jest i politicky dělnictvo, a tu strana, která má odbory v rukou, má prostředky na podporování svých lidí.

Jakého stupně až dostupuje zloba Poláků v odborové organisaci, ukazuje tento případ. Stal se nedávno, a dějištěm jeho nebyl nějaký zapadlý kout provincie, nýbrž centrum dělnického hnutí — Lvov.

V odborové organisaci, jejíž členy až na vyjimky jsou Ukrajinci, jeden z členů předsednictva, Ukrajinec N., nebyl po chuti soudruhu-předsedovi — Polákovi. Tento se vší mocí staral, aby soudruha N. vystrnadil, poněvadž N. staral se o věci polským členům předsednictva nepříjemné: na př. o rovnoprávnost jazykovou, o ukrajinskou řeč úřadovací atd. Jednací řeč totiž byla polská, ačkoliv až na předsedu a několik členů všichni byli Ukrajinci. Proto předseda obžaloval soudr. N. z různých zločinů, a domohl se toho, že výkonný výbor obrátil se k odborové organisaci s prosbou o vyšetření případu, po případě o vyloučení soudr. N. Odborová organisace vydala rozsudek, kterým N. uznala vinným a vyloučila ho z odborové organisace. Během několika dní objevilo se pak v „Głose", lvovském denníku polské strany, veřejné oznámení, že soudr. N. jest z polské strany vyloučen. Toto vyhlášení bylo už na prvý pohled nepřípustné, už z toho důvodu, že soudr. N. nikdy členem politické strany polské nebyl, nýbrž náležel k ukrajinské straně. Ukrajinská strana, byvši tímto uveřejněním na případ upozorněna, obrátila se hned k odborové komisi (lvovské filiálce komise vídeňské) se žádostí o přesnější vyšetření. Odborová komise po dlouhý čas, ačkoliv několikráte bylo urgováno, vůbec neodpověděla. Konečně ale po urgenci samého jednoho člena komise vydala rozsudek. Místní výkonný výbor měl o správnosti tohoto rozsudku pochyby, ustavil zvláštní vyšetřovací komisi a uložil jí znovu co nejdůkladněji všechny důkazy prozkoumat. Vyšetřovací komise přišla pak k závěru, že soudruh N. jest nevinen, a zároveň se dokázalo, že protokoly byly falšovány! Ukrajinský výkonný výbor zrušil rozsudek odborové komise a uznal soudruha N. za člena ukrajinské strany. A odborová komise? Předseda T., Polák, jest dále předsedou a soudruh N. nesmí býti ani členem odborové organisace.

Polská strana má ve svých rukou celou odborovou organisaci. A tohoto vlivu přímo zneužívá na posilu svých jednostranných politických tendencí proti sociální demokracii ukrajinské. Když na př. byla slavnost grunwaldská, vymohlo vedení polské strany na odborové komisi přes protest ukrajinských členů komise povel pro všechny odborové organisace, tedy i pro ukrajinské dělníky, aby se súčastnili oficielně slavnosti.

Ačkoliv polští soudruzi vystupují proti „nacionalistickým" snahám soudruhů ukrajinských s největší bezohledností, přece se naše snahy, poněvadž jsou věcně správny a vlastně samozřejmy, stále více uplatňují.

Poslední krajská konference odborových organisací v Přemyšlu v květnu 1910 byla nucena přijati a vyříditi řadu požadavků týkajících se národnostních práv ukrajinských soudruhů v odborové organisaci, na kterých jsme se r. 1909 usnesli na posledním sjezdu ukrajinské strany ve Lvově. Mimo to bylo usneseno, že odboroví tajemníci okresu lvovského a podkarpatského (Drohobyč-Stryj-Skobe-Bolechow-Dolina) musí míti znalost ukrajinské řeči. Kromě toho pak začal ve Vídni vycházeti od r. 1909 pro dělníky v továrnách tabákových ukrajinský měsíčník „Robitnyk v fabrykach tutunu" a pro dělníky při železnici od května r. 1910 ve Lvově také měsíčník „Železnyčnyk". Jsou to nepatrné vymoženosti, které patrně také jen za pomoci tlaku českých soudruhů byly pro nás uskutečněny. Ale dříve jsme ani to neměli, ač jsou Rusíni ve východní Haliči ohromnou většinou.

Stejné poměry vládnou v pokladnách nemocenských. Poláci jsou úředníky, jsou materielně zabezpečeni a mohou po úředních hodinách agitovati a propagovati a tak zvětšovati řady nových příslušníků polské strany. A ukrajinská strana nemá peněz, proto musí se každý jednotlivec sám starati o své živobytí a nechati práce ve straně. Rozumí se samo sebou, že tím se ztrácejí síly pro sociální demokracii, a je pak pochopitelno, když ukrajinské hnutí není na stejném vývoji s polským. Jestli jsou někde úplně ojedinělou vyjimkou u nemocenských pokladen Ukrajinci, pak jsou to jen lidé smýšlení poslance Vityka. Nedávno se stalo, že když bylo třeba ukrajinské síly, nebyl brán ohled na odborově organisované ukrajinské členstvo, nýbrž polští soudruzi přenesli rozhodnutí na M. Hankevyče, jehož považují za člověka sobě oddaného. Všude Ukrajinci, ač platí stejné poplatky, jsou zkracováni.

Takové jsou poměry mezi ukrajinskou a polskou stranou ve východní Haliči. Poměry, jak vidno, ne závidění hodné. Konference našich politických organisací, která se bude konati 29. ledna ve Lvově, bude se těmito záležitostmi zabývati a bude asi hodně pohnutou. (Konference se zatím už konala. Velká většina delegátů vyslovila se na ní pro další postup ukrajinské strany k úplné samostatnosti a rovnoprávnosti. P. r.)

L. RYBOLKA (Kijev):

Národnostní problémy sociálně demokratického hnutí na Rusi.*

Také na Rusku má již sociálně demokratické hnutí své zvláštní zásadové i organisační problémy, souvisící s otázkou národnostní. Jako charakteristiku chci vylíčiti českým soudruhům tímto článkem poměr ruské a ukrajinské sociálně demokratické strany v Rusku, poměr mezi národem ve

* Psáno ukrajinsky jako originál pro „Akademii". Do češtiny přeložil V. Struk.

státě panujícím a potlačeným, tedy podobný jako je poměr mezi Čechy a Němci v Rakousku.

Následkem celé řady příčin rázu historického podlehl ukrajinský národ v Rusku značně assimilaci k národu velkoruskému.

Odnárodňovaly se hlavně městská kulturní střediska na Ukrajině, to jest ty společenské vrstvy, které se soustředily kolem velkého průmyslu, kolem osvětových a všelijakých jiných společenských institucí, a konečně ono zámožné obyvatelstvo venkovské, jež si osvojilo kulturu městskou.

Tím se vysvětluje, že život kulturní, jenž rodí podobné tvary lidského hospodaření a spolužití, má na Ukrajině silný nátěr velkoruský.

Jedině selský lid zachoval si svůj národní etnografický ráz — vzdor tomu, že působí na něj městská kultura také, vzdor tomu, že ve škole jest používání jazyka ukrajinského bezpodmínečně zakázáno.

Tento selský lid ukrajinský spolu s obyvatelstvem maloměstským jest skutečně (zejména do posledních dob) jediným základem ukrajinského národa. Nikdo dojista nebude nám záviděti takovéhoto našeho národního postavení, neboť náš selský lid stojí následkem protiukrajinské vládní politiky na nejnižším kulturním stupni mezi jinými většími národy Ruska.

Nutno tedy míti na zřeteli právě tuto rozlišnost mezi venkovem a městem na Ukrajině, s níž souvisí národnostní politika obou stran — ukrajinské a ruské — abychom mohli porozuměti jejich vzájemnému poměru.

Naše strana ustavila se v roce 1900 pod názvem Revoluční ukrajinská strana. Podobně jako veškerá ukrajinská emancipační hnutí do posledních dob vznikla naše strana — lze podotknouti, že byla to první ukrajinská strana vůbec — jako organisace selského lidu. Ani programu národnostního a vůbec programu žádného jsme tehdy neměli, jelikož na podobný luxus nedostávalo se nám kulturních socialistických sil, a co se týče národnostních požadavků, nestarali se o ně tehdy soudruzi vědomě a ani nechtěli se o ně starati. Strana zabývala se tehdy výlučně sociálně hospodářskými otázkami, přes to však nevykrystalisovala v přesnou formulaci určitých požadavků zájmy selských dělníků ani prakticky, ani ideologicky, jenom organisovala venkovskou chudobu proti „pánům". V těch šťastných časech šlo to lehce, jelikož skoro veškerý venkovský lid šel rázně a otevřeně do tábora nepřátelského panským dvorům.

Avšak čím více rozšiřovala se působnost Revoluční ukrajinské strany, byla též nucena poměry obrátiti svoji pozornost k městům. Nedostačovaly již studentské socialistické síly a objevila se nutnost pomoci městského dělnictva, jež v roce 1903 započalo na Ukrajině rozsáhlý hospodářský boj, jenž spolu s bouřemi ukrajinského lidu selského v r. 1902 stal se skutečným prologem (úvodem) k všeobecné ruské revoluci.

Revoluční ukrajinská strana přeměňuje se ze všeobecně ruského revolučního hnutí v eminentně sociálně demokratickou organisaci, klade důraz na svůj d ě l n i c k ý ráz a obejímá svými organisacemi pospolu selské a městské dělnictvo. Současně dokonává se změna její ideologie národnostní, v důsledku čehož byl jí přijat n á r o d n o s t n í p r o g r a m. Avšak změna tato provedla se ještě před krisí ve straně. Začátkem r. 1905 oddělila se totiž od nás skupina lidí, jež vzala na se úkol „dopomoci utvoření se centralisované proletářské strany v Rusku“, zbylé části strany, jež chtěla přijmouti národnostní program, přiložila jméno strany maloměšťanské a zosnovala novou organisaci pod názvem „Spilka“, jež spojila se s Ruskou sociálně demokratickou stranou jako ukrajinská organisace selská.

Zbylá větší část Revoluční ukrajinské strany přijala v měsíci prosinci roku 1905 národnostní program (autonomii Ukrajiny), přejmenovala se na Ukrajinskou sociálně demokratickou dělnickou stranu a vyslovila přání sjednotiti se s Ruskou sociálně domokratickou dělnickou stranou na základech federativních a jako organisace *veškerého* (a ne jen selského, jako „Spilka“) ukrajinského proletariátu, při čemž požadavek autonomie Ukrajiny musel by býti částí všeobecně ruského programu sociálně demokratického.

Oběma těmto organisacím dostalo se následujícího osudu: „Spilka“ ztratila následkem zaplavení jejích organisací inteligencí odnárodnělou z Ruské sociálně demokratické strany a dále inteligencí jinonárodní, taktéž následkem svého splynutí s městskými organisacemi ruské strany, svůj národní ráz úplně a přestala dokonce i používati ukrajinského jazyka, takže konec konců stala se pouhou zemskou odbočkou Ruské sociálně demokratické dělnické strany, ztrativši dokonce svůj název a organisační základ. Druhá — Ukrajinská sociálně demokratická dělnická strana — nedohodla se i dosud není dohodnuta s Ruskou sociálně demokratickou dělnickou stranou, jelikož tato zamítla princip federativní a odmítá všechny požadavky po samostatnosti ukrajinského hnutí, prohlašujíc je za neslučitelné s „orthodoxním“ s. d. přesvědčením.

Úplně odlišnými byly dějiny Ruské sociálně demokratické dělnické strany na Ukrajině. Vystoupivše jako strana v druhé polovici 90. let min. století, prohlásili se ruští sociální demokraté organisací par excellence *městskou*. Již od dávných dob stavila se ruská sociální demokracie lhostejně k lidu selskému, avšak na Ukrajině byla ona nucena býti organisací výhradně městského dělnictva, jelikož jenom to poslední, jako již odnárodnělé, mohlo vyhověti bezprostředně potřebám všeobecné, to jest velkoruské strany v Rusku. Ačkoliv stávalo na Ukrajině obsáhlé stávkové hnutí ukrajinského selského lidu, nestarala se následkem toho o toto hnutí ruská sociální demokracie a činnost svoji projevila v tom oboru leda tím, že její členové aktivně se súčastnili při rozdělení Revoluční ukrajinské strany a utvoření „Spilky“, jež se okamžitě spojila s Ruskou sociálně demokratickou dělnickou stranou.

Než se Revoluční ukrajinská strana přeměnila v Ukrajinskou sociálně demokratickou dělnickou stranu, málo měli jsme my, ukrajinští sociální demokraté, styků s Ruskou sociálně demokratickou dělnickou stranou, neboť naše působnost omezovala se na venkov, jejich zase na města. Jakmile však Revoluční ukrajinská strana rozšířila se i na města a přijala národní program, setkali jsme se s Ruskou sociálně demokratickou dělnickou stranou tváří v tvář a sice v městech. Majíc proti nám na venkově „Spilku", chovala se tato strana proti nám nepřátelsky i v městech. Veskrze byly proti nám šířeny pověsti, že prý jsme organisací šovinistickou, nikoliv sociálně demokratickou. Nebyl nikdy na nás brán zřetel, jednalo-li se o nějakou větší akci, měli přednost socialisté revolucionáři, ačkoliv nebyli pokládáni ani za skutečné socialisty, před námi sociálními demokraty. Mezitím atmosféra lhostejnosti městského proletariátu k věcem národním, jež byla vytvořena ruskými sociálními demokraty, přímo rdousila naše organisace.

Jak nebylo ruským sociálním demokratům vhod vypustiti ze svých rukou náš proletariát a dáti mu možnost národního uvědomění, lze nahlédnouti z následujícího. V jejich boji s „Bundem" — sociálně demokratickou to organisací proletariátu židovského, jenž rovněž domáhal se federativního principu v sjednocení a hájil organisace národnostní — bylo použito následující argumentace proti němu: „Organisační samostatnost „Bundu", píše orgán Ruské sociálně demokratické dělnické strany, „byla dle našeho úsudku] vyvolána hlavně tím, že v obsahu jeho působnosti dělnické hnutí mezi Poláky a Litevci rozvíjelo se svojí cestou, málo starajíc se o židovské massy, rozvíjelo se pod vlivem určitých tradicí uprostřed určitého historického prostředí. Naproti tomu hnutí židovských dělníků jihu (to jest na U k r a j i n ě !) začalo současně a rovnoběžně s hnutím dělníků ruských a v těsné souvislosti s tím posledním. Přirozeným jest tedy nebezpečí, aby vyhlášení principu úplné samostatnosti a neodvislosti hnutí židovského proletariátu nemělo desorganisačního vlivu na dělnické skupiny ruského jihu."*

Z uvedeného citátu, psaného rukou autoritativní, jasně lze viděti, kde nutno hledati základ nespokojenosti ruských sociálních demokratů s národní organisací „Bundu". V západním Rusku má proletářské hnutí národní organisační formu, může také dle úsudku ruských sociálních demokratů i židovský proletariát organisovati se tam na národním základě. Avšak něco jiného na Ukrajině — zde byl sorganisován městský proletariát v době, co byl napsán uvedený citát, výhradně jako proletariát velkoruský, začali-li by tudíž židovští dělníci se oddělovati, pak mohl by i ten „ruský" proletariát přijíti k národnímu uvědomění ukrajinskému. Bylo-li by tomu tak, pak nebylo by to „seslabením organisačního a ideového pojitka mezi hnutím proletariátu židovského a ruského", nýbrž dělnictvo ukrajinské nedovolilo by organisovati sebe jako „ruské" a

* „Zarja" č. 4., str. 229.

donutilo by ruské sociální demokraty, aby se omezili výhradně na půdu proletariátu velkoruského.

Nutno míti na zřeteli, že tvůrci assimilační politiky ruské sociální demokracie nejsou sami Velkorusové, nýbrž assimilované elementy jinonárodní, jež pracují v ruské straně. Na příklad politiku proti „Bundu“ vedou hlavně židé z ruské sociální demokracie — tvrdí to „Bund“ sám, my zase můžeme říci, že protiukrajinskou politiku ruské sociální demokracie řídí assimilovaní Ukrajinci, z větší části členové „Spilky“. Přes to nelze viniti jen samé národní renegáty. Vždyť mají Velkorusové na vůli jíti s nimi taktéž jak s národními organisacemi proletářskými, oni však jdou s renegáty.

Přijavši do svého programu bod volného „sebeurčení“ národností, avšak poslouchajíc v praktickém životě renegátů, staví se ruská sociální demokracie příkře zamítavě k národním programům nehistorických národů. Významným jest její poměr k polské sociální demokracii — jako straně proletářů národa historického, k níž byl její poměr vždy dobrý. Lehce sobě rozuměli! Na příklad na štokholmském kongresu (1906) ruské sociální demokracie v době sjednocení s Poláky byl přijat bez debaty jejich požadavek autonomie Polska do programu Ruské sociálně demokratické dělnické strany, jelikož Poláci postavili ji rovněž jako podmínku svého sjednocení.

Naproti tomu nechtějí ruští sociální demokraté za žádnou cenu spřátelit se s požadavkem kulturní autonomie jakou hájí „Bund“, nechtějí přistoupiti na náš požadavek autonomie Ukrajiny, jelikož prý „Ukrajinci nepotřebují ji ani pro svůj hmotný, ani též pro svůj kulturní vývoj“.* Není tomu ještě dávno, co psalo se v ústředním orgánu ruské sociální demokracie, že slovansko-národní věc v Rusku řeší jediné heslo autonomie Polska; o Ukrajincích a Bělorusech nebylo ani poznámky.**

Ustavivše se jako Ukrajinská soc. demokratická dělnická strana, navrhli jsme ruským sociálním demokratům dohodnouti se s námi a štokholmský sjezd byl principielně s tím srozuměn. Avšak jakmile začalo vyjednávání, zdráhali se uznati nás organisací národní a byli ochotni dohodnouti se s námi jen tehdy, když my, vzdavše se všech práv na samostatnost, *sloučíme se* s organisacemi ruské sociální demokracie. Ovšem my jsme odepřeli dáti souhlas k dobrovolné smrti . . .

Vytčenou sobě cestu my již více opustiti nemůžeme. Nyní národnostní věc pro nás jest nejen věcí hospodárskou a nejintensivnějšího využití agitačních sil, nýbrž jest nám drahou sama o sobě. My nejen přizpůsobujeme se k národnosti našeho národa, nejsme tudíž jenom technicko-národní organisací, nýbrž organisací národně politickou, jež budí ukrajinské dělnictvo k boji za národní svobodu. A největší překážkou k této svobodě jest toto národní renegátství, jež pěstí ruská sociální demokracie

* „Zajra“ str. 50.

** „Sociáldemokrat“ č. 15.—16. z r. 1910.

mezi naším dělnictvem. Dělá-li táž to vědomě nebo nevědomě, jest nám lhostejno, důležitým jeví se býti faktum samo, že renegátství jest pěstěno a s ním budeme vší silou zápasiti.

Vinou ruské sociální demokracie nejsme ještě i podnes součástí Internacionály, jelikož ona jediná representuje veškeré sociálně demokratické organisace Ruska, a abychom se stali členem Internacionály, nutno se připojiti ke straně ruské sociální demokracie. Na všechny 3 poslední sjezdy Internacionály poslali jsme výroční zprávu a delegáta s hlasem poradním, avšak abychom se stali členy Internacionály, museli bychom zadati své samostatnosti ... Jest to velkou křivdou na naší straně!

Dr. JOSEF FERFOLJA (Lublaň):

Slovinský hlas o našem sporu.

Sociálně demokratická revue slovinské strany „Naše Zapisky“ má v posledním čísle článek soudruha dra Ferfolji „Autonomia in centralizem“. Článek jest podrobným referátem o průběhu našeho konfliktu s německými soudruhy o formu odborových organisací. Pisatel sám pro dnešek považuje pro slovinské dělnictvo za možnou jedině centrální organisační formu. Zřejmě však dává na jevo, že způsob, jakým se zásada centralismu prakticky provádí německými soudruhy ve Vídni, ani Slovincům nevyhovuje. Ovšem jsou slovinští soudruzi odborově posud příliš slabí, než aby si mohli na vídeňském odborovém vedení něco vynucovati a pouštěti se s ním do konfliktu. Přes to ale z úvahy soudr. Ferfolji jest vidět, že důvody naší nespokojenosti se mezi prozíravými slovinskými soudruhy chápou a že také u nich, nebude-li zavčas naším vystoupením zjednána náprava v celém státu, poměr k německé straně a německému odborovému vedení stane se důtklivým problémem.

Pro informace naší veřejnosti přinášíme tuto hlavní části článku slovinského soudruha.

Spor mezi autonomisty a centralisty počal právě buditi zájem široké socialistické veřejnosti u nás i v cizině. Nás slovinský dělnický tisk zabýval se tímto sporem buď málo nebo docela nic z toho důvodu, poněvadž týž nemá pro nás nijak tak akutní důležitost jako pro Čechy a Němce; také jsme většinou jen jednostranně informováni, poněvadž německé prameny jsou nám přístupnější než české. Naše odborové listy se sice vyslovily bezvýhradně pro centralismus, také slovinští delegáti na vídeňském odborovém sjezdu hlasovali pro zostřenou resoluci českých centralistů; „Rdeči Prapor“ však nepovažuje záležitost za tak jednoduchou, pro něj zní problém: zachovati jednotnost odborových organisací, aniž by při tom byla porušena jednotnost strany. „Rdeči Prapor“ lituje sporu v odborových organisacích, než naši odboráři odsuzují — české soudruhy.

Já myslím, že sporná tato záležitost pro polemiku v našich listech není dosud zralá, že ale jest nutno pojednat o ní nestranně a věcně v naší vědecké revui.

Především chci poukázati na slovo, kterým německý socialistický tisk české soudruhy označuje, t. j. na slovo „separatismus". Toto označování není případným, neodpovídá skutečnému stavu a naopak v neinformovaných soudruzích vyvolává mínění, jakoby čeští soudruzi dnešní akutní spor vyvolali a jakoby, když se odcizili ostatní socialistické rodině, v poslední době odtrhli se od rakouského socialistického celku a dopustili se kdoví jakého hříchu na socialismu. My však posuzujeme věc docela jinak.

Asi před 30 lety nacházelo se socialistické hnutí v Rakousku ještě v plenkách. Nebylo organisací ani politických, ani odborových, ani družstevních. Počátky socialismu byly ve vzdělavacích spolcích a z těch šířil se socialistický duch. Tyto spolky podporovaly tu a tam své členy a tak vlastně obstarávaly agendu odborových organisací. Ponenáhlu však postupováno bylo ku předu, práce se dělila a vznikly organisace politické, odborové a družstevní. Mezi nimi zejména odborové pokoušely se o spojení ve vyšší celek, zemské svazy.

České dělnictvo vyvíjelo se za obtížnějších poměrů než německé. Byrokraticko-centralistická, cíle germanisace sledující vláda německého měšťáctva kladla překážky nejen českému národnímu hnutí, nýbrž i snahám českého dělnictva. Z politických důvodů vyhlásila vídeňská vláda r. 1893 nad Prahou stav obležení, který trval dvě leta a byl v prvé řadě českému dělnictvu překážkou volného vývoje. K tomu přistupoval ještě jiný nepřítel, česká buržoasie, která chtěla české socialistické hnutí dělnické v zárodcích zardousit a za tím účelem založila stranu národně sociální. Vedle toho ještě jedno nesmí býti přehlédnuto. České dělnictvo cítilo odevždy nejen národně politický, nýbrž také sociální útlak Němci. Němečtí vládcové Vídně zničili neodvislý a kdysi tak slavný český stát a na několik století v národnostním ohledu uvrhli celý český národ v porobu. Také v duševním ohledu přicházelo z císařské Vídně mnoho utrpení. Česká reformace, český husitský duch, volající po mravním obrození církve a jejích členů byly zničeny katolicko-jesuitskou protireformací, která byla hlavně německými vládními kruhy z Vídně podporována. A když český národ probuzen revolučním duchem 18. a 19. století z politické a kulturní lethargie povstal k novému životu, nemohl nikdy zapomenout, že německé vládní kruhy vídeňské vždy vystupovaly nepřátelsky proti němu. A v moderním kapitalistickém hospodářství cítí český dělník vedle sociálního také národnostní útlak kapitalistů, kteří z počátku všichni a dnes ve své většině hlásí se k německému nacionalismu.

To říci považoval jsem za nutné; aby pochopitelným stal se odpor, jejž český proletariát od samého počátku cítil proti té tuhé centralisaci odborových organisací se sídlem ve Vídni, o jejich budování byl činěn pokus na po-

čátku let devadesátých. Vidím v tomto odporu nepřekonatelný pud k samostatnosti nebo, chceme-li, cosi z toho odbojného ducha, který ode vždy jest českému národu vlastní. Český proletariát jest na př. také více nakloněn k politice než ostatní rakouské dělnictvo; ve svých řadách má z dělnictva všech ostatních národností největší počet politicky organisovaných členů v poměru k odborově organisovaným. A tak se stalo, že celorakouská odborová komise, založená r. 1893 ve Vídni, na české dělnictvo neměla takový vliv jako na dělníky ostatních národností. Roku 1896 měla jen 4000 českých členů. Také tato komise — jak si stěžovali čeští soudruzi — české organisace velice zanedbávala. Už r. 1896 došlo k veřejnému sporu na odborovém sjezdu ve Vídni. Čeští delegáti položili požadavky: 1. Odborová komise nechť volí dva sekretáře; jeden z nich musí úplně ovládati český jazyk. 2. Českému sekretáři vedle jiných záležitostí nechť jest přikázána příprava statistiky pro české soudruhy, kterým má být vůbec pomocníkem v každém ohledu. 3. Nejen u centrálních, nýbrž i u zemských a okresních svazů mají býti podle potřeby ustanovováni soudruzi znalí českého, polského, slovinského a italského jazyka. Tyto požadavky byly sjezdem zamítnuty; rozhodli při tom samozřejmě delegáti německých soudruhů, z nichž jediný, Adler, vyslovoval se pro české stanovisko. A následkem toho založili čeští soudruzi roku 1897 své vlastní Československé odborové sdružení v Praze.

K tomuto přihlásila se většina odborových organisací z Čech, kdežto české odborové organisace z Moravy, Slezska a Dol. Rakous skoro všechny zůstaly členy centrální odborové komise ve Vídni. Teprve letos byli poprve na českém odborovém sjezdu v Praze zastoupeni čeští soudruzi ze všech těchto zemí, poněvadž letos následkem posledních sporů, jak uvidíme, značný počet centralistických organisací přistoupil k českým autonomním organisacím v Praze.

Napjetí mezi vídeňskou komisí a Československým odborovým sdružením v Praze se však brzy zmírnilo, takže vídeňská komise československé sdružení uznala a obě instituce klidně pracovaly vedle sebe. Také dostalo Československé odborové sdružení zastoupení a hlas na mezinárodním odborovém sjezdu. Při společných otázkách se vždy obě komise sešly. Společné vystupování umožňovala také forma odborových organisací v Čechách, mezi nimiž měly převahu samostatné zemské svazy. Tyto svazy počaly se však v letech 1900 až 1904 pod vlivem průmyslové krise v některých odborech centralisovat. Ale i při přechodu do centrálních organisací vyhradily si jistou samostatnost a také členství u české komise. Z toho důvodu se česká komise nestavěla proti jejich centralisování, v některých případech je dokonce podporovala. Jakmile však již jednou tyto organisace scentralisovány byly, chtěla vídeňská odborová komisse provésti centralisaci do nejkraj-

nějších důsledků. Zástupce její na konferenci odborových sekretářů v Amsterodamu r. 1905 žádal, aby konference českého delegáta vyloučila, aby neuznala jeho mandát a jeho právo zastupovati na mezinárodní organisaci české organisace, a aby rozhodla, že na ní smějí býti zastoupeny jen rakouské organisace jako takové, nikoliv však české zvlášť.

Tímto vyloučením byl samozřejmě poměr mezi centrálními a autonomními organisacemi zostřen. Vídeňská komise začala nyní prováděti centralisaci se zvýšenou rozhodností, odvolávajíc se na to, že má autoritu mezinárodní konference na své straně. Prohlašovala nyní bez okolků, že nyní bude důsledně všechny organisace centralisovati, že však bude bráti ohled na jazykové potřeby členů. Česká komise byla ochotna k jistému druhu vyrovnání, při němž by nepřišla o svou samostatnost. Vídeňská komise však nechtěla již na žádný kompromis přistoupiti. Spor byl sesilován několika praktickými otázkami. Češi si stěžovali, že jsou vídeňskou centrálou zanedbáváni nejen v jazykovém, nýbrž i v hospodářském ohledu. Vytýkali vídeňské centrále, že jest byrokratická, že od ní jmenovaní a placení sekretáři mají u ní více platnosti než členové, jako členstvem volení členové výborů. Také se vyvinuly různé názory o příspěvcích, podporách a organisačních zařízeních. Zejména mzdová hnutí byla důvodem nespokojenosti. A tak byla upravena cesta k tomu, že počaly se zakládati nové české samostatné svazy, které se úplně sloučily s pražskou centrálou. Pravím úplně, poněvadž už dříve, třeba byly centralisovanými, byly členy pražského Odborového sdružení, které dostávalo za české členy příspěvky místo komise vídeňské. Tyto příspěvky byly příslušnými odborovými organisacemi původně posílány přímo do Prahy, později však docílily vídeňské ústřední výbory svazů, že samy obstarávaly jejich súčtování.

Vždycky, když se některá organisace prohlásila samostatnou, bylo tím vyvoláno pochopitelné roztrpčení na obou stranách. Docházelo k nepěkným, nesocialistickým zjevům. Zejména osamostatněním se kovodělníků minulého roku bylo způsobeno velké rozčilení. Vídeňská odborová komise založila v Praze — s ostřím namířeným zjevně proti Československému odborovému sdružení — svou vlastní filiálku.

V akutní krisi vyvrcholily však spory mezi centralistickým a autonomistickým směrem nejdříve na Moravě a sice minulého jara. Zde vanul silný centralistický vítr také mezi částí českých soudruhů. Vliv vídeňských centrál jednotlivých svazů a vídeňské komise byl zde mezi českými soudruhy nejsilnější. Na Moravě byla u všech odborových institucí vůdčí místa v rukou německých soudruhů a němečtí soudruzi odborové organisace úplně ovládali, ačkoliv členstvo ve značné většině bylo české národnosti. Část českého dělnictva, mezi nimi také centralisticky smýšlející sekretáři se nad tímto stavem nikterak nepozastavovali. Většina však

usilovala o rovnoprávnost s německými soudruhy, považovala se sama zralou říditi záležitosti českého dělnictva — a důsledně také přejímala otěže do svých rukou. To byl nový důvod k sporům. Centralisticky smýšlející němečtí a čeští soudruzi začali autonomisty obviňovat z nacionalismu. K otázce došlo 3. a 4. dubna 1910, kdy se v Brně současně konaly dvě konference, jedna centrálních, druhá autonomních odborových organisací. Prvá se vyslovila pro přísný centralismus a každou jinou formu prohlásila za separatistickou a organisacím škodlivou.

V tomto okamžiku zahájila vídeňská komise otevřený boj proti českým autonomistům a sice nejen na odborovém, nýbrž také na politickém poli. K ní přidružili se také političtí činitelé německé strany, z počátku klidně a věcně, později vždy ostřeji a nevěcně. Samozřejmě vystoupila i politická strana českých soudruhů z reservy a přihlásila se k autonomistům. Nejhorším však bylo, že penězi vídeňské odborové komise byl založen v Brně český list „Proletář", podle jména jen všeodborový list českého centralisticky smýšlejícího dělnictva, ve skutečnosti však také namířený proti jednotnosti české politické strany. Centralisté s „Proletářem" v čele počali veřejně sledovati politické tendence a zakládati své zvláštní politické organisace. Autonomisté a s nimi celá česká politická strana nezůstali dlužni odpovědi, kdežto z počátku chovala se v odborovém sporu neutrálně, počala nyní veřejně podporovati autonomistické organisace.

Známé letošní hlasování německých soudruhů proti resoluci Staňkově, která se dožaduje pro české soukromé školy („Komenského") ve Vídni téže státní subvence, jakou mají německé soukromé školy na jihu, nalilo jen oleje do ohně podrážděných duchů.

Ještě něco: Čeští soudruzi nesouhlasí s tak zvanou „cestou do hradu" a těžce nesou též nespolehlivost politiky německých soudruhů v otázce českých menšinových škol. Dokud názory o těchto otázkách nebudou vyjasněny, nebude smíru. „My jsme se zřekli jakýchkoli oportunistických ohledů," říkají právem čeští soudruzi; „my, věrni socialistickým zásadám, hodili jsme do starého haraburdí to, co bylo českému národu nejdražším, české státní právo. Vyvolali jsme tím proti sobě nepřátelství celého národa. Tohoto našeho kroku využila česká buržoasie k založení konkurenční nám organisace národních sociálů." „Odhoďte také vy," volají k německým soudruhům, „dosavadní ohledy a dosavadní oportunismus a prohlašte se nepokrytě a zásadně pro české menšinové školy."

Jak jsme tedy viděli, není boj v obvodech bojem o socialistické zásady, nýbrž o formu organisační, jedná se o to, která forma v daných poměrech jest nutnější a praktičtější: zda autonomní nebo centralistická. Dobrá polovice českého proletariátu jest nadšena pro autonomii a také politické vedení strany se o ni horlivě zasazuje.

U druhé, centralisticky organisované polovice chová se však jedna část více pasivně. Jednotliví mezi nimi také nevědí, jak dnes praktikovaný centralism uvésti v soulad s národnostními potřebami. Poslední vídeňský sjezd centralistických odborových organisací na př. odmítl požadavek českých centralistů, aby při složení vídeňské komise byl brán ohled také na národnosti, a rozhodl, že při volbě do komise mají býti brány v úvahu jenom odborové ohledy. S tím dokonce ani čeští centralisté nebyli spokojeni a brzy na to na schůzi v Praze velebili sice centralism, současně však odůvodňovali nutnost národnostního zastoupení ve vídeňské komisi.

Při jednání o dohodu, o niž se právě ve zvláštní komisi jedná, myslím, že nejobtížnějším bodem bude rozdělení kompetence. Stanovisko centrálních organisací, jak je ho možno vystihnouti z posledních publikací v tisku, působí na mne v tomto ohledu přímo antipaticky: autonomisté mají centralismu obětovat všechny své organisace v severních Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Dolních Rakousích, centralistické organisace mají však dále trvati v severních Čechách. I Bauerovo stanovisko jest pro autonomisty těžce přijatelným. Naproti tomu lze však od autonomistů očekávati, že se vysloví nejen pro jednotnost postupu v odborových hnutích, nýbrž i pro jednotná a stálá zařízení odborová.

Slovinští socialisté nepotřebují si k vůli formě odborových organisací lámati hlavu. Pro dozírnou dobu jsou u nás centralistické organisace jedině případné, prorokovat dalekou budoucnost nemá pak žádný účel! Jedno ovšem jest jisté: už nyní smíme a musíme žádati na centrálních organisacích, jsme oprávněni to žádat nejen ve smyslu socialistických zásad a usnesení socialistických sjezdů, nýbrž také jménem živoucích a naléhavých nutností slovanského dělnictva: o něco více socialistického ducha a o něco více smyslu i pro naše národní a kulturní potřeby.

Mezinárodní socialistický sjezd v Kodani (od 28. srpna do 3. září 1910) nepřivodil také rozřešení. Průběh jeho je znám. Čeští autonomisté zůstali na něm osamoceni. Marně snažili se sjezd přesvědčit, že mnohonárodnostní složení Rakouska vyžaduje zvláštních ohledů také ohledně formy odborových organisací, marně snažili se dosíci, aby sporná záležitost byla napřed mezinárodním sekretariátem důkladně vyšetřena a pak teprve vyneseno definitivní rozhodnutí. Kodaňský sjezd rozhodl ihned. Mnoho přispěly k tomuto rozhodnutí osobní vliv a autorita dra Adlera, který prohlásil, že žádá za ně jménem 118.000 českých centralisticky smýšlejících dělníků.

Autonomisté odjeli domů zklamáni a spor, aniž by se zmírnil, stal se ještě ostřejším. Centrální organisace se ještě více rozpadaly, počet „separatistů“ rostl, na druhé straně byly (zejména v Brně a Praze) činěny pokusy se zakládáním zvláštních politických organisací proti české straně. Ukázalo se však brzy, že

prohlášení Adlerovo na kodaňském sjezdu přece jen neodpovídalo skutečnosti, ukázalo se, že není možno zdrtit české autonomisty nějakou ostrou resolucí, naopak, že za nimi jest většina českého proletariátu.

Spor se ponenáhlu prohluboval a šířil tak, že prozíravějším soudruhům otevřel oči k poznání, že to dále nemůže a nesmí tak jíti, jinak že by se stal osudným sociálně demokratickému hnutí v celém Rakousku. Adler sám počal centralisty klidnit a varoval je, aby politické organisace českých soudruhů nechali na pokoji. Také vídeňská odborová komise couvla od svého nesmiřitelného stanoviska a poslednímu celorakouskému odborovému sjezdu (od 17. do 23. října 1910) předložila resoluci, v níž se žádá jen „jednotné řízení odborových bojů a společné finance pro ně“. Sjezd sice na nátlak českých centralistických sekretářů tuto resoluci zostřil a vyslovil se pro „jednotnost odborových organisací“ vůbec, nevystupoval však již tak nesmiřitelně jako vystupovali centralisté dříve, uznal naléhavou nutnost smíru a kompromisu a uložil vídeňské komisi, aby s českými autonomisty vyjednávala. Také český odborový sjezd, konaný od 31. října do 2. listopadu 1910, projevil plně dobrou vůli k smíru, uznal nutnost jednotného postupu v odborových hnutích, setrval však současně při požadavku samostatných organisací. A tak byla připravena půda pro dohodovací akci, kterou ve skutek uvedlo společné zastupitelstvo strany a která dosud je v proudu.

JOSEF HUDEC:

„Závěrečné slovo“ k otázce menšin.

KAMPF“ (5. sešit z 1. února 1911) končí diskusi o otázce národnostních menšin Bauerovým „Závěrečným slovem“. Jaké jsou výsledky této diskuse? Takové, že autor „Závěrečného slova“, praví: „Jest bezúčelno pokračovati v diskusi, která nás rozděluje, místo aby nás sjednocovala.“

To je tedy ten resultát: Konstatování nemožnosti shody. Je to také něco positivního. Je zjednáno jasno.

V celé diskusi, vedené v „Kampfu“, nejcennější poznatky přinesl článek podepsaný poslancem soudruhem Seligrem (číslo 4. z 1. ledna 1911) a závěrečný článek Bauerův. Ve článku, podepsaném Seligerem, byla celá otázka národnostních menšin postavena pro sociální demokracii německou na zcela jinou a zcela novou základnu. Až dosud se říkalo: Dělnictvo obou národností má společný zájem na urovnání národnostních sporů, a dělnictvo obou národností nemá pražádného zájmu na národnostním potlačování a výboji. Proto stojí na principu naprosté národnostní rovnoprávnosti, kterýžto princip vyhnán theoreticky do takové krajnosti, jakou je Rennerova theorie personálního prin-

cipu národnostního. Nyní však víme z článku Seligerova, že nemáme více společný zájem na řešení národnostní otázky, resp. že nemáme společný, t. j. jeden a týž zájem na určitém řešení národnostní otázky, nebo některé její části, především otázky minorit. „Jak jest to, pokud zájmů se týče, s otázkou národnostních menšin? Zde právě je rozdíl. A to musí býti českým soudruhům řečeno: Třídní zájmy německé dělné třídy nevyžadují nikterak, aby bylo bráněno, aby z českého přistěhovalého dělníka do německého území nestal se dělník německý. Německý dělník nemá tento zájem ani jako dělník, ani jako Němec. Naopak.“ Tak se praví v článku Seligerově.

Není to úplný převrat ideový? Sociální demokraté v otázce národnostních menšin mají různé a sice protichůdné zájmy: Zájem českých sociálních demokratů je: udržeti české menšiny. Jest to jejich zájem jako Čechů a jest to jejich zájem jako sociálních demokratů, poněvadž národnostní menšiny jsou z veliké části dělnické a tvoří podstatnou část strany české sociální demokracie. Naproti tomu němečtí sociální demokraté nemají zájmu na tom, aby české menšiny nesplynuly s německou většinou — naopak — a mají přímý zájem na tom, aby čeští dělníci z českých menšin splynuli ve společenství německých soudruhů, německých organisací, německé sociálně demokratické strany.

Prohlášení této odlišnosti a rozporů zájmů a to zájmů vlastního národa i vlastní strany dává docela nový směr snahám sociální demokracie obou národnostních táborů. Dříve — pokud národnostní otázky se týče — stála sociální demokracie na společném stanovisku ethickém a právním — nyní staví se německá sociální demokracie na stanovisko odlišných zájmů. Tím ocitá se však sociální demokracie tam, kde jsou německé strany měšťácké . . .

Soudr. Bauer činí pak následující konkluse: „Musíme doznati, že dnes úplná jednota sociálních demokratů všech národů v Rakousku v této otázce je zhola nedosažitelná. Konflikt v odborových organisacích dokazuje, jak těžko lze dnes v Rakousku i bezprostřední hospodářské boje třídní vésti v úplné jednotě; za takových okolností jest úplná jednota v národnostních otázkách tím méně dosažitelna. Třeba že je to bolestné, musí německá sociální demokracie přivyknouti myšlence, že pro nejbližší leta v národnostních otázkách musí jíti svou vlastní cestou.“ Logicky ovšem platí totéž i pro sociální demokracii českou.

Tedy až tak daleko jsme dospěli po letech společné práce, společných bojů, společného vedení, společného poslaneckého svazu, společných sjezdů, společných manifestací národnostního smíru, společného národnostního programu . . . Před půldruhým rokem konány sjezdy české a německé sociální demokracie. Prvý na Smíchově, druhý v Liberci. Na obou jednáno o národnostní otázce. Na obou zdůrazňována nutnost revise našeho národnostního programu. A oba považovány za prvý krok k této revisi, která by nadále stmelila uvolňující se jednotu. Místo toho však za půldruhého roku konstatoval Seliger, že máme zde protichůdné zájmy a

Bauer to doložil „Závěrečným slovem“, abychom nechali marnosti a šli každý svou vlastní cestou...

V důsledcích toho je také zbytečno rozváděti nebo hájiti nějaké principy a je marným, hledati nějaký společný národnostní program a taktiku. Kde postaví se za základnu rozpor zájmů národa i strany, tam je těžko pracovati s ethikou a přirozeným právem. Zde zůstává jen spor a — boj!...

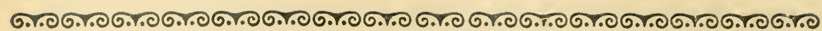
Přes to chci se krátce zastaviti u „Závěrečného slova“ Bauerova, u tohoto jeho nejpodařenějšího úkolu ze ztrnulé scholastiky.

Soudr. Bauer je orthodoxní marxista, což neopomene takřka v každé své úvaze jakéhokoliv druhu bezpočtukráte připomínati. Není v zásadě pro asimilaci, ani proti ní — on jen konstatuje, že odehrává se před námi asimilační proces, a že asimilace nebo rozsah asimilace závisí výlučně na hospodářských skutečnostech, jež vymykají se naší vůli. Nepřijde na naše přání a chtění, nýbrž na hospodářsky objektivní existenční podmínky — kdy a kde mohou se menšiny udržet a kdy a kde jsou asimilovány. Tedy proces ten odehrává se fatalisticky — silou hospodářských poměrů. Proto prý česká sociální demokracie se svými snahami po zachování menšin, představami o přirozeném právu národním a o národních povinnostech minorit a jednotlivců v nich, je zachvácena ideologií, maloměšťáckými utopiemi. Jako je lhostejno, těšíme-li se nebo rmoutíme-li se z úpadku malovýroby, která hyne pod tlakem kapitalistické velkovýroby, rovněž tak nezměníme na věci ničeho, chceme-li nebo nechceme-li národnostní asimilaci tam, kde jsou pro ni přirozené podmínky hospodářských skutečností. To je myšlenková struktura Bauerova v této otázce.

Bauer tvrdí, že hospodářské poměry asimilují české menšiny. České dělnictvo jako vystěhovalci přichází do německých průmyslových obvodů a zde silou hospodářských poměrů přimyká se k národnímu společenství německému. Proti tomuto Bauerovu procesu hospodářských sil můžeme však postaviti proces jiný, zcela opačný, a říci: Jsou to právě hospodářské poměry, jsou to právě hospodářské skutečnosti, které vytvářejí české menšiny. Ne zánik českých menšin, ale jich vznik a existence je důsledek hospodářských sil a skutečností.

A můžeme dále argumentovati, ovšem logičtěji než soudr. Bauer: Je lhostejno, těšíme-li nebo rmoutíme-li se nad tímto zjevem, chceme-li nebo nechceme-li zachovati menšiny: Ty vytvořily výrobní poměry, jsou zde, chtějí žíti, a ne jen na základě „předsudku“ přirozeného práva, ale na základě práva, daného státními a zemskými zákony, při nichž spolupůsobili, nebo které přímo vydali zákonodárci a vlády německé, žádají menšiny ty veřejnoprávní podmínky své národní existence.

Totéž dokazuje velice pěkně i německý sociální demokrat poslanec soudr. Seliger v tomže „Kampfu“, který vyrukoval s asimilací, v jiném ovšem článku, než který pod jeho jmenem vyšel v čísle z 1. ledna 1911 a který jsem již svrchu citoval. Je to článek: „Die Minoritäten, wie sie entstehen und wie

sie erwachen", „Der Kampf", roč. II., čís. 1. ze dne 1. října 1908, tedy před dvěma roky. Líčí přistěhovalectví českých dělníků do průmyslových obvodů severních Čech, což je hospodářskou skutečností, dokazuje, že za určitých okolností — jistá kompaktnost minority — jsou pak dány podmínky dalšího národního zachování a trvání národního milieu, vlastností a řeči. Za takových okolností asimilace přestala, trváním minority a její schopností života nemůže pak otřasti žádná třeba i intensivnější „národní drobná práce". (Citované číslo „Kampfu" str. 16.) Jak může tedy soudr. Bauer pod svou nezbytnou marxistickou značkou připisovati výlučně hospodářským skutečnostem jen výlučně asimilační tendence, když naopak tyto hospodářské skutečnosti také minority tvoří, a byly základní příčinou i podmínkou sociálně zákonitého procesu vzniku mnoha minorit?

Za takovýchto okolností — myslím — musíme se dívati na otázku menšin a asimilace poněkud jinak než scholastikou Bauerovou. Pravda, hospodářské poměry asimilují. O tom není sporu. Ale do jisté míry, za určitých okolností, v jistých mezích. Při asimilaci působí však jiní ještě činitelé než hospodářské skutečnosti.

Hospodářské skutečnosti samy sebou asimilují jednotlivce nebo nepatrné národnostní zlomky. Hospodářské skutečnosti však vytvářily kompaktní menšiny, proti nimž v ohledu asimilace staly se pak malomocnými. Asimilace pak neděje se již přirozeným vývojem a samovolným působením hospodářských sil a milieu, nýbrž stává se národním heslem, systémem, plánem, hospodářských poměrů je používáno vědomě ku tlaku a teroru, přibírá se na pomoc moc a převaha politická, odpírá se protizákonně zřizování minoritních škol, rovnoprávnosti jazykové, znemožňuje se pořádání národních slavností, průvodů a projevů, netrpí se nápisy v řeči minority a nepovoluje se ani zřizování soukromých škol neb jiných národních podniků minority.

Jsou všechno toto jen a jen hospodářské skutečnosti? Je to jen a jen fatalistický proces hospodářských sil, nechceme-li ovšem hospodářské síly chápati tak, že kdo má továrnu nebo důl, může národnostně zabíjet? Nepůsobí při asimilaci jiné ještě síly než hospodářské a ty jiné případně více než hospodářské?

Je pak snaha o zachování menšin a jejich zápas jen a jen maloměšťácká ideologie a utopism, proti němuž pracuje zákonitost hospodářských poměrů a kdy my socialisté máme se založenýma rukama přihlížet jako filosofové, s vědomím sociální zákonitosti tohoto procesu, když naopak víme, že právě sociální zákonitost hospodářských poměrů vytvořila minority, a když dále je sociální zákonitostí, že minority ty chtějí národnostně žíti?

A jak dále snese kritiku srovnávání Bauerovo: Asimilace menšin s osudem malovýroby? Jednak je stále otázkou, do jaké míry udržuje se malovýroba v rozvoji velkokapitalismu, za druhé pak do jaké míry odpírá velkovýroba — takovými prostředky jako se děje menšinám — udržování malovýroby. Ti, kdož chtějí asimilovat, odpírají českou školu, po případě i soukromou. Ti, kdož fedrují

velkovýrobu, neodpírají zřízení obuvnické dílny s jedním dělníkem, když někdo si ji zříditi chce třeba hned vedle továrny. Udržíš se, neudržíš — to je tvojí věcí — ale při snahách asimilačních jsou tendence a prostředky zcela jiné. Tedy toto porovnání je při nejmenším naivní.

Soudr. Bauer ovšem také rozlišuje: Kde nejsou hospodářské podmínky asimilace, je třeba odmítnouti každý pokus asimilaci vynutiti násilím nebo odpíráním práva — kde jsou hospodářské podmínky asimilace, je třeba odmítnouti každý pokus bránění asimilace.

Velice hezky, objektivně a šalomounsky řečeno. Kde však jsou a kde nejsou ty podmínky? Jak to rozhodne soudruh Bauer nebo kdokoli jiný? Jaké měřítko vezme k rozhodnutí, kde je minorita schopna života a kde nikoli? Kde minorita není schopna národního života, tam ten život také se nejeví a tam vlastně otázka menšinová nestává. Kde však jeví se tento život, kde minorita hlásí se k národnímu životu jakýmkoli způsobem, tam není možno tvrditi, že není života schopna, tam v odporu proti ní rozhodují již snahy, že žíti nesmí, že žíti není jí dovoleno.

Ještě podivněji vyjímá se soudruh Bauer při svém požadavku ochrany pro ty, „kdož chtějí a musí se státi Němci". Jaké ochrany a proti komu? Je nějaké moci, která by zabránila jednotlivci nebo jednotlivcům nebo celým společnostem, aby nestali se Němci, kdyby chtěli? Může býti přinucen někdo, aby posílal své děti do české školy, když nechce a když všude, zejména ale tam, kde se o to zvlášť jedná, má školy německé? Kde je u nás taková národní práce! Agitace pro české školy, připomínání národní povinnosti, proskribování renegátů, agitace proti návštěvě německé školy. Nepozoruje Bauer, kam až zabředá ve své vášni ochrany českých lidí, „kteří chtějí a musí býti Němci"?

Chce působiti k vydání nějakého zákona proti národnostní agitaci? Nemyslí, že by měla být zakázána agitace vůbec, agitace pro sociální demokracii, pro volnou školu, že by měli míti zvláštní ochranu stávkokazové proti proskribování v novinách a na schůzích, že by indiferentní massy měly býti chráněny před agitací proti účasti na klerikálních schůzích? Jaká to má býti zvláštní bauerovská ochrana těch Čechů, kteří „chtějí být a musí být Němci"? Ochrana proti boykotu, násilí a teroru již stává — nestává pouze proti boykotu, násilí a teroru německých asimiličníků — ochrana proti volné a zákonné agitaci národnostní zůstane nejnovějším a nepřekonatelným vynálezem socialistického theoretika soudr. Bauera...

Než, zdůrazniti je třeba znovu: Zbytečno se přít: Německá sociální demokracie má své zájmy, jiné než česká. Národnostní otázka je jí nejvýš nepohodlná. Bauer, když byl ze široka naznačil, že snahou jejich bude „nepřekážet mírné asimilaci" a „chránit ty, kdož chtějí a musí se státi Němci", vyřizuje dále již národnostní problém bagatelně.

Národnostní otázce připisuje skromný význam, ač slýchávali jsme právě z Vídně, že národnostní otázka v Rakousku je i pro

sociální demokracii jednou z nejdůležitějších a této připisován také zvláštní a význačný úkol smírčí a jednotící.

Nyní z tohoto velikého a dějinného úkolu udělal soudr. Bauer pouhou otázku domu Habsburků. Sociální demokracie je zde k světodějnému boji a ne proto, aby uvedla do pořádku v nepořádku ocitnuvší se domácí záležitosti domu Habsburgů.* Nejsme zde prý proto, abychom „řešili" zde otázku úřední řeči, onde otázku školskou. Ale „význam sociální demokracie spočívá také v Rakousku v tom, v čem spočívá její význam na celém světě: aby připravovala velikou sociální revoluci, v jejíž dokonání s rakouským státem také i rakouská národnostní otázka zmizí."

Nad tímto novým úkolem sociální demokracie v Rakousku jsem se poněkud pozastavil. Co to má být? Jest to veliká revoluční fráse, k níž se Bauer uchyluje a která v nedostatku jasných cílů a cest k nim má „rozřešiti" všechno na světě? Anebo je to opravdový názor Bauerův na Rakousko a jeho budoucnost?

Sociální demokracie v Rakousku má svůj národnostní program. Nedostatečný, ale přece jen program, v němž vyslovila v zásadě aspoň, jak představuje si vnitřní uspořádání Rakouska. Spoluredaktor „Kampfu" posl. dr. Renner napsal dvě knihy o Rakousku,* v nichž theoreticky budoval tu nejrozsáhlejší národnostní autonomii a celé vnitřní uspořádání státu. A Bauer, tentýž Bauer, který od „závěrečného svého slova" bude připravovat velikou sociální revolici, v níž zmizí Rakousko a tím i jeho národnostní problém, tentýž Bauer vydal r. 1907 obsáhlou knihu „Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie", kterou se habilitoval jako vážný sociální theoretik. A v této knize praví Bauer o Rennerově „Kampfu der österreichischen Nationen um den Staat," že je to nejcennější, co o rakouské národnostní otázce bylo vůbec vymyšleno (str. 358), a v téže své knize praví Bauer, že na základě principu Rennerova, který i on — Bauer — nejen uznává, ale přímo velebí, i v kraji chebském budou moci české menšiny — budou-li chtíti — tvořiti své národnostní svazy, zřizovati si své národní školy, humanitní ústavy, docela i střední školy, zkrátka vše, co budou chtít. (Strana 360.)

Tedy: Bauer psal také systém nového Rakouska dle idei a zásad socialistických. Po čtyřech letech nám ale dokazuje, že „úkol sociální demokracie nespočívá v „řešení" otázky úřední řeč nebo škol, ani v tom, aby svůj meč položila na vážky přízně vůči tomu nebo onomu národu, ani v tom, aby s hrabětem Thunem smiřovala rozvaděné měšťáky": Ne, světodějnou revoluci musíme připravovat a pak s Rakouskem zmizí i národnostní jeho otázka . . .

To je tedy to poslední a závěrečné slovo Bauerovo. Nutí k sa-

---

* „. . . um den in Unordnung geratenen Hausrat des Hauses Habsburg wieder in Ordnung zu bringen . . ."

* Rudolf Springer: „Grundlagen und Entwicklungsziele der Österreichisch-Ungarischen Monarchie" a „Der Kampf der österreichischen Nationen um den Staat".

tyře a ironisování. Raději však udělám také závěrečné slovo: Bylo by žádoucno, a snad světodějný revolucionář Bauer se o to přičiní, aby jeho redakční kolega z „Kampfu“ posl. soudruh Renner, který theoreticky budoval Rakousko na národnostní autonomii s principem personálním, toto nové credo Bauerovo a tím i světodějné úkoly sociální demokracie v Rakousku prohlásil při nejbližší příležitosti v delegacích. Za druhé, doporučovalo by se, aby při nejbližší příležitosti tentýž světodějný úkol sociální demokracie ohlásil dr. Adler v poslanecké sněmovně. A za třetí, aby bral dra Bauera vážně každý — kdo to ještě dovede . . .

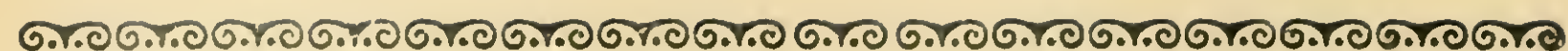
JAROSLAV ROUČEK:

Kněžská přísaha proti modernismu.

BÝVALÝ člen řádu jesuitského hrabě Hönsbröch ve svém spise „Papežství jako překážka kulturního vývoje lidstva“ doslovně praví: „Podle učení římsko-katolické církve je bible „písmem svatým“ božského původu, a protože se bůh vševědoucí v ničem mýliti nemůže, je vše, co v bibli stojí, naprosto správné a pravdivé. Vedle tohoto učení je všeliká věda nemožna. Římská církev a papežství stavěly se proto vždy proti volnému, náboženskými předsudky nespoutanému vědeckému bádání, zavrhovaly vědecké poznatky, které ztrnulým názorům církve odporovaly a pronásledovaly badatele.“

A dr. Aug. Smetana, rovněž bývalý katolický kněz, píše ve svých „Pamětech“: „Hierarchové mají to rádi, vyskytují-li se hloupí věřící. Pro lidské vědění, jež kráčí v před s ohromnými námahami, církev — přes svoji neomylnost — nedovedla učiniti nikdy ani toho nejmenšího. Nemohla, a kdyby byla mohla, nebyla by tak učinila, neboť toto vědění odjakživa bylo jí nepohodlným a zatracovala je po všechny doby jako zbytečné bludařství, jež odvádí s cesty spásy.“

Zkušenosti těchto dvou bývalých katolických kněží, jichž jména mají ve vědeckém světě dobrý zvuk, osvětlují nám dostatečně smrtelnou úzkost vatikánských oficiosů před pátravým pohledem moderní vědy, který vniká i do zastřené svatyně theologie a provádí zde přísnou inventuru, zkoumá rumělec její morálky a váží její dogmata na vážkách zdravého kriticismu. Moderní duch lidský chce mít jasné světlo i tam, kde po staletí visely těžké záclony náboženských mysterií, před nimiž s bojácně přivřenými zraky klečel středověký svět, netroufaje si vložiti prst ani na jejich cíp. Otvírá těžké spony missálů i rituálů, nahlíží kriticky v jich obsah, láme pečeť starých papežských bull a dekretů, vytahuje ze zásuvek akta církevních koncilů, rejdí po prostěradlech oltářů

i po sochách světců a všude zkoumá, vyslýchá, odhaduje, o všem spisuje kritický protokol.

Ani kněžstvo, které tvoří — dle slov Havlíčkových — od ostatních tříd společenských přísně odloučenou kastu, nezůstalo tímto moderním „morem“ nedotčeno. I do jeho řad — přes tuhou církevní disciplinu a slib dokonalé poslušnosti, daný církevním autoritám — proklestily si cestu moderní myšlenkové proudy. A byla to právě inteligentnější jeho část, která se odvážila — byť hodně nesměle — sestoupiti do přítmí náboženského mysticismu a theologických thesí se světlem vlastního, samostatně uvažujícího rozumu a jala se zkoumavě klepati na stěny dogmatiky a morálky a naslouchat, neozve-li se odněkud zlověstný dutý zvuk. A celá řada jich shrnula výsledek této své kritické exkurse v resultát, který překvapoval, ba ohromoval přímo přísně orthodoxní dušičky svou bezohledností: v odložení kněžského taláru a ve vystoupení z katolické církve.

Byl to ovšem jen nepatrný zlomek těch, kteří se odvážili jít za hlasem svého rozumu. Ostatní vrátili se z polovice cesty a zůstali věrni svému povolání a svým — beneficiím. Ale přece jen i jich taláry načichly krví modernismu, který se tu a tam bojácně prozrazoval i ve veřejných jich projevech. Šídlo v pytli se nedalo utajit.

Vatikánští oficiosové se toho zděsili. Viděli již v duchu s hrůzou, jak símě Belialovo bují v zahradách církve, jak vlci se derou do věrného stáda. Byly to sice obavy silně přehnané, ale staly se přece motivem ku přísnému zakročení proti tak zvanému kněžskému modernismu, který chtěl naivně stavět mosty mezi vírou a vědou, revidovat bibli a dogmata, dát theologii modernější úbor a moudrost starých scholastiků podrobit náležité vivisekci na pitevním stole přísné kritiky.

A proto vydal papež Pius X. známou encykliku proti modernismu a aby se o její působivosti zajistil, doprovodil ji dne 8. září minulého roku svým „Motu proprio“ („Sacrorum antistitum“) — dekretem, jímž se všem katolickým kněžím, zvláště pak profesorům na theologických fakultách ukládá, aby do určité doby složili slavnostní přísahu proti modernismu.

Aby bylo čtenářům jasno, v jakém duchu jest katolická církev řízena a má — dle předpisu papežova — i nadále být udržována, podáváme zde částečný překlad zmíněné přísežné formule, která zní:

„Já N. N. přisvojuji si a mám za nezměnitelné všecky pravdy, které církev svým neomylným orgánem definovala, zjistila a oznámila, a zejména ony hlavní zásady učení, které jsou přímo namířeny proti bludům a omylům doby.

A za prvé vyznávám se, že bůh, prapříčina a cíl všech věcí, může být přirozeným světlem rozumu bezpečným způsobem poznán a tak i dokázán pomocí stvořených věcí, t. j. viditelnými díly stvoření jako příčina svým účinkem.

Za druhé předpokládám a uznávám zevnější příčiny důkazu zjevení, t. j. božské činy, mezi nimi v prvé řadě zázraky a proroctví, jako velmi bezpečná znamení božského původu křesťanského náboženství. A tytéž důkazy považuji za zvlášť vhodné pro rozum všech časů a všech lidí a také těch, doby současné.

Za třetí pevně věřím, že církev, chránitelka a učitelka zjeveného slova bezprostředním a přímým způsobem skutečným a historickým Kristem byla založena a věřím, že tato církev byla vybudována na Petrovi, hlavě apoštolské hierarchie a jeho nástupcích až do konce času.

Za čtvrté upřímně věřím v články věroučné, jak nám je zanechali apoštolé a pravověrní otcové a přijímám je v tomtéž smyslu a v téže interpretaci jako oni. Proto bez výhrady zavrhuji bludařský předpoklad o vývoji dogmat, dle kterého by tato dogmata měla mít jiný obsah, než jak jim byl poprvé církví připisován. Stejným způsobem zavrhuji každý omyl, pozůstávající v tom, božský základ církve, svěřený péči a ochraně božské nevěstě Kristově, zaměnit za nějakou filosofickou fikci nebo výplod lidského svědomí, který by mohl být lidskou prací zdokonalován a v budoucnosti neomezeného pokroku schopen.

Za páté mám za zcela jisté a přiznávám se k tomu se vší upřímností, že víra není slepým náboženským citem, který pramení v temných hloubkách „podvědomí“ a pod tlakem srdce a vlivem vůle dostává svou mravní hodnotu, ale že znamená skutečný souhlas rozumu s pravdou, která z venčí učením se k vědomí dostala; je to souhlas, jehož pomocí a silou autority boží — jejíž pravdomluvnost je neobmezená — máme za pravé vše to, co bylo řečeno, dokázáno a osobním bohem, naším tvůrcem a pánem, zjeveno.

Podřizuji se a podvoluji se s veškerou žádanou úctou a souhlasím z celé duše se všemi odsouzeními, prohlášeními a předpisy, které jsou obsaženy v encyklice „Pascendi“ a v dekretu „Lamentabili“ a týkají se dějin dogmat.

Zrovna tak odsuzuji blud oněch, kteří tvrdí, že církví hlásaná víra je v odporu s dějinami a že katolická dogmata v tom smyslu, v jakém je jim třeba dnes rozumět, nemají podobnosti s authentickými prazačátky církve . . .“

A tak to jde dále na celé čáře. Z celé přísežné formule mluví chmurný středověk. Církev sice učí, že rozum lidský jest „darem božím“, ale zde se po té božské jiskře rozum přímo šlape, zde se lidská myšlenka — jak říkal Viktor Hugo — „zabedňuje v dogma“. Nelze se tudíž diviti, vystupují-li v Bavorsku a v Italii četní kněží raději z církve, než by se této přísaze, která znamená naprosté zřeknutí se rozumové samostatnosti, podrobili. Papež Pius X. tímto svým „Motu proprio“ odkryl jen starou touhu církve: uvěznit všecko vědecké bádání na okraji missálu a celou moderní vědu učinit do hola ostříhanou otrokyní theologie, která spočívajíc na „zjevení“ a vylučujíc předem volné kritické bádání, vědou nikdy nebyla a nebude.

U nás v Rakousku podrobili se protimodernistické přísaze všichni kněží kromě dvorního rady dra Scherera, profesora kanonického práva na theologické fakultě vídeňské. Pro rakouské poměry jest to fakt jistě charakteristický, volající hodně hlasitě po vyloučení theologických fakult ze svazku universitního.

Promýšlíme-li zmíněnou protimodernistickou přísežní formuli, napadnou nám jistě známá slova „moudrého“ mohamedánského chalifa: „Buď knihy souhlasí s koranem („svatá kniha“ mohamedánská!) a pak jsou zbytečny, anebo s ním nesouhlasí a pak jsou škodlivy a mají býti zničeny...“

FR. HOUSER:

Autonomní a demokratická škola na Curyšsku.

(Pokračování.)

VLÁDNÍ rada a členové ostatních úřadů správních jsou voleni na tři leta, členové soudů a notáři, učitelé a duchovní na 6 let. Po té se podrobují volbě nové. Curyšané chtějí zabránit, aby se u nich vytvořila byrokracie, jež ukazuje často náklonnost stavět se mimo národ nebo i nad národ; žádají, aby úředníci byli pamětlivi toho, že mají sloužit občanstvu a nedovolují jim, aby se vymanili z odvislosti od něho. Také učitelé škol středních a učitelského semináře i profesoři universitní jsou jmenováni na 6 let, po nichž žádají o nové potvrzení, které se u nich děje nejvyšší správou školskou. Učitelé bývají na svá místa znovu voleni. Je veliká vyjimka, že obec učitele novým hlasováním nepotvrdí, netvoří ani setinu potvrzených, ale jsou takové vyjimky přece. Kde je 1600 učitelů, tam se najde také takový, jenž se do školy nehodí, a kde je 300 obcí, které je volí, může se stát, že se některá dopustí i bezpráví. Definitivní učitel, jenž má malou naději na nová zvolení, obrací se na učitelský spolek curyšského kantonu, aby mu sprostředkoval zvolení jinde. Volby se totiž dějí ve všech obcích týž rok. Podaří-li se to, nastoupí hned ve svém novém působišti. Nepodaří-li se mu však získat místo jinde, ujímá se ho stát a vyplácí mu základní služné a přídavky dle stáří potud, pokud nenabude někde definitivy.

Každý učitel rozhoduje o své třídě sám. Učebná osnova předpisuje látku pro každou třídu v nejstručnějších rysech; jak naplnit tu formu živou vodou potřebných dokladů, je ponecháno zkušenosti učitelově. Také svůj poměr k žactvu upravuje. Učitelé se věnují školní práci s láskou, rádi o ní hovoří a jako praví inteligenti si sdílejí svoje zkušenosti. Učitelské úrady o významných záležitostech školních se nedějí v konferencích, protože jich tam není, ale na společné cestě do školy a ze školy a v přestávkách mezi hodinami. Svobodná a radostná práce nenechá vyrůsti zásadě: Mimo

vyučovací čas ani slovo o škole! Plné rozvinutí učitelské individuality je zárukou úspěšné práce. Každá třída má svůj ráz, jejž jí vtiskuje učitelova osobnost, v podrobnostech odlišný od charakteru tříd jiných, ale všechny se shodují v píli a snaze, aby jejich žáci postoupili na cestě k dokonalosti rozumové a mravní co nejdále. Při tom nese každý učitel plnou zodpovědnost za prospěch dětí které jsou mu svěřeny. Školy v curyšském kantonu nemají ředitelů nebo správců a učitelé považují tu instituci za zbytečnou i za škodlivou. Nechtějí mít prostředníků ani mezi sebou a rodiči žáků, ani mezi sebou a úřady. Není jich třeba ani k písemnímu úřadování. Curyšané nejsou přáteli kancelářských prací, oběžníků a výnosů vyšších instancí školních dochází málo, a málo zpráv se podává. Jejich vyřizování patří do agendy místního výboru školního, který má pro ně písaře.

Dozor k tomu, aby učitelé dovedli žactvo k předepsanému cíli, vykonávají okresní dozorci. Celý kanton má 325 škol a je rozdělen v 11 okresů; v každém úřaduje okresní výbor školní, volený na 3 leta a mající podle velikosti okresu 9—35 členů. Učitelé v něm mají své zástupce, 3—6, které tam vysílají ze svého středu. Ale i občanstvem bývají kandidováni a voleni do toho sboru učitelé, takže je v nich značný počet znalců školy. Ostatní členové bývají z kruhů úřednických, duchovenských, obchodníci a j. Okresní výbor školní dozírá ke školství celého okresu a podává kantonální radě školní každý rok zprávu o školních budovách, učebných pomůckách a učitelích a připojuje návrhy, co a jak by se mělo opravit a lépe zařídit. Jeho členové si rozdělí mezi sebe školy, k nimž budou dozírat; jsou tedy všichni školními dozorci. To rozdělení platí na leta, potom si školy vyměňují, takže jsou učitelé chráněni před jednostranností a předpojatostí úsudku o svém přičinění. Dozorci mají přijít ke každému učiteli nejméně dvakrát v roce a pobýt při vyučování vždy půl dne. Při návštěvách se přesvědčují o docházce žactva, o tom, koná-li místní výbor školní své povinnosti ke škole a udělat si úsudek o školním pořádku a práci učitelově. Mají také vyslechnout přání učitelova a návrhy na lepší úpravu školy. Konávají prý inspekce s taktem, nestává prý se, že by v dětech vzbudili domnění, že přišli kontrolovat učitele. Svůj úsudek o škole a učiteli posílá dozorce písemně místnímu výboru, jenž jej odevzdá učiteli. Takové vysvědčení dostane učitel každý rok. Je na něm také známka jeho přičinění, nejčastěji první. Učitelské vysvědčení je také jeden rys tamějšího života, v němž je upřímná touha po otevřenosti a pravdě.

Vzdělání, kterého poskytuje škola, je vysoce ceněno; Curyšané si váží školy, váží si dělníků, kteří školskou roli vzdělávají a slušně je platí. Učitel elementární školy, jenž nastupuje místo, dostává ročně 1400 franků, byt, 6 m^3 dříví k palivu a 18 a pozemku pro zelinářskou zahradu. Základní služné učitelů škol sekundárních je 2000 franků vedle bytu, paliva a užívání zelinářské zahrady. Všichni učitelé mají stejné přídavky dle stáří celkovým nejvyšším obnosem 500 franků, jehož nabývají po 20. roce služby. Mimo to

jim platí obce dobrovolné přídavky, jejichž výše se řídí zámožností obyvatel. Obce horské a chudé mohou dávat jen málo, i jsou v nebezpečí, že z nich budou učitelé odcházet na místa lépe placená. Aby se to nedělo, pomáhá jim stát; vyplácí totiž učitelům, kteří se zaváží, že zůstanou v oněch obcích 3 leta, v tom třiletí 200 franků ročně, v druhém třiletí 300 franků, ve třetím 400 franků a později 500 franků. V Curychu mají učitelé elementárních škol po 20 letech celkem 4610, učitelé škol sekundárních 5210 franků příjmů; potom jim už slušné neroste.

Curyšané vychovávají mládež obou pohlaví pohromadě. Všechny školy elementární a sekundární jsou smíšené až na jednu vyjimku, kterou tvoří sekundární škola v Curychu, jež má žactvo dle pohlaví odděleno. I v učitelském semináři sedí vedle kandidátů kandidátky. Učitelky bývají ustanovovány při volné konkurenci s učiteli ve městech i na vsích. Demokratism měří všem lidem stejně, i dostávají týž zákonný plat jako učitelé a musí konat také tutéž práci. Jsou tedy i na školách, kde je jen jedno učitelské místo a učí tam všechny hochy a děvčata do 14 let. Ve větších místech učí mládež všech stupňů věku a v Curychu a Winterthuru v 7. i 8. třídě elementární. Tvoří asi pětinu všeho učitelstva škol elementárních, na školách sekundárních je jich počet nepatrný. V Curychu, jenž je jejich touhou, zabraly třetinu učitelských míst. Vdají-li se, musí se zpravidla zříci učitelského povolání. Nejvyšší správa školní může od toho pravidla povolit vyjimky; děje se to zřídka, takže jen Curych a Winterthur mají po jedné vdané učitelce.

Učitelé národních škol tvoří v každém okresu sbor, zvaný školní kapitula. Členové kapituly se shromažďují čtyřikrát za rok k úřednímu jednání. Učitelé si je řídí sami. Schůze mají za úkol pečovat o další vzdělání učitelstva a rozvoj školství v okresu. Jejich významnou činností je dobrozdání o učebné osnově a vyučovacích pomůckách, jež mají býti zavedeny. Také jsou jim předkládány od kantonálního úřadu školního návrhy důležitých nařízení, jež by zasáhla do vnitřního ústrojí školy. Kapitula volí učitelské zástupce do okresního výboru školního. Vyšší útvar organisační je učitelská synoda. Je to státní organisace veškerého učitelstva škol elementárních a sekundárních, učitelského semináře, škol středních a vysokých. Má schůze jednou v roce a projednává denní pořádek, jejž připravili delegáti z kapitul. Nejvyšší správa školská do nich vysílá zástupce a předkládá zprávu o stavu veškerého školství. Důležitá část činnosti sjezdové je volba dvou členů do kantonální správy školské; jeden z nich je z učitelstva škol obecných, druhý z učitelstva škol vyšších.

Vedle této organisace státní mají učitelé ještě organisaci dobrovolnou, učitelský spolek s několika odbory. Jeho činnost nevykazuje nic rušného, což je svědectvím, že školský systém i opatření stavovských zájmů nevyvolávají snahy po dalekosáhlých a nutných reformách až na to, že žádá odborného vzdělání na universitě i pro učitele škol elementárních.

Jaké asi postavení mají učitelé v životě veřejném? Právě

proto, že je jejich práce školní zpola veřejná, uznává se vážnost jejich životního díla. Jsou voleni po šesti letech vždy znova, ale to jim v ústavním životě Curyšska neubírá na společenském významu, spíše jej zdůrazňuje. Jsou občany pověřenými vést mládež, kteří mají v obci, v okresu i ve státě všechna práva. Vykonávají je svědomitě a jejich vzdělání a rozhled často prospívají v závažných institucích. Pracují v obcích, jsou duchem jejich školních výborů, dle jejich vůle bývají složeny výbory okresní a mají důležité slovo i v kantonálním úřadě školním. Nyní je nejvyšším správcem veškerého školství, od školy elementární po universitu a tudíž jedním ze sedmi členů kantonální vlády, učitel národní školy.

Politických záležitostí si hledí učitelé pilně a pracují v politických stranách. Bývají průkopníky a šiřiteli pokrokových snah, a stává prý se velmi zřídka a jen v malých a zastrčených obcích, aby jejich samostatný názor na politickou práci, jiný než je tam běžný, měl za následek, že by nebyli oblíbeni. Nejčastěji se hlásí ke směru sociálně reformnímu, ke straně demokratů, ne právě silné. Také třídně uvědomělé dělnictvo má stoupence mezi učiteli, zejména v místech průmyslových, kde měli příležitost poznat z osobních styků jeho snahy po hospodářské emancipaci a kulturním povznesení. Onen učitel, jenž úřaduje jako řiditel školní správy v kantoně, je sociální demokrat.

Škola je produkt života národa, jeho potřeb hospodářských a jeho vyspělosti kulturní. Německá větev při Curyšském jezeře vynucuje intensivním hospodařením na půdě úrodu, tká vzácné látky hedvábné, vyniká ve výrobě strojů a vede čilý obchod. Národní škola připravuje mládež pro tu praxi, k níž je třeba mnoho vědět.

(Pokračování.)

Přehledy.

Politický.

Všechny drobné starosti a spory, které obyčejně tvoří obsah „politiky“ v Rakousku, zatlačeny jsou do pozadí. **Ohromné výdaje na militarismus a marinismus** se dostaly na denní pořádek politického jednání a sotva byly vysloveny, ačkoliv vládní kruhy již půldruhého roku na ně připravují a ačkoliv dosud nebyly vysloveny úplně, vyvolaly zdrcující dojem v širokých vrstvách obyvatelstva a nejtěžší obavy do budoucnosti. Zde ovšem nemůžeme se šířiti o náladách a jest nám zaznamenati jen suchou mluvu číslic. 24. ledna shromáždily se v Budapešti **delegace**, aby projednaly společný rozpočet. Rozpočet, jak za jeho schválení vláda žádá, činí úhrnem K 540,813.023. Z toho uhraženo má býti z vlastních výnosů společné správy 9,314.061, výnosem cel roku 1911 171,690.721, zbývá pak 359 mil. 808.233 kor., jež musí zaplatiti Rakousko a Uhry v poměru kvoty 63·6:46·4. Celková svrchu uvedená suma skládá se z těchto položek: Na obvyklé potřeby ministerstva vnějších věcí, vojenství, námořnictva a ministerstva financí 448,589.803 K, na vojsko v Bosně 12,704.600, mimořádně na vojsko 20,000.000, na nová děla 4,000.000, na loďstvo 312 milionů, z nichž pro letošek 1. splátku 55,000.000, dodatečně za rok 1910 K 518.620.

Nejdůležitější v těchto číslicích jest cifra **312 milionů korun**. To jest obnos na stavbu **čtyř nových dreadnoughtů** a několika menších „jednotek“ válečného

námořnictva, jež musí býti zhotoveny a zaplaceny do pěti let; to jest počátek velkého „lodního plánu“, ve kterém bude po pěti letech dále pokračováno. To jest „reforma“, jež ruku v ruce postupovati bude s „opravou“ branného zákona, jíž společný ministr války Schönaich oficielně ohlásil ve vojenském výboru rakouské delegace 4. února a jejíž návrh pravděpodobně na podzim bude předložen parlamentu, nedojde-li napřed k rozpuštění sněmovny. Reformou touto má být pro část armády (pěšáky bez šarže) snížena doba služební na 2 roky, za to však kontingent rekrutů ročně odváděných má být zvýšen na 159.500, tedy proti dosavadnímu stavu o 54.000. Tyto změny v armádě budou státi dle sdělení ministerstva v téže schůzi zvýšení pravidelných, každoročně se opakujících vydajů o 64·8 milionu korun a kromě toho zvláštní vydání 74·9 mil. kor. jednou pro vždy.

Hrozné tyto cifry nejsou znepokojujícími jenom svou vlastní ohromností. Na nich jest vidět, že v nejvyšších kruzích připravuje se změna celého kursu naší zahraniční politiky, změna, jež se ostatně projevila již dobrodružstvím annekčním. Rakousko-Uhersko začíná se odvracet od skromné, zdrželivé taktiky míru, k níž se odhodlalo po poučení r. 1866. Začíná pracovati ctižádost, touha po velmocenských úspěších. Nastupuje se cesta, která má vésti ke slávě, která ale mnohem spíše povede do katastrofy!

Kdo má ohromné náklady na militarismus a marinismus zaplatit? V době dnešní drahoty bude jistě každý rozumět všem důsledkům toho, že prvním zdrojem k hrazení společných, hlavně vojenských vydání je výnos cel, odhadnutý na příští rok obnosem 171,690.721. Kvotu na náš stát připadající nutno hraditi z půjček a daní. Kdo na daních nejvíce přispívá, stane se zjevným, když připomeneme, co ve vojenském výboru rakouské delegace 4. února konstatoval ministr financí Meyer, že totiž v r. 1910 vynesly přímé daně 368,275.533 K, nepřímé 810,870.328 K. Pro tento rok dle tvrzení ministrova připadá na zvýšení vojenských a marinistických nákladů zaplatiti 50,244.000 korun. Potřebu tuto hodlá vláda uhraditi půjčkou ve výši 54,613.000 kor., z níž vzejde Rakousku pro letošek na zúročení povinnost zaplatiti hotově 13 milionů. Na tuto novou potřebu má prý k disposici 7·3 milionu jako výnos z ražení mincí, pak 0·8 milionu z výtěžku rak.-uher. banky. Zbytek 4·9 milionu prý uhradí z pokladniční hotovosti, poněvadž „rakouské finance nejsou špatné a vyžadují jen náležitého rozvoje“. Ale také zcela otevřeně přiznal 4. února předlitavský ministr financí, že už pro příští rok bude nutno pomýšlet na nové daně, a jakou methodou hodlá je prosadit, o tom se vyslovil: „Předčasným označením jednotlivých daní, jež se zavedou a detailováním každého jednotlivého zamýšleného zvýšení daní a poplatků, byl by jistě vnesen velký nepokoj do súčastněných kruhů, což by nebylo ani v zájmu věci, ani by nemělo nijaký účel, ježto uskutečnění těchto daňových plánů na tak dlouhé období ku předu bylo by aktuelní teprve mnohem později. Nadto zkušenost učí, že pro jistá zvýšení příjmů jest nezbytný rychlý postup, aby se docílil úspěch.“ Lid má býti tedy překvapen, zločin na něm vykonán, aniž by se mohl bránit.

Že delegace při svém složení vojenské a marinistické předlohy ve své většině povolí, je předem jisto. Ve vojenských výborech obou delegací byly vojenské požadavky již odhlasovány (v rakouském 18. února, jenž začal jednat 3.), v plenu rovněž tomu nebude lze zabrániti. Lidoví poslanci hlavní bitvu budou moci svésti v poslanecké sněmovně při povolování prostředků. Nutno však zaznamenati, že kromě sociální demokracie ani jediná nevyslovila se v delegační debatě zásadně proti militaristickým vydajům. I čeští opoziční měšťáci horlivě dávali na jevo, že by pro ně hlasovali, kdyby se ucházela o ně vláda jinak složená. Nejnápadněji chovali se v tomto ohledu čeští agrárníci. Již 26. ledna při rozpočtové debatě v poslanecké sněmovně předseda agrárního klubu Udržal začal mluviti o dreadnoughtech a doslovně pravil: „Při této příležitosti přicházím k myšlence, která se u nás stále přetřásá: Musíme všecko, i na poli národohospodářském, organisovati tak, abychom pro případ války byli připraveni na všecky případy. S našimi

dvěma nebo třemi dreadnoughty nevystačíme. Pánové, není správno, když se tvrdí, že nemáme potřebných prostředků. Měli bychom prostředků — abych tak řekl — dosti a dosti, kdybychom jich jen dovedli hospodárně použiti. Já jistě nejsem nepřítelem vojenství a uznávám také, že musíme míti na moři příslušnou moc. My musíme tedy dreadnoughty mít!" — Ještě mnohem větší vzrušení však vyvolalo chování se agrárního delegáta a sice presidenta Zázvorky v Budapešti. Z důvodů veřejnosti dosud neznámých a nepochopitelných s maďarskými navštívenkami v ruce a v průvodu záhadného Kolischera chána obcházel přední osobnosti maďarských vládních politiků, brutálních znásilňovatelů nemaďarských národností v Uhrách. A nepřestal jen na osobních stycích. Když 16. února ve vojenském výboru rakouské delegace německý křesťansko-sociální delegát Steiner protestoval proti tomu, že v posledních uherských volbách používáno bylo vojska proti Slovákům, Rumunům a Němcům, vyvstal k všeobecnému úžasu hned v příští schůzi český agrárník Zázvorka — na obranu maďarských násilníků a učinil výroky, jež v oficielních zprávách takto byly zaznamenány: „Řečník promlouvá pak o asistencích vojska při uherských volbách. Pro udržení pořádku v Uhrách je vzhledem na vášnivé provozování voleb zapotřebí nesmírný počet vojska. Následkem toho nelze vyčítati vojenské správě, že k volbám vojsko dodává. Jest mu to zcela vedlejší věcí, jakých kategorií armády se k tomu užívá. Hlavní věcí jest, aby byl zachován pořádek. Také v Předlitavsku bylo by tu a tam na místě povolati vojsko, aby se učinila přítrž jistým agitacím." Projevy obou agrárních vůdců jsou dosud záhadné, nejsou známy dosud jejich pohnutky a účel. Mnohé však naznačuje, že se z nich může proklubat celá politická aféra a už samy o sobě mají cenu pro příští volby. Proto, aby nezapadly v záplavě denního tisku, považujeme za vhodno je také zde registrovati.

Parlamet sešel se po čtyřnedělní vánoční prázdni 17. ledna. Panská sněmovna hned v prvé schůzi pod tlakem nálady v kruzích dělnických vyřídila zákon o noční práci žen, jejž před vánocemi zmařila. Přece však dosáhla, že působnost zákona byla o půl roku oddálena (do 1. srpna 1911). V poslanecké sněmovně představil se nový kabinet Bienerthův. Zamítnut byl návrh předsedy jednotného klubu českých stran měšťáckých, aby o prohlášení provedena samostatná debata. Proti návrhu hlasovala i většina svazu poslanců sociálně demokratických z důvodů, aby pro parlament docílena byla úspora času a že politická debata může býti provedena při prvém čtení rozpočtu. Ačkoliv otázka nemá zvlášť velikého významu, čeští poslanci sociálně demokratičtí se stanoviskem většiny svazu nesouhlasili, spatřujíce v něm tendenci oportunismu. Použili krajní možnosti, již jim kromě otázek národnostních skýtají stanovy společného svazu, a do jednoho se hlasování zdrželi. Že jejich názor nebyl úplně nesprávný, brzy se ukázalo. Když okamžitě zahájené prvé čtení rozpočtu bylo 26. ledna skončeno a rozpočet přikázán výboru, najednou byl parlament na neurčito odročen, ač jistě i mezi zasedáním delegačních výborů našel by se čas ke konání schůzí. Teprve 7. února sešel se k čtyřem schůzím, v nichž vedle toho, že přistoupil na usnesení panské sněmovny o noční práci žen, velmi chaotickým hlasováním (10. února) vyřídil zákon o podomním obchodě. Toho dne, když měl jednat o novém spolkovém zákoně, jímž mají být t. ké ženy připuštěny za členy politických spolků, se odročil znovu a dodnes schůzi nekonal. Sotva se sejde před druhým týdnem března!

Očekávané jmenování hraběte Thuna českým místodržitelem po dosavadním místodržiteli hr. Coudenhovovi bylo provedeno 17. ledna. Thun byl jmenován místodržitelem ne jako úředník, nýbrž jako politický důvěrník šlechty, jako předseda pravice v panské sněmovně, jako vůdce konservativních velkostatkářů na zemském sněmu v Čechách. Přes stín, jejž až dosud vrhá jeho prvé místodržitelování, české strany měšťácké přijaly jeho jmenování vesměs sympaticky a ve svém tisku dokonce dělají pro něj umělou náladu. Nic nevadí jeho německá národnost, jeho klerikální smýšlení, kte-

rému hned po svém jmenování dal ostentativně výraz, přihlásiv se za člena spolku katolických učitelů. My považujeme opětné vstoupení Thunovo v čelo správy zemské za podstatné posílení vlivů klerikálních a velkostatkářských v Čechách. Výpočty, které s ním spojuje národnostní politika českých měšťáků, nepokládáme za spolehlivé, zapomenutí, kterým se nyní najednou přikrývá celá minulost „krvavého místodržitele“, považujeme za nedostatek sebevědomí a politické hrdosti. Postaveni před hotové faktum, ze zemského sněmu úplně vyloučeni, jsme ovšem nuceni čekat na činy nového místodržitele, za jehož hlavní úkol pokládáme nikoliv provádění národnostního vyrovnání, nybrž provedení příštích voleb. Pro české i německé měšťáky jmenování Thunovo mělo by být pobídkou, aby vymkli se z vrchnoporučenství aristokratických vlivů a sami vzchopili se k samostatnému provedení slušné národnostní dohody.

22. ledna vítězství při volbách do okresní nemocenské pokladny v Pardubicích. — 29. Protestní hnutí a stávka protiklerikálního a socialistického studentstva v Krakově. — 1. února zemský výbor obnovil usnesení o zvýšení zemské přirážky na 65%. — 7. února. Briskní odmítnutí českých měšťáckých poslanců slovinským klerikálem Šusteršičem v rozpočtovém výboru. — 8. Přes tuto urážku obnovují české strany se Šusteršičem znovu Slovanskou jednotu. — 19. Hromadné schůze proti militaristickým a marinistickým požadavkům v obvodu působnosti české sociální demokracie. *B. Š.*

Odborový.

D o m á c í. Již čtvrt roku trvá boj v g r a f i c k é m o d b o r u. Zaměstnavatelé snaží se získati českou i německou inserci práce ochotné dělníky; v některých případech se jim to zdařilo, jinak dělnictvo stávkující rozhodlo se vytrvati v boji až do úspěšného jeho skončení. Bylo vyjednáváno dne 8. ledna bezvýsledně; k jednání se zaměstnavateli dne 13. ledna nedošlo, protože předseda tarifní komise podal demisi; při jednání dne 27. a 28. ledna projednán podrobně cenník a zástupci dělnictva šli až ke krajní mezi možnosti, jen aby dohody bylo docíleno. Nově formulované požadavky dělnictva předloženy byly valné hromadě spolku zaměstnavatelů, konané dne 30. ledna. Požadavky dělnictva nenabyly však souhlasu zaměstnavatelů, kteří nabídli pracovní podmínky, jež byly toho rázu, že zástupci dělnictva ve společné schůzi se zástupci organisace zaměstnavatelů dne 31. ledna konané nuceni byli učiniti následující prohlášení: Nabídky nám zde předložené jsou toho rázu, že komise pomocnická nemůže se považovati za oprávněnou o nich jednati a předloží je k úvaze veškerým svým mandatářům. Mezitím snažili se zaměstnavatelé světu namluviti, že jednání zmařili — dělníci! Dělnictvo grafické odpovědělo na schůzi ze dne 5. února resolucí, v níž odmítají se snahy zaměstnavatelů, cenník zhoršiti, avšak ujednání nového cenníku se neodmítá. K novému jednání půjdou zástupci dělničtí teprve tehdy, až tarifní komise zaměstnavatelů dostane plnou moc ku závaznému jednání se zástupci dělnictva a učiní o tom prohlášení před novým zahájením a zaváže se, že ujednané podmínky v plénu plně obhájí, jinak každé vyjednávání nutno považovati za bezpředmětné. — Koncem ledna zakončena byla podstatně stávka z l a t n í k ů v Praze. Úspěch není značný, neboť organisace národně dělnická vehnala svým jednáním nepřipravené a jen asi z jedné pětiny sorganisované dělnictvo v boj. Tato obvyklá nesvědomitost národně dělnických organisací nesla zlé ovoce i zde. Jen asi ve 20 dílnách zachovává se cenník. Někde přidáno na mzdě, jinde se vrátilo dělnictvo do dílen za starých podmínek. — Na Nýřansku konány četné protestní schůze h o r n í k ů proti nízké výměře průměrné mzdy úřady. Účast na všech schůzích, svolaných českým svazem horníků, byla veliká. — S obvyklým l e d o v á n í m v pražských náplavkách dostavily se též spory o mzdu, které byly vyřízeny k spokojenosti ledařských dělníků. Městská rada zvýšila mzdu o 20 hal až 1 K za den. — B r u s i č i k a m e n e stěžují si stále na porušování pracovní smlouvy zaměstnavateli; připravují občannou akci. — Ř e m e n á ř i dosáhli u jedné vídeňské firmy 36 K minimální mzdy týdně, u jiných firem obnáší minimální

mzda 30 K, kdežto v Čechách jsou mzdy nepoměrně menší: 16 -24 K týdně. Z toho důvodu učiněny organisací kroky ohledně podání požadavků v maloživnostech a továrnách.— Na valné hromadě organisace plavců dne 12. února bylo konstatováno, že nezaměstnanost plavců je přímo hrozivá Tak bylo za rok 1910 odplaveno z Prahy o celý tisíc pramenů méně než roku 1906, čímž ubylo jen pražským plavcům na mzdě 180.000 korun! A poměry na venkově jsou mnohem horší. — Hostinské pomocnictvo jedná prostřednictvím své pomocnické hromady o uzavření kolektivní smlouvy. Hlavním bodem téže je zavedení minimální mzdy. Návrh minimálních mezd kuchařů byl ponechán jejich organisaci, má však přihlížeti ke stanovení minima 60 K měsíčně při obvyklém zaopatření. Hotelní zřízenci se usnesli na minimální mzdě 30 K měsíčně při obvyklém zaopatření. Další podrobnosti sjedná jich organisace. O mzdových poměrech pokojských vedena obšírná diskuse. Poměry těchto jsou hodně neutěšené. Pomocnická hromada svolá anketu různých interesentů o této otázce. — Pomocnická hromada dělnictva cukrářského v Praze jednala dne 24. ledna o zavírání obchodů o 8 hodině večerní. Pro zavírání obchodů o 8. hodině vyslovilo se 28 hlasů, proti 13. Všeobecně odsouzeno stanovisko národně dělnického poslance Choce v této otázce. — Vodárenští zřízenci konali 27. ledna schůzi v Praze, na níž vyslovována bouřlivě nelibost nad průtahy s povolením požadavků, kteréž bylo „ochotně“ slíbeno. Usneseno vyslati novou deputaci k starostovi města Prahy. Obecní dělnictvo zaměstnané u města Vinohradů konalo 31. ledna schůzi, na níž usneseno opětně podati požadavky. Technický personál elektrických podniků marně čeká na vyřízení svých požadavků před 2 měsíci podaných. Svolal na 28. ledna protestní schůzi. — Pro špatné a nedostatečné stravování vznikla 4. února stávka námořníků na parnících společnosti Dalmatia ve Splitu. Politické úřady hrozbami donutily námořníky k znovunastoupení služby. — Svaz lučebního dělnictva uzavřel pro 250 dělníků u fy Kubík (papírna), Bubenč, smlouvu na 3 roky, kterou zvýšeny mzdy a docíleny jiné výhody. — Svaz vzorkářů zahájil v Přerově akci proti akordní práci.

Úřednictvo. Poštovní úřednictvo z Čech konalo 22. ledna v Praze manifestační schůzi, na níž protestováno proti propuštění aspirantů a žádána důrazně úprava služebních i platových poměrů. Dne 3. února dostavila se k terstskému místodržiteli deputace státního úřednictva z Terstu, žádající odpověď na požadavek 20% drahotního přídavku. Špatně však deputace pochodila. Prý vyšší náklad za nynější situace rozpočtu, „nabádající k největší spořivosti“, nebylo by lze za žádných okolností uhraditi. Po dalším jednání s vládou slíbena peněžní výpomoc 20—160 K dle služebního karakteru a četnosti rodiny. Podpora by byla jednou pro vždy. Terstské úřednictvo státní nebylo však s tímto vyřízením spokojeno a 16 února zahájilo pasivní resistenci Tato provádí se v obchodě, dopravě, při službě poštovní, telegrafní, ve skladištích atd.

Cizí. Předmětem všeobecné pozornosti stalo se propuštění Duranda z vězení rouenského ve Francii a nařízení revise jeho procesu Jest to bez odporu nový triumf francouzského proletariátu, který svým zasáhnutím vyrval Duranda z rukou katových a nyní jej dostal z vězení. Durand byl odsouzen na základě falešných svědectví alkoholiků a patolízalů společnosti zaoceanské. Při revisi procesu vyjde bezpochyby všecko toto darebáctví na jevo. Francouzské dělnictvo zahájilo akci za úplné osvobození Duranda. — Essenskou porotou byl r. 1895 odsouzen vůdce hornické organisace soudr. Schröder do žaláře pro křivou přísahu; teprve nyní prohlášen byl rozsudek za justiční omyl, když si již Schröder trest odpykal. Také na Schrödrovi spáchán zločin třídní justice; jednomu četníkovi uvěřil soud více než řadě věrohodných svědků. — Podobného rázu je záležitost Warrenova ve Spojených Státech severoamerických. Warren, redaktor socialistického listu, byl před lety odsouzen k šestiměsíční vazbě a 1500 dollarů pokuty za to, že ve svém listě vybízel k unesení guvernéra. Také tento rozsudek třídní nenávisti soudců ku dělnickému hnutí diktovaný byl nyní presidentem Taftem snížen na pou-

hých 100 dollarů pokuty. Odsuzující rozsudek nad Warrenem vyvolal svého času velkou nevoli amerického dělnictva. — V Anglii konala Strana práce XI sjezd v Leicesteru. Sjezdu přítomno bylo 430 delegátů, zastupujících 1,300.000 odborově organisovaných dělníků. Sjezd přijal ostrou resoluci proti osbornskému rozsudku a žádá za úplné zrušení tohoto rozsudku. Počátkem února zahájena v Londýně všeobecná stávka sazečů. Většina knihtiskáren se již vyrovnala. — V Belgii v pánvi lutyšské byla 18. ledna skončena stávka horníků; ve sněmovně poukázali socialističtí poslanci na všechna příkoří, která stávkujícím se strany podnikatelů, úřadů a policie činěna. — V Německu konají se v řadě velkých odborů pilné přípravy k obnově ceníku: v knihtiskařství, zpracování dřeva, truhlářství, krejčovství atd. V Berlíně sešel se 16. února poprve smírčí soud pro spory ve stavební živnosti. Vyřizuje 106 stížností na nedodržování ceníku. Horníci v Porůří se usnesli neustupovati od požadavků. — V Bělehradě, Srbsko, provedli krejčovští zaměstnavatelé výluku asi 300 dělníků. — V Athénách, Řecko, počátkem února provedena stávka tramwayových zřízenců. Došlo ku bouřím stávkujících a srážkám s policií. Bylo povoláno proti zřízencům též vojsko.

Emanuel Škatula.

Družstevnický.

V uplynulém roce zaznamenává české dělnické hnutí družstevní pozoruhodné úspěchy vzdor neutěšené situaci, jaká se v roce uplynulém v obchodním směru jevila. Ústřední svaz českých družstev v Praze ukončil svoji bilanci. Se 194 družstvy celkový počet v těchto organisovaných členů obnáší bezmála 40.000. — Jednotlivá svazová družstva zaznamenávají značný vzestup tržby. Jsou to zejména pražská družstva výrobní, která vykazují značný rozvoj. Jeden z největších dělnických podniků družstevních v Praze, „Výrobní družstvo dělníků uzenářských v Praze VII.“ vykazuje tržby 1,453 000 K. Vlastní kapitál družstva obnáší 26.348 K a čistý zisk 4984 K, zúročil se tedy kapitál téměř 29%. Leč přes to zisk docílený neodpovídá tržbě. Příčina toho leží v úžasné drahotě masa. — Druhý z velkých podniků pražských, „Dělnická pekárna na bílé pečivo v Praze VII.“ vykazuje tržby téměř 800.000. Jmenovaný podnik vlastní 5 závodů a zaměstnává 102 dělníky. V poslední době zakoupilo družstvo dům s moderní pekárnou za obnos 227.000 K. Další podnik družstevní „Dělnická pekárna v Praze VII. na výrobu chleba“ vykazuje tržby 398.000. Družstvo zakoupilo v Praze VII. pozemek ve výměře 556 čtverečních sáhů za obnos 41.000 K, kde hodlá vystaviti moderní pekařskou dílnu. Družstvo zřídilo pro své zaměstnance podporovací fond, jehož hotovost obnáší 16.000. Účet rozvážný vykazuje aktiva 53.000, naproti tomu pasiva obnáší 17.900 K. — Rozvoj družstevního hnutí má také svůj vliv na mladou „Výrobní a nákupní společnost Jaroš a spol. v Praze“, která vykazuje za rok 1910 tržby více jak 1 milion korun. I jinak jeví se postup družstevního hnutí patrným. Tak časopis „Průkopník“, lidový list družstevní, vydávaný Ústředním svazem v Praze, vykazuje po 1 a půlročním vycházení náklad 19.000 výtisků. — Přirozeně, že vývoj hnutí družstevního vyžaduje, aby tomuto byla věnována pozornost ze strany našich povolaných institucí, zejména při stanovení zásad, jakými toto má býti vedeno. V poslední době byl na několika konferencích mimo jiné položen i bod „Družstevní hnutí“. Stalo se tak na krajských konferencích v Liberci, Hradci Králové a okresní konferenci okresu hořovického. Na Moravě v přítomné době počíná se uplatňovati samostatné hnutí družstevní na Moravě. Dne 29. ledna t. r. konala se v Brně prvá konference českých konsumních, výrobních a hospodářských družstev, na níž súčastněno bylo 40 delegátů, zastupujících 25 družstev. Na konferenci stanoveny byly zásady, na nichž družstevní hnutí na Moravě má býti zbudováno a ustaven byl šestičlenný zemský družstevní výbor pro Moravu a Slezsko, jehož úkolem bude působiti k rozvoji hnutí družstevního na Moravě a ve Slezsku. — V Prostějově založena byla v těchto dnech „Úvěrní a nákupní společnost s obmezeným ručením“ s kapitálem 50.000 K, jejíž účelem bude finančně podpořiti stávající dělnické družstevní podniky v místě. V Prostějově na-

chází se konsumní spolek, jehož tržba obnáší více jak 600.000 K, dále moderně zřízená dělnická pekárna, dělnický dům a dělnický mlýn. Poslednější zakoupen byl za obnos 65.000 K. — Zákon o garančním fondu a výpomocném fondu pro bytová družstva měl za následek přímo překotné zakládání bytových družstev. Za tím účelem, aby toto odvětví bylo postaveno na jednotný podklad, zřízeno bylo při „Ústředním svazu československých konsumních, výrobních a hospodářských družstev v Praze“ „Poradní komité pro stavební a bytová družstva“. — Vývoj konsumního hnutí družstevního žárlivě střehou kruhy obchodnické a tyto neustále vyzývají ve svých listech vládu, aby konečně přikročila ku reformě zákona o společenstvech z roku 1873, a jak se proslýchá, vláda má již připravenu reformu zákona, jíž dělnické hnutí družstevní má býti ne-li znemožněno, tož aspoň ve svém vývoji uměle zdržováno. Dle všech známek očekává dělnictvo velký boj, an vláda na straně druhé chová úmysly, poskytnouti při reformě zákona značných výhod pouze družstvům zemědělským a živnostenským. Příslušníci centrálních organisací vedle zakládání mezinárodních sekcí hodlají zkusiti štěstí i na poli družstevním a zakládají „separatistická“ konsumní družstva. „Slibný“ počátek v tom směru učiněn byl v Plzni a Kolíně a další má následovati v Praze. — Tato konsumní družstva jsou určena jen pro příslušníky centrálních organisací.

Cizina. Zajímavou zprávu přináší družstevní list anglický „Cooperative News“ o hnutí družstevním u Mormonů v Americe. Dle téže vlastní Mormoni ve státě Utah vyvinuté hnutí družstevní. V hlavním městě Salfeldu stává od r. 1868 konsumní družstvo pod jménem „Sion“. Jmenované družstvo zaměstnává 450 osob a docílilo tržby za poslední rok 30 mil. kor. Družstvo vlastní továrny na obuv, prádlo, šatstvo a j. v. Tovární podniky zbudovány jsou na pozemku měřícím 200.000 čtv. metrů. — V Hamburku jsou 4 konsumní spolky, které docílily tržby 24 mil. korun ve 176 prodejnách. Spolky tyto mají dohromady 114.513 členů. Přihlížeje ku počtu obyvatelstva v Hamburku připadá na každých 9 obyvatelů 1 člen konsumního spolku, aneb každá druhá rodina v Hamburku je členem konsumního spolku. — Hamburský lidový list družstevní, jenž zaveden jest u mnoha konsumních spolků obligatorně a jest členstvu zdarma rozdáván, docílil koncem r. 1910 celkem 300 000 výtisků. Tržba velkonákupní společnosti v Anglii obnášela za rok 1910 636 mil. K. Ve vlastních továrních podnicích vyrobeno bylo zboží v ceně 159 mil. K. — Tržba velkonákupní společnosti ve Švýcarsku obnášela za poslední obchodní rok 27 mil. K.

J. Jirásek.

Hospodářský.

Odbyt železa v prosinci a v celém roce 1910 vykazuje oproti soudobí loňskému úpadek. Celkem odbyt za měsíc prosinec obnáší 462.926 metrických centů, o 54.577 metr. ctů méně než v téže době v roce 1909. Z jednotlivých druhů železa zvýšil se pouze odbyt nosičů a to ještě o pouhých 771 metr. ct., ostatní druhy vesměs vykazují odbyt pokleslý. Za celý rok 1910 obnášel odbyt železa celkem 5,969.547 metr. ctů, o 113.742 metr. ct. menší než v roce 1909. Železo tyčové a façonové dovedlo se opět pozoruhodně zdvihnouti, celkový vzrůst proti r. 1909 činí tu přes 9 procent, ovšem ale proti r. 1908 zůstalo stále ještě asi o 100.000 q pozadu. Následkem lepšího ruchu stavebního zdvihl se odbyt nosičů o 14 000 q, čili o něco přes 1 proc. Citelný pokles za to vykazuje odbyt hrubého plechu (téměř o pětinu) následkem trvalé nedostatečné zaměstnanosti v průmyslu strojnickém. Největší je úbytek v odbytu kolejnic (přes 36 procent) následkem minimálních objednávek státních drah — a moment ten je rozhodným také pro celkový schodek v odbytu železa vůbec. Tento činil v roce 1910 5,969.547 q proti 6,083.289 q v roce 1909; pokles činí tedy 113.742 q čili skoro 2 proc.

Těžba uhlí za rok 1910 v Rakousku jest následující: Kamenného: 140,568.000 metrických centů, o 3,430.000 centů více než v r. 1909. Hnědého: 251,575.000 metr. centů, o 5,860.000 centů méně než v r. 1909. Z těžby hnědého uhlí připadá na

Čechy: revír mostecký 172·07 milionu metr. ct., falknovský 35·40 mil. ctů. Z těžby uhlí kamenného revír kladenský 26·70 mil. metr. ct., plzeňský 12·86 mil. metr. ct.

Odbyt železa a uhlí jest v moderních státech důkazem hospodářské jich síly a zdatnosti. Jelikož u nás máme stále téměř co jednati s úpadkem výroby těchto dvou důležitých činitelů v průmyslu, jest to důkazem, že hospodářská síla státu a blahobyt jeho lidu stále klesá.

Obchodní smlouva mezi Rakousko-Uherskem a Černou Horou jest již hotova a vyjednává se o ni. Dle této dovoluje se Černé Hoře vyvážeti do Boky Kotorské ročně bezcelně 6000 kusů hovězího dobytka, 20.000 ovcí nebo jehňat a 1000 metrických centů skopového masa. Bude tedy Černá Hora vyvážeti do jmenované části Dalmacie živý dobytek, což se nepodařilo dosíci ani Srbsku ani Rumunsku.

Ringhofferova vagonka a strojírna byla přetvořena v akc. společnost. Při tom se proslýchá, že veškeré závody tovární mají býti převedeny ze Smíchova na Zlíchov.

Dopravní příjmy rakouských železnic. V listopadu 1910 přijaly hlavní a místní dráhy za dopravu 17,576.550 osob a 13,804.206 tun zboží 81,517.633 K, t. j. více o 4,005.920 K. Od 1. ledna do konce listopadu m. r. přijaly za dopravu 210,813.085 osob a 122,650.363 tun zboží 845,471.461 K, t. j. o 52,042.578 K více. Malodráhy a jim na roveň postavené dráhy přijaly v listopadu m. r. za dopravu 35,355.209 osob a 33.092 tun zboží 5,306.271 K, t j. o 617.755 K více než r. 1909. V prvních devíti měsících m. r. přijaly za dopravu 384,771.727 osob a 401.978 tun zboží 58,114.402 K, t. j. o 6,415.134 korun více.

Buštěhradská dráha zvýšila tarify pro dopravu uhlí, dosáhnuvši schválení vlády. Zvýšení obnášeti bude průměrně 3 koruny na vagoně a to jenom z uhlí určeného k dopravě v tuzemsku. Tarify pro uhlí určené k vývozu do cizozemska zvýšeny nebudou. Dle poslední bilance dopravuje tato železnice asi šest milionů tun uhlí, z čehož větší polovice jde do ciziny. Následkem toho vynese zvýšení tarifu pánům akcionářům 400.000 až 500.000 korun ročně nových příjmů. Pánové dovedou jak náleží brakovat kapsy konsumentům.

O zahraničním obchodu v rakousko-uherském celním území za prosinec m. r. Dle statistického výkazu ministerstva obchodu o zahraničním obchodu v rakousko-uherském celním území v prosinci obnáší dovoz: 277·7 mil. korun, vývoz 213 mil. K, tedy minus 1·2, po případě plus 15·2 mil. K proti loňsku. Za měsíc leden až prosinec obnášel dovoz 2843·1, vývoz 2392·6 mil. K, tedy plus 96·8, po případě plus 73·8 mil. K proti loňsku. Pasivum obchodní bilance za měsíc leden až prosinec činí tudíž 450·5 proti pasivu 427·5 mil. K loni.

Obchod mezi Rakouskem a Uhry v roce 1910. Ministerstvo obchodu rozesílá statistický výkaz o dopravě zboží mezi Rakouskem a Uhrami v prosinci 1910. Tím stanoven je zároveň prozatímně rozsah obchodu s Uhrami v r. 1910. Dovoz z Uher vykazuje číslici 1250·2 mil. K, dovoz do Uher 1346·4 milionů K, z čehož vyplývá tedy, že obchod s Uhrami za rok 1910 vykazuje aktivum v obchodní rozvaze obnosem 96·2 mil. K oproti 20 mil. K roku loňského.

Rakousko-uherská banka snížila konečně svou diskontní sazbu z 5 na 4½%. Opatření toto bylo, jak známo, očekáváno původně již v lednu, avšak musilo býti odloženo, když anglická i německá říšská banka setrvávaly na svých vysokých sazbách. Když anglická banka snížila diskont na 4%, bylo zřejmo, že za nedlouho bude následovati německá říšská i rakousko-uherská banka. Myslilo se ovšem, že naše cedulová banka vyčká rozhodnutí německé říšské banky, jak to bývalo pravidlem. Takové ohledy však platí pouze pro období, ve kterém naše platební bilance kloní se k pasivitě a ve kterém tedy nižší diskont u nás způsobil by odliv peněz. Rakousko-uherská banka však mimo vše očekávání snížila sazbu dříve než ústav berlínský.

Před několika dny převzala poštovní spořitelna novou rakouskou korunovou rentu v nominálním obnosu 118·5 mil. kor. Poštovní spořitelna převzala rentu opětně jménem všech oněch bank, které již loni při

dvou emisích spolupůsobily. Kurs, za který poštovní spořitelna rentu přijala, činí 92%, takže skutečné zúročení renty se strany státu činí 4·34%. V tom přijímacím kursu zřejmě zračí se nepříznivá situace trhu ukládacích hodnot. Dnešní přijímací kurs jest totiž nejnižší, za jaký skutečně kdy korunová renta rakouská byla umístěna

Drahota je na celé čáře na postupu. Jmenovitě hovězí dobytek, hovězí, telecí a skopové maso stouply neslýchaně na ceně. Tak na př. kilo živé váhy českého vola jest letos až o 10, 12 a 15 h dražší než loni. V Praze a okolí zdražen těchto dnů litr mléka o 3 haléře. Ohromné ceny kávy dosud dodržují. Obilí stoupá na ceně trh od trhu na všech třech plodinových bursách v Rakousko-Uhersku. Cenová politika agrárníků se zde plně osvědčuje. Na pražské plodinové burse stojí dnes metrický cent pšenice 22 K 20 h až 24 korun 40 hal.!! Tohle jsou jistě lichvářské ceny po tak krásné a bohaté úrodě, jaká byla loni Spekulanti agrárničtí i neagrárničtí dělají si dnes s národem co chtějí. *J. Schuster.*

Sociálně politický.

Užší výbor pro sociální pojišťování konal dne 19. m. m. schůzi, v níž zahájena podrobná debata o pojištění invalidním a starobním. Dr. Licht navrhuje, aby pro starobní pojištění samostatně výdělečných kruhů byl zaveden způsob pojištění francouzského, kde dle výše pojištěncem složených příspěvků také stát v poměru přispívá až do určité výše státního příspěvku, při čemž si přál, aby pojištění samostatných provedeno bylo prostřednictvím společenstev a obligatorně.

Dr. Onciul zavrhuje francouzský systém a žádá, aby vzhledem k neutěšeným poměrům v Haliči a Bukovině a na jihu říše měly země právo snížit příspěvky pojistné, ale i také dávky požitkové, v severních zemích by si je prý mohli zvýšiti.

Posl. soudr. Vilém Černý nesouhlasí s drem Lichtem, aby do pojištění invalidního zaveden byl systém rozvrhovací a rovněž se vyslovil proti návrhu dra Onciula. Po provedené debatě byl návrh dra Lichta zamítnut.

V další debatě dr. Licht navrhuje, aby vyčkavací lhůta pro samostatně vydělávající na starobní důchod byla prodloužena na 500 týdních příspěvků. Posl. soudr. Černý podal návrh, aby pro přechodnou dobu byla čekací lhůta v § 105. snížena jak pro dělníky, tak i samostatné na 100 týdních příspěvků. V odůvodnění poukazoval na to, jak dělníci v očekávání invalidního pojištění stárnou a po leta již čekají.

Při hlasování přijat návrh dra Lichta a návrh soudr. Černého zamítnut.

Dne 25. a 26. m. m. pokračoval užší výbor ve svých debatách, hlavně o § 108. vládní předlohy. V rozpravě bylo poukazováno na to, že rakouská vládní předloha jest jediným zákonem v Evropě, jenž má poskytovati k invalidním a starobním rentám státní příspěvek 90 K a to osobám, jejichž příjmy obnášejí 2400 K. Tato námitka byla sdílena, pokud jde o otázku, komu má býti státní příspěvek poskytnut, většinou členů užšího výboru a bylo usneseno, že výše státního příspěvku má zůstati sice nezměněna, že však tento státní příspěvek má býti udělen jen invalidům, po případě přes 65 let starým osobám, jejichž příjem obnáší méně než 1200 K, po případě jestliže uzavřely dobrovolné pojištění méně než 1500 K. §§ 109. až 113. byly pak s nepodstatnými změnami schváleny. Uspořené zde obnosy mají býti dle návrhu sociálních demokratů věnovány ve prospěch těch dělníků, kteří až zákon vstoupí v platnost, budou už příliš staří nebo invalidní.

Na to při odstavci, kdy nastává invalidita, podal posl. dr. Licht následující návrh:

Nárok na invalidní rentu pro invalidní osoby, které prodělaly čekací lhůtu, stává, když průběhem tří let od doby vznesení nároku zpět počítaje nejméně 40 týdnů na základě nesamostnatného zaměstnání pojištěny byly. Dále, návrh na invalidní rentu stává též, když invalidita byla přivoděna podnikovým úrazem, a sice v případech úplné a trvalé pracovní neschopnosti též pro samostatně vydělávající osoby, při čemž se od průkazu, že čekací doba byla prodělána, upouští, avšak jen tehdy, když nemá dotyčná osoba nárok na odškodnění úrazovnou. Po provedené debatě, které súčastnili se posl. Sláma, sekční šéf Wolf, posl. Eldersch, Jesser a Vilém Černý, který návrhu vytkl různé vady, které dr.

Licht uznal a ze svého návrhu škrtl podmínku o úplné a trvalé neschopnosti, při hlasování jeho návrh byl přijat.

V následujících dnech projednával užší výbor způsob výpočtu renty invalidní a starobní. Renta sestává z obnosu základního, jehož výše jest určena dle mzdové (výdělkové) třídy, dále ze státního příspěvku ve výši 90 korun ke každé rentě až do příjmové hranice 2400 korun. Referent Jesser a dr. Licht doporučují návrh vládní. Po provedené debatě, jíž súčastnili se dvorní rada Kaan, sekční šéf Wolf, posl. Drexel, Vilém Černý, Sláma, navrhl dr. Licht, aby do posledního odstavce vládního návrhu § 108. bylo pojato ustanovení, že základní obnos renty se vypočítává dle průměrů zaplacených příspěvků za posledních 20 let, kdyby však byl menší nežli průměr příspěvků za celou dobu zaplacených, tedy má být vzat za základ poslední průměr.

Návrh tento byl přijat.

Následující dny projednávány paragrafy, týkající se starobního pojištění, pojištění odbytného pro pozůstalé, nároků oprávněných osob, zastavení a snížení rent atd. Po vývodech zpravodajů dra Lichta a Jessera schváleny §§ 114. a 115. bez debaty. § 116. jedná o poskytování odbytného pozůstalým. Na přání posl. soudr. Černého a P. Zahradníka provedena malá změna a sice aby zachován nárok dítěti — buď i třeba nemanželské — i po smrti pojištěnce narozenému, když se otcovství pojištěnce zjistí. § 117. přijat beze změny. Při § 118. navrhl posl. soudr. Černý, aby se nevztahovalo právo ústavu jen na snížení nebo zastavení renty z úřední moci na základě omylu v šetření o skutečných poměrech, nýbrž také ku zvýšení nebo dodatečnému přiznání renty, byť i doba odvolací k rozhodčímu soudu byla již promlčena. Návrh schválen a na návrh Lichtův přiznána mu tříletá zpětná působnost.

Na to vyřízena řada paragrafů buď s malou změnou anebo beze změny. Jeden paragraf byl na návrh soudr. Černého škrtnut. Posl. soudr. Eldersch vyslovuje se pro změnu § 1:3. Posl. soudr. Černý žádá, aby změna byla provedena takovým způsobem, aby nebyly podnikatelům neodvedené příspěvky odpočítávány ku škodě dělníků z přírůstků renty. Následkem těchto vývodů byl předposlední odstavec § 133. škrtnut.

Na to zásluhou dra Lichta zahájena při odstavci 142. debata o snížení státního příspěvku k invalidním rentám. Proti tomu ostře se postavili soudr. Vilém Černý a Eldersch. Po vývodech ostatních delegátů nahlédl zpravodaj dr. Licht, že není možna další diskuse o snížení státního příspěvku, načež se §§ 140 až 143. beze změny schvalují. §§ 144. až 150. vyloučeny z debaty až do příští schůze, poněvadž bude nutno učiniti více změn. Po krátké debatě přijaty ještě §§ 151. až 156., načež schůze ukončena.

Dne 6. t. m. rokoval užší výbor o organisaci pojišťování. Dr. Licht navrhoval, aby zřízeny byly ústavy dva a sice jeden pro země východní a druhý pro země západní a severní. Posl. Sláma učinil návrh na zřízení samostatně působících teritoriálních ústavů pro země koruny české (Čechy, Moravu a Slezsko), pro země alpské, pro země východní a pro země pohoří Krasu (Istrie, Dalmacie). O těchto návrzích rozpředla se veliká debata. Posl. Vilém Černý postavil se proti oběma návrhům a pádnými důvody je potíral. Vyslovuje se, aby pro každou zemi byla zřízena jedna zemská pojištovna a ty aby byly nadány větší pravomocí. Při hlasování návrh Slámův byl zamítnut. Posl. Licht pak návrh svůj odvolal.

Sociálně politický výbor ve své schůzi ke konci m. m. zabýval se návrhem poslanců sociálně demokratických, aby v závodech s nepřetržitou výrobou byla zavedena zákonem osmihodinná doba pracovní. Týká se to hlavně průmyslu horního, železářského a cukrovarnického, kde dosud dělníci pracují denně 12 hodin a jednou týdně dokonce 18 hodin. Proti návrhu postavil se jménem vlády sekční šéf Mataja a jménem průmyslníků dr. Licht. Zástupce českých agrárníků dr. Zahradník projevil rovněž svůj odpor proti návrhu těmito pozoruhodnými slovy, které na věčnou paměť uvádíme: „My čeští agrárníci vidíme v tomto sociálně demokratickém návrhu pokus o učinění přechodného kroku ku zavedení osmihodinné doby pracovní vůbec. Kdyby toto mělo se uskutečnit, bylo by to pro druhé třídy kromě

dělnictva takovou ranou, že by vůbec nemohly existovati. (!) Jako zástupce zemědělství tvrdím, že by přijetím návrhu na zavedení osmihodinné doby pracovní byly ubrány pracovní síly z venkova. Když vydáte heslo: „Osm hodin práce“, postihne toto také venkov, stoupnou mzdy a my nebudeme moci hospodařiti a tak se dospěje ke katastrofě. Už nyní jest na venkově taková bída o dělnictvo, že někdy rolník ani za tři zlaté denně dělníka nedostane! Jsme sice proti kartelům železářským, avšak nejsme pro návrh sociálních demokratů a budeme tudíž hlasovati proti vejití do podrobné debaty.“

Po delší debatě přijat návrh na zvolení subkomité, jemuž by se přikázaly veškeré návrhy týkající se pracovní doby, nedělního klidu atd.

—*r*.

Školský.

C e s t o u z á k o n a, ve sněmovnách, nic ve školství se nezlepšuje po velikou řadu let. Sáhne tedy ministr vyučování, hr. Stürkgh, k prostředkům nařizovacím, administrativním, a zvelebí školství v celém Rakousku po haličsku, promění nám okresní školní inspektory v definitivní úředníky. Mnozí poslanci, zvláště němečtí, s tím plně souhlasí, ačkoli učitelstvo německé by je mohlo poučit, že tím se sice prospěje několika osobám, uškodí však živému rozvoji školskému, poněvadž všechny zatímní vady nynějšího dozoru ve školství stanou se stálými, skoro neodstranitelnými. České učitelstvo po desítiletí protestuje v listech a na schůzích, ale „inspektorská reforma“ přes jeho slovní a papírové protesty klidně se ujímá při vřelé vládní přízni. Letos je již v rozpočtu 150.000; věnují se na sestátnění inspektorů v Tyrolsku. Zemský sněm slezský nečekal na nátlak ministerský a vyzval sám vládu, aby s definitivním ustanovováním inspektorů si pospíšila. V Čechách musil by býti změněn zemský zákon. I toho se dočkáme v době dohledné, neboť ani českým poslancům nové sesílení centralismu vadit nebude. Vadí jim jen tenkrát, když učitelé žádají, aby byl § 55. říš. zák. o s l u ž n é m učitelském vysvětlen. Jeho znění je všeobecné, do Vídně jezdí deputace učitelstva z celé říše už po několikáté, aby říšská rada rozhodla, že v celém státě musí služné učitelstva rovnati se platům 4 nejnižších tříd státních úředníků, to však vadí autonomistickému cítění pp. poslanců. Chiari a Adler jménem svých stran znovu o uzákonění učitelských přání žádají. Poláci a jednotný klub český zvláště poslanci Fiedler a Hajn třesou se z „ohrožené autonomie“ Také hr. Schönborn nerad by viděl, aby stát zemi poroučel, jak má učitelstvo živit. A tak opravdová akce, aby stát do otázky služného zasáhl a alespoň polovinou přispíval, ještě nebyla zahájena, a už kde kdo „nabyl přesvědčení“, že učitelstvu může pomoci jen sněm. Ve vyvinutých říších stát školství vydržuje, u nás snahy po tom jsou mnohým „nevítány“. Po česku: Stát učitelstvu nic dáti nechce, země nemůže, ale každý mu pomoc slibuje. Všecky strany oběma rukama budou pro zlepšení hlasovat — ale kde? I pan maršálek Lobkowitz německému učitelstvu vzkázal, že by mu čtyři třídy přál, i okresní školní rady se usnášejí, že si je učitelstvo zasluhuje, ministři ujišťují deputace, že se o úpravu „živě interesují“ . . . jsme tedy na dobré cestě. Všichni nám úpravu už — přejí. Zatím utáhněme řemen.

A přeříkávejme si růženec: Za pět let vzrostly pense státních úředníků o 40 mil. Země české odvádějí na ohromné státní potřeby zrovna 50%, ale stát na školské potřeby nám 50% nákladu nesmí dát; porušil by naše autonomní zásady. Berním nesmíme závidět, mají ve 32. služebním roce 4320 K, my na obecných 2600 K (60%). Berní půjdou za tři leta, my za 8 let do pense; bude za to menší (naše) pense. Dle stát. rozpočtu mají letos kancelářští sluhové průměrně 2295 K; těm závidět snad už smíme. Autonomie nás živí. Ve vzácných případech v dnešní drahotě nám i pomahá: V Karlíně dvěma řiditelům dají po 1000 K přídavku do pense, v Praze a na Vinohradech dají učitelům po 25leté službě starobní přídavky, v Dejvicích jim zvýšili příbytečné. Ale v Nymburce a ve Svinové jim přídavek na byt vzali, v Poděbradech jim zakazují, aby v 10 hodin tolik nevětrali. V Libušíně vystavěli faru a vzali učitelům příspěveček na byt V Praze a v Tišňově snížili jim odměny za vyučování na pokračovacích školách.

Zemská komise pro ochranu dětí pořád důrazněji žádá od učitelstva, aby ve třídách vybíralo (t. j. kde nic nevybere, ze svých kapes věnovalo). Varovného hlasu „Peněžní sbírky ze škol!“ vůbec nedbá. Německé učitelstvo v četných jednotách se usneslo, že nic ve školách vybírati nebude, dokud nebudou platy upraveny. Usnesení způsobilo značnou nelibost. S některými ráznějšími předsedy učitelských spolků bylo zavedeno disciplinární vyšetřování. K nedostatku přidáno rozrušení.

Protekce rozrušuje učitelstvo stále. Staročeši bývali mstivými mistry protekčního systému. Svobodomyslný učitel v staročeském prostředí na slušnější místo si počkal. Mladočeši vyrostli v zoufalém nářku učitelstva a viděli znemravňující protekci; avšak s klidem dobře napapaných baťtipánův usazují „své lidi“. U agrárníků protekce v nejhrubších formách rozumí se sama sebou. Nový výkřik ozval se na Kutnohorsku, kde švakr okresního starosty o 14 let mladší, místa nabyl, a zcela nový případ, jediný za nových školských zákonů, odehrál se na Chrudimsku. Řídící učitel v pensi Ad. Schuster, když se dozvěděl, že místo po něm obsadila okresní školní rada v Chrudimi nejmladším žadatelem, podal stížnost k zemské školní radě jako poplatník v obci. Užil při tom slova „korupce“. 9 členů okresní školní rady pohnalo ho před soud; učitelstvo se těšilo, že veřejně před soudem nejbolavější stránka jeho života bude vážně probrána, ale zklamalo se. Soudce uznával, že skutečně hrozná nespravedlnost při obsazování učitelských míst se děje, ale žádal, aby Schuster podal důkaz, že žalobci nečestného skutku se dopustili. Zachovali se správně podle zákona, zvolili toho, kdo se „jim zdál býti nejzpůsobilejším“, a nikomu do toho nic není, že to byl právě žadatel o 15 let mladší než jiný. Schuster chtěl předvolati zemského školního inspektora Weniga a okresního inspektora Podhajského, aby potvrdili, že nespravedlivosti se dějí, soudce však těchto svědků nepřipustil. Po dvojím stání odsouzen Schuster k 50 K pokuty a uhrazení útrat. Pro dobrou snahu byl finančně ztrestán. Nádavkem ještě Národní Listy uveřejnily o jeho procesu potupný referát; svobodomyslný list při tak lákavé příležitosti nepoučil veřejnost, jak učitelstvo při nevysvětleném zákoně trpí. Schustrovu odvahu nepochválil, ale z jeho právního omylu posměch si ztropil. Kolik sloupců věnovaly už Národní a jiné listy jmenování soudců! A nespravedlnost na nich páchaná je jen jediným zrnkem v moři písku nespravedlností spáchaných na učitelstvu.

Jak tento žalostný stav učitelstvo rozrušuje, je nejlépe vidět na snaze, jak učitelské organisace vymýšlejí, aby se našla přesná pravidla o obsazování míst. Všechny možné okolnosti přeměňují se ve Smrtkově na početní veličiny, na léta a dvanáctiny roku čili body; kdo bude mít bodů nejvíc, musí místo dostati. Pořád se při tom přemítá, kdo by měl přednost, kdyby přece jen dva měli rovný počet bodů, až se dochází ke směšnostem: místo dostane, kdo je přednější v abecedě. Tak z nynějšího extremu, kdy jsou učitelé úplně dáni na pospas autonomii, dochází se k extremu, aby na hodinu dalo se vypočísti, kdo musí místo dostat bez autonomie.

O akademickém vzdělání učitelstva po 16letém mluvení přestalo se zase už i mluvit. Učitelé chtějí, aby se připravovali na universitě. Jak je asi směšná jejich touha těm, kdo ustanovují učitele učitelů na učitelských ústavech! Tam jsou zajisté nejlepší, neučenější profesoři z gymnásií a reálek? Zajisté nejosvědčenější pracovníci akademicky vzdělaní přednášejí příštím učitelům? Mýlíš se, čtenáři! Na jihu říše a v Haliči na všech ústavech učitelských skoro všichni „profesoři“, v českých zemích z valné části nejsou ani profesory, jsou jen „hlavními učiteli“. Jsou to bývalí učitelé obecných a měšťanských škol, kteří často pochybnou protekcí stali se „učiteli učitelů,“ tím však nejsou něčím vyšším nad profesory, neboť učitelé středních škol pokládají učitele z ústavů učitelských za něco méně cenného. Jak tedy daleko máme k akademickému vzdělání, když ho ještě nemají naši učitelé? Jak je smutno psát o tom i v listech neučitelských! — Vzácným profesorem na ústavě v Král. Hradci byl prý Em. Miřiovský. Posluchači nyní po jeho úmrtí vděčně vzpomínají na jeho povahu ušlechtilou, na duši umělecky založenou, samostatnou, vzdělanou.

Ti, kdo ho neznali, nepochopují, jak mohl muž prý tak výrazný nyní v pensi učiti na jeptišském gymnasiu dívčím na Král. Vinohradech. Nejlepší profesor z učitelského ústavu končí u jeptišek? Což ti ostatní?

S Bienerthem III. nastoupil Thun II. Učitelstvo svorně s českou měšťanskou společností jen narážkami v časopisech vzpomnělo minulosti, ale přidávalo nadějná slova pro budoucnost. Jediné „Právo Lidu" uveřejnilo Thunovy presidiální výnosy školské, které nebyly tehdy zemskou školní radou schváleny, ve sbírkách nařízení se neuvádějí a nejsou proto ani učitelstvu mnoho známy, ač řídí jeho veřejné vystupování. Na štěstí učitelstvo ve veřejnosti nyní tak málo vystupuje, že do konfliktu s výnosy přijít nemůže. Přednášek o včelách, o tichém zaměstnání dětí při počtech, o prvním školním dni v první třídě atd. se výnosy nedotýkají.

Banku „Prahu" ovládají svorně učitelé ze Zemského ústředního spolku s klerikály, bývalý učitel je jejím ředitelem. Při loňské změně stanov a při letošních volbách delegátů počínali si svorně učitelé s klerikály křesťansko-sociálním způsobem, takže veřejné listy („Čas") jejich volební praktiky musily zakřikovat. I „duševní vůdce učitelstva," „etický předák" Josef Černý použil svého postavení a neuvěřitelným způsobem do agitace pro učitele a pro klerikály (prof. Kováře) zasahoval. Teoreticky jsou všichni co nejusilovněji protiklerikální a vybízejí své chudé členstvo, aby se vzdávalo varhaničení; v bance je práce praktičtější.

Je zaujato učitelstvo pro jednoduchou docházku školní pro vlastní svou úlevu? Rozhodně nikoli. Počet hodin dětem a práce učiteli nemůže se zavedením jediné frekvence zmenšiti. Dětem má se získati volná chvíle odpolední, ale novota naráží na veliké překážky. Vadí tomu nynější způsob rozdělení denní práce, i snaha rodičův bohatých i chudých, aby se obtěžování dětí zbavili i nedostatek zařízení veřejných, aby děti vhodné osvěžující zaměstnání odpolední našly. Odpor proti frekvenci jednoduché je u rodičů, kteří nechtějí dětských sil využíti, ale sami zábavně dětí zaměstnati nemohou; za to Alf. Šťastný novotu by vítal, aby děti odpoledne výdělečně zaměstnal. Pro výdělkovou práci vynechávají děti vyučování tolik, že v českých okresích r. 1908 bylo uloženo 24.071, r. 1909 pak 25.787 trestů; přes 25 tisíc rodičů za dva roky šlo do vězení... Toť chorobný zjev sociální!

Ubohá docházka školní chrání mnohé učitele, že nesešílí. Stalo by se tak, kdyby všecky děti přicházely každodenně do školy. Je letos v Růžodole ve všech třídách po 80 (v německé škole tamní po 40) dětech, na Rožnovsku ve všech třídách celého okresu je průměrně po 84 žácích, v Hrdlořezích 100, v Nýřanech 95, 108, v Strašeni 102, 115, 125, v Libšicích 107, v Uhřiněvsi 125, v D. Vodě ve všech třídách přes 120. A v jakých poměrech pracujeme! V Nechanicích mají školu ze starého lihovaru; již dávno úředně tam zakázáno učit, ale učí se. V Záluží u Mostu dosáhli rekordu; mají školu trojtřídní o 8 třídách, v pěti místnostech. V jedné té třídě v úterý a v pátek učí se bez přestávky takto: od 8 do 10 hod. první třída chlap., od 10 do 12 hod. první třída dívčí, od 12 do 1 zase tř. chl., od 1 do 2 dívčí, a konečně od dvou hodin se tam učí dvě třídy najednou! Dva učitelé učí dvěma různým předmětům, dvoje různé děti! Takových „vyučovacích" hodin v témdni je 10! Zemský ráj to na pohled...

Koedukace používá se letos na 11 měšťanských školách chlapeckých na Moravě; společného vyučování účastní se 179 dívek. Ale hamižnost každou dobrou myšlenku zhyzdí. Hodili jsme pro koedukci při 50 dospělých dětech — v Jihlavě je 35 hochů, 26 dívek, ve Vranovicích 51 chlapec, 23 děvčata. Za takovou koedukci se brzy v jediné třídě poděkujeme. Při vzorné koedukci učí učitel i učitelka přiměřený počet hochů i dívek. Letos nebývalou měrou provalují se případy zneužití koedukce vyučujícími muži — kněžími. Jako egyptské rány propadají zprávy, že svobodní učitelé náboženství dopouštějí se provinění proti mravopočestnosti. Nevysvětlena zůstala zcela ohromující zpráva, že kněz kdesi u Klatov přicházel „připravovat k sv. zpovědi" a při tom ozbrojen pikantními fotografiemi, konal „odborné" výklady celé třídě.

Úspěchu u správního soudu dovolal se notář Lapenna ve Wolkersdorfu v Dolních Rakousích. Vyučoval

svou dcerku doma, při postupu do vyšší třídy dával ji přezkoušet, jak zákon žádá. Farář Zelinka odepřel děvče zkoušeti z náboženství, poněvadž nechodilo na mši, ke zpovědi, k přijímání. Vyhrál u všech instancí, až správní soud uznal, že děvče vyzkoušeti musí. Druhé děvče zase odepřel zkoušet a raději prohrával nyní sám znovu u všech instancí. Tím rozhodnuto, že „náboženská cvičení“ nejsou podstatnou částí náboženského vyučování. „Čech“ tvrdil vždycky pravý opak; proto zalkal, že teď „otec si může vymoci osvobození od konání náboženských povinností svých dětí... Teď už každý sociální demokrat bude uvažovat: Kdybych byl bohatý, hnal bych to taky až k správnímu soudu, že jsem chudák, musím děti posílat k zpovědi.“ Ale někde nechtějí dbát ani své chudoby. Na Litoměřicku už začali.

Václav Beneš.

Literární a umělecký.

Z pozoruhodných novinek knižního trhu nejnovějšího zaujímá pro dělnictvo jistě prvé místo nové levné vydání „Slezských písní“ Bezručových, uspořádané „Spolkem českých bibliofilů v Praze“. Je to dobrý pokus o levnou (za 1 K 20 h), ale přece jednoduše vkusnou knihu pro lid. „Slezské písně“ jsou kniha z dobrého materiálu, sázená krásnými, čitelnými typy, výzdoby je málo (pouze titulní list kreslený od Ad. Kašpara) a celek činí dojem solidnosti. Ukázka, jak měly by býti vypraveny knihy pro knihovny lidové, zvláště dělnické. O vydání samém možno říci, že je to vydání dosud nejúplnější, obsahuje definitivní vydání „Slezských písní“, jak vyšly ve vydání bibliofilském, jež bylo členskou premií, a kromě toho vydavatelem připojeny některé básně po různu vyšlé. Je tudíž kniha básní Bezručových znovu přístupna dělnictvu a po „Slezském čísle“, vydaném „Časem“ a dávno rozebraném, vykoná toto levné vydání důležitý kus práce osvětové a v pravém slova smyslu národní. Neboť bolest ujařmeného národa je u Bezruče nerozlučně spjata se žhoucím cítěním sociálním, a právě z toho sloučení hlubokého citu národního i sociálního mohly vytrysknouti tyto básně, jež jsou nejsilnější, jež kdy v české poesii sociální byly napsány. „Písně otroka“ překonaly ovšem „Slezské písně“ populárností, k níž nemálo přispělo osobní kouzlo ušlechtilé povahy Čechovy, ale „Slezské písně“ pronikly nelíčenou bolestí trpícího národa, jehož tragickým živým symbolem byla „Maryčka Magdónova“. Za „Slezskými písněmi“ nestála známá osobnost literární, ale neznámý pseudonym; pronikly tudíž jen svým silným výrazem bolesti a hloubkou citu. Levné a vkusné vydání „Slezských písní“, jež stává se nyní všeobecně přístupným, mohlo by býti i jinde dobrým povzbuzením, neboť je ještě dosti autorů pro náš kulturní život důležitých, kteří přímo volají po vkusném, ale nejlevnějším vydání některých knih. Je to v prvé řadě Machar, jehož „Tristium Vindobona“ měla by býti vydána ve vydání co možno nejlevnějším, ač Macharovy spisy jsou nakladatelstvími Šimáčkovým a Dubského opatřeny jinak přístupně a dobře. Hůře je s Nerudou. Zní to divně, ale Neruda, náš klassik, je skoro nepřístupný i v samé Praze. Potřebuje-li někdo něco z Goethea či z některého jiného klassika německého, má to k disposici okamžitě, hledá-li však něco z Nerudy, není to již tak snadné. Je skoro neuvěřitelné, že německého klassika dostane člověk v Praze snadněji a rychleji nežli nejznámějšího českého autora. Jistý redaktor potřeboval okamžitě citát z Nerudy, zašel do nejbližšího velkého knihkupectví, dotazuje se po dotýčném díle Sebraných spisů Nerudových. Neměli jej, nakladatelství nedává prý do komise. Zašel do jiného knihkupectví, neméně renomovaného — neměli Nerudu rovněž. Nemluvě ani o tom, že Sebrané spisy, není-li zároveň jiných jednotlivých a levných vydání, jsou nejlepší formou, jak autora odsouditi do zátiší knihoven, je velkou škodou české literatury, že jednotlivé uzavřené cykly a hlavní díla Nerudova nejsou vydávána znovu samostatně a levně. „Prosté motivy“, „Ballady a romance“, „Zpěvy páteční“, „Písně kosmické“ a j. zasluhovaly by samostatného co možno nejlevnějšího vydání. Prvotisky některých prací Nerudových jsou velice vzácné (satyru „U nás“ považuji za tak vzácnou, jako prvotisk Máchova „Máje“). Jisto je, že mnoho prací Nerudových, kdyby bylo vy-

dáno pěkně a levně jako samostatné svazečky, působilo by zvláště za boje protiklerikálního neobyčejně dobře, kdežto v těžkopádné formě „Sebraných spisů“ jsou myšlenky Nerudovy jako začarovány. Tedy nejen po redakční stránce byla pozůstalost Nerudova valně zanedbána, ale po stránce čistě propagační není Neruda uvolněn, není proň učiněno tolik, jak spisy jeho, jež bez fráse by měly býti národním majetkem, by zasluhovaly. Tolik, myslím, dodati dlužno k přáním vysloveným nedávno J. S. Macharem, který trpce si stěžoval na nepietní ruce, jež vydávaly dílo Nerudovo, vyjma ovšem vzorného vydavatele dr. Quise.

Edvard Hegner: Bratránci. Drama. Nákladem autorovým. Po Nerudových „Trhanech“ objevilo se již více pokusů o vylíčení života „byvších“ lidí, zmařených existencí, kteří při stavbách drah existují pode jménem „bratránků“. Tito trhani, bratránci, jsou tragický nárůdek a není divu, že vábili spisovatele tragikou svého beznadějného osudu. A pak podivná směsice romantismu a nahé, nejkrutější bídy je v tomto světě. Jsou to čeští bosáci a zasluhují neméně pozornosti, než bosáci ruští; pěkné obrázky z jich života vytvořili A. Pravoslav Veselý a K. Vika („Košilatí“, svého času otisknutá povídka v „Rudých Květech“). Soudr Hegner pokusil se o zajímavý sice, ale velmi těžký úkol: napsání dramatu ze života „trhanů“. Obsahem dramatu je vlastně jen postavení dvou světů proti sobě: beznadějného zapadnutí, pravých bratránkovských existencí a lepšího života, jehož hlasatelem je mezi bratránky inteligent Holas, pro svou vzdornou hlavu mezi bratránky zapadnuvší. Na celém dramatě jsou nejzajímavější obrázky ze života bratránkovského; hovory v jejich zvláštní hantýrce, ani písničky, známé ze studie Pravoslava Veselého, nechybí. Bratránkovský život je zde podán živě, ale za to osoby, representující druhý „lepší“ svět, nejsou již tak životné; ideální Marie, bývalá láska umělce-bratránka Kohouta, je jako stín, a ani Holas, hlavní představitel spořádaného života, není kreslen tak, aby rázem zaujal a ovládal situaci, již dle tendence autorovy ovládati má. Autor asi sám cítil, že spořádaný svět, který nepije alkoholu, nemá „včeliček“ a nebydlí „U tří nahejch“, má také své stíny a propasti, a proto aby ukázal, kam vede alkohol, vložil do dramatu zločin, jejž spáchá poběhlice Černá Máňa s bratránkem Mikšem. Celkem však je drama zajímavý pokus o vylíčení života společenských vyvrženců, pod jejichž zavšivenými hadry bijí často dobrá srdce a jejichž hantýrka není bez šibeničního humoru. I přes to, že nechybí v „Bratráncích“ zločin, není svět „trhanů“ nijak zvlášť nesympatický; chápeme, že jsou obětmi společenských řádů, což mohlo by býti ostatně i v dramatu lépe zdůrazněno, když již moralisující tendence zde jest.

Ant. Sova: Tóma Bojar. Nový velký román Sovův vyšlý v „Sebraných spisech“ jeho, firmou Hejda a Tuček vydávaných, je románem národní energie, oslavou úspěchu a radosti z práce. Hospodářský vzrůst a rozkvět je v osobě Tómy Bojara jaksi zvěčněn jako činorodá energie německého sedláka v Jörn Uhlovi. Jenže Jörn je ideálnější a jeho zápas heroičtější. Jakýsi klíč k „Tómovi Bojarovi“ podávají již ony básně Sovovy (Tři zpěvy), kde autor vida hospodářský rozmach Německa a naši hospodářskou bídu, ptá se s bolestí, zda nelijí už na nás kdes v Essenu děla. Tato láska k rodné zemi vysvětluje, proč Sova, hluboký lyrik, jemný básník složitých duševních procesů, odklonil se v tomto románu od své dřívější tvorby a hlásá ideály hospodářského osvobození, vzrůst hospodářské síly. Jako kontrast k vzrůstu Bojarovu líčí v románě tom úpadek šlechtické rodiny, obtížené všemi chybami v šlechtických kruzích obvyklými Dílo Sovovo vzniklo jistě z ušlechtilé snahy a z nejlepších úmyslů, ale přece rozum vítězí v něm nad citem, a to, co tvoří v Sovově lyrice nejskvělejší stránky, zde ustupuje v pozadí. Nemůžeme se v době agrárnické politiky a bohatnutí jejich předáků nějak nadchnouti pro hospodářský vzrůst velkostatkářů, třebas byl i nositelem pokrokových idejí a zvláště v jeho ženě prosvítala krása praktického života a radost z úspěchů. Ale jako podnět k hlubšímu přemýšlení, dílo plné pěkných postřehů a líčení je román Sovův práce pozoruhodná, jíž nelze přezírati. Vždyť krása praktického života je také předmět

hodný plně tvorby umělecké, může docela dobře býti umělecký román ze života obchodnického, kde by nebylo ani jediného romantického reka.

A. M.

Ze studentstva.

V letošním školním roce objevily se dvě nové ukázky studentské žurnalistiky. Národní socialisté počali vydávati časopis „Bystřinu", určený dle vnitřního obsahu spíše k agitaci mezi studenty středních škol. Vyšlo již pět čísel tohoto čtyřhaléřového čtrnáctidenníku. Pochybuji, že by tento list, bude-li i dále vycházeti, došel obliby a byl nějak významným i pro studenty vysokoškolské.

Také studentstvo svobodomyslné, nejmladší politická skupina studentská, uznalo za vhodno vydati čtrnáctidenník „Snahu". Vstupním číslem se však zvlášť nerepresentovali. Možno to omluviti tím, že na zrychlenou práci redakční rady nedobře působily vánoční prázdniny, po nichž ihned list vyšel. (Úvodním slovem jest část řeči Kramářovy o Akademickém domě. Vypuštěním básničky snad by list byl mnoho neutrpěl.) Čekáme, že časopis tento, který nemusí míti velkých obav finanční tísně, během času vyvine se v jeden z nejseriosnějších studentských listů. Příznivých podmínek měl by pro to dosti.

„Studentská Revue" přináší v posledním čísle zajímavý článek „My a sociální demokracie". Bezprostředním podnětem k němu byla asi výtka soudr. F. V. Krejčího, že česká intelligence, pokud k socialismu směřovala, uvázla v polovině cesty. Vidíme v článku pokus obhájení stanoviska realistů, ač mnohé již předem soudr. Krejčí velmi dobře zodpověděl a vysvětlil. Budeme snad ještě míti příležitost přičiniti několik poznámek.

Uvedli jsme již v prosincovém čísle Akademie, že studentstvo socialistické bude se obírati po vánocích v semináři theorií socialistickou. Dosud vyložil soudr. Bubník ve dvou přednáškách nejdůležitější národohospodářské pojmy, s nimiž se shledáváme v Marxově Kapitálu a jichž předběžná znalost studium Marxismu značně usnadňuje. Po jeho vývodech bylo o důležitějších otázkách debatováno.

Na Ústředním sboru Svazu československého studentstva jednalo se o právě zřízené politické škole mladočeské. Kolegové realisté a státoprávníci vytýkali jí zejména stranickost a nespravedlivé složení kuratoria, kde je příliš vysoký census pro ty, kteří by se chtěli státi členy jeho (5000 K). My, studenti socialisté, jsme přece neřekli, že tato škola je nejlepším splněním našich představ o škole politické, takže si nějaké reformy vůbec nepřejeme.

Hlasovali jsme pro návrh, který žádal reformu kuratoria, ale nehlasovali jsme pro ten, který žádal zrušení této školy. Věděli jsme dobře, co znamená žádat zrušení školy, třeba ne dokonalé, ale vcházející již v život, a začíti teprve jednati s Národní radou o zřízení školy, která by všem požadavkům vyhovovala.

Tím odpovídáme na výtky „byzantismu a mladočešství".

*

Události na universitě krakovské vzrušily nejen studentstvo a veřejnost polskou, ale musily vyvolati akce protiklerikální všeho pokrokového studentstva v Rakousku. Případ Zimmermannův zaměstnával po několik dní i českou žurnalistiku a lze ho pokládati za všeobecně známý. Jest pak zjevem zcela přirozeným, že studentstvo české při této příležitosti protestovalo proti rozpínavosti klerikalismu na universitách. A bylo to také jeho povinností, protože považujeme případ krakovský za jeden z oněch soustavných pokusů, jimiž má se uskutečnit velká Luegrova idea o dobytí universit. Kdyby studenti klidně přihlíželi k tomu, jakým způsobem řeší se otázky rázu zásadního, v jichž nepříznivém rozřešení tkví stejné nebezpečí pro všechny, užívalo by se snad až příliš často známého „dnes mně, zítra tobě".

*

Skupina sociálně revolučních studentů francouzských pořádala v Paříži 28. ledna v „Hotelu učených společností" velkou protestní schůzi studentskou proti týrání politických vězňů v ruských žalářích. Bezprostředním podnětem schůze byla nedávná sebevražda Sazanova. Mluvili Francouzi, Rusové, Poláci a Ukrajinci, všichni ve své mateřštině. Na konec přijata příslušná resoluce.

R.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

KAREL KRUNERT:

Ku sporu o formu odborových organisací.

(Dokončení.)

ZE STATÍ předcházejících seznali naši čtenáři, že pomocnictvo knihtiskařské vyhnulo se oné tuhé centralisaci, leč že uznalo dosavadní centrální řízení svazkové i na dále pro sebe za směrodatné a prospěšné a že trvalo na tom, aby v základě jisté autonomie dosavadní zemské organisace dále působiti a vyvíjeti se mohly.

Cíle, k němuž centralisace směřovala, bylo tím zcela dosaženo, aniž by ona určitá a k výchově nutná samostatnost a volnost musila býti porušena.

Jsem přesvědčen, že kdyby na těchto základech, k nimž jsme my již roku 1896 a také později poukazovali, se bylo pro centralisaci pracovalo, že by nebylo došlo k nynějšímu rozvratu, který ale za okolností, jakými se k centralisaci působilo, vlastně nastati musil. Předvídali jsme to hned z počátku a netajili se obavou tou, poněvadž se centralisovalo bez průpravy, bez prohloubení myšlenky té a bez uvážení poměrů skutečných, jaké právě u nás v Čechách jsou v společenském a také i politickém životě směrodatnými.

To, co nastalo, musilo dříve nebo později nastati, že to ale nastalo, jest rozhodně litovati již proto, že dnes přináší to nesmírných škod, že zdržuje to organisace na jich postupu a že to odcizuje celé řady dělníků snahám a cílům organisačním.

Než stalo se a musí se s tím počítati, ale jest největší povinností všech, kdož zde působiti mohou, aby pracovali k zmírnění, ne-li k odčinění zla a k získání opětně podmínek, které nahradily by onu nutnou spojitost veškerého dělnictva a umožnily další společný postup.

Bohužel, že se k tomu nepracuje a že vyvinul se ze sporu toho boj ničivý a nemravný, boj na zdolání jedněch druhými, místo aby správně se zkoumaly příčiny a důvody celého sporu, místo aby se uvážily poměry v říši a v zemi a celá spojitost dělnictva té které národnosti k celému národnímu žití, z něhož toto dělnictvo přece nelze jen tak vytrhnouti a tomuto žití zcela odciziti.

Toho nelze přece českému dělnictvu upříti, že šlo do centralisace s největší důvěrou, že nerozpakovalo se odevzdati vše, co

dosud nashromáždilo a že bylo poslušno všech pokynů, rad a nařízení mu dávaných, ono v plné přesvědčivosti svěřilo osudy své centrálním správám, ovšem v tom pevném předpokladu, že nedotčen tu zůstane jich zájem na životě národním a že bude jim pomaháno i tam, kde dělnický zájem a hospodářský prospěch v jich užším obvodu toho bude vyžadovati. Toho však nebylo. Nechci zde přednášeti rekriminací. Nemělo by to účele, ale uvésti musím, že ani dnes nechtějí činitelé říšského odborového sdružení opravdově zkoumati příčiny onoho hnutí, ani dnes nechtějí dáti si práci a přihlédnouti k tomu našemu společenskému životu v oné spojitosti k zájmům a prospěchům a také i konečným cílům oněch snah v národě, jež jsou všem stavům společnými, ale dělnictvu samému k jeho vývoji a uplatnění se nutnými.

Soudruzi z říšského odborového vedení volají jenom: „Hleďte separatisty! Šlapou nohama veliké ideje mezinárodního spojení a působení! Propadli nacionalismu, pryč s nimi!"

Jest to nespravedlivé v míře vrchovaté a kdyby soudruzi ti, jistě že ve hnutí dělnickém zkušení a schopní, na chvíli odložili hněv a roztrpčenost a začali uvažovati, začali ten národnostní poměr u nás zkoumati a pochopili, jak těžko jest nám zde v Čechách pracovati na prospěch hnutí dělnického, na prospěch oné mezinárodní spojitosti, jak v oněch vždy více se stupňujících národnostních bojích jest těžko udržeti lid náš prostým oněch vášní pronásledovacích a vésti ho ku práci na hospodářské jeho povznesení a zpevnění — tu by musili přijíti k poznání, že ne vyhrůžkami, ne bojem na vyhubení separatistů a ničením zdravé dosud síly a vůle organisační se zde pomůže, ale že zde jedinou cestou jest pravé poznání a pochopení stavu, jaký jest tu dán oněmi přirozenými podmínkami, za jakých celý náš společenský život se vyvíjí.

Naši soudruzi němečtí jsou ve vývoji svém napřed, oni nepoznali ten zápas za bytí národní, oni těší se ve směru výchovy, ve směru kultury a v celém tom zřízení státním klidnějšího vývoje a nepociťují daleko ony přívaly, které jiným národnostem, zejména Čechům jest zakoušeti. Oni v základě tohoto svého poměru pojali přesvědčivost, že co dělník, to organisován, to sociální demokrat! Jim jest národní cítění hned nacionalismem, který zavrhují a odsuzují, ač sami své národní cítění — a právem — nikdy nezaprou a kde toho zapotřebí, také prokážou.

U nás organisování dělnictva jde tížeji ku předu, a zejména na zásadě sociálně demokratické a v základě mezinárodním. Od věků dávných jest v zemi zášť národnostní, která, bohužel, na obou stranách i uměle jest živena a vnáší boj a svár do všech vrstev. Pod vlivem toho jest i výchova lidu, jest i nazírání společenské, které ani veliký hospodářský zápas, jaký i naše dělnictvo vésti musí, nedovede potlačiti. Za těchto okolností není přece ani myslitelno, aby dělnictvo, přes to že jsou mu zásady sociálně demokratické hlavním vodítkem v životě jeho, nemělo národního cítění, aby se snad odcizovalo všemu lidu, v jehož středu žije a s nímž

samo zakouší ony křivdy a nepoměry, vznikající ze stávajících politických poměrů a státních opatření. A tu není také divu, že mnoho mladého dělnictva s jistou předpojatostí pohlíží k organisaci, která tu stojí v určité spojitosti s dělnictvem německým. Jest úkolem těžkým předpojatost tuto odstraňovati a vyvraceti, tím pak těžším, jestliže se strany soudruhů německých — ne snad ve zlém úmyslu — ale v nedobrém pochopení věci — postupuje se s jistou svrchovaností a tuhou centralisací, která nedovoluje žádné samostatnosti a žádného rozhodování ve vlastním rámci organisačního života místního a to pak i ve smyslu finančním.

Přiznám, že takovéto poměry jsou jenom v Rakousku — ale ony tu jsou a jest s nimi počítati. Odpírati pak tak velikému počtu českého dělnictva odborově i politicky organisovanému i místo v mezinárodních institucích a vésti ho jenom pod označením dělnictvo rakouské, nemohlo také jinak působiti, nežli jak se stalo. Hnutí odborové jest u nás tak úzce spjato s hnutím politickým, že odtrhnouti jedno od druhého znamená zlomení obého. A uznávalo-li se již všeobecně dávno, že odborové organisace musí býti oporou organisacím politickým a tyto zase ochránkyní a bojovnicí pro odborové organisace, pak tento stav u nás tím určitěji vystupuje, kde vedle toho ještě veden je boj národnostní, boj za práva lidu českého bez rozdílu stavu.

Soudruzi němečtí — v dobrém poznání tohoto stavu, usilují proto o rozražení hnutí politického u nás, aby tím — dle jich mínění — zdolali i onen odpor odborových organisací proti centralismu. Neklamou se zde ale? Myslím, že ano, a spíše na místě by zde byla klidná úvaha, seznávání skutečného stavu, nežli ona podmaňovací vášeň.

Říšská odborová komise předložila podmínky dohody, které dnes, kdy českoslov. odborové sdružení postavilo změny těchto podmínek, prohlašuje za nezměnitelné a říká, že nebylo potřebí změn podmínek těch, ale jen jejich uznání. Mám-li vůli s někým se dohodovati, nesmím přece stavět diktátu, jak činí říšská odborová komise, ale musím také přístupen býti změnám a také je zkoumati.

Ještě několik slov k podstatě věci samé.

Prospěje nám dělníkům vůbec tento dnešní boj a jaký může býti konečný jeho výsledek? Stačí dnes dělnictvo jedné národnosti v zápasu za své hospodářské uplatnění a povznesení samo sobě?

A zde dovolím si odpověděti: Tento boj nám dělníkům naprosto neprospěje a konečný jeho výsledek po těžkých asi zkušenostech bude zase jenom povšechná snaha po uplatnění hesla Marxova: Proletáři všech zemí, spojte se! A dále odpovídám: Dělnictvo jedné národnosti v zápasu za své hospodářské uplatnění a povznesení samo sobě nestačí!

Boj dnešní odehrává se v Čechách a na Moravě a týká se soudruhů českých a německých, a výše uvedená odpověď platí stejně oběma táborům. Účele odborových organisací byly dvojí: zabezpečení dělníka vůči různým ranám osudu, kdy nemoc, stáří a nezaměstnanost znemožňuje mu výdělek, ohrožuje jeho existenci,

a za druhé vésti za něho jako hospodářsky slabého zápas za hospodářské zabezpečení a společenskou úroveň zjednáváním mu příznivějších podmínek pracovních a mzdových. První účel do jisté míry jest seslabován zákonnými opatřeními na pojištění dělníka v nemoci, pro případ úrazu a nyní dále v zamýšleném pojištění invalidním a pensijním, za to druhý účel tím intensivnějšího vyžaduje uplatňování a sledování. Tento účel žádá toho bezpodmínečně za dnešního postupu kapitálu, aby dělnictvo jako představitel činitele Práce držeti mohlo v síle své a v prostředcích svých krok s druhým činitelem, Kapitálem. A k tomu směřovati musí všecka snaha, ale právě tato snaha nutí přímo k tomu, aby ony pevné, a řekněme centrální organisace, vybudovány byly tak, aby popřávaly nutné volnosti a samostatnosti i individuelní stránce dělnictva jednotlivých zde v úvahu padajících národů. My potřebujeme organisace, k nimž by členové s celou láskou a přesvědčivostí lnouti mohli, v jichž rámci by se mohli společensky i národnostně uplatňovati, v nichž by výchova byla umožněna a uplatněna, a ne organisace, které všechen úspěch vidí v bezměrné disciplině, v úzkoprsém centrálním vedení, kde členstvo samo vzdalováno jest vnitřnímu životu organisačnímu a kde jen v neochvějné důvěře k představenstvu organisace má trvati.

Káráme vojenskou kázeň, přísnost, nesamostatnost, a sami bychom ji zavésti chtěli.

A tento směr to byl, který — a tu myslím, že se nemýlím — byl příčinou onoho hnutí, které vyvrcholilo k vystupování z centrálních organisací a zakládání svazů autonomních.

Náprava jest však nutna, ona jest i možna a musí nastat, nemají-li nenahraditelných škod utrpěti dosavadní organisační úspěchy vůbec.

Zápasy mzdové a o poměr pracovní nepřestanou a nebudou také vedeny jenom snad od dílny k dílně, od továrny k továrně, nýbrž přijdou povšechně na celou výrobu toho kterého odvětví. Výroba dávno přestala mít ráz národní, ona přešla podstatou svou, snahou po odbytu a vzájemným obchodováním na půdu mezinárodní, a tato okolnost nalézá výrazu právě při sdělávání smluv pracovních a mzdových, zejména dnes účelných smluv kolektivních.

Mám toho nejlepší doklad zase u nás knihtiskařů, kde naše smlouva cenníková platí pro celou říši a kde ukázala se obtížnost o její sjednání tím, že mnohé požadavky naše šly dále, nežli bylo v Uhrách a v Německu, kteréž říše do Rakouska značně soutěží. Neukazuje to zde na nutnost společného postupu v budoucnu s typografy těchto zemí? Leč vraťme se jenom do Čech a na Moravu. Není tu celá řada výrobních odborů s dělnictvem českým a německým, není zde nutný společný postup za úpravu poměrů mzdových a pracovních, a jest tento postup úspěšně možným při rozděleném pochodu dělnictva? Nesmíme si tajiti, že každé hnutí cenníkové bude nyní mnohem obtížnější, boj dojde-li k němu — mnohem urputnějším proto, poněvadž zaměstnavatelé, representanti kapitálu, jsou pevně organisováni a vládnou nejen velkým

kapitálem, ale také velkým vlivem provozovaným na úřady, na konsumenty a na skorem celou nedělnickou veřejnost.

To vše musí tanouti nám na mysli při posuzování dnešního onoho zápasu odborově organisovaného dělnictva mezi sebou a musí vésti naše kroky bez předpojatosti, nedůvěry, nelásky ku zjednání smíru a dohody.

Nechť nedomnívají se naši němečtí soudruzi v Čechách, že by vzdor snad svému většímu kapitálu a vzdor své úzké spojitosti s ostatními německými soudruhy v Rakousku a v říši německé mohli v tak mnohém odboru v Čechách bez součinnosti českých kolegů dodělati se úspěchu. Jedni jsou zde na druhé odkázáni a to nepředělá nikdo proto, poněvadž by přetrhal pásku, která zcela ze sebe a zcela přirozeně se vyvinula.

České dělnictvo dovedlo se organisovat, dovedlo pro své organisace pracovat a plně oběti přinášet, sneslo obrovské sumy na ochranu svou, které rádo klade všeobecnosti k dobru a není ani možno při dobrém rozumu toho přehlížeti kýmkoli. Ono dovede držeti krok se soudruhy německými a nemá úmyslu odcizovati se společné práci, společnému postupu. Ono chce pouze rovnocennost odborovou i politickou, ono chce, aby mohlo i dle svých potřeb a v přirozeném národním cítění vésti výchovu svou a společenský život svůj. A k tomu má jistě plného práva již dle samé sociálně demokratické devisy hlásající „Rovné právo všem!“

JAN HÁJEK:

Socialismus a problém lidnatosti.

STATISTICKÉ zprávy o pohybu obyvatelstva v posledních letech, zjišťující citelný pokles porodů, pobouřily v značné míře svědomí veřejnosti, a tak jako před sto lety poukazováno bylo na nebezpečí přelidnění, hrozí se dnes mnozí vylidňování země. V obou názorech je mnoho přehnaného, ale problém lidnatosti neztrácí tím na svém významu. Právě dnešní doba je nanejvýš vhodnou, abychom si otázku v plném rozsahu ujasnili. Jde při tomto problému o zájmy nanejvýš vážné: a to nejen o zájmy národa nebo společnosti lidské jako celku, ale i o zvláštní zájmy jednotlivých jeho tříd, zejména o zájmy třídy dělnické. Je tedy v nejvlastnějším zájmu dělnictva, aby se otázce této nevyhýbalo.

Nejvytrvaleji zůstane spojeno s touto otázkou jméno anglického celibátníka, profesora dějepisu a politické ekonomie, Roberta Malthuse.

Bylo velikou zásluhou Malthusovou, že prvý ze všech, kteří se otázkou touto zabývali, přimknul ji svým, navždy slavným dílem: Studie o zákonu lidnatosti (Au essay on the principe of population) pevně k problému životních prostředků a že se jí zaměstnával v celé její velikosti.

Dílo Malthusovo, které vyšlo v prvním vydání r. 1798 bez jména autorova, je dílem politickým proti Godwinovi. Ve spise „O politické spravedlnosti", vyšlém r. 1793, dokazuje anglický anarchista Godwin, že není vinna chudobou dělnictva příroda, nýbrž platné zřízení politické a sociální. Soukromé vlastnictví olupuje čtyři pětiny lidí o prostředky k uhájení života; kdyby nebyly statky tohoto světa nestejně rozděleny, rostla by úrodnost země tak, že by obyvatelstva mohlo přibývat neobmezeně.

Naproti tomu, jako jedinou příčinu nezhojitelné nouze uvádí Malthus přílišnou snahu po rozmnožování. A těm, kdož hledají odpomoc ve spravedlivější sociální organisaci, odpovídá těmito drsnými slovy, které mu vynesly množství útoků: „Člověk, který se narodil ve světě již plném, a nemůže-li jej již jeho rodina živit nebo nemůže-li společnost upotřebiti jeho práce, nemá nejmenšího práva, aby se dožadoval nějakého kousku potravy, je opravdu přebytečným. U veliké hostiny přírody není pro něho prostřeno. Příroda mu přikazuje, aby šel, a sama neváhá příkaz ten provésti".

Mnoho z těch, kdož malthusianism potírají, nezná než této věty, která ostatně z druhého, propracovanějšího vydání jeho díla (roku 1803) byla vypuštěna. Je pravda, že názor tento byl silně vítaným všem, kdož z daného sociálního stavu kořistili; byl pro ně pohodlnou zbraní proti těm, kdož volali po sociální spravedlnosti. Ale máme-li být k Malthusovi spravedlivi, musíme jako nejvýznačnější rys jeho díla vyzvednouti onu mathematickou formu, kterou zákon svůj vyjádřil.

Malthus, jak již zmíněno, tvrdí, že lidstvo, podobně jako ostatní živočichové, má snahu po nekonečném rozmnožování. Představme si lidi, kteří netrpí nedostatkem životních potřeb: počet jejich bude vzrůstati, ne sice tak rychle jako u rostlin a zvířat, nicméně však velice rychle. Přibližně lze říci, že se počet onen zdvojnásobí v 25 letech.

Nelze však předpokládat, že by se stejnou rychlostí, zdvojnásobení v době 25 let, vzrůstaly také životní prostředky. Srovnávajíce tyto dva nestejné zjevy, obdržíme dle Malthuse dvě rozdílné stupnice: prvá stupnice, jež naznačuje schopnost lidstva rozmnožovati se, je stupnicí geometrickou a je vyjádřena řadou: 1, 2, 4, 8, 16 atd.; tedy každé následující číslo je násobkem předcházejícího. Druhá stupnice vzrůstu životních prostředků jest stupnicí arithmetickou a je vyjádřena řadou: 1, 2, 3, 4 atd., tedy vždy číslo předcházející plus jedna.

Tím je ovšem vyjádřena pouze t e n d e n c e, snaha nestejnoměrného rozmnožování životních prostředků a obyvatelstva, která ohrožuje ustavičně lidstvo. Ale takové abstraktní, nekontrolovatelné formule mají v národohospodářství malou cenu. Správně ovšem Malthus postřehuje, že nemůže ve skutečnosti obyvatelstvo jinak vzrůstati než v poměru k prostředkům životním, a proto nechává zasahovat positivní i preventivní překážky, jež příliš rychlému postupu lidnatosti zabraňují.

Nedostatek, nemoci, které jsou jim způsobeny, zvyšují úmrtnost a zastavují vzrůst obyvatelstva, nebo jej stlačují na míru, již dovoluje stoupání životních prostředků.

Malthus prohlašuje naprostou bezvýslednost všech opatření, které byly navrhovány pro zlepšení postavení pracujícího lidu. Pouze jediný prostředek dle jeho názoru je, jak dojíti kýženého cíle, a tím je: dobrovolné omezení plodnosti. Za tím účelem doporučuje Malthus tak zvanou morálku zdrželivosti. Jinými slovy: obezřetnost v uzavírání sňatků a zdrželivost v pohlavních stycích.

Promluvil tu anglický puritán a národohospodářský reakcionář, který sice správně postřehl autogonism lásky a hladu, který však nenašel jiného rozuzlení problému než v obětování prvé.

Abychom snáze pochopili Malthusovo učení, musíme si představiti tehdejší Anglii:

„Vystoupení Malthusovo," čteme v Beblově díle „Žena a socialismus", „připadá v ono období průmyslu anglického, kdy novými vynálezy Hargredovými, Arkwrightovými a Wattovými nastaly mocné převraty v mechanice a technice, jež uplatnily se jmenc vitě v průmyslu lnářském a bavlnářském, a zbavily chleba desetitisíce dělníků tohoto průmyslu domácího. Soustředění pozemkového vlastnictví a rozvoj velkoprůmyslu nabyly té doby v Anglii nesmírných rozměrů. S rostoucím bohatstvím na jedné straně rozmáhala se bída mass na straně druhé. Vlá(dnoucí třídy, které mají všechny příčiny považovati tento svět za nejlepší, vysvětlují si ovšem takový nepřirozený zjev, jakým je ožebračování mass prostřed rostoucího bohatství a největšího průmyslového rozkvětu, jakožto věc omluvitelnou a chvalitebnou. Nic nebylo snazšího jako hledati vinu v přílišném rozmnožování dělnické třídy hojným plozením dětí, zatím co pravou příčinou zjevu toho bylo, že kapitalistickým způsobem výroby a hromaděním půdy v rukou landlordů staly se massy lidu zbytečnými."

Obavy před vzrůstem chudinství, které již tehdy tížilo Anglii, jejíž zámožnější vrstvy byly zákonem (Poor-laws) povinny o chudinu pečovati, byly také již r. 1770, tedy dávno před Malthusem, příčinou návrhu Denhama Steweta, který žádal, aby sňatek byl chudým vůbec zakázán.

Přes sto let uplynulo od doby, kdy Malthus poprvé vyslovil své theorie, sto let vyplněných prudkými polemikami i svědomitým vyšetřováním národohospodářů, ale dodnes není spor skoncován. Snad proto, že se dostal do jisté míry na nepravou cestu.

Malthus vychází od snahy po nekonečném rozmnožování a v tom směru většina národohospodářů i fysiologů značnou opodstatněnost Malthusovým názorům přiznává. Jak veliká je způsobilost plodnostní, není-li paralysována vnějšími, nepříznivými vlivy, vidíme na ženách v prvních letech koloniálního ruchu. Mladí, zdraví manželé, kteří přicházeli za časů Mal husových do Kanady, vyzbrojeni potřebným kapitálem, zplodili 15—18 dětí. Poměry ty byly jistě vyjimečné a netrvaly dlouho, opakovaly se však stejné případy v Australii a na Novém Zélandě. Byl-li porod šťastný,

je-li dítě zdravé a silné, nechybí-li mu vzduch ani prostor, ani potrava neb jiné materielní péče, není důvodu, proč by nemohlo tak býti všude. A nebylo by zapotřebí ani Malthusem vypočítaných 25 let ku zdvojnásobení počtu lidstva.

Fakticky je však pohyb obyvatelstva jiný, jak patrnoználedující tabulky A. Landryho o vzrůstu obyvatelstva v některých četných zemích, během uplynulého století: Tabulka nalezá se na stránce 233.

Jak lze z tabulky seznati, potřebovala Velká Britanie ku zdvojnásobení svého obyvatelstva více než 70 let, Německo 90 let, Rakousko dokonce přes 100 let. Některé země vykazuji dokonce v posledních desítiletích faktický úbytek obyvatelstva. Nejkratší perioda zdvojnásobení obyvatelstva u evropských národů nyní pozorovaná je dle Brentanových dat z r. 1901—1905 u Bulharů; obnáší totiž 38·4 leta, čili 5 - 6 porodů průměrem na každou ženu v plodném věku. Nelze ovšem variace tyto přičítati jen na vrub změnám plodnosti, poněvadž zasahá zde příznivě (v koloniích), onde nepříznivě (v Evropě, najmě v Irsku) emigrace, která je pouze jiným projevem jedněch zákonitých příčin Malthusem vyslovených, že obyvatelstvo může vzrůstati jen v poměru k hospodářským prostředkům země. Statistickými daty byl však prokázán v poslední době přímý pokles porodů: Tak v r. 1902 narodilo se v Rakousku 1,010.843 dětí, čili 38·2 pro mille; v r. 1909 narodilo se již jen 964.792 dětí, čili pouhé 34·1 pro mille. Ve Francii počet nových porodů obnáší již jen 24·7 pro mille. Jestli přes to vykazuje statistika stále ještě nějaký roční přírůstek obyvatelstva, je to jen dík menší úmrtnosti dosažené pokrokem zdravotnictví a patrným, třeba jen poznenáhlým zlepšováním postavení dělnické třídy.

Ve Francii, opět podle statistických výkazů Landryho, klesla úmrtnost ze 23·2‰ v období 1841—50 na 19·2‰ roku 1903; v Anglii ze 22·4‰ v letech 1841—50 na 16·2‰ r. 1904; v Irsku ze 20·4‰ v letech 1871—75 na 19·9‰ r. 1904; v Německu ze 26·8‰ r. 1841—50 na 20‰ r. 1903; v Rakousko-Uhersku ze 31·5‰ r. 1861—70 na 25‰ r. 1903; v Italii ze 30·9‰ r. 1861 až 1870 na 22·5‰ r. 1903; v Rusku ze 40·3‰ r. 1841—50 na 31·4‰ r. 1901; v jihozápadní Evropě ze 27·3‰ r. 1861—70 na 21·6‰ r. 1903; v severozápadní Evropě ze 26·2‰ r. 1841—50 na 18·5‰ r. 1903; ve východní Evropě ze 38·9‰ r. 1841—50 na 29·6‰ r. 1901; v celé Evropě ze 30·9‰ r. 1841—50 na 24·2‰ r. 1901. Nejnižší úmrtnost z evropských zemí mají země skandinavské: Švédsko vykazuje za r. 1904 15·3 úmrtí na 1000 obyvatelů, Norvéžsko r. 1903 14·8 a Dánsko 14·6. Velmi nízké cifry byly též dosaženy v Australii, kde v letech 1861—65 a 1896 až 1900 klesla úmrtnost ze 16·98‰ na 12·73‰. V téže době poklesla úmrtnost na Novém Zélandě ze 14·36‰ na sotva uvěřitelnou číslici 9·56‰. Jisto je tedy, že v posledních letech sice plodnost poklesla — ale s ní současně klesla značnou měrou i úmrtnost.

Vysvětlit pokles porodů příčinami jen fysiologickými, že by totiž přílišnou intelektuelní činností byly ochromeny schopnosti

Země	Obyvatelstvo v tisících										
	1800	1810	1820	1830	1840	1850	1860	1870	1880	1890	1900
Francie	26.900	28.200	30.000	31.900	33.400	34.907	35.741	36 765	37.512	38.343	38.962
Velká Britanie	16.526	18 634	21.411	24.536	27.207	27.902	29.484	32.018	35.425	38.305	42 191
Irsko	5.395	5.956	6.802	7.768	8.197	6.574	5.799	5.412	5.175	4.705	4.759
Německo	24.500	25.500	27.200	30.420	32.785	35.397	37.747	40.818	45.234	49.428	56.367
Rakousko-Uhersko	24.300	25.500	2.700	29.750	31.363	32.504	34.790	37.495	39.159	42.859	47.143
Španělsko	11.500	12.000	12.500	13.300	14.000	14.500	15 675	16.500	17.120	17.735	18.618
Italie	18.124	18.500	19.000	20.850	22.300	23.900	25.100	26.650	28.294	30.515	32.475
Rusko	38.000	42.000	46.000	51.200	55.600	60.000	65.000	73.000	83.537	95.908	109.700
Evropa jihozápadní	59.749	61.990	64.854	69.658	73.590	77.280	80.718	84 471	87.833	91.870	95.724
Evropa severozápadní	62 829	66.875	72.886	81.650	88.576	94.092	100.444	108.290	119.353	129.395	144.429
Evropa východní	64.400	69.700	75.225	82.600	88 800	94.550	101.727	112.638	124.557	141 613	160.371
Evropa	**136 978**	**198.565**	**212 965**	**238.908**	**250 966**	**265 922**	**282.885**	**305.399**	**331.743**	**362.878**	**400.524**
Japonsko	—	—	—	—	—	—	—	—	38 198	41.005	44.806
Britská Indie	—	—	—	—	—	—	—	238.831	253.892	288 187	295.017
Java	4.000	—	—	—	—	9.700	12.000	16.452	19.795	23.915	28 747
Alžírsko	—	—	—	—	—	—	—	2.414	3 310	4.125	4.801
Egypt	2.460	—	—	—	—	4.800	—	—	6 650	—	10.330
Spojené Státy	5.308	—	—	—	—	23.192	31.443	38 558	50.156	60.622	76.303
Kanada	360	—	—	—	—	2.400	3.200	3.686	4.325	4.833	5.371
Mexiko	—	—	—	—	—	7.485	8 400	9.200	10 200	11.750	13.605
Argentina	—	—	—	—	—	—	1.300	1.920	2 540	4.000	4.794
Britská Australie	—	—	—	—	—	431	1.308	1.925	2.743	3.810	4.544

plodnostní, je nemožno. Faktická plonost zůstává jistě daleko zpět za schopností plodnostní. Důvody tedy nutno hledat v jiných než fysiologických příčinách, především v příčinách rázu hospodářského.

V pojednání Jugtarově: Jsou-li určitá období sňatků a porodů, tak jako období průmyslových krisí, které cituje dr. Oguse (Socialisme et Neo-Malthusianisme) se dokazuje úzká vzájemná souvislost těchto krisí a porodů. Autor konstatuje 937 tisíc porodů v Anglii r. 1859, 931 tisíc r. 1866; po známém krachu, úpadku Barengovu, který přivodil velké hospodářské zkázy, pozorujeme, kterak číslice porodů klesá na 760 tisíc r. 1895, na 789 tisíc 1896 a 751 tisíc r. 1900. Ve Francii přesahovala úmrtnost porody počtem 20 tisíc r. 1892 a 18 tisíci r. 1893; tento překvapující zjev dostavuje se zde po známé panamské aféře (Goldstein: La question de la depopulation en France) Marshall upozorňuje ve své Ekonomice na tento pozoruhodný zjev: Počátkem 19. století, kdy mzdy byly nízké a obilí drahé, vydaly dělníci za chléb obyčejně přes polovinu své mzdy; následkem působilo zvýšení cen obilí na snížení počtů sňatků této třídy. Časem, když ceny obilí klesly, změnily se poměry tak, že pracující třída vydala průměrně míň než čtvrtinu svého příjmu za chléb, takže opravdu lze říci, že změny v hospodářském blahobytu vykonávaly převážný vliv na počet sňatků. R. 1842, kdy stála na př. čtvrtka pšenice 57 šilinků 2 penny, připadá na 1000 obyvatel 14·7 osob sňatek uzavírajících, 32·1 porodů a 21·7 úmrtí. R. 1895 stála čtvrtka pšenice 43·8 šilinků a bylo 17 osob ženatých, 35 porodů, 22·4 úmrtí, rovněž na 1000 obyvatel. Quettelet konstatoval vliv období blahobytu a nouze na pohyb obyvatelstva. Ať se již následky jeví v pozdních sňatcích, či ve vyhnutí se sňatku vůbec, nebo v umělém omezování počtu dětí, efekt je stále týž.

Hospodářské poměry naučily krátce lidstvo v otázkách pohlavních jisté prozřetelnosti. Mezi stoupenci a odpůrci prozřetelného plození vedou se často vášnivé polemiky, jejichž ohlasy začínají doléhat už i k nám a my máme povinnost ke sporu zaujmout stanovisko.

Není těžko představit si, jak rapidním způsobem rozmnožovalo by se obyvatelstvo, kdyby nebyly kladeny plodnosti umělé meze. V brzku nejen nestačilo by bohatství přírodní, ale ani prostor světový, aby pojalo všechno lidstvo. Obyvatelná plocha země obnáší dle Filipa Virgiliiho: 131 milionů km². Při sčítání lidu r. 922 napočteno bylo v Číně 45 milionů obyvatel. A tu, kdyby jen dle odhadu Malthusova zdvojnásobilo se lidstvo v době 25 let, což by předkládalo při ideální úmrtnosti 14—21 ‰ a $^1/_{11}$ žen neplodných, na jednu ženu 7—8 porodů, tedy výši dojista dosažitelnou, připadal by po uplynutí 300 let jeden Číňan na 1 m².

Na štěstí, díl vzrůstající prozřetelností rodičů nemusíme se nějakého absolutního přelidnění, jako Malthus, obávat. Může však nicméně čas od času a s ohledem na tu kterou sociální třídu na-

stati přelidnění relativní, které pak nalézá svůj přirozený ventil ve zvětšené úmrtnosti a v emigraci. A oběma zlům je třeba včas čelit.

Se stanoviska panujících tříd je ovšem zcela odůvodněno, že ač samy ukládají si v plození dětí nejpřísnější reservu, doporučují dělnictvu nejhojnější plodnost.

„Od vzniku moderního státu pokládáno ve shodě s časovou tehdy potřebou, zejména po spoustách války třicetileté, hnutí zalidnění za kořen blahobytu a mocí národa: politicky, poněvadž obyvatelstvo poskytovalo státu vojáky; finančně, poněvadž mu dávalo hospodářské prostředky mocenské, daň. Státníci proto požadovali různé formy státní ingerence na zvýšení lidnatosti: osvobození od daní, dokonce i premie na četné rodiny (návrhy, které se dnes opakují ve Francii), zřizování nalezinců, zákazy církevních trestů pro nemanželské matky, usnadnění rozvodů, zkrácení smuteční doby pro vdovce a vdovy, příkazy ženiti se, neb provdávati dorostlé dcery, zákazy vystěhovalectví a lákání cizozemců, zeměpán býval kmotrem každému 12 dítěti; vyskytl se tehdy již plán manželství na zkoušku". (Viz Národohospodářský Obzor, r. XV. — Brentano: Nauka Malthusova a pohyb obyvatelstva za posledních desítiletí.)

Dělnictvo však musí vyhledávati především svého prospěchu třídního. A v tomto případě je vyloženo, že prospěch dělnické třídy — byť byl v odporu s prospěchem tříd panujících, nikoli však společnosti jako celku — je v rozumném omezení počtu dětí.

Nelze sice uznávati stanoviska Malthusova a některých jeho následovníků, jakoby bídné postavení dělnické třídy bylo nezměnitelné a pouhým výsledkem přílišné lidnatosti a nezáviselo od vnitřního ústrojí společnosti. Ale nutno říci, že také četní socialisté oddávají se ilusím, pokud se týče nadměrného bohatství přírodního. Shledáváme se na př. u Bebla s názorem, že nikoli nedostatkem, nýbrž přebytkem potravin trpíme, právě tak jako přebytkem výrobků průmyslových.

Je sice pravda, že „za dnešních poměrů vlastnických a výdělkových nemohou miliony lidí potřebu průmyslových výrobků ukojiti a že strádají miliony lidí nedostatkem nejnutnějších potravin, poněvadž jich nemohou zaplatit – ač potravin je nadbytek" — ale tento nadbytek je ryze relativní, vzhledem k době a místu. Rozmnožení lidských pokolení, ale ne zmenšování jeho, toť dle Bebla úkol, který jménem kultury povinno jest lidstvo splniti. I Adam Smith pokládal hojnou populaci za žádoucí.

Zdá se mi, právě se stanoviska socialistického, příkaz tento nanejvýš povážlivým. Bohatství té které země nestoupá s lidnatostí. To můžeme dnes pozorovat. Ale ani za socialistické organisace společnosti nelze se domnívat, že by vzrůstalo bohatství stejným tempem jako obyvatelstvo; podle přirozených zásad národohospodářských bude tempo to spíše klesat, čím blíže budeme absolutní hranice těžby. A bohatství národa posuzujeme nikoli dle absolutního jeho množství, nýbrž dle toho, jaká část onoho bohatství připadá na každého jedince. Stejně tak při posuzování bohatství té které třídy.

A dále, jako socialisté musíme si zodpovědět otázku: dějou se revoluce snáze, trpí-li chudá třída bídu, či těší-li se poměrnému blahobytu?

Názor o postupující proletarisaci, jako nutném předpokladu sociální revoluce, pokud byl totiž vykládán jako větší zbídačení dělnických mass, byl již dávno v praxi opuštěn. Všechno úsilí moderního proletariátu naopak směřuje k tomu, neodkazovat sociálně utlačovaného dělníka se vším všudy až na dobu po sociálním převratu, nýbrž činit existenci jeho snesitelnější hned, posilovat jeho postavení a činil jej boje schopnějším.

Vezměme ten nejvšeobecnější způsob sociálního boje: stávku. Který ze dvou dělníků bude schopnější, dělník s četnou rodinou, nebo malou, či úplně bezdětný. Vzpomeňte si jen na všechny zjevy, které takovou stávku provází. Otec, který má doma několik dítek bude vždycky reservovanější. Když půjde o přípravy ke stávkové akci, bude brzdou ostatním a ve stávce pak odhodlal-li se k ní přece, podlehne snáze svodům kapitalistovým. Přílišná populace dělnická způsobuje velikou nabídku pracovní síly, a tato opětně podlamuje boj dělnictva za zlepšení jeho postavení. Říkává se někdy, že větší počet dětí pomáhá rozmnožovat blahobyt rodiny. To snad bylo z části pravda, pokud byl silně rozvětven domácí průmysl, který vyssával neobmezeně i školní děti — ale dnes to již neplatí. Děti rozutečou se po světě, jak se naučí sami vydělávat chléb.

Dnes také víme, že přílišná bída je pramenem pouze okamžitých vzpour, které panující třída lehce dovede potlačit a že poměrné zvýšení blahobytu dělnictva připravuje daleko bezpečněji cestu revoluci. Na velké revoluci francouzské vidíme nejzřetelněji, že ona byla, nikoli výsledkem působení filosofů, ale výsledkem hospodářského zmohutnění francouzské buržoasie, která také všechno ovoce z ní dovedla usurpovat pro sebe.

Žel, že právě dělnictvo je si tohoto třídního prospěchu nejméně vědomo a pokud se plodnosti týče, počínalo si co nejneprozřetelněji. Větší plodnost u chudých vrstev obyvatelstva než u zámožných je zjevem všeobecně pozorovaným. Tak již Adam Smith vyjádřil se o tom následovně: „Neplodnost, která jest tak značná u žen vznešeného světa, je nanejvýš řídká mezi ženami na nižším stupni stojících . . . Přepych, který nejspíš podněcuje u krásného pohlaví touhu po požitcích, zdá se neustále oslabovati a často úplně ničiti schopnosti plodivé.“ Smithův omyl spočíval v tom, že umělou neplodnost vykládal neplodností přirozenou.

Plodnost u vrstev zámožných a chudých zdá se býti stále ještě v převráceném poměru k hospodářskému postavení dotyčných tříd — a tím de facto v rozporu s theorií Malthusovou. Neboť nebránil by věru hospodářský nedostatek zámožným vrstvám v tom, aby ony se rozmnožovaly třeba ještě rychleji než zdvojnásobením v 25 letech. Za to dělnictvu nedaří se zajisté tak, aby si mohlo dopřávat dosavadní, pohříchu jediný luxus tak četných rodin.

Číslice, které nám ukazují rozdíl porodů ve vrstvách zámožných a chudých, jsou opravdu povážlivé a měli bychom se nad

nimi zamyslit. Na 1000 žen ve stáří 15—50 let připadalo průměrně ročně v posledních letech v Paříži 80 porodů, v Berlíně 102, v Londýně 109 a ve Vídni 153; přihlédneme-li však zvlášť k jednotlivým třídám, jeví se jim odpovídající počet porodů následovně: V Paříži: třída nejchudší 108, chudá 92, zámožná 72, zámožnější 65, bohatá 53, nejbohatší 34; v Berlíně: třída nejchudších 157, chudá 129, zámožná 114, zámožnější 96, bohatá 63, nejbohatší 47; v Londýně: třída nejchudší 147, chudá 140, zámožná 107, zámožnější 107, bohatá 87, nejbohatší 63; ve Vídni: třída nejchudší 200, chudá 164, zámožná 155, zámožnější 153, bohatá 107, nejbohatší 71. Anebo srovnejte na př. čísla proletářského Žižkova s číslicemi Královských Vinohrad, sídla buržoasie. Na tisíc obyvatel připadá v Žižkově v r. 1907 22·9, manželských porodů živých dětí a 3·48 nemanželských porodů živých dětí; úhrnem tedy 26·39 porodů. Na Královských Vinohradech bylo za tu dobu na tisíc hlav pouze 14·37 manželských a 0·85 nemanželských porodů.

Dělníka četná rodina tíží, ale on nenašel doposud prostředku, kterak by smířil lásku se svým hospodářským postavením. Dělník přivádí na svět nové bytosti, aniž dříve uvažuje, snese-li jeho hospodářský stav nového obtížení. Nutně pak dochází k tomu, že řady dítek proletariátu jsou decimovány přílišnou úmrtností. Dr. Hamburger (viz „Osv. Lidu") konal od r. 1904—1907 šetření mezi dělnickými ženami v tom směru, jak často z nich která rodila. U 1042 zdravých žen napočítal 7400 porodů. Průměrně připadalo na jednu 7 porodů, kdežto průměr u žen majetných obnášel pouze $3^1/_2$. Výsledek pozorování dra Hamburgera byl: 1. Dětí žen dělnických zmírá více než polovina (50·6%) ještě před dosažením věku, kdy se stanou schopnými vydělávati, kdežto u majetných činí ztráty jen 18%, tedy asi jednu pětinu. 2. Čím více dětí v manželství, tím větší jejich úmrtnost; při manželství o 2—3 dětech obnáší úmrtnost $33^1/_3$%, o 5 dětech 40%, o 7 dětech $46^1/_2$%. Není tedy přílišná plodnost než zbytečným mrháním materielních i tělesných sil lidstva — najmě však proletariátu.

Přiznáme-li však lidstvu právo uměle regulovati plodnost, musíme mu také poskytovati možnost poučení. Úkolu tomu chce sloužit hnutí novomalthusianské. Snad i poněkud neoprávněně hnutí toto se tak nazývá, neboť ani v hospodářském odůvodňování nutnosti omezení plodnosti, ani v prostředcích k cíli tomu sloužících, nevychází dnes většina stoupenců prozřetelného plození od Malthuse. Přísných malthusianů snad dnes vůbec není, poněvadž se ukázalo být učení toto v nejednom směru pochybeným. Hlavní omyl Malthusův spočíval v tom, jak správně se vyslovil Rambaud, že znal příliš nedostatečně povahu lidskou a že předpokládal u člověka příliš mnoho síly, aby mohl vzdorovati smyslným žádostem.

Za Malthuse domyslili však problem jiní. Již r. 1822, dvanáct let před smrtí Malthusovou, prohlásil Angličan Francis Palace, morálku zdrželivosti za nedostatečnou a jeden z jeho žáků, Robert

Dale Owen, syn slavného new lanarského experimentátora komunisty, Richarda Owena, napsal knihu: Moral Physiology, v níž jsou probírány prostředky k zamezení velikých rodin. Konečně r. 1877 shromáždila se v Londýně poprvé, za předsednictví Ch. Drysdala, liga novomalthusianů, která přijala za své všechny vědecké vymoženosti k zabránění oplodnění.

Příkladu Anglie následovalo Nizozemí, kde královským dekretem z r. 1895 byl povolen Novomalthusianský spolek, jehož předsedou stal se bývalý ministr. Tato liga pracu'e bez ustání na šíření účinných a neškodných preventivních prostředků mezi lidem, adresujíc se především k ženám, jimž lékaři — mezi nimi dva universitní profesoři a porodní babičky, honorovaní ligou, udílí bezplatné porady ve všech dělnických střediscích. Z 80 týdně v r. 1891 stouply tyto porady na 1480 r. 1899 (Lip. Tay: Prophylaxia Sexualis) V Německu šíří se toto hnutí od r. 1893. Ve Francii je novomalthusiasm velmi starého data a silně rozvětven — třebaže teprve r. 1896 ustavil se v ligu s Paul Robinem v čele a jež vydává nyní časopis „Generation Consciente".

V poslední době státní orgány proti novomalthusiasmu ostře vystupují. Tak na př. ve Francii podnikány jsou proti novomalthusianům obrovské procesy. Vydávání orgánu švýcarské ligy: La vie intime bylo na čas zastaveno a v Holandsku dokonce nyní se jedná o zvlášní zákon na potírání novomalthusianské propagandy. Propaganda tato v některých zemích, zejména ve Francii, pokročila již do té míry, že se někteří obávají, aby nebyla ochromena konkurenční schopnost francouzského národa. Tu stačí však, aby šíření ideí novomalthusianských dělo se souběžně ve všech zemích. A mimo to nezapomínejme, že směrodatnou není tu jen kvantita, množství lidského plémě, nýbrž a z v l á š t ě jeho kvalita.

U nás žili jsme do poslední doby hodně idyllickým životem. Několik nesmělých literárních náběhů k propagandě novomalthusianské úřady ihned potlačily. V poslední době však silně udeřeno na tuto strunu v našich listech a omezení počtu dětí doporučováno jako nutný prostředek sebeobrany proti drahotě.

Jinak ale mezi socialismem a novomalthusiasmem panuje do dnes značné nedorozumění. Domnívám se, že o nic jiného než o n e d o r o z u m ě n í neběží a že jen vedeni snahou, podepříti svou propagandu, někteří theoretikové novomalthusiasmu utíkají se k zrezavělým dnes již zbraním z arsenálu Malthusova. Bylo by absurdním, chtít zúžit celý sociální problem na pouhý problem lidnatosti, jak se o to pokouší dr. G. Drysdale ve své brožuře: Chudoda, její jediná příčina a jediný proti ní prostředek. Ale socilisté nesmí se také od problemu tohoto odvraceti a musí se snažit ve prospěch své třídy vytěžit z něho tolik, kolik se vytěžit dá.

Jak lze mluvit za d n e š n í c h p o m ě r ů o zušlechtění soukromého života dělníkova, když jej příliš četná rodina strhuje stále dolů a jak lze mluvit o osvobození dělníkově, dokud se nedovede osvobodit tam, kde je to jen v jeho moci. Při celé věci nejde

o nic víc, než poskytnout dělnické ženě možnost rozhodovati o svém mateřství, nahradit lidstvo náhody obyvatelstvem chtěným, zrozeným a vychovaným v dobrých podmínkách.

Novomalthusiasmus je pouhý důsledek uvědomění si větší zodpovědnosti při tak důležitém aktu. Všem svým činům věnuje člověčenstvo více rozvahy než plození. Správně řekla na mezinárodním kongresu v Berlíně pí. Bieber-Boehmová: Považujete za zločin, vezme-li se někomu život; nuže já vám pravím: dáti život bytosti lidské, může být ještě hanebnější.

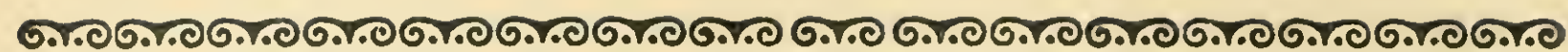
Posuzujeme-li otázku lidnatosti nejen se stanoviska hospodářského, ale i t. zv. raçové hygieny, pochopíme obzvláště smysl těchto slov. Chápete, co znamená na př. přivést na svět tvora se zárodkem nějaké choroby?

Mnoho dětí, přiznává i dr. Vohryzek, jinak odpůrce novomalthusiasmu, jest přece jen výrazem jisté brutality a bezohlednosti mužovy. Žena nevýslovně trpí od prvého dne početí až do slehnutí, stihá jedna bolest druhou a výchova dětí, která nejvíce na jejich bedrách spočívá, pusobí přetěžké starosti a nevyličitelná muka duševní. Emancipace kulturní ženy stala se nutně emancipací od povinností mateřských. Muž, který uznává ženu také za člověka, který má též nárok na radosti života, čili muž, na kterém si žena toto uznání vynutila, podporuje ji nutně v jejich snahách malthusianských, zvláště proto, že vidí v nich i svůj prospěch materielní a není ve svých požitcích — zkracován.

V poslední době velmi rozhodně vystoupil proti omezování počtu dětí, zvláště proti systému jednoho dítěte Petr Rosegger. Prý žádný mor a žádná válka neškodí národu tolik, jako úmyslná neplodnost v manželství. Takoví manželé poškozují svůj národ dvojnásobně a to tím, že jej připravují o možný dorost, a za druhé proto, že kazí tak své jediné dítě.

Podáme Petru Roseggerovi černější pendaut. V Paříži bylo r. 1908 nalezeno 361 pohozených dětí, z nich 22 přímo na ulici; 3224 bylo jich odevzdáno veřejné péči. — Malá, zastrčená novinářská zpráva, která nám mnoho napovídá o osudu dětí, které přišly na svět, aniž to bylo přáním rodičů. A potom to chátrání rodičů, najmě matky!

Jest zřejmo, líčí dr. Norbert Havel v zajímavé jedné úvaze, že mnohá venkovská žena (a což teprve tovární, pozn. aut.) po desítiletém manželství, tedy asi ve 30 letech, jest vysílena, ztahaná, sedřená, rozbitá, nemocná ruina. Její tělo jest vyžité, kostnaté; její záda zakulacená, nahrbená; její ruce dlouhé, hubené, s mozoly ve dlaních jako kámen; její nohy jedna rozšířená žíla; její prsy ploché, vyssáté; její obličej smutný, ustaraný; její vlas suchý, předčasně šedivějící. A pak ty přerůzné choroby ženské, visutý, vytahaný život, bércové vředy, kýly atd. — to vše nám vypravuje o tragice jejího života, o jejích útrapách, o její práci, do níž je zapřažena jako tahoun do žentouru — a toho tahouna musí po jeho práci poklidit, nakrmit, ten tahoun může aspoň večer klidně přežvykovat, odpočívat . . .

A mnohdy taková žena má dáti ještě život novému jedinci!

Navštívila mne jednou podobná žena. Unavena sedla a pláčem, ve který vypukla, zuby jí klapaly a brada se třásla; byla po jedenácté (!) těhotna a přála si, abych ji plodu zbavil. Líto mi bylo se na ni dívati! Tehdy mi napadlo: Nemá taková žena právo sama o tomto svém stavu rozhodovat v zájmu svém, v zájmu dítěte dosud nenarozeného? Kdo ji smí, kdo se opovažuje ji nutit, aby zase rodila, aby sebe samu obětovala, aby zrodila dítě, které jen jí bude břemenem, které slábo a chorobno v existenčním zápasu nikdy neobstojí? Není takové a tolikáté těhotenství štvaním tvora? Filantropové, hlavy dohromady! .... U nás však místo filantropů dávají dohromady hlavy moralisté a pokrytecky kroutí očima, i prstem po vás ukazují, jakmile nějakou choulostivější otázku veřejně protřepáváte. Ale na to netřeba bráti zřetele. Vždyť už ve starověku nečinili si žádných skrupulí s odklizováním nepohodlných dětí a sám Aristoteles doporučoval, aby počet dětí byl úměrný bohatství. A nebojme se výtky nemravnosti. Pamatuji, co řekl o mravnosti Anatole France: Nazýváme nemravností každou mravnost, která není mravností naší. Všichni, kdož přinesli na svět trochu nového dobra, sklidili opovržení ctihodných lidí.

Buďte prozřetelní, toť jediná výzva, kterou bych měl k dělníkům. Dojde-li kdo k prozřetelnosti cestou t. zv. mravní zdrželivosti, že to jeho věcí. Pro mne je však stejně mravným i ten, kdo prozřetelnosti dosáhne prostředky umělými. Jsem přesvědčen, že jen tato cesta vede k zamezení horším sociálním zlům, dnes silně se vzmahajícím — oddalování sňatků a s tím související prostituci. A ještě jedno budiž připomenuto: Novomalthusiasm nestojí a priori proti množení obyvatelstva. Zdůrazňuje jen, aby se to dálo za lepších podmínek. Čím správnější bude stát provozovat hospodářskou politiku, tím méně naň budou důsledky novomalthusiasmu doléhat.

GUSTAV WINTER:

Sabotáž.

O SABOTÁŽI jako prostředku třídního boje mluvilo a psalo se poslední leta hlavně ve Francii a v Italii velice mnoho. Rakouský proletariát jí sice v třídním zápase nepřikládá daleko toho významu jako francouzští syndikalisté a rozdílnost sociálních podmínek už sama sebou to vylučuje, nicméně nebude snad neužitečno seznámiti českou dělnickou veřejnost s tímto zajímavým zjevem ze západoevropského sociálního života.

Celá theorie sabotáže jest obsažena v hesle: za špatný plat špatná práce. Theoretici sabotáže vycházejí z toho, že kapitalista považuje lidskou práci za zboží. V sociálním životě jde o zákon nabídky a poptávky, při čemž kapitalista se snaží dostati toto zboží za ceny co nejnižší, ale nepožaduje za to kvantum práce úměrné s výškou placené mzdy, nýbrž jak praví Pouget, „nezávisle

od výšky mzdy kapitalisté žádají vůbec maximum práce, které může dělník poskytnout: činí si nároky ne na množství práce, ekvivalentní obnosu, který platí, nýbrž na veškerou pracovní sílu dělníkovu, žádají celého dělníka. Zapomínají při tom, že tato pracovní síla je část bytosti myslící, schopné vůle, odporu a revolty".

Dělník naproti tomu usiluje instinktivně o to, aby množství jeho práce odpovídalo co nejvíce mzdě, kterou dostává. Odtud konflikty mezi zaměstnavatelem a zaměstnaným, mezi nimiž nikdy nemůže být uzavřena přesná smlouva v pravém slova smyslu. „Smlouva předpokládá rovnost obou kontrahentů s plnou svobodou jednání a představuje pro obě smluvní strany skutečný osobní prospěch v přítomnosti i budoucnosti. Když však dělník nabídne své ruce zaměstnavateli, oba kontrahenti nejsou si naprosto rovni. Dělník hnaný nutností pojistiti svůj zítřek, nemá volnost jednání, jíž se těší jeho najímatel. Kromě toho výhoda, které požívá z pronajímání své práce, jest jen okamžitá, neboť nezřídka risiko jeho zaměstnání ohrožuje jeho zdraví a budoucnost. Pracovní smlouva je zkrátka smlouva jednostranná, výhodná jen pro jednoho kontrahenta; nejde tu o mír, nýbrž o dočasné příměří obou nepřátelských stran.

Třídní rozdíly způsobují i rozdíly v morálním nazírání. Pro proletariát, usuzují theoretici sabotáže, není naprosto směrodatným, považuje-li měšťácká morálka zahálku za hřích a práci za ctnost, už proto ne, že tímto měřítkem mravním měšťáci odsuzují pouze zahálku proletariátu, nikoli svou. Občasné deklamace o dělnické píli a zdatnosti jsou jen chatrný plášť třídní morálky a pomůcka k oblouzení dělníka zalichocením jeho marnivosti a chloubě z toho jediného, co má.

Zajímavější a mnohem poučnější než theorie jest praxe sabotáže, z níž už dnes lze vypozorovat na kolik lze v ní vidět onen všelék třídního boje, za který jest sabotáž mnohdy vyhlašována. Soustavných informací o dějinách sabotáže je těžko nabýt; ročníky francouzských dělnických listů, vlastně ne dosti přístupných, poskytují hojnost nezpracovaného materiálu. Jedinou delší prací, výhradně sabotáži věnovanou jest citovaný zde už spisek Pougetův. (Emile Pouget: Le sabotage. Bibliothéque du mouvement prolétarien XIII. Paris.) Spisek ten není a nechce být objektivní studií o sabotáži, nýbrž propagační brožurou a některé jeho závěry nutno přijímat jen s reservou; ale shrnuje stručně historii sabotáže z pramenů Pougetovi snadno dostupných a v tom spočívá jeho relativní cena. Sabotáží na drahách specielně se obírá dnes hodně známá brožura Renaultova „Le syndicalisme dans les chemins de fer". (Syndikalism na železnicích.)

Slovo „sabotáž" samo ve svém dnešním smyslu je docela mladé a do spisovné řeči z argotu přešlo teprve nedávno. Je odvozeno od slova „sabot", znamenajícího jednak kopyto, jednak dřevák, a znamená dnes práci úmyslně špatně prováděnou nebo překážení práci vůbec. V tomto nejširším pojetí není sabotáž novinkou a existovala dávno před tím, než se jí dostalo dnešního jejího titulu.

Zajímavý doklad takové sabotáže skoro před sto lety cituje Pouget z románu Balzacova „La maison Nucingen“, kde se dotýká autor krvavých bouří dělníků v hedvábnických továrnách lyonských roku 1831. Dělníci, nemohouce žádným prostředkem přiměti zaměstnavatele k ústupnosti, ničili hedvábí, namočivše před prací prsty do oleje. O padesát let později provedli sabotáž pařížští telegrafisté, domáhající se marně zvýšení platu za noční práci přes čas. Po pět dní byla Paříž bez telegrafického spojení a marně se snažili odborníci odkrýt příčinu, proč telegraf nefunguje. Po pěti dnech byla mzdová záležitost urovnána ve prospěch sabotujících a druhý den telegrafické spojení bylo zase v nejlepším pořádku.

Dříve než ve Francii pěstována byla sabotáž dělnictvem anglickým systematicky v třídním boji. Nazývá se v Anglii Ca' Canny nebo Go Canny a hraje v dějinách mzdového hnutí anglického proletariátu dosti značnou roli. Jak angličtí dělníci vůbec na věc nahlíží, lze poznat z několika vět, vytržených z anglického letáku z roku 1895, jenž je v brožuře Pougetově otištěn:

„Chcete-li koupit klobouk, jenž má cenu pět franků, musíte zaplatit pět franků.

Chcete-li platit jen čtyři franky, musíte se spokojit kloboukem horší jakosti.

Klobouk je zboží.

Zaměstnavatelé prohlašují, že práce a schopnost jsou prostě zboží jako klobouky a košile. Je-li práce a schopnost zboží, majitelé jeho mají právo prodávat svou práci a schopnost právě tak, jak kloboučník prodává klobouk.

Za cenu nižší dostanete horší výrobek. Plaťte dělníku dobrou mzdu a on vám dodá co nejlepší práci a schopnost. Plaťte dělníkovi nedostatečnou mzdu a pak nemáte práva žádati lepší jakost a větší množství práce, jako nemáte práva žádat pětifrankový klobouk za fr. 2·50.“

Širšího významu nabyla však sabotáž teprve roku 1895 ve Francii. Šlo tehdy o boj železničního syndikátu proti projektu zákona Merlin—Trarieux, jímž mělo být železničním zřízencům urváno právo spolčovat se v syndikát. Tehdy prohlásil sekretář železničního syndikátu Guérard, že za žádnou cenu si šeminoti nedají vzít spolčovací svobodu a že v případě potřeby sáhnou k účinnému prostředku, při čemž se zmínil o jisté látce, jíž stačí nepatrné množství za dva sous k tomu, aby byla lokomotiva učiněna nezpůsobilou k užívání.

Slova ta byla mnohem spíše vypočítána na efekt, než aby byla obsahovala vážně míněnou hrozbu, a efektu bylo plně dosaženo. Na obou stranách. Stropen veliký hluk v měšťáckých žurnálech a na druhé straně získána pozornost francouzského proletariátu k sabotáži. Od té doby měly dělnické kongresy často příležitost zabývat se jí. Roku 1897 konán sjezd konfederace práce v Toulouse a prefekt seinský de Selves nedal dovolenou delegátům syndikátu městského dělnictva. Kongres přirozeně se zabýval tímto projevem třídní zášti a Pouget navrhoval tuto resoluci:

„Kongres uznávaje, že je zbytečno kárati vládu, vyzývá městské dělníky, aby způsobili za sto tisíc franků škody ve službách města Paříže."

Resoluce Pougetova byla ovšem zamítnuta a Pouget se ve své brožuře přiznává, že byla „úmyslně přehnána za tím účelem, aby vhodně připravila kongres k jednání o sabotáži, jež tvořilo jeden bod sjezdového jednání. Prostředek poněkud zvláštní, uvážíme-li, kolikrát byl za tato neprozřetelná slova jednotlivce volán celý francouzský proletariát k zodpovědnosti. Jinak však sjezd v Toulouse znamenal veliké vítězství sabotistů, přijav nadšeně resoluci komise pro boykot a sabotáž, kde se sabotáž doporučuje. Z obšírné resoluce budiž zde uveden poslední odstavec:

„V boykotu a jeho nutném doplňku sabotáži máme účinnou zbraň, která v den, kdy dělníci budou dosti silni k úplnému osvobození, dovolí nám čeliti vykořisťování, jehož jsme oběti. Nechť to vědí kapitalisté: dělník nebude respektovat stroj než v den, kdy se stroj stane jeho přítelem, jenž zkracuje práci, místo co by byl, jako dnes, jeho nepřítelem, zlodějem chleba, vrahem dělníků."

K tomu přijata na konec krátká resoluce zásadní:

„Pokaždé, když vznikne spor mezi zaměstnavateli a dělníky . . . v případě, že stávka by se nezdála umožniti výsledek, jehož si dělníci přejí, ať užijí boykotu nebo sabotáže — nebo obojího zároveň — řídíce se pokyny, které jsme právě vyložili."

Všechny resoluce sabotáže se týkající přijaty kongresem jednohlasně. Rovněž sjezd syndikátů v Rennes roku 1898 měl sabotáž na denním pořádku. Z resoluce tehdy přijaté stojí několik vět za zmínku:

„Komise důtklivě upozorňuje, že sabotáž není nic nového; kapitalisté ji praktikují, kdykoli jim prospívá; co jest jejich utrhování na mzdách, ne-li sabotování proletářských žaludků? Bylo by si přáti, aby si dělníci uvědomili, že sabotáž může být pro ně užitečnou zbraní pro strach, který nažene zaměstnavatelům v den, kdy poznají, že se mají co báti vědomého provádění sabotáže."

A ještě jednou vzbudila otázka sabotáže ohlas na sjezdu, to na pařížském kongresu syndikátním roku 1900. Tehdy už nešlo o nadšené přijímání resolucí, nýbrž o debatu, v níž se odpůrci sabotáže nebáli pronést před většinou, jež s nimi nesouhlasila, své námitky. Zpravodaj komise, jež se sabotáží zabývala, sám sabotáži nepřál, ale přes to resoluce pro sabotáž byla přijata stosedmnácti hlasy proti sedmdesátišesti. A tak sabotáž, několika kongresy aprobovaná, zaujala definitivně své místo ve francouzském dělnickém hnutí, vtiskujíc mu namnoze svůj ráz.

Pokud se provádění sabotáže týče, nelze uvádět všeobecně platných maxim a v resolucích i článcích k sabotáži vyzývajících vždy se na konec svěřuje provedení individualitě dělníkově a okolnostem. Právem bývá srovnávána sabotáž s drobnou válkou: „Dělník, nemoha zasáhnouti svého protivníka z předu, hledí ho napadnouti se strany útoče na jeho citlivé místo — na pokladnu." (Pouget, Le sabotage 32.) Hlavní zásadou při tom jest, nepoškodit konsu-

menta, nýbrž vždy jen zaměstnavatele, nemá-li se veřejné mínění obrátit proti požadavkům dělnictva. Kapitalistický tisk ovšem snaží se vždy poplašnými zprávami ustrašené obyvatelstvo proti dělnictvu popudit. Tak se stalo, že byla před několika lety šířena tendenční pověst, že pekařští dělníci dávají při práci kusy skla do pečiva. Jindy musil se syndikát lékárnických příručí veřejně bránit proti nařčení, že jeden jeho příslušník míchal v úmyslu sabotáže do léků prudké jedy. Nepodstatnost takových zpráv jest ovšem očividná. I pekaři i lékárničtí příručí našli by zajisté v případě potřeby mnoho prostředků, které by je neuváděly do konfliktu se zákony.

Lze-li v některých případech těžko se vyvarovati poškození konsumenta, znamená v některých okolnostech pro něho sabotáž výhodu. Jde tu o zvláštní druh sabotáže, tak zvanou „methodu otevřených úst" (méthode de la bouche ouverte). Několik příkladů ozřejmí zřetelně tento ne nepřípadný titul.

Prvního června 1908 oznámil kuchař v jednom lidovém restaurantu pařížském svému zaměstnavateli, že maso, jež má upravit, je tak zkaženo, že jeho požití by bylo nebezpečno obecenstvu; zaměstnavatel žádal, aby přes to maso upravil, což dělník odepřel. Za to dostal výpověď a ocitnuv se na černé listině, nemohl dostat v žádném restaurantu místa. Přišel-li do zaměstnavatelského syndikátu, předseda syndikátu mu řekl, že dělníkovi nebylo zhola nic do toho, bylo-li maso zkaženo; od té chvíle, kdy dostává mzdu, má jedinou povinnost poslouchat a revoltovav proti zaměstnavateli, nemůže na nějaké postavení reflektovat. Syndikát kuchařů se ujal svého člena a dlouhým provoláním k pařížskému obyvatelstvu odhalil všechny zlořády, které jsou v restaurantech páchány na úkor konsumentova zdraví. Proklamace, z níž některé výňatky Pouget ve svém spise uvádí, je velice zajímavá a dle všeho nebyla by akutní pouze pro Pařížany.

K podobnému kroku byli donuceni kupečtí příručí, kteří plakáty prozrazovali publiku všechny triky, jimiž jejich zaměstnavatelé bezbranného, nevědomého konsumenta podvádějí. Touže methodou pohrozili také svým patronům úředníci burs a bankovních závodů.

Konečně do oboru sabotáže spadají i zjevy, jež si dnes bere francouzská vláda za záminku k brutálnímu svému postupu proti organisovanému proletariátu, jako trhání telegrafických a telefonických drátů, poškozování strojů atd., zjevy, kterých většina francouzského dělnictva neschvaluje a jež, nezpůsobivše téměř žádné škody vládnoucímu režimu, poškodily značně dnešní postavení proletariátu ve Francii.

Pouget i ostatní, kdož se ve Francii sabotáží zabývají, zahrnují pod tento pojem i onen způsob sociálního boje, který je u nás dobře znám pod názvem pasivní resistence, ve Francii pak sluje obstrukcionismem. Konečný cíl — zlepšení sociálních poměrů zápasícího dělnictva — je ovšem stejný, ale týž cíl sleduje samozřejmě každý sociální konflikt, ať se jeví pod formou jakoukoli. Ráz pasivní resistence nemá, tuším, se sabotáží nic společného a

vůdčí její idea — úzkostlivé dodržování platných zákonů a předpisů — se liší diametrálně od theoretického podkladu sabotáže. Že ovšem konečný následek, znesnadnění, ba snad znemožnění dopravy, je stejný u obou prostředků, je ovšem pravda Rozdíly obou systémů se jeví však nejlépe ve výsledcích: Kdežto sabotáž ve větším měřítku dosud vždy ztroskotala, zaznamenává pasivní resistence hlavně v Rakousku úspěchy všeho respektu hodné.

Zbývá několik slov kritiky. Je obsažena už v předcházející větě. Hubené výsledky sabotáže neodpovídají velikým nadějím a velikým slovům, jimiž se jí dělá reklama, o škodách, které proletariátu způsobila, ani nemluvě. Je zajímavo pozorovat pak, jak časem čím dále tím více použití sabotáže končí bezúspěšně. Jde tu, tuším, o motiv psychologický. Jeť sabotáž z prostředků, které nepůsobí ani tak svou skutečnou silou jako strachem, který nahánějí kapitalistům a tím je nutí k ústupnosti. Prostředky takové osvědčují se však jen na poprvé, jejich novost a neobvyklost jim pomáhá k vítězství, jež svou rychlostí a snadností tolik svádí. Časté použití ovšem samo sebou činí podobnou methodu méně obávanou a méně účinnou. Tento osud stihl přece ve Francii a v Italii vedle sabotáže také generální stávku. Bezúspěšnost sabotáže nemohla být dokumentována zřejměji a bohužel osudněji než v poslední loňské všeobecné stávce železniční ve Francii, jejíž průběh a konec má jistě ještě každý v dobré paměti.

Ojedinělé pokusy sabotáže — bylo jich celkem málo, ale stačily, aby poštvaly proti stávkujícím veřejné mínění — nejen že stávce nepomohly, nýbrž byly snad hlavním důvodem jejího neúspěchu. Neustálé propagování sabotáže mělo za následek předně uvolnění stávkové organisace. Z povahy sabotáže plyne samo sebou, že přenáší valnou část aktivity na jednotlivce, a zatlačuje význam kolektivní organisace; aniž by kdo chtěl podceňovat velikou úlohu, jež v kterémkoli sociálním konfliktu připadá každému individuu, nelze přece neviděti, že jsou to veliké, silné a disciplinované organisace odborové, jimž připadá v takovém konfliktu hlavní slovo a ovšem hlavní zodpovědnost. Bylo smutno pozorovat, jak v kritické době pokyny a výstrahy stávkového komitétu byly co chvíli křižovány činy, jež hned tam, hned onde podnikal jednotlivec nebo místní skupiny na vlastní pěst. Podnícení osobní podnikavosti, jímž se honosí doktrináři sabotáže, je snad skutečné; že tím však nepoměrně zvyšují nezodpovědnost a roztříštěnost každé bojovné akce, o tom moudře pomlčují.

Neblahé následky sabotáže jeví se však i jinde. Jak už v tomto článku uvedeno, jest každý pokus sabotáže vítanou záminkou rozhodujícím kruhům k omezování dělnických bez toho nepatrných možností vývozových. Co se děje dnes ve Francii, může býti ledovou sprchou na hlavy všech rozehřátých nadšenců. Sabotáž to jest, v jejímž jménu se dnes zákonem celé řadě dělnických odborů bere právo na stávku, omezuje se moc syndikátů a vrhá dělnictvo o několik desetiletí nazad. Sabotáž to jest, jež straší ve všech vládních a kapitalistických žurnálech, děsíc indiferentní vrstvy občan-

stva a činíc je na dlouho zapřisáhlými odpůrci každé dalekosáhlejší sociální reformy.

Ve vývoji emancipačního hnutí proletariátu sabotáž jistě velikou a rozhodující úlohu hrát nebude. I když vezmeme zřetel na všechny rozdíly, plynoucí ze staletých tradic a národního charakteru — a čeští dělníci jistě budou poslední, kteří by důležitost těchto nepodcenitelných činitelů chtěli neuznávat – i když všechny ty rozdíly připustíme, neuvěříme, že by v západorománských zemích přispěla někdy sabotáž podstatněji k osvodození proletariátu, o ostatní Evropě ani nemluvě. V ojedinělých případech snad tu a tam zaznamená vítězství; v drobném boji hospodářském některé způsoby proletářské obrany, jež se dnes pod moderní vignetu sabotáže zahrnují, zajisté někdy rozhodnou zápas ve prospěch proletariátu; budiž tu znovu upozorněno na „methodu otevřených úst", jež nenutíc dělnictvo vystoupit z mezí zákonnosti a získávajíc mu nad to sympatie veškerého obyvatelstva, může se dle okolností dobře osvědčit. To je ale také vše. Systém ze sabotáže nebude nikdy utvořen. Její theorie je jednostranná, v praxi většinou neproveditelná, její historie střízlivěji uvažujícího ducha neláká k následování. Tři mohutné motory sociálního vývoje — organisace politická, odborová a hospodářská — budou i nadále rozhodujícími činiteli ve velikých výbojných i obranných akcích proletariátu a ony to budou, jež dovedou jeho boj ke konečnému vítězství.

KAREL PERGLER:

Vláda komisí v amerických městech.

ANGLICKÝ spisovatel Bryce ve známém svém díle „The American Commonwealth" prohlašuje za nejstinnější stránku amerického veřejného života způsob, jakým jest vedena správa měst.

Američané sami uznávají, že jejich městské hospodářství jest hanebně vedeno, a to jest tajemství tak mnohého reformního hnutí, na něž americká města jsou tak bohata, ale jež až dosud nikde se nesetkala s trvalým úspěchem. Nejnovějším pokusem o vyčistění Augiášových chlévů, jimž zhusta se říká radnice, jest v poslední době zaváděná vláda komisí ve městech.

Vznik hnutí, směřujícího k zavedení vlády komisí v městech, datuje se od roku 1901, kdy zákonodárna státu Texas (pravomoc a samospráva amerických měst závisí na zákonodárných sborech států) povolila městu Galveston výsadní listinu (charter), zavádějící správu komise místo někdejší městské rady. Galveston tehdy nacházel se v zoufalé situaci: Bylo to po veliké povodni, zničivší skoro celé město, kdy bylo třeba rychlých, energických kroků k ochraně obyvatelstva, ale kdy se také město nacházelo v rukou korupční kliky, která povodně a jí způsobené zhouby chtěla použíti k napěchování vlastních kapes. Zavedení vlády komise bylo

tedy v Galvestonu krokem ze zoufalství; komise byla jakousi formou diktatury, která z chaosu měla přivoditi pořádek.

Galveston však se svou novou formou městské správy nezůstal osamocen. Jeho příklad následován v celé řadě států a měst, takže vláda komisí stává se čistě americkým typem městské administrace, která zasluhuje pozornosti a úvahy už proto, že mnozí od ní očekávají vymanění se americké samosprávy ze jha korupčních klik.

Zákonodárny států Oklahomy, Jižní jakož i Severní Dakoty, Texasu, Illinois, Iowy, Kansasu a Idaha přijaly už zákony, umožňující přijetí komisařské formy administrace městům ve státech těch.

Stoupenci nové té methody městské správy prohlašují, že jejím účelem jest: 1. Zamezení t. zv. stranické politiky v městech a o volbách do městských úřadů; 2. zjednodušení městské administrativy; 3. zrušení t. zv. wardního systému, t. j. odstranění zastoupení v městské radě určitých městských obvodů; 4. správné a přesné vedení finančních záležitostí města; 5. přesné zjištění zodpovědnosti každého městského funkcionáře a znemožnění dosavadní prakse městských úředníků, kteří v případě neschopného nebo nesprávného vedení městských záležitostí svalují zodpovědnost s jednoho departementu na druhý, s jednoho jednotlivce na druhého, takže na konec zhusta nelze se dopátrati, kdo vlastně jest zodpovědným za ten či onen přemet, které nejsou v amerických městech nijak řídkým zjevem.

Toho všeho má se dosáhnouti správou sboru komisařů, obyčejně pěti, kteří řídí a ovládají všechny obory městské správy a také jsou za správu každého jednotlivého odboru zodpovědni.

Galvestonská výsadní listina soustřeďuje všechny městské funkce v ruce pěti komisařů, kteří jmenují všechny podřízené úředníky. Komisaři jsou voleni veškerým obyvatelstvem, ne dle určitých obvodů; členem komise může býti zvolen kterýkoliv občan, dosáhnuvší pětadvaceti let. Předseda komise, zvaný mayorem (měšťanosta), jest volen zvlášť.

Každému z komisařů jest přidělen určitý odbor městské správy. Tak na př. jednomu se přikáže správa ulic a veřejných prací, druhému odbor požární a policejní, třetímu vodárna a kanalisace, čtvrtému finance. Měšťanostovi určitý odbor přikázán není. Těchto pět mužů pak rozhoduje v každém ohledu o správě města. Mohou také úřadu zbavit kteréhokoliv městského úředníka, ač ovšem po náležitém slyšení.

Městský rozpočet připravuje komise předem na celý rok a činí tak na základě odhadů jednotlivých členů o potřebách jejich departementů. Správa městských financí jest výsadní listinou pečlivě předepsána. Žádný městský úředník nesmí býti interesován na předmětech smluv, je-li město jedním z kontrahentů. Smlouvy na městské dodávky uzavírají se cestou nabídek, jakmile jde o sumu pěti set dolarů nebo více. Předseda komise musí každých šest měsíců podat státnímu účetnímu zevrubnou zprávu o všech městských

finančních transakcích. Plat měšťanosty činí dva tisíce dolarů ročně; služné ostatních komisařů jest dvanáct set ročně.

Všechna města v Texasu, spravovaná komisemi, odstranila tak zv. wardní systém, t. j. členové komise nejsou voleni za jednotlivé okrsky, nazývané v Americe wardami (wards), nýbrž o členech komise rozhoduje většina voličstva celého města. V některých městech se vyskytují ještě jiná reakcionářská opatření. Tak na př. v Houston jsou volitelnými jedině majitelé realit, a měšťanosta jmenuje všechny podřízené úředníky, jichž jmenování však podléhá schválení ostatních členů komise.

Všude v Texasu jest také zavedeno referendum, k němuž může dojíti na žádost 500 voličů o kterékoliv městem udílené koncesi anebo městské dodávce. Sbor komisařů má právo regulovati sazby všech dopravních společností, jakož i jiných podniků, k jichž existenci jest třeba městské koncese. Komisaři po dobu své úřední lhůty nemohou přijmouti žádný jiný veřejný úřad; rovněž nesmějí býti interesováni na předmětu jakékoliv smlouvy, při níž jedním z kontrahentů jest město, okres nebo stát; každý takový kontrakt jest neplatný a ustanovení to porušivší člen může býti zbaven úřadu.

V celku se výsadní listiny texasských měst liší jen v podrobnostech. Ale právě z těch zdánlivých nepatrností často vykukuje čertovo kopýtko reakce, sloužící buržoasii. Tak na příklad v Dallas městského účetního jmenují — presidenti bank! V Greenville městské pokladnictví připadne tomu, kdo za ně nejvíce nabídne — tedy zcela obyčejná dražba.

Mimo Texas jest komisařský system městské správy snad nejvíce rozšířen v Iowě. Systém iowský jest poučnější, protože jednotnější než texasský, neboť v Texasu není jednotného zákona pro města správu komisařů žádající a každé město musí státní zákonodárnu zvlášť požádat o výsadní listinu, kdežto Iowa roku 1907 přijala zákon umožňující obcím, čítajícím více než 25.000 obyvatelstva, přijmutí komisařského zřízení jednoduchým hlasováním občanstva.

Dle iowského plánu komisaři jsou voleni každé dva roky. O kandidátech se rozhoduje v tak zv. nestranných předvolbách. V Americe totiž v celé řadě států členstvo politických stran, které jsou zákonem uznávanými institucemi, rozhoduje — alespoň v theorii — o kandidatuře toho nebo onoho uchazeče o úřad, t. j. určuje, má-li býti oficielním kandidátem strany nebo ne. Iowské zřízení zavádí v městech předvolby nestranné — v žargonu měšťáckých reformátorů. Ve městech přijavších zřízení komisařské konají se v určitou dobu před pravidelnými volbami měšťanosty a ostatních čtyř členů komise předvolby, o nichž o t. zv. nominaci za toho neb onoho funkcionáře může se ucházeti každý, kdo obdržel doporučení 25 procent voličstva, projevené podpisem patřičné petice. Taková nominace jest jmenováním kandidátů k pravidelným volbám, a těmito kandidáty na úřad měšťanosty jsou dva z uchazečů, kteří o předvolbách obdrželi největší počet hlasů; na místa ostat-

ních čtyř komisařů může pak o hlavn ch volbách kandidovati jen těch osm aspirantů, kteří co do počtu hlasů o předvolbách stáli nejvýše.

Zákonem iowským zavádí se v městské správě pět departementů: 1. Veřejných záležitostí, nad nímž vede dozor měšťanosta; 2. účtů a financí; 3. veřejné bezpečnosti; 4. ulic a veřejných prací; 5. parků a veřejného majetku. Sbor komisařů hned po svém ustavení přidělí každému členu kromě měšťanosty určitý odbor, za jehož správu týž pak jest zodpovědným.

Každý návrh podaný ve sboru komisařů musí býti vytisknut a veřejnosti předložen k prohlédnutí sedm dní před jeho schválením a v platnost nevejde až po uplynutí desíti dnů po jeho příznivém odhlasování sborem. Jestliže během těchto desíti dnů 25 procent voličstva podepíše petici, žádající o návrhu referendum občanstva, musí týž býti předložen voličstvu ke schválení nebo zamítnutí. Kdykoliv jde o koncesi jakémukoliv veřejnému podniku, jakým jest na příklad elektrárna, plynárna, pouliční dráha a p., nevejde tato vůbec v platnost bez schválení většiny voličstva, jemuž musí býti předložen k rozhodnutí v každém případě.

Městští funkcionáři a zřízenci nesmí býti interesováni přímo ani nepřímo v podnicích městem koncesovaných. Veškerá městská akta musí býti veřejnosti přístupna, a každý měsíc musí býti sborem komisařů uveřejněn úplný přehled vydání a příjmu.

Dožaduje-li se toho 25 procent voličstva, musí se kterýkoliv komisař podrobiti opětné volbě, t. j. může býti úřadu zbaven. Rovněž o iniciativu voličstva jest postaráno, a voličstvo může kdykoliv sbor komisařů donutit k přijmutí té neb oné potřebné ordinance (městský předpis nebo zákon). Žádá li si toho 25 procent voličstva, komisaři musí se na žádané ordinanci usnésti, nebo předložiti ji k odhlasování voličstvu.

V Idahu jsou ovládána komisemi dvě města. Lewiston a Boise. Lewistonský charter (výsadní listina) stanoví počet komisařů na šest vedle mayora (měšťanosty), který jest předsedou komise. Městští funkcionáři mohou býti odvoláni jako v Iowe, a o referendum jest také postaráno. Koncese městem poskytnuté jsou platny jen na 25 let a musí býti předloženy občanstvu ku schválení, žádá-li toho 300 voličů; po 25 letech může město převzíti majetek kterékoliv koncese požívající společnosti za náhradu skutečné ceny jejího movitého a nemovitého majetku.

Charter města Boise se neliší od výsadní listiny lewistonské až na ustanovení, že o volbách kandidáti nesmějí býti seskupeni dle politických stran: Prý se má hlasovat pro nejlepší a nejschopnější lidi, ne dle politických stran.

V ostatních státech, kde nejnovější americká municipální reforma jest už v platnosti, jsou ustanovení výsadních listin a zákonů je regulujících podobna pravidlům svrchu vylíčeným. Nám jedná se jen o typy, a proto není třeba dalšími podrobnostmi se zabývati. Dlužno jen ještě poznamenati, že dnes jest ve Spojených Státech na sto měst, spravovaných komisemi.

Systém obecní správy, spočívající v rukou několika jednotlivců, tvořících t. zv. komise, jest teprve v počátečním stadiu, a nelze o něm dosud pronésti pevného úsudku, tím méně lze jej paušálně schvalovati nebo odsuzovati.

Správa komisí není všude stejna, aniž jsou jednotna ustanovení zákonů, systém ten regulující, ale přes to lze už dnes vytknouti některé nejvýznačnější stránky téměř všem městům, komisemi spravovaným, společné. Společné rysy ty jsou: Tak zvané nestranné volby a předvolby, směřující k znemožnění činnosti politických stran v městských záležitostech, zrušení representace jednotlivých městských okrsků a naprostá suverenita většiny, která jest ještě zdůrazněna tím, že v rozhodujících volbách kandidovati mohou na každý úřad jen dva kandidáti; iniciativa, referendum, nutnost schválení důležitějších kroků hlasováním voličstva a veřejné, tajemnůstkářství postrádající vedení městských záležitostí.

Jest zřejmo, že mnohé stránky zákonů, komisařské zřízení dovolujících, jakož i výsadních listin měst nadaných značnější mírou samosprávy, jsou nezbytně sympatickými každému demokraticky smýšlejícímu člověku. To platí jmenovitě o referendu, iniciativě a právu na odvolání nevyhovujících a zájmům lidu se zpronevěřivších úředníků a funkcionářů. Rovněž lze vítati každý pokus o odstranění tajemnůstkářství v městské správě.

Zachraňují naznačené světlejší stránky celý systém? Nezachraňují, protože se systémem tím nejsou nerozlučně spjaty a protože mohly by existovati i ve zřízení lépe odpovídajícím požadavkům skutečné demokracie.

V prvé řadě dlužno vytknouti, že „commission plan“ téměř všude slučuje moc výkonnou a zákonodárnou. Není jistě třeba zvlášť dokazovati, že funkce administrativní a zákonodárné jsou zcela rozdílny, a že zákonodárnou moc lze nejlépe svěřiti representativnímu lidovému sboru, skládajícímu se ze zástupců různých městských okrsků. Toť jediná skutečně demokratická methoda.

Zastupitelství jednotlivých okrsků jest mnohem demokratičtější než naprostá a neobmezená vláda majority, jak se s ní shledáváme ve většině měst komisemi spravovaných. Jsou-li ve správě města representovány jednotlivé okrsky, dochází také zastoupení menšina; nelze také přehlížeti, že zástupci určitých okrsků přinášejí do městského zákonodárného sboru dobrou znalost potřeb jednotlivých částí města a tužeb lidu v nich bydlících, jinými slovy, jsou lidu bližší.

Rozhodně pak dlužno zavrhnouti pokus o smazání demarkační linie mezi politickými stranami, tedy pokus, s nímž se setkáváme téměř v každém městě, systém komisařský zavádějící.

Američtí měšťáčtí reformátoři dovolávají se v posledních letech velmi hlasitě zmíněných už nestranných voleb obecních. Jest to u nich pochopitelné, neboť mezi kapitalistickými politickými stranami v Americe není valného rozdílu. Jest však naprostou pošetilostí, domnívati se, že korupci v amerických městech nutno při-

čísti uplatňování se politických stran v obecních záležitostech, a ještě větší pošetilostí jest, praví-li se, že všechna ta korupce zmizí s odstraněním stranických zápasů o městské úřady.

Základní příčinou korupce v obcích, tak jako všude jinde, est společenské zřízení, v němž v Americe žijeme, hospodaření v něm převládající a morálka na něm zbudovaná, morálka, dle níž vliv jednotlivce a jeho postavení ve světě určuje velikost a obsah jeho tobolky.

V obecních volbách, tak jako při každé jiné příležitosti, dlužno tedy pečovati o umožnění projevu odporu proti kapitalismu a všem jeho důsledkům, a to lze učiniti jedině prostřednictvím politických stran.

V Galvestonu v první době svého působení byla komise formou diktatury. V celé řadě jiných měst sáhnuto ku komisařskému systému, protože občanstvo nevědělo, jak vybřednouti z bahna radniční korupce a konečně dospělo k názoru, že korupce se zbaví, skoncentruje-li veškerou výkonnou moc v ruce několika jednotlivců. Tedy zase druh diktatury — jiné pomoci měšťáčtí reformátoři neznali! Ale není nebezpečna právě ta tendence, směřující ku svěření veškeré moci v obci několika jednotlivcům — není nebezpečna přes to, že tito jednotlivci jsou voleni? Není-li od diktatury jednotlivců jenom krok k diktatuře jednotlivce? A když diktatura v městě, proč ne ve státě, v celé zemi? Dnes ještě jsou v amerických městech komisemi spravovaných v platnosti referendum a iniciativa. Kdo za to ručí, že za čas i tyto nástroje demokracie nebudou vadit kapitalistickým reformátorům jakožto překážky „silné a proto úspěšné vládě“ jednotlivců nebo jednotlivce? A není celý ten sklon ku koncentraci veškeré moci v ruce jednotlivců doznáním bankrotu dosavadní americké veřejné správy? Je-li třeba vlády jednotlivců, co se pak stává z tak zv. americké demokracie?

Faktem ovšem jest, že ani v Americe skutečné demokracie není — ani ne politické. Nápravu dnešních poměrů dlužno pak hledati v demokracii opravdové a úplné. A demokracie úplná a naprostá neznamená ovšem pouze demokracii politickou — ta musí býti demokracií také hospodářskou, která předpokládá ovšem odstranění panství jedné třídy nad druhou.

V takové demokracii nebude korupce, protože nebude k ní příčiny. V takové demokracii nebude mravní hniloby, s kterou se setkáváme ve společnosti dnešní. The cure for the evils of democracy is more democracy — lékem pro zla demokracie jest více demokracie! napsal kterýsi americký politický spisovatel. Dlužno však říci: Lékem pro zla polodemokracie jest demokracie skutečná, opravdová. Cresco, Iowa, Spojené Státy severoamerické.

EMANUEL ŠKATULA:

Průmyslové a dělnické Japonsko.

NECELÝCH šest desetiletí trvají pravidelné styky Evropy s Japonskem. Až do roku 1854, kdy bezplachetné lodi a na nich se nacházející železné „oheň chrlící“ roury amerikánské eskadry způsobily poplach a zděšení mezi žlutým obyvatelstvem japonského souostroví, žilo Japonsko vlastním životem, o němž ostatní svět věděl málo, skoro nic. Zprávy portugalského plavce Mendez Pinta, zprávy kupců holandských a anglických ze 16. století znějí kuse a více méně fantasticky.

Pinto přistál u japonských břehů r. 1542; po něm usazovali se zde holandští kupci. Prvním Angličanem v Japonsku byl Adams, plavčík na lodi východoindické společnosti, kterého sem v dubnu 1600 zahnala bouře. Model plachtovky „Liefde“, kus trámu z ní a dokumenty Adamsovy vystaveny byly jako drahocenné relikvie na britsko-japonské výstavě v Londýně. Japonci brzy cizí vetřelce vyhnali, země po dvě staletí zůstala cizincům přísně uzavřena a tajemství její žárlivě střežena.

Od té doby, kdy objevil se u japonských břehů americký kommodor Perry s válečným loďstvem a kdy násilně vymohl otevření Japonska cizincům a uzavření obchodní smlouvy mezi Japanem, Amerikou a Anglií, počíná Japonsko žíti novým životem. Následovalo rychle uzavření smluv s ostatními velmocemi a Japonsko otevírá své brány kultuře i obchodu bílých nepřátel. Malý hnědý muž osvojuje si rychle evropské znalosti, učí se jazykům, koná studijní cesty po Evropě i Americe, a zkušenosti sesbírané na těchto cestách přenáší na domácí půdu. V Japonsku znamenati lze od té doby znenáhlý převrat. Stará feudální pouta se trhají a činí místo novým, západnickým poměrům. Japonsko přizpůsobuje své zákonodárství Evropě; země převážně agrární, s nepatrným, primitivním průmyslem znenáhla se industrialisuje, uzavírá pravidelné obchodní smlouvy s Evropou i Amerikou, vyhledává za mořem trhy pro své průmyslové výrobky a není ušetřena ani velmocenského víru militaristického.

Válka s Čínou, válka s Ruskem otevřely oči Evropě, dosud s despektem hledící na Japonsko. Vedle této vojenské pohotovosti vzrůst dovozu a vývozu japonského a různé příležitostné výstavy japonské zaujaly pozornost průmyslových a obchodních kruhů ostatního světa. Kdo na př. shlédl, byť by jen zběžně poslední velikou britsko-japonskou výstavu v Londýně (r. 1910), ten nemůže již ani na okamžik pochybovati o průmyslovém ruchu japonském a o jeho budoucnosti. Jisto jest, že světovému trhu obchodnímu a průmyslovému v Japonsku vyrůstá nový a nebezpečný konkurent. Však také průmysl nalézá v Japonsku všechny podmínky rozvoje: jsou tu veliká bohatství minerálů, kovů i uhlí, jsou tu velkolepé, dosud nezužitkované přírodní síly, a jest tu též lidská pracovní velmi levná síla.

Jako kdysi před staletím v Anglii a v ostatních zemích, i zde, v Japonsku počíná se kapitalistický průmysl uplatňovati s vehemencí a veškerou brutalitou. A jako tam, i zde květy jeho: bezohledné vyssávání pracovní síly, nedostatečně chráněný proletariát, vydávají obvyklé plody: dělnická hnutí, vzpoury, stávky, které japonská vláda po vzoru všech nerozumných vlád krvavě potlačuje. Není tomu dávno, co všechen civilisovaný svět otřásl se hlubokou nevolí nad krutým rozsudkem, vyneseným tajným kasačním soudem v Tokiu nad 26 anarchisty, tolstojovci a socialisty japonskými, obviněnými ze zločinů spiknutí proti vládě a proti společnosti, tedy ze zločinů dobře známých i na naší pevnině. Pouhá existence tohoto faktu nasvědčuje, jak s kulturou západu i východu vnikly do Japonska všemi vládami v dojemné svornosti potlačované socialistické, kommunistické a revoluční myšlenky a jak i v japonském proletariátu udály se hluboké převraty myšlenkové. Dle brutálního rozsudku soudě, dospělo Japonsko ve svém průmyslovém a politickém vývoji až k oné metě, kdy svádí první otevřený boj s „novotářstvím“ jež jak se zdá zapustilo již kořeny mezi japonským proletariátem a jež dle domnění vládních kruhů ohrožuje nejen další rozvoj průmyslu, nýbrž celou japonskou společnost. Mimoděk připadají na mysl kruté persekuční prostředky sloužící k zdolání dělnického hnutí v Anglii na počátku století XIX., ve Francii o něco později a u nás v letech osmdesátých. Že jde o první otevřený boj širších rozměrů, nasvědčuje obšírnost s níž japonské listy o kommunistických a socialistických myšlenkách během zmíněného procesu se rozepsaly a ostré odsouzení, jež myšlenky ty v listech doznaly. „Není prý místa pro socialism v Japonsku. Socialism nehodí se do japonské domácí půdy“ — tak psaly velké žurnály japonské.

Ale socialism v nejrůznějších formách do Japonska již vnikl a rozsudek tokijský sotva šíření jeho zabrání. Půda pro socialistické myšlenky v Japonsku již jest. Proč však nevidíme v současném Japonsku takové sociální hnutí a neshledáváme se zde s tak vyspělým moderním třídním dělnickým hnutím, jaké vidíme v Evropě nebo v Americe, objasní čtenáři následující řádky. Chci na základě různých pramenů podati obraz současného průmyslového a dělnického Japonska. Od Japonska jsme přespříliš vzdáleni, než abychom mohli s absolutní jistotou o jeho poměrech právních i společenských pronášeti bezpečný úsudek. Jsme také kromě toho odkázáni na dosti skrovné prameny, týkající se zejména dělnických poměrů. Leč z toho, co po ruce jest, lze podati obraz poměrně ucelený.

K nejnovější literatuře, která pojednává o hospodářských, politických a dělnických poměrech mikadovy říše, náleží různé články a úvahy žurnálů a revuí amerických. Ale zprávy ty mluví velmi často o tak zv. moderním, dělnickém, třídně uvědomělém socialistickém hnutí v Japonsku, což však je silně upřílišněno. Socialističtí autoři podléhají snadno vnitřnímu přání, aby takové hnutí, kterého ve skutečnosti není, existo-

valo a nedbají holé skutečnosti. Úmysl, snaha snad dobrá, avšak pravdě tím posouženo není. Přehnaným bylo proto tvrzení amerického delegáta Simonse na socialistickém mezinárodním sjezdu ve Stuttgartě, že Japonsko v krátké době se vyvinulo nejen ke kapitalismu, avšak již i k socialismu. Holou, žel že málo potěšitelnou skutečností jest, že v Japonsku není dosud třídně vědomého hnutí v našem slova smyslu, že tam není ani ustavena socialistická strana ani odborové moderní organisace, které by našim měřítkům odpovídaly. Nebudeme tedy psáti o tom, co neexistuje, nýbrž přihlédneme k podmínkám a okolnostem, proč to neexistuje. Nelze věřiti ani anglickému spisovateli Steadovi, který s měšťáckého hlediska v knize „Great Japan“ (Veliké Japonsko) líčí obrovský rozvoj japonského průmyslu, při čemž příliš přehání, aniž lze za bernou minci vzíti vše, co o moderním, třídně uvědomělém hnutí socialistickém v Japonsku píše optimisticky vždy naladěný Longuet, redaktor pařížské „Humanité.“ Mnohem kritičtěji a střízlivěji psána jest serie článků „Industrie und Arbeiter in Japan“, uveřejňovaná roku loňského v berlínském „Vorwärtsu“. Autorem těchto statí jest soudruh Kummer (pseudonym „Chagrin“), kovodělník, který při svém povolání konal na japonské půdě studium poměrů tamějších. Články Kummerovy vzal jsem za podklad této stati, neboť ony projevují bystrý pozorovací talent a podepřeny jsou nesčetnými doklady a daty.

(Pokračování.)

Přehledy.

Politický.

4. března bylo zasedání delegací uzavřeno. Skončilo tak, jak se dalo očekávati. Do posledního haléře povolily měšťácké strany a členové panské sněmovny vše, co žádala vojenská správa na militarism a marinism. Vedle socialních demokratů jenom měšťácké strany české a jihoslovanské hlasovaly při konečném hlasování proti. A i tito měšťáci nehlasovali proti ohromným břemenům na lid ze zásadních důvodů, nýbrž jedině proto, že jsou z jiných politických důvodů proti nynější vládě v přechodné oposici. Výrok poslance Zázvorky, jenž uznal za nutno prosebně omlouvati oposiční hlasování agrárníků, citovali jsme již minule. Všichni čeští měšťáci však do té míry se báli, aby u dvora nevzbudili podezření jako odpůrci militarismu, že bezprostředně před hlasováním, 2. března, vyslali do debaty moravského lidového pokrokovce dra Bulína, jenž jménem celé české měšťácké delegace učinil toto do voleb významné prohlášení: „Stanovisko českých delegátů poslanecké sněmovny vůči vojenskému rozpočtu jest dáno čistě politickými důvody. Za jiných okolností byli by čeští delegáti ochotni zasazovati se za požadavky armády. Postup českých delegátů nesměřuje však proti vojsku anebo osobě ministra války, nýbrž proti rakouské a společné vládě. Zamítají-li se vojenské požadavky se stanoviska finanční situace státu, není to oprávněné, neboť finanční situace celého státu není celkem nepříznivou. Naopak nutno ji se zřetelem k velikému rozmnožení kapitálu se strany akciových společností, k mnohonásobnému přepsání veřejných půjček a k vysokým záznamům cenných papírů označiti vůbec za příznivou. Nepříznivé jest pouze rozdělení národního jmění, čímž trpí zejména živnostenský a zemědělský střední stav. Za jiných politických poměrů hlasovali by Čechové pro požadavky vojenské správy a nebáli by se pak též soudu lidového“. 42 hlasy z 60 odevzdány byly pro stamilionové požadavky militarismu a marinismu, ve skutečnosti však s tímto útokem na lid souhlasila, až

na sociální demokraty, celá delegace. Lid, jenž má dovésti v politice rozlišovati podstatné od nepodstatného, na tento fakt nesmí zapomenouti a na jeho základě bude při volbách soudit.

Nejen při hlasování, i v debatách plenárních schůzí delegací, započavších 22. února, zásadně oposiční stanovisko sociálních demokratů bylo zdůrazněno. Mezi českým dělnictvem hlubokým trvalým dojmem působila ostrá řeč soudr. Soukupa (23. února), pro niž byl soudr. Soukup hrubým způsobem napadán v denních listech maďarských nacionálních násilníků a k vůli níž byla sesílena stráž před delegační budovou v Pešti, aby zabráněno bylo případným demonstracím. Zásluhou a z iniciativy českého sociálního demokrata na pořad jednání delegací byla vnesena též otázka vypovídání českých dělníků z Pruska a hrabě Aehrenthal přes své původní zdráhání donucen, aby se o ní 2. března vyslovil. Že čeští měšťáci pod vedením národních sociálů uznali při této příležitosti za vhodno volati po vykonávání odvety na německých dělnících, pracujících v Rakousku, a že útočili na sociálně demokratického zástupce, když k takovému nerozumu nemohl se připojiti, jest příznačné pro naše poměry. Vládní strany měšťácké, úplně povolné vládě tam, kde šlo o zatěžování lidu, dostaly se do rozporu s vládou, jakmile šlo o rozdělení vojenských dodávek mezi rakouské a uherské kapitalisty. Podnětem k tomuto sporu byla okolnost, že námořní velitel uzavřel s uherskou vládou bez vědomí vlády rakouské úmluvu, že při zadávání prací pro dreadnoughty, na něž povoleno 312 milionu korun, dodávku nábojů nerozdělí mezi obě části říše v poměru kvoty, nýbrž na polovinu. Ani v této otázce však vládní strany neuplatnily bezpečně svoje stanovisko. Dostalo se jim 27. února jenom zase jednostranného a nerozhodného prohlášení rakouského ministra obchodu dra Weiskirchnera a den na to nezávazné Steinerovy resoluce. Ve skutečnosti zůstala věc nerozřešena. Hrabě Aehrenthal okamžitě po uzavření delegací odjel do Abbazie na dvouměsíční dovolenou.

Poslanecká sněmovna sešla se teprve zase až 8. března. Vláda předložila v prvé schůzi nové rozpočtové provisorium na příští tři roky, do jeho návrhu pak současně vsunula žádost za povolení nové půjčky, 50 milionů K na vojenské potřeby a 25,884.000 korun na umoření státního dluhu. Ministr financí Mayer při té příležitosti ohlásil, že ještě před letními prázdninami bude žádati za projednání daně z lihu a zvýšení osobní daně z příjmů přesahujících 20.000 K. Ačkoliv povolený prozatímní rozpočet končí posledním dnem tohoto měsíce, není ještě rozhodnuto, kdy se plenum sněmovny počne rozpočtem zabývati. V rozpočtovém výboru jest prozatím projednáván rozpočet řádný, jakoby byla naděje, že bude možno jej do konce března i ve výboru i v plenu vyřídit a tím vládní návrh nového provisoria učinit zbytečným.

Cenné usnesení učinila poslanecká sněmovna hned po svém sejití 10. března. Proti vůli vlády přijala sociálně demokratický návrh na změnu spolčovacího práva jímž zrušuje se dosavadní zákaz, že politické spolky nesmějí navzájem vstupovati ve spojení a za druhé poskytuje se i ženám právo býti členy politických spolků. Hranice stáří pro členství v politických spolcích snižuje se ze 24 na 21 let. Vláda, aby dojednání sociálně demokratického návrhu aspoň oddálila, podala v poslední chvíli sama návrh na změnu celého spolčovacího zákona. Sněmovna však prohlédla její úmysl a zmařila jej téměř jednomyslným přijetím návrhu sociálně demokratického. Vyřídivši tento návrh jednala pak v několika schůzích o různých agrárních resolucích a 17. března přešla k projednávání předlohy rekrutové.

18. a 19. února zasedal krajinský zemský sněm. Svolán byl schválně za tím účelem, aby schválil stálou roční subvenci (12.000 K) a poměrně velkou nezúročitelnou půjčku (celý zemský fond pro zřízení slovinské university 700 000 K) na podporu klerikálních společenstev. To je část ceny obchodu, který smluvila vláda s vůdcem klerikálů slovinských Šusteršičem, obchodu, jehož důsledky jsou nyní již zjevny na poměru mezi Šusteršičem a českými měšťáky a které brzy budou zjevny na říšské radě. — 26. února ustavila se v Praze v pa-

láci prince Zdenka Lobkovicze prozatím česko-německá „Katolická unie“, která se prohlašuje za ústřední „nepolitickou“ představitelku všech klerikálů v Rakousku. — 9. prosince hlavní, 16 prosince užší říšské doplňovací volby v německých okresích Warnsdorfu (město) a Hartmanice (venkov). V obou okresích značný vzrůst hlasů sociální demokracie Německý agrárník a pokrokář prošli v užší volbě jedině pomoci křesťanských sociálů. — V neděli 19. března po celém Rakousku (současně také v Německu a Švýcarsku) manifestace pro volební právo žen. Na projevu v Praze v sále „Hlaholu“ mluvili posl. soudr. Němec a soudružka Máchová. *B. Š.*

Odborový.

Domácí. Po čtvrtletním trvání skončen veliký boj grafického dělnictva soustředěného v „Lit. Besedě“. Stávka 547 dělníků skončena 1. března obapolnou dohodou a uzavřením ceníku, podstatně zlepšeného. Hlavní body nového cenníku jsou tyto: Doba pracovní pro litografy obnáší 8 hod., pro tiskaře a strojmistry 8¾ hod. a pro chemigrafy 8½ hod. Pro tyto dvě poslední kategorie doba pracovní zkracuje se dnem 1. dubna 1912 v den výplaty o ½ hod a od 1. dubna 1914 o další ½ hod. Mzdy pro vyučence obnášejí v prvém roce pomocnickém 19 K, ve druhém 23 K, ve třetím 27 K. Dne 1. dubna 1913 stoupnou mzdy tyto o 1 K a sice v prvém roce pomocnickém 20 K, v druhém 24 K, ve třetím 28 K. Drahotní přídavek pomocníkům, kteří do 26. listopadu 1910 měli platu 30 až 38 K, zvýší se mzda po čtyřech týdnech ode dne započetí práce o 2 K týdně, těm, kteří měli platu přes 40 K, zvýší se mzda v téže době o 1 K týdně. Pomocníci, kteří měli platu 28—29 K, obdrží dobrovolný přídavek 2 K. Druhý drahotní přídavek: Dne 1. dubna 1914 zvýší se mzda týdně o 2 K pomocníkům, kteří budou míti platu 30 až 38 K a o 1 K týdně těm pomocníkům, kteří budou míti platu týdně 40 K a více. Dovolená. Počínaje rokem 1913 poskytne se v měsících letních pomocníkům, kteří nepřetržitě nejméně pět let v témže závodě zaměstnáni budou, třídenní placená dovolená, a těm, kteří více jak 10 let za shora uvedených podmínek zaměstnáni budou, poskytne se 4denní placená dovolená. Do dovolené případný svátek se započítá. Poskytování delší dovolené ponechává se správě závodu. Doba od 26. listopadu 1910 až do opětného nastoupení práce nepovažuje se za přerušení pracovního poměru. Doba platnosti: Tento cenník má platnost od 1. března 1911 a končí posledním dnem měsíce února roku 1917. Nebude-li cenník vypovězen tři měsíce před uplynutím platnosti, zůstane vždy o jeden rok déle v platnosti. — Krejčovské dělnictvo v Praze plně jest zaměstnáno přípravami k volbám do nemocenské pokladny. O pokladnu sveden bude neobyčejně tuhý boj s národními dělníky, kterým tenkráte přispěchal na pomoc magistrát. Pokud se mzdových hnutí týká, připravuje se krejčovské dělnictvo k boji v Brně; požadavky podány v Č. Budějovicích, na Kladně, v Liberci Ve Vídni byla 15. března zahájena stávka asi 7000 damských krejčí, šiček i štukverkářů. Ze stávkujících je asi 4500 žen Stávka vznikla proto, že zkartelované firmy (je jich 65) briskně odmítly skromné požadavky dělnictva. Porada důvěrníků rozhodla, že svátky se mají platiti, že však zaměstnavatelé mohou žádat, aby se pracovalo až do 1 hod. odpol. Na mzdě v dílnách prvé třídy žádali krejčí 8 K denně a snížili při vyjednávání svůj požadavek na K 7 80. Zaměstnavatelé nabízeli dělníkům se mzdou 7 K denně zvýšení o 10 h a dělníkům se mzdou K 6·60 zvýšení o 5 hal. Na Sdružení a Společenstvu žádá dělnictvo: v dílnách I. třídy totéž, co v dílnách zkartelovaných; v dílnách II. třídy minimum 7 K denně; v dílnách III. třídy 6 K; pro vyučence, zaměstnané u malých mistrů, minimum 5 K denně. Dělnice mají dostávati v dílnách I. třídy minimum K 2·20; toto minimum má být každý rok zvýšeno o 40 hal. až do K 4·40; tedy behem čtyř let má dosáhnout dělnice K 4·40. Zaměstnavatelé nabízejí po vyučení 2 K, po dvou letech K 2·50 a po 4 letech 3 K. A teprve po šesti letech dají prý dělnici K 3 50. Dělnice, zaměstnané u členů Sdružení zaměstnavatelů a členů Společenstva, žádají: v dílnách I třídy totéž, co u zkartelovaných zaměstnavatelů; II. třída: po vyučení

minimum K 2·20, po roce K 2·60, po dvou letech 3 K, po třech letech K 3·40, po 4 letech K 3·80, po pěti letech K 4·20, u šicího stroje a samostatným K 4·80; III. třída: první rok dle volné smlouvy; po roce minimum K 2·10, po dvou letech 2·50, po 3 letech K 2·90, po čtyřech letech K 3·30, po pěti letech K 3·70, po 6 letech K 4·10, u šicích strojů a samostatným K 4·50. Zajisté skromné požadavky. A ani těm zaměstnavatelé nevyhověli. — V západočeském uhelném revíru schyluje se patrně k boji h o r n í k ů. Na všech šachtách falknovsko-loketských konaly se dne 14. března schůze, na nichž usneseno podati tyto požadavky: 1. Nejmenší plat pro uhelné dělníky K 4·20 za směnu 2. Pro všechny režijní dělníky 20% zvýšení mzdy. — V odůvodnění poukazuje se na zdražení všech životních potřeb, zatím co mzdy zůstaly stejny; nynější platy musí býti pro velkou většinu označeny za absolutně nedostatečné pro dnešní poměry. Ke konci memoranda se praví: Odpověď na tyto více než skromné a zajisté oprávněné požadavky žádá osazenstvo do 18. března 1911 k rukoum druhé skupiny báňského společenstva pro revíry Falknov-Loket. Kdyby do té doby nedošla odpověď, musilo by dělnictvo pokládati to za zamítnutí požadavků. Také ve velikém revíru ostravsko-karvínském, kde pracuje na padesát tisíc horníků, jeví se bojovná nála a. Ode dne 1. října roku 1909 nastal poměr zde bezesmluvný, neboť smlouva, uzavřená roku 1907 vypršela a nová uzavřena již nebyla. Hornictvo koncem roku kladlo požadavky, ale na tyto došla odpověď zamítavá. Dne 2?. února konána konference horníků 250 delegátů báňského společenstva, na níž poměry vylíčeny a usneseno dne 5. března všude konati schůze a tábory. Tábory obrovsky navštívené konány v Mor. Ostravě a v Orlové. Usneseno trvati na požadavcích a ve sněmovně poukázati na poměry horníků. Zvláštní deputaci delegátů báňského společenstva, vedené sociálně demokratickými poslanci, dostalo se ministerským předsedou ujištění, že vláda u č i n í p o k u s p r o s t ř e d n i c t v í m m o n t a n n í s e k c e m i n i s t e r s t v a v e ř e j n ý c h p r a c í, a b y z j e d n a l a m e z i z a m ě s t n a v a t e l s t v e m a h o r n i c t v e m d o h o d u a že pokus provede se vší vážností. — V Týništi nad Orlicí vyloučeno bylo z práce dělnictvo t r u h l á ř s k é. Dělnictvo vzhledem k drahotě vypovědělo kolektivní smlouvu, která vypršela koncem března, a podalo své požadavky. Protože zaměstnavatelé předložili vlastní smlouvu, mnohem horší, usneslo se dělnictvo, že z práce vystoupí, načež zaměstnavatelé prohlásili výluku. Zaměstnavatelé nabídli mladému truhláři 2 K, nejlepšímu dělníku K 2·60! — Firma R i n g h o f f e r na S m í c h o v ě změnila se v akciovou společnost a prodala strojírnu Pražské akc. strojírně v Hradci Králové. Strojírna hradecká přejímá vypovězené strojníky a dělníky fy. Ringhofferovy. Firma Ringhoffer usnesla se věnovati vystupujícímu dělnictvu práci pozbývajícímu obnos 200.000 K, který hodlá rozděliti dle určitého klíče. Polovina obnosu bude rozdělena mezi dělníky starší 40 let; obnosy, které vypláceny budou jednotlivým dělníkům, nebudou však obnášeti méně než 100 K a nebudou přesahovati výše 10 0 K. Dělníci denní obdrží polovinu onoho obnosu, který za stejných podmínek a okolností připadá na dělníka. Další obnos 100.000 K bude věnován dělníkům továrny vagonů a hamrů, kteréžto provozy se nezruší, ale dále vedeny budou. Jakým způsobem tohoto obnosu použito bude, o tom ponechá si firma rozhodnutí až po slyšení výboru dělnického. — O b u v n i c k é dělnictvo v Liberci vypovědělo ceník. — Dělnictvo p o t r a v n í c h odborů konalo dne 12. března v Praze schůzi, na níž protestováno proti stálému obcházení zákonných předpisů o nedělním klidu se strany zaměstnavatelů a žádáno omezení nošení těžkých břemen. — Jest pozoruhodno, jaký pracovní řád mohou úřady schváliti: pražský magistrát schválil dne 26. listopadu 1910 pod čís. 1312|10 prac. řád akciového mlýna v Praze, který stanoví pracovní dobu na 12 hodin a nedělní klid stanoví jen 12hodinný. V pracovním řádu se praví ještě: „Přeruší-li se ve mlýně práce z jakýchkoliv důvodů, postrádá dělnictvo nárok na mzdu. Veškerá poškození neb nutné opravy strojů, neohlásí-li tyto dělník, musí sám zaplatiti. Dělník může býti kdykoliv bez výpovědi propuštěn, chce-li sám zaměstnání opustiti, musí dáti týdenní výpověď. Po-

rušení těchto předpisů může býti trestáno pokutou až do polovice týdenní mzdy." — Dělnictvo na pražských vykopávkách stěžuje si do nepatrné mzdy a často nesnesitelného nakládání. V Kejích na vykopávkách pražského vodovodu zastavilo práci 68 kopáčů, protože jim nebylo přidáno za zvláště obtížnou práci. — Cihlářské dělnictvo v okolí Hradce Král. stojí před bojem; dne 31. března vyprší ceník. Dělnictvo klade různé požadavky. — Úřednictvo pojišťovacích ústavů svolalo na den 5. března veřejnou schůzi v Praze, na níž stěžováno si do neobyčejně malých platů, dlouhých úředních hodin, nedostatku pevných služebních smluv, pensijních fondů a nedostatečného lékařského ošetření. — V Gruži (Gravosa, Dalmacie), vznikl vážný spor zřízenců elektrických drah se správou těchto. Správa žádala, aby zřízenci zacvičili nováčky, zřízenci odmítli tak učiniti. Dnem 1. března zahájena stávka.

Mimodělnický. Jak jsme již v minulém čísle oznámili, zahájilo státní úřednictvo a zřízenectvo dne 16. února v Terstu pasivní resistenci, která způsobila v obchodním a dopravním světě terstském naprostou desorganisaci, ač se státní správa snažila veřejnosti namluviti, že je služba všude naprosto normální. Pasivní resistence trvala až téměř do konce února. Říšský poslanec Pittoni žádal min. předsedu, aby přání úřednictva byla splněna, načež pasivní resistence ustane. Min. předseda prohlásil, že žádný určitý slib v některém směru neučiní a že povinností státních zřízenců jest vrátiti se nejdříve k normální činnosti. Na potlačení pasivní resistence mělo být též povoláno vojsko železničního a telegrafního pluku v Korneuburku. Za této příležitosti napsala „Arb.-Zeitung", že použití vojska na místo státních úředníků je naprosto dle zákona nepřípustno z těchto důvodů: Dle státního základního zákona z 21. prosince 1867 vykonává císař vládní moc „zodpovědnými ministry a podřízenými jim úředníky a zřízenci"; vykonávání vojíny je tudíž vyloučeno. Jiné ustanovení tohoto státního základního zákona praví o zodpovědnosti úředníků: „Všichni státní služebníci jsou zodpovědnými v mezích své úřední působnosti za dodržování státních základních zákonů, jakož i za vykonávání úřadu v souhlase s říšskými a zemskými zákony." Tato zodpovědnost nemůže však být uplatňována proti vojínům a důstojníkům. Posléze mají „všichni orgánové státní správy ve své služební přísaze přísahati, že budou nezlomně dbáti státních základních zákonů"; toto nemůže býti žádáno na důstojnících a vojínech, kteří jsou podrobeni neobmezenému komandu. — Pražské a předměstské domovnictvo konalo 10. března veřejnou, četně navštívenou schuzi, na níž jednáno o novém stěhovacím řádu a hromadném vypovídání domovníků z bytů. Tak v únorovém terminu bylo vypovězeno na 500 domovníků z bytů. Přijata resoluce, kterou se protestuje proti zotročujícím smlouvám výpovědním a žádá se zákonné vymezení právního postavení domovníka k majiteli domu.

Sjezdy a konference. Na konferenci odborových organisací na Kladensku zastoupeny 22 odbory 20 delegáty. Podána zpráva důvěrnická, finanční, ústřední knihovny. Usneseno súčastniti se pracemi, diagramy a statistikami na dělnické výstavě kladenské.

Různé. V Praze ustaveno „Družstvo pro stavbu dělnických domů v Praze a okolí", k němuž dala podnět Zemská komunální komise československé strany sociálně demokratické. Členem družstva se může stati každý svéprávný občan neb občanka, upíše-li a složí-li nejméně jeden závodní podíl 100 K a zápisného 2 K za každý podíl. Podíly možno spláceti po 5 K měsíčně. — Proti bytové lichvě konala se 6. března v Praze veřejná schůze, na níž stěžováno si do neustálého zvyšování nájemného a přeplňování bytů. — K dohodovací akci obou komisí v Rakousku. Orgán říšské odborové komise „Odborové Sdružení" přináší návrhy Odborového sdružení československého k úpravě vzájemných styků českých a rakouských svazů odborových a po jich registrování končí tímto prohlášením: „Návrhy O. S. Č. jsou pro ústřední svazy nepřijatelny; říšská odborová komise na své podané návrhy, jež učinila jenom za největšího odporu ústředních svazů, nežádala žádných protinávrhů. Říšská odbo-

rová komise prohlásila svoje návrhy za nejzazší svoje vstřícvyjití a žádala od separatistů do 1 března vyjádření o tom, zdali s těmito návrhy souhlasí čili nic. Jelikož toto prohlášení učiněno v záporném smyslu, je tato záležitost pro říšskou odborovou komisi vyřízena. Pouštěti se do nových porad o těchže návrzích separatistů, k tomu nemá věru příčiny. Zodpovědnost za toto jednání může říšská odborová komise s klidným svědomím nésti před celým proletářským světem."

Cizí. V Německu vyjednává se ohledně nového cenníku v odboru dřevodělném. Pro více míst prosazeno zkrácení pracovní doby. Úspěšně zakončili mzdové hnutí litografové v Magdeburce. Značné úspěchy dosaženy též pro jednotlivá místa v odboru stavebním. Ve Weissenfelsu stávkuje v 54 závodech na 3000 obuvníků. V Saské pánvi we ssenfelské, žičské a altenburské zahájili horníci hnutí za dosažení 8hodinné doby pracovní a 20% přídavku. O sporu bude rozhodnuto v dubnu. — V Italii vzniklo několik stávek na výstavě v Turině. Římští typografové prosadili nový zlepšený cenník. — Ve Verviersu, Belgie, došlo k velikému konfliktu dělnictva továren na zpracování vlny. — V Paříži, Francie, provedli mlékárenští pomocníci stávku. Žádána pevná mzda 10 franků denně. 10. března stávka skončena. — V Portugalsku vznikly nové stávky železničních zřízenců. — V Bělehradě, Srbsko, provedli, jak jsme již oznámili, zaměstnavatelé výluku krejčí. Stávkokazové sháněni též v Praze. — V Antverpách konána konference mezinárodního sdružení lodníků a námořníků, kdež jednáno o návrhu lodníků anglických, aby k docílení zlepšení poměru sáhnuto bylo k mezinárodní stávce lodníků a námořníků.

Emanuel Škatula.

Družstevnický.

Dělnické družstevní hnutí má velice mnoho přítelíčků, z nichž však nejurputnější jsou páni od berního šroubu. Ti snaší se z dělnických družstev co nejvíce daní vymačkati. Před nedávnem rozhodnut byl spor několika družstev, členů to českého svazu družstevního, v otázce zdanění těchto. Šlo o maličkost kolem 60.000 korun, o kterýžto obnos byla družstva více zdaněna než zákon stanoví. — Velkonákupní společnost českých konsumních a výrobních družstev počala vydávati svůj vlastní list pod názvem „Tržní Věstník". Účelem listu jest informovati činovníky o postupu cen zboží, jakož i poskytovati pokyny při přijímání a objednávání zboží. V době dvou roků vlastní již české dělnické hnutí tři družstevní listy. Důkaz to, že toto postupuje neustále ku předu — Následkem přijetí zákona o bytovém fondu a fondu garančním jeví se mezi dělnictvem značný zájem o zakládání bytových družstev. Zájem ten však v mnohém směru jeví se dosti škodlivým, an bytová družstva se zakládají i v místech, kde není pro tyto dosti podmínek, a lze se obávati v tom směru citelného zklamání. Doporučovalo by se, aby při zakládání bytových družstev postupováno bylo s velkou opatrností — Ústřední lidová záložna v Brně vydala zprávu o činnosti za rok 1910, dle níž bylo přijato vkladů v obnosu 1,089.430 K, pujček poskytnuto bylo 1,584 516 K, stav podílů koncem roku obnášel 107.927 K, stav půjček 862.023 K, stav vkladů 524.759 K, čistý zisk 14.662 K. Členů čítá záložna 942. Dle výšeuvedeného vykazuje tento prvý náš družstevní podnik peněžní velmi pěkné úspěchy. Jeden z nejstarších našich družstevních podniků, Dělnická jednota potravní v Kralupech, vykazuje z rok 1910 tržby 456.467 K. Čistého zisku docíleno 28.131 K. Členské podíly obnášejí 19.662, reservní fondy 54.017 K.

Cizina Dle zprávy svazu uherských konsumních spolků čítá se těchto v Uhrách 1497 s ca 290.000 členů a tržbou 87,585.649 K. Konsumní spolky v Uhrách jsou většinou konsumními spolky zemědělců. — Družstevní hnutí v Německu neustále postupuje ku předu, což nejlépe je vidno z postupu velkonákupní společnosti v Hamburku. Tržba velkonákupní společnosti obnášela za rok 1910 110,837 000 K. Velkonákupní společnost vlastní velkou moderní továrnu na mýdlo a 3 továrny na doutníky, jichž tržba obnáší více jak 1 mil. korun. — V Německu je ve družstevním hnutí veliké pobouření, zejména mezi družstvy směru Schulz Delitzscho-

va, pro poslední papežskou encykliku, dle níž zakázáno jest kněžstvu přijímati funkce v konsumních a jiných družstvech. Kněžstvo v diecési poznaňské vymohlo na kurii odklad provádění encykliky ve jmenované diecési na dobu dvou roků. – Zajímavý pokus učiněn v německé jižní Africe, kde byla založena obec sestavená z domorodců i cizinců na podkladě družstevním. K témuž účelu bylo založeno družstvo sestávající ze 200 rodin, které skoupilo za levnou cenu 100.000 hektarů pozemků. Pozemky ty budou pronajímány členům jednak k účelům hospodářským, jednak i ku stavbě obytných domů. Poplatek za propůjčení místa obnášeti bude nejvýše 20 pfeniků ročně z jednoho hektaru. Půda zůstane majetkem družstva. — Velkonákupní společnost v Anglii zakoupila na Ceyloně novou čajovou plantáž ve výměře 624 hektarů; očekávaná sklizeň obnášeti bude 182 000 kg čaje. Spotřeba čaje velkonákupní společnosti v Anglii obnáší 10 mil. kg. ročně. — Družstevní hnutí počíná se uplatňovati i v Japonsku, kde stává řada úvěrních i konsumních družstev. V poslední době založen byl v Japonsku družstevní list pod názvem „Družstvo".

F. Jirásek.

Školský.

Když před stoletím bývalo našim národním buditelům nejhůř, zpívali a hráli divadlo. Nyní české učitelstvo zpívá, a na Vinohradech o životě v české škole hrají divadlo. Krásně českému i cizímu světu zpívají učitelé moravští ve sboru 50členném, po jejich vzoru po dvě leta s nadšením cvičí 50 členů učitelstva pražského a okolního, a slezské učitelstvo české právě oznamuje, že také o vyškolený pěvecký sbor se pokusí. Při zpěvu zapomenou učitelské své bídy. Pan Václav Štech ji však předvádí širšímu obecenstvu. Divadelní kritikové o životě školním obvykle nemají potuchy; proto Štechovu hru skoro všichni chválili. Učitelé-návštěvníci šli z divadla roztrpčeni. Viděli velmi svižně upravenou hru, smáli se také, tušili, že v ní Štech zobrazí bídné učitelské poměry žižkovské, ale na konec poznali, že tak černě naneseným obrazem přece jen byli překvapeni. Tak mizerní učitelé a tak bídné školní prostředí ani na Žižkově není. Václav Štech je starý chytrák, jenž nesáhl pro děj do české školy, aby prospěl domácímu umění, ani aby v dramatickém rouše zasvětil posluchačstvo do života v naší škole, ale sebral všemožné vtipy kolik let staré v přihlouplou hru, jen aby se mohl pochlubiti vyprodanými domy. Hned po premieře odsoudily „komedii" „Učit. Noviny" a po nich přišly ostré odsudky další.

Vážnost ke škole projevilo občanstvo města Třešti na Moravě. Do městského zastupitelstva zvolilo tři učitele, uč. L. Pittauera již několikrát i do městské rady. Letos 1. března zvolili Pittauera čestným občanem a před časem předsedou místní školní rady (na Moravě není starosta obce předsedou místní rady). V místní radě zasedají 4 učitelé; účinek toho je patrný; byl zrušen školní plat, všecky děti mají všecky školní potřeby zdarma.

Ve Volné Myšlence chystají k vydání čítánku pro děti volných myslitelů k soukromému užívání. Dle navrženého obsahu bylo by to čtení dosti těžké. Strana sociálně demokratická měla by svým dětem a svým učňům vydávati také čítánky (vedle „Jara") nebo vhodné kalendáře s obsahem zcela populárním a dětsky psaným. Křesťanští socialové němečtí tiskovou agitaci mezi dětmi provádějí. Jejich učitelé zápolí ve vymýšlení nových prostředků. Vrcholu dosáhl vídeňský učitel, jenž pro jednání učitelských porad připravil reformní návrh tohoto znění: V sešitech školních píše se černým, a chyby se opravují červeným inkoustem. Avšak tato rudá barva připomíná dětem červeň sociálně demokratických revolucionářů. Děti na ni už ve škole zvykají. Nechť se tedy příště píše černým, ale opravuje žlutým inkoustem. Tím se získá patriotický prostředek k výchově rakouskouherské mládeže.

Učitel V. Rohlena z Libně vydal vlastním nákladem knížku „Zaveďte výchovné ruční práce do škol!" Poznal způsoby tohoto vyučování v Anglii a doufá, že i u nás přikročíme k důležitému tomuto předmětu. Snad. Zatím: Bez peněz ruční práce do škol nenes. A přece je teď peněz dost. Rostou akciové společnosti, banky kvapem se rozšiřují, celodenní úřadování zavádějí, cenné pa-

píry stoupají, výrobky průmyslové, živnostenské i zemědělské v ceně jen a jen stoupají, všude je vzestup . . . jen ve školství sestup a úpadek tak rapidní, že už „Učit. Noviny“ volají: Chcete katastrofu školství? Učitelé třesou se od měsíce k měsíci o služné, za nepovinné předměty se už služné nevyplácí, stařečkové do pense neodcházejí, čekajíce úpravy služného (ve Vršovicích říd. učitel V. Rynda učí 49 let a řídí teď 19 tříd), několik set hladových kandidátů s vykonanými zkouškami čeká na místa, 17.000 českých dětí má přes 4 km. cesty do škol . . . a nikoho pro to hlava nebolí. Přišla kulturní pohroma, nikdo ji nevidí. Když byla vyslovena myšlenka o úsporném systému ve školství, zaburácely protestní hlasy ve schůzích. Nyní se o úsporném systému už nemluví, ale všude, v každé vsi i ve Velké Praze s klidem se provádí. České školy a třídy se neotvírají, leda s podmínkou, že si obec náklad veškeren sama uhradí. A takové obce hledáme teď se svíčkou v rukou po království. Německé třídy se rovněž s klidem na náklad země — otvírají, poloprázdné třídy nezavírají. Na Malé Straně ve škole u P. M. Vítězné je ve III. třídě „německé“ 9 děvčátek: 3 Němkyně, 4 Češky, 2 dívky z Dejvic. Německy nerozumějí. Malostranští Němci německé školy ovšem potřebují; ale na Malé Straně je pět poloprázdných německých škol! — V Čechách ve 3 posledních letech nebyla zřízena ani jediná česká škola měšťanská. V minulém roce nebyla povolena ani jediná zatimní pobočka při přeplněných třídách jediné měšťanské školy. Na Moravě loni zřídili 10 měšťanských ško' českých.

V učitelstvu postupuje rozvrat. Upadá do dluhů. K největším učitelským „spolkům“ náleží učitelská záložna „Komenský“ a záložna Ústředního spolku. Čilejší učitelé schváceni jsou snahou, kde nějaký groš vydělat, trpnější povahy s resignací hledají ručitele na směnky. Literární a spolkový život učitelský je v úpadku. V reformní „Jednotě Komenského“, která byla založena s velikými nadějemi, sešlo se k výroční valné hromadě sedm ze 1700 členů! Všude nechuť ku práci mimoškolní, ochablost v práci i ve škole Některé školní úřady léčí tyto poměry tím, že za příklad unaveným dávají jednotlivcům „pochvalná uznání“ na půl archu papíru. Ačkoli zemská konference učitelská přijala návrh, aby udělování papírových pochval učitelům bylo zásadně zrušeno, běhají sami učitelé do „Nár. Politiky“, aby jim otiskla na př.: Slečna Müllerova z Blatné obdržela pochvalné uznání za časné docházení do školy. — Jak brzy má učitel býti ve škole, ustanovuje školní řád. Chodí-li dříve, je to soukromým jeho zvykem, chvály pro to není. Lítost má člověk, čte-li, že říd. Mik. Benda z Prahy, býv. absolvent techniky, jde do pense s půlarchem snad od úřadu církevního, že mládež sobě svěřenou doopravdy podle zákona nábožensky-mravně vychovával; s hněvem odkládáte noviny se zprávou, že P. Suchoradský veřejně je nařčen z činů nepěkných, že mlčí, že však učitelé měšť. školy na Karlově ho veřejně omývají víte-li při tom, že P. Suchoradský je jednatelem Spolku katolického učitelstva, že činí ve spolku návrhy, aby se nejostřejším způsobem zakročilo proti učitelskému tisku a proti pokrokovému učitelstvu, které prý je činno ve zjevných i tajných korporacích protináboženských. Udání kněžstva proti učitelstvu se množí. Známý udavač učitelstva, farář Vacek z Borohrádku, již po druhé udal říd. uč. J. Smrtku, předního pracovníka venkovského učitelstva, že zanedbává školu, opomíjí nábožensko-mravní výchovu ve škole a provińuje se na pěstování rakouského patriotismu i loyality. Kdo sám nezažil, nedovede si ani představiti, jak jen napětím všech sil může se postižený učitel ubrániti trestu po takovémto udání. Pracovník pro učitelstvo je odměněn několikaměsíčním přípravným šetřením, rozrušováním, strachem a výčitkami, že pro jiné pracuje a svou rodinu může uvésti do zkázy. V rouše románovém přinášely „Uč. Noviny“ přílohu „Msta“, v níž spisovatel a uč. J. Šír líčí skutečný případ životního sporu učitele a kněze. Volná Myšlenka vydá román knižně. Ale kolik románu toho druhu se v životě učitelském ještě prožije, než bude pronásledování učitelstva kněžstvem znemožněno?

Učitelky v nynější bídě obrátily společnou agitaci k tomu, aby všecka uprázdněná místa na dívčích školách samy obsadily. Členové školních úřadů

nemají být obtěžováni návštěvami žadatelův. Proto chodí až 4členné deputace jiných učitelek - nežadatelek z „Jednoty“ k jednotlivým členům místních, okresních i zemské školní rady třeba několikrát a posílají rekursy až do Vídně, aby dosáhly svého. Mají úspěch. Je už nyní v Čechách 15 řiditelek měšť. škol, 34 řídicí učitelky ob. škol.

C. k. profesoři a učitelé státních škol mají naději, že se jejich přání splní. Sešli se z celého Rakouska do Lublaně a podrobně spracovali své požadavky. Žádají 17 hodin týdně (učitelé mají 20 hodin při větším počtu žáků nepřebraných), služné státních úředníků od deváté do šesté třídy tak, aby samočinně, automaticky při druhém pětiletém přídavku měli příjmy VIII. třídy, při 4. přídavku ze VII. třídy, při 5. přídavku ze VI. tř. dietní. Stanovili si přesná pravidla v posuzování činnosti učitelovy; konečný posudek se vyjádří slovy: 1. působení je velmi dobré, 2. dobré, 3. méně dobré. Sborům profesorským chtějí dáti mnohá práva autonomní, jednotlivcům vyhražují plnou volnost občanskou. Spolupracovníkům svým ze středních škol nebudeme záviděti příštích úspěchů. Naopak potěšíme se blahou nadějí, že časem i na nás dojde.

Václav Beneš.

Divadlo.

V končícím právě zimním období vykazoval repertoar Národního divadla některé původní novinky; sezona byla v tom ohledu rozhodně bohatší než loňská. Ale arciť, pokud jde o umèleckou hodnotu provedených, nelze ani letos ještě říci, že by se ohlašoval v české dramatické produkci nějaký pozoruhodnější obrat k lepšímu. Může-li autorka, zvyklá vystupovati s takovými nároky a sebevědomím jako Božena Viková Kunětická, přijíti Národnímu divadlu s veselohrou, jakou je „Representantka domu“ a může-li být tato novinka správě didivadla tak vítána, že s nápadnou rychlostí hledí ji honem vypravit, pak už stav české divadelní produkce nemůže být věru bědnější. Tato „Representantka domu“ je práce skrz na skrz banální, jakou by mohl splodit kde který literární řemeslník, ale nejen že se k tomuto genru snížila autorka „Medřické“ a „Vzpoury“, co horšího ještě: ona tam persifluje ty ideje, za něž kdysi sama s tak okázalou emfasí zápasila. Smutná podívaná! — Něco jiného arciť jest drama „Král Václav IV.“ od Arnošta Dvořáka, toť dílo nezvykle smělého rozvrhu a velikých koncepcí, které ať již o něm soudíme jakkoli, zůstává přec jen nejvýznamnější událostí sezony. Škoda jen, že syn Karla IV., když jeho zjev a osud měl být dramaticky spracován, našel v Arnoštu Dvořákovi spíše obratného divadelníka než pravého básníka. Kus jeho, obšírný a postavami přebohatý, je spíše barvité a effektní tableau obrazů ze života tohoto krále a jeho vztahů k hnutí husitskému nežli skutečným dramatem. Předně už Václav IV. není jednolitým dramatickým rekem a děj celé hry je roztažen na celá desetiletí a spojitost mezi jednotlivými akty je naznačena jen v konturách velmi neurčitých. Aby vystihl podstatu husitství, k tomu chybí Arnoštu Dvořákovi hlubší procítění náboženské jeho stránky; zdůrazňujeť v něm příliš nacionalismus a upravuje si libovolně historická fakta.

Obecenstvu se sice líbí, vidí-li deklamovat na scéně Husa a Žižku vlastenecké tirády, ale třebas že mu podává toto drama živý a rušný obraz tohoto památného kvasu v myslích českých, jest litovati, že mu ho nepodává se svědomitější věrností. Takhle aby stál za divákem stále kritik a říkal mu: tak a tak to asi bylo, ale tak docela to přec nebylo! Provedením a výpravou řadí se provedení „Krále Václava IV.“ k nejlepším činům Národního divadla na poli činohry. Autor jeho chystá se dále na tragedii lipanskou a bělohorskou, ale že by z toho vzešla ona velkolepá básnická trilogie české reformace, o jaké asi sní a po níž všichni toužíme, zdá se být po dojmu, jímž působí „Král Václav IV.“, více než pochybno. — K dramatikům přihlásil se i M. A. Čapek, známý novellista a řízný mladočeský polemik. Jeho drama „Begův samokres“ má všecky karakteristické rysy, podivnůstky a manýry, ostatní jeho tvorby, a třebas že zajímá svým prostředím (statkářským, oficírským a poloněmeckým) disgustuje nevkusností anekdotického nápadu, na němž je založen, a k nějakému hlubšímu dramatickému účinu vůbec nedospívá.

— V Městském divadle vinohradském sehráli dvě nové původní veselohry. Štolbova „Ach ta láska“ volá po útrpném mlčení, budiž jí ho tedy přáno. Jediného slova nelze říci k prospěchu této hry, ani to, že by této veselohře bylo možno se smát. Za to Štechova školská komedie „Habada a Jordán“ vykazuje vážnou snahu satyrickou a životnou, šťavnatou kresbu školských poměrů v pražském předměstí. Proti tendenci její lze arciť leccos namítat, nevadí jí ve škole klerikalismus a jiná zla, založená v celém duchu a systému našeho veřejného školství, za to se barvami až přílišně černými karikuje učitelstvo, které přec i ve svých nejhorších jednotlivcích je prostě takovým, jakým je učinily tyto poměry. Škoda, že tato tendenčnost komedie Štechovy nezamířila trochu jiným směrem, mohla to být dobrá hra lidová, takto však bude vyvolávat všude protesty z řad učitelstva a pokrokových přátel školy. — Drama „Půlnoc“ od F. V. Krejčího, z doby nejhlubšího úpadku pobělohorského, jež mělo být provedeno ve vinohradském divadle, zápasí dosud s překážkami censurními. *uj.*

Literární a umělecký.

Socialistická ročenka. Anglická neodvislá strana dělnická (Independent Labour Party) vydala právě z péra soudruha J. Bruce Glasiera ročenku na rok 1911. Knížka, čítající 156 stran, podává především obsáhlý instruktivní přehled o socialistickém a dělnickém hnutí v Anglii. Vyličuje sílu a akce jednotlivých socialistických stran anglických, jejich odborových organisací i parlamentární frakce, vzpomíná agitace protimilitaristické, stíhání odborových organisací soudy, a obšírně se zabývá dvojími volbami do dolní sněmovny anglické z r. 1910. Vylíčivši pak význam Internucionály a postavení anglických organisací politických i odborových k ní, ročenka přechází ke stručnému nástinu socialistického hnutí v cizině. Tu je pro nás ovšem nejzajímavější, co sděluje anglickému čtenářstvu ročenka o Češích a Rakousku. V části o naší straně naznačena jest síla našich politických, odborových i družstevních organisací, stav našeho tisku, organisací žen, zastoupení naše ve sborech zákonodárných a samosprávných. Do stati o Rakousku vloudilo se autorovi několik chyb, pochopitelných u cizince, ale zároveň charakteristických. Hlavní omyl však spočívá v tom, že autor směšuje německou sociální demokracii v Rakousku s mimočeskou sociální demokracií v Rakousku; z jeho stati lze vyvozovati, že v Rakousku jsou pouze dvě strany socialistické, t. j. rakouská a česká. Zajímavá ročenka končí přehledem „socialismu v činnosti“, čímž autor vyjadřuje vnikání socialismu do útvarů dnešní společnosti. — Soudruhům anglicky rozumějícím ročenku, jejíž cena jest ostatně velice levná (6 d.), vřele doporučujeme. *L. W.*

Česká lyra. Anthologie z české lyriky novodobé. Uspořádal F. S. Procházka Nákladem „Unie“. Knižní výzdoba Jar. Bendy. Staré mylné domnění, že anthologií má se podati to nejlepší z básníka, jakási kvintessence jeho tvorby, není v páně Procházkově antholog i již zastáváno. Jeho anthologie nemá v úmyslu podati „to nejlepší“, nýbrž chce jen přiblížiti práce lyriků obecenstvu, poněvadž celá řada poetů je zapomenuta i nepovšimnuta. Má tedy anthologie p. Procházkova úkol popularisační a spolu také chce býti obrazem moderního života, jak obrazí se v nitrech básníků všech směrů, pojal tudíž do své knihy i verše sociální. Chybí však v knize Machar i Sova, není tudíž, ovšem bez viny pořadatelovy, možno z anthologie sledovati vývoj české lyriky a proto také uspořádání oddílů a sestavení básní je dle nálady pořadatelovy, pod volnými tituly: Život, láska a píseň, Vlast a svět, Příroda, krása umění, a Společnost a práce, Pravda a moudrost, Bůh, věčnost a záhrobí. Ale je sympatické, že pořadatel chtěl právě výběrem projeviti svoji osobnost, své záliby, jeho výběr je měřítkem jeho nitra i vkusu, diktovaný nikoli ohledy literárními, ale čistě subjektivními dojmy. A jeho výběr je skoro veskrze velmi vkusný; má-li kniha sloužiti spolu k zušlechtění českého života kulturního, lze ji vítati i s tohoto stanoviska. Ale aby lyrika vytlačila ono až příliš pochybné kupletové smetí z programů společenských zábav — tato naděje byla by příliš smělá. Neboť mizení zájmu pro lyriku má hlubší kořeny, není jen v od-

cizování se básníků od horkého života dne, ale v těžkých sociálních zápasech, v přetíženosti moderního člověka. Lyrika je vždy projevem jakýchsi osvobozených, uvolněných citů, její rytmus nesnese tíže — naproti tomu moderní život je jediná tíže, práce za vlády kapitalismu pozbyla svého rytmu a s ní také sám život. Proto lyrika čistě subjektivní představuje vyjimku, jež nalezne jenom nepatrného ohlasu, populárními staly se jenom verše, které bojovaly za určitou ideu, byly výrazem určitých tužeb národa, neb aspoň některých jeho vrstev. Život moderní je složitý a také bujení obskurnosti na úkor ušlechtilejších snah literárních má svou příčinu: lyrika vyžaduje soustředění mysli, jistého klidu srdce a povznesení mysle — jak možno však žádati takové disposice v prostředí moderního kapitalismu? Dnešní vzrůst obskurnosti má své příčiny hlubší než se zdá a úpadek lyriky je stejně příznačný jako vymizení národních písní. Prostý člověk jindy básnil svoje písně při polní práci, za dnešního kapitalistického rázu práce je vyloučena předem radost z práce a možnost zpěvu To nutno dodati na vysvětlení, proč lyrika se nerozšíří, proč i lyrické cykly velkých básníků, jako na př. i Vrchlického, nenalézají ohlasu. Lyrik v dvacátém věku je buď agitátorem určité ideje anebo jeho lyrika je jeho privatissimum a tedy předem je vyloučen širší zájem o ni. Za to však nachází-li ve verši silný výraz pro určité všeobecné ideje, dochází často i lyrika výjimečně velikého rozšíření. — Anthologie páně Procházkova chce míti též význam literárně historického díla a dokumentu, jsou zde proto o každém autoru uvedena nejstručnější data biografická a připojena podobizna. Umístění podobizen je skoro na úkor estetické úpravy knižní, jinak jednoduché a vkusne, kreslené Jar. Bendou.

Mezi význačné události literární poslední doby možno zařaditi i jubileum čtyřicítiletí nakladatelské firmy J Otto v Praze. I když pozorujeme kriticky činnost nakladatelství, nutno doznati, že ráz nakladatelství Ottova byl takový, že zasluhuje plně i uznání a pozornosti dělnictva. Začalo před 40 lety dobrou sbírkou četby lidové, jež dosud vychází pod názvem „Ottova laciná knihovna národní“. Tenkráte, kdy nebylo laciné četby lidové zrovna na výběr a především četby, jež byla by spolu umělecká a pokroková, vykonávala „Ottova laciná knihovna národní“ svými šestikrejcarovými sešitky důležitý kus práce národní a osvětové, neboť byla vedle „Matice Lidu“ skoro jediná lepší knihovna, která čelila krvákům. „Matice Lidu“, jejíž založení je rovněž nemalou zásluhou Ottovou, byť podnik ten byl jinak organisován a nevycházel jeho nákladem, věnovala se hlavně popularisování vědy; přírodopis, dějepis a jiné odbory byly zde velmi pěkně vykládány. „Ottova laciná knihovna národní“ pronikla dobrou původní beletrií: Al. Jirásek V. Beneš-Třebízský, V. Hálek, L. Stroupežnický, Karolina Světlá, G. Pfleger, B Havlasa a jiní dobří čeští autoři vedle překladů zajímavých a cenných prací cizích přispěli v neposlední řadě k tomu, že špatná krvavá literatura v době té se dobře u nás příliš nerozmohla a kulturní vývoj širokých mass lidových přece pokračoval. Velké množství illustrovaných děl, jež v nakladatelství Ottově vycházelo, plnilo ta é dobře svůj úkol; zřetel k českým poměrům kulturním byl zde vždycky, i když jednalo se o díla na české poměry tehdejší velmi nákladná („Čechy“, „Národní Divadlo“ a j.). A také sebrané i jednotlivé spisy velmi dobrých autorů českých, básníků i belletristů, jež Otto vydával, mají význam pro dělnictvo, mnohé spisy jsou docela velmi blízké jeho nazírání. S pronikající touhou po vzdělání širším podniklo nakladatelství Ottovo vydání různých dobrých děl z oboru cestopisu, zeměpisu (Atlas), přírodovědy a hlavně největší, v českých poměrech přímo monumentální podnik, českou encyklopedii: Ottův slovník naučný. Není téměř dělnické knihovny, kde by nebyla nějaká Ottova publikace, zvláště „Světová knihovna“, a tak při nesporně velkém významu této nakladatelské činnosti (v celé ohromné knižní produkci není ani jediný krvák nebo nějaký spis zpátečnický) i pro dělnictvo a jeho kulturní vývoj nabývá jubileum tohoto nakladatelství i u nás významu. *A. M.*

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 7. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

BOLESLAW LIMANOWSKI:

Socialistický spor polsko-německý v Horním Slezsku.

(Z Knihy „Obrozeni a vývoj národa polského v Horním Slezsku".) *
Přeložili H. B. a E. V.

ZCELA přirozená snaha polských socialistů: zaujmouti samostatnou národní posici v řadě ostatních socialistických organisací vzbudila k nim nepřátelské pocity mezi některými německými socialisty. Objevil se jakýsi hakatism, oblečený v socialistické roucho, který pohrdavě traktoval polskost a ospravedlňoval germanisační politiku. Zejména se vyznamenával v tomto směru dr. Winter, sídlící v Královské Huti; později sešílel. Dokonce i výbor německé strany projevil ignoranci vůči polské straně, neboť vzdor tomu, že tato postavila do říšského sněmu (německého, pozn. překl.) kandidaturu soudruha Morawského, dobře známého a oblíbeného v okresu katovicko-zabrzském, postavila naproti tomu německá strana také svého kandidáta v témž okresu, saského Němce, který ani po polsku mluvit neuměl. Na sjezdu německé strany, jenž se konal na počátku října téhož roku v Hamburku, přednesli v důsledku toho Poláci návrh, aby v okresích, Poláky převážně obývaných, byly staveny kandidatury poslanecké jen těch soudruhů, kteří jsou zběhlí v obou řečích. Na to člen výboru Pfannkuch ostře vystoupil proti tomuto návrhu řka: „Neznáme žádných polských soudruhů v lůně německé sociální demokracie a nepřipustíme, aby v Německu byla vyhlášena jazyková nařízení, jaká musili ustanoviti rakouští soudruzi." Liebknecht a Bebel odsoudili tyto hakatistické výstřelky. Zejména řeč Liebknechtova projednávala tuto otázku zásadově. „Máme jistý počet soudruhů náležejících do strany — pravil — kteří pozbývají rovnováhy, když se mluví o Krétě, kteří se bouří, když jsou Arméni nazýváni loupežníky, ale kteří však naproti Polákům jednají docela jinak. Nazýváme se internacionalisty, ale mezinárodnost nevylučuje národního cítění, rovněž tak, jako socialism nevylučuje individualism, to jest vývin jedince. Čím je individualita jedincova ve společnosti, tím je individualita národa ve veškerém lidstvu...."

Štvaní Rosy Luxemburgové, Kasprzaka a dra Wintera proti P. P. S. (Polská Partia Socialisticzna. Pozn. překl.) v území, za-

* Odrodzenie i rozwoj narodowosci polskiej na Šlasku—Warszawa 1911.

braném Pruskem, dosáhla konečně svého cíle. Byly tvořeny zvláštní organisace, kterým méně běželo o šíření socialistických zásad, jako spíše o podkopávání významu a práce polské strany. Kromě toho bylo odvoláno vyplácení subvence na časopis „Gazeta Robotnicza", protože se doufalo, že následkem toho zanikne. Zkrátka socialistická strana německá skoro úplně přerušila všecky své styky se stranou polskou, a tato by se bývala ocitla ve velmi těžké situaci, kdyby nebyla přispěla svou pomocí P. P. S. v ruském záboru.

Pro tu dobu je památný rok 1901. Ohlášený sjezd delegátů v květnu toho roku v Hnězdně se nemohl v tomto městě konati, poněvadž v předvečer sjezdu zakázala policie konati schůzi v místnosti, která byla s velikou obtíží vyhledána. Delegáti byli nuceni odebrati se do Berlína a tam sjezd konati.

Na tomto sjezdu bylo ustanoveno, přenésti „Gazetu Robotniczu", která již od dubna stála na vlastních nohách, do Slezska, do Katovic.... Dále usneseno zříditi v Katovicích malou knihovnu... Takto vznikl v Katovicích od prvého července velmi důležitý agitační bod.

Za velmi těžkých pro polské socialisty poměrů nastaly volby do říšského sněmu r. 1903. Styky s německou stranou nejen že se nezlepšily, ale naopak se zhoršily ještě. Vzdor tomu, že polští soudruzi byly až příliš povolní k ústupkům, výbor německé strany podněcovaný Rosou Luxemburgovou, Kasprzakem, Gogowským a drem Winterem, odvolal již přijatou vzájemnou úmluvu a konečně v dodatečném, tajném protokolu požadoval na Polácích, aby se zřekli snah po národní neodvislosti. (V originálu: niepodłeglosc. Pozn. překl.) Takovéto sociálně hakatistické výstupy znemožnily jakékoli další vyjednávání. Vzdor tomu, a vzdor tomu ještě, že v okresu Bytom-Tarnovské Hory strana německá postavila kandidaturu dra Wintera, rozhodli polští soudruzi, že budou, pokud možno, spolupracovati svorně s německými soudruhy. Avšak mnoho se zdrželo hlasování a jakkoli počet hlasů odevzdaný socialistickému kandidátovi byl poněkud větší než r. 1898, bylo nicméně zřejmé jisté znechucení v řadách hlasujících.

Socialisté neprosadili svých kandidátů, ale i střed ztratil v přirovnání k dřívějším letům značný počet hlasů a v okresu katovicko-zabrzském utrpěl první volební porážku. V posledních letech totiž počali národní demokrati vydávati v Horním Slezsku denník „Górnoślonzak" a potírali lokajskou politiku „Katolika", germanisační snahy duchovenstva, německých kapitalistů a brutální pruské vlády. Tato propaganda „Górnślonzaka" získávala v řadách někdejších „katolikovců" četné stoupence. Za voleb r. 1903 získali kandidáti „Górnoślonzaka" 43.000 hlasů. V okresu katovickém dostal se národní demokrat Korfanty do užší volby s kandidátem katolického středu, Latochou.

Polští socialisté rozhodli svými hlasy vítězství pro Korfantyho. Jinak vše dopadlo ale v okresu Bytom-Tarnovské Hory. Tam dr. Winter dostal se do užších voleb s kandidátem středu, pruským

Němcem. Kdyby místo Wintera kandidoval socialista Polák, podporovali by jej jistě národní demokrati a z volebního osudí by určitě vyšel vítězem socialistický poslanec. Tak si socialisté navzájem škodili.

Na sjezdu německé sociálně demokratické strany, konaném v Drážďanech v polovici září téhož roku, ozvaly se silné hlasy, tepající protipolskou politiku výboru. „Že Poláci — mluvil soudruh Šimon Katzenstein — úsilovněji na prvé místo staví své požadavky národnostní, to my, kteří netrpíme národním útiskem, musíme pochopiti. Běží zde pouze o otázku spravedlnosti, jež zároveň ve škole, v kasárnách, na soudu je důležitou otázkou hmotnou.“ Soudruh Jiří Ledebour odhalil jednání Rosy Luxemburgové: „Chová se tak — pravil — jako kdyby Poláci vůbec nemohli počítati s neodvislostí a o ni se snažiti. — Polští sociální demokraté byli by padouchy, kdyby se nestavěli požadavku národní samostatnosti.“ — To působilo silným dojmem a bylo slyšeti četné hlasy: „Velmi správně!“

Od tohoto drážďanského kongresu se styky mezi polskými a německými soudruhy valně zlepšily, a v Horním Slezsku zavládla po odjezdu dra Wintera úplná shoda. Zdálo se, že konečně dojde k spravedlivému dohodnutí mezi německou a polskou socialistickou stranou, a zvláště počínající revoluční hnutí v ruském Polsku vzbuzovalo ve veliké míře naději, že sociální evoluce celé Evropy bude rychleji spěti k sociálnímu zřízení. Pohříchu vytrvalý vliv úporně protinárodní Rosy Luxemburgové způsobil zase zmatek ve vzájemných poměrech.

O velikonocích r. 1905 měl se v Katovicích konati sjezd P. P. S. pruského záboru. Zatím však výbor, který se nalézal v Berlíně, chtěje zachrániti „Gazetu Robotniczu“ a její tiskárnu před úpadkem, podlehl námluvám Luxemburčíků a prodal samostatnost své strany za slib subvence 2000 marek. Vzdor protestu soudruha Biniskiewicze podepsali čtyři členové výboru smlouvu, jež poskytovala polské organisaci méně práv, než jich měly německé provinciální organisace, jako na př. bavorská, badenská a tak dále. Smlouva tato způsobila u polských soudruhů pobouření. „Gazeta Robotnicza“ vzdor nařízení výboru neuveřejnila tohoto provolání, ale odvolala se k tiskové a revisní komisi a tato suspendovala z úřadu tři členy výboru, ježto čtvrtý vzal svůj podpis na smlouvě zpět a spolu s jinými dvěma členy převzal činnost výboru až do ohlášeného sjezdu.

Velikonoční sjezd přiznal oprávněnost postupu „Gazety Robotniczy“ a obou výborů a po delší a čilé debatě sestavil kompromisní dohodu, která však nebyla výborem německé strany přijata. Diskuse, které se vyvinuly v souvislosti s touto dohodou, ukázaly obrovský pokrok sociálního a národního uvědomění polských soudruhů v pruském záboru. Na tomto velikonočním sjezdu bylo usneseno přenésti sídlo výboru do polského kraje, do Katovic. Zároveň byl schválen projev „obdivu a vřelé úcty bojujícím

socialistům všech národů, upějících v carských poutech, především však bratrům v P. P. S. ruského záboru“.

Revoluční události, jež se zběhly v ruském záboru, přilákaly mnoho energických pracovníků, kteří horlivě působili v socialistickém hnutí v pruském záboru... Jsouce tísněni stále vzrůstajícími dluhy a nejsouce zvyklí správně zapravovati příspěvky, byli naši soudruzi vyzváni soudruhy německými k novým smiřovačkám, pokořili se a mimo to přistoupili na příliš veliké ústupky a podrobili se vedení ústředního výboru německé strany.

Škodné následky toho se ukázaly za voleb roku 1907. „Volební manifesty k polskému lidu byly sepsány — jak řekl Trombalski ve své zprávě na sjezdu P. P. S., jenž se toho roku konal v Zabrze — velmi špatnou polštinou, neobratně redigovány, probíraly hlavně otázky, jež se málo týkají polského lidu, na příklad válku s Herrery v Africe, koloniální politiku pruské vlády a tak dále, zatím co nejaktuálnější problémy polských krajů, na příklad školní stávka, národní útisk, byly projednány jen velmi stručně, anebo byly vůbec pominuty. To způsobilo částečně ztrátu hlasů v Poznaňsku a některých slezských okresech.“

Avšak tento úbytek socialistických hlasů nezadržel porážky centra a hakaty. Ve čtyřech okresech Horního Slezska zvítězili národovci. Oni razí cestu socialistům. Avšak i v táboře polských socialistů musí předem nastati důkladný obrat. Jest nutno, aby naši soudruzi neopomíjeli vlastní národní důstojnosti, věřili ve vlastní síly a vyvinuli plodnou práci, která by přinutila každého, aby si jich vážil. Nikde v krajích polských neobjevuje se tak zřetelně spojitost mezi národním obrozením a socialistickým problemem jako v Horním Slezsku. Tam polským jest pouze proletariát; není polských kapitalistů, velkostatkáři a uhlobaroni, opravdová to knížata v Horním Slezsku, jsou Němci. Ta vychvalovaná německá kultura neposkytuje tam ničeho vyděděnému polskému lidu. Špatně říkám: neposkytuje! Naopak, skýtá, ale to, co je v ní negativního. Hle, zde obrázek, který kreslí Via v Trybuně. „Všemocné, neobmezeně nade vším vládnoucí, beznadějné břídilství — řekněme pruské břídilství, a tento epitheton mluví jistě za mnoho.... Ach, ty „panské domy“, ty ulice, obchody, souchotivé stromy, pole, zasypaná uhelným mourem a prachem, a ty rozryté, pustinové prostory s výmluvným, výstražným znamením mrtvé lebky na dřevěné tabuli a dým, dým, dým... A ty místnosti pro odpočinek a zábavu, ty odporné hospody, špinavé a zapáchající díry... A nic, nic více! Přednáška, koncert, divadlo, zábava, toho všeho není, to neexistuje polsky.“ „Neznám — povídá — nic ohrožujícího nad život hornoslezských horníků. Nesvítí jim slunce; pro ně jest ubíjející práce, hanebné výdělky a nepřetržitá, argusovská péče pruské „kázně a pořádku“, číhající na každý záchvěv lidské duše, nedovolený paragrafem.“ *

* Přinášíme tento článek ukázkou, jak píší doma polští soudruzi velice blízcí soudr. Daszyňskému, jenž v našem sporu se soudruhy německými při každé příležitosti předhazuje nám „šovinismus“.

JOSEF HUDEC:

Čeští zedníci ve vídeňské centralisaci.

PŘI PŘEMĚNĚ centrálních organisací na české organisace autonomní zůstává nejsilnější odbor stavební — zedníci — nejtvrdším oříškem pro autonomii. V jiných odborech přešlo české vedení i členstvo v massách k samostatným organisacím českým, u zedníků však české vedení opustilo autonomní členstvo a zůstalo věrno Vídni, a také i značná část členstva českého zůstala zase věrna dosavadnímu starému vedení v Čechách. A přece je tento odbor stavební na prvém místě, kde byly nejzávažnější příčiny k odluce od svazu vídeňského a nejlepší podmínky pro samostatný svaz český. A příčiny a podmínky tyto jsou především rázu hospodářského.

Základní podmínkou možné prosperity samostatného svazu českých zedníků je početní síla příslušníků tohoto odboru a z početnosti této prýštící síla finanční. Není snad ani jediného odboru dělnictva českého, který by byl měl takový počet organisovaných ve vídeňském svazu, které by vrhal do Vídně takové obnosy českých peněz a kterému by se poměrně tak málo z financí jeho vracelo nazpět. Možno jest bez přehánění říci, že v nejlepších letech prosperity svazu vídeňského, kdy tento dostoupil kulminačního bodu svého rozvoje, tvořilo české členstvo dobrou polovici, nepřevažovalo-li dokonce i druhou polovici všech ostatních národností v Rakousku. Není sice po ruce přesných číslic, poněvadž vídeňské vedení nikdy nedělilo členy dle národností a vždycky proti takové statistice se bránilo, v druhé řadě pak nebylo ani možno sestaviti takovouto národnostní statistiku, poněvadž ve Vídni a ve smíšených obvodech byly a jsou všecky skupiny počítány za německé.

Agitační obvody v Čechách a na Moravě rozděleny tak, že českými zůstaly v Čechách tři obvody: Praha (střední a jižní Čechy), Plzeň (západní Čechy) a Pardubice (východní Čechy), na Moravě pak obvody: Brno (jižní Morava) a Mor. Ostrava (severní Morava); Olomouc byla obvodem německé Moravy a Slezska.

Tu a tam byli snad i v těchto českých obvodech němečtí členové (Plzeň, Brno, Ostrava), avšak můžeme říci, že počet německých členů v českých obvodech byl zcela nepatrný a čítal snad jen jednotlivce, kdežto českých v německých obvodech bylo na tisíce. Sluší jen jmenovati Vídeň, Olomouc a obvody severočeské (Liberec, Podmokly, Karlovy Vary), kde některé skupiny měly většinu českého členstva.

Jaký byl tedy pohyb členstva a jaké místo zaujímalo zde členstvo české, jakou roli hrálo české členstvo při rozmachu i úpadku svazu vídeňského?

Počet členů obnášel v ročním průměru:

Rok	Počet členů	Přibylo	Ubylo
1901	1467	—	—
1902	2870	1403	—
1903	4205	1335	—
1904	14.771	10.566	—
1905	26.667	11.896	—
1906	37.726	11.059	—
1907	35.368	—	2358
1908	31.259	—	4109
1909	23.596	—	7663
1910	23.450	—	146

Z toho je zřejmo, že centrální svaz zedníků měl největší rozmach v letech 1905 a 1906, v době bojů za všeobecné hlasovací právo, v době velikých politických akcí sociální demokracie. Po roce 1906 jeví se úbytek, až pak v letech 1909 a 1910, kdy vešel v život svaz českých zedníků, je úbytek rapidní. Oproti roku 1906, který vykazoval 37.726 členů, jeví se r. 1910 *celkový pokles o 14.276 členů.* Neschází již mnoho do polovice členstva z r. 1906.

Jaký byl dále průměrný pohyb členstva dle jednotlivých obvodů, jaký byl zejména poměr českého členstva vůči členstvu ostatních národností?

O tom následující tabulka:

	r. 1904	1905	1906	1907	1908
Praha	3135	5611	8111	7155	7132
Plzeň	557	848	1030	1610	1806
Pardubice . . .	47	220	951	1361	1046
Brno	56	871	1166	1482	1177
Mor. Ostrava .	167	976	1756	1781	1554
Úhrnem .	3962	8526	10.014	13.389	12.715

České členstvo stoupalo tedy rapidně, r. 1906 dostoupilo největšího rozpětí a udrželo se na stejné výši až přes r. 1908 t. j. do založení českého svazu. Ač říšský svaz znamenal již r. 1907 úbytek 2358 členů a r. 1908 další úbytek 4109 členů, nebo-li za oba roky oproti r. 1906 úbytek 6467 členů, zůstává české členstvo nezměněno. Úbytek spadá tedy na vrub obvodům jiným a na vrub jiných národností, úbytek českého členstva mohl býti pouze ve smíšených obvodech, vedených za německé.

Největší pokles, přímo katastrofální, vykazuje samotné centrum říše, sídlo svazu, hlavní a sídelní město Vídeň.

Ve Vídni (a celých Dol. Rakousích) byl následující pohyb členstva:

	r. 1904	1905	1906	1907	1908
Vídeň .	7984	13.139	15.546	8023	5208

To je, jak již řečeno, pokles katastrofální: Vídeň ztratila roku 1907 oproti roku 1906 celkem *7523 členů,* nebo-li skoro polovici a r. 1908 oproti roku 1906 celkem *ztratila 10.338 členy,* nebo-li celé dvě třetiny, takže roku 1907 rovnala se počtem členstva Vídni

již samotná Praha (pražský obvod) a r. 1908 *samotná Praha měla o 1924 členy více než Vídeň* (vídeňský obvod, t. j. celé Dol. Rakousy).

V centrálních svazech učiněno jaksi zásadou, že sídlo a vedení svazu musí býti v hlavním středisku, kde je nejvíce členstva a kde jsou přirozené toho podmínky. Dle této zásady stála tedy r. 1908 na prvém místě Praha a nikoli Vídeň.

Srovnávejme však dále pohyb členstva dle národnosti:

české členstvo	italské a slovinské	polské a rusínské	německé incl. smíšené obvody čes. něm.	úhrn
		Rok 1904		
3962	286	—	10.503	14.771
		Rok 1905		
8526	193	—	17.948	26.667
		Rok 1906		
13.014	101	—	24.611	37.726
		Rok 1907		
13.389	110	512	21.357	35.368
		Rok 1908		
12.715	287	1419	16.832	31.259

Z tabulky této je zřejmo:

1. V Haliči počala organisace zedníků teprve r. 1907, měla půl sta členů a roku následujícího necelého půldruhého tisíce, kdy českých členů bylo již na 13.000.

2. Organisace italských zedníků byla stále nepatrnou, kolísajíc mezi 100—300 členy.

3. Rokem 1907 nastáva úbytek členů výlučně jen v německých resp. smíšených obvodech.

4. Roku 1908 rovnalo se české členstvo počtem členstvu německému, ba možno s určitosti říci, že roku toho převyšovalo české členstvo členstvo německé, že mělo majoritu.

České členstvo vykazuje roku 1908 cifru 12.715, německé, t. j. z německých obvodů 16.832. V těchto německých obvodech je však Vídeň s 5208 členy, Liberec s 1163 členy, Podmokly s 3850 členy, Kar. Vary s 2348 členy, Olomouc s 226 členy. Celkem vykazují tyto „německé" obvody 12.795 členů. Nyní je však otázka: Kolik z těchto členů v německých obvodech bylo zedníku českých? Kolik bylo českých zedníků ve Vídni, v Teplicích, Liberci atd., kam nejvíce cestují čeští zedníci a plní německé organisace? Nechybíme, rozdělíme-li tuto číslici národnostně na polovici. Avšak i když vezmeme jednu třetinu za české členstvo, znamená to, řekněme, 4000 členů českých, takže pak máme r. 1908 okrouhle 16.000 českých zedníků, 13.000 zedníků německých a necelé 2000 zedníků italských a polských. Z toho tedy dospíváme k závěru, že v říšském svazu vídeňském měli Češi r. 1908 absolutní většinu.

Vedle těchto cifer o počtu členstva jest pak ještě další důkaz pro fakt, že Češi byli v ústředním svazu zedníků majoritou. Jest to odborný list. A tu protokoly a výroční zprávy podávají nám následující výkazy:

Úhrnného nákladu měl:

	r. 1905	1906	1907	1908
„Stavebník“ .	297.400	467.000	552.900	959.500
„Bauarbeiter“ od r. 1907 „Maurer“ .	306.500	419.200	490.500	846.400
„Bauarb.“ více o	9100	‚Staveb‘ více o 47.800	62.400	113.100

Průměrně připadalo na číslo:

	r. 1905	1906	1907	1908
„Stavebník“ .	11.437	17.961	21.265	18.442
„Brauarbeiter“ (Maurer) . .	11.405	16.123	18.865	15.970
„Stavebník“ více o	32	1838	2400	2472

Tento výkaz o stavu odborných listů jest ještě daleko příznivější pro důkaz o majoritě českého členstva ve svazu vídeňském a jest dále důkazem, jak veliký počet českého členstva je v obvodech a ve skupinách vedených za německé. Kdežto ve výkazu členstva mají Němci stále většinu a my nalezneme většinu českou teprve tehdy, když pravděpodobný počet českých členů z německých obvodů převedeme k číslicím na české straně, při výkazech o nákladu odborových listů jest již česká majorita na prvý pohled jasná a zřejmá jako v zrcadle. Výkazy tyto potvrzují, že ne teprve r. 1908, avšak již dříve, r. 1907 i r. 1906 měli čeští zedníci většinu, třeba že českých členů je vedeno 13.389 v r. 1907 oproti 21.357 německým a 13.014 v r. 1906 oproti německým 24.611 členům. Průměrně na číslo měl „Stavebník“ již rokem 1905 stále větší náklad než „Maurer“. Roku 1905 měl český odborný list průměrně o 32 exempláře více na číslo, r. 1906 více o 1838, r. 1907 více o 2400 a r. 1908 více o 2472 exempláře na každém jednotlivém čísle. Sluší ovšem loyálně konstatovati,. že „Stavebník“ byl zasílán též českým členům v Německu, avšak na druhé straně zase mnoho českých členů ve Vídni a v uzavřeném území odebíralo list německý.

Zajímavé a především ovšem poučné jsou číslice o finanční síle českého dělnictva — o příslovečné české poplatnosti, o českých penězích, plynoucích do vídeňské centralistické pokladny. Jedním z nejhloupějších argumentů centralistů proti autonomním organisacím bylo tvrzení, že prý české autonomní organisace budou početně i finančně slabé, neduživé, a že v důsledcích toho nebudou moci dostáti úkolům moderní organisace dělnické. Jak argument tento je úbohý — aspoň pokud zedníků se týče — seznali jme již z porovnávání českého členstva a českého odborového listu. Seznali jsme, že velikost centralisace dě-

lali čeští zedníci. Z dalšího pak seznáme, že i sílu centralisace dodávali zase čeští zedníci, což ovšem je již samozřejmé a vyplývá z předcházejícího. Veliký počet organisovaných znamená také poměrnou sílu finanční.

Z českých obvodů odvedeno do Vídně svazové pokladně:

		r. 1905	1906	1907	1908
Praha	K	36.343·—	58.168·86	73.258·75	71.863·42
Plzeň	„	4.953·07	5.487·01	11·624·99	11.668·—
Pardubice . . .	„	777·91	3.939·42	9.361·82	8.218·95
Brno	„	3.618·46	6.298·26	13.799·97	7.704·10
Mor. Ostrava .	„	4.361·44	18.530·96	15.087·69	13.227·06
	K	50.053·88	92.424·51	123.133·22	112.681·53

Z polských, rusínských, italských, slovinských a chorvatských obvodů odvedeno:

	r. 1905	1906	1907	1908
Halič	—	—	3.979·97	11.463·23
Terst	1.737·62	1.598·89	1.754·26	1.843·30
	1.737·62	1.598·89	5.734·23	13·396·53

Halič měla obvody: Černovice, Drohobycz, Chřanov, Kolomyj, Krakov, Podgórze, Přemyšl, Wižnice.

Terst měl obvody: Lublaň, Opatije, Pulje, Spalato, Terst.

Z německo-českých obvodů odvedeno:

	r. 1905	1906	1907	1908
Vídeň	137.989·58	212 310·85	119.100·35	74.724·22
Podmokly . . .	5.205·58	22.535·48	52.512·74	54.441·57
Liberec	12.388.20	15.014·44	21 395·55	22.313·05
Olomouc	(je zahrnut v Mor. Ostravě)			2.518·19
	155.583·36	249.860·77	193.008·64	153.997·03

V těchto německých obvodech bylo značné procento zedníků českých. Především Vídeň je zaplavována českými zedníky z Moravy a jihu Čech, v obvodu Podmokly jsou místa se silnými českými menšinami jako Duchcov, Most, Litoměřice, Lovosice, Teplice, Ústí n. L., Warnsdorf, Horní Litvínov, Bílina, rovněž tak v obvodu Liberec a Olomouc, kterýžto volební okres měl členstvo z většiny české. Karlovy Vary pak ponecháváme již zcela za obvod německý.

Z německých obvodů odvedeno:

	r. 1905	1906	1907	1908
Kar. Vary . . .	3.367·21	16.392·06	24.466·13	24·874·51
Štyrský Hradec .	7.384 04	10.626·95	13.475·47	13.595·39
Solnohrady . . .	3.173·45	8.349·32	12·381·06	12.730·75
Linec	—	—	3.431·—	1.728·74
	13.924·70	35.368·33	53.753·66	52·929·39

Z uvedených číslic je zase patrno, že centrální svaz zedníků měl největší příjmy z obvodů česko-německých a českých a že odmyslíme-li z česko-německých obvodů české členstvo a přidali-li bychom ho k českým obvodům, pak že české členstvo i po

finanční stránce nejen rovnalo se německému, ale že v některých dobách poplatností svou německé členstvo i předčilo. Členstvo ostatních národností bylo a je dosud početně i finančně tak slabé, že centralisace pro ně je výhodou. Ono z ní více bere než dá.

A zde jsme u nové otázky. České členstvo nejen že dávalo do centrálního svazu peníze, ono z něj přirozeně také něco dostávalo. Kolik dostalo zpět, o tom následují číslice:

Podpory svazu na stávky v českých obvodech:

r. 1905	
Č. Budějovice	498·—
Písek . .	346·—
Praha . .	2.533·25
Tábor . .	63·30
Úhrn . .	3.440·55
Brno . . .	931·84
M. Ostrava	1.113·70
Morava . . .	2.045·54
Čechy . .	3.440·55
Úhrn . K	5.486·09

r. 1906	
Chrudim . .	89·10
Kladno . .	383·10
Kostelec .	80·72
Pardubice	29·—
Plzeň . .	30.210·26
Praha . .	1.246·87
Úhrn . .	32.039·05
Kroměříž .	2.947·70
Olomouc .	6.118·58
Prostějov .	102·20
Morava .	9·168·48
Čechy .	32.039·05
Úhrn . K	41·207·53

r. 1907	
Bělá p. B. .	1.857·34
Budějovice	3.633·60
Choceň . .	1.552·12
Dvůr Král.	293·96
Klatovy . .	281 67
Litomyšl .	9.488·18
Luže . . .	75·84
Praha . .	516·62
Ústí n. O. .	922·50
Úhrn . .	18.621·83
Hodonín	1.211·25
Hranice .	1.902·40
Kojetín . .	226·25
M. Budějovice	1.247·96
N. Jičín .	104·06
Morava .	4.691·92
Čechy .	18.621·83
Úhrn . K	23.313·75

r. 1908	
Brodce . .	472·10
Domažlice	5.686·98
Jičín . . .	972·06
Kladno . .	18.435·81
Kralupy .	11.655·50
Ledeč . .	179·50
Luže . . .	58·50
Pečky . .	96·50
Praha . .	35·20
Spál. Poříčí	111·20
Sušice . .	377·26
Tábor . .	563·50
Úhrn . .	38.644·11
Přerov . .	3.629·80
Prostějov .	2.849·—
Uh. Hradiště	3.394·33
Třešť . .	2.677·84
Morava .	12.550·97
Čechy .	38.644·11
Úhrn . K	51·195·08

Celkové podpory stávkové pro české obvody:

		Čechy:	Morava:
r. 1905	K	3.440·55	K 2.045·54
„ 1906	„	32.039·05	„ 9.168·48
„ 1907	„	18.621·83	„ 4.691·92
„ 1908	„	38.644·11	„ 12.550·97
Úhrn	K	92.745·54	K 28.456·91

Čechy a Morava

K 92.745·54
K 28.456.91

K 121.202.45

Stávkové vydaje svazu celkově obnášely:

			Pro české obvody připadlo: (Čechy i Morava)
r. 1905	K	68.163·80	K 5.486·09
„ 1906	„	442.996·32*	„ 41.207·53
„ 1907	„	115.904·17	„ 23.313·75
„ 1908	„	134.708·38	„ 51.195·08
Úhrn	K	761.772·67	K 121.202·45

* (Výluka ve Vídni 368.500 K.

České obvody ústředímu svazu

		odvedly:	dostaly:
r. 1905	K	50.053·88	K 5.486·09
„ 1906	„	92.424·51	„ 41.207·53
„ 1907	„	123.133·22	„ 23.313·75
„ 1908	„	112.681·53	„ 51.195·08
Úhrn	K	378.293·12	K 121.202·45

Ústředí svazu nemělo ovšem jen vydaje stávkové, nýbrž také řadu vydajů jiných. A také i z těchto vydajů připadlo něco na obvody české. Avšak všechny tyto vydaje vídeňského ústředí pro české skupiny byly již hodně minimální. České obvody měly také svou „samosprávu“: Obstarávaly a platily si agitaci, správu (některé síly), podpory (pouze nouzové, případ od případu, jiných podpor u ústředního svazu zedníků v Rakousku nebylo a dosud není), vzdělání, různé. Na vydaje tyto, resp. na agitaci poskytovány od vídeňského ústředí 2 h z jedné zaplacené známky. Jinak platily vydaje ty skupiny samy (resp. okresy) z haléřů, jež jim byly svazem přímo ponechávány. Tyto vydaje českých skupin byly rovněž veliké a sahaly do tisíců a desetitisíců. Jako příklad uvedeme rok 1907: Vydaje skupin:

		Praha:	Plzeň:	Pardubice:	Brno:	Mor. Ostrava:
agitace .	K	12.345·97	2.160·98	1.595·85	2.800·28	3.985·78
správa .	„	5.968·35	1.214·47	408·50	1.064·54	1.597·87
vzdělání	„	772·03	282·55	90·19	255·47	531·74
podpory	„	3.192·82	2.898·86	191·20	569·—	445·77
různé (!)	„	14.786·44	682·46	422·19	943·37	844·88
Úhrn	K	37.065·61	7.239·32	2.707·93	5.632·66	7.405·34

Úhrnem vydaly české skupiny ze svého majetku, po odvedení povinných obnosů ústřední pokladně do Vídně, r. 1907 na uvedené zde účely:

Praha	K 37.065·61
Plzeň	„ 7.239·32
Pardubice . .	„ 2.707·93
Brno	„ 5.632·66
Mor. Ostrava .	„ 7.405·34
Úhrn .	K 60.050·96

Řada těchto tabulek a číslic, vybraných z protokolů a výročních zpráv centrálního svazu zedníků v Rakousku, je zajisté nejúčinnější agitací pro autonomní svaz zedníků českých. V cifrách těch zračí se celý rakouský systém: Co jsou Čechy a Morava pro rakouský stát, to byly dělnické Čechy a dělnická Morava pro rakouskou centralisaci odborovou: Nejvýnosnějšími koloniemi, pokladnicí Vídně a zemí pasivních. To je základní důvod, proč v odborových organisacích Němci jsou pro centralisaci, proč jsou pro ni Poláci, Italové a Jihoslované. Není na prvém místě ono morální spřátelení a sjednocení dělnictva, jednotnost hospodářských zájmů, nutnost společného vedení bojů: To vše dá se docíliti a prováděti i bez centralistických vídeňských pokladen a bez centralistického vídeňského režimu.

My, čeští dělníci, byli jsme pro centralisaci zlatým dolem a sami doma finančně jsme živořili, hospodařili jsme s krejcary, které nám vídeňské ústředí ponechávalo. Odváděli jsme do Vídně statisíce a dožadovali jsme se podpor. Dobří naši lidé se domnívali a domnívají se ještě, že „až nám bude zle, ostatní ze solidarity nám přispějí a pomohou nám“, a zatím ani zdaleka nedostáváme to, co my sami těm ostatním posíláme. Naši naivní lidé očekávají v dobách těžkých od druhých podpory a zatím ve Vídni jsou uloženy veliké naše kapitály, jimiž my nevládneme a jichž volným disponováním sami jsme se centralisací zřekli.

I my, jako dělníci čeští, musíme míti své národohospodářství, naši hospodářskou soustavu. Centralisace není tou soustavou. Centralisace není k našemu prospěchu. Centralisace znamená naši velikost ve vídeňských pokladnách, ale naši ubohost u nás samých. A změniti to lze jednoduše: Neplýtvati naší silou do Vídně, ale nechati si ji pro sebe, nečekati, až ze svého něco dostanem, ale sami pomáhati jiným.

Proto jsem autonomista. A proto jsem byl autonomistou již před lety, kdy všeobecný proud valil se k centralisaci přes hlavy jednotlivců. Jsem autonomistou vášnivým, ne z národnostních důvodů, ale z hospodářských důvodů. Kdyby u českých zedníků nebyla provedena centralisace, jak vypadala by dnes organisace jejich po stránce finanční, po stránce ucelenosti, výchovy, podpůrnictví? Ty čtyři finanční roky, které jsem vzal za poklad této úvahy, jsou nejvýmluvnějším toho svědectvím.

Po těchto důkazech jen slepec, fanatik a zaprodanec může ještě mluviti o výhodách centralismu pro české zedníky, jen slepec, fanatik a zaprodanec může pracovati proti autonomnímu svazu českých zedníků.

BUBNÍK JOSEF:

Správní reformy v úrazovém pojišťování dělnickém.

POJIŠTĚNÍ DĚLNICTVA proti následkům úrazu bylo v Rakousku uzákoněno skoro před čtvrt stoletím, ale od té doby až na nepatrné novelly a změny vydané cestou nařizovací se ve vedení ústavů, jimž bylo vyměřování důchodů a přijímání pojistného svěřeno, nic nezměnilo. V jich představenstvech je dělnictvo zastoupeno jednou třetinou, ale jeho vliv na ostatní delegáty, podnikatele a vládní zástupce buď byl nedostatečný, poněvadž jeho třetina stála proti dvěma třetinám na př. v pražské úrazové pojišťovně 6 proti 12, nebo tam, kde představenstvo na popud z řad dělnictva vzchopilo se k nějaké akci, byla zase vláda resp. ministerstvo vnitra hlucha a nepřístupna k návrhům na reformy. Odůvodněnost těchto byla patrna a byla sesilována zmenšováním reservního fondu a dávným opuštěním zásady kapitálové, na níž je u nás pojištění úrazové vybudováno. Suma krycích hodnot klesala skoro u všech ústavů, poměrně nejvíce u vídeňského a pražského. Již proto představenstva ústavů zasazovala se o možné snížení nákladů správních. Vyzvala několikráte vládu k zrušení paušálu placeného úrazovnami na živnostenské inspektoráty a komisionelních výloh žádaných správními úřady, které nebyly nepatrné, poněvadž v Praze obnášely v posledních třech letech 13 až 15 K za jednotlivý případ úrazový. Všechno úsilí jich bylo marno. Vláda se tvářila ještě kyseleji proti naléhavým peticím za zvýšení sazby příspěvkové, k níž radili namnoze sami důvěrníci podnikatelů a na nichž se usnesly správy ústavů. Teprve v r. 1907 nastalo na př. v Praze zase nedostatečné zvýšení tarifové o 10%, které bylo považováno zprvu za nehoráznost a záhubu pro mnohé třídy průmyslové.

Podnikatelé se však dovedli vyzouti z nemilé svojí povinnosti platební, nikoli příliš velkomyslně, za to však tím šikovněji. Zaplatili zvýšené prémie ale za snížené obnosy mzdové, zatajili často čtvrtinu nebo více mzdy vyplacené dělnictvu a tím získali sami jednoduchou manipulací 15%. Ústavy o různých malversacích jistě věděly, nemohly se však proti nim postaviti, poněvadž neměly důkazů. Kontrolní služba byla provozována obmezeně, bylo málo lidí k ní a žádný podnikatel nebyl nucen k předložení svých záznamů, a byl-li ochotný k tomu, stalo se často, že měl výkazy mzdové dvoje; jedny pro soukromou svoji potřebu, které byly

pravé, obsahující faktickou mzdu, a druhé pro ústavní dozorčí úředníky. Dodatečným zákonem ze dne 8. února 1909 se věc změnila. Všichni průmysloví podnikatelé jsou nyní povinni vésti záznamy a uchovávati je pro ústavy po dobu pěti let.

To byla vskutku náprava zákonodárná, která v zápětí nabádala k reformě správy. Moment povinnosti podnikatelské k sestavení mzdy a služného musil býti využit. Ustanovení zákonná byla by vyzněla na prázdno, kdyby nebylo dbáno o jeho plnění. Proto bylo žádoucno rozmnožení kontrolního aparátu a specialisování dozorčích orgánů. V pražské úrazové pojišťovně bylo přijmuto již před tím několik kvalifikovaných kontrolorů, z nichž jeden byl určen pouze pro stavební podniky. Ústav pražský je proti vídeňskému territoriálně v nevýhodě, poněvadž jeho obvod je rozlehlejší a veliká centra hospodářského života v zemi nejsou rozložena jenom u hlavního města zemského, jako v Dolních Rakousích, kde téměř všecken těžký průmysl a trvání živnosti jsou přimknuty k Vídni, v níž sídlí ústav pojišťovací. V Čechách dominuje severozápad mohutnými odvětvími výrobními, z nichž textilní zajímá celé Podkrkonošsko, a sever velkými městy s roztříštěnými závody průmyslovými, na př. Ústí n. L., Teplice, Most, Liberec, Warnsdorf.

Podniky měly by býti kontrolovány každoročně, aby byla každá změna v poměrech pracovních vystihnuta a aby majitelé jich neviděli v kontrolorovi bílou vránu, která pod jich střechu sletí jednou za uherský měsíc. Dle zásady o souvztahu práce bylo by dopoučitelno, aby všichni kontrolující úředníci měli moc výkonnou nejenom při revisi mzdy ale také při dozoru podniku po stránce technické. Dosud jsou ústavy odkázány se svými stížnostmi na špatnou ochranu dělníků pojištěných na živnostenské inspektoráty. Chybu lze však těžko napravovati, poněvadž se obyčejně na ni přijde pozdě. Pojištění samo o sobě nemá býti pouze prostředkem ke krytí škody, při úrazu vzniklé náhle a nepředvídaně, naopak, možnost ztráty pracovní, risika zdravotního, má býti ochrannými opatřeními redukována na minimum. Dělník nemá jíti do práce s vědomím, že je vysazen nebezpečí, jehož stíny jsou zažehnány nárokem na důchod, nýbrž s přesvědčením, že všechny pracovní podmínky jsou tak dokonalé, že jen v nejkrajnějším případu se stane obětí svého zaměstnání. Tak jako se mluví při dopravě železniční o živelních silách, které není možno předpovídati, tak by měly býti řídkými také nehody podnikové. Vyhnutí se jim je technickým problémem, jejž rozřešiti mohli by nejsnáze lidé, kteří přicházejí do styku s továrními resp. dílenskými mechanismy a dovedou vniknouti do složitého ústrojí moderní výroby. Takovými mohou býti zástupci pojišťovacích ústavů dělnických, od nichž by se žádala příslušná praxe a znalost theoretická, prohlubovaná zkušenostmi dne a informacemi o konkretním případu nejen u zástupců podnikatelových, úředníků technických, inženýrů, stavbyvedoucích, chemiků a mistrů nýbrž také u důvěrníků dělnictva.

Odborové organisace, které vnikly nejrychleji mezi velkoprůmyslový proletariát a docílily mnohých ústupků od zastaralé svrchovanosti podnikatelské a jsou svou činností vlastně určeny k realisaci přechodu vrchnostenské formy podnikové k demokratické, které vynutily si vážnost k sobě a smluvily výhodné tarify mzdové, mají zde vzácný úkol před sebou. V nich jsou vychováváni dělníci k právnímu zastoupení, jejich důvěrníci dbají o dodržování smluvních podmínek, tam, kde jsou tovární výbory, nepřímo, jinak přímo. Jejich životní znalosti místních poměrů a lidí zařízení výrobního a svých soudruhů dovedou mnohem lépe rozeznati příčinu zjevů vyskytnuvších se v podniku a dovedou vysvětliti je, poněvadž jejich posláním je býti hlavou a ústy svých mandantů.

Naše okresní hejtmanství si stěžují na přeplnění správní agendou politickou, vytýká-li se jim laxní vyřizování záležitostí úrazových, živnostenští inspektoři sedí většinou ve svých kancelářích a pohyb mimo ně pro samou korrespondenci je omezen na nejnutnější. Kde se má tedy najíti orgán, jemuž nejen že je uloženo dohlížeti na podniky zaměstnávající dělnictvo pojištěné proti úrazu, nýbrž jemuž na tom záleží, který by byl interessován na rychlém vyšetření každého případu a mohl práci soustavně si uspořádati? Úrazové pojišťovny, které po celé zemi posílají svoje emissary, buď k revisi zdravotního stavu důchodů nebo ke kontrole mzdy by byly nejpovolanější k dohlídce nad podniky, v nichž jsou jim otevřeny jenom dvéře do kanceláří ale nikoli do dílen a dvorů továrních, v nichž dělníci jimi vyšetřovaní pracují a se zraňují. Někdy se ovšem stává, že k výslechu svědků a zjištění úrazového děje se pozve ústav pojišťovací. Ale to se děje pouze formálně a až na nápadné případy, na př. při hromadných úrazech (sřícení lešení, prolomení stropů, výbuch kotlů) se na místo úrazu zástupce ústavu neposílá, — poněvadž hlavní a jediné slovo při tom vedl komisař nebo okresní hejtman.

Inspektor ústavu by měl míti kompetenci nejen na pozvání se dostaviti a protokol sepsaný správním úředníkem podepsati, nýbrž ihned prohlédnouti si všechny okolnosti s úrazem a prací vůbec souvisící, žádati za nápravu, podati zprávu o závadách a konečně vystoupiti proti podnikatelům nespolehlivým. K tomu by musil míti ústav pojišťovací výkonnou moc zákonem zaručenou, kterou dnes postrádá a vyslechnouti znalce, kterým by mohl býti uvědomělý důvěrník dělnictva, kterému by mohlo býti uloženo každou nehodu oznámiti zaměstnavateli, býti přítomnu vyšetřování a informovati úředníka úrazové pojišťovny.

Přímé, osobní vyřizování je právě bolavou stránkou dnešní administrativy úrazových pojišťoven. Pod dohledem místodržitelství a ministerskou sankcí každé maličkosti vloudil se do mnohých ústavů byrokratism, který se dá těžko vypleti. Navykly si dělati vše dle šablony, dělníci byli objekty a nikoli subjekty trpícími; úrazové pojišťovny nedostatečným maximálním výměrem důchodovým 60% a odkazem na zeměpanské a samosprávné úřady

mizerně a pomalu vyřizující staly se proto nenáviděnými, ačkoli výtky padaly na nepravou adresu. Mnohé se v poslední době ovšem zlepšilo při vyšetřování úrazů a podnikové kontrole. Správně dalo se a dá se ještě více udělati. V Čechách na př. jsou zavedeny odbočky úrazové pojišťovny. V pěti městech: Teplicích, Ml. Boleslavi, Liberci, Hradci Král. a Plzni, které jsou po uznání všech praktiků výstražným znamením budoucích t. zv. okresních a zemských úřadoven chystaných pro rakouské sociální pojištění. Jimi se chtěla správa decentralisovati a vlastně se kombinovala, chtělo se vyhověti lokálním poměrům vzdálených krajin, ale poněvadž nebyly pověřeny výkonnou mocí, právem vyměřování a poukazování záloh a důchodů a zbaveny vůbec iniciativy, odkázány na centrálu, stěžovaly rychlé vyřízení a tak na místo jednoho prostředníka, politického úřadu, byly pak při šetření akutních otázek důchodových instance dvě nebo tři, jimiž věc proběhla, nebo někdy prolézala dva — až třikráte, než byla předložena správnímu výboru ústavu k zásadnímu rozhodnutí.

Proto se již také vhodně ohradil v sociálně pojišťovacím užším výboru posl. Černý proti podobné decentralisaci ústavů starobních a invalidních poukázav na expositury úrazové pojišťovny pražské, které se zvolna budou kasírovati, aby na jejich místo nastoupil jiný způsob styků ústavu se zraněnými a podnikately. Blízké okresy v okolí Prahy a okresy jihočeské se již dnes kontrolují přímo z Prahy. Úředník inspekční svolá si na určité místo zraněné, jimž důchod ještě nebyl vyměřen nebo jimž lhůta k jeho poukazu končí dle náhledu důvěrného lékaře, vyšetří všechny podmínky rozhodující o nárocích dělníkových, vysvětlí postup prací a dobu k definitivnímu projednání, udělí zálohu, je-li to nutné, hned, nebo po návrhu den po lékařské prohlídce, navštíví podnikatele a pozve si svědky úrazu a vyřídí celou záležitost obratem ruky bez vyčkávání na dlouhonohé a ospalé šetření t. zv. úřední. Ústav tím stoupá v respektu svých pojištěnců a tito mají, oč ve své tísni nejvíce stojí — peníze co nejdříve ve své kapse.

Záleží také na systematické službě lékařské, neboť v pojištění životním, tedy i dělnickém, hlavním určovatelem nároků kromě mezí postavených veřejnoprávně je lékař. Průměrný lékař, tak, jak je dnes připraven pro pojišťovací praxi, ústavům nevyhovuje. Medikové se začnou zabývati obyčejně nemocenským a úrazovým pojišťováním, když se buď stanou pokladničními lékaři, nebo mají podati na zvláštní výzvu svůj nález o zdravotním stavu zraněného úrazové pojišťovně. Jeho vysvědčení ovšem nemůže vyhovovati, a vinen není sám, poněvadž mu scházela průprava, která by byla jedině možna zařízením zvláštní stolice na pražské universitě pro sociální pojišťování. Ústavy by pak mohly žádati od lékařů věcné posudky a nemusely by býti svědky výtek o odbornosti stavovské, tak jak se to přihodilo v publikaci vydané lékařskou komorou, v níž se dokázalo, že venkovský lékař ve dvou případech vědomě prohlašoval chorobu, již léčil, za následky úrazové, domníval se,

že pomáhá zraněnému, který byl ošetřován klinicky a prohlédnut specialistou přímo v úrazové pojišťovně. Odměna za práci lékařskou by mohla býti upravena k spokojenosti obou compaciscentů, úrazoven i lékařů, dělbou práce a paušalováním honoráře. Ústav, který dnes hradí za jednotlivé dobrozdání lékařské 6 K, by ušetřil a lékaři by měli pevný plat. — Mnozí zranění nedostavují se na obsilku k prohlídce lékařské, odvolávajíce se na nedostatek prostředků a žádajíce předem o cestovné. Úrazové pojišťovny zařaďují mezi tučné položky pasivní náklady spojené s dopravou buď do jich sídla, nebo do místa, v němž se koná jejich úřední den po případě k rozhodčímu soudu. Statisíce se tak ročně vydají, které bylo by možno ne-li úplně obrátiti k dobru poraněných, bezplatností jízdného, tedy aspoň obmeziti slevou na tratích železničních v Čechách většinou postátněných. Provedení toho je také kouskem práce poslanecké delegace.

Správy ústavů se dosud chovaly velmi upjatě k hypothekárnímu uložení svých kapitálů v t. zv. stavbách veřejně prospěšných. Vídeňský ústav je majitelem několika stavebních objektů v různých okresech, jiné však rozhodly se obyčejně dodržovati pupilární jistoty v cenných papírech, jejichž kolísání kursovní je, poněvadž si ústavy, nejsouce spekulačními instituty, nemohou běžné hodnoty jich regulovati bezprostředně před obvyklou bilancí často účetně nevýhodné. Mnohé žádosti družstev stavebních zejména dělnických přiměly štyrsko-hradecký a pražský ústav k vydání zvláštních norem pro poskytování půjček na stavbu domů družstevních, ale za takových podmínek, které nebyly žádnou výhodou pro petenty zejména pro vydání zákona o bytovém fondu státním kreditujícím a garantujícím. Představenstva ústavů, dá se očekávati po zkušenostech dosavadních, budou ochotnější a vyjdou vstříc těm, kteří si chtějí společným rukojemstvím vystaviti obydlí, v němž pro jeho větší opatření hygienická budou bydliti lidé — proti úrazům immunější. Zde je tedy půjčka — nepřímou ochranou, prostředkem praeventivním.

Svazek otázek, které se dnes hrnou mezi interessenty sociálního pojištění, v době, v níž je spracována osnova pojišťovací zavádějící nové větve pojištění a reformující staré, je příliš rozsáhlý, než aby bylo ho možno obsáhnouti několika poznámkami. Pojištění dělnictva je tak důležité, že by bylo záhodno, aby jeho theorie byla popularisována a praxe předávána navzájem. O této bylo u nás dosud málo mluveno, první soustavný pokus učinilo k prolomení této nevysvětlitelné netečnosti sdružení českých nemocenských pokladen v Praze, uspořádavší v lednu a únoru t. r. dělnický kurs pojišťovací. Zájem a návštěva na něm vskutku neobyčejná, svědčí o připravené půdě pro založení trvalého střediska, kterým by byl nadhozený projekt pojišťovací školy dělnické.

FR. HOUSER:

Autonomní a demokratická škola na Curyšsku.

(Dokončení.)

TO přesvědčení mají všechny vrstvy občanstva, a starají se, aby si z ní jejich dorost odnesl co nejvíce. Chudé rolnické obce se vzdávají dočasných výhod, jež by měly z dětí, které by v létě místo pobytu ve škole pomáhaly v zemědělství, aby zabezpečily mladému pokolení výhody trvalé, jež přináší vzdělání, a zavádějí plné vyučování celoroční. Vedle školy elementární a nad ní vyrůstá nepovinná škola sekundární. Bývala školou pro děti rodičů zámožnějších, ale přestala jí být; vykazuje frekvenci pořád větší a připravuje vždy vyšší procento obyvatel k hospodářské konkurenci, v níž jest zdatnost ducha mocnou posilou. Obce připravují ochotně podmínky ke zdárné práci školní; zřizují nejen školy nové, ale snižují také rychle počet žáků svěřených jednomu učiteli. R. 4. učilo 30 proc. učitelů měně žáků než 50 a 70 proc. více než 50; po třech letech mělo méně než 50 žáků 66 proc. všech učitelů, více než 50 žáků 34 proc. učitelů. Děti přicházejí do školy s myslí vnímavou, prostou veškeré tísně. Sociální péče o mládež se provádí soustavně; obce pomáhají děti šatit, stravují je a posílají na nákladné feriální osady. Dávají jim také všechny učebné potřeby zadarmo.

Předpisy naznačují školní práci jen v celkových rysech, jak ji detailovat, je ponecháno učitelově náhledu. Proto žije učitel ve svém díle a strhuje mládež k horlivosti, jež je podmínkou jeho zdaru. Má pořád na paměti moment výchovný a pracuje tedy přímo na mravním charaktu dorůstajících generací. Toto nelze konat jinak, než když ve škole vládne učitelův duch a mysl. Učitelům je dána plná svoboda, jak si školní činnost upraví a jak ji provádějí. Nepředpisuje se jí žádná tendence, vyjímaje buzení a posilování lásky k republikánským spoluobčanům.

Národní škola na Curyšsku byla šťastně připojena k životu. Obce ji vytvořily a nevydaly ze své pravomoci. Mají na ni stálý vliv; jsou první instancí dozorčí a vnášejí do ní ducha, jenž odpovídá starostem, kterými jejich obyvatelstvo žije. Jako je obec a její prospěch záležitostí všech, tak je veřejné kontrole podřízena i škola. Její činnost je občanstvem se zájmem sledována, po šesti letech pak novou volbou učitele schvalována.

Škola v Curyšském kantoně je lidový ústav, lid si ji sám spravuje a lidu slouží. Je na vysokém stupni vývoje k potěše všech přátel lidové kultury a má volnou dráhu dostat se ještě výš. Curyšané jsou na ni právem hrdi, jako na mnohé jiné své instituce, jež vyrostly z pravé demokracie.

*

Zřízení a úpravu školy v kantoně curyšském nelze vydávat za měřítko školství ve Švýcarech. Švýcarský Spolek zabírá dvaadvacet suverenních kantonů. Spolková ústava upravuje občanský život ve všech: zajišťuje svobodu víry a svědomí, právo tvořiti spolky a svo-

bodu tiskovou, stanoví jednotnou míru, váhu a peníze, vztahuje se k poštovnictví a k dozoru na železnice. Spolek zaručuje obyvatelstvu neodvislost a samostatnost Švýcar a spravuje záležitosti vojenské. Školství je v ústavě věnováno málo odstavců. V nich se ukládá kantonům péče o obecnou školu a prohlašuje docházka do ní za povinnou. Vyučování má být tak zařízeno, aby mu mohla být přítomna mládež všech vyznání. Nikdo nesmí být nucen k účasti v náboženské společnosti nebo náboženském vyučování, o náboženské výchově dětí až k dokonanému roku 16. rozhoduje otec nebo poručník. Vyučování je bezplatné, a žáci mají dostávat školní potřeby buď zadarmo nebo za snížené ceny. Žactvu chudému se má pomáhat jídlem a oděvem. Aby mohly kantony těm předpisům dostát, jsou jim vypláceny ze spolkové pokladny na školství příspěvky, jichž výše se řídí počtem obyvatel.

Organisace, správa a dozor k obecným školám jsou ponechány kantonům, z nichž každý o nich rozhoduje samostatně. Tři z kantonů jsou rozděleny po dvou částech a každá z nich má zase různá ustanovení o školách. Je tedy školní zákonodárství ve Švýcarech neobyčejně složité, ještě složitější než v Rakousku. Děti vstupují do školy v různém věku; počítá-li se každý půlkanton za samostatný, počíná školní povinnost ve 12 dokonaným rokem 6. a ve 13 dokonaným rokem 7. V jednom kantonu je pouze šestiletá, docházka ve 4 šestiletá škola denní a dvouletá doplňovací a v jednom šestliletá škola denní a tříletá doplňovací; v 7 kantonech pravidelná docházka sedmiletá, k níž se připojuje v 5 dvouletá škola doplňovací; v 7 kantonech je školní povinnost osmiletá, jinde trvá buď 8 plných let nebo 6 plných a 3 s jistým omezením; v jednom chodí hoši do školy 9 let a děvčata 8, v jiném mají hoši v 7., 8. a 9. školním roce pravidelné vyučování jen v zimních měsících, děvčata v 9. roce vůbec do školy nechodí. Počet žáků přidělený učiteli zákonem je nejmenší 30 a největší 80. Praxe je ovšem jiná; ve 2 kantonech připadá na učitele průměrně po 29 žácích, v ostatních více, ale nejvíce v jednom, kde má učitel průměrně 60 žáků. V celých Švýcarech připadá na učitele obecné školy 44 žáků.

K obecným školám se připojují nepovinné školy sekundární. Lze je srovnat s našimi měšťanskými. Ve 3 kantonech lze na ně přestoupit ze 4. třídy obecné, v jiných z 5., ze 6. a někdy teprv ze 7. třídy. Mají různý počet ročníků, 2, 3, 4—6. Protože mohou žáci volit buď celou obecnou nebo po určitém počtu let přestoupit na školu sekundární, jejíž absolvování vyžaduje delší doby než zbývající nejvyšší třídy školy obecné, zůstávají některé děti na škole obecné tak dlouho, až učiní zadost školní povinnosti. V některých kantonech tvoří žactvo sekundární školy jen malý zlomek dětí školou povinných, počítají-li se celé Švýcary, tedy asi desetinu. Nápadnou vyjimku činí sekundární školy města Basileje, které navštěvují plné čtyři desetiny veškeré školní mládeže. Hojně jsou navštěvovány také sekundární školy na Curyšsku a kantonu Schaffhausenského.

O náklad na školy obecné i sekundární se dělí s obcemi kantony i Švýcarský Spolek. Největší část školních vydání nesou obce, škola je tam všude ústavem obecním. Kantony jim ochotně pomáhají, zejména při největší položce školních vydání, při učitelských platech. Ale kantony platí také obcím subvence při stavbách nových škol a úpravě starých, přispívají na stavby a zařízeni tělocvičen, na opatření školního nábytku, učebných pomůcek a školních potřeb pro žactvo, a pomáhají percentuelními obnosy stravování chudé školní mládeže a opatřování oděvu pro ni. Školní rozpočty obecní se vedou velmi pečlivě a udávají také, kolik stojí průměrně vyučování jednoho žáka. Ten obnos kolísá v různých obcích a kantonech a dosahuje v místech, jimž je škola nad jiné milá, i sedmeronásobné výše než platí obce se školstvím opožděným.

Školní práce se koná ve Švýcarech „před očima národa", jak mně pravil jeden občan. Obyvatelstvo má hojnou příležitost pozorovat její postup i výsledky a těší se upřímně z jejího zdaru. Ale vedle této kontroly o zdatnosti školy je tam zavedena kontrola o tom, jak trvale vtisklo vyučování nutné znalosti mládeži. V celých Švýcarech je při odvodech zavedena zkouška, jíž se podrobují všichni branci. Zkouška se koná ze čtení a počítání, píše se při ní práce slohová a zkoušejí se důležité věci z vlastivědy; posudky se zapisují čtyřmi známkami. První dvě známky, či velmi dobré a dobré vědomosti, prokázalo naposled ve čtení 89 rekrutů ze sta, v slohu 76, v počítání 76 a ve vlastivědě 64 rekrutů ze sta. Velmi špatné vědomosti prokázalo jen 5 rekrutů ze sta.

Při vší rozmanitosti života obyvatel v jednotlivých kantonech podmíněné rasou, povahou půdy a podnebím je přece ovzduší, v němž škola vyrůstá, hodně podobné. Švýcarský Spolek nemá za tmel, jenž pojí kantony, zevnější hrubou moc, jako je na př. vojsko, a nejsou jím ani výhody míru, jenž je zajištěn neutrálnímu státu. Řekl bych, že ovzduší škole příznivé tvoří kultura Švýcarů, jež je všude značně vyspělá. Dlouhými boji a s těžkými ztrátami uhájil lid švýcarský svou samostatnost a svéprávnost. Zná cenu svobody a dovede si vážit své i cizí; proto tam není sporů národnostních ani náboženských a proto v obci i ve státě panuje plná demokracie. Ten rys nese také škola. Se zajištěním svobody přišla starost druhá, jak se ve svém domově zařídit co nejlíp. A tu záhy proniklo poznání, že vzdělání přináší mnoho výhod: i horalům, mají-li velkolepou přírodu udělat zámožným lidem přístupnou, i dělnictvu živícímu se v továrnách, i zemědělcům, aby vytěžili z půdy co nejvíc. Proto zakládaly obce školy a žádaly od nich, aby prospívaly co nejvíc jejich občanstvu, aby dbaly jeho potřeb. Svého vlivu na ducha školní práce se již nevzdaly a uplatňují jej i při veškeré správě školy. Ta autonomie je druhý rys švýcarské školy. A obě ty její vlastnosti podporují vydatně její zdar.

J. VESELÝ:

Rozvoj naší živnostenské organisace.

JEŠTĚ před nemnoha lety se mělo všeobecně za to, že je holou nemožností, aby myšlenky socialistické, jež nalézaly stoupence a příznivce ve všech jiných vrstvách, mohly proniknouti hlouběji i do vrstev živnostenských. Mělo se za to, že u samostatných řemeslníků, živnostníků a obchodníků je konservatism a stavovská tradice tak mocná, že odolá všem moderním sociálním proudům.

Representanti živnostenského hnutí vynakládali také všechno úsilí na to, aby v živnostnictvu udrželi předsudek, že svým postavením náleží k tak zvaným vyšším, majetnějším společenským vrstvám, živili v něm stavovský egoism a vědomí jeho společenské povýšenosti nad vrstvami dělnickými. Utvrzovali živnostníky v přesvědčení, že jejich zájmy, jako zaměstnavatelů, jsou se zájmy dělníků naprosto neslučitelny. Již v tom, že dělnictvo kladlo také své požadavky, spatřovali ohrožení práv živnostníka, ohrožení jeho existence. Kapitalista mohl živnostníky vytlačovati z trhů, velkoživnostník mohl nekale soutěžiti s maloživnostníkem, dodavatelé mohli živnostníkům diktovati prodejní podmínky, stát, země a obce mohly zvyšovati živnostníkům daňová a poplatková břemena — ale veškerá zášť a nevole živnostenských vrstev byla uměle obrácena vůči těm, kdož byli hospodářsky nejslabší, vůči dělníkům, kteří na trhu práce nechtěli býti nadále trpným činitelem. Tak se rafinovaně pěstil zjevný antagonism mezi živnostníky a dělníky. Pěstili jej často právě takoví živnostníci, kterým se poštěstilo, že z dělnického postaveni vyšinuli se k samostatnosti a kteří se rychle vpravili do situace, která je postavila na vyšší společenský stupínek. Poměr živnostníka k dělníku formulovali v jediné, neustále opakované frási: „Socialism chce zničiti živnostníky". Šířením této fráse sledován byl mezi živnostnictvem týž účel, jaký měl býti u rolnictva a zemědělského obyvatelstva docílen frásí: „Socialisté se chtějí dělit". To se mohlo ovšem díti jen v době, kdy i samo dělnictvo bylo theoreticky dosti neujasněno a kdy v ostatních vrstvách kolovaly o socialismu pouhé smyšlenky.

Representanti živnostenského hnutí byli přesvědčeni, že živnostníci jsou tak nepřátelsky zaujatí proti dělnictvu a socialismu, že si s živnostníky, které zatáhli do vleku tak zvaných měšťáckých stran, dělali co chtěli. Snahy, aby živnostníci byli získáni pro socialism, odbývali s úštěpkem. Ale přepočítali se.

Politický život český byl velice živý a to následkem postavení, v jakém jsme se v tomto státě nalézali. Uvědomění a vzdělání rostlo, vzrůstala inteligence. Veliký průmysl německý, vůči kterému stála zde jen malá a střední živnost česká, vyvolal ovzduší, příznivé otázkám hospodářským. Socialism rychle nabýval půdy. Ojediněle vyskytovali se v hnutí socialistickém i živnostníci. Otevření, samostatně smýšlející lidé, které náklonnost přivedla do řad socialistických, kterému mohli jako lidé neodvislejší prokázati dobré

služby. K těmto ojedinělým přibývali další, a to živnostníci socialisticky vyškolení, kteří jako dělníci pro svou agitační činnost nemohli nikde nalézti zaměstnání, kteří byli v továrnách a dílnách boykotováni, tak že jim nezbývalo nic jiného, nežli aby se ohlédli po nějakém jiném neodvislejším způsobu výživy. Začali provozovati řemeslo samostatně nebo si otevřeli nějakou živnost, a dělnictvo jim v tom nezřídka bylo nápomocno, jen aby je ve svém středu udrželo a umožnilo jim, aby mohli pokračovati v organisační a agitační práci. Tak byla samotným vývojem dělnického, sociálně demokratického hnutí vrstva živnostníků v tomto hnutí sesilována. Tato vrstva byla však současně sesilována i rozmachem socialismu. Živnostníci se rekrutují z dělnictva a proto se množil počet těch, kteří jako odchovanci dělnického hnutí opouštěli řady dělnické a jeho organisaci, aby se osamostatnili a otevřeli vlastní živnost. V celé řadě odborů má dělník možnost, aby začal provozovati živnost vlastní. Není příčiny, proč by se dělník smýšlející socialisticky, měl zdráhati, uplatniti se jako živnostník, když k tomu má vhodné podmínky a když to mohou činiti jiní a právě ti, kteří s dělnictvem necítí. Vzrůst takových živlů ve vrstvách živnostenských možno vítati. Roste tím v živnostnictvu pokrokový živel, lidé moderní, kteří mohou mezi svými kolegy ve prospěch socialismu působiti.

Tímto způsobem stoupal počet živnostníků v hnutí socialistickém, vedle nich, zejména v průmyslových místech, přibývalo i živnostníků, kteří s hnutím dělnickým sympatisovali a kteří uznávali, že jejich zájmem je, aby s dělníky, jako se svými konsumenty žili v poměru přátelském.

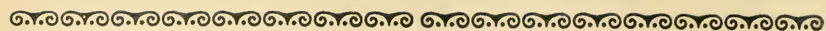
Dělníci, vyšlí a vyškolení v dělnických organisacích, po svém osamostatnění ztráceli však styk s organisací dělnickou, stali se členy společenstev a jiných organisací živnostenských, jichž vlivu více méně podléhali. A tak se mnozí socialismu odcizovali. Byli pro hnutí ztraceni. Mnohým se ovšem duch vládnoucí ve společenstvech a v živnostenských organisacích nelíbil a tak se i těchto vzdalovali. Kdyby existovala organisace živnostenská na zásadách socialistických, byli by zůstali socialismu zachováni.

Proč by se nedala taková organisace zbudovati, napadlo nejprve několika čilým pražským soudruhům, kteří byli ve hnutí stále činnými a kteří viděli, že hnutí shora naznačeným procesem ztrácí mnoho bývalých stoupenců, kteří by mohli býti zbudováním organisace socialistických živnostníků k hnutí a k činnosti v politické straně sociálně demokratické opět připoutáni a ochladlé nadšení pro socialism v nich znovu rozdmycháno. A nejen to, tato organisace by mohla zasahovati do celého hnutí živnostenského, mohla by v něj vnésti nového ducha a také i pracovati v otázkách živnostenských a hájiti hospodářské zájmy svých členů. Může-li prospívati organisace domkářská, proč by nemohla prospívati i organisace živnostenská?

Myšlenka, pronesená v kruhu několika soudruhů-živnostníků, stala se také skutkem a to v měsíci lednu 1907 založením „Jed-

noty řemeslníků a obchodníků v Praze". Toto sdružení stalo se kolébkou organisace živnostenské. Zakladatelé a členové „Jednoty" byli až na několik pokrokově smýšlejících a socialismu příznivých živnostníků vesměs sociálními demokraty. Na konferenci „Jednoty", jež se konala dne 9. června 1907 v restauraci „Merkuru" v Mikulášské třídě, byl učiněn pokus, formulovati časové a zájmové požadavky tohoto nového živnostenského sdružení. V resoluci, přijaté na této konferenci, bylo zejména vytknuto obchodní a živnostenské komoře, že si všímá více zájmů velkoobchodníků a velkoprůmyslníků a že v těchto korporacích malí řemeslníci a živnostníci nejsou vůbec zastoupeni. Vysloven proto požadavek, aby obchodní a živnostenská komora byla rozdělena na dvě instituce a to komoru pro obchod a komoru pro živnosti. Resoluce vyslovila dále tyto požadavky: Zřízení řemeslnické banky, zavedení nuceného nemocenského pojišťování živnostníků, zavedení všeobecného invalidního a starobního pojištění, podporování živnostníků, poškozených nezřízenou velkokapitalistickou soutěží z prostředků státních a zřízení „Zemské živnostenské rady pro Čechy". Již na této konferenci bylo uznáno, že „Jednota" při své obmezené působnosti nedostačuje a že je třeba přikročiti k vybudování organisace na širším podkladě, jež by mohla působiti v celé zemi. Potřeba tato odůvodněna byla v zmíněné resoluci následovně: „Jednota řemeslníků a obchodníků v Praze" měla působnost stanovami vytčenou pouze pro Prahu a policejní obvod a tu v uvážení okolnosti, že v Čechách jest mnoho tisíců našich soudruhů živnostníků a obchodníků, kteří v stávajících organisacích, buď ve společenstvech neb „Řemeslnických besedách" a pod. se uplatniti nemohou, zakládáme „Zemský svaz živnostníků a obchodníků v Čechách". Všichni živnostníci, kteří vyšli z hnutí dělnického, neb kteří s dosavadní akcí na záchranu stavu maloživnostenského, trvající již od roku 1883, tedy plných 24 roků a jejímž výsledkem jest „Zemský pojišťovací fond císaře Frant. Josefa", živnostenská novela a několik mandátů pro pány, kteří ani řemeslníky nejsou — nesouhlasí, ti všichni naleznou vhodné působiště v „Zemském svazu živnostníků a obchodníků v Čechách".

Důležitým krokem v prvopočátcích této nové organisace bylo založení časopisu „Živnostník", jehož 1. číslo vyšlo dne 13. září 1907 za redakce soudr. K. Dědice. Potřeba vlastního tisku ukázala se nevyhnutelnou. Časopisu toho bylo jednak potřeba k propagaci požadavků živnostenských, zastávaných „Zemským svazem", k poučování a informaci členstva o otázkách živnostenských, k posudkům a kritice živnostenské politiky, provozované se strany dosavadních oficielních představitelů živnostenského hnutí a posléze k hájení organisace socialistických živnostníků vůči nájezdům z kruhů, které se domnívaly, že mají živnostenskou politiku a zachraňování živnostníků v pachtu. Nájezdů těchto nechybělo. V časopisech živnostenských, vedených v duchu zastaralém, konservativním a nemoderním, byli živnostníci varováni před vstu-

pem do nové organisace, verbující živnostníky pro socialism, který prý chce živnostníky zproletarisovati.

Časopis „Živnostník“ musil ve svých počátcích zápasiti s mnoha obtížemi. Stála kolem něho pouze hrstka obětavých zakladatelů. Existence jeho závisela na tom, s jakým zdarem se setká založení „Zemského svazu“. O prospěšnosti zakládání zvláštní samostatné organisace socialistických živnostníků různily se názory i mezi soudruhy, v kruzích dělnictva. Spatřoval se v tom tu a tam zbytečný separatism, tříštění se a odlučování živnostníků od celkového hnutí. Hned prvé číslo „Živnostníka“ přineslo proto úvodní článek s názvem „Proč se organisujeme?“, který měl zjednati jasno. V článku tomto se praví: „Naše organisace socialistických živnostníků je něčím neobvyklým, novým, a proto nevyhýbáme se povinnosti odůvodniti všem příslušníkům strany, organisacím politickým a odborovým: Proč se samostatně organisujeme? Organisujeme se proto, poněvadž každým rokem tisíce bývalých odborově a politicky organisovaných dělníků stávají se samostatnými živnostníky, kteří nemají pak přístupu do odborových organisací dělnických, čímž mizí ponenáhlu přímé jejich styky s hnutím sociálně demokratickým, což není na prospěch ani živnostníkům, ani straně. Organisujeme se samostatně také proto, jelikož vedle všeobecných zájmů kulturních a národohospodářských máme také své vlastní zájmy hospodářské a lokální, které řešeny musí býti odděleně tak, jak se to děje u různých odborových organisací dělnických. Musíme se organisovati proto, že žijeme v době, kdy po čtvrtstoletí práci agitační a uvědomovací konečně se podařilo přivésti dělnické hnutí na socialistickou evoluční půdu, na kterouž musí vstoupiti i střední stavy, nemá-li přirozený vývoj pokroku býti zdržován zastaralými názory nynějších representantů živnostenských. Musíme se organisovati také proto, poněvadž my menší živnostníci a obchodníci po stránce národohospodářské tvoříme s dělnictvem hospodářský celek oproti velkokapitálu a jeho vyvlastňovacímu systému, který jak dělnictvo tak i malé výrobce a malé obchodníky stejně tíží a si podmaňuje a čím dále tím více do větší odvislosti zavádí. Budeme se organisovati, jelikož myslíme, že je možno pomocí důkladné a pevné organisace živnostníků a obchodníků společně se vzornou, disciplinovanou organisací socialistického dělnictva čeliti nynější nadvládě velkého kapitálu, který je soustředěn v několika málo rukou a řídí všemohoucně osudy všech národů.“ Tolik citujeme z naznačeného článku, který věcně a nestranně zdůvodňoval účel a oprávněnost organisace socialistických živnostníků.

Vedle svazu, vázaného určitými stanovami, jevilo se však záhodno, vytvořiti v celé zemi volnou organisaci živnostenskou se systémem důvěrnickým, organisaci, která by mohla vyvíjeti činnost, které se svaz, jako sdružení nepolitické a čistě odborové, súčastniti nemůže. Za tím účelem svolán byl dne 29. září 1907 do Prahy sjezd živnostníků, na kterém o organisaci a tisku referovali soudruzi F. Schaller a K. Dědic. Na sjezdu tomto se ustavila

Zemská organisace samostatných živnostníků a obchodníků, zvolen zemský výkonný výbor, který je zároveň vydavatelstvem časopisu „Živnostník“, prohlášený za majetek zemské organisace. Sjezd schválil dále návrh, aby příslušníci zemské organisace samostatných živnostníků a obchodníků podléhali organisačnímu řádu, přijatému na VII. sjezdu československé sociálně demokratické strany v Plzni ve dnech 11. až 14. srpna 1907, vyslovil se pro použití útvaru důvěrnického a zvolil kontrolní komisi. Týž den odpoledne konala se ustavující valná hromada Zemského svazu živnostníků a obchodníků v Čechách. V této schváleny stanovy svazu a jeho filiálek, stanoven měsíční příspěvek a zvoleno představenstvo. K vyřizování agendy svazové zřízen sekretariát.

Založením Zemského svazu a utvořením zemské organisace dán byl organisaci socialistických živnostníků pevný útvar, v němž se mohla všestranně vyvíjeti. Prve nežli přikročíme k podrobnějšímu vylíčení činnosti, kterou živnostenská naše organisace vyvíjela, práce, kterou vykonala a výsledků, jichž dosáhla od svého prvopočátku až do doby přítomné, tedy během čtyř roků, třeba předeslati několik slov. Působení mezi živnostnictvem je mnohem obtížnější nežli v kterékoliv jiné vrstvě. Živnostnictvo není tak jednotnou třídou, jak by se na prvý pohled zdálo. Skládá se z vrstvy živnostníků majetných, z vrstvy živnostníků lépe situovaných a posléze z vrstvy maloživnostníků, jež je nejčetnější. Majetní živnostníci necítí ponejvíce již se svými druhy maloživnostníky. Mají své zákazníky v lépe situovaných vrstvách a nezápasí tak s nedostatkem úvěru. Ti vládnou často v gremiích a společenstvech a representují živnostníky v obecních zastupitelstvech, kde ovšem v důsledku toho zájmy a potřeby maloživnostníků, právě těch nejchudších a nejpotřebnějších, zůstávají odstrčeny. Společenstva by mohla míti na živnostníky veliký vliv hospodářský, výchovný a vzdělavací. Ve většině společenstev — platí to hlavně o společenstvech smíšených — jeví se však znehybnělost, netečnost a neuvědomělost. Všechna činnost, obmezující se ponejvíce na formality, zůstává soustředěna ve výboru nebo v osobě samojediného starosty. Členové se sejdou jednou za rok ve valné hromadě, odhlasují, co se jim předloží a opět se rozejdou. Všude je viděti nedostatek schopných jednotlivců, nedostatek myšlenek a iniciativy. Společenstva odborová vedou si již mnohem čileji, poutá je bezprostřední společný zájem, kdežto u smíšených společenstev, slučujících různá řemesla a živnosti, společného zájmu postrádáme. Živnostnictvem hýbou proto vlastně jen politické strany, ovšem nikoliv z pochopení pro jeho potřeby, nýbrž proto, že je potřebují při volbách. Strana vládnoucí v té které obci dovede využitkovati vlivu při obecních dodávkách, o které se živnostníci ucházejí, využívá svého vlivu v záložnách, u nichž se živnostníci ucházejí o úvěr a tím udržují živnostníky v odvislosti. Vedle toho jsou živnostníci odvislí od svých zákazníků a to právě zaviňuje, že se živnostníci veřejné činnosti vyhýbají, aby tím proti sobě nikoho nepopudili, a proto se

nedivme, že je obzvláště obtížno získávati živnostníky pro živnostenskou organisaci socialistickou. Jednotlivé strany, zvláště mladočeši a národní sociálové snaží se také různým veřejným a osobním nátlakem a zastrašováním živnostníky od vstupování do naší organisace odvrátiti. Vzdor těmto nepříznivým poměrům nálada mezi maloživnostníky je dnes taková, že je lze věcnou agitací, klidným vysvětlováním a přesvědčováním nakloniti pro myšlenku organisace pokrokové a demokratické. Agitace tato musí se však díti osobami, jež jsou s různými otázkami živnostenskými náležitě obeznámeny. Živnostníci takto získaní záhy pak se vpraví do myšlenek socialistických, a socialistickému názoru na řešení otázek společenských a otázky živnostenské jako jedné její důležité části dávají za pravdu.

Vzhledem k těmto okolnostem postupovala naše živnostenská organisace zvolna, ale výsledky, jichž čtyřletou, vytrvalou činností mezi živnostníky dosáhla, jsou velmi uspokojující a naši odpůrci jsou jimi překvapeni, neboť toho neočekávali. O členech našeho Zemského svazu nelze říci, že by byli vesměs přesvědčenými sociálními demokraty. Svaz je v prvé řadě organisací odborovou; přijímá ve svůj střed a snaží se získati každého pokrokově smýšlejícího živnostníka, který s naším moderním názorem na otázku živnostenskou a s naším postupem v uplatňování zájmů živnostenských souhlasí. Nejinak je tomu i v odborových organisacích dělnických, kde se členu neklade podmínka, že musí býti vysloveným straníkem, sociálním demokratem, nýbrž kde se od každého žádá, aby konal určité povinnosti jako uvědomělý dělník, cítící solidárně s ostatními a jednající tak, jak toho příslušnost k třídě dělnické vyžaduje. Organisaci zbývá pak úkol, aby své příslušníky v duchu socialistickém vychovávala a ve smýšlení tom je utvrzovala.

O tento úkol dělila se se svazem zemská organisace, která svolala tři živnostenské sjezdy. Prvý, který se konal dne 29. září 1907 v Praze, byl sjezdem ustavujícím. Druhý sjezd, svolaný na dny 15. a 16. srpna 1908 do Prahy, rokoval o organisaci a taktice, a to jednak o poměru naší živnostenské ku straně dělnické a jednak o jejím poměru ku stranám měšťáckým. Pokud se týče prvého, bylo na tomto sjezdu prohlášeno: „Mezi pravými socialisty není rozdílu. Kdo je o socialismu přesvědčen, ten takým zůstane. U nás se vyvinul mylný názor, že pravý socialista začíná u dělníka. Bylo by smutné, kdybychom v pospolitých otázkách se rozlišovali na dělníky a živnostníky. Poměr mezi námi a dělnictvem musí býti přátelský za každou cenu. O našem poměru ku stranám měšťáckým bylo řečeno: „Živnostnictvo, které pracuje bez zásad, bez plánovité organisace, které nemá žádného politického charakteru — to stojí proti nám. Mluvme: Jak je získáme? Získávejme je snášelivostí. Zlo se neléčí zlem, nýbrž dobrem. Počínejme si takticky. Postupujme opatrně. Vysvětlujme jim, že mají nepravdu. Hulákáním ani povykem ničeho nezískáme. Je potřebí, aby naši soudruzi vystupovali tak, jak veliká naše idea žádá, takticky, rozumně.“ Dalším bodem tohoto sjezdu byl požadavek zřízení Zemské živnosten-

ské rady a zavedení starobního pojišťování živnostnictva, vyslovený v této resoluci: „K našim časovým požadavkům živnostenským budiž připojeno: Žádáme povinné nemocenské, invalidní a starobní pojištění, jichž renta by zabezpečila živnostníkům a jich rodinám, po případě vdovám, existenční minimum.“ Na třetím sjezdu živnostenském, který se konal dne 15. srpna 1909 v Plzni, u příležitosti plzeňské dělnicko-živnostenské a hospodářské výstavy s programem: „Jakým způsobem třeba řešiti živnostenskou otázku?“ rozvinut byl časový program živnostenský, z něhož uvádíme: Zavedení progresivní daně z příjmů, kolektivních smluv a kolektivního cenníku živnostenských výrobků, zřízení zemské živnostenské rady, vybudování zájmové organisace na podkladě odborových společenstev sdružených v zemské odborové jednoty atd. Význam tohoto sjezdu spočívá však v tom, že na něm manifestováno, že živnostnictvo či střední stavy musí se zhostiti starých, přežilých názorů společenských a že se musí přikloniti k světovým zásadám a ideálům moderním, k socialistickému názoru světovému. Sjezd tento byl kromě delegátů zemské organisace živnostenské obeslán řemeslnými a živnostenskými společenstvy, obchodními gremii a jinými živnostenskými korporacemi z mnoha českých měst a stal se manifestačním projevem pro moderní organisaci živnostenskou.

Volebním akcím věnovala naše živnostenská organisace náležitou pozornost. Súčastnila se doplňovacích voleb říšských, voleb do zemského sněmu, voleb do pražského obecního zastupitelstva jak svoláním schůzí, tak i agitací ve prospěch kandidátů postavených stranou sociálně demokratickou. Organisace naše zasáhly také do voleb v různých venkovských městech, kde zasedá dnes 20 členů našeho svazu v obecních zastupitelstvech a 4 v městských radách. Pražské ústředí svazu zasáhlo také do voleb živnostenských v Praze ve skupině zaměstnavatelů, jež se konaly r. 1910, soustředivši na své kandidáty značný počet hlasů. Filiálky svazu v obvodu obchodní a živnostenské komory v Liberci súčastnily se voleb do této komory hlasováním a získáváním hlasů pro kandidátku české menšiny komorou ignorované. Ve výborech společenstev a obchodních gremií zasedá dnes na 200 členů našeho svazu, kteří vnášejí do společenstev čilejší ruch a pokrokovějšího ducha. V některých odborech řemesel a živností stojí členové našeho svazu v popředí odborového hnutí, jsou zde činni v různých funkcích (hostinští, krejčí, lakýrníci, obuvníci, truhláři a jiní) a činnost jejich dochází zde ocenění. Při svazu založeno bylo také několik zájmových odborů, a to zájmový odbor mistrů krejčovských, mistrů lakýrnických, obuvnických a truhlářských (poslední při filiálce Král. Vinohrady). Prostřednictvím těchto odborů zasahují naši členové do odborového života živnostenského a pracují pro řešení otázek čistě odborových a zvláště pro smírné uzavírání kolektivních smluv. Svaz má mezi svými členy mnoho živnostníků, dojíždějících na trhy (trhovců), kteří byli německo-nacionálními správami měst ve smíšeném území z trhů vypovídáni. Svaz dovolával se pro ně ochrany nejprve otevřeným listem c. k. místo-

držiteli („Živnostník“ z 8. května 1909), později prostřednictvím klubu českých sociálně demokratických poslanců a vysláním zvláštní deputace k c. k. místodržiteli. Akce tato setkala se s výsledkem.

Zvláště horlivou činnost rozvíjel svaz v otázce zavedení starobního a invalidního pojišťování živnostnictva, svolav dne 22. května 1908 v Praze velkou veřejnou schůzi o tomto požadavku živnostnictva, na které referoval poslanec Vilém Černý. Ve dnech 31. května a 7. června 1908 svolány schůze s týmže programem v řadě českých měst. Aby členstvo mohlo projeviti svůj úsudek o vládní předloze starobního pojišťování, vydal svaz zvláštní dotazník. Dotazník tento byl rozeslán k vyplnění všem filiálkám, v nichž dal podnět k čilým debatám o tomto předmětu.

Na podnět filiálky Kladno byla dne 30. ledna 1909 svolána manifestační schůze společenstva a gremií okresu kladenského pro starobní a invalidní pojištění živnostníků. Když uzavřením říšské rady předloha o starobním pojišťování byla ohrožena, svolalo ústředí svazu opět v Praze veřejnou schůzi, jež se konala 1. března 1909 v místnostech obch. spolku „Merkur“. Svaz zasáhl i v četných jiných případech, kde toho zájmy živnostnictva vyžadovaly. V květnu 1909 protestoval svaz proti zvýšení poštovních poplatků navrhovanému posl. Steinwendrem, odeslav na říšskou radu důtklivé ohražení. Současně vypracoval v této věci pamětní spis, který předložil klubu českých sociálně demokratických poslanců na říšské radě. Dne 16. května 1909 súčastnil se svaz manifestačního táboru živnostenských společenstev pro zavedení náhradního průmyslu v Příbrami. Dne 23. července 1909 podepsal svaz resoluci dolnorakouského spolku živnostenského proti nezdravé rakouské obchodní politice a otevření hranic dovozu dobytka. Dva velké projevy uspořádala také naše živnostenská organisace v Praze na ostrově Žofínském, a to prvý dne 10. října 1910 s programem: 1. Zřízení zemské živnostenské rady. 2. Šikanování živnostníků berními správami a druhý dne 1. ledna 1911 s programem: Jak se hospodaří v zemi a obci pražské. Tento poslední projev, jehož se súčastnili pražští oposiční obecní starší, vyvolal značnou veřejnou pozornost.

Vzdělavací činnosti věnoval svaz a jeho filiálky pečlivý zřetel jak veřejnými schůzemi tak i přednáškami, jichž byl pořádán veliký počet. Při přednáškách byl brán hlavně zřetel k předmětům, jež mají pro živnostníkovo sebevzdělání, pro jeho stavovské a hospodářské povznesení důležitost. Aby odpomohl stálému nedostatku řečníků z řad živnostenských, uspořádal svaz hned v začátcích svého působení řečnický kurs, který opětuje každoročně. Dále uspořádal též kurs účetnický. Přední pomůckou vzdělavací a informační je časopis „Živnostník“, vydávaný samotnou organisací, který dosáhl již značného nákladu a jenž členům svazu dodáván bezplatně. Nákladem časopisu „Živnostník“ vydány byly tři různé publikace, a to brožura „Živnostenská otázka a její řešení“, „Cizojazyčný slovníček pro živnostníky“, a poprvé „Kapesní kalendář pro živnostníky na rok

1911“, jež nalezly hojný odbyt. K získávání členstva vydal svaz agitační plakáty, jež byly rozšířeny po celých Čechách.

Družstevní a svépomocná činnost svazu a jeho filiálek je dosud v začátcích a svaz postupuje v tomto směru s velkou a to oprávněnou rozvážností, neboť družstevní snahy se až dosud v živnostnictvu spoře osvědčovaly a vyžadují vyspělé jednotlivce a vychované členstvo. Z podnětu Zájmového odboru krejčovského založen byl „Modní klub“, výrobní družstvo krejčovských mistrů, které dobře prosperuje. Filiálka Kladno založila družstvo úvěrní, jež je dosud v začátcích. Filiálky svazu daly v četných případech podnět ku založení nákupních, úvěrních, stavebních a jiných družstev živnostenských v jejich obvodu nebo v nich béřou přímou účast. Význam svépomocný má také společná inserce členů jednotlivých filiálek, zavedená v časopise a v kapesním kalendáři, která má usnadniti, aby se členové ve svých potřebách a nákupech vzájemně na sebe obraceli.

Podpůrná činnost zaujala ve svazu vynikající místo. Nemocenská pokladna zahájila svou činnost 1. května 1910 a vyplatila do konce roku přes 1000 K podpor. Humanní odbor vyplatil během svého trvání kolem 4000 K na úmrtních podílech pozůstalým po zemřelých členech. Finanční stav svazu je velmi dobrý. Hotovost svazu dosáhla obnosu 6000 K, vedle jmění filiálek, jež činí téměř 4000 korun. Humanní odbor vykazuje pokladní hotovost 3000 korun. Odbor tento je dobrovolný a čítá již na 400 členů. O finanční síle svazu svědčí dále jeho celkový peněžní obrat, který v posledním správním roce (1910) činil přes 30.000 korun. Svaz má dnes celkem 47 filiálek, v nichž je sdruženo přes 3000 členů. Dobře se též osvědčilo zavedení právní porady při svazu, jež je členstvem hojně vyhledávána. Svaz převzal dále jednatelství jubilejního pojišťovacího fondu císaře Františka Josefa, který poskytuje živnostnictvu výhodné pojištění pro případ stáří a invalidity.

Drobná činnost svazu při vzrůstu jeho filiálek, při stálém přílivu členstva příslušného k rozmanitým odvětvím řemesel a živností, při působení jeho členstva v odborech, ve společenstvech a v obecních zastupitelstvech je samozřejmě velmi obsáhlá. Záležitosti správní vyřizovaly filiálky ve výročí 1910 ve 400 schůzí výborových a ve 200 schůzí členských, jež byly spojeny s přednáškami a rozhovory o různých předmětech živnostenských otázek a zájmů se týkajících. Svaz přispěl svou účastí k posílení všech veřejných akcí, jež byly živnostnictvem dosud podnikány, na př. v boji proti kartelu pivovarů, v protestech proti kapitalistickému konsumu v závodech Škodových v Plzni, v projevech proti drahotě a pod. Na programu činnosti svazu a jeho filiálek nechybělo ani pořádání plesů, zábav, večírků, vycházek a divadelních představení, jež jsou nutny k pěstění přátelských styků mezi členstvem a k zjednávání mimořádných příjmů organisaci.

Živnostenská naše organisace byla si plně vědoma povinností, jež jí vyplývají z toho, že byla na sjezdu československé sociálně

demokratické strany v září 1909 uznána za součástku strany, na kterém byl též za časopis strany uznán časopis „Živnostník" a všude se snažila, aby ve vrstvách živnostenských zjednávala jejím zásadám a akcím podpory a sympatií. Jejím přičiněním byly již značně zatlačeny předsudky, živené a udržované v živnostnictvu vůči socialismu, což je cenným úspěchem. Všechny strany dnes úsilovně pracují, aby část živnostnictva pro sebe získaly, zakládají živnostenské organisace, neboť se všeobecně cítí, že vrstvy živnostenské nabudou v budoucnosti veliký význam při rozhodování o politický vliv a politickou moc. Živnostnictvo je dnes ve státě, v zemi a v obci nejdůležitějším činitelem. Jako vrstva hospodářsky slabší má nejvíce společných zájmů s vrstvami lidovými, s dělnictvem. Získáním maloživnostenských vrstev pro myšlenku sociálního a kulturního pokroku je podmínkou všech dalších úspěchů socialismu. Že toho lze dosáhnouti, to dokazuje čtyřletá činnost organisace socialistických živnostníků, její rozmach a její výsledky.

EMANUEL ŠKATULA:

Průmyslové a dělnické Japonsko.

(Pokračování.)

Od feudalismu ke kapitalismu. — Doba hlubokého spánku. — Kasty. — Postavení ženy. — Nový Japan.

NENÍ hned tak rozkošnějšího místa na světě, jakým jsou japonské ostrovy. Ale není nikde tak příkrého kontrastu mezi nádherou přírody a lidským dílem. Usměvavé slunce, pramen veškerého života, vychází z azurové hladiny moře a putuje nad idyllickými ostrůvky. Na jejich stráních choulí se skrovničké domečky a u jejich břehů houpají se malé dřevěné čluny. A nade vším tím klene se vysoko modrá obloha, splývající na nejzazších liniích obzoru se zelenavými vlnami stromovité a zalesněné krajiny. Marně zde hledáš vysoké, pyšné kamenné stavby se solidními střechami a zasklenými okny. Vidíš zde jen lehké, vzdušné domky, celé dřevěné, mající mnohou podobnost s našimi zahradními pavillony; stěny těchto domků jsou pohyblivé, lze jimi pošinovati a na hoření jich části vidíš řadu čtyrhranných otvorů papírem zalepených: toť okna. Do japonského domíku můžeš se podívati se všech stran. Selské domky téměř vždy skrývají se ve skupině staletých velikých stromů. Zdálo by se, že uprostřed této pitoreskní a čarovné krajiny, která má v sobě tolik nového a svérázného, sídlí pozemské blaho a štěstí. Ale není tomu tak! Obyvatelstvo je nanejvýš chudé a ubohé a již u kolébky jeho stojí bída; tvrdá práce, nedostatek a hlad provázejí je celým životem. A jedinou útěchou, poslední nadějí bývá obyvateli těchto rajských ostrovů — tovární město... Tovární město, dítě kapitalismu, živící se nejen zlatem kapitálů, ale i lidským potem.

Stáří japonských továrních měst snadno lze uhodnouti dle čerstvé ještě barvy továrních zdí. Průmysl japonský počal v době „osvětné", t. j. v době nynějšího vládce Japanu, císaře Mucuhita. Malý zahnědlý muž akceptoval všeliké vymoženosti civilisace evropské i americké: stroje, železnice, daň ze železničních lístků, rychlopalná děla, modlitební knížky, pracovní řády, policejní organisaci i misionáře Ovšem že i leckterou úlevu přinesla civilisace japonskému sedláku a kuliovi. Má přece jen více svobody i chleba v nynější „osvětné" době „mei-ži", než kdysi v dobách „Kiu-han-židai", t. j. v době hlubokého spánku.

Již v úvodě jsme se zmínili, jak žárlivě střežen byl vstup cizincům do země. Od roku 1638 až do r. 1854 sotva který běloch vstoupil na břehy japonské a zahnala-li jej sem potměšilost moře anebo pevný a odhodlaný úmysl, zaplatil vždy svým životem. Byla to doba „velikého míru" či „hlubokého spánku", jak se o ní poeticky Japonci vyslovují, doba vlády vojenských panovníků, šogunů. Ve vyhnání misionářů, vyhlazení několika proselytů křesťanství ohněm a mečem, zpřetrhání všech dosti chabých pout s ostatním světem, viděl zakladatel dynastie šogunů Tokugava Jeyasu jediný prostředek udržeti v zemi klid a mír. Ale odhodlanost Evropanů a Američanů rostla a touha provozovati zde obchody překonala všechny obavy o vlastní kůži. Periodu „dlouhého spánku" násilně přervala americká eskadra kommodora Perryho roku 1853. „Bílí ďábli" zvítězili.

Japan ve svých dějinách zaznamenává několik period. Ale ve všech vystupuje společnost rozdělená v kasty, přísně odlišené. Mikado, panovník, „syn boží" zvaný, šoguni a daimiové, feudální šlechtici a samurajové, bojovníci, tvořili vládnoucí třídu, k vůli níž pracoval v potu tváři a trpěl ostatní japonský lid. Také ostatní lid byl rozdělen v kasty: Jsou tu sedláci, řemeslníci, kupci, jircháři, pohřbívači mrtvol; nejčetnější třídou byli sedláci. Vzdělání bylo privilegiem tříd vládnoucích; kasta tato, vychovávaná v rytířském duchu, panovačnosti, udatnosti a vraždychtivosti, postrádající jak pověrčivosti, tak sentimentality, zůstala zachována i novému Japanu. Ona nařizovala změny, vedla války, ji vždy massa ostatního lidu slepě musila poslouchati. A lid poslouchal a trpěl. Zbylo-li něco, mohl se i on nasytiti. Ještě r. 1863 sklidilo 30 milionů sedláků 30 milionů koků* rýže, z čehož však na daních musilo se odvésti vládě 22 milionů koků.

V dobách úrody ještě jakž takž zbylo sedlákům k nasycení hladových žaludků, avšak v dobách neúrody bylo zle. A ještě hůře pro třídy nižší, „etase a hininy". Prvních se čítalo vždy sedm na jednoho člověka, druzí vůbec za lidi považováni nebyli. Ještě dnes žije asi 300.000 těchto ubohých pariů v naprosté odloučenosti. Velikými právy a privilegiemi byla nadána kasta bojovníků, samurajů, proslulá nevázaností, suro-

* Koku = 180·39 litru.

vostí a panovačností. Samurajové byli postrachem nižších tříd. Často zkoušeli na sedlácích ostří svého meče, takže vzniklo přísloví, že „usekávají hlavy sedlákům, jako se uřezávají svršky křenu.“ Cestoval-li některý daimio, vrhali se lidé před ním v prach cesty. Kdo tak neučinil, ztratil hlavu.

Ještě méně záviděníhodným byl osud žen. Japonské přísloví praví: „Žena je hračkou muže.“ Žena byla vázána trojí poslušností. Nejdříve svému otci, byla-li svobodna, když se vdala, tedy svému muži, a když ovdověla, svému nejstaršímu synu. V jedné staré japonské knížce, určené výchově dívek, stojí: „Žena nechť vzhlíží ke svému muži, jakoby to samo nebe bylo. Žena nesmí uzavírati žádné přátelství nebo důvěrný poměr, protože tak muž poroučí!“ Ubohý japonský lid vše snášel se stoickým klidem. Jako jeho předkové, táhl i on krví postříkanou káru feudalismu. Neměl času starati se, proč tak vše je zařízeno, maje sám sebou co dělati. O svého bližního se nestaral. Proto když vznikly epidemie, kosila smrt po tisících; staří, slabí a nemocní ponecháni jednoduše svému osudu a zmírali v ústraní, jako tomu ještě dnes u nevzdělaných národů. Za těchto okolností pochopíme, proč se vládnoucí třídy tolik obávaly otevříti Japan cizincům a proč Perrymu r. 1853 kladly odpor pokud jen mohly. Hájily tehdy vlastní kůži, své vynikající postavení. Rozumnější a prozíravější mezi nimi však vytušili, že zachování prohnilého feudálního státu není možno a že nezávislost země je v sázce. A když eskadra Perryho s naprostou lhostejností přijala rozkaz, aby přístav opustila a když nepomohli ani japonští bůžkové, ani zaklínání japonských čarodějů, svitlo v lebkách Japonců a tito počali uvažovati o všem, co prospali.

Neměl-li Japonsko stihnouti týž osud jako Filipovy ostrovy, Východní Indii a Čínu, bylo nutno přijíti na kloub tajemství „bílých ďáblů“. Bylo nutno voliti buď udržení starého feudálního systému a tím pravděpodobnou ztrátu samostatnosti, anebo otevříti zemi cizincům. Strach před bílým nebezpečím sjednotil znesvářené feudály. Bílé nebezpečí utvořilo tak nový Japan. Změna tato neudála se ovšem bez hlubokých vnitřních otřesů. Přívrženci pokroku zvítězili. Starý feudální systém byl zrušen, ustavena nová, ústřední vláda a v její čelo postaven mikado, „přímý syn všemohoucího boha“. Lidu slíbena ústava, avšak teprve po desetiletích vydána. Ústava skromná, s nepříliš velkými právy.

Japan odkoukal od velmocí v prvé řadě militarism. Vojenství těšilo se v Japanu od nepamětných dob neobmezené úctě. Ale prostředky agrárního státu nijak nestačily na krytí rostoucích nákladů vojenských. Rozvoji agrárnímu kladla nepřekonatelné překážky příroda. Hornatá půda Japanu jest jen ze 17% obdělána. Chtěl-li nový Japan všechny své plány uskutečnit, musil se státi průmyslovým státem. „Zanechme rolnictví Číně a Koreji a staňme se státem průmyslovým, chceme-li klásti odpor Evropě a Americe“. Tak psaly před lety vůdčí japonské listy.

Podmínky pro průmysl. — Japonský průmysl v cifrách. — Množství žen v průmyslu. — Nedostatek organisačního a spekulativního talentu.

Japonsko vrhlo se na pole průmyslové. Jaké k tomu má podmínky? Přírodní bohatství jsou veliká; značná jsou ložiska mědi i uhlí, vyskytuje se též zlato i stříbro.* Vnitro půdy skrývá i petrolejové prameny. Jsou tu bohatá ložiska diamantů. Schází však nejdůležitější faktor železo, bez něhož se moderní průmysl neobejde. Také půda nehodí se k pěstění bavlníku. Ale železo lze dovážeti z Ameriky a Číny, bavlnu z Indie a Číny. Dovoz těchto surovin bude značně zlevněn otevřením panamského průplavu a lepším zkultivováním půdy na Formose. Vláda povolala z ciziny inženýry, techniky a instruktory, aby byli nápomocni při zakládání průmyslových podniků a zavedli racionelní methody výrobní. Vláda při tom pomýšlela též na vlastní potřeby: převzala do svých rukou výrobu střelného prachu, zřídila továrny pro válečný materiál a loděnice ke stavbě válečných lodí. Všemožně bylo napomáháno průmyslu: r. 1872 založena vzorná přádelna, 1877 továrna na plátno, 1881 vzorné továrny textilní a skelné hutě. Neopomíjeno ani školství. Soukromý kapitál zaujal zprvu vyčkavací stanovisko. Když pak vládní továrny dýmaly a oficielní statistiky vždy růžově zabarvovány, súčastnil se i on podnikatelského ruchu. Podnikatelská horečka rychle rostla. Zejména po vítězné válce s Čínou (1894) a s Ruskem rostly nové podniky jako houby po dešti. Za ta tři desítiletí učinil japonský průmysl značný rozmach.

Dle oficielní statistiky japonské z r. 1906 bylo téhož roku v Japonsku 16.361 průmyslových závodů, z toho 4656 se strojním pohonem a 5707 ručních. Ve všech těchto závodech bylo zaměstnáno 437.101 osoba mužská a 369.233 osob ženských, celkem 806.334 osob. Dle těchto cifer zdál by se nám průmysl japonský již vysoce vyvinutým, kdybychom uzavírali oči skutečnosti, jak průmysl vypadá uvnitř v továrně, v dílně. Z 50milionového národa sotva dvacetina súčastněna je na průmyslu. Dále asi 46% všech osob v továrnách zaměstnaných jsou ženy a děvčata, v textilnictví dokonce 90%, z větší části děvčata školou povinná. Na 1 závod připadá průměrně 60 osob, což by nasvědčovalo, že v Japonsku jsou většinou závody střední velikosti; odečteme-li veliké textilní, železářské a kovodělné závody, klesne za to průměrná cifra značně. Oficielní statistika pojednává o hornictví zvláště, na neštěstí však velmi nedokonale. Nepraví ani kolik dělníků na důl připadá. Síla strojů v průmyslu upotřebených páčí se na 268.984 koňských sil. Průměrně přijde jedna koňská síla na 3 dělníky, což nenasvědčuje přílišnému rozvoji.

Pravili jsme již, že skoro 60% závodů jest ručně provozovaných. V průmyslových městech Tokiu a Osace, v bezprostřední

* O minerálním bohatství Japonska napsal instruktivní článek Jos. Kořenský v „Živě“, listopad 1910.

blízkosti velikých textilních továren tká se na zcela primitivních strojích. V městech i v zemi zbavuje se rýže slupek takovými methodami a nástroji, že by se byli staří Egypťané za ně jistě styděli. Ale což: lidská pracovní síla je tu velmi levná. A jen neuvěřitelně nízkými mzdami mohou se udržeti prastaré methody výrobní. Stejně tomu tak v japonském rolnictví: rolník obdělává půdu lopatou, nebo jakýmsi neumělým pluhem a hnůj roznáší na hřbetě po poli.

V Evropě vyvinul se průmysl přirozenou cestou, zde v Japonsku nalezl však lid a ideje jeho ve stavu asijsko-feudální zanedbanosti. Požadavky průmyslu jsou tak veliké, že jim malý žlutohnědý muž stěží jen vyhovuje. Továrnu lze zde snadno vystaviti, těžko však sehnati lidi, kteří složitému jejímu organismu rozumí. Pokud Japonec funguje jako článek řetězu, automaticky poháněný, ještě to ujde; má-li však dáti iniciativu, projeviti rozhled, organisační talent, spekulativní schopnost, je zle. Neměl nikdy příležitosti ani nepociťoval nutnost, aby v minulých věcích tyto schopnosti rozvinul. Ve starém feudálním Japonsku nedostatek tento cítěn býti nemohl, dnes však působí nepříjemnou kalamitu. O k u r a v knize „The Japanese Spirit“ napsal pozoruhodná slova: „Japonci projevují schopnost k metafysickým myšlenkám. Až dosud přejímali jsme filosofické myšlenky z Indie a Číny, dnes žádáme myšlenky nové, z Evropy a Ameriky. Japonci nemají originelních myslitelů.“ A M a r t i n v knize „Vraie Japon“ praví: „Japonci nic nevynalezli. Dovedou se vždy přizpůsobiti milieu, ve kterém žijí. Assimilují se pozoruhodně továrním methodám, na druhé straně však postrádají tvůrčí schopnosti (faculté créatrice); všeobecné vůdčí myšlenky a přehled jim schází.“ Japonci domnívali se, že velmi brzy odpozorují evropskou tovární a průmyslovou schopnost. Hleděli se co nejdříve zbavit evropských učitelů. Nahlíží však dnes, že se přestali učiti příliš záhy a nedostatek tento hledí nahraditi t e c h n i c k ý m a o d b o r n ý m š k o l s t v í m. Ale naděje aspoň pro dobu nejbližší zklamou. Jednoduše proto, že v těchto školách sedí po většině synkové staré vojenské aristokracie, samurajů, dívající se s despektem na průmysl, obchod a na každou námahu vůbec. B e c k e r v „Political Nightmare“ píše, že „většina ředitelů a administrátorů japonských společností jsou domýšliví hlupci, trávící čas žvastem o různých malichernostech. Ze svých závodů činí praktické elementární školy pro špatně placené mladé hlupáky“. Japonský technický personál je nespolehlivý a obchodní kromě toho ještě nepoctivý. Každý evropský nebo americký kupec stěžuje si do této nepoctivosti japonských obchodníků. Nepoctivost ta stala se na východě příslovečnou. Cizinci napočte japonský obchodník dvakráte tolik a dá mu nad to špatné zboží. Smlouvy obyčejně nedodrží. Není vůbec někdy jasno, zdali akceptoval terminový obchod čili nic. Pěkným dokladem je následující faktum: Město Kobe vydalo dlužní úpisy s japonským a anglickým textem. Kdežto anglický text přesně nesl cenu dlužního úpisu japonský text o ceně vůbec nemluvil. Japonská vláda snaží se nedostatek odstraniti tím, že zřídila při jednom vysokém obchodním učilišti stolici pro „p o-

čestnost v obchodě". Zda to pomůže a zda japonští soudci budou nestranně souditi při cizincovu?

Rozvrstvení průmyslu. — Mzdy dělnictva. — Dělník evropský a dělník japonský. — Charakteristické rysy dělníka asijského.

Roku 1906 jevil se počet zaměstnaného dělnictva v různých průmyslových odvětvích takto:

	Mužů	Žen	Celkem
Průmysl textilní	35.447	289.600	325.047
Strojnictví a železářství . .	57.299	1.678	58.977
Průmysl chemický	38.731	23.977	62.708
Výroba potravin	28.275	20.985	49.260
Hornictví	194.157	?	194.157
Různé odbory	83.192	32.993	116.185
Celkem . .	437.101	369.233	806.334

Statistika oficielní udává, že ve státních podnicích je zaměstnáno 129.321 osob; nepraví však zdali v hořením počtu jest tato cifra zahrnuta. Vůbec vyznamenává se japonská statistika nepřehledností a nepřesností. Tak na př. někde udány jsou mzdy minimální, jinde opět maximální, jinde průměrné. Císařský japonský statistik mohl by se ucházeti o cenu za nejzmatenější statistiku! Nemajíce ničeho lepšího, musíme se spokojiti s tímto. Mzdy, celkem vzato, stouply všeobecně až o 100%; ještě výše však stouply ceny potravin, zejména od poslední války rusko-japonské je drahota úžasná. Následující statistika podává nám obraz mzdy v různých odvětvích. Jest to statistika úřední, která zde demonstruje mzdy maximální, kdežto soudr. Kummer na místě se přesvědčil, že mzdy jsou všeobecně nižší. Tak vydělal průměrně denně:

Tkadlec	K	1·—	Sladovník (saké) měs.	K	28·40
Žena v přádelně .	„	—·50	Dělník v továrně na tabák	„	1·30
Krejčí	„	1·42	Dělnice v tab. tov. .	„	—·41
Obuvník	„	1·40	Sazeč	„	1·92
V přádelně hedvábí .	„	—·55	Sazečky	„	—·60
Tesař	„	1·56	Tiskař . . K —·72 až		—·94
Zedník	„	1·98	Ženy v tiskárnách .	„	—·60
Pokryvač	„	1·75	Výrobce pap. zboží .	„	—·84
Loďař	„	1·68	Písmolijec	„	1·08
Kovář	„	1·38	Dělník v dolech —·65 až		2·66
Truhlář	„	1·42	Žena . . . —·26 až		1·32
Zlatotepec	„	1·28			

Přehlížíme-li nejvyšší mzdy, nezapomínejme, že pracovní den obnáší zde 10—12 hodin. Jen několik šťastných odborů má osmihodinnou dobu pracovní, jiné za to 13—14hodinnou a ještě delší! V textilnictví zaveden je systém dvou směn. Přestávky svačinové neexistují; mezitím co část dělnictva kvapně jí rýži, druhá část obsluhuje vlastní i sousedův stroj.

Známé přísloví, že špatně placená práce přijde velmi draho, osvědčuje se plnou měrou zde. Vzhledem k úžasně levné pracovní síle není třeba opatřovati nákladné stroje, na druhé straně ovšem výrobek kulhá za požadavkem trhu. Nepatrná mzda není podnětem japonskému dělníku k vytrvalé, promýšlené, pilné práci. Včera se náš dělník ještě pohyboval na čistém vzduchu, uprostřed svých políček, v krásné krajině, byl svým pánem, měl vzduch, světlo i svobodu, a dnes dostává pár yenů za práci v jakési lidomorně.

Dělník evropský splývá myšlenkově se strojem, žije s ním, má radost z něho, je hrd na svoji práci: toho všeho postrádá dělník japonský a asiatský vůbec. Špatný chod stroje, různé překážky jej zlobí; což měl by se za několik yenů ještě zlobit? Asijský dělník nenávidí stroj, který jej nutí k dodržování taktu. On musil sice též doma, na poli pracovat, leč to byla jiná práce!

Měla své kratší a často dosti dlouhé přestávky, dělník mohl vypiti šálek čaje, vykouřiti dýmčičku a pobesedovati se sousedy. Pracovní dobu si celkem určoval sám. To vše mu v továrně schází, aniž by za to měl nějakou náhradu. Což divu, že z duše nenávidí továrnu? Své staré návyky chce přenášeti do tovární atmosféry. Před desíti lety napsal Bousquet v knize „Le Japon de nos jours": „Japonský dělník jest spíše agilní než pilný, spíše trpělivý než energický. Bez vzdychu plní svoji denní povinnost, aby si mohl opatřit prostředků k živobytí pro následující den. Když si na nejnutnější vydělá, nestará se o nadbytečné. Nikdy jej nevidíme nějak se namáhati ve svůj osobní prospěch, nikdy nepospíchá, aby jednu práci skončil a hned druhou započal. Vstoupíme-li do japonské dílny: japonský dělník si pokuřuje, směje se, přechází, povídá; chvílemi udeří kladivem, pak zase diskutuje, pokuřuje; konečně dává se zvoncem znamení, že je večer a že práce skončena. Tak uplynul den. Vždy je nějaká záminka k zahálce: brzy veliké horko, brzy zima, dešť anebo různé svátky."

A co napsal Bousquet před desítiletím platí ještě dnes. Kummer líčí nám pracující Japonce takto: „Když jsem navštívil veliké závody železářské v Osace zastihl jsem celé skupiny dělníků, sedících na bobku, hovořících a pokuřujících. Nenechali se nijak vyrušiti vyšším závodním úředníkem, který mne doprovázel. V přádelnách zanechala děvčata stroje i hrnce s rýží svému osudu a po chodbách chodila za mnou. Ještě velmi živě se pamatuji na mé japonské kolegy v povolání v Tokiu. Asi dvanáct mechaniků, téměř nahých, pracovalo tak šibalsky, že by je člověk vydržel pozorovati 2 hodiny. Nejdříve prozkoumali náležitě se všech stran předmět, který právě měli v rukou, se svraštěným čelem uvažovali chvíli o tom, čeho je na něm ještě třeba, pak jali se pilovati a kladívky bušili až radost. Ale nikoliv na dlouho. Nastala delší přestávka. Nacpána dýmčička, vyschlé hrdlo spláknuto stále připraveným čajem a nastal rozhovor beze slov — patrně se svěrákem." Zpěv je Japoncům nezbytnou nutností. Ať kuliové kladou kolejnice, anebo typografové sázejí, ženy hadry přebírají, vždy se zpívá. Japonci ani nenapadne, aby svůj stroj občas čistil; porouchá-li se a nejde-li, tím lépe. Je

aspoň příležitost k zahálce. Všechny stížnosti a výtky odbude milý dělník slovy: Šigata ga nai! Nelze ničeho dělat! Nespokojí-li se zaměstnavatel podobnou odpovědí, nechť si činí, co mu libo. Propustí-li dělníka, přijme to tento s úsměvem. Všaktě zaměstnavatel lepšího a pilnějšího nedostane! Japonec miluje, ba zbožňuje přírodu. Často se stane, že náhle uprostřed práce přepadne jej tesknota, sebere hrnec na rýži a čajové náčiní a odchází z dusné dílenské atmosféry ven do volné přírody... Obyčejně po výplatě nepřijde několik dnů do továrny. Často dílny jsou z poloviny prázdné. A zaměstnavatel to pozoruje s nelibostí, avšak smířil se již s tím. Kdyby sáhl k přísným trestům, odejdou mu dělníci všichni. Japonský dělník mnoho nepotřebuje a s těmi několika yeny, které mzdou obdrží, se již nějak uživí. Továrny používají všemožných prostředků, aby připoutaly těsněji japonského dělníka k sobě. Odnavykají jej „modrým pondělkům“, učí jej touze po výdělečnosti, šetrnosti, píli a hrdosti na odbor. Zvláštní prémie se poskytují za nepřerušený pobyt anebo za pilnou práci. Jedině vysoká, dobrá mzda by zde výchovně se zdarem působila. Účinek dobré mzdy lze pozorovati v Americe. Americký dělník drží se pevněji v dílně, než špatně placený „Hun“ nebo „Dago“ (Slovan nebo Vlach). To samé lze pozorovati i u Japonců. Jakmile pobudou nějaký čas v Americe, kdež dostávají vyšší mzdy, stávají se pilnějšími a šetrnějšími.

Japonské doly. — Počet horníků. — Pracovní doba. — Mzdy v hornictví. — Blahodárná opatření pro dělnictvo. — Úrazy.

Všechno bohatství půdy v Japonsku náleží dnes několika kapitalistickým společnostem. Jsou tu firmy Furukava, Micubiši, Fudžita atd. Koncentrace kapitálu nejsilněji vyniká v hornictví. Japonské hornictví je velmi staré. Zlato, stříbro, měď, uhlí, petrolej byly již v dobách ranního středověku dobývány. Za vlády vojenských císařů, šogunů (1603—1863) všude byly zakládány doly. Jen textilní průmysl předstihl hornictví. Až do otevření země cizincům (1854) dolovaly se zde nerosty zastaralými methodami. Teprve Evropa a Amerika naučila Japonce správnému ocenění přírodních pokladů a racionelnímu jich dobývání. Japonec, jak jinde již pověděno, nic nového nedal světu. Písmo, řeč, kulturu, umění, zvyky i myšlenky vypůjčil si z Číny, Korey, Indie, nyní učí se od Evropy a Ameriky.

Přírodní poklady nejsou koncentrovány na jednotlivých místech; jsou rozptýleny po celé říši. Rudné žíly různé bohatosti nalézáme od Hokkaida až k Takašimě. Nejbohatší ložiska vykazují uhlí a měď. Hodnota veškeré produkce minerálů páčila se r. 1906 na 260 milionů korun, z toho produkce mědi a uhlí 226 milionů korun. Japonské uhlí doluje se v Hokkaidu, Šikuhe, Miike a v Takašimě. Na Hokkaidu, nejsevernějším cípu Japonska, jsou čtyři doly. Na Kiušiu jsou doly uhelné nejbohatší. Ložisko v Šikoku je třicet mil dlouhé a 14 široké. Zde se doluje přes polovinu veškerého japonského uhlí. Průměrná síla flecí obnáší dvě a půl stopy. Jižně

od Šikoku leží těsně u mořského břehu bohaté ložisko Miike. Zde dobývá uhlí několik tisíc trestanců z trestanecké kolonie šušikvanské. Nejsilnější flec má 20 stop v průměru. Těžení uhlí, které děje se z části pod mořským dnem, klade veliké překážky voda. Na každou tunu uhlí připadá asi 20 tun vody, která musí býti vyčerpána. Před desíti lety bylo zde postaveno obrovské čerpadlo. Na malém ostrůvku Takašimě jižně od Nagasaki poprvé zavedeny byly evropské těžební methody. I zde činí voda obtíže dolování. Pozoruhodné je, že zde nenalézáme černý čmoud a otravný zápach, s jakým se setkáváme kolem dolů evropských. Doly leží uprostřed čarokrásných ostrůvků a všechen kouř, čmoud i saze odnáší stále vanoucí, příjemný mořský větérek.

Zajímavý je vzestup těžby uhlí. Roční těžba 31 dolu stoupla od r. 1901 do 1906 z 9,027.000 metr. tun na 12,980.000 čili hodnota těžby se zvýšila během 7 let ze 73½ mil. kor. na 152 mil. kor. Japan zaujímá ve světové těžbě uhlí místo osmé. Také těžba mědi rapidně stoupá; r. 1906 vytěženo 47,730.048 kg. v ceně 72 mil. kor. Nejbohatší ložiska mědi jsou v Ašio, Kosace a Beši.

Roku 1906 bylo zaměstnáno 73.751 osob v dolech na kovy, 106.598 v dolech uhelných a asi 7500 osob v dolech ostatních. Statistika japonská však neuvádí, kolik je v dolech zaměstnáno žen. Počet těchto musí býti obrovský, neboť všude vidíme ženy zaměstnané ve velikém množství při mytí uhlí nebo rud. Mezi nimi je veliký počet děvčat. Na níže uvedené oficielní statistice mzdy v hornictví nalézáme mzdy minimální vedle maximálních. Není však, žel, uvedeno, kolik dělníků požívá té či oné mzdy. Oficielní statistika úmyslně zabarvuje mzdy hodně růžově. Mzdy dle ní jeví se takto:

(Mzdy udány jsou v korunové měně.)

Druh práce	Dobývání kovů				Dobývání uhlí			
	muži		ženy		muži		ženy	
	maximum	minimum	maximum	minimum	maximum	minimum	maximum	minimum
Kopači	1·56	—·82	—	—	2 66	1·34	1·32	—·84
Dělníci při pilíř. .	1·40	—·92	—	—	3·20	1·10	1·20	—·58
Přípraváři (mytí)	—·96	—·70	—·43	—·26	—·86	—·53	—·64	—·43
Taviři	1·28	—·67	—·84	—·32	—	—	—	—
Vozíčkáři, brzdaři atd. . .	1·30	—·80	—·92	—·32	1·68	—·86	1·20	—·53
	1·18	—·65	—·82	—·28	1·64	—·89	—·64	—·60
Řemeslníci . . .	1·13	—·65	—	—	1·50	—·98	—	—
	1·37	—·80	—·28	—·28	1·50	1·03	1·13	1·13
Nádeníci	1·65	—·80	—·94	—·46	1·18	—·67	—·74	—·55
	—·94	—·72	—·43	—·34	1·10	—·65	—·58	—·38

Oficielní statistika zpravuje nás též o pracovní době. Zdali však v ní je zahrnuta doba vjezdu a výjezdu, není uvedeno. Dle Kummera jest zde udána efektivní doba pracovní:

	Průměrná pracovní doba při dobývání kovů dní v měsíci	hodin denně	těžení uhlí dní v měsíci	hodin denně
Kopači	24	8	21	9
Dělníci při pilířování	?	?	?	?
Připraváři (mytí)	26	11	25	11
Taviři	26	11	—	—
Řemeslníci	27	11	27	11
Vozíčkáři, brzdaři atd.	?	?	25	11

Abychom si dle úřední statistiky učinili náležitý pojem o mzdě jednotlivých kategorií v hornictví, násobíme udaným počtem pracovních dnů průměrný výdělek, takže obdržíme výdělek měsíční:

	Doly na kovy muži	ženy	Doly uhelné muži	ženy
	v korunách			
Kopači	28·52	—	42·08	22·68
Připraváři	21·53	9·05	17·40	13·50
Taviři	25·27	14·98	—	—
Vozíčkáři	—	—	31·50	18·60
Řemeslníci	26·56	7·54	33·70	28·20

Představme si celou bídu japonských poměrů: Nejvyšší (a to ještě úřední) mzda měsíčně obnáší 42 koruny! Jižně od Nagasaki, města na západním pobřeží japonském, leží Takašima se svými uhelnými doly. Doly ty náležejí kapitalistické společnosti Micu Biši Kaiša, jedné z nejbohatších v Japanu. Soudr. Kummer vypráví, že byl zde přijat nejdříve ve slyšení japonskou policií. Již po delší čas sledoval jej na jeho cestách po Japonsku policejní agent. Policejní úřad v Takašimě žádal různá vysvětlení, zejména o účelu cesty. Rusku se velmi zazlívá jeho odporný policejní tajný systém, s rozvětvenějším tímto systémem shledáváme se v Japonsku. V Takašimě pracuje 3000 dělníků. Dle osobních sdělení ředitelství dolů vydělává kvalifikovaný kopač K 2·04 až K 2·16 denně, vyučený dělník K 1·20 až K 2·40 denně. Ženy a děvčata jsou zde hojně zaměstnávány. Z umouněných tváří těžko lze seznati jich stáří. Ženy a malá děvčata nakládají též uhlí na zaoceanské parníky — práce to, která je velmi těžká i pro otužilé muže. Mzda těchto žen kolísá mezi 38 až 60 hal. denně při dvanáctihodinné práci! Dělnictvo bydlí v baráčcích, jež náležejí společnosti. Pro úředníky jest zde vystavěno kasino. Dělník potřebuje zde na jídlo a nápoje denně 60—72 haléře. Nájemné zde horníci a dělníci neplatí. Před šesti lety událo se zde hrozné neštěstí. Tři sta lidských životů vyžádala si důlní katastrofa takašimská. Dle údajů ředitelství zaplaceno pozůstalým za každého zabitého horníka 200—800 yenů (asi 480—1920 K) odbytného. Ač suma tato je úžasně nízká, přece je mnohem vyšší než v továrním městě Osace, kde jeden továrník prohlásil: „Zabitý dělník stojí mne toliko 25 eynů (60 korun!), a to platím tuto sumu jen dobrovolně! Správy dolů neposkytují odškodné horníkům za úrazy, že by se snad obávaly zákona, celkem problema-

tického, jako spíše aby si udržely hornictvo. Úrazy vykazují značný vzrůst: Roku 1901 připadalo na 156.397 zaměstnanců 577 úrazů, r. 1906 na 193.157 již 7282 čili úrazy stouply za šest let o 1162%! Roku 1906 bylo zabito 763 osob v dolech zaměstnaných.

Doly na měď v Ašiu. — Připoutávání dělnictva k závodu rozmanitými způsoby.

Ve stínu hor, severně od Tokia, skrývá se městečko Nikko, cíl statisíců poutníků, kteří sem rok co rok putují k hrobu Jeyasua, zakladatele dynastie Tokugava ze 17. století. Nikko je zbytkem starého feudálního Japanu. Ale těsně vedle zdí, za nimiž rozkládají se v háji staletých stromů skvostné chrámy, jichž bizzarní kontury ostře se rýsují na jasně modrém pozadí a v jichž posvátném šeru rozléhají se lkavé sonorní hlasy buddhistických kněží, vede úzkokolejná dráha, po níž den co den hrčí vozíky s náklady měděné rudy tažené voly. Po této primitivní cestě odvážejí se výsledky práce přes 10.000 horníků. Dráha tvoří ostré záhyby a stoupá do hor. Tam leží Ašio, proslulé měděné doly japonské. V koších, jež v odměřené vzdálenosti sjíždějí po drátěném laně, nachází se vždy lesklý balvan mědi. Krajina kolem je divoce romantická, avšak opuštěná, chudá. V údolí rozkládají se domky, v nichž lze aspoň obdržeti vejce, cidr, ba i chléb, zde však na horách nic než čaj a rýži. Kolem vás mihnou se postavy v roztrhaných cárech, s obličeji zasmušilými a vyhublými jako živí svědci proletářské bídy.. Doly a skladiště náležejí mocné společnosti moderních feudálů, Furukavasů. Ruda obsahuje až 29% mědi. Horských bystřin použito zde k výrobě elektrické energie, jež se páčí na 4015 koňských sil. Obrovský podnik, který zařízen je po evropsku, zaměstnává 10.476 osob, mezi nimiž je 817 žen. S příslušníky rodin jest zde celkem 23.143 osob. Fluktuace dělnictva je značná; r. 1908 přišlo 7927 dělníků, odešlo 7776; dle údajů ředitelství jen 983 osob vydrželo zde déle 5 roků. Japonský horník snáší zde bídný svůj osud se stoickým klidem; někdy však také propukají u něho hněv a nespokojenost, na př. v únoru 1907, kdy po několik dnů zuřila zde vzpoura a kdy vyzkoušena síla dynamitu na stavbách i na nenáviděných vydřiduších. Vzpouru potlačil regiment vojáků. V Ašiu spatřujeme tak zv. „dobročinný feudalismus“ v nejhorším smyslu slova. Dělnictvo jest k závodu nejrozmanitějšími způsoby připoutáváno, smýšlení jeho stále zkoušeno a špehováno. Všechno dělnictvo rozděleno je zde na dvě třídy: přímo a nepřímo zaměstnané. Každý nováček zařazen je mezi dělnictvo nepřímo zaměstnané. Bezprostředním jeho zaměstnavatelem není závod, nýbrž závodní mistr. Tento mistr jest zároveň dělníku poručníkem. V tomto poměru setrvá dělník pět roků. Po uplynutí této doby může být pojat, na základě dobrého vysvědčení, do kategorie vyšší. Musí však podepsati a odpřisáhnouti zvláštní revers, v němž se zavazuje říditi se pracovním řádem, nevystupovati ze závodu bez nevyhnutelné nutnosti, aniž jiné dělníky k vystoupení podněcovati a neprotestovati v případě, byl-li

by závodem z práce propuštěn. Teprve po podepsání tohoto reversu stane se dělník přímým zřízencem závodu a požívá různých blahodárných privilegií, které firma skýtá. Pracovní doba obnáší pro kopače, vozíčkáře 8 hodin, řídiče vozů, nádeníky 12 hodin, pro děvčata a hochy do 15 roků 8—12 hodin. Svátečních dnů je do roka 27. Dobrý dělník má právo na postupné zvyšování mzdy až do 50%. Ti, kdož zabrání nějakým nebezpečím pro společnost, mají nárok na zvláštní odměnu. Zřízeny jsou mzdové třídy a vyšší výkonnost podněcuje se vyhlídkami na prémie. Tak na př. kopač, který je nepřetržitě rok zaměstnán, obdrží K 7·20 prémie, při dvouletém zaměstnání 12 K, pětiletém 24 K, sedmiletém 36 K, desítiletém 72 K. Délka zaměstnání jest též rozhodující při vyměřování úrazové a nemocenské podpory, poskytované závodní pokladnou v Ašiu. Pozůstalým po zabitém horníku živiteli vyplatí se obnos rovnající se mzdě 300 pracovních dnů. Zraněným vyplácí se 36—48 haléřů denně. Vedle závodní pokladny jest tu ještě „vzájemně podpůrná pokladna“, jejíž podpory však jsou velmi nepatrné.

Poměry v japonských textilních továrnách.

Jestliže v hornictví japonském jsou dělnické poměry tak neutěšené, pak poměry v textilnictví jsou ještě hroznější. V textilním průmyslu zaměstnáno jest 325.000 dělníků, z tohoto počtu 90% tvoří ženy a děvčata. Agenti z Osaky, „japonského Manchestru“, a z jiných textilních míst, rozjíždějí se po zemi, aby nalovili mladé otrokyně pro továrny. Rodičům vylíčí tovární poměry v tak růžových barvách a platy naznačí tak vysoké, že staří, chudí, zadlužení sedláci rychle uzavírají s agenty obchod tím rychleji, čím větší je záloha nebo odkupné za děti. Rodiče zaprodávají tak vlastní děti na určitý čas do textilních továren. Písemně uzavřená smlouva i kdyby nebyla záludně stylisována, zaručuje všechna práva továrníku; pro druhou stranu nemá ceny. Agenti slibovali hory doly, avšak co očekává mladé dívky a hochy ve skutečnosti? Těžká, dlouhotrvající práce při nepatrné mzdě. A tu zklamaní dělníci a dělnice, ani jejich rodičové nemají právních prostředků donutiti zaměstnavatele k splnění písemných závazků. Není živnostenského soudnictví, není ochranného zákonodárství, jen několik ochranných paragrafů má občanský japonský zákoník, avšak význam těchto ustanovení okamžitě mizí, jakmile dělník nebo dělnice podepíší zvláštní pracovní řád, v němž se praví, že se zříkají všech právních cest v případě nějakých sporů.

Najatí dělníci a dělnice ubytují se v továrně. Tam se též stravují. Denní mzda obnáší od 12 senů do 30 senů = 28—72 hal. Pracovní doba je dvanáctihodinná. Zaveden je systém dvou stříd. Mezitím, co jedna část dělnictva pracuje, druhá spí. Lůžka nevychladnou. Pohled do japonské textilní továrny je srdcelomný. Malá děvčata, děti, které si včera ještě na venkově hrály, pobíhají zde a obsluhují stroje dvanáct hodin denně v horké, nepříjemné, dusné a zaprášené atmosféře. Souchotiny a nemoc beri-beri řádí

zde strašlivě. Na stravu a ubytování v těchto moderních otrokárnách sráží se dělnicím 20 haléřů se mzdy denně. K jídlu podává se vařená rýže horší kvality, ryba a kašovitý, trpký čaj. Jídlo musí býti rychle snědeno, neboť druhá polovice dělnictva již netrpělivě čeká na obsluhovatele strojů. (Dokončení.)

Přehledy.

Politický.

Říšská rada rozpuštěna, na 13. a 20. června vypsány nové všeobecné volby! To jest náhlý obrat, jejž doznal vývoj vnitropolitických událostí v právě uplynulém měsíci.

Když jsme minule referovali o schůzi poslanecké sněmovny ze dne 17. března, ve které započato bylo jednání o rekrutové předloze, neměl nikdo ani tušení o tom, že jest to schůze jedna z posledních, kterou koná parlament v dosavadním svém složení. Byly sice už velmi znatelny obtíže, které zejména projednání rozpočtového provisoria a vpašované do něj půjčky do konce měsíce činily téměř nemožným, ale přes to v parlamentě sotva kdo počítal s tím, že už nyní sáhne vláda k rozpuštění sněmovny. Než stalo se a my dnes nacházíme se uprostřed plného víru volebního ruchu. Parlament po 17. březnu konal již jen dvě schůze. 21. března skončeno prvé čtení rekrutové předlohy, tato přikázána výboru a započato prvé čtení rozpočtového provisoria s půjčkou, jež měly býti ve všech třech čteních hotovy nejdéle během — devíti dnů! 23. bylo provisorium přikázáno výboru a ohlášeno, že — příští schůze sněmovny bude ohlášena písemně: to byla prvá předzvěst rozhodnutí. „Příští schůze“ již se neměla více konat. Ještě dvakráte sešli se zástupci stran oficielně ve schůzi rozpočtového výboru. 24. března Bienerth, jsa si vědom, že parlamentární jeho umění je u konce, s vědomím vinníka hrozil a prosil zároveň: „Nedopusťte, aby v parlamentě nastalo zbahnění!“ Hrozil a prosil však již pozdě. Dojednat provisorium a půjčku v potřebný čas bylo již vyloučeno, schůze rozpočtového výboru 27. března musila býti předčasně skončena, když v ní předseda Chiari přečetl sdělení, že se říšská rada odročuje, čtyři dny na to, 31. března, ve „Wiener Zeitung“ uveřejněn císařský patent, kterým se říšská rada prohlašuje za rozpuštěnou. Téhož dne v říšském zákoníku uveřejněno nařízení na základě § 14., prodlužující platnost prozatímního rozpočtu až do konce roku a zmocňující ministra financí na umoření všeobecného státního dluhu, jež bude provedeno r. 1911, a na úhradu podílu mimořádných potřeb na vojsko a námořnictvo, připadajícího na království a země na radě říšské zastoupené, dle toho, jak potřeba vyžaduje, učiniti nezaložený dluh až do výše 76 millionů korun. Také o rekrutech místo zákona rozhodl § 14. Absolutism, pravidelný v posledním desítiletí starého volebního řádu, poprvé od volební reformy opět nastoupil v rozpočtovém hospodářství státním vládu!

K opatření tak dalekosáhlému jako jest rozpuštění sněmovny ovšem okolnost, že nebyl včas vyřízen prozatímní rozpočet, nebyla důvodem, nýbrž jen záminkou. Kolikrát nebyl ústavně vyřízen rozpočet za dob privilegovaného parlamentu, aniž vláda sáhla mu proto na život. Tentokráte vláda rozpustila říšskou radu proto, poněvadž v ní nebyla s to sehnati většinu pro obrovské zvýšení militaristických a marinistických vydajů a pro nové těžké daně, jejichž zavedení bylo by pak nutným důsledkem. Výslovně však jest dlužno říci, že vláda nemohla v prvém parlamentě většinu tu sehnat nikoliv proto, že by zásadně s militarismem souhlasící většiny nebylo. Naopak, parlament při dosavadním složení měl velikou militaristickou většinu, kromě sociální demokracie nebylo v něm ani jediné strany, která stála by proti militarismu jako zásadní jeho odpůrce. Ale parlament byl již tak jako tak krátce před vypršením svého období, nové volby mohly býti odkládány nejdéle ještě dva roky a za této situace byl u měšťáckých stran, které měly k dočasné oposici jiné důvody

nežli zásadní odpor proti militaristickým břemenům, příliš velký strach před soudem voličstva, než aby se dali z oposičního svého stanoviska ještě před volbami zlákati a pohnouti ku vstupu do vládní většiny, ač jinak po tom ve svém nitru určitě touží. Aby měšťácké strany dosud oposiční, mezi nimi hlavně měšťácké strany české, tohoto strachu před voličstvem byly zbaveny, aby měly na šest let zabezpečeny své mandáty, aby pak snáze dalo se s nimi jednati o vstupu do vládní většiny, která bude hlasovati pro zvýšené náklady militarismu a nové daně, to jest hlavní účel, jejž vláda sleduje rozpuštěním sněmovny, to jest smysl nynějších voleb. Dále sáhla vláda k rozpuštění sněmovny, aby tím zmařila práce dosud vykonané na osnově starobního a invalidního pojišťování, poněvadž každým rokem, o který uzákonění této osnovy bude oddáleno, 50 až 60 milionů, jež by stát musil připlácet, ušetří na bídě dělnických mrzáků a starců, a tohoto obnosu může použiti pro molocha militarismu.

Poněvadž se při těchto volbách jedná o to, aby v příští sněmovně mohla se spojiti co možno největší vládní většina pro militarismus a aby co nejslabšího zastání mělo v ní starobní a invalidní pojišťování, je samozřejmo, že vláda musí míti ve volebním zápase nejhlavnější snahu, aby co nejvíce oslabeni byli zásadní odpůrci militarismu a nejrozhodnější fedrovatelé starobního a invalidního pojišťování, sociální demokraté. Je nápadno, jak úsilí zcela podobné jeví se i u měšťáckých stran všech národností. Nejen že vládní měšťáci němečtí budují klerikálně-liberálně-nacionální koalici proti sociálním demokratům. I v českém národě rozhodná chvíle voleb spojila živly, které až dosud se vášnivě potíraly. Hotovým faktem jest nemravnost kompromisu, jenž 7. dubna byl podepsán mezi mladočechy a národními sociály. Bezprostřední účel tohoto kompromisu jest společným postupem dobýti co možno nejvíce mandátů sociálně demokratických, hlavním jeho cílem však jest, aby čeští měšťáci stali se způsobilými býti v příštích šesti letech vládní stranou a aby pod heslem „národní solidarity“ vstup do vládní většiny a do ministerstva byl i stárnoucím národním sociálům umožněn. Zevním vůdcem kompromisu jest bývalý a budoucí ministr dr. Fiedler, ve skutečnosti velmi blízko snahám o jeho uskutečnění stojí sám volební místodržitel Čech, hrabě František Thun! Volby proti sociální demokracii, volby pro militaristickou příští vládní většinu, třídní volby v nejvlastnějším slova smyslu udělaly z těchto voleb skoalované české strany měšťácké. Pro nás nemůže býti čestnější posice, a radost, s jakou všude soudruzi zahajují volební zápas, jest důkazem, jak dovedou si ceniti skvělé osamocenosti své strany. 13. června všichni slušní, pokrokoví lidé dají odpověď na nemravnost kompromisu! *B. Š.*

Odborový.

Domácí.

Všeobecnou pozornost budí boj pražského a předměstského obuvnického dělnictva za cenníkovou úpravu pracovních a mzdových poměrů, které v tomto odboru jsou velmi neutěšené, neníť ani určité pracovní doby, ani přibližné jednotnosti ve mzdě. V Praze vleče se vyjednávání se společenstvy přes půldruhého roku a společenstvo nejeví dosud nijakou ochotu, poměry pevnou smlouvou upraviti. Průlom učiněn aspoň v Praze III., kde roku loňského smlouva uzavřena a na Vinohradech, kde smlouva uzavřena ke konci března tohoto roku. Obuvnické dělnictvo svolalo velikou manifestační schůzi do Řemeslnicko-živnostenské Besedy 20. března, na níž se usneslo trvati na podání a prosazení požadavků. Velmi četně navštívené schůze konány též 27. března v různých částech Prahy a předměstí. V požadavcích se žádá: 1. Zkrácení pracovní doby na 10 hodin denně, náhrada za práci přes čas, odstranění práce v noci a stravování a přespávání u zaměstnavatele a některé další menší ústupky. 2. Zvýšení mzdy o 10—40 haléřů na jednom páru. Lhůta k odpovědi dána zaměstnavatelům do dne 7. dubna, event. 9. dubna. Ve společenstevní schůzi dne 3. dubna v Praze byl pracovní řád a mzdový cenník valnou hroma-

dou zamítnut. Učiněny sice některé ústupky o nichž rokováno na valné hromadě pomocnické. Na veřejné schůzi 9. dubna odsouzeno jednání společenstva a usneseno podati požadavky v jednotlivých dílnách 10. a 11. dubna, které úpravě se bránily a případně v nich zastaviti práci. Hned druhý den po předložení požadavků vyrovnalo se na 50 firem. Na Smíchově přijalo společenstvo kolektivní smlouvu, také v Žižkově vyrovnala se řada zaměstnavatelů. Celkem však zbývá mnoho dílen, kde požadavky splněny nebyly. Do 14. dubna podepsalo v Praze cenník celkem 67 zaměstnavatelů. — Krejčovské dělnictvo vstoupilo v Budějovicích 21. března do stávky počtem 350 osob, ježto společenstvo odmítlo jednati o požadavcích. Stávka provedena též v Kladně. Ve Vídni vleče se stávka damských krejčí; mnoho závodů se během trvání stávky vyrovnalo. Za to vznikla však 10. dubna stávka asi 1000 kusařů a několika tisíc dělníků v oboru pánských oděvů. — V Praze vstoupili kartáčníci do stávky; pět firem se do této chvíle vyrovnalo. — Řemenáři dosáhli u firmy Jedlička značných úspěchů; 16 dělníkům zvýšena mzda o 2 K týdně, práce přes čas bude honorována 60 hal. za hodinu. Uznán první květen. Smlouva uzavřena na jeden rok. — Cihláři ve Svob. Dvorech uzavřeli 2letou smlouvu, kterou zvyšují se postupně mzdy každým rokem; rovněž byla zvýšena mzda denní, zajištěny bezplatné byty, zajištěna práce v zimě, uznána odborová organisace a závodní důvěrníci. Dále uznána sprostředkovatelna práce Svazu cihlářů, první květen atd. — Dělnictvo zaměstnané na vykopávkách v Praze konalo 19. března schůzi, na níž schválen cenník vypracovaný mzdovou komisí. Stěžováno si do zaměstnavatelů, kteří proti kolektivní smlouvě nutí dělníky k podpisování horších smluv podružných. — Truhláři uzavřeli u firmy Baumgartl v Karlíně tříletou pracovní smlouvu, kterou se zkracuje doba pracovní na 8³/₄ hod. denně, v sobotu na 7³/₄ hod., před výročními svátky, jakož i ve svátky zasvěcené pracuje se 5¹/₄ hod. s platem za celý den. Mzda bude zvýšena hned o 1 K týdně; další zvýšení nastane druhou sobotu v květnu v roce 1912 a 1913 vždy o 2 procenta. Vedle toho docíleno úpravy mzdy za práce mimo továrnu jak v Praze tak i na venkově. Minimální mzda stanovena na 22 K, dříve 20 K. Sprostředkovatelna práce Svazu dřevodělníků se uznává. Smlouva jest platna do první soboty v měsíci květnu 1914. — Řeznické pomocnictvo počtem 1800 zahájilo ve Vídni 12. dubna stávku. — Pomocnictvo holičské marně se domáhá v Praze a předměstích nápravy. Dne 27. března byly zamítnuty komisí požadavky ohledně zkrácení pracovní doby, zavírání obchodů a stravování u zaměstnavatele, placení práce přes čas, poskytnutí dovolené a pod. Přijat návrh na nejnižší a nejvyšší mzdu. — Dne 2. dubna konána v Konviktě veřejná schůze služebných děvčat, která vyzněla agitačně ve prospěch organisace. — Schůze dělníků a zřízenců pražských plynáren usnesla se 24. března urgovati odpověď na své požadavky. U starosty města Prahy intervenovala deputace technického personálu elektrických podniků, která poukazovala zejména na zkracování týdního odpočinku a na mzdové akordní poměry. — Dne 20. března provedli námořníci a topiči v Terstu stávku, která vznikla k vůli jednání rejdařů ve sprostředkovací kanceláři námořním úřadem zřízené. Stávka se brzy rozšířila na kuchaře a číšníky parníků. Skončila dne 25. března. — Dne 2. dubna konána v Konviktě veliká schůze stavebního dělnictva všech odvětví, aby pojednala o situaci, jaká se jeví nyní před 1. květnem, kdy vejde v platnost zvýšení mzdových sazeb dle smlouvy před 2 lety uzavřené s podnikateli.

Současně má být zkrácena doba pracovní z 9¹/₂ hodiny na 9 hodin pro zedníky, tesaře a pomocné dělníky. Proti těmto zlepšením vystupují již nyní zaměstnavatelé. Přijata byla resoluce, v níž se prohlašuje, že dělnictvo stavební na smluvních podmínkách trvá a v případě nedodržení jich zasadí se plným vlivem svých organisací, aby byla zjednána platnost spravedlivých jeho nároků. Současně prohlašuje, že případné spory kolektivní příbuzných odborů je hotovo opříti podporou hmotou i morální. Dále se apeluje na zdokonalení organisací dělnictva všech odborů stavebních, a zdůrazňuje na pevný,

jednotný postup organisací českého proletariátu. Dělnictvo stavební napne všecky síly, aby pomocí svých organisací dosáhlo zajištění své existence.

Různé.

Neobyčejně bouřlivé byly volby do společenstevní pokladny krejčovského dělnictva dne 26. března. Stranickým zasažením pražského magistrátu se stalo, že na kandidátku sociálně demokratickou soustředěno 1053 hlasů a na kandidátku národně sociální 1550 hlasů. Stranictví bylo zjevné při vedení volebního aktu i při celém jeho připravování. Během volby zjištěna celá řada nesprávností, které oprávňují k podání protestu proti volbám. — Při volbách do pomocnické hromady obchodního gremia v Praze, konaných 9. dubna, obdržela kandidátka českých sociálních demokratů 827 hlasů, kandidátka vydaná pražskou skupinou ústředního spolku vídeňského 163 hlasy. — Stálý výbor pro reformu pokračovací školy svolal na 19. března do „Typograf. Besedy" manifestační projev ve prospěch reformy. Projevu se súčastnili všichni interesenti a korporace. Přijata resoluce, v níž se plaiduje pro pevný zákonný podklad pokračovacího školství, žádá se přeložení doby vyučovací do doby pracovní, nikde déle 6. hodiny večerní, klade se důraz na zodbornění škol a na stavění samostatných budov všemožně vypravených pro tyto školy. Apelováno na král. hlav. město Prahu, aby ono šlo příkladem ostatním českým městům. Projev tento nezůstal bezvýsledným; u ministerstev ve Vídni intervenovala deputace města Prahy, aby stát poskytl subvence k stavění jubilejní budovy pro pokračovací školy. — Tesařský obzor v č. 16. přináší návrhy na reformu učebního poměru v oboru tesařském, vypracované organisací tesařskou. Žádá se v nich omezení a stanovení počtu učňů, zřízení přijímacích zkoušek učňovských a zřízení odborné školy s denním praktickým vyučováním, jehož vypracovanou osnovu týž list současně přináší. — Reformními návrhy zabývá se v „Malířských Listech" p. Emil Edgar, který žádá, aby ve III. ročníku odborné školy malířské vyučoval architekt, který by určil též osnovu pro první dva ročníky a na ně dohlížel. Společenstvo malířů usneslo se návrh tento, jakož i všechny ostatní reformy se týkající návrhy vzíti za své a předložiti je školnímu výboru.

Cizí.

Vzrušujícím dojmem působí revolta vinařů ve francouzské Šampani. Vznikla proto, že vláda omezila šampaňské území na departement marnský a jedině víno z tohoto kraje mohlo být prodáváno pod etiketou pravého šampaňského vína, což přišlo sice velkoobchodníkům a vinařům marnského kraje velmi vhod, za to však poškodilo vinaře departementu aubského. Tito zahájili energické kroky proti ohraničení, ale když vláda byla hluchá a vinaři a obchodníci marnští přísně dodržovali vládní usnesení, pozvedli aubští revoluci proti marnským, ozbrojeni vpadli do měst a vesnic, zapálili domy, vydrancovali sklepy a za 30 milionů franků vylili šampaňského vína z lahví a sudů na ulici. Revoluce nabyla hrozivého rázu, když do kraje povoláno na 16.000 vojáků. Kraje ty dodnes nejsou uklidněny. Vláda slíbila zatím otázku tuto „studovat". — V tabákových továrnách v Soluni, Kavale a Džubali, Turecko, zahájilo několik tisíc dělníků stávku. — Stávka sazečů v Helsingforsu, Finsko, byla 5. dubna skončena obapolnou dohodou na pět let. — V Kodani, Dánsko, 4. dubna provedena výluka zedníků, truhlářů, dřevařů a elektrárenských dělníků, celkem asi 14.000 osob. — V Anglii došlo k bouřlivé a krvavé stávce horníků v Clydach Valu, při níž zapalovány budovy a sváděny bitky s policií. V Singerových továrnách na šicí stroje v Londýně a Glasgowě zastavilo 10.000 dělníků práci. — V Uhrách ve Sv. Martině provedla slovanská vlastenecká truhlářská firma Hrubanova výluku 400 dělníků, kteří se vzepřeli prodloužení pracovní doby.

Emanuel Škatula.

Hospodářský.

Odbyt kartelovaného železa v Rakousku za měsíc březen se utvářil takto: Tyčového a fa- çonového železa bylo prodáno o 29.096 metrických centů více než loni v témže

měsíci, nosičů však o 315 metrických centů méně a hrubých plechů o 6306 metrických centů více. Citelný úpadek vykazuji dosud kolejnice, a to o 6410 metrických centů. Celkem vykazuje však odbyt železa o 28 677 metrických centů příznivější bilanci než loni. — V poslední době, t. j. hlavně v prvé polovici dubna se počíná vůbec jeviti čilejší obchod v železářských výrobcích: po tyčovém železe je následkem rozvíjejícího se stavebního ruchu živější poptávka, která se týká i nosičů; dodávky strojíren, hlavních odběratelů to hrubého plechu, způsobily i v tomto zboží snesitelnější odbyt. Kolejnice dosud nenalézají žádoucího odbytu, ač i tu se poměry lepší. — Od počátku roku lze konstatovati ponenáhlé zlepšování odbytu. Dle čtvrtletní statistiky vytvářil se obchod za první kvartál roku tak, že docílil proti prvnímu loňskému čtvrtletí o 142.935 metr. centů většího odbytu. Tyčového a façonového železa se prodalo 893.222 metr. centů (+ 60.522 proti odbytu 1910), nosičů 290.553 (+ 45.678), kolejnic 203.067 (+ 38.351). Toliko hrubé plechy vykazují úbytek 1616 při odbytu 116.180 metr. centů; důkaz to, že strojní průmysl po celé čtvrtletí nedocílil žádoucího oživení konjunktury.

T ě ž b a u h l í v R a k o u s k u za měsíc březen vykazuje podstatné zlepšení. Uhlí k a m e n n é h o vytěžilo se za měsíc ten 13,324.000 metr. centů, t. j. o 2,068.000 více nežli loňského roku. Z toho připadá na ostravsko-karvínský revír stoupnutí těžby o 1·18 milionu metr. centů při výrobě 7,374.000, na Kladno stoupnutí o 0·25 milionu metr. centů, na Plzeňsko 0·10 milionu q. Těžba uhlí h n ě d é h o stoupla v březnu o 2,220.000 metr. centů, poskytnuvší 23,433 000 metr. centů uhlí. Z toho připadá na Mostecko stoupnutí těžby o 1·48 milionu metr. centů při celkové výrobě mostecko-teplicko-chomutovské 16 mil. 32.000 metr. centů; Falknov je na stoupnutí účasten 0·40 milionu metr. centů při těžbě 3,480.000 metr. centů. — V prvním čtvrtletí roku 1911 činila těžba kamenného uhlí 37·86 milionu metr. centů, což znamená stoupnutí o 3·4 milionu metr. centů proti korrespondujícímu období loňského roku. Těžba hnědého uhlí v prvém čtvrtletí letošního roku vykazuje 66·20 milionu metr. centů; to značí stoupnutí o 3·5 milionu metr. centů proti loňsku. Uvedené číslice jsou potěšitelnou předzvěstí lepšící se situace v oboru průmyslovém.

R a k o u s k o - u h e r s k á b a n k a vykazuje ještě 15. dubna oběh 14.804 milionů daní povinných bankovek při 168.408 milionech korun ihned splatných závazků. Celkový oběh bankovek činí v polovici dubna 2111·125 milionu korun při kovovém pokladu 1,696.320 mil. K. Není proto divu, že proskakují pověsti o opětném zvýšení diskontní sazby ze 4% na $4^1/_2$%.

Kursy tuzemských s t á t n í c h z á p ů j č e k upozorňují na sebe novými citelnými poklesy. Kapitálový trh se stává stále nedůvěřivějším k papírům státu, jehož obyvatelstvo úpí pod tíhou neutěšených hospodářských poměrů. Od konce prosince 1910 do polovice dubna 1911 zaznamenaly jednotlivé papíry tyto ztráty: Společná 4% renta K 0·75, 4% stříbrná K 1·10, rakouská korunová renta kor. 0·70, uherská korunová renta K 0·55, rak. zlatá renta kor. 0·55, uherská zlatá renta 0·40. Vláda zamýšlí odpomoci tomu uzákoněním povinnosti spořitelen a pojišťoven ukládati 10% svého jmění ve státních papírech. Tím však sotva získá stát důvěry svým papírům. Náprava by musila sahati na kořeny zla, na příčiny dnešní hospodářské krise.

S t a t i s t i k a c u k r u. Počátkem dubna byla uveřejněna březnová statistika Rakousko-Uherska. Statistika ta udává výrobu 19.080 tunami (proti 15.320 t. loni), vývoz 70.670 tun (proti 62.171 t. loni) a spotřeba vykazuje 62.312 tun (proti 53.943). Podle toho by období září-březen vykazovalo: výrobu 1,486.530 tun (v loni 1,212.461), vývoz 551.466 (v loni 449.630), spotřeb 387.680 (v loni 353.366). Lichtem odhadnutá výroba rakousko-uherská pro letošní kampaň ve výši 16 mil. metr. centů sotva bude u nás docílena. Jak patrno, stoupla spotřeba i vývoz. Přes to však výbor rafinerií při každém uvolňování kontingentu bílého zboží zvyšuje ceny, o čemž podrobněji níže. Doposud bylo uvolněno 55% kontingentu proti 50% loni.

D r a h o t a. Lichva životními potřebami je přímo zločinnou, pozorujeme-li způsob, jak ji provádějí mezi jiným též cukrovarníci. Zdražení suroviny bylo počátkem března signálem ku z v ý š e n í c e n c u k r u, při čemž

připadl výbor rafinerií na ďábelskou myšlenku. Nové konkurenční rafinerie mají být donuceny ke vstupu do kartelu odnětím suroviny. Proto má být znovu utvořen společný kartel se všemi surovárnami, kterým dají za to rafinéři prémii K 3·50 za každý metr. cent vyrobeného cukru. Tento obnos, který při tuzemské spotřebě roční per 3·5 mil. metr. centů činí 11·25 mil. korun, mají zaplatiti předem konsumenti. Tak se tedy stalo, že za necelé dva měsíce byl opět zdražen cukr o 4 K. Konsumenti mají platiti komplot proti sobě, který se dokonce příčí ustanovení koaličního zákona (§ 4.). Tento úžasný zjev nemůže býti než důkazem pro nutnost sespolečenštění výroby.

Ceny k á v y jsou nyní skoro dvakrát tak vysoké jako před půldruhým rokem. O příští sklizni, počínající v červenci, šířeny jsou bursiány neustále nepříznivé zprávy, ačkoli vážené firmy odhadují sklizeň příznivě.

Pokud se týče o b i l í a m o u k y, je drahota neustále na postupu. Ačkoliv konečným odhadem evropské sklizně bylo zjištěno, že je větší o 37 mil. metr. centů nežli se původně myslilo, ačkoliv zásoby světové jsou nebývalé a vyhlídky na nové žně velmi příznivé, přece ceny obilí stále stoupají. V Praze stojí už metrický cent pšenice K 25·70! Nemůže býti výmluvnější propagace pro změnu soukromohospodářských řádů nežli tyto zjevy. *L.*

Literární a umělecký.

Ant. D o l e n s k ý: S l o v n í k p s e u d o n y m ů v č e s k é a s l o v e n s k é l i t e r a t u ř e. Nákladem Přemysla Plačka, Král. Vinohrady. V literatuře německé existuje již od r. 1830 slovník pseudonymů (Fr. Rassmann's kurzgefasstes Lexicon deutscher pseudonymer Schriftsteller. Mit einer Vorrede über die Sitte der literarischen Verkappung von J. W. S. Lindner. Leipzig, bei Wilhelm Nauck 1830). Lindnerova předmluva k starému německému slovníku toho druhu je dosti zajímavá. Poukazuje zvláště na to, že mezi anonymními spisovateli bylo mnoho osvícených katolických duchovních, jejichž jména teprve po jejich smrti vešla ve známost. Mezi anonymy byli lidé, kteří vůbec nemyslili na to, odhalit za svého života anonymitu, ba mnohým hrozily nejhorší následky, kdyby se k autorství přiznali. Ale u pseudonymů není takových ohledů. „Většině těchto pánů," píše Lindner, „jde zřídka o to, aby zachovali ustavičné přísné incognito. Mnoho romanopisců přijímá dílem z rozmaru, dílem z jakési ostýchavosti cizí jména a vylézají na světlo teprve, když jejich literární sláva je zcela zajištěna." A také u některých německých pseudonymů rozhodovaly důvody honorářové, že podrželi si pseudonym, pod nímž dobyli si u čtenářstva jisté obliby a známosti, jíž by neměli, kdyby vystupovali znovu pod pravým svým jménem. A někdy také nakladatelé sami přiměli autory, aby si dali jiné jméno na spis, poněvadž se obávali, že mnoho románů a spisů pro mládež by se tuze nekupovalo, kdyby měly v čele jméno známého polygrafa. Někdo arciť nerad vidí, vytáhne-li se s jeho pseudonymem na světlo i jeho méně chvalná literární činnost, mladistvé literární hříchy. Ale „volenti non fit injuria" praví Lindner, kdo již přísahal na prapor a dal se na dráhu literární, ten musí si už dáti líbiti, je-li v jedné řadě i se svými literárně velmi pochybnými výtvory. — V tom je dosti pravdy a mělo by se o povaze pseudonymů více přemýšleti (pěkný článek byl v „Národním Obzoru" o tomto předmětu). Neboť v literatuře stejně jako v diplomacii je mnoho šifer a kde jsou šifry, tam je politika. A literární politika je také všelijaká, i v brožuře p. Dolenského nalezneme pseudonymy známých literárních osobností, které byly pod výtvory, jež jistě nedají si oni autoři do svých sebraných spisů. Jsou zde vedle pseudonymů, které vznikly ze skromnosti, z estetického cítění, z noblesy ducha také pseudonymy, které jsou pověstná dvojí tvář — na štěstí je jich tuze poskrovnu. Můj názor na pseudonymy je velmi jednoduchý: soudím, že skoro každý autor za svých „Lehrjahre" cítí potřebu psáti pod pseudonymem či chifrou; jednak je to u tisku denního jakousi usancí a pak cítí každý člověk, který má sebekritiku, že ta či ona práce jeho je vlastně jakousi průpravou. Neukazuje tudíž schodů svého vývoje a užije pseudonymu. Ale ve zralém věku je pseudonym u skutečného talentu skoro

zbytečný a neměl by býti ani omlouván ohledy nakladatelskými, (popularita jména); je vždy nejlépe, stojí-li za nějakým výrokem či článkem celý člověk, který se nebojí a se svým názorem se netají. Ovšem kde pseudonym není skoro ani pseudonymem, nýbrž dekorativním básnickým jménem jako na př. „Vrchlický“ — tam přestává skoro povaha pseudonymu a je to spíše „nom de guerre“, buď jistým libozvukem nebo symbolickým zněním hodící se lépe k básnickému dílu než jméno občanské. I v pseudonymech je hodně romantismu, ale ovšem také jinde čiré prosy. Ale poněvadž každý takový lexikon pseudonymů i anonymů, ať je to Rassmann či Bohatta a Holtzmann nebo Dolenský, poskytuje zajímavý pohled do duševní dílny autorů a „do života psavého věku“ jak se jistý Němec dobře vyjádřil, vzbudila malá knížka p. Dolenského i u nás dosti pozornosti. Zaslouží jí, třebas je co nejstručnější.

J. S. Machar: Katolické povídky. Nákladem knihkup. Grossmanna a Svobody (G. Dubský) v Praze. Kromě publikací Volné Myšlenky, některých brožur vydaných Tiskovým výborem naší strany a sem tam nějaké knížky ojedinělé, je česká literatura protiklerikální poměrně nečetná, někdy bys ty knížky skoro na prstech spočítal. Za to klerikálních biblioték a různých publikací je tolik, že by byla česká veřejnost překvapena, kdyby některý bibliograf vydal soupis české klerikální literatury. Již proto lze vítati knihu Macharovu, v níž volnost slova musila býti leckde vybojována teprve interpelací. Machar píše konkretně, jmenuje jmény určité osoby, vynikající hierarchy, klerikální matadory a pranýřuje je bezohledně. Jeho rozdělení světla a stínu je velmi přímočárné: zde římský, tam český člověk: Hus nebo Jiří Plachý. A v té přímočárnosti je také slabina práce, neboť po mém soudu nestačí vzíti si jenom na mušku Reyla, Dostála-Lutinova a jiné bojovné kohouty Říma, ale v první řadě celou moderní kapitalistickou demoralisaci, bez níž by klerikalism nadobro se scvrkl. Česká veřejnost je už taková, že skloní se před penězi a mocí ať už je klerikální či neklerikální provenience, a v tom je síla klerikalismu, neboť lehko může takový klerikální bojovný kohout ukázat na to, že neklerikální kapitál vykořisťuje lidi stejně jako kapitál klerikální. Největší cena povídek Macharových je v jejich vtipném líčení kontrastů mezi slovy a činy klerikálními, v pranýřování jejich pokrytectví a v odhalování, jak klerikálové otravují českou duši. Machar vykonal mnoho, osvětlil mnoho z moderních zlořádů, řekl u ledačehos jako Komenský: „Neřádové jsou toto“ — Ale čekáme ještě, aby drtivou silou vrhl se na moderní kapitalism, ukázal, že nejen klerikál je nepřítel, ale i kapitál. Nikdo nesáhl do života tak hluboko jako Machar, přes to, že věděl dobře, jak dostane se mu výtek, že knihy takové nejsou umělecké. Ale sám cítím, jak je často třeba, aby spisovatel štěrkoval poctivě silnici, po níž budou kráčeti budoucí generace a ačkoli nemám ničeho proti romantickému poutníku, který jde zabrán do svých snů dříve než červánky pohynou, přece smeknu před poctivým cestářem, který v úpalu a nepohodě koná pro nás svou krušnou práci. A práce protiklerikální, jakou pracuje Machar, je za našich poměrů krušná, taková cesta nevede ani k nejprostšímu uznání poctivě vykonané práce, a spíše docílí uznání estét, stojící nečinně nad boji života nežli autor, který se bojů těch účastní. Této činnosti Macharově přísluší plné a upřímné uznání, a mluvím-li zde o nutnosti intensivního boje spisovatelů proti kapitalismu, je to proto, že nemohu potlačiti smutek, vidím-li na př. jméno výborného autora pokrokového směru Anatola France ve sloupcích kapitalistické „Neue Freie Presse“. Bojovat proti klerikalismu a neříci, že moderní velkokapitalistický duch se svými ohromnými bankami, industrialismem a obrovskými žurnály není také udržovatel onoho ohromného pokrytectví a zotročování lidstva, jež potíráme v klerikalismu, pokládám za chybu. Nač dělat tajnůstkářství s literárním dílem „Velký Pátek“, jaké dělá France — může říci v „Neue Freie Presse“ místo nevinných říkání a causerií, kde je kořen zla. Machar vypořádal se v cyklu básní s historií, doufejme, že se i vypořádá s moderním kapitalismem jako učinil s klerikalismem.

A. M.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

JAN SKÁLA:

Před říšskými volbami.

O DRUHÝCH volbách říšských všeobecným hlasovacím právem počalo se mluvit, sotva dozněl hluk volebního boje r. 1907. Překvapeny úspěchem sociální demokracie, vysvětlovaly měšťácké strany tento zjev mimořádnými okolnostmi: trvající ještě vlnou lidového hnutí z r. 1905, nepřipraveností, neorganisovaností jiných stran, nevyzkoušeností strany naší na půdě parlamentní a podobně. Jako o věci samozřejmé se mluvilo mezi měšťáctvem od doby té až podnes, že není možno, aby sociální demokracie udržela své úspěchy z r. 1907, porážka sociální demokracie očekávala se přirozeným pochodem věcí, neboť její rozmach r 1907 pokládán byl za nepřirozený. Druhými volbami všeobecného hlasovacího práva mají se ukázat pravé državy stran, které napořád dbaly o zdokonalení své organisace. Jestliže však jedná se o druhé volby za nového volebního řádu, přirozeně jsou důležité už tím, že poprvé bude se volit po zkušenostech s parlamentem všeobecného hlasovacího práva.

Tedy vedle volební situace, dané běžícími událostmi politickými, mají vliv na volby tyto dvě uvedené mimořádné okolnosti, z nichž druhá zasluhuje zvláštní pozornosti.

Při těchto volbách kladou se velké požadavky na politickou vyspělost voličstva v tom ohledu, zdali pochopilo význam parlamentarismu, pravomoc parlamentu, možnost jeho práce a pak dle toho na koho svaluje vinu za to, jestli parlament nevyhovoval.

R. 1907 volilo se za velikých nadějí v nový parlament a není možno se divit, že velké naděje tu byly. Vždyť za kuriového parlamentu Rakousko padalo hloub a hlouběji do propasti hospodářské zkázy a národnostních zmatků, všeobecná mizerie hospodářská a sociální volala do nebes, národové cítili se víc a víc nespokojeni, říše byla i na venek v naprosté neváźnosti, bylo uznáno i za nezbytnost státní zavedení všeobecného hlasovacího práva. Jaký div, že od nového parlamentu čekalo se co nejvíc práce, jež tak byla po celá leta zanedbávána a jež byla naléhavou! Jaký div, že se doufalo v uklidnění národnostních sporů, když tolik bezodkladných úkolů pro hospodářský rozvoj státu a sociální povznesení lidu musil každý jasně viděti! Všecky strany vyslovovaly ve volebním hnutí r. 1907 tyto naděje, naděje ty byly slavnostně zdůrazněny i v trůnní řeči při zahájení parlamentu. Nyní je všeobecný názor, že parla-

ment sklamala za této nálady voličstvo jde k volbám. Dovede posoudit, jaké byly příčiny, že se nevykonalo to ik, co se vykonat mohlo? Dovede si uvědomit, že parlament scházel se za těžké světové hospodářské krise? Dovede rozpoznat, jaká komu při nynější pravomoci parlamentu, nad nímž poručníkuje vláda, opatřená v pravých ústavních státech nemožným § 14., jejž „doplňuje" panská sněmovna a proti němuž vyvolávaly intriky šlechticko-vojenské kruhy, nepřátelské všeobecnému hlasovacímu právu, připadá vina? Dovede ocenit, že každá opravdu lidová strana musila za tohoto právního stavu nesmírné úsilí vynakládat na posílení vážnosti parlamentu a jaké zodpovědnosti na každém kroku musila si býti vědoma? Dovede posoudit voličstvo situaci, jaká v novém parlamentě byla při směsici zájmů a potřeb dosud zanedbávaných, z tolika hospodářsky a kulturně tak rozdílných krajů Rakouska a tolika národů vzájemně na sebe narážejících, jejichž nacionální strany s velkým důrazem národnostní požadavky stavily před sociální a hospodářské otázky? A při vší této těžké situaci ještě mimořádná událost vrhla příšerné stíny na jeho činnost a celý hospodářský a politický život Rakouska. Annexe Bosny a Hercegoviny stala se skutkem za velkých vydajů ze státní pokladny, za boykotu našeho zboží na Balkáně a s dalšími hroznými důsledky, které stihly nás a stihati nás budou ve způsobu zvyšování vojenských břemen. Rakouská diplomacie dala se na výbojnou zahraniční politiku a jsouc cele zaujata těmito plány a sháněním kde jakého haléře na annekční výlohy a na zlepšení stavu vojska a válečného loďstva, vybrakovala státní pokladnu, použila peněz připravených na hospodářské účele, uzavírala výpůjčky, připravila překvapující mimořádné rozpočty vojenské.

Za těchto okolností nemohla vláda potřebovat silný a v lidu vážený parlament, který by se jí mohl případně opřít a mít přiměřený ohlas v lidu, proto intrikovala, aby to zdiskreditovala a za těchto okolností nemohla potřebovat pracovitý a potřeb lidu dbalý parlament, proto ho málo svolávala a práce jeho pomocí vládních stran zdržovala. Jak mohla vláda připustit uzákonění sociálního pojišťování, které by stálo ročně 50—70 milionů korun, když na annekční vojenské výlohy vzala kde se co dalo a chystala a chystá zavést nové daně jen pro vojenské vydaje? Podobně se dělo s jinými potřebami lidovými. Na příklad: Na návrh sociálních demokratů přijaté snížení daně z cukru nechala vláda zmarit panskou sněmovnou, nemohla připustit snížení cel na odpomoc proti drahotě, bránila se kde jakému vydaji novému, neboť na mysli měla jen opatření peněz pro výbojnou vojenskou politiku! K vůli vojenské politice této, inspirované z Berlína, zaveden v ohledu národnostním kurs protičeský.

Dovede voličstvo pochopit zejména tuto mimořádnou, pro prvý parlament všeobecného hlasovacího práva tragickou situaci? Dovede pak, když uvážilo všecky okolnosti, poznat pravé vinníky svého sklamání? Chápání všeho tohoto, nutné, aby nebyla poškozena myšlenka lidovlády, ztíženo bylo u nás hlavně nezřízenou agitací národně sociální strany, která štvala proti parlamentu jako

instituci, vysmívala se nadějím v něj kladeným, odvracela takto oči lidu od pravých původců všeho, od vládních šlechtických a vojenských nepřátel lidu a všeobecného hlasovacího práva. Podobné agitace užívala i strana agrární a klerikální. Věc lidovlády byla tím po uplynulá čtyři leta poškozována a absolutismus vlády stoupal. Na nejméně byl na místě výsměch nadějím, jež byly kladeny ve všeobecné hlasovací právo. To je výsměch zásadám lidovlády, která přece může být dnes jedinou formou vlády. Všechny strany připojily se k boji za všeobecné hlasovací právo a nešlo-li vše, jak se myslilo, nepochopitelno je, jak mohla se některá z lidových stran vysmívat, místo aby prohlédla příčiny, ukazovala je lidu a proti nim bojovala. Ne výsměch zásadám lidovlády, ale rozhodný odpor proti zbytkům absolutismu v rakouské ústavě a nejvyšší rozhořčení proti těm, kteří stavěli hráze rozvoji a uplatnění demokracie, byl na místě. To činila strana sociálně demokratická, která vyslovujíc a často velmi ostře nespokojenost s činností parlamentu, stavěla vždy lidu před oči předně hlavní vinníky, ústavní zákony, vládu a šlechticko-vojenské kruhy. Ani ta okolnost, že šlo o parlament vídeňský, neměla ze státoprávního ohledu dávat příčinu k diskreditování jeho, zvláště když šlo o první parlament všeobecného hlasovacího práva a o první vstup lidovlády do zastupitelského sboru v tomto státě. Nám sociálním demokratům i v ohledu tomto bylo jasno od počátku, že pouhým zavedením všeobecného hlasovacího práva do říšské rady není vykonáno vše, že vedle omezení moci vlády a panské sněmovny vůči parlamentu třeba je zavést novou úpravu říše. V provolání, které vydali čeští sociálně demokratičtí poslanci po hlavních volbách r. 1907, bylo zdůrazněno, že nový parlament pokládáme za sbor ústavodárný. Za klidného vývoje poměrů samo sebou se musilo objevit, že říšská rada nemůže řídit všecky zájmy říše, jak je jí přiděleno dosud. Přirozená nutnost taková je nejsilnějším činitelem velkých změn. Bořením parlamentu ústředního však jen se posilovala moc vlády a byrokracie, místo nutnosti decentralisace zdůvodňovala se tím nutnost silnější vlády ústřední. Zároveň i nálada pro všeobecné rovné hlasovací právo do zemských sněmů a obcí byla ubíjena.

Úvahy o významu parlamentu po čtyřleté zkušenosti jsou zvláštností těchto voleb. Osud přiřkl nám sociálním demokratům v první řadě, abychom my, ač to bylo úkolem měšťáckých stran, vychovávali kde koho pro parlamentarism, třeba v něj neskládáme upřílišněných nadějí. Byla to práce obrovská, kterou strana musila podniknout. Zdarem té práce podmíněn je nemálo úspěch sociální demokracie při druhých volbách všeobecným hlasovacím právem. Pochopilo-li voličstvo, že první povinností bylo utvrdit váhu parlamentu, aby obmezen byl absolutism, aby parlament byl schopen lidové práce, nebude vývojem posledních let rozladěno, ale vrhne se s novou silou do politického zápasu, aby dalo výstrahu nepřátelům lidovlády a vyslovilo protest proti zhoubnému nynějšímu směru vládní politiky vedené vojenskými cíly.

Prvnímu parlamentu všeobecného hlasovacího práva po všech

svízelech život přerván byl rozpuštěním. Jasno je všem, že se to stalo proto, že nebylo naděje na sehnání většiny vládní pro s c h v á-lení strašlivých důsledků vojenské politiky. Tedy situace je mimořádně důležitá. Všimněme si, jaké stanovisko pro volby zaujaly politické strany v Čechách, jak vysvětlují jádro situace a budoucí vývoj. České měšťácké strany, které byly náhodou v poslední době parlamentu v oposici, vyhlásily rozpuštění za svůj úspěch. Nenamířili však agitaci proti vojenské politice a prohlásili, že jde o odpověď vládě Bienerthově a o povalení protičeského systému. Heslo deklarantských voleb vydané drem Podlipným však se neujalo. Patrně voličstvo, z něhož jako jedním rázem tak velké podněty musí nadšeně vycházet, neby o nadšeno postupem české měšťácké delegace, která proti témuž Bienerthovi po více než dvě leta tak různou taktiku mívala a spíše jen náhodou stála v poslední době ve svorné oposici, a pak společný boj proti Bienerthově vládě možno po slušné a vzájemné volebním boji vésti dále. Bienerth může padnout za několik dní a volby se provádějí na 6 let a strany nesou z voleb direktivu na celou tu dobu a pro všecky úkoly, které se v parlamentě projednávají. Agrárníci vůbec si nepřipustili tuto myšlenku, protože po zkušenostech z lounské doplňovací volby doufají, že terorem v obcích dobudou úspěchu jak proti sociálním demokratům tak proti klerikálům. Do volebního zápasu vkročili s týmiž hesly jako r. 1907 s připojením, že sociální demokraté v parlamentě zklamali. Mimořádné situace nynější a výbojné vojenské politiky jako by pro ně nebylo. Ostatně Udržal prohlásil v delegacích, že agrárníci nejsou ani proti dreadnoughtům. Podobně i u klerikálů, kteří jsou rozhodně pro silné ozbrojené Rakousko.

Z myšlenky deklarantských voleb zbyl pro městské okresy v Čechách nejzajímavější zjev nynějšího volebního hnutí: v o l e b n í d o h o d a s t a r o č e c h ů, m l a d o č e c h ů a n á r o d n í c h s o c i á l ů. O 32 městských okresích dohodly se tyto strany tak, že v 16 kandidují mladočeši, mezi nimiž jeden staročech, a v 16 národní sociálové. Zájem národa prý tak stranám oněm velel a nutno prý dobýt 7 mandátů sociálně demokratických. Když strana pokroková a bývalí spojenci národních sociálů státoprávníci, na dohodu nepřistoupivši, postavili v některých okresích vlastní kandidáty, jsou tyto kandidatury jménem národa potírány jako rozkolnické, ač i ti rozkolníci zavazují se vstoupit do jednotného českého klubu. Skoalované strany zavázaly se k utvoření jednotného klubu, v němž o postupu v národnostních věcech vůči vládě většina bude rozhodovat. Jak daleko bude tato jednota sahat, nevědí ani ti, kteří ji uzavřeli, ale zatím se ví tolik, že se provedou v dohodě této volby. „Právo Lidu“ napsalo o této dohodě jednak, že je nemravností, jednak ale pokrokem. Není v tom odporu. Vzhledem k minulosti stran dohodových a vzhledem k způsobu uzavření dohody možno mluvit o politické n e m r a v n o s t i. Netřeba široce ukazovat, jak protichůdná byla parlamentní taktika mladočeské strany a národně sociální v minulém období parlamentu a do nejzazších mezí stranických zápasů a politického zrádcování dospělo národně sociální

potírání positivní politiky. Před třemi lety národní sociálové rozpoutávali bouři, kterou chtěli naprosto smésti mladočeskou stranu. A hle! Když dochází k hlavním volbám a měšťácké voličstvo se má vyslovit, s kterou taktikou více souhlasí, možnost ta je mu odňata a také pro budoucnost nebude určeno, jaká část měšťáckého voličstva přeje si umírněnější a jaká radikálnější politiky. Národně sociální strana pro zvláštní svou taktiku měla vyžádat si soud voličstva, ale po všech husarských činech v parlamentě vyhybá se samostatnému postupu volebnímu. Politické strany jsou jistě oprávněny uzavříti dohodu toho rázu, jaká se tu stala (kompromisy pro užší volby jsou zcela něco jiného), ale jen za mimořádných okolností historické důležitosti a přirozeně koalice musí vyrůst z nadšené nálady obrovské většiny přívrženců obou stran, nutnost koalice musí bít do očí. V praxi stran taková dohoda musí být schválena sjezdem nebo aspoň zemskou konferencí. Jak tomu však bylo při dohodě mladočesko-národně sociální? Ještě v den dohody, kterou uzavřelo několik předáků, útočili na sebe příslušníci obou stran nejostřejším způsobem, krajinské li ty proti sobě psaly nejnesmířitelněji, rozesílána byla provolání národních sociálů o potření c. k. lokajské strany mladočeské při blížících se volbách. A náhle vyšel povel z vedení! O zemské konferenci nebo sjezdu strany ani slechu! To je politický diktát, na němž nutno se pozastavit a skoalované strany musí si dát líbit velmi ostrou kritiku. Pokrokem možno tuto dohodu nazvat, protože je jistým vyjasněním. Strana mladočeská a národně sociální si vyznávají nyní, že vlastně není mezi nimi valnějších zásadových rozdílů a ta část dělnictva, která je v národně sociální straně, musí velice vážně přemýšlet o tom, má-li v této straně zůstat. Pokrokem bylo by také, kdyby národně sociální strana vlivem koalice upouštěla od své demagogie, které používala k zastírání své pravé podstaty. Už nyní někteří kandidáti její vstup do vlády, který má má být jednotným klubem českým dobyt pro české měšťácké strany co nejdříve, hájí nutnost odhlasování rozpočtu vlády a podobné zásady měšťácké politiky vládní. Je to vyjasňovávní pro ty příslušníky národně sociální strany, kteří věřili ještě v socialism její.

Při této koalici, jde prý o zájem národa, o jednotný klub proti Bienerthovi, jenž má být se svým protičeským systémem povalen a po němž do nové vlády má být dopomoženo českým měšťáckým stranám. Měšťáckým stranám nelze se divit, že mají tyto snahy po účasti na vládní moci, ale otevřeně ať to přiznají. Jistě zase je to zajímavo na straně národně sociální, že tak své názory změnila a že za nynější neobyčejně vážné doby do voleb jde s těmito cíli. O odboj proti vojenským požadavkům se koalice nezajímá a antimilitaristé národně sociální nechť uvažují o tom, že národně sociální strana v době takového rozpjetí rakouského militarismu, za voleb, které v první řadě proti militarismu mají být namířeny a agitaci proti vojenským požadavkům věnovány, v jedné polovině měst, kde kandidují za spojené strany mladočeští kandidáti, úplně se vzdala jakékoliv agitace proti vojenským bře-

menům a v druhé polovině měst českých jen chabě musí na ně vzpomínat, neboť jednotný klub český až dosáhne spoluúčasti na vládě, bude vojenská břemena povolovat. Národní sociálové, poslední z měšťáckých stran českých, na váhu padající, svým obratem zdůrazňují touhu českého měšťáctva po účasti na vládě. Dr. Kramář v prvé své schůzi voličské nepřímo označil je za avantgardu příští české vládní politiky. Oni dle Kramáře jdou dobývat dosavadních sociálně demokratických mandátů a mají je získat proto, že každý sociálně demokratický poslanec je úbytkem národní síly v politice, neboť třebas měli v národnostních věcech postup ideální, není možno s nimi počítat pro vstup do vlády. Jistě možno to aspoň tvrdit, že na polo už národní sociálové českou vládní politiku provozují a nutno vyčkat dalšího vývoje jejich. Linie mezi sociální demokracií a ostatními stranami v českém národě stále se stává zřetelnější. To je důležito proto, že demagogicky linie ta byla zastírána, ba sociální demokracie líčena byla za svou práci pro parlamentarism jako snad vládu podporující strana. Nyní, ač postup sociální demokracie se nemění, vyjasňuje se.

Velevýznamné volby nynější tak důležité pro vývoj lidovlády, pro potřeby lidu a budoucnost všech národů, jež ohrožena je výbojnou vojenskou politikou, ukázaly všecky měšťácké strany v pravé jejich měšťácké podstatě. Není v tom účinek všeobecného hlasovacího práva? V agitaci své staví lidu před oči nejvýše Bienertha, jehož systém nutno odstranit. Proti systému Bienerthově stojí však sociální demokraté co nejrozhodněji a je v tom celý národ tedy za jedno. Avšak české měšťácké strany nejdou k jádru věci. Bienertha samy pomohly dosadit po Beckovi a nyní celou energii národa burcují proti němu. Bienerth však je jen loutkou v rukou jiných a podobná překvapení vládních systémů budou potud možna, dokud bude parlamentarism u nás jen zdánlivý. A ten některé měšťácké strany naše, hlavně národně sociální, poškozovaly. Jak potom může být silný jejich hlas proti násilnému systému vládnímu? Systém Bienerthův byl a je udržován k vůli vojenské politice a volají měšťácké strany do boje proti této? Hlavní příčiny situace nynější, vlastní špatná minulost, kolísavý směr budoucí, vše to zastírá se u měšťáckých stran všeobecnou výzvou, že jde o zájem národa, a hlásáním kompromisů protisocialistických.

Sociální demokracie bere se v tomto zmatení pevným směrem. Proti výbojné vojenské politice, jež je hlavním a osudným zjevem v tomto státě, je první její heslo. Tato politika chystá na nás nové daně, místo aby se pracovalo na berní reformě, zdržuje vývoj prací parlamentu, hledí oslabit parlament a brání všemu rozvoji na jiných polích. Sociální demokracie vytýká dále, že nový parlament bude dokončovat sociální pojištění a jiné zákony na ochranu dělnictva. Na konci svého zasedání bude zabývat se celním tarifem. Mimo to v tomto období jistě musí se řešit velké ústavní otázky. Boj za všeobecné rovné právo hlasovací bude spojen s otázkou nové úpravy říše. Jaké cíle dalekosáhlé, jakého potřebí tu vysvětlování voličům, jak hluboko třeba jít k jádru situace.

Co je měšťácké heslo „Bienerth“ proti tomu všemu? Jak pírko odvát bude Bienerth, jestliže orkán těchto velkých myšlenek a cílů zahučí z volebního bojiště!

Jasnost a velikost cílů sociální demokracie způsobily, že také volební nálada mezi našimi soudruhy v Čechách je nejlepší. Je to dobré znamení pro vyspělost našeho dělnictva a dobré znamení pro volby, ačkoliv v den voleb rozhodují často nejen nadšení a vědomí příslušníci strany, ale v každém okresu se vyskytující sta nerozhodných voličů. Jisto je však, že se klamali všichni ti, kdož po minulých volbách doufali v pokles síly české sociální demokracie. Čtyři leta nejhorší, kdy tolik úsilí bylo jí věnovati jen na hájení myšlenky parlamentarismu, nejhorší čtyři leta jsou za námi a dobře jsme je překonali. Jiné strany mění taktiky, opravují svá stanoviska k parlamentu, koalují se, a my stále stejným směrem a přirozeně samostatni jdeme, bychom za těžké sice, ale stále aspoň se jasnící situace hráli důležitější a důležitější úlohu, my jediná strana dělnická a socialistická, jediná strana zásadně oposiční, jediná strana v politické činnosti neskompromitovaná. Zvláště v budoucím období parlamentním v boji proti vojenským požadavkům, jsouce stranou nejvíce protivojenskou, a v bojích ústavních česká sociální demokracie bude jistě stát v čele Rakouska jako to bylo v boji za všeobecné hlasovací právo. Volební výsledky české sociální demokracie budou nejvýznačnějším zjevem voleb dne 13. června, ne úspěchy koalice, ale úspěchy české sociální demokracie budou nejlepší odpovědí systému Bienerthova a všech jemu podobných!

JOSEF HUDEC:

Nová sociálně demokratická strana česká.

DEN 14. května 1911 zůstane zapsán v dějinách české sociální demokracie i v dějinách sociální demokracie v Rakousku. Toho dne konán byl v Brně ustavující sjezd odštěpenců strany naší a formálně a oficielně ustavena zde nová politická strana „Česká sekce mezinárodní sociální demokracie“. Čtrnáctý květen ponese ovšem jen oficielní datum, existence strany datuje se již z doby dřívější. Myslím, že kolébku „české mezinárodní sekce“ dlužno klásti do Kodaně, když v září r. 1909 konán tam mezinárodní sjezd a držán tam veliký soud nad sociální demokracií českou v příčině její autonomních snah v otázce odborových organisací. Zde narodilo se toto nové dítě Internacionály a Hueber s Adlerem byli kmotry. Zde byla prolomena jednota politické strany české pod ochrannou rukou strany německé. Snad ještě v Kodani Adler neviděl konsekvence, ba více, chci i věřiti, že nebylo v Kodani úmyslem Adlera, aby k nynějším konsekvencím

došlo, dějinným faktem však zůstává, že v Kodani jsou počátky všeho toho a nejvlivnější činitelé německé sociální demokracie — ať již vědomě nebo bez zvláštních úmyslů — při tom asistovali a tomu napomáhali.

Prolomení jednoty politické strany české stalo se tím okamžikem, kdy několika českým sekretářům centrálních organisací dostalo se na mezinárodním sjezdu zvláštního, separatistického zastoupení a kdy na úkor legitimních zástupců české strany dostalo se jim v Internacionále dvou hlasů. Na mezinárodním sjezdu v Kodani — jako na mezinárodních sjezdech Internacionály vůbec — mají zastoupení jen strany jednotlivých národností, delegace pak provádí se prostřednictvím těchto stran, jich výkonných výborů. Čeští sekretáři centrálních organisací dostavili se však na sjezd s obejitím strany české, k níž náleželi, někteří dokonce již byli ze strany vyloučeni. České delegace, pokud byly případy obojí této povahy, neuznala a nemohla uznati ve své plenární schůzi v Kodani tyto delegáty, načež pod záštitou a za přímého působení delegátů německé strany dáno oněm samozvaným také-delegátům samostatné zastoupení a samostatné dva hlasy, o něž legitimní delegace česká zkrácena. To způsobili Adler a Hueber a v tom dlužno shledávati prvý, dále pak již nezadržitelně se šířící průlom do jednotnosti politické strany české sociální demokracie. Kdyby byla ustavena nějaká odštěpená socialistická strana v Čechách dříve, před sjezdem kodaňským, a kdyby se byla domáhala dříve samostatného zastoupení, pak nikdo by proti tomu nemohl ničeho namítati. V Rusku je několik socialistických stran, v Bulharsku dvě, a mají samostatné zastoupení. Žádná však neustavovala se takovýmto způsobem na mezinárodním sjezdu a pod ochranou zvláštních patronů, jako se to stalo v případu tomto.

Nutno proto s největším důrazem odmítati tvrzení vůdčích institucí a osobností německé sociální demokracie, že oni „nevinní jsou krví člověka tohoto spravedlivého“. Tak jen Pilát ruce si umývá... A není možno než nazvati to největším pokrytectvím, třebaže je to slovo tvrdé, a mluvíme-li do vlastních řad, slovo neobvyklé. Ale nelze jinak. Kdo sleduje celý proces a je na něm účasten, musí dojíti k tomuto závěru.

Proces tento vleče se již několik roků a není jen povahy odborové Já již v Kodani po „adaptaci“ centrálních sekretářů předpokládal jsem konsekvence, před nimiž dnes stojíme, a řekl jsem to. Za měsíc na to napsal jsem v „Akademii“ (říjen 1910) článek „Krise v naší straně“, kdež jsem vyložil příčiny této krise, „která tkví jak ve sporech a bojích o organisační formu, tak i v zásadních rozporech, v taktických diferencích, v otřesu ideovém“. A dnešní ustavení se české sekce mezinárodní sociální demokracie je výrazem několikerých komplikovaných rozporů.

Zprvu byly spory zdánlivě vedeny jen o formu odborových organisací. Německá sociální demokracie chtěla zprvu také jen prosadit zákaz samostatného organisování českého dělnictva. Jednotné

odborové organisace s vídeňským vedením byly ovšem již samy sobě účelem, vedle toho však přispívaly by jistě k tlumení jiných diferencí, jež v společenství našem se sociální demokracií německou vznikly: Diference rázu taktiky parlamentární a diference zásadního rázu povahy národnostní. Z důvodů těchto nesvolán také společný sjezd sociální demokracie v Rakousku od r. 1905, ač má se konat každé dva roky a ač s naší strany bylo vícekráte naléháno, aby společný sjezd svolán byl.

Na spor o formu odborových organisací naraženo tedy vše a vyvoláno zdání, že o nic jiného se nejedná. Když založen v Brně „Proletář", prohlášen byl za všeodborový list českých centrálních organisací a ostentativně popíráno – zejména ve Vídni — naše tvrzení, že je to list politický, vydávaný proti straně, a že je to symptom rozkolnictví politického. Ve Vídni byli „vzdáleni takových zámyslů", list prý bude sloužit jen a jen zájmům centrálních organisací, které prý nenalézají v ostatním tisku české strany dostatečné ochrany. Byla to ovšem prvá neupřímnost a obmyslnost, za níž následovaly další.

Po Kodani prohlásila celá naše strana konferencí krajských důvěrníků, že nepodrobí se kodaňskému usnesení, poněvadž se mu podrobiti nemůže. Nyní byl ještě čas k upravení vzájemného poměru. Bylo-li tažení německé sociální demokracie v Kodani proti nám a prosazení uznání českých nelegitimních delegátů krajním prostředkem k povolnosti české strany, pak po jasném a pevném prohlášení naší konference, že podrobiti se nemůžeme ani za cenu eventuelních následků — vyloučení z Internacionály, pak byl ještě čas na obrat a byla i možnost obratu se strany německé. Poněvadž se tak ale nestalo, pak nutno dedukovati, že i tam postupovalo se plánovitě a s vědomím i s odvahou hnáti věc do konsekvent nejkrásnějších — k rozeklání české politické strany, nebo nejmírněji posuzováno, že plán tento byl vědomě koncipován po našem nepodrobení se, po selhání hrozby, provedené v Kodani.

Vyslovil jsem zpředu slovo „pokrytectví". Viděli jsme umývání vídeňských rukou, slyšeli jsme, že Adler přeje si zachování jednoty české strany a že by rozkol považoval za největší neštěstí, jež by stihlo nejen české dělnictvo, ale i dělnictvo všech národností v Rakousku. Četli jsme jeho otevřený list, který však byl více apelem na naši povolnost, než na zažehnání vzpoury centralistů. A slyšeli jsme konečně, že prý německá sociální demokracie je bezmocna, že je to spor mezi českými soudruhy a že ona může jen vzíti na sebe úkol prostředníka a rádce. Jako však v Kodani vášnivou přímo záštitou Adlerovou dostalo se nelegitimním zástupcům českým samostatného zastoupení práv a vklínování do Internacionály na úkor náš, jako v Kodani nedělal Adler jen prostředníka a rádce, ale obhájce a fedrovatele odštěpenců, tak i celá ostatní politika německé strany v této věci není jen politikou rad a sprostředkování, nýbrž politikou morální i hmotné podpory nové české straně a chci i tvrditi, že ta nová česká strana má především i duševní vedení ve Vídni, v německé sociální demokracii.

„Česká sekce“ byla především morálně — možno-li to tak nazvat — posilována celou tou žurnalistickou kampaní německou, proti nám vedenou. Byla tak neobyčejně posilována plánovitě inscenovanými událostmi v Kodani. Tím dodávalo se odštěpencům odvahy a proklamována oprávněnost jejich činnosti, poněvadž boj proti nám nebyl veden ve formě diskuse, ale ve formě anathemat. Byli jsme prohlašováni za zrádce dělnické věci, za nacionály, za svůdce a škůdce dělnictva českého a tím eo ipso směr stojící za „Proletářem“ prohlašován za pravé sociální demokraty a oprávněné činitele, kteří proti českým sociálně demokratickým nacionálům jsou povoláni vésti dělnictvo české v duchu pravé mezinárodnosti. Ve Vídni byly také sankcionovány všechny invektivy, proti straně naší „Proletářem“ vrhané. Není to nejvyšší podpora, jaké se tu nynějším odštěpencům z Vídně dostávalo?

V druhé řadě však dostalo se nynějším odštěpencům nejvydatnější podpory finanční. Kdo vyzval sekretáře, aby jeli do Kodaně „zastupovat české dělnictvo“, kdo nesl značné náklady této delegace? Kdo založil a financoval „Proletáře“? Kdo založil a kdo financuje nový odštěpenecký denník ve Vídni a několik nových listů v Čechách? Kdo hradí náklad různých pamfletů a brožurek, kdo hradí vydaje agitační? „Česká sekce“ neměla žádných politických organisací. Dnes organisace ty jsou slabé, v Čechách rozstříknuté jako koukol mezi pšenicí. Kdo financuje všechno to? Chtějí snad ve Vídni tvrdit, že od počátku tento útvar žil vlastní svou finanční silou, vlastními prostředky? K takovému tvrzení se snad přece jen neodváží.

Svádělo se to všechno na centrální odborovou komisi. Hueber se svými centrálními organisacemi odborovými nesl na svých bedrách celý tento náklad, a to jako intelektuelní inspirator a řiditel, tak i jako pokladník. Nechci a nemohu z vlastního přesvědčení tvrditi, že by i politické vedení německé strany pomáhalo tu nésti břímě finanční — podporu v jiném směru již jsem dovodil — avšak i kdyby pravdou bylo, že celý ten odštěpenecký podnik je financován vedením odborovým, není to přece jen Vídeň a není to přece jen německá sociální demokracie? Hueber byl pouze osobou, na níž koncentrováno vše, avšak Hueber není přece takovým všemocným činitelem v sociální demokracii německé, aby jedině o své vůli všechno toto inspiroval a financoval. Hueber sám o sobě není takovým všemocným činitelem, aby jen a jen jeho vůlí a jeho záštitou mohla býti podniknuta kampaň kodaňská a aby mohlo býti sáhnuto k takovému dalekosáhlému činu, jakým je rozražení politické strany české sociální demokracie.

Na německou sociální demokracii spadá tudíž celá tíha viny i zodpovědnosti — ne na Tetenku, Viktoru, Rautenkranze, Šafránka, Juru, Kovandu, Šavla a ostatní. To je jen vídeňská administrativa v Čechách a na Moravě, duch sídlí ve Vídni a pokladna je také ve Vídni. Kdyby nebylo vídeňského inspiratorství, ducha a peněz, nemohla

by vzniknouti tato „česká sekce“. Všichni činitelé, jakých je nutno k založení a vedení politické strany, sídlí ve Vídni: intelekt i peníze. Vedle Huebra dodává ducha hlavně Bauer a také Renner. Co tu jen vykonala „Arbeiter-Zeitung“, „Kampf“ a Bauerovy brožurky!

Nuže, nová politická strana je zde. Nyní musíme hledat nějaký její program. Dokud byl „Proletář“ „všeodborovým listem“ a dokud se tušovalo vše jen sporem o formu odborových organisací, vystačovalo se „programově“ s nadávkami a zrádcováním české strany. Ale na politický program se nemohlo a nebyl důvod k založení zvláštní politické strany. Ovšem i takovýto vzájemný poměr byl neudržitelný a mohly nastati dvě eventuality: Zabočení do směru a tendencí syndikalistických, nebo založení nové strany politické. Nastala eventualita druhá. Mám za to, že kdyby s hnutím tímto nebyly spjaty i německé odborové organisace a kdyby se nejednalo i o jednotu německé strany, že ze sporů těch vyvstal by směr syndikalistický. Příznaky toho se jevily: Útoky na poslance, paušální kritiky parlamentu, nechutné výroky o politikaření, kompromisování s měšťáky, holdování nacionální politice a pod. V české straně však nesmělo vzniknout hnutí syndikalistické, to nemohli ve Vídni potřebovat vzhledem na svou politickou stranu a vzhledem na své odborové organisace, tvořící s politickou stranou jednotu. Proto musila býti vynalezena nová politická strana.

Čím ji však odlišit od české sociální demokracie? Hrubé, paušální nadávky a žvanění o zradě socialistických zásad není ještě program. Vzato tedy útočiště k domnělému nacionalismu české sociální demokracie.

Na tom basirují veškery důvody založení nové strany. Fundamentální ten článek odštěpenecké strany zní:

„Trvajíce neochvějně na zásadách sociálně demokratických, hlásíme se bezpodmínečně ku sociálně demokratickému hnutí světovému a k sociálně demokratické straně dělnické v Rakousku, jež si na sjezdu ve Vídni roku 1901 upravila svůj program a jež si roku 1899 dala na sjezdu v Brně svůj program národnostní. S československou sociálně demokratickou stranou jsme se ale octli v rozporu a rozešli jsme se s ní pro zdánlivě formální, ve skutečnosti ale hluboce zásadové otázky. Neboť v československé sociálně demokratické straně, která ještě roku 1897 odmítala velice rozhodně nacionalism, v posledních letech se ujalo zcela jiné pojímání otázky národnostní a přeceňování jejího významu pro emancipační boj proletariátu. Původ tohoto zjevu vězí v zanedbávání a nechápání (!) třídního rázu dělnického hnutí a dále ve slabosti a ústupnosti oproti nacionalistické demagogii. Nacionalism v jakémkoliv útvaru a stupni překáží třídnímu uvědomování dělnictva vlastního národa, mimo to ale ohrožuje mezinárodnost celého dělnického hnutí. Nacionalism je nevyvinutým útvarem boje vládnoucích tříd společenských každého národa o účast při správě a moci kapitalistického státu a směřuje k posílení vládnoucích tříd a jich organisace, kapitalistického státu. Proto nemůže a nesmí žádná sociální demokracie míti nic společného s nacionálním bojem měšťáctva svého národa. Proletariát musí nejprve dobýti politické moci, proletářská třída musí se nejdříve sama moci prohlásiti národem (!) a pak teprve nastane chvíle pro nacionální práci ve prospěch celého národa. Zdánlivý boj nacionalismu proti státu nemá nic společného s bojem proti kapitalistickému státu, naopak brzdí

a ztěžuje, jak ukázala praxe, vývoj Rakouska v hospodářském ohledu. I nutno, aby proletariát byl vždy a všude poučován, že boj nacionální ztěžuje, komplikuje a oddaluje jeho boj sociální. Otázka nacionální netvoří součástku boje sociálního (!). Ale bojem sociálním nabude proletariát moci, by mohl ve smyslu socialistickém řešiti soubor otázek kulturních, správních a jazykových. Sestupujíce se v samostatnou sociálně demokratickou stranu, prohlašujeme: 1. Že se cítíme jedině odbočkou socialistické Internacionály světové a rakouské, v jichž sjezdech spatřujeme svoji nejvyšší instanci; 2. že uznáváme za přední svoji povinnost vychovavati proletariát výhradně dle potřeb třídního boje a v zásadách mezinárodní solidarity; 3. že jedině mezinárodní odborové organisace, jichž členství svým přívržencům klademe za povinnost, možno považovati za výraz živoucího internacionalismu a za způsobilý nástroj hospodářského boje; 4. že otázka národnostní v nynějším státě je v první řadě otázkou správní, na jejímž řešení interesovány jsou v první řadě třídy měšťácké; 5. že nutno v otázce, která stojí nyní v popředí, v otázce minoritních škol, zachovati se za daných poměrů dle návrhu sociálně demokratických poslanců na poslední říšské radě podaného, totiž subvencování soukromé minoritní školy ze zvláštního státem dotovaného fondu."

Netřeba prohlášením tímto široce se zabývati. Není ubožejšího pojetí národnostní otázky nad toto. Prohlášení toto ukazuje tak asi na Tetenku, ale zdá se mně, že i tento „filosofický" produkt vyroben byl ve Vídni, jak některé věty tomu nasvědčují. Pak ale mohli by se tam za něj opravdu stydět. „Otázka národní netvoří součástku boje sociálního!" Jen této jedné věty má člověk dost. A druhá mu dodá: „Proletářská třída se musí nejdříve sama moci prohlásiti národem!" Jest viděti, že chybí tu nejprimitivnější pojetí národa a národnostní otázky vůbec. Škoda škrtu pera, zabývati se takovýmto základním článkem politické strany, jakož i bylo by mrháním času i papíru, chtíti se příti s novou stranou, zda strana naše ustupuje či neustupuje nacionální demagogii a zda přeceňuje či nepřeceňuje význam národnostní otázky pro emancipační boje proletariátu. Bohudík, je strana naše již tak dalece vyspělá, že o takovýchto velikých otázkách v takovéto formě a v takovém ubohém pojetí se u nás již nediskutuje.

Třeba však činiti závěry jiné. Nová „česká sekce" hlásá annacionalism, národnostní negaci. To ji dělí od české sociální demokracie. Na tento základ musila být postavena, aby byl nalezen důvod k odštěpení. Základna daleko pochybnější a neudržitelnější než theorie syndikalistické. Vyslovil jsem podezření, že prohlášení této národnostní negace pro novou stranu českého dělnictva je původu vídeňského. Ve Vídni jevily se více méně vždycky snahy hlásati pro českou sociální demokracii, pokud jen možno, národnostní pasivitu ve všech otázkách a zápasech národnostních a držeti ji ve vidinách budoucnosti, „až my, sociální demokracie, to jednou celkově rozřešme..." Takovéto názory jsou u nás, zase bohudík, překonány. Naše aktivní činnost v zápasech národa a v konkretních otázkách jeho žití a vývoje je nepohodlnou německé sociální demokracii. Vždyť došlo až k rozdvojení při hlasování v parlamentě, došlo k diskusím, v nichž objevily se veliké diference názorů o národnostní asimi-

laci. Také na tomto úskalí byla ohrožována jednota jak zásad, tím více pak i taktiky s německou sociální demokracií. Tyto spory a diference staly se aktuelními a nebezpečnými v parlamentě, kdy byli jsme postaveni před konkrétní otázky. Má míti tedy „česká sekce“ za úkol tlumiti v českém dělnictvu národnostní naše snahy a národnostní naši práci? Má míti za úkol prohlašovati nás za nacionály, vychovati k národnostní lhostejnosti a k negaci v živých, otevřených národnostních otázkách?

Ano, to je její úkol a její poslání v českém dělnictvu! Německá sociální demokracie počala hlásat v poslední době asimilaci českých národnostních menšin, „česká sekce“ bude hlásat národnostní negaci — to budou již styčné body k „řešení“ národnostní otázky.

Nebudu se pouštěti do prorokování o budoucnosti této strany. Všechno může žít — i neschopnost i špatnost, zejména když jiní činitelé snaží se udržovat to při životě. A když ne žít plným a zdravým životem, tož aspoň marasticky živořit anebo zoufale se probíjet ode dne ke dni. Dlužno s potěšením konstatovat, že pochybené útvary i v dělnickém hnutí živoří a odumírají. Je to hnutí anarchistické, revolučně syndikalistické a také i — a ještě více — annacionální. Jsou-li tamta hnutí pochybená, toto je obsahem svým prostě ubohé, ať již by se vyskytlo kdekoli. A v národě nesamostatném a vyspělém, který cítí každým okamžikem údery ve tvář a který vidí při každém kroku svém útisk a bezpráví — v národě takovém nemůže míti strana takových zásad jako Huebrova „česká sekce“ mezinárodní sociální demokracie žádnou budoucnost a nemůže nabýti žádného zvláštního rozpjetí a síly.

Docíleno bylo prozatím toto: Rozražena česká sociální demokracie, vykopána nová propast mezi českou a německou sociální demokracií, a ohrožen — nechci užiti slova ještě dalekosáhlejšího, ač se vnucuje — do nejkrajnější míry i společný postup na půdě parlamentární To jsou prozatím výsledky. Nechci a nemohu říci, že je nám to lhostejno, že nevidíme ty škody pro stranu naši, pro dělnictvo české i pro společnou věc dělnictva v celém Rakousku. Bylo by neupřímností něco takového tvrdit.

Avšak tolik je jisto: My jsme zapřisáhali, my jsme varovali a my jsme dokazovali, že samostatnosti našich odborových organisací se vzdáti nemůžeme za žádnou cenu. My počítali jsme také s každou eventualitou a my byli jsme připraveni na všechno. Přijímáme proto klidně to, co se stalo, v tom vědomí a přesvědčení, že strana naše vzdor všemu tomu stojí pevně, že půjde svým vývojem dále ku předu a že nemůže a nebude vývoj její zadržen experimentem se stranou, založenou na národnostní negaci.

FR. MODRÁČEK:

Boj militarismu s oposicí sociálně demokratickou v nynějších volbách.

JEST všeobecně známo, že původem neblahé éry Bienerthovy byla annexe Bosny a Hercegoviny. Tento vojenský čin, kterýž přes noc postavil Rakousko-Uhersko do nebezpečného konfliktu s velikou částí Evropy, vyburcoval ve státě všecky instinkty starého rakouského vojáctví a srazil vzpřímenou hlavu obrozeného parlamentarismu jedním rázem pode jho vojenské politiky, militaristického absolutismu.

Vojenská správa potřebovala nezbytně dvou věcí pro svou politiku zahraniční: předně vládního systému, který by jí poslušně sloužil a by přizpůsoben nacionálním citům berlínského spojence, bez něhož nebylo možno annexi ani provésti ani annektované země udržeti; za druhé potřebovala hodně peněz k mobilisaci a výzbroji pozemní i námořní moci. První požadavek nedal se sloučiti s koaliční vládou Beckovou, která udržovala mezi národnostmi rakouskými jakousi rovnováhu, nepřipouštějíc uplatnění okaté nacionální jednostrannosti, a která proto v celém Německu označována byla za vládu nadržující Čechům na úkor Němců. Druhý požadavek nedal se opět sloučiti se sociálními, kulturními a hospodářskými snahami, jež všeobecné právo hlasovací vneslo do nového parlamentu, neboť tyto vyžadovaly peněz, jež nyní potřeboval militarism.

Dvěma směry zasáhla tedy vojenská politika v lidový parlament, aby přivodila obrat parlamentního života, jak potřebovala. Rozumí se, že vyvolalo to rozhořčený odpor postižených stran — a to byly v přední řadě národní strany české a sociální demokraté. Nastal tuhý zápas, kterýž několikráte vedl k uzavření říšské rady a posléze k jejímu rozpuštění.

Bývá tvrzeno, že české strany mohly koaliční vládu udržeti, kdyby prý nebyly žádaly 5 ministerských křesel pro sebe a Jihoslovany a kdyby národně sociální strana nebyla inscenovala známé nesmyslné protičepičkové demonstrace v Praze. Naproti tomu dlužno poukázati na neobyčejné posílení převahy rakouských Němců zevnějšími okolnostmi, které bylo by české strany v koalici učinilo právě tak bezvýznamnými jako ministry Bráfa a Žáčka v kabinetě Bienerthově. Za převahy této byla stará koalice zhola vyloučena, neboť Němci měli moc k panství a stačilo jedno jejich prohlášení, aby Bienerth přestal s Čechy jednati.

Je jisto, že Německo, poskytujíc vojenské opory vídeňskému dvoru, postavilo se současně za rakouské Němce, kteří po celém Německu dávali rozhlašovati, že vláda Beckova vydala je na pospas Slovanům, zejména Čechům, že policie a četnictvo znásilňuje německé obyvatelstvo v Rakousku atd. Nejseriosnější listy říšskoněmecké, nevyjímaje ani sociálně demokratické, přijímaly tyto vylhané zprávy a šířily je jako zaručené pravdy. Že mínění o „neblahém osudu“ Němců v Rakousku nesdílejí toliko říšsko-německé

časopisy, ale i státní kruhy v Německu, o tom podala sensační doklad řeč prince Ludvíka Bavorského, proslovená v Helmstadtu dne 3. října 1909, v níž rozhovořil se princ regent o „těžkém, ba beznadějném postavení rakouských Němců".

Rozpočtová debata říšského sněmu německého 8. prosince 1908, při níž o annexi Bosny a Hercegoviny promluvil velkou řeč říšský kancléř Bülow, byla netoliko slavnostní manifestací německé věrnosti k Rakousku před evropskou veřejností, ale zároveň důrazným projevem ve prospěch rakouských Němců. Sám kancléř Bülow uznal nutným při slovech, zdůrazňujících neochvějné přátelství německo-rakouské, zmíniti se o „politováníhodných výtržnostech v Praze" a prozradil, že vláda německá na místě dala vyšetřiti, zda nepřišli Němci z říše v Praze ku škodě. Poslanci konservativního i liberálního tábora dávali netajeně ve svých řečích na jevo, že měla by německá vláda za cennou pomoc, kterou poskytuje Rakousko-Uhersku při annexi, žádati o vydatnější ochranu rakouských Němců a o zabezpečení němectví aspoň na pražské universitě.

Tyto projevy v době tak vážné, kdy Německo bylo jedinou nadějí našich vojenských kruhů, nemohly býti v Rakousku neoslyšeny. A tak stotožnily se samoděk interesy militaristických kruhů rakousko-uherských s nacionálními aspiracemi Wolfa, Schreinera a jejich kolegů. Proti moci železa bylo ovšem marno a směšno bojovati v parlamentě píšťalkami a řehtačkami.

Jednostranný národnostní systém vládní jest však v poměrech rakouských systémem antiparlamentárním. Antiparlamentárním i tehdy, když má za sebou jakousi sněmovní majoritu, neboť ohrožuje existenci parlamentarismu absolutismem jedněch národností nad druhými. Vtisknuvše vládě Bienerthově německo-nacionální charakter, dala jí tedy vojenská politika směr ve složení rakouského státu a parlamentu nepřirozený, čímž postavila ji přímo proti parlamentu. Bienerth dával také nepokrytě na jevo, že jeho posice nespočívá v parlamentě, nýbrž někde jinde.

Vojenská správa postavila se tedy očividně do služeb nacionálních bojů a byla to ona, kteráž učinila za Bienertha parlament všeobecného práva hlasovacího jevištěm periodických obstrukcí, upomínajících na neblahé doby parlamentu kuriového.

Zároveň s osudným tímto převratem v lidové sněmovně zanesla táž politika militaristická žalostný rozvrat do státních financí. Výlohy, jež způsobila annexe, nebyly vyčerpány odškodným Turecku a náklady mobilisačními. Annexe dala totiž nový popud ku zbrojení v celé Evropě; a tu rozumí se samo sebou, že do tohoto šíleného militaristického víru strženo bylo Rakousko-Uhersko s sebou jako stát v posledním porušení evropské rovnováhy nejvíce engažovaný.

Státní finance rakouské byly do roku 1907 celkem aktivní. Roku 1906 obnášely státní příjmy dokonce o 146·2 mil. více nežli bylo rozpočteno, a bylo možno z tohoto velikého přebytku uhraditi mimořádná vydání, která jinak byla by se musila hraditi výpůjčkou. V roce 1908 klesl však tento přebytek na 14,627.439 K. Příčinou toho byl pokles průmyslové konjunktury, kteréž v příštím roce novou

ránu zasadil boykot rakouského zboží v Turecku a přerušení obchodních styků se Srbskem. Rozpočet na rok 1909 bylo možno udržeti jakž takž v rovnováze toliko si nými škrty. Ve skutečnosti byl již značně pasivní, a vláda byla nucena k posílení ztenčených pokladních hotovostí vydati t. zv. pokladniční poukázky v obnosu 220 mil.

V letech 1909 a 1910 pocítily státní finance již plnou měrou následky annexe. Bylo hraditi jednak výlohy mobilisační, jednak odškodné Turecku. Poněvadž nebyly na to peníze povoleny, brala je vláda jednoduše dle potřeby z pokladních hotovostí, čímž opět ztenčila prostředky na investice, stavby nádraží, škol, regulace atd. Rozumí se, že tyto sumy musily se dodatečně pokladnám nahraditi; poněvadž však nebylo dostatek pravidelných příjmů, byla vláda nucena vypomáhati si velkými výpůjčkami. V prvé polovici r. 1910 sáhla dvakráte k vydání státní renty, a to na základě zmocnění v rozpočtovém provisoriu na rok 1910 v obnosu 139·7 mil. K a na základě zákona ze dne 25. dubna 1910 v obnosu 236 mil. K.

Rozpočtový výbor určil, že z těchto obnosů přijíti má 220 mil. na ony mimořádné vojenské výdaje, které byly z největšího dílu již uhraženy cestou mimozákonnou, tedy bez vědomí parlamentu a z peněz, určených k jiným účelům. Poněvadž nedostávající se obnos na jejich úhradu obnášel 271,379.736 K (z čehož činil podíl výloh annekčních, připadající na Rakousko 148,824.000), zůstalo i po těchto úvěrových operacích nehraženo ještě přes 51 mil. K.

Ačkoliv v původním rozpočtu na rok 1910, předloženém na podzim r. 1909 vládou parlamentu, z těchto položek ještě nic nebylo zařaděno, vypadl přes to neobyčejně smutně. Příčiny spočívaly jednak ve slabých berních příjmech, jednak ve zvýšeném rozpočtu ministerstva zeměbrany, pensí a úroků ze státních dluhů, kteréžto stouply oproti minulému roku o více než 52 mil. Finančn ministr Biliňski musil chtě nechtě vyrukovati s nekrytým schodkem 42,042.736 K, a to pro přejmutí různých vypůjček v obnosu 111 mil. K z pokladních hotovostí do příjmů finančního ministerstva. Byl to po 20 letech prvý rakouský rozpočet s velikým schodkem.

Ve svém exposé k tomuto opravdu historickému budžetu doznal Biliňski, že deficit 42 mil. jest vlastně malým dílem skutečného deficitu, který jevil se původně podle požadavků jednotlivých resortů ve výši 294 mil. K. Stálo prý to dle vlastních jeho slov celé měsíce vyjednávání, než jednotlivá ministerstva odhodlala se ke škrtům takovým, aby deficit poklesl na 42 mil.

Škrty byly tak horrentní, že rozpočtový výbor zvýšil rozpočtovou potřebu o 119 mil. K (z čehož 70 mil. činila první splátka výloh annekčních) a hradil ji výše zmíněnými kreditními operacemi. Po jeho korrekturách zbyl v rozpočtu ještě nekrytý schodek 53,081.274 K.

Rozpočet na rok 1911 není o nic lepší jeho předchůdce Finanční ministr vykázal sice přebytek v obnosu 311.036 K, leč smála se tomu celá sněmovna. Bylť do příjmů finančního ministerstva pojmuto 109·2 mil nové vypůjčky, o niž se současně žádalo, a dále vědělo se, že zasedání delegační přinese velké zvý-

šení rozpočtu společných záležitostí. Ostatně docílena zmíněná rovnováha v rozpočtu opět jen po násilném seškrtání důležitých potřeb hospodářských, kulturních a humanních.

Vláda a vládní strany měly pochopitelný zájem, svésti tento neutěšený stav finanční na vzrůst potřeb jiných než jen vojenských. Které skupiny státních výdajů přispěly nejvíce k zahnízdění se chronického deficitu do finančního hospodářství, o tom poučí nás nejlépe srovnání poměrně aktivního rozpočtu z prvního roku lidového parlamentu s rozpočtem posledním.

Výdaje v rozpočtu na rok

	1907	1911
Na společné záležitosti	275,803.798*	374,552.046*
„ ministerstvo zeměbrany . . .	71,913.752	97,107.350
„ státní dluh	399,273.662	498,421.177
Úhrnem . .	**746,991.212**	**970,080.573**
Výdaje finanč. ministerstva (mimo státní dluh)	293,569.541**	356,065.610
Výdaje ministerstva obchodu . .	192,581.432	223,219.880
„ „ železnic . . .	404,903.260	749,776.900
„ na pense	79,042.154	111,141.224
„ ostatních resortů atd. . . .	354,610.307	458,156.549
Úhrnem . .	**1324,706.694**	**1898,360.163**
Rozpočtové vydání úhrnem . .	2071,697.906	2868,440.736

Příjmy (úhrady) v rozpočtu na rok

	1907	1911
Společné záležitosti	—	—
Ministerstvo zeměbrany	1,285.228	1,571.203
Státní dluh (aktivní položky) . .	1,372.017	1,288.389
Úhrnem . .	**2,657.245**	**2,859.592**
Ministerstvo financí (mimo státní dluh)	1342,427.307	1551,834.824
Ministerstvo obchodu	179,262.330	205,429.560
„ železnic	462,174.780	811,159.400
Pense	7,106.775	10,302.500
Ostatní resorty atd.	62,107.080	91,794.299
Úhrnem . .	**2053,078.272**	**2670,520·583**

Úhrnem obnášely úhrady v rozpočtu na rok 1907 2055,735.517 (s připočtením pasivních příjmů státního dluhu v obnosu 16,853.296 korun činí úhrada 2072,588.813). Úhrady rozpočtu na rok 1911 činí 2673,380.175 (s připočtením příjmů z vypůjček a pasivních položek státního dluhu v úhrnném obnosu 145,127.597 K činí úhrada 2818,507.772).

* Se zvýšením na základě usnesení delegací.

** Položka 29,300.000, určená z pokladních přebytků na zlepšení platů státních úředníků, učitelů, kněží, sluhů, přesunuta byla námi do výdajů ostatních resortů atd.

Srovnáme-li výdaje a příjmy obou rozpočtů, postřehneme nejprve, že výdaje na společné záležitosti, zeměbranu a státní dluh vzrostly od roku 1907 do roku 1911 o 223 mil. K. Tento zvýšený výdaj mělo by uhraditi ministerstvo financí, v němž soustřeďují se příjmy všech daní, poplatků a příjmy ze státních monopolů. Odpočteme-li však vlastní výlohy finančního ministerstva od jeho příjmů, seznáme, že zvýšení ryzích příjmů finančního ministerstva od r. 1907 do r. 1911 obnáší okrouhle 147 mil. K. Nedostává se tedy k úhradě oněch 223 mil. (počítajíce s nepatrným zvýšením vlastní úhrady ministerstva zeměbrany a státního dluhu) skoro 76 mil.

Ponecháme-li stranou položku státního dluhu, v níž asi 40% tvoří dluhy železniční, objeví se nám, že zvýšení položek společných záležitostí s ministerstvem zeměbrany činí samo od r. 1907 bezmála 124 mil. Kdybychom připočetli k tomu úroky a umořovací částky vojenských vypůjček, od té doby učiněných, seznali bychom, že celý vzrůst ryzích aktivních příjmů finančního ministerstva pohlcují v roce 1911 vlastně zvýšené vojenské potřeby.

Nepříznivý poměr mezi vzrůstem vydání a příjmů zhorší se ještě, vezmeme-li v úvahu ostatní resorty, z nichž všecky, až na ministerstvo železnic, jsou pasivní a jejichž pasivnost od roku 1907 téměř veskrze se zvětšila. Odpočteme-li společné záležitosti, ministerstvo zeměbrany, státní dluh a ministerstvo financí, činily v roce 1907 zbývající státní výdaje úhrnem 1031,137.153 K; po odražení jejich vlastní úhrady, která činila 710,650.965 K, činilo čisté vydání 320.486.188 K. V r. 1911 činí však toto čisté vydání u dotyčných odborů — přes to že přebytek železničního ministerstva o něco se zvětšil — 423,608.794 K. Oproti r. 1907 znamená to zvýšení o více než 103 miliony. Sečteme-li nyní obnosy, o něž se zvětšilo čisté vydání v rozpočtu na rok 1911 vzhledem k roku 1907, obdržíme závratnou sumu 326 milionů korun, oproti níž vzrůst ryzích příjmů finančního ministerstva — ač v nich obsaženo jest 50 mil. ze zvýšených tarifů železničních — nedosahuje zdaleka ani poloviny.

Ze srovnání obou rozpočtových tabulek seznáváme, že výdaje na vojenské záležitosti vzrostly mnohem více nežli nekryté výdaje na ostatní státní potřeby. Dlužno tudíž označiti vojenské potřeby za hlavní příčinu neutěšeného stavu finančního posledních let a deficitu v rozpočtu na rok 1911 (jenž po zařadění mimořádných výdajů, obsažených v neprojednaném rozpočtovém provisoriu z měsíce března t. r., obnáší skoro 200 mil. K).

Přirozeným důsledkem takového hospodářství jest dělání dluhů. V tomto zřeteli dosáhla vláda Bienerthova skutečného rekordu. Dle zprávy rozpočtového výboru ze dne 7. června 1910 bylo v roce 1909 učiněno nových dluhů v obnosu 675·4 mil. K; v prvé polovici r. 1910 1423·7 mil. K, dohromady tedy 2099·1 mil.; z toho umořovacími splátkami odpadlo v roce 1909 okrouhle 114·1 mil. Kolik odpadlo v roce 1910, není mně známo. Z tohoto nového zadlužení připadalo na sestátněné železnice, lokální dráhy a želez-

niční investice 1638·2 mil., na mimořádné vojenské požadavky skoro 300 mil. K těmto novým dluhům dlužno ještě připočísti vypůjčky, obsažené v obou rozpočtových provisoriích na rok 1911 v obnosu 185·2 mil. K, z nichž 25,884.597 K určeno jest na splátku státního dluhu a 50,244.000 na výzbroj armády a válečné lodi.

Jest pochopitelno, že tak enormní používání úvěru nemělo nikterak příznivý vliv na státní rentu. Její kurs poklesnul během dvou let z 97·5 na 92 proc. Jak sdělovaly časopisy, byl nynější finanční ministr nucen zmíněných 109·2 mil. před vánocemi povolené 4% rentovní vypůjčky zadati poštovní spořitelně v obnosu 118,695.600, aby úplný obnos vypůjčky docílil. Přes nízký kurs státních rent obtíže s umístěním státních vypůjček vzrůstají, neboť domácí trh peněžní jest jimi přesycen, takže vynořila se ve vládních kruzích myšlenka nuceného jich umisťování v reservách spořitelen.

Nucené umisťování státní renty zavání nepochybně trochu státním bankrotem. Rozumnější byla by jistě šetrnost ve státním hospodářství. Leč všecky výstrahy, které ozvaly se z parlamentu a různých stran, dokonce i z kruhů konservativních, odráží se malomocně od hluchých uší rozhodujících kruhů státních. Zde oslepila militaristická horečka všecky zraky do té míry, že nepozorují, kterak stát šine se po nebezpečném svahu finančním...

V posledním zasedání delegací předložili, jak známo, námořní velitel Montecuccoli a společný ministr vojenství hr. Schönaich stomilionové programy nových militaristických vydání pro pětiletí 1911—1915. Prvý požádal o mimořádných 312 mil. na nové válečné lodi v šesti ročních splátkách, druhý přednesl, že výzbroj pozemní armády bude vyžadovati v příštím pětiletí 100 milionů v 5 splátkách a 100 milionů najednou; dvouletá služba vojenská bude prý státi každý rok pravidelně 64·8 mil. a 74·9 mil. najednou.

Tyto cifry, z nichž na Rakousko připadne dle kvoty lví podíl, ukazují nám, že není nejmenší naděje na zvolnění vzrůstu vojenských potřeb, aby tím způsobem přišly státní rozpočty do dřívějších zdravých kolejí.

Uhraditi tato nová vydání pomýšlí se ovšem zase novými úvěrními operacemi, ale tyto zatíží pravidelný rozpočet opět vyššími úroky a umořovacími splátkami Leč s vypůjčováním jednou také musí se ustati. Dnes již beztak vypůjčuje si vláda na splátky státních dluhů, t. j. vyráží klín klínem. Za krátko budeme si vypůjčovati, půjde-li to tak dál, i na úroky — jako před kridou!

Jediným východiskem z této nebezpečné kalamity, ježto není pomyšlení na zmenšení militaristických vydání, bylo by zvýšení daňových příjmů státních. Přímo železnou logikou tlačena je vláda k tomuto pomocnému prostředku. Jenom nové daně mohou odvrátiti z nynějšího finančního stavu hrozící katastrofy. Ale zvýšení berní musilo by býti dnes přímo ohromné, aby uvedlo rozpočet do rovnováhy. Bylo by potřebí nejméně 200 mil. nových daní, a potřeba ta za dva, tři roky zvýší se zajisté o dalších 50 milionů korun.

Právě s novými daněmi měla vláda Bienerthova v rozpuštěné říšské radě smůlu. Z celého daňového plánu Bilińskiho, jenž před dvěma roky sněmovně byl předložen, nedostala domů ani haléře. Ostatně jest dnes plán Bilińskiho naproto nedostatečný. Se sirkovým monopolem dohromady nepřinesl by státní pokladně více jak 53 mil. K, což znamená dnes ve státních financích sousto, jež hladový ani neucítí.

Vláda potřebuje tedy nové daně a nepoměrně vyšší obnosy nových daní, nežli požadovala ještě před rokem. Co to bude za daně, jimiž doplní se starý plán finanční, doví se až nový parlament. Bylo však zřejmo, že v minulé říšské radě nebyla by je vláda vůbec dostala, ježto nestačila k tomu skrovná vládní většina a potom neměly samy vládní strany do nich chuť, vidouce, že k jejich schválení došlo by těsně před vypršením šestiletí a novými volbami. Toť byla ona nesnáz, která pohnula Bienertha k předčasnému rozpuštění říšské rady. Neschválení rozpočtového provisoria do pěti dnů, jak nadiktoval sněmovně Bienerth, byla pouhou záminkou.

V nynějších volbách jedná se očividně o změnu zastoupení stran v parlamentě, která by jednak nynější vládní systém posílila, jednak učinila parlament povolnější pro projektovaná břemena berní. Nová tato břemena nevynucuje si toliko finanční mizerie státu, nýbrž též militarism, jehož další rozpjetí vylíčeným neutěšeným stavem finančním vážně jest ohroženo.

Poněvadž daleko převažující část nových berní mají opět tvořiti daně nepřímé, vysvítá z toho samo sebou, že vláda a vojenské kruhy očekávají od voleb oslabení největších odpůrců nepřímých daní, t. j. sociálních demokratů. Značnějším oslabením, zejména německých, polských a italských socialistů získala by vláda posílení své majority a bylo by možno ještě po několik let držeti „Bienerthův systém“, jak přejí si strany německé a pravděpodobně doposud i kruhy vojenské.

Parlament, jak ostatně všeobecně známo, rozpuštěn byl především k potření sociální demokracie. 13. červen ukáže, zda plán Bienerthův a vojenských kruhů byl dobře promyšlen.

EMIL VACHEK:

Psychologie ruských revolucionářů.

REVOLUCE není zjevem každodenním a není vždy zjevem stejným. Pohnutky, které ji vyvolaly, udávají i její ráz, sílu a význam. Revoluce politická rychle vzplane a brzo dohoří. Výsledek nemá vlastně žádný, protože to, co vybojovala, jest krátce po té porušeno vlivy, které ihned se vyvinou. Revoluce politická má zpravidla v zápětí reakci. (Velká revoluce francouzská a Napoleon, hnutí v roce 48. a následující po něm absolutism, revoluce

italské a jihoamerických republik.) Naproti tomu revoluce sociální bývají hnutím dlouho se připravujícím, dostavujícím se přesně v nevyhnutelném momentu (E. Réclus: revoluce je článkem v řetězu evolučním). Největší známá revoluce — pařížská komuna před 40. roky skončila úplným nezdarem. Bilance porevoluční přesvědčila vůdce, že panoval mezi nimi ideový chaos, jenž usnadnil vítězství reakce. Sociální revoluce a všeobecné stávky ve Španělsku nedosáhly sice vytčeného cíle, ale způsobily, že v zemi zavládla snesitelná politická atmosféra. Jejich hlavní chybou bylo, že súčastnila se jich jen část dělníků a že proletariát není dostatečně uvědomělý.

Velká revoluce francouzská a poslední revoluce v Rusku byly hnutími ve své podstatě sociálními. Ráz revolucí musil býti nezbytně porušen, protože vlastního živlu revolučního — uvědomělého dělnictva — bylo málo a bylo nutno získati i ostatní a hlavně živly měšťanské, aby se nabylo potřebných prostředků· Obě tyto revoluce jsou proto revolucemi sociálními, jež pod tlakem nutnosti přijaly ráz politický.

Revoluce politické nemají naději, že by dosáhly trvalých výtěžků. Tendence, jež je zplodily, jsou vlastně efemerní.

Revoluce sociální naproti tomu jsou výslednicí konfliktu mezi sociálními poměry a spravedlností. Jsou hnutím živelným, protože massy, jež se jich súčastní, bojují o své hmotné a mravní bytí. Jsou hnutím závazným, protože předčasné opuštění bojiště má v zápětí dlouholetou porobu sociální. Sociální revoluce je revolucí zoufalou, bojem, v němž se rozhoduje o existenci a život, v němž se vše sází na jednu kartu. Jsou dále zápasem celé vrstvy, protože celá třída jest interesována na jejím výsledku.

Jest nesporno, že dobře organisovaná revoluce sociální, kterou by předcházel všeobecný plán, v němž by bylo pamatováno na vše: na přípravnou akci, na vlastní boj a — to hlavně — i na organisaci po vítězství, by musila skončiti vítězně.

Leč toho nelze dosáhnouti dříve, pokud úroveň interesované vrstvy není náležitě pozdvižena. Nelze spoléhati na „revoluční instinkt mass“, ale na cit sociální, opřený o uvědomělost. Nevzdělaný voják je špatný voják. Totéž platí i o revolucionáři.

Toho všeho nebylo v dosavadních revolučních hnutích sociálních, počínajících XVIII. stoletím a končících v r. 1910 (všeobecná stávka železničních zřízenců ve Francii). Pravá plodná činnost dnešní nespočívá ve vyvolávání revolučních hnutí, ale v třídním a kulturním uvědomování proletariátu.

Proto také ztroskotalo gigantické „osvobozenské hnutí“ v Rusku před pěti — šesti roky. Vědomí nevyhnutelnosti boje, ale zároveň i vědomí jeho možného nezdaru je znatelné u ruských revolucionářů. Neboť nejdou do boje s jásotem, s vědomím nevyhnutelného a brzkého vítězství, ale pochmurně. Vykonává se povinnost, ale radosti zde není. Ruští revolucionáři neznají illusí! Jsou si vědomi — ne snad své porážky — ale její možnosti, a proto heroové ruské

revoluce jsou pochmurní, ruská revoluce je neveselá — až na nepatrné vyjimky — je to revoluce fanatiků, hnutí zoufalé a mučenické!

Nevyhnutelně jest také psychologie ruského revolucionáře jiná, než ona předchůdcova z veliké revoluce francouzské. Zatím co revolucionář francouzský z XVIII. věku se vyznačoval radostnou bezhlavostí a myšlenkovou podřízeností vůdcům, revolucionář ruský má řadu charakteristických rysů, jimž, vedle raçového dědictví, dominuje vědomí nezbytnosti mučenictví a altruism, který ho donutil nemístně šetřiti své odpůrce.

V ruských zahraničních revuích a časopisech, které shrnují dokumenty z ruské revoluce, vyniká markantně novost ruského revolučního typu, jeho originelnost, zvláštní utváření jeho psychologie. Z nich se přesvědčíme, že ruská revoluce nepodléhá obecnému měřítku, že její ráz je zcela národní, utvořený ze souhrnu raçových sklonů povahy.

*

Ruský revolucionář, studovaný ve svých typických představitelích, předně není tím, čím ho stanovil Turgeněv ve svém románě o „bezejmenném Rusku“, „Novině“, ani tím prohnaným politickým romantikem, jak ho karrikoval Dostojevskij v „Běsech“, ani Bazarovem z „Otců a dětí“ a konečně ani Čížem z dekadentního románu Arcybaševova. V těchto pracích nesmíme hledati jeho věrnou podobiznu. Tu najdeme jinde: v naivně psaných revolučních silhouetách, na příklad B. Savinkova, v primitivních popisech různých účastníků revoluce, kde pod prostými črtami pera vystupuje markantně hrdina a mučeník v pravém slova smyslu. Nebo v knize Ropšinově, „Kůň plavý“, uzříme rázovitou studii počátku a konce vývoje duše revolucionářovy.

Nevím, můžeme-li je vůbec pochopiti, my žijící nekonečně klidnější a urovnanější život než oni, kteří jsou štváni armádou špiclů, vyrábějí pumy, připravují a provádějí atentáty a pak se z nich stávají „národovolci“ a jdou mezi lid a organisují revoluci v massách, jako dříve prováděli revoluci partizánskou. A to vše tak prostě, bez ctižádosti, bez naděje na odměnu, úplně nesobecky. Nedeklamují ani o lásce k lidu a myšlenkám. To vše je samozřejmé a nesmí se vyslovovati, aby neporušilo náladu. Vše to splývá spolu s národní povahou a vytváří typ mlčelivého heroa, jdoucího anonymně se proslaviti v dějinách zápasu lidstva o spravedlnost.

Konfiskováno.

Konfiskováno.

Konfiskováno.

EMANUEL ŠKATULA:

Průmyslové a dělnické Japonsko.

(Dokončení.)

DĚLNICE spí na podlahách, přikryty skrovnou dekou, v sálech beze všeho nábytku. Mnoho dělnic uteče z těchto lidomoren; porušení smlouvy dává právo zaměstnavateli, žádati náhradu a nechati policejně předvésti uprchlíka.

Zaměstnavatelé sahají k osvědčenějšímu prostředku na upoutání dělnictva: zábavy. Povolávají se na obveselení mysli různí kejklíři, herci, pořádají se výlety a provozuje se sport. I nemocnice již zaměstnavatelé zřídili a také školy pro děti dělníků. Rodičům zaplatí se prý (dle jedné růžové zprávy tovární) i cesta, aby se mohli na své děti v továrně podívat. „A přece (naříká zmíněná zpráva) děvčata stále utíkají. Vyjdou-li ven něco nakoupit, nechají se svésti agenty jiných továren, kteří jim nabízejí lepší mzdy." Továrníci, aby co nejtěsněji připoutali děvčata, uzavírají učební smlouvu až pětiletou, ač práci onu lze se naučiti za den! V přádelně trikotového zboží v Tokiu platí se měsíčně těmto učenicím kromě bytu a stravy 1 yen (K 2·40), druhý yen ukládá se do jakési spořitelny. Uspořený obnos za pět roků vyplatí se dělnici, „odchází-li od zaměstnavatele k úplné spokojenosti".

Poměry v kovoprůmyslu japonském.

A nyní něco o třetí veliké skupině průmyslové, o kovoprůmyslu. Bylo v ní zaměstnáno (1906) 58.977 osob, z toho 1678 žen. Ve strojnictví pracovalo 24.543, při stavbě lodí 19.535, ve slevačství 3148 a při nástrojařství 11.751 osob. Jen asi 145 osob zaměstnaných na císařských loděnicích v Bako mělo denní mzdu K 4·08, jinak průměrné mzdy kolísají od 1 K do K 1·66. V jedné z nejlepších mechanických a elektrárenských dílen v Tokiu pracuje asi 400 dělníků, mezi nimi 150 žen. Mzdy obnášejí zde při 10hod. době pracovní K 1·20—2·40, ženy dostávají až 50 haléřů. Pracuje se od 7 do 5 s půlhodinnou přestávkou polední. Naše neděle v Japonsku známa není; vždy za 14 dnů jest jeden den, den výplaty, volný. Výpovědní lhůta zde neexistuje. Spory vyřizuje nejdříve mistr, pak ředitel s konečnou právoplatností. Na úrazové pojištění strhuje se dělníku měsíčně třetina jednodenní mzdy. Pracuje se zcela primitivními methodami. Státní kovoprůmyslové dílny zřízeny jsou ovšem po evropsku. Do státních dílen jest vstup zvědavého cizince ztížen; nutno míti povolení vojenského velitelství. Ve velikých státních loděnicích v Nagasaki cvičí během přestávek důstojníci učně a mladé dělníky vojenskému umění a zacházení se zbraněmi.

Jak žije japonský dělník. — Drahotní poměry. — Čaj a rýže. — Proletářské brlohy velkoměst.

Až dosud promlouvali jsme o průmyslových poměrech a o výdělcích dělnictva, nyní přihlédněme k drahotním poměrům a k tomu,

jak žije dělnictvo. Názor, že Japonsko je zemí veliké láce, je naprosto nesprávný. Drahota pro Evropana je zde značná a přílišná na mzdové poměry japonského dělníka. Abychom si učinili náležitou představu o drahotních poměrech japonských, uvedeme zde běžné ceny nejnutnějších životních potřeb. Tak na př. v Japonsku stojí (převedeno na naši míru a měnu):

Čaj	1 libra	K 0·42—0·60	Dřevěné uhlí	1 kg.	K	0·30—0·44
Káva . . .	1 „	„ 1·64	Vejce . . .	1 kus	„	0·06—0·09
Cukr . . .	1 „	„ 0·54	Hrách . . .	1 litr	„	0·22
Chléb . . .	1 „	„ 0·16	Sůl	1 „	„	0·11
Maso vepř. .	1 „	„ 0·66	Mléko . . .	1 „	„	0·54
„ hovězí	1 „	„ 1·08	Rýže . .	100 litrů	„	21·24

Půllitrová láhev piva stojí 84 hal., lahvička cidru 26—36 hal., obyčejný doutník 48—60 hal., oholení (velmi levné, protože ruční práce) 10—15 hal., praní prádla je v Japonsku velmi levné, koupel ve veřejné lázni 8—12 hal., kimono (svrchní šat japonský) K 2·40 až K 12·—, pár dřeváčků 96 hal. až 6 kor. Japonský dělník, který nepoměrně méně vydělává než dělník evropský, jen v míře nanejvýše skrovné požívá maso, cukr, chléb, mléko nebo kávu; nejobvyklejší denní stravou jeho jest rýže, v nejlepším případě k ní ještě kousek ryby; výhradním nápojem je čaj. Rýže a čaj jsou v Japonsku velmi levné, kdyby zde nehrála velikou úlohu kvalita zboží. Čaj, který japonský dělník pije, nám byl by odporným. Japonec rozvaří čajové listí až na jakousi hořkou kaši, kterou požívá bez cukru a bez mléka. Také rýže, kterou proletariát kupuje, jest pode vší kvalitu. Japonsko neuživí obyvatelstvo svými produkty; rok co rok dováží se obilí a luštěniny ve velikém kvantu (r. 1907 za 114 milionů korun). Rýže dováží se k 49 milionům koků v zemi sklizených ještě 3 miliony koků. Vyveze se toliko 222 000 koků. Importovaná rýže je horší: ve velkém stojí domácí rýže 38 K, dovezená 24 K. Proletář a sedlák živí se rýží horší. To, co si uvaří Japonec, jakousi kaši z rýže, hrachových lusků a otrub, sotva by evropský žaludek snesl. Rýžovou bělоučkou kaši, cukrem a skořicí posypanou, máslem maštěnou — tu by každý snědl, avšak Japonec jakoby rýži rozdělával ohavnou, klihovou vodou! A tato podivně páchnoucí klihovatá kaše jí se dvěma hůlčičkami, které nahražují naši vidličku i nůž. Mnoho se toho napsalo o výživnosti rýže; kdyby tato skutečně byla tak výživnou, pak by jí věru nebylo tolik třeba k nasycení!

Za jeden pokojík platí japonský dělník K 4·80—12·— měsíčně. Zařízení není vlastně žádné. Nepoužívá se ani stolu, židlí, ani lavic nebo skříní; jediným nezbytným předmětem je nízký stoleček, kolem něhož Japonec se svojí rodinou sedí u jídla. Kromě toho je tu ještě dřevěná skřínka s hrncem, v němž v písku ukryty jsou žhavé dřevěné uhlíky. Toť celé zařízení domácnosti. Japonec nepoužívá postele, spí se svojí rodinou na zemi přikryt pokrývkou, nejcennějším předmětem domácnosti. A jako primitivními jsou jídlo a byt Japonců, tak jednoduchým je šat jeho. Lehký spodní (nikoliv nezbytný) šat a přes to kimono a pár dřevěných trepek — toť vše, co na sobě

chudý Japončík má. Mluvilo se o Japoncích, že jsou nejčistšími lidmi na světě. Patrně v lepších třídách. Ale chudší člověk má příležitost vykoupati se jen ve veřejných láznich (za 8 hal.), kde se však vana naplňuje vodou pro celý den. Tím se přispívá k značnému rozšíření kožních nemocí.

Mohli bychom rekapitulovati asi takto: Japonský dovedný dělník vydělá průměrně asi K 1·50 denně. Za byt, šat, obuv, jídlo a nápoj vydá denně K 1·28, takže mu zbývají na ostatní asi 22 haléře denně. Jak potom žije nevyučený, nekvalifikovaný dělník, na př. kuli, o tom lze se přesvědčiti ve hrozných brlozích proletářských čtvrtí velkých průmyslových měst. Tisíce lidských bytostí žijí tu jako zvířata ve špíně, polonazí, nedostatečně odění a hladovící. Japonsko je zemí sebevražd. Odnikud také nekyne ubožáku pomoc: ani od státu, ani od soukromých lidumilů. Onemocní-li ubožák, nanejvýše že za několik senů opatří si nějaký laciný prostředek a se stoickým klidem očekává jediné vykoupení — smrt. Jsou ve velkých městech ovšem „restaurace", kde za 2 seny (asi 4 hal.) lze se najísti a přespati. V těchto místnostech choulí se pariové těsně k sobě, aby v noci nezmrzli. Jiní navštěvují nemocnice, kasárna, evropské hostince, kde žebrají o kus jídla, často však marně, neboť agenti zvláštních společností již předem všechny odpadky a zbytky skoupili pro dvousenové jídelny japonské. Bída evropských veleměst je hrozná, taková je bída měst amerických, leč co je ona proti bídě tokijských proletářských čtvrtí Šitaye, Honga nebo Šiby.

Dělnické hnutí v Japonsku. — Počátky socialismu. — Podmínky pro třídně uvědomělé hnutí.

Přistupme nyní k socialismu v Japonsku. Mnoho nesprávného a zveličeného bylo napsáno o sociálním hnutí a pokrocích socialismu v Japonsku. Také poslední hrozné události tokijské přispěly značnou měrou k ustálenému mínění, že v Japonsku jest třídně vědomé hnutí a socialism že tam vystupuje v těchže formách a rozměrech jako v evropských zemích. Není tomu tak. Ač činěny byly rozmanité pokusy obětavými, přesvědčenými a evropsky vyškolenými soudruhy ustaviti stranu socialistickou, přece jen všechny snahy se rozbily. Proč? Japonsko není ještě zralé pro třídně uvědomělé, ukázněné moderní hnutí. Doba jeho ještě nepřišla, ono však na cestě k takovému hnutí rozhodně jest. Socialism netvoří zde sice žádnou pevně organisovanou stranu, neschází však zde socialistů. Vývoj japonský bude míti mnohou obdobu s poměry v ostatním světě. Ani v Evropě nebyly ihned ustaveny socialistické strany, když vznikl a se rozvíjel průmysl. Bylo nutno vždy splniti různé předpodmínky. Všimněme si těchto předpodmínek v Japonsku. Po bedlivějším prozkoumání poměrů vidíme, že pouhý kouř a čmoud valící se z továrních komínů japonských neopravňuje k unáhleným závěrům o mocném průmyslovém rozmachu. Jest nutno všimnouti si tohoto „rozmachu" blíže, seznati pracovní methody a vše to, co podmiňuje vybudování konkurenčně schopné industrie. Pak chápeme,

proč socialism nachází se v Japonsku teprve v prvním stadiu, kdy je vyznáním oddaných a obětavých jednotlivců a nikoli celé proletářské massy. O socialismu japonském činí se ve zprávách vydaných mezinárodním socialistickým sekretariátem v Bruselu pro sjezd štutgartský zcela nepatrná zmínka, sjezdu kodaňskému (1910) vůbec zpráva o socialismu japonském nedošla. Jsem tedy odkázán na příležitostná data o socialistických pokusech v Japonsku.

Roku 1898 založilo několik jednotlivců nepolitický spolek „Associale socialistická“ a vydán list „Heimin Šimbun“, který prý dosáhl počtu 4000! odběratelů. Když ale zmíněný časopis přinesl překlad komunistického manifestu, byl brzy potlačen. Vládě japonské nevítanou byla činnost socialistů v době rusko-japonské války. Nastala ostřejší pronásledování a slabá Associace a listy (byl též asi 2 měsíce vydáván denník) úplně zanikly. Pak několikráte učiněny pokusy „ustaviti stranu“. Posledně 21. prosince 1908, o čemž se mnoho psalo. Ale nesmí nás klamati ani název „strana“ ani „sjezdy“. Ve skutečnosti se jednalo o několik jednotlivců, kteří se však rozešli ve smýšlení. Jedni tvořili radikální, druzí umírněné křídlo. Dle časopiseckých zpráv konán první sjezd 5.—6. dubna 1903 v Osace, druhý v březnu 1908 za účasti 25 osob v bytě radikálního soudruha Nišikavy. Na tomto s ezdě jednáno o vyloučení „umírněného“ soudruha Katayamy. Umírnění svolali si pak vlastní sjezd. Rozštěpení mělo za následek oslabení a rozptýlení. Vzniklo křídlo anarchistické a socialistické, za nímž stál jen hlouček osob. Jediným pojítkem byl nepatrný čtyřstránkový měsíčník, kolportovaný s nesmírnými obtížemi (tajně!) dvěma soudruhy. Na počtu přívrženců by ani nesešlo, kdyby zde bylo vyspělosti, propracovanosti a pevnosti socialistického přesvědčení. „Kolik však je v Japonsku přesvědčených sociálních demokratů?“ táže se soudr. Kummer a odpovídá: „Jsou tu ponejvíce Tolstojovci, přívrženci Krapotkina, H. George, Suttnerové, nikoli však sociální demokraté. O socialistické organisaci lidé tito ničeho nevědí. Ani na poli odborovém nelze dáti potěšitelnějších zpráv. Mluvilo se o stávkách a o organisaci strojvůdců, která prý čítala 7000 členů. Ve skutečnosti nemělo však Japonsko tehdy více jak tisíc strojvůdců. Mluvívá se též o jiných odborových organisacích, bývají udávány podezřele zaokrouhlené cifry, naznačující počet členů, organisace tyto však existují jen ve fantasii a na papíře. Skutečnými jsou jen dvě organisace cizojazyčných sazečů v Tokiu, z nichž první čítá 220 a druhá 96 členů.“

Když po válce čínsko-japonské rostl podnikatelský ruch a nastala doba hospodářské prosperity, svedlo i dělnictvo japonské několik vítězných stávek. Byly to výsledky okamžité solidarity, která pominula, jakmile nastaly doby hospodářské tísně Podniky zkrachovaly, vznikal nezaměstnaný proletariát, který časem sahal ke krajním prostředkům, bouřím. Zejména r. 1907 vznikaly bouře a stávky. Ze 17 stávek dvě skončily vítězně. Ale klamali bychom

se, kdybychom se domnívali, že to byly stávky promyšlené. Vznikly z nahodilého tlaku, bez socialistického proudění a vůdcové sotva kdy slyšeli slovo „socialism“. Rudý oheň může dnes zapláti sice na chvíli, avšak jak rychle vzplanul, rychle zanikne. Vždyť nesmíme pouštět se zřetele, že japonský proletariát je duševně sláb a že staleté ovzduší feudální zanechalo v jeho celé povaze nezahladitelné stopy. Dle nejnovějších dat je zaměstnáno z 50milionového národa jen asi 900.000 osob v průmyslu a z toho ještě připadá 50% na ženy a malá (školní) děvčata. Průmyslový proletariát může býti nejlepším nositelem socialismu; avšak japonská žena dlouho jím ještě nebude. Po tisíciletí vznášela se nad ní kletba otroctví, trojího poddanství, vždy byla vychována k naprosté duševní nesamostatnosti, bezvolnosti. A tak, odečteme-li ženy a děti v průmyslu zaměstnané, zbývá nám sotva 350.000 dospělých dělníků, které bychom mohli označiti jako vhodný element pro třídní hnutí. Co však zmůže tento nepatrný hlouček proti milionům zanedbaných, od kosti konservativních a pobožnůstkářských sedláků? Pravili jsme, že japonský dělník je duševně zanedbán. Včera byl ještě zemědělcem. Tíží jej věkovité tradice idejí, zvyků, smýšlení doby feudální. Staletou porobou vypěstěný cit pokory, bezmezné úcty k představeným a k autoritám a šovinism drží jej ve hrozném zajetí. Změnou zaměstnání nezmění se náhle jeho smýšlení. Takový dělník těžce se stává přívržencem a šiřitelem socialismu! Stane se jím nutností poměrů, zindustrialisováním země, zproletarisováním velikého počtu dělnictva, stoupnutím jeho potřeb, vyšší jeho výchovou všeobecnou a politickou — tedy těmitéž činiteli, kteří podmiňovali rozvoj socialismu v Evropě i Americe. A nezapomínejme kromě zde uvedeného na příkrá opatření vlády japonské, jimiž má být zabráněno vnikání a šíření socialistických idejí mezi massu proletariátu, na vyvinutý špiclovský policejní systém a horlivost, s jakou vyhledáváni jsou političtí vinníci a osnovány velezrádné procesy. Za těchto poměrů tak nepříznivých modernímu hnutí dělnickému a pevně konstituovaným stranám vládě oposičním mohou bujeti sice nejradikálnější názory na osvobození společnosti v hlavách jednotlivců, avšak socialism, sociálně demokratické názory budou prozatím vyznáním nepatrného hloučku lidí.

Vláda a parlamentarism. — Všeobecné právo hlasovací.

Článek o „Průmyslovém a dělnickém Japonsku“ byl hotov, když přinesla „Frankfurter-Zeitung“ stať o všeobecném právu hlasovacím v Japonsku. Uvádím ze stati této kratičký výtah jaksi k doplnění celého článku. Japonský parlamentarism má mnohou shodu s evropským. Přejat byl vlastně z Evropy a zde v Japonsku přizpůsoben jen poměrům, čemuž sluší rozuměti tak, že vláda z parlamentu činí si svůj nástroj a že celá ústavnost odvislá je od vůle vlády. „Un peu comme chez nous“ — tak poněkud jako u nás — mohli bychom charakterisovati.

Dne 12. března 1911 přijala japonská dolní sněmovna několik politických reforem, mezi nimi též návrh na zavedení všeobecného

práva hlasovacího. Stalo se tak patrně vlivem lidového hnutí a nespokojeností s persekuční politikou vlády. Ale již 15. března jednala o předloze panská horní sněmovna a předlohu — zamítla, bez debaty a jednohlasně. Neočekávalo se ani jinak. Od osmi let snaží se hlouček pokrokových poslanců s předlohou proraziti, vždy však marně, až tentokráte předlohu dolní sněmovna poprvé přijala — panská však zamítla. Naděje na zavedení všeobecného práva hlasovacího v Japonsku opětně klesly. Vládní lidé tvrdí, že lid není pro takovou politickou reformu vyspělý, že si jí ani nepřeje, že poměry japonské jsou odchylné od evropských.

Historie japonského parlamentarismu však nezvratně dokazuje, jak volební právo se rozšiřuje na stále větší okruh voličů. Volební právo jest závislé na placení přímých daní. Nejnižší sazbou je 10 yenů ročně. Volebního práva požívá asi 1,700.000 osob, což se rovná asi 3% všech mužů. To ovšem svědčí o nízké životní úrovni obyvatelstva japonského. Roku 1890, za vyššího censu bylo 453.474 k volbě oprávněných, když byl r. 1902 census snížen, vzrostl počet voličů na 983.193, dnes se jich čítá 1,700.000. Následkem odvislosti parlamentu od panské sněmovny a vlády stupňuje se též politická lhostejnost voličů. R. 1898 zdrželo se volby 11·72% voličů, r. 1903 13·79%, r. 1904 13·94% a při posledních volbách r. 1908 již 28·56%.

R. 1898 podal kníže **Ito** návrh volební reformy, dle níž by se rozšířil počet voličů na dva miliony. Předloha však uzákoněna nebyla, protože sněm mezitím byl rozehnán. Brzy na to podána **Yamagatou** nová předloha, která pro odpor panské sněmovny uložena *ad acta*.

Dnešní sněmovna je závislá na sněmovně horní a na vládě. Ona má sice zaručena určitá práva, tak na př. právo petiční a interpelační, právo odvolati se na mikada, správu financí a jednání o rozpočtu. Práva ta, zejména poslední, zůstala toliko na papíře. Veliká vládní majorita přijímá rozpočet bez debaty a bez škrtů. Zbývá tedy jedině **právo petiční a interpelační**, ale i toho se může lehce vláda zbavit. Nepracuje-li sněmovna jak vláda chce, může ji poslati na 15 dní „na dovolenou“, anebo ji rozpustí.

Poměry tyto značně přispívají k politickému zbahnění, k indiferentismu a k zneužívání vládní moci. Toto pak vyvolává tajný hněv a nespokojenost, které spontanně často propukají.

MIECZYSLAW JAROSZ:

Slezští horníci.

(Z knihy Śląsk Cieszyński.*)

ROKU 1900 pracovalo v pánvi 33.621 horníků, to jest 55·7% celkového počtu všech průmyslových dělníků. Dnes cifra ta je mnohem větší. Již r. 1907 stoupla na 38.745.

Doly zaměstnávají převážně mladé dělnické síly. Překročí-li třicátý rok, není již přijat do práce. Tím se vysvětluje, že

hornický lid, ač je ještě v nejlepším věku, představuje předčasně sestaralou dělnickou třídu. Jakmile hoch dovrší svůj čtrnáctý rok, již se spouští do šachty a opustí ji jako mrzák, mrtvola, nebo mladý stařec. Přes tři čtvrtiny horníků z roku 1900, jak je zřejmo z ministerské zprávy, bylo ve stáří 15—35 let.

Těžká a nebezpečná práce, plná námah, bídná odměna jest sudbou horníkovou. Mzda kolísá mezi K 1·50 a níže do K 4·50. A ne všichni dělníci mohou toho dosáhnouti. Pouze nejvyšší kategorie horníků, tak zvaní „kopáči", mohou vydělati 4 K až K 4·50. Ostatní kategorie, vozíčkáři, kolečkáři, výpomocní důlní dělníci vydělávají méně. A to jsou mzdy, jež nevystačují k vydržování mnohohlavých rodin, jaké horníci mívají.

Horníci uzavírají sňatky ve velice časném věku. Roku 1900 bylo v pánvi 16.152 svobodných, to jest 49·2%, a 16.432, to jest 50·8%, ženatých horníků. Tedy přes polovinu. Nejčastěji zakládají rodiny ve stáří 23—27 let. Takových rodin bylo r. 1900 nad 71%. Časné sňatky způsobují mnohohlavé rodiny. Podmínky, v jakých horníci žijí, vyvolávají krátko trvající život. Proto hornické rodiny sestávají z nedospělých, nezaopatřených dětí. Dokazují to ministerské zprávy.

Přes 68% ženatých a vdovců živilo děti ve stáří pod 14 roků, tudíž na 11.347 ženatých horníků připadalo 38.627 dětí. Průměrně tedy na otce rodiny přes 3 nedospělé děti, jež má živiti, šatiti, vzdělávati, vychovávati ze mzdy, jež činí 2–3 koruny denně. Bývaly a jsou však rodiny ještě lidnatější. Přes 31% horníků mělo 4—9 malých, nezaopatřených dětí. Za takových podmínek — a to ještě nejsou všechny vypočteny — myšlenka boje, obrany, národní a politické emancipace, stěží vnikají do myšlení horníků, sražených k zemi břemenem domáckých starostí a bojem o život.

Bídná výživa dětí jest zde nevyhnutelna; předčasná těžká práce má v zápětí degeneraci dělnických rodů. Jak hrozně řádí životní bída v hornických rodinách, nejlépe ukazují statistické výsledky odvodních komisí.

Roku 1901 z počtu k odvodu obeslaných — ve stáří 20 roků — uznala komise za schopné vykonávati vojenskou povinnost 0·9%.** Více než 66% horníků nekonalo vojenskou službu. Tato data jsou příliš výmluvná, než aby vyžadovala ještě dalšího komentáře.

Velmi pochmurné světlo vrhá na hornické poměry **otázka bytová**. Poněvadž závisejí od ní četné projevy života dělnického, je nutno promluviti o ní šířeji.

Nepatrný počet — sotva 9% horníků — mělo byty úplně zdarma, zatím co 70·6% platilo nájemné a pouze 20% bydlilo

---

* Vyňato z kapitoly Ludność górnicza na Śląsku, str. 64—73.

** Statistická data, uvedená prof. drem Herknerem v jeho „Dělnické otázce" v tomto bodu vztahující se k pánvím nadrýnské, severočeské, elsaské, švýcarské a tak dále činí 40, 19·7, 12, 5%, jsou objevem nepochybně velmi smutným. Přece však velmi výhodně se odlišují od výše uvedených dat z ostravsko-karvinského revíru.

společně s rodiči, anebo příbuznými. Hornické byty lze roztříditi na tři druhy: *a*) soukromé, *b*) v koloniích, *c*) ve vlastních domech. Je na bíledni, že nejméně bylo takových šťastlivců, vlastníků domů — sotva 7·7%, nota bene majitelů malých, do země zapadlých hornických domků, v nichž až 5 generací se tísnilo. Přes 47% dělnických rodin bydlilo v nájemných domech. Dlužno podotknouti, že velmi mnoho horníků, především svobodných, najímá si tak zvanou „postel" za nepatrný poplatek. Takových horníků se v roce 1900 napočetlo více než 49%. Velmi nepatrné procento mělo byty v tak zvaných důlních kasárnech, barácích (5·8%). Třetím druhem bytu jsou shora uvedené kolonie. Kolonie jsou nazývány domky vystavěné důlní správou. Často tvoří celé osady, táhnoucí se několika řadami, domek vedle domku, jakoby podle šňůry byly stavěny a všechny stejné. Zde, hned vedle šachet, vyrůstaly kolonie, které byly zárodkem dnešních osad. Nejedno z těchto míst v revíru skládají dvě spojené osady.

Byty v koloniích jeví se poněkud výhodněji, ale nejsou o mnoho levnější bytů soukromých. Nelze zapříti, že by při obecné bytové drahotě neznamenaly jistou úlevou části dělnictva. Ale jsou zároveň řetězem svírajícím svobodu horníkovu. Horník, otec rodiny, bydlící v „panské" kolonii, jest stále pronásledován přízrakem vyhození na dlažbu. Ředitel dolu zbavuje dělníka bytu za každé odvážnější, energičtější vystoupení na svou obranu. Zvláště v době stávek kolonie prokazují služby důlním správám. Ba více. Byty v koloniích dovolují řediteli zaváděti v nich středověké otroctví. Spolu s nájmem vymačkávaným za byty usurpují sobě inženýři právo disponovati hornickými dětmi. Velmi často domáhají se ředitelé dolů, aby horník bydlící v kolonii posílal své děti do práce do toho dolu, v němž sám pracuje a jenž vystavěl kolonii. V případě odporu je zbaven bytu, anebo zakazuje se mu držeti děti ve svém bytě. A to se děje zejména na o-ěch dolech, kde poměry pracovní a mzdové jsou nejh rší. Takto důl získává mladé pracovní síly, vzkřisuje otroctví anebo rozbíjí rodinu, odsuzuje nedospělé děvče nebo hocha k nočním potulkám . . . poněvadž u otce „zakázal" jim inženýr bydlit. A kolik bylo případů, že horník posílající své dítě do polské školy byl zbaven bytu, poněvadž inženýr Čech,* Němec tak rozhodl. A nebylo rady! . . .

Podle ministerského výkazu z r. 1900 bydlilo v koloniích 18·4% horníků.

Tím ještě však nekončí bytová otázka. Přes 41% hornických rodin mělo byty o jedné, jedinké světnici, 53·7% o dvou místnostech, 4·4% o třech a 0·1% o čtyřech místnostech. Avšak tyto dvě poslední kategorie nejsou již dělníci, ale dozorci.

Ze srovnání počtu obyvatelů a počtu místností vyplývá, že na jeden byt připadá 5 a na jednu místnost 3 osoby.

Ze statistiky ministerstva obchodu dále vysvítá, že na byty o 1 místnosti připadá průměrně 2—6 osob (82·4%), na byty o 2

---

* **Viz poznámku na konci.**

místnostech 3—7 (77·2%), o 3 místnostech 3—8 osob, o 4 místnostech 4—6 osob. Byty největší vykazují stejný počet bydlitelů jako byty o místnosti jedné. Svědčí to o bídných podmínkách horníkova života a bytové nouzi. A že nouze ta je opravdu veliká, je viděti nejen ze shora uvedených číslic. Ve studii dra Hansa Kaana, okresního lékaře v Moravské Ostravě, nalézáme mnoho úvah o bytové otázce v pánvi a její následcích.

„V přeplněných bytech — píše dr. Kaan — jichž okna téměř vůbec nejsou otevírána, udržující se výpary z jídel (zejména kapusty) po další dny se směšují s kouřem dýmek, primitivní a čadící petrolejové lampy, jakož i s nejrůznějšími výpachy četných špinavých, propocených lidí, v místnosti prodlévajících — a vytvářejí tak nepopsatelný, odporný mefitický výpar, v němž zásoba kysliku stěží vystačuje k udržení dýchací činnosti. Jenom lékař, jenž v časných hodinách vstupuje do takovéto místnosti, aby prohlédl nemocného, nebo, co je ještě horší, aby pomohl při porodu, jest s to oceniti, jak málo osvěžení může dáti, anebo k okysličení krve v plících přispěti spánek v takových místnostech, kde na jednoho prodlévajícího nepřipadá ani 10 kubických metrů vzduchu."

Rychlý pokrok plicní rozedmy a asthmy má zde zajisté vydatnější zřídlo, než i v uhelném prachu, v tak zvaných separacích.

Rovněž snadno je pochopit, že dělník snaží se požíváním alkoholu („Schlaftrunks") státi se necitelným k nepříjemnostem takové existence.

Jako další vadu nutno vytknouti okolnost, že tyto byty trpí vlhkem, vystupujícím buď po zdech ze země, což se obyčejně přihází ve sklepních bytech a při primitivních pruských stěnách — anebo vlhkem prosakujícím zdmi, když v nedostatečně větraném obydlí se nejen vaří, ale i pere prádlo.

Že takové vlhké byty jsou skutečně semeništěm skrofulosy a tuberkulosy a neobyčejně škodlivě působí na průběh hojení obražení, zejména kloubů a kostí — je známo.

Rovněž je pochopitelno, že ve sklepních a nádvorních místnostech nedostatečně osvětlovaných trpí netoliko pohodlí, příjemnost existence, ale i zdraví obyvatele. Zvláště u dětí pobyt v nich způsobuje charakteristický vzhled — bledý, svadlý.

A kde konečně má horník užívati vzduchu a světla? Snad po cestě od svého závodu ke své „stuchlé ložnici".

V takovýchto životních okolnostech zdravotní podmínky jsou velmi smutné. Oficielní prameny a zprávy ministerstva obchodu, jež v té příčině jsou obyčejně velmi střízlivé, obsahují mnoho látky těžce obviňující poměry panující v pánvi. Úřední statistika zabývá se případy choroby mezi horníky v období od 1. července roku 1900 do 30. července r. 1901, tedy za dobu celého roku a poskytuje data týkající se 36 540 dělníků. Tedy látka velmi obsáhlá.

Z výše uvedeného počtu dělníků churavělo ve zmíněné době 19.178, to jest 52·5%. Sem jsou započítány jen případy, kdy nemoc trvala déle tří dnů a nemocný nebyl schopen práce. Na jednoho dělníka připadá průměrně ročně 10·38 dnů nemoci. Jak veliké pro-

cento dělníků stůně, vysvítá z toho, že na každé sto horníků churaví 83·7%. A nebyly to malé, bezvýznamné případy nemoci. Počet dnů připadajících na jednotlivá onemocnění činil průměrně u horníka 12·4 dne, u jezdce* (denního) 14·95. V celé pánvi každodenně zahálelo pro nemoc průměrně 1000 dělníků.

Nemocných, u nichž neschopnost k práci pro nemoc trvala nejméně 3 dny, bylo 27.734 a počet dní nemocí celkem obnášel 356.781. Stačí vypočítati přivoděnou tím ztrátu výdělku, abychom se přesvědčili o rozměrech churavění. 356.781 dnů znamená 1189 pracovních roků. Poněvadž průměrný roční výdělek horníka obnáší 820 korun, tedy ztráta výdělku v oné době obnášela 974.980 korun!

Miliony korun ztracených výdělků, vydaje nemocných, útraty, léčebné, nemocnic, nemocenských pokladen, následky nemocí v rodině, u dětí atd. atd. — hle, jak se representují „skryté útraty produkce“ v ostravsko-karvínském revíru.

K těmto prostým a výmluvným zdravotním podmínkám je nutno připojiti nebezpečí práce v dolech. Práce v dole, několik set metrů pod zemí v slabě osvětleném kamenném výlomu, plném plynů, představuje nepřetržité nebezpečí, ztrátu zdraví a života. Slezské doly vyznačují se tím, že obsahují obrovské množství plynů. Odtud četné smrtelné případy. (Dokončení.)

---

* Wierzchowy robotnik.

Přehledy.

Politický.

V o l e b n í h n u t í počalo se rozvíjet ke konci dubna plným proudem. Strany, které nevydaly ještě provolání volební, učinily tak dne 30. dubna a také jednotliví vůdcové měšťáckých stran promluvili, aby objasnili své stanovisko. Volební provolání koalice staročesko-mladočesko-národně sociální je zajímavé tím, že tam není řeč o oposici, ani slovo o militarismu, ani slovo o klerikalismu. Státoprávní pokrokáři a česká strana pokroková postavili řadu kandidátů v městských okresech a ostře počali koalici potírat. Koalice prohlásila tyto kandidatury za rozkolnické. Sociální demokraté vystoupili proti koalici jako proti základu příštího jednotného českého klubu, který má za účel vymoci účast českého měšťáctva na vládě.

Značnou pozornost vzbudila první řeč dra Kramářova před voliči, kterou věnoval odůvodnění dohody. Z jeho výroků nejdůležitější jsou: „Musíme stati na tom, aby zvoleno bylo co nejvíce nesocialistických poslanců“. Dokazoval pak, že každý sociálně demokratický poslanec je úbytkem národní síly, protože, třebas postup jejich v národnostních věcech byl sebe ideálnější, nejsou ochotni k důsledku tomu: vstoupit do vlády. O vojenském rozpočtu pravil, že pro něj většina vždy se najde, a proto že není proti jeho odhlasování, protože ti, kdož hlasují pro něj, jsou odměňováni. Touto řečí jasně bylo řečeno, že koalice, ač jasný program žádný nepředložila, má cíl, za jakým žene se každá měšťácká strana. Se strany národně sociální tento cíl nebyl popřen, ba Klofáčovy řeči jen potvrdily, že národní sociálové budou podporovat vstup českého měšťáctva do vlády. Této touhy představitelem má

být jednotný český klub, do něhož ostatně zavazují se vstoupit všechny ostatní strany mimo českou sociální demokr; cii

Agrárníci nekandidují řadu svých bývalých poslanců, mezi nimi Zázvorku a Práška. Když Prášek přijal kandidaturu samostatnou, nabídnutou voličstvem, byl z agrární strany vyloučen. Sta přívrženců agrárnických na Práškově volebním okrese prohlásilo, že se cítí stejně s ním vyloučeni.

Klerikálové kandidují ve všech moravských volebních okresích a skoro ve všech okresích v Čechách. Mimo východní a jižní Čechy jsou v Čechách kandidatury ty sčítací.

Čeští sociální demokraté v severních Čechách nespokojeni s tím, že byli postaveni na Mostecku a Duchcovsku kandidáti německé sociální demokracie, kteří podporovali roztříštění české strany, postavili samostatné kandidatury.

Centralisté kandidují v 18 okresech moravských, 3 slezských a dosud v 1 českém.

Stejně v českém jako v ostatních národech jaře vede se boj pod heslem zmenšení državy sociálně demokratické. Mezi Němci je zajímavo, že od křesťanských sociálů se odtrhli konservativci

Uprostřed volebního ruchu dne 14. května konal se v Brně ustavující sjezd strany českých centralistů, kteří nazvali stranu tu „Česká sociálně demokratická strana dělnická v Rakousku". Založení nové strany vyvolalo velkou nevoli mezi mnohými příslušníky centrálních odborových organisací a zvláště čeští odboráři v Dolních Rakousích protestovali na zvláštní konferenci.

„Reichspost", křesťansko - sociální orgán, jehož každodenním čtenářem jest následník trůnu, ve formě interviewu s „vojenskou osobností", přináší o vojenských předlohách, které znamenají zvýšení břemen, posudek, jehož smysl jest ten, že se stanoviska vojenského vládní předlohy jsou ještě nedostatečné a že by militaristické požadavky měly býti vlastně zvýšeny! „Zvýšení počtu rekrutů", vykládá vojenský důvěrník ‚Reichspost', „jest samozřejmě nutné". Až dosud odváděli jsme pro vojsko každoročně 103.000 mužů, po úplném provedení reformy bude tato číslice zvýšena na 159 000. Přepočtena na presenční stav armády v míru, přihlížíme-li současně ku zkrácení služební doby, znamená 350.000 mužů oproti dosavadním 290.000. Toto zvýšení nesmí však býti posuzováno jen s hlediska kompensace za třetí rok služby. Jest nutno uvážiti, že v poslední době armáda postrádala všeho zdokonalování. Teprve za annekční krise byly poněkud odčiněny nejnalehavější nedostatky. Ale ani při této příležitosti nebylo možno odpomoci nedostatku nejnalehavějšímu, totiž nedostatečnému počtu mužstva. V poslední době byly od pluků odváděni vojáci pro nově utvořené oddíly, jako ku strojovým puškám a vzduchoplaveckému oddělení. Při tom dosavadní kontingent, pocházející z r. 1889, nestoupal se vzrůstem počtu obyvatelstva. Z těchto důvodů očekáváno bylo ve vojenských kruzích zvýšení počtu rekrutů dalekosáhlejší než jak obsaženo jest ve vládní předloze branného zákona." Dle toho možno si učiniti úsudek o úmyslech vojenských kruhů.

Mezi rakouskou a uherskou vládou vedlo se dlouhé jednání o nový trestní vojenský řád a o úpravu jazykové otázky ve vojenském soudnictví. Podstatně uznána pro Uhry maďarština, pro Rakousko němčina.

V Lublani konaly se obecní volby za nového volebního řádu, dle kterého volí i ženy. Liberálové získali většinu jednoho hlasu. Zvolen také jeden sociální demokrat. *S.*

Odborový.

Domácí. Mzdové hnutí v početně silném truhlářském odboru v Praze a okolí zavdává podnět k nejvážnějším obavám. Dne 4. května totiž skončila platnost cenníku pro tento odbor před třemi lety uzavřeného. Pomocnická hromada a Svaz dřevodělníků předložily zaměstnavatelům již počátkem roku návrh nové smlouvy se žádostí za odpověď do 15. dubna. Společenstva neodpověděla, odpověděla pouze t. zv. Obranná jednota zaměstnavatelů a společenstvo stavebních živností v Žižkově. Odpovědi byly neuspokojivé. Dohodovací komise, složená ze zástupců mistrů, dělníků a organisace, konala porady, leč bezvýsledně. Všimněme si nyní, co žádají dělníci a co se nabízí. Po-

žadavky nové pracovní smlouvy a cenníku neliší se nijak podstatně od starých požadavků. Nejdříve je tu doba pracovní. 1. Žádá se, aby tato v dílnách s 1—3 dělníky počínala od 7 hod. ráno a trvala do 12 hodin v poledne s $1^{1}/_{2}$hod. přestávkou polední a končila kromě dne výplaty v 6 hodin večer. 2. Pracovní doba v dílnách se 4—10 dělníky počíná o 7. hod. ráno a trvá do 12 hod. v poledne s $1^{3}/_{4}$hod. přestávkou polední a končí kromě dne výplaty o 6. hod. večerní. Svačiny se drží bez přerušení práce. 3. V den výplaty pracuje se o 1 hodinu méně kromě dnů před výročními svátky. 4. Pracovní doba v dílnách s 11 a více dělníky počíná o 7. hod. ráno a trvá do 12 hodin v poledne s 2hod. přestávkou polední a končí kromě dne výplaty o 6. hod. večerní. V den výplaty pracuje se o $1^{1}/_{4}$ hod. méně kromě dnů před výročními svátky. Uvedená čtvrthodina určena jest k urovnání nástrojů a nářadí. Dopolední svačiny se drží v přestávce 15minutové, odpolední bez přerušení práce. Připadne-li den výplaty na den sváteční aneb na den před výročními svátky, jest výplata po ukončení práce. 5. Před výročními svátky, jako jsou vánoční, na Sylvestra, velikonoční a svatodušní, počíná práce o 7. hod. ráno a trvá do 1 hod. přes poledne s platem za celý den 6. Minimální mzda pro truhláře stanoví se takto: a) pro vyučence 16 K týdně, b) pro dělníky s dvěma lety po vyučení 22 K týdně, c) pro dělníky s čtyřmi lety po vyučení 26 K týdně. 7. Prá e přes čas, ktera se vykonává v nejnutnějších případech, platí se takto: Za práci přes čas obdrží dělník, který pracuje za plnou mzdu, příplatek 30 procent za první hodinu, 40 procent za druhou a za každou další hodinu až do 12 hodin v noci 50 procent, za práci po půlnoci obdrží příplatek 100 procent.

8. Dělníci obdrží za práci mimo dílnu, trvá-li nejméně jeden den, vedle stanovené mzdy přídavek 1 koruny na den. Pracovní doba začíná a končí mimo dílnu jako v dílně. Za práci mimo Prahu a předměstí obdrží dělník denní příplatek 2 koruny. Čas jízdou ztrávený počítá se jako doba pracovní. Jízdné hradí zaměstnavatel. Stanovení příplatku v místech lázeňských ponechává se obapolné dohodě. 9. Dosavadní týdenní mzda dělníků zvyšuje se o 15 procent. 10. Výpovědní lhůta jest obapolná a to 14-denní. 11. Práce kusová se zrušuje. 12. V den 1. května se nepracuje a den ten se neplatí. 13. Organisace, jakož i dílenští důvěrníci se uznávají. 14 Sprostředkovatelna práce dělníků se uznává. 15. Mistři, kteří žádné aneb průměrně až 3 dělníky v roce zaměstnávají, smějí držeti 1 učně a ti, kteří 4—6 dělníků průměrně zaměstnávají, 2 učně, u 7 až 10 dělníků 3 učně. Na každých 10 dělníků připadá 1 učeň s tou výhradou, že počet 5 učňů mistry překročen býti nesmí. 16. O případných sporech z pracovního poměru vzešlých rozhodovati bude společná komise. Podmínky pracovní v těch dílnách, kde poměry ku prospěchu dělnictva lépe než shora uvedené jsou upraveny, zůstávají v platnosti. Pracovní řád budiž na přístupném místě vyvěšen.

Dohodovací komise zaměstnavatelů doporučuje však setrvání na dosavadní pracovní době a připouští $9^{1}/_{2}$ hod. pracovní dobu pro závody s 1 až 10 dělníky. V sobotu zkracuje se doba pracovní o hodinu. V dílnách s více jak 10 dělníky trvá pracovní doba 54 hodiny týdně. Před svátky pracuje se od 7—2 hod. Zavedení mzdy minimální komise nedoporučuje. Naopak doporučuje mzdu dle kvalifikace dělníka a dle vzájemné volné dohody dělníka se zaměstnavatelem. Komise navrhuje za prvé dvě hodiny práce přes čas po 25%, za další hodiny do půlnoci 50%, po půlnoci 100% obvyklé mzdy za každou hodinu. Při práci mimo dílnu v pražském obvodě policejním, odkud dělník nemůže se vzdálit domů k obědu, příplatek 50 haléřů, mimo obvod policejní K 2.40 denně. K požadavku zvýšení mzdy o 15 procent usnesla se komise, aby k poměrnému zvýšení mzdy bez závazné však hranice bylo působeno dle poměrů v dílnách. Požadavek 14denní výpovědi. Komise se usnesla doporučit výpověď dle obapolné dohody dle vůle mistra i zaměstnaného, jak tomu bylo dosud. Práci od kusu zrušiti nelze, v truhlářství stavebním a nábytkovém práce od kusu vymizela. Komise usnesla se doporučit, aby nebyly kladeny oslavě dělnického svátku v den 1. května žádné překážky, ale aby nebylo překáženo také ani těm, kdo pracovat v tento den chtějí. Jak organisace

živnostenská tak také dělnická se uznávají. Společenstvu vyhovují plně společenstevní a městská sprostředkovatelna práce, ale nebrání nikomu, aby obracel se i na sprostředkovatelnu práce při organisaci dřevodělnické. Komise doporoučí, aby vymezení počtu učňů dálo se v souhlasu se zněním živnostenského řádu. Návrhy dohodovací komise zaměstnavatelské prohlášeny dělnictvem za neuspokojivé. Neobyčejně četně navštívená schůze truhlářského dělnictva svolaná 30. dubna na Střelecký ostrov přijala resoluci, v níž se dělnictvo upozorňuje, že 4. květnem nastal bezesmluvní poměr a že všechny nové smlouvy dílenské musí být uzavírány jedině za intervence organisace. Do 7. května uzavřeny 3 smlouvy pro více než 200 dělníků U firmy Schalek dosaženo: Pracovní doba je $8^3/_4$, v sobotu $7^1/_2$hodinná. Před výročními svátky a svátky zasvěcenými do 1 hodiny přes poledne s platem za celý den. Za práci přes čas za první dvě hodiny bude se platiti 33%. Za práce mimo továrnu příplatek 1 K denně, mimo Prahu 3 K. Mzda zvyšuje se o 1—2 K týdně, další zvýšení nastane první sobotu měsíce května 1912 a 1913 a to vždy o 5 procent. 1. květen, organisace, důvěrníci a sprostředkovatelna práce sekretariátu se uznává. Uzavřená smlouva má platnost do první soboty měsíce května 1914. — Stávka k a r t á č n í k ů v Praze a okolí vstoupila do pátého týdne trvání; během té doby se opět několik firem vyrovnalo. — Společnou intervencí svazu č e s k ý c h k o v o d ě l n í k ů a svazu v z o r k á ř ů prosazeny po několikadenní stávce u firmy Janka, Radotín tyto podmínky: Doba pracovní byla zkrácena na 9 hodin denně s 5minutovými přestávkami ku svačinám; v sobotu pracuje se do 4. hod. odp. Minimální mzdy jsou tyto: u kovodělníků 1. rok 26 h, 2. rok 32 h, 5. rok 44 h; u vzorkářů 1. rok 40 h, 2. rok 50 h, po 4 letech 55 h. V úkolu mzda zaručena. Stavební přídavky upraveny. Volno na 1 května. Uznává se dělnický výbor. Smlouva je uzavřena na 2 roky. Také u firmy Mašek prosadil Svaz českých kovodělníků lepší podmínky: Devět hodin, minimální mzdy 30—36 hal. za hodinu, akordní práce o 10procentní přídavek a j. úspěchy. U firmy Suchý prosazeno: Doba pracovní 9hodinná, v sobotu pracuje se pouze dopoledne. Zavedeny budou 10minutové přestávky ku svačinám. Minimální mzdy jsou stanoveny pro vyučence do 1 roku 18 K, po 1. roce 24 K, pro dělníky přes 23 roky staré 30 K. Pomocníci nově přijatí obdrží K 2·80, zapracovaní K 3·30 za pracovní den. Dále stanoven byl pevný cenník. V úkolu mzdy jsou zaručené. Práce přes čas se platí 30 proc., po 3 hodinách práce 50 procent. Důvěrníci se uznávají, 1. květen rovněž uznán. Smlouva uzavřena byla na jeden rok. U firmy Weldem a Dieck prosazena 54hodinná doba pracovní týdně, stanoveny minimální mzdy 21 až 27 K týdně, pro pomocníky K 18·— až 19·20, při práci úkolové zaručuje se základní mzda, pilovači obdrží přídavek k úkolu 50 hal. na 100 kg., práce přes čas a ve svátek placena bude o 25 procent více, pro hnutí nebude nikdo propuštěn, organisace a důvěrníci se uznávají atd — K a m e n i c k é dělnictvo usneslo se na schůzi 11. května, aby byl cenník zrevidován a upraven a aby zaměstnavatelé byli přidržováni k plnění smluvních povinností Organisace vede několik bojů v různých místech: Hlinsko, Mrákotín (Morava), arcivévodské lomy v Požárech atd. V Božkově u Plzně zvýšena mzda o 10—50 hal. denně. — L a k ý r n í c i po stávce v Č. Budějovicích prosadili zvýšení mzdy o 5% a zkrácení pracovní doby o $^1/_2$ hodiny. Pražské dělnictvo lakýrnické konalo 14. května schůzi, na níž usneseno trvati bezpodmínečně na smlouvě, společenstvu dne 10. dubna podané — Dne 4. května vznikla v Budějovicích stávka 600 s t a v e b n í c h dělníků, protože požadavky byly zamítnuty. — O b u v n i c k é dělnictvo usneslo se na zdůraznění svého boje, aby byla zastavena práce v těch dílnách, které cenník nepodepsaly. Na dohodovací schůzi dne 20. dubna uzavřeno příměří, když se představenstvo společenstva zaručilo svolati valnou hromadu 30. dubna, které doporučí vyhověti dělnictvu. Hromada pomocníků doporučila dělnictvu: 1. Aby trvalo sice na vyplacení zvýšené mzdy, ale aby upustilo prozatím od toho, aby požadavky byly zaměstnavatelem podepsány. 2. Dělnictvu již stávkujícímu aby tam, kde zaměstnavatel mzdu zvýšil, ale požadavky podepsati ode-

přel, práci opětně nastoupilo a spokojilo se prozatím pouze se zvýšenou mzdou bez podepsání požadavků. V pondělí dne 24. dubna konala se valná hromada společenstva obuvníků v Praze VIII. a v úterý dne 25 dubna valná hromada pomocníků. Na obou těchto valných hromadách přijat byl pracovní řád a mzdový cenník. Smlouva uzavřena na dva roky. Dělnictvu vedle upravení pracovních poměrů zvýšena mzda o 5 až 20% — Valná hromada společenstva brašnářů v Praze jednala o požadavcích dělnictva a usnesla se na některých bezvýznamných korekturách a pohrozeno dělníkům výlukou. Některé pražské a předměstské firmy vyšly dělnictvu vstříc Zvýšena mzda většinou o 2 K týdně a zkrácena doba pracovní o $^1/_2$ hodiny. U firmy Štědrý (60 dělníků) došlo k boji, protože byla o $^3/_4$ hodiny prodloužena pracovní doba. — Zámečnické dělnictvo uzavřelo se zaměstnavateli nový cenník. Stará smlouva skončila 1. květnem t. r. Nová smlouva, vztahující se asi na 1000 dělníků, platí od 22. května t. r. do 31. května 1912. Smlouvou stanoví se 54hod. pracovní doba týdně, mzdy v 1. roce vyučení 28 hal. za hodinu, ve 2. roce 31 hal., ve 3. roce 35 hal. upravují se přídavky pro práci mimo dílnu, práce přes čas do 8. hodiny večerní honoruje se o 35 proc. lépe, po 8. hod. o 100 proc. lépe jak ve mzdě denní tak i úkolové. Práce v úkolu je přípustna jen tehdy, bude-li za oboustranné dohody vypracován řádný úkolový cenník. Denní (základní) mzda se v úkolu zaručuje. Výpovědní lhůta dle dohody, spory smluvní budou vyřizovati legitimní zástupci. Zámečnické dělnictvo přijalo dne 14. května t r. na schůzi novou smlouvu, označivši ji jako splněné minimum svých požadavků — Pro zedníky, tesaře a pomocné dělníky stavební stanovena na základě kolektivní pracovní smlouvy devítihodinná doba pracovní počínaje 1. květnem t. r. Pracuje se od 7. hod. ranní do půl 6. hod. več. s přestávkami dopoledne od 9 do půl 10. hod., v poledne od 12—1 hod. Mzda u zedníků obnáší: Pro omítkáře 57 hal., fasádníka 67 h, kanalisačního 57 h, lícaře a zručnějšího 49 58 h, zadáka 45—50 h za 1 hodinu. U tesařů zvyšuje se mzda z 55 h na 57 h za 1 hodinu. Pro dělníky po vyučení do 2 let 49 h a dělníky po vyučení do 1 roku a starší, méně již schopné 47 h za 1 hodinu. U pomocných stavebních dělníků: kopače 46 h, tunelaře 56 h a při obyčejných pracích 35—39 h. — Výnosem ředitelství postátněné společnosti státní dráhy ze dne 6. května stanoveny základní mzdy pro veškeré námezdní dělníky služby staniční, vozební a dílenské, včetně řemeslníků materiálních skladišť a dělníků i řemeslníků vrchní stavby. Postupy na mzdách a postupové lhůty jsou v zásadě upraveny podle mzdové automatiky pro dělnictvo kmenových linií státních drah a zařadění do nových mzdových stupnic bude provedeno se zpětnou platností k 1. květnu 1911. Postupové lhůty jsou tříleté a postupy obnášejí pro dělníky 10 a pro řemeslníky 20 h denně. Vyjímku činí výnos pro řemeslníky hlavních dílen v České Třebové a provozních dílen ve Vídni a Pardubicích, pro které až do 18 služebních let stanoví dvouleté postupové lhůty. Cennou vymožeností je ustanovení výnosu, že přerušení služby, způsobené zimním vysazením z práce, nebude považováno za přerušení služebního poměru, rovněž tak vojenská služba a vojenské cvičení, pokud nepřesahuje dobu tří měsíců. Výnos tento nutno považovati za cenný úspěch organisace železničního zřízenectva.

Sjezdy a konference. Ve dnech 16.—17. dubna konala se řada sjezdů a odborových konferencí. Dřevodělníci konali X. svazový sjezd ve Vídni, v Praze konal se ustavující sjezd svazu českých strojníků a topičů, dělnictvo zaměstnané v továrnách na tabák a doutníky konalo IV. sjezd ve Vídni, svaz pomocného dělnictva československého konal IV. sjezd v Praze, rovněž tak svaz obecních, zemských a státních zřízenců.

Úřednický. Český svaz úřednických spolků v Praze rozeslal memorandum, v němž se vřele přimlouvá za udělení pravidelné roční dovolené všemu úřednictvu i nejnižšímu pomocnému, pokud se tak snad již neděje. Žádost odůvodněna jest poukazem na hygienu. Praví se v memorandu doslovně: „Celé legie úředníků zdravotně jsou podlomeny. V nezdravých, bídných místnostech ztrávili nejmužnější leta svého života! Vejdéme v nemocnice, kde již není ani dostatek místa pro nával churavých! Ve-

změme do ruky statistiku tuberkulosních! Jaké to hrozné a zoufalé zjevy! Zachraňte, co se zachrániti dá: dopřejte posilující lázně vlahých paprsků slunečních, zdravého vzduchu i volného pohybu i mladému organismu těch, na něž se zapomíná: aspirantům, praktikantům a kancelářským pomocníkům, pro něž žádoucí jest dovolená stejná jako pro úředníky ostatní. Udělte svému úřednictvu řádnou delší dovolenou, hodláte-li jeho svěží pracovní silou získati a nikoli ztráceti.“ *Emanuel Škatula.*

Literární a umělecký.

Karel Vika: Zápisky podučitelovy. Satyrické črty. Nákladem autorovým, Praha 2003-II. Výzdoba Jar. Bendy. Řada satyricky zbarvených obrázků této pěkně vypravené knížky dává mnoho látky k přemýšlení o našem školství. Již když jednotlivé práce vycházely po časopisech, budily živý zájem; již proto, že učitel a zvláště podučitel je jistý druh intelligentního proletáře, kterému dává naše společnost okoušeti vrchovatou měrou jeho hmotnou i duševní odvislost. V podučitelových zápiscích je skoro na každé stránce známý „smích skrze slzy“ a v satyrickém zabarvení, jež dal autor těmto drobným, životním obrázkům jeví nám v ostrém světle četné ty bolesti moderní školy. Vnucuje se tu otázka: Jak můžeme míti sebevědomé, osvícené občany, když celá soustava výchovy je založena na malichernostech, marottách a nápadech všemohoucího pana c. k. školního inspektora, který v hlubinách bytosti své je vlastně ubohý, nepatrný šosák, který právě tím, že přikládá velikou důležitost různým formalitám a svým koníčkům, maskuje svou bolestnou vnitřní chudobu a prázdnotu. Toto kardinální zlo školství autoritářství; — ten ubohý, stlačený, otrocký život, jaký vede takový podučitel, není opravdu nic tak bezvýznamného, bychom to přehlíželi. Neboť tuto atmosféru, která tak připomíná samoděržaví, dýchali jsme za svého dětství, ona provází nás do života a dává častokráte povaze lidské onu měkkýšovitou poddajnost, odkoukanou už v dětství od ubohého kantora, třesoucího se před panem inspektorem a jeho rozmary. Trefně vylíčil autor domýšlivost („titulomanie“), duševní ubohost a neomaleně pitomé chytráctví všelijakých těch školských veličin i veličinek in spe Jedním z nejpodařenějších je obrázek, jak zakládal se, ovšem z loyálních pohnutek, učitelský sirotčinec, na nějž musili klopiti také ti nejchudší, předem již vyloučení ze všech nároků na toto „dobročinné“ zařízení, totiž ubohá industriálka i podučitel. Tedy i ty dobré činy, které ti školní vládcové konají, neprýští ze srdce čistého, i pozadím sirotčinců je vysoké uznání, sláva, povýšení — což ovšem zaplatí ta drobná armáda podřízených učitelských sil. Veselé satyry Vikovy nejsou vlastně četba veselá, usmějeme se sice tomuto pestrému školskému Kocourkovu, kde autor nekáže, nehřímá patheticky, ale jemně a humoristicky odhaluje bolesti podučitelské existence, učiní náběh ke karrikatuře, ale dává hned na to tolik prostého srdečného životního tepla že tyto satyry přese všecku grotesknost nejsou vlastně karikaturami, ale dobrými psychologickými obrázky, které cum grano salis jsou pravdivé a věříme, že skutečně se staly a že hrdinové této učitelské bídy, tohoto žabího života opravdu žijí i se svými ovšem pramálo světobornými paedagogickými vynálezy.

Obrázky ze života učitelského nejsou sice v české literatuře zrovna vzácné, ale takové obrázky, jako jsou Vikovy, jsou skutečně vzácné, neboť není to žádná idylka ten život podučitelský, v němž na svoji bolest a zotročení můžeš požalovat leda němé tváři, ale ne člověku, tím méně nějakému vysoce slovutnému panu c. k. školnímu „zpytáku“. Pěkně vylíčil kdys předčasně zesnulý J. Uher svoji učitelskou bídu a jednu takovou podučitelskou audienci u všemocného pana inspektora. A nepochybuji pranic, že knížka Vikova najde hojného ohlasu nejen u podučitelů a učitelů, ale i u všech myslících lidí, kterým není lhostejno, jaký rybník je dosud obecné školství a třebas byly sem tam lepší příklady, přece má dosud daleko k dokonalosti. V knížce Vikově je hodně kulturních či lépe nekulturních dokumentů, které výmluvně kreslí mizerii našeho školství a také hojně pěkných postřehů psychologických, hlavně u mladých podučitelů a také dost průhledů do duše dětské („Malá maminka“). Knížka je přes to,

že je zcela lidově psána, vypravena velmi pěkně Jar. Bendou; je to výzdoba přibližující se dosti oné známé a mezi bibliofily velmi ceněné knižní výzdobě R Walsera, jednoho z nejlepších moderních mistrů výzdoby knižní, který dovede zvláště líčení psychologických stavů a celkovou náladu knihy vystihnouti nejjednoduššími prostředky kresebnými.

Překladatelství. V poslední době vynořila se znovu velmi intensivně palčivá otázka překladů. Ve věci té napsal jsem již dříve článek do Čes. Bibliofila a trvám na něm dosud, projevy odborníků (prof. Žákavec v „Čase“ a prof. Sterzinger v „Nár. Listech“) dávají mi za pravdu. Opakuji krátce: Překladatelství je-li ve službách knihkupecké a nakladatelské spekulace, je skoro vždy ky nešvar, neboť vyvírá z motivů, které s literaturou nemají pranic společného; zde je motiv jediný: dodat „zboží“, totiž překlad co nejrychleji, aby konkurence se přetrumfla a za cenu co nejnižší Jak to dopadá, mohli bychom uvésti množství příkladů, překlad „Marie Kláry“ od Audouxové není zrovna tak zlý. Překladatele možno rozlišovati na několik druhů: lidi, kteří mají největší kuráž a žádnou kritičnost, kteří si ani nepořídí fraseologický neb aspoň důkladný slovník cizí řeči a zhotoví překlad úžasně rychle a úžasně špatně. A mají z něho, byť pranepatrný, přece však nějaký zisk hmotný. Morální žádný. Dále překladatelé, kteří překládají jen proto, aby studovali cizí dílo, zdokonalili se v řeči atd., ti mají již jistý vědecký a literární zájem a dají si práci, aby si vyhledali neobvyklý význam nebo frási, srovnávají a studují. Jejich překlady nejsou bez chyb, ale mívají i přednosti. Ale celkem zanikají v záplavě překladů prvého druhu, neboť překladatel, jenž je kritický k sobě, nemá odvahy hoditi práci na literární trh tak lehkomyslně. A konečně jsou překladatelé-filologové, kteří znají dobře cizí řeč, ale jsou slabí ve výrazu, uchází jim mnoho básnických krás, podávají věrně smysl, ale ne poesii. Takové příklady byly namnoze u dřívějších překladů básníků antických, kde smysl byl sice dobrý, ale čeština taková, že odradila kde koho od četby. A tak skoro naskytá se otázka, zdali by nebylo nejlépe, kdyby na dílech světového významu, není-li pro ně překladatel, v němž je i básník i filolog v jedné osobě, pracovali překladatelé dva, dvě vzájemně se doplňující individuality A žádný řemeslný chvat, neboť kdyby tak pracoval i nejlepší překladatel, může se dopustiti přece všelijakých chyb a znehodnotiti celé dílo. Tento chvat zavinil chyby i v překladech Vrchlického, vtiskl českému překladatelství vůbec takové signum méněcennosti, že se z toho tak brzy nevzpamatuje. Je tu vina, a sice největší vinu mají nakladatelé a jejich literární redaktoři, kteří by měli dáti přezkoumati překlady důležitých děl literatury světové osvědčeným odborníkům a nepustit překlad ani od nejlepšího literárního jména do světa dřív, dokud se nepřesvědčí, že je dobrý jak básnicky tak i filologicky. Znamenalo by to ovšem větší vydání na honoráři za překlad než za některou práci původní, ale rozumný nakladatel podnikl by i to, neboť vědomí, že překlad je co možno dokonalý, rozhodně za zvýšený náklad stojí. A tuto pravdu nutno pánům nakladatelům připomenouti, neboť všecka znamení ukazují k tomu, že nesmyslnému řemeslnému překladatelství bude jednou konec. Neboť v překladech nastala taková zbytečná, podtrhujeme to, nadprodukce, že vystoupení odborníků a literátů proti této záplavě je opravdu chvályhodný čin. Máme řadu slušných překladových podniků: Knihy dobrých autorů, Ruskou, Anglickou, Světovou knihovnu, Vzdělávací bibliotéku i jednotlivá vydání světových autorů, tedy je možno soustřediti pozornost na dobré překlady. S toho hledisk považujeme rozmnožování většinou překladových knihoven za škodlivé a zbytečné, platí to v prvé řadě o nově projektované knihovně Vilímkově: 1000 nejlepších novel. Slovo „nejlepší“ je nemístnou reklamou, neboť „nejlepší“ je vždy relativní pojem a v programu je pravá směsice všemožných jmen. Tím se obecenstvo vede jen k zanedbávání domácích autorů, jejichž několik prací dle osobního vkusu pořadatelova vybraných, se utopí v záplavě překladové. Je tudíž střízlivé hledisko v této otázce jistě správné. *A. M.*

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 9. **AKADEMIE** REVUE SOCIALISTICKÁ

JOSEF HUDEC:

Druhé volby všeobecného hlasovacího práva.

KDYŽ před čtyřmi roky přikročeno v Rakousku k provedení prvých voleb všeobecného hlasovacího práva, nikdo nevěděl ani netušil, jaký bude i jen přibližný výsledek. Kombinovalo se různě, různé kalkulace a výpočty předcházely první volební zápas. Počítalo se zamozřejmě s posílením sociální demokracie, avšak všichni ti, kdož volební reformu dělali a sledovali při tom určité cíle, všichni ti, kdož spolupracovali na rozdělení volebních okresů a nepouštěli při tom se zřetele zájmy své strany i nevýhody sociální demokracie — všichni se přepočítali. Prvé volby r. 1907 přinesly obraz, o němž se nikomu ani ve snu nezdálo. Po prvých volbách volalo celé Rakousko i ostatní Evropa udiveně, zmateně, ale unisono: Hle, sociální demokracie!

Sociální demokracie vyhoupla se tu jako veliká sociální smršť a rvala s sebou vše: Na ráz zvoleno 60 sociálních demokratů a v ostatních okresích ze dvou třetin zahnala sociální demokracie ostatní strany do soutěsky užších voleb. To bylo něco ohromujícího. Celé strany, ve starém parlamentu mocné a nejpřednější, ležely na bojišti v troskách a rozvalinách. Vzpomeňme jen na účinky v Čechách. Sociální demokraté 17 mandátů na ráz, koalice mladočesko-staročeská 4, agrárníci 3, radikálové 1. A všude jinde užší volby a na malé vyjimky skoro všude se sociální demokracií, která v mnoha okresích vcházela do těchto užších voleb s největším počtem hlasů.

Následovala v zápětí druhá fáse tohoto politického převratu: Pro užší volby koalice všech proti sociální demokracii. Byla smluvena snad ve čtyřiadvacetihodinách, ba řekněme, utvořena skoro mlčky, elementární silou strachu, instinktivním pudem sebezachování: Všechny strany byly ohroženy sociální demokracií, všechny strany spojily se proti sociální demokracii. V užších volbách r. 1907 narýsována byla již markantní linie třídní, která jen tu a tam nepatrně ještě pobledla a jen vyjímečně nejevila své účinky. Linie ta však již rýsovala dva světy: Sociální demokracii na straně jedné a ostatní společnost, ať již politicky jmenuje se jakkoli, na straně druhé.

Prvý parlament všeobecného hlasovacího práva žil čtyři roky. A zase: Po celé tyto čtyři roky volalo se stále: Sociální de-

mokracie! Ať parlament pracoval, ať byl zmítán obstrukcí a nalézal se v rozvratu, při nastolení vlád i při jejich krisích — stále to byla sociální demokracie, která stála uprostřed všeho a od její aktivity nebo negace očekáván směr událostí dalších. A ať již sociální demokracie zasahovala aktivně a ať již chovala se pasivně — byla mohutným klínem v parlamentární struktuře, ať již se tato struktura a konstelace vytvářela a měnila tak nebo onak. Sociální demokracie byla velikým balvanem, přes nějž nemohla ani vláda, ani dočasná oposice druhých stran: Jednostrannost systému vlády Bienerthovy narážela na dočasnou oposici českou a slovanskou, která nalezla vydatnou oporu v zásadní oposici sociální demokracie. Bienerth a jeho nepatrná většina nemohla ku předu přes sociálně demokratický neodvalitelný balvan. Češi a Slovinci chtěli do vlády, avšak jako nalézali opory v sociální demokracii při svém odporu proti vládě, znamenala zase sociální demokracie negativní element pro jejich vládní positivism, pro jejich úsilí, dostat se do vlády a vzíti na sebe kus státní moci. Sociální demokracie byla překážkou všech vládních stran, ať již vládly anebo vládnout teprve chtěly.

Tak byl parlament rozpuštěn. Rozpuštěn byl proto, že v jeho středu byl veliký klín, nepoddajný balvan — sociálně demokratický blok.

Šlo se do voleb. A šlo se do voleb ve znamení generálního útoku proti sociální demokracii. Sem koncentrováno úsilí všech: Vlády i české měšťácké oposice. V útoku na sociální demokracii byli všichni shodni a jednotni: Bienerth, Kramář, Klofáč, Udržal, Gessman i Hruban. Nejednalo se o národnostní otázky. Nejednalo se o národnostní posice. Nejednalo se o otázky kulturní. Nejednalo se o otázky hospodářské a sociální. Nejednalo se o individuality a nejlepší lidi. Jednalo se o příští vládní většinu, o pouhopouhé „kusy“ poslanecké a úspěch či neúspěch posuzován stoupajícími či klesajícími číslicemi pro vládu, která stávala, nebo pro vládu, která dle přání české oposice má býti nastolena. A jednalo se ovšem také o zájmy stran i osob — o mandáty.

Tak se konaly druhé volby všeobecného hlasovacího práva a proto hnáno útokem proti sociální demokracii se všech stran, poněvadž jen na účet sociální demokracie, která do žádné vládní kombinace nevchází, daly se urvati „kusy“ pro tu neb onu frontu, zápasící o vládu a její směr.

Tedy i druhé volby všeobecného hlasovacího práva konány zase výlučně a eminentně ve znamení sociální demokracie. Ta byla osou voleb a výsledky voleb těchto budou posuzovány dle toho, jak dnes po boji sociální demokracie se jeví. Bienerth se svými stranami vyšel do voleb s heslem: Musíme přinést aspoň 18 hlav německých socálních demokratů na posílení dosavadní své nepatrné a bezmocné vládní většiny. A Kramář, tento český vládní odpůrce nynější vlády vyšel do voleb s heslem:

Musíme získat co možno největší počet hlav českých sociálních demokratů, aby posílen byl náš český blok pro naše kombinace příští naší vlády.

Nynější volby byly nejhrubším a nejmaterialističtějším bojem o politickou moc, lépe ještě řečeno o vládní moc. Proto Kramář, tento vybarvený nejvášnivější odpůrce české sociální demokracie, šel až tak daleko, že prohlásil české klerikály za význačnějšího činitele v české politice než české sociální demokraty, že prohlásil každého sociálně demokratického poslance českého za újmu národní síly, že proklel protiklerikální kompromis moravský, z něhož těžili čeští sociální demokraté, že koupil za mandáty národní sociály, kteří mu slíbili, že jeho plány budou podporovat, proto prohlásil dne 29. května v Hlinsku, že „čím více českých sociálních demokratů, tím přirozeně menší síla jednotného českého klubu (totiž jeho vládních kombinací), stejně, jako by byla zase posílena jeho posice, kdyby bylo zvoleno více německých nebo i polských sociálních demokratů“.

Tento nahý výrok Kramářův jest myslím nejcennějším ze všech jeho volebních projevů a nejpronikavějším osvětlením voleb i všech kombinací. Ukazuje a potvrzuje slavnostně, že na české i německé straně byl veden boj vypočítavě a promyšleně jen a jen o mandáty sociálních demokratů na posílení zde „české věci“, tam „německé věci“, ne však se stanoviska čistě národního, nýbrž se stanoviska politicko-vládní moci. Kramář by si mnul ruce radostí, anebo neměl by aspoň nic proti tomu, kdyby vítězili němečtí sociální demokraté a polští: Čím více jich, tím menší vládní většina nynější vlády, proti níž Kramář stojí. Naproti tomu čím méně českých sociálních demokratů, tím více Kramářových poslanců pro jeho vládní kombinace a pro jeho příští českou spoluvládu. Negace k nynější vládě je Kramářovi vítána, pokud je to negace německých a polských sociálních demokratů, zatracuje ji však a prohlašuje za národní neštěstí, pokud je to negace českých sociálních demokratů, poněvadž o každého českého sociálního demokrata zmenšuje se jeho vládní armáda. Kramářovi nestačí oposice českých sociálních demokratů proti Bienerthovi, kdyby to byla oposice nejúčinnější, on chce od českých sociálních demokratů pro případ změny vlády, zastavení oposice a aktivní činnost spoluvládní.

To byla Kramářova volební politika. Proto štval proti českým sociálním demokratům, proto dala strana jeho radnice a peníze k disposici národním sociálům a proto Kramář a jeho strana podělovala sociálně demokratickými mandáty Vojnu, Stříbrného a Slavíčka a chtěla ještě poděliti Audu, Rejmona a Slámu.

Druhé volby všeobecného rovného práva hlasovacího konány tedy ve znamení německé i české vládní politiky a současně — což je samozřejmo a vyplývá z předcházejícího — ve znamení vyhraněného třídního boje proti sociální demokracii, která nechce býti súčastněna na režimu nynějšího státu. Na věci nemění ničeho, že Kramář získal pro své plány

— aspoň prozatím — i národní sociály, kteří vlekou s sebou také ještě část dělnictva. Národní sociálové jsou stranou prodejnou a ve svém vzniku stranou námezdnou ve službách strany mladočeské. Prodali tedy svůj „socialism" znovu. Vytrvají-li na linii, na níž je Kramář volbami postavil, je ovšem dnes ještě otázkou, rovněž tak, jestli i povolební kombinace Kramářovy budou uskutečněny dle jeho plánů.

Dlužno ovšem ještě připomenouti, že vedle kombinací Kramářových pro jeho politiku vládní moci hrál též významnou roli instinktivní strach před sociální demokracií — rovněž i na straně německé — kolosální její rozmach, zatlačování ostatních stran do pozadí. Mladočeši přijímali před krátkou dobou nezištnou pomoci od sociálních demokratů. Ale přiznejme upřímně: Pomoc ta nebyla příjemna ani jim ani nám. Mladočechům zejména musila býti nepříjemna milost strany, kterou cynicky vyhostili před časem z národa a která jinak křižovala stále jejich plány a současně je ohrožovala nebo je držela v šachu skoro ve všech jejich posicích. Dán tedy vývoji jiný směr kupem strany národně sociální, schopné všeho a lišící se od mladočechů více méně jen mandátovou konkurencí. Tuto konkurenci — aspoň na čas — mladočeši uspokojili mandáty sociálně domokratickými a aspoň pro nejbližší dobu dostali se z fatální situace. Tím zabity dvě mouchy jednou ranou: Dělány volby ve smyslu Kramářových plánů o české spoluúčasti na vládě, a zajišťovány mandáty obou zkartelovaných stran. Je těžko dnes říci, který moment byl silnější, uváží-li se dále, že přese všechny programové i třídní rozpory mezi mladočechy a sociální demokracií byli by mladočeši zcela jistě uzavřeli volební kartel se sociální demokracií, kdyby tato k takové alianci se propůjčila.

To by byla čistě mandátová politika a nikoli politika „jednotné Kramářovy věci národa" a mladočeši by ji byli prohlásili za největší zájem národa, jako to pak učinili s dohodou národních sociálů. Změnou touto byli nuceni ovšem dáti své politice zcela jiný smysl. Popírali politiku mandátů a vyzvedli politiku jednotného klubu, ač, myslím, že domnělá tato jednotná politika je dosud jen přáním a kombinacemi a nemá žádného pevného podkladu dohody pro všechny možné eventuality. To ukáže nejbližší budoucnost. Fakt, že mladočeši chtěli uzavřít kompromis se sociálními demokraty, nasvědčuje tomu, že v prvé chvíli sledovali jen zájmy stranické a mandátové, a že do náruče národních sociálů zahnal je pak strach před sociální demokracií. Rovněž tak i národní sociály. Nejen mandáty, ale i osudy obou stran — mladočeské i národně sociální — spočívaly eventuelně v rukou sociální demokracie. Kdyby sociální demokraté uzavřeli kompromis s mladočechy, byli rozdrceni národní sociálové a naopak. Sociální demokracie se však nezprofanovala a umožnila tak vývoji politických věcí v Čechách přirozenější směr. Dala vyniknouti třídním rozporům, mladočeským snahám vládním, politické bezcharakternosti obou stran zkartelovaných, pro-

dejnosti, a bude-li jednotna politika příštího českého klubu i zbytečnosti strany národně sociální. Půjde-li dále třídění duchů v Čechách tak, jak projevilo se to těmito volbami, pak by tyto volby byly pokrokem a na konec těžila by z jich důsledků přece jen zase sociální demokracie.

Nyní ovšem přicházejí důležité otázky: Jaký je výsledek voleb vzhledem k jich účelu a významu? Jak splněny předpoklady, zámysly a kombinace vládní politiky české i německé? Jak dělily se oba vládní směry o sociálně demokratické okresy, jak změnila se situace, pro níž parlament byl rozpuštěn, do jaké míry a kam posunuto sociálně demokratickým balvanem z předešlé sněmovny? A tu myslím, že v noci ze dne 20. na 21. června nespal na vavřínech ani pražský kat české sociální demokracie, ani vídeňský kat sociální demokracie německé: Ani Kramář, ani Bienerth.

Konstelace pro nadcházející poslaneckou sněmovnu se podstatně nezměnila. Nezměnila proto, že sociálně demokratický blok vchází do sněmovny skoro v téže síle, jako odcházel ze sněmovny staré. Čítá dnes 80 poslanců. Úklady nepřátel o sociální demokracii selhaly úplně. To je smutný facit potutelných snah odpůrců na obou stranách a radostný zjev pro stranu naši. Odolala ve volebním příboji jako pevná nezdolná skála. Předčasný jásot nepřátel po 13. červnu ztichl po červnu 20. Patří zase všichni v údivu na sociální demokracii.

Také vůdce kartelu v Čechách nezískal nic pro svůj záhadný jednotný klub. „Národní Listy", zatížené občasně Kramářovými vidinami, odhadovaly jednotný klub na 100 poslanců, ponechávajíce milostivě nám mandátů osm. Dnes vtáhne česká sociálně demokratická delegace do poslanecké sněmovny sesílena. Dříve 24, dnes 25 mandátů autonomistů a 1 centralisty nese z volebního bojiště. Čeští autonomisté získávají oproti r. 1907 dva mandáty při ztrátě pěti mandátů starých. Jednotný klub tedy nezískal, ale ztratil a získala česká sociální demokracie.

A jak získal kartel, především pak mladočeši pro své stranické zájmy? Největší kořist odnášejí národní sociálové. Oddělí-li se zase od mladočechů, budou tito vzpomínati na 13. a 20. červen 1911. Mladočeši darovali národním sociálům 3 městské mandáty sociálních demokratů, 2 mandáty své, kolínský a vyšehradský a 1 mandát radikálních pokrokářů, mandát kralodvorský. Celkem tedy posílili mladočeši národní sociály, dosavadní své nejzuřivější a nejnepoctivější odpůrce o šest mandátů. Naproti tomu jeví se reciprocita tak: Národní sociálové dali mladočechům svůj mandát malostranský, který by byl mladočechům letos připadl i bez kartelu, pomohli jim vyhrát pro mladočechy bez tak jistý mandát novoměstský po Sokolovi, a konečně sporné mandáty klatovský a královéhradecký. Tedy mandáty čtyři, z nichž dva by byli mladočeši vyhráli jistě sami. Uváží-li se ještě, že i oba vinohradské mandáty sotva by byli národní sociálové sami uhájili, tedy je jasno, že z kartelu

odnáší největší kořist strana národně sociální a že vlastně mladočeši uzavřeli kartel ve prospěch strany Klofáče a Choce. Radost mladočechů nad vítězstvím kartelu v českých městech je tedy hodně strojená a možno, že již v nejbližší budoucnosti bude náležitě zkalena . . .

Úspěchy české sociální demokracie přinesla tentokráte Morava. Dala nám 11 mandátů, Čechy 14, Slezsko 1. Černá Morava zrudla. Stalo se tak ovšem následkem kompromisu sociálních demokratů, lidovců a agrárníků proti klerikálům. Kompromis měl svůj vážný podklad a byl také částečnou odvetou na kartel v Čechách. Klerikálové na Moravě utrpěli těžké ztráty, v Čechách byli pak úplně smeteni. To je také světlý bod z těchto voleb.

Pro nás pak nutno vyzvednout ještě dva momenty: Neúspěchy centralistů, kteří získali poměrně nepatrný počet hlasů a nepřišli nikde ani do užších voleb a na druhé straně neobyčejný náš úspěch na českém severu, kde v německém okresu mosteckém přišel do užší volby český sociální demokrat a rovněž stalo by se tak i na Duchcovsku, kdyby nebylo upřeno našemu kandidátu 99 lístků, vyplněných česky. Zde ukázala se právě nesmyslnost Kramářova výroky o „úbytku české národní síly“ každým zvoleným sociálním demokratem.

Ve Vídni měl hrozně těžké sny sám šéf vlády, baron Bienerth. Žádal 18 hlav německých sociálních demokratů a tito zatím přinesli mu hlavy všech vůdců křesťansko-sociální strany, nejpevnější to jeho opory. Křesťansko-sociální strana měla Bartolomějskou noc: Padl Gessmann, Weiskirchner ve dvou okresích, Wittek, bývalý předseda sněmovny Pattai, Bielohlawek, předseda výboru pro sociální pojištění Drexler, vůdce křesťansko-sociálních dělníků Kunschak. Větší katastrofy nemůže žádná strana prodělati. Den užších voleb byl také débaclem ministrů: na Moravě padl Žáček, ve Vídni Gessmann, Wittek, Weiskirchner. Čtyři excelence zůstaly na bojišti. Ministr Weiskirchner hned druhého dne v důsledcích své dvojnásobné porážky podal demisi.

Utrpěla tedy citelnou porážku i vláda.

Volby tyto jsou velikým poučením pro nás, pro naše nepřátele i pro vladu. Pro nás především potud, že v bojích takovýchto musíme především spoléhat jen a jen na síly vlastní, že stojíme sami, že jde vše proti nám a že jen za zvláštních okolností můžeme získati něco z voleb užších. To musí povzbuzovat k práci organisační a výchovné, k utvrzování a rozšiřování našich řad. Pro odpůrce přinášejí volby tyto poučení, že sociální demokracie je mohutnou stranou, s níž zápas není snadný a kterou nedovedou otřásti ani volební kartely a kombinované útoky všech stran. A vláda může čerpati poučení, že pokusy s rozpuštěním sněmovny a s přinášením hlav sociálních demokratů jsou nejvýš hazardní a nebezpečné a že mohou míti docela opačně výsledky.

Politické poměry novými volbami se tedy nijak postatně nezměnily, vláda i vládní strany německé i české nedocílily ničeho.

Gordický uzel parlamentárních poměrů rozetnut nebyl a možno že obtíže, jež jevily se na sklonku sněmovny prvé objeví se již na počátku sněmovny druhé. A tak máme před sebou i dnes rakouskou politickou devisu: Buďme stále připraveni na všechno!

FR. MODRÁČEK:

Moravský kompromis.

VOLEBNÍ boj v sudetských zemích a Dol. Rakousích pozoruhodný byl tentokráte dvojí a protichůdnou strategií volebního boje. V Čechách a v německých okresech Moravy a Slezska zažili jsme koncentrovaný, přímo zuřivě vedený nacionálně třídní boj proti sociální demokracii, který české sociální demokracii odebral tři mandáty v městech a dva na venkově, německé sociální demokracii dokonce 11 mandátů. Naproti tomu ve Vídni a v českých okresech moravských koncentroval se hlavní volební boj proti křesťanským sociálům a českému konservatismu a klerikalismu a způsobil těmto stranám ztráty velice citelné, kdežto sociální demokracii přinesl řadu netušených úspěchů.

Tato interesantní dvojakost volebních zápasů v průmyslových zemích rakouských dá se snadno vysvětliti rozdílnými politickými poměry v nich. V Čechách a v německých okresech moravských boj proti klerikalismu jest z hruba vybojován, takže v politických bojích sotva padá moc kleru na váhu. Buržoasie a agrarism, byvše vyburcováni velkými úspěchy sociální demokracie ve volbách v roce 1907, mohly proto všemi silami pustiti se do boje proti sociální demokracii, nemajíce před sebou jiného vážnějšího protivníka. Proto stal se tu třídní boj hlavním heslem volebním. Jinak jest tomu ve Vídni a v českých okresech moravských. Zde nacházejí se liberální buržoasie a agrarism v područí stran klerikálních a konservativních, které všeobecným právem hlasovacím byly znamenitě posíleny, takže hrají v politickém životě obou zemí rozhodující úlohu. Mezi liberální buržoasií a agrarismem na jedné straně a sociální demokracií na straně druhé stojí tu samostatná a panující politická strana, která jest zásadní odpůrkyní obou táborů a oběma jest nenáviděna. Liberální buržoasie a agrarism rády sice používají klerikalismu proti socialismu, pokud jim totiž onen slouží, ale stávají se jeho nepřáteli, jakmile s nimi konkuruje nebo je ovládá. V těchto volbách měly na vybranou: buď spojiti se s klerikalismem proti sociální demokracii a ji oslabiti, nebo spojiti se se sociální demokracií proti klerikalismu a oslabiti klerikalism. Že vybraly si ve Vídni a v českých okresech na Moravě druhé, není náhoda. Vybraly si jednoduše toho odpůrce, jenž zabírá místa vládnoucí, na něž touží přijíti samy. K tomu cíli neváhaly zahráti si trochu s ohněm — se sociální demokracií, kojíce se nadějí, že snadno vytlačí ji potom z posic, do nichž jí pomohly,

jakmile bude boj s klerikalismem rozhodnut. Boj třídní ustoupil tedy v těchto volebních okresech „kulturkampfu“, lépe řečeno, boj třídní ztlumen na chvíli společnými hesly protiklerikálními.

Každý pokrokový člověk jest zajisté potěšen tím, že moc klerikalismu v lidové sněmovně výsledky užších voleb byla ztenčena. Osud nejtragičtější a nejzaslouženější postihnul křesťansko-sociální pány Vídně. Z 20 mandátů, jež ve Vídni měli, zachránili sotva čtyry. Porážka jejich byla tak důkladná, že padli i jejich nejčelnější mužové, dr. Weiskirchner, Gessmann, kníže Liechtenstein, P. Drexel, Pattai a jiní. Za to přibylo sociálním demokratům k dosavadním 10 mandátům 9, takže drží dnes 19 z 33 vídeňských mandátů.

Ztráta mandátů křesťansko-sociálních ve Vídni nepadá však na vrub tolika koalicím protivných stran, nýbrž do velké míry způsobena byla úpadkem hlasů křesťansko-sociálních v prvých volbách. Ubylo ť křesťanským sociálům ve Vídni od voleb v roce 1907 neméně než 46.000 hlasů, ač obyvatelstvo Vídně značně vzrostlo. Oproti tomu přibylo sociálním demokratům 20.766 hlasů čili 17 proc., něm. liberálům přibylo 9813, což činí 35 proc. Čísla tato jsou nepopíratelným důkazem, že strana křesťansko-sociální ztrácí valem svůj vliv v obyvatelstvu vídeňském; jest to logickou konsekvencí jejího vnitřního rozkladu po smrti Luegrově. Vzájemným podporováním se liberálních stran a sociální demokracie proti kandidátům křesťansko-sociálním v užších volbách učiněn byl jaksi spontanní útok na zchátralé tělo této strany, o němž hlavní volby podaly důkaz, že přestává býti obávaným činitelem a jeho hvězdy blednou.

Podstatně jiný obraz boje protiklerikálního podává nám česká Morava. Ve Vídni sám politický vývoj v massách voličů zabočil na dráhy protiklerikální, a koalovaný zápas proti křesťanským sociálům v užších volbách byl tam jaksi exekucí jeho rozsudku nad dějinami křesťansko-sociálními z hlavních voleb.

Oproti tomu na Moravě klerikalism nepopíratelně v massách voličstva sesílil. Poklesl toliko význam beztak odumírajícího staročešství, jež ovšem klerikalismu jest blízké svým tradicionelním konservatismem. Toliko v městech vykazuje moravský klerikalism poměrně malé úspěchy, ale jeho posice jsou na venkově, kde zůstává nadále daleko nejsilnější českou stranou.

Obraz sil na volebním bojišti české Moravy při hlavních volbách letošního roku a v roce 1907 ukáže nám následovní statistické srovnání, jež jest velmi poučné.

Tabulka nalezá se na následující stránce.

Z této statistiky odevzdaných hlasů při volbách 1907 a 1911 pozorujeme, že sociální demokracie s centralisty dohromady sotva uhájila počet hlasů, jehož docílila v roce 1907. Nepoklesla sice, ale taktéž nepostoupila ani v městech ani na venkově. Zdánlivý úbytek, který vykazuje v městech, vysvětluje se tím, že v okrese 4. již ve volbě prvé odevzdali sociální demokraté na základě usnesení strany své hlasy prof. Masarykovi.

Odevzdáno bylo hlasů při hlavních volbách v českých volebních okresech moravských.

	v městech		na venkově		úhrnem		vzrůst + pokles — oproti r. 1907
	1907	1911	1907	1911	1907	1911	
sociální demokracii (aut.)	29.243	23.164	71.895	67.078	101.138	90.242	—
sociální demokracii (centr.)	—	4.444	—	4.178	—	8.622	—
lidovým pokrokovcům s Masarykem	20.700	26.525	14.526	10.896	35.226	37.421	—
staročechům	12.547	7.075	14.559	—	27.106	7.075	— 74-
klerikálům	10.920	11.631	81.992	116.148	92.912	127.779	+ 36·4
agrárníkům	—	—	51.379	72.580	51.379	72 580	+ 41·6
národním sociálům	?	5.590	3.335	2.527	3.335	8.117	—
samostatným	?	2.838	9.180	372	9.180	3.210	—

U ostatních stran jeví se nám vývoj velmi pozoruhodný. Lidovci a pokrokovci v městech vzrostli, na venkově silně upadli a celkem nemají vzrůst žádný. Staročeši byli přímo smeteni a představují dnes stranu úplně bezvýznamnou. Na venkově popustili své pole bez boje klerikálům a v městech urvali jim asi hlasy lidovci a něco přešlo ke klerikálům.

Nejvíce charakteristický jest však vývoj hlasů na venkově. V roce 1907 nejsilnější strany moravského venkova byli klerikálové a sociální demokraté. Zdálo se, že zápas o politickou državu moravského venkova rozhodne se mezi těmito dvěma stranami. Zatím objevil se letos na moravském venkově podobný vývoj poměrů mezi stranami jako v Čechách. Agrárism netušeně zmohutněl a předhonil sociální demokracii a stává se dnes vážnějším konkurentem katolické strany nežli sociální demokracie.

K jakým koncům tento vývoj spěje, lze snadno uhodnouti. Politické poměry moravské přispůsobují se patrně politickým poměrům v Čechách. V městech vytlačuje nacionální liberalism směry konservativní, aby stal se v nich mocí rozhodující. Ještě v roce 1907 staročesko-klerikální směr měl v českých moravských okresech městských dobrou většinu, letos jest již menšinou. Na venkově vytlačuje agrarism panující klerikalism, ale současně zadržuje rozvoj sociální demokracie. Letos ještě klerikalism na moravském venkově silně vzrostl v hlasech, leč nesmíme zapomenouti, že tentokráte zmizeli z venkova staročeši, jejichž hlasy připadly klerikálům. Počítáme-li, že v roce 1907 činil počet hlasů staročeských a klerikálních na moravském venkově dohromady 96.551, kdežto letos 116.148, vidíme, že vzrůst klerikálně konservativních obnáší 19.597,

t. j. asi 20 proc., kdežto vzrůst hlasů agrárních činí skoro 42 procenta.

Slovem, hlavní volby letošního roku zřetelně ukazují, že v českých městech moravských nastupuje na místa konservativně klerikálních směrů liberální měšťáctvo rázu mladočesko-národně sociálního, na venkově pak hledí s úspěchem uchvátiti posice konservativně klerikální liberální agrarism. V tomto nerozhodném a nejistém doposud zápasu mezi měšťáckým a agrárním liberalismem a staročesko-klerikálním konservatismem přibraly si prvé strany na pomoc sociální demokracii, která je nepostrašila dalším vzestupem hlasů. Byly však nuceny děliti se s ní o mandáty a postoupiti jí část mandátů, jež měly býti urvány staročechům a klerikálům. Naše moravská větev strany stala se tedy jaksi prostředkem nebo přechodnou stanicí v boji mezi majetnými třídami moravskými, jehož cílem jest uplatniti na Moravě podobné politické poměry jako v Čechách. Z toho ale otvírá se sama sebou perspektiva, že jakmile v moravských městech a na venkově bude liberalism majetkových tříd cítiti se dosti silným — a politické poměry na Moravě vyvíjí se v tomto směru dosti rychle — postaví se nepochybně proti sociální demokracii a připraví jí v budoucnu podobné třídní volby, jaké zažili jsme letos v Čechách. Ostatně možno tyto očekávati již ve volbách příštích, neboť nedá se mysliti, že by lidovci a agrárníci spřátelili se s nynější mandátovou državou české sociální demokracie na Moravě, zejména když rozmnožila se i na jejich úkor. Právě tento pro ně nepříjemný výsledek voleb, způsobený odplatou rozhněvaného klerikalismu, skrývá v sobě nebezpečí, že bojovná nálada zmíněných stran proti klerikalismu záhy se vykouří a že při nejbližší příležitosti spojí se s klerikalismem proti sociální demokracii.

Bylo by nerozumným zapírati si, že vzrůst našich poslaneckých mandátů na Moravě neodpovídá naši skutečné síle, ba ani daným politickým poměrům. V roce 1907 dobyli jsme na Moravě 6 mandátů, z toho 3 v městech a 3 na venkově; letos při menším počtu hlasů (neboť několik tisíc hlasů vzali nám centralisté) máme v městech 5, na venkově 6 mandátů. Minule získali jsme 4 mandáty v hlavní volbě, letos získali jsme v hlavní volbě toliko mandát jeden a v užších volbách, tedy pomocí jiných stran, 10 mandátů.

Zpravidla mívá sociální demokracie jako strana, která kandiduje ve všech volebních okresech, vzhledem k počtu pro ni odevzdaných hlasů poměrně nejméně poslanců ze všech stran. Na Moravě vidíme však letos poměr úplně obrácený. Na 92.000 hlasů má sociální demokracie 11 mandátů, kdežto agrární strana na 72.600 hlasů pouze 7 a klerikálové na 128 tisíc hlasů také jen 7. Voličská podloha sociálně demokratických mandátů jest tedy velmi slabá a pro vyhlídky do budoucna značně nepříznivá.

Z té příčiny rozchází se u nás mínění o účelnosti moravského kompromisu pro naši stranu. Na jedné straně vítáme rozmnožení naší politické potence v parlamentě, jež nám kompromis přímo i nepřímo přivodil, a vyznáváme souhlasně, že má pro moravské po-

měry pokrokový význam smetení zbytků přežilého staročešství v městech, jež vegetovalo tam jako cizopasná bylina, a ostrý koncentrovaný útok proti klerikalismu, jenž nepochybně otřásl veřejným míněním celé Moravy.

Na druhé straně nelze nám však zatajovati si některé nevýhody kompromisu pro naši stranu a neúspěch protiklerikálního boje na Moravě. Neúspěch spočívá v tom, že vliv klerikalismu v massách voličstva nebyl de facto oslaben, nýbrž vzrostl. Ztráta několika mandátů nikdy nevyváží fakt, že klerikalismu přibyly tisíce hlasů za současné stagnace hlasů sociálně demokratických. Jest na místě obava, že právě koncentrovaným bojem, proti klerikalismu inscenovaným, vyburcován bude k intensivnější činnosti, která snad povede k jeho dalšímu rozmachu a k poškození sociální demokracie. Nelze přehlížeti, že moravský venkov zatím nerudne, nýbrž černá se stále a víc a více zelená. Nových vzpruh může obdržeti moravský klerikalism probouzející se náladou proti sociální demokracii v kruzích měšťáckých a agrárních, které jí neodpustí mandáty při volbách získané, spadlé jí takřka do klína. Tím byly by pokrokové naděje, kladené do protiklerikální akce těchto voleb, vážně paralysovány.

Ostatně lze sotva pokládati za trvalý prospěch strany, získá-li se řada mandátů mimořádnými okolnostmi nebo dočasným seskupením stran, když předem jsme přesvědčeni, že je zase ztratíme. Takové mandáty jsou potencí přece jen pochybnou. Moc naší strany nespočívá v počtu mandátů, nýbrž v počtu socialistických hlasů, a ty nám nepřibyly, ty také nelze rozmnožiti žádnými kompromisy, nýbrž jedině agitační a výchovnou prací v lidu.

I v tom spočívá pro nás nevýhoda, že podporovali a posílili jsme agrarism právě v dobách, kdy bojujeme proti drahotě životních potřeb a připravujeme se k parlamentním zápasům proti celnímu tarifu. Bude dosti nesnadno vysvětlovati dělnictvu, proč spojovali jsme se ve volbách s agrárníky, když co nevidět utkáme se s nimi v prudkých srážkách v otázkách materielní existence pracujícího lidu.

Nevím, zda také zůstane bez vážnějších následků v našich organisacích moravských odvolání dosti nadějné kandidatury soudruha Komprdy ve prospěch Stránského, který zítra snad již spojí se proti nám s klerikály a jehož „přátelství“ k sociální demokracii jest známo.

Slovem nemohu se zhostiti pocitu, že v poměrech moravských, kde dělnická třída méně jest politicky upevněna nežli v Čechách a kde má naše strana co činiti s centralistickou secessí, již přemoci lze toliko pevnou a zásadní socialistickou politikou, že za takových poměrů bylo by správnější nepouštěti se do politických kombinací toho druhu, jaké se staly, a spoléhati se jedině na vlastní síly a na nich budovati. Není ostatně ani naším úkolem, abychom pomáhali vybojovávati boj stranám měšťáckým a agrárním, jehož rozhodnutí vede, jak jsem naznačil, neodvratně k odkopnutí sociální demokracie a k třídní koalici proti ní.

Ostatně budou asi tyto věci známy i soudruhům moravským, kteří zajisté přičiní se o to, aby z volebního kompromisu zůstal nám prospěch a naznačené nevýhody jeho pro naši stranu učiněny neškodnými.

MIECZYSLAW JAROSZ:

Slezští horníci.

(Z knihy Śląsk Cieszyński.)

PRAVDA, od doby hromadných katastrof v letech 1894—1895 v dolech hraběte Larische nestala se žádná hromadná katastrofa, ale rok jako rok přichází o život několik set horníků a na sta utrží těžké úrazy. Roku 1906 zahynuli 32 horníci a 511 bylo těžce poraněno. Ale to jsou úřední data. Kolik případů doly zamlčí!

Není zde místo na vypočítávání všech bezpráví a křivd, jaké je zakusiti všem horníkům. Jsou ve službě velikého, mocného kapitálu, jenž s naprostou bezohledností užívá nad nimi práva nadhodnoty.* A co více, tento kapitál po leta zasahoval a zasahuje svým vlivem do všech oborů života společenského a politického. Spolu s pracovní silou, kterou bral dělníkovi, zmocnil se ve svůj prospěch všech jejich občanských práv a zavedl mezi nimi opravdové otroctví, jehož zbytky dodnes zachovaly se v pánvi. Po delší dobu slezský horník byl bezbranný vůči dolům. Sebemenší sebeobranný pokus byl bezohledně potlačován a ničen v zárodku. Slezská uhelná pánev byla územím, na němž slavila své triumfy orgie kapitalistického vykořisťování bohatství a lidí. Všechny obory politického a národního života polského hornického lidu byly zdeptány mocnými uhlobarony. Vyssávaný lid se nebránil, jediným projevem jeho společenské sebezáchrany byly zoufalé činy, beznadějné, živelní stávky. A bylo třeba dlouholeté obětavé práce, aby v hlavách tisíců dělníků vzbudilo se uvědomění. Dnes se poměry změnily. Nyní pánev — je nejpohyblivější a nejdůkladněji cítící částí knížectví těšínského. Celé emancipační hnutí Slezska je soustředěno v pánvi, odtud vycházejí hesla boje, obrany, vysvobození.

Již delší dobu existuje v revíru ostravsko-karvínském centrální odborová organisace horníků pode jménem „Unie horníků v Rakousku". Jí byla zaměněna dřívější lokální organisace. Dnes čítá 14.214 uvědomělých a disciplinovaných členů, kteří přesně vykonávají rozkazy své organisace. Proto také činnost hornické Unie je velevydatná. Tato organisace zbavila pánev mnohých zneužití, znovuzavedla v kopalnách vážnost hornických stanov, vážnost k institucím jako jsou bratrské pokladny a hornické korporace, zavedla

* Nadwartość = mehrwert = surplus valeur — překládáme v nedostatku českého výrazu n a d h o d n o t o u.

dělnické důvěrníky, kteří přesně sledují každý projev hornického života a potírají všeliké přehmaty.

Nejlépe illustruje činnost hornické Unie několik cifer. Průběhem let 1906, 1907 a 1908 Unie uspořádala v pánvi 2784 schůzí horníků, provedla 39 stávek, z nichž 30 vítězných, několik hnutí ve prospěch zvýšení mzdy, čímž důlní správy přinuceny byly ke zvýšení mzdy a učinily i některé další ústupky. Dnes hornická organisace je v pánvi mocí, s níž se musí počítati, protože se ví, že za organisací tou stojí několik tisíc členů a rovněž tolik sympatisujících, jdoucích s ní. Organisace uvedla do pánve sociální myšlenku, z neuvědomělých otroků udělala lidi schopné činu. Naučila dělníky myslit, vzdělávat se a využívat občanských práv. Vyjma rakouská sídelní místa zde dělný lid projevuje nejčilejší zájem o život sociální a politický. Jde-li o vážnější otázku — horníci davem spěchají na tábor, aby se dozvěděli a naučili něčemu a projevili svůj protest.

Vedle odborové organisace vyvíjí se v pánvi kooperační dělnické hnutí. Četná konsumní družstva vypravují velmi výmluvně o vysoké úrovni zdejší dělnické třídy, jež setřásla a vymanila se z vlivu dolů a vstoupila na cestu hospodářské práce a organisace.

Roku 1907 bylo v pánvi 18 konsumních družstev čítajících 4193 členy. Roční obrat činil 1,458.950 K a čistý zisk 43.142 K. Všechna konsumní družstva kromě jediného jsou polská. Vedle konsumních spolků organisují horníci jiné podniky, jako pekárny, jatky, staví úhledné dělnické domy, v nichž soustřeďuje se veškeren sociální ruch místní. S malými silami, s nepatrným kapitálem chápají se práce a docilují znamenitých výsledků. A opravdu je nutno obdivovati nepopsatelnou energii, sebestatečnost, iniciativu a podnikavost horníků. Se zápalem a obětavostí věnují se své věci, ujímají se kormidla vlády v obcích a vedou boj s přemocnými uhlobarony spojeni v organisaci odborovou, politickou a hospodářskou, zavedli život a čilost do knížectví těšínského, bezohledně vyssávaného kapitálem. Přeložili H. B. a E. V.

C.-O. BUNGE:

Degenerace a zásada rovnosti.

ČLÁNEK tento jest výňatkem ze zajímavé knihy profesora buenos-ayreské university C.-O. Bunge „Právo jest moc". Kniha vyšla původně v jazyce španělském a byla přeložena do frančiny pod názvem „Le droit, c'est la force". Výňatek přinášíme z francouzského překladu.

Prof. Bunge nastiňuje ve stručném historickém přehledu nejprve různé ethické směry ve filosofii, načež objasňuje ethické zásady starých i novějších náboženství a přechází potom k obšírným rozborům starých i nových theorií právnických. Učiniv tento historicko-kritický rozbor nastiňuje vznik a vývoj práva, státu a zákonů

ve vztahu s poměry společenskými a mravními a precisuje své názory na ethiku, právo a stát. Zabývá se též kritikou socialismu a marxismu a umísťuje socialism do poslední fase hnutí rovnostního, které v naší éře zahájeno bylo Kristem, jíž nazývá fasí metafysicko-positivní. Stojí za to citovati slova autorova o marxismu při tom pronášená.

„Patříme-li," vyjadřuje se Bunge, „na skutečný jeho význam v naší době, lze Karla Marxe označiti za většího křesťana, nežli byl svatý Pavel a za většího romantika, nežli byl Rousseau. Obzor zahaluje kolektivistům tyto fase a skrývá jim, co leží za námi, poněvadž pozorují příliš z blízka. Kdyby hleděli na historické panorama více z povzdálí, s větší výše, viděli by s ptačí perspektivy, že jejich socialism jest toliko posledním vrcholkem v řetězu výšin, které táhnou se od Kalvarie, ba ještě správněji od hor Himalajských."

Bunge jest totiž toho mínění, že socialistickým hnutím vyčerpává se buddhistická a křesťanská morálka rovnosti a kosmopolitické lásky k bližnímu a že již nastává období, v němž vyvíjí se morálka jiná, která spřátelí se s přirozenými nerovnostmi, zejména intelektuálními, a princip lásky k bližnímu obmezí se ve smyslu více nacionálním.

Názor autorův na právo a morálku lze vyjádřiti takto: Právo jest moc, to znamená, že právo zrodilo se z moci a že stále trvá totožnost mezi právem a mocí. Právo jest výrazem života, jak jeví se v mocenských poměrech. Právo jest děckem síly. Zvyky jsou věčným opětováním reakcí mocenských a ze zvyků rodí se právo. Morálka jest zobecněním práva. Ethiku tvoří soubor zvyklostí, práva a morálky. Zákon jest objektivní soustavou práva a právní vědomí jeho soustavou subjektivní.

Vznik kast a tříd ve společnosti představuje si prof. Bunge po způsobu darwinistickém převahou jednotlivců a plemen, vynikajících fysickými a duchovními vlastnostmi, kteří opanují slabší a neschopné. Rozdíly, které představují nestejnost schopností jednotlivců, rodin, raç a národů, nazývá speciéitou. Princip speciéity a degenerace tvoří základ jeho theorie dějinné pro vysvětlení morálky, práva, náboženství, státu a zákonů. Přeložená námi kapitola jeho knihy o „degeneraci a zásadě rovnosti" objasní nám ostatně způsob jeho sociologického nazírání.

* * *

Kdyby panující raçy byly s to trvale udržeti svou duševní povýšenost, zůstávala by sociální organisace, která jednou byla utvořena, nezměněna. Kasty a třídy sociální zůstaly by ad eternum rozděleny; dobyvatelé podrželi by do nekonečna svou politickou a hospodářskou superioritu nad přemoženým. Biologie učí nás však, že jako na jedné straně vzrůstají duchovní rozdíly, čím organism stává se složitějším, tak na straně druhé, myslím, dokazuje nám, že čím organism je složitějším, tím více jest vystaven nebezpečí degenerování. Nic nepodléhá snadněji degeneraci jako

člověk; a mezi lidskými plemeny nejvíce racy t. zv. vyšší, „superiorní“.

Kasty vytvářejí organisaci sociální, která není vždy příznivа tělesnému a duševnímu zdraví panujících. Bohatství, stálé zábavy, výstřednosti v hodování oslabují je i otravují. S hlediska fysiologického lze proto porovnati aristokratickou nadvládu s cizopasnictvím; její úpadek není vlastně sestupnou selekcí (výběrem), nýbrž možno jej označiti za selekci protichůdnou, za výběr zvrácený. Několik pokolení života čistě intellektuálního a fysické zahálčivosti přivodí v lidském plemeni jistý úbytek životnosti, který dochází pak výrazu ve vyčerpanosti a nervositě.

Oproti tomu nalezáme v historii dosti často příklady, že třídy nebo kasty podrobené sesilují a obrozují se životem na venkově a prací. Cizí nadvláda spíše je povzbuzuje než aby je oslabovala. Jsou-li jim okolnosti více méně příznivy, ukáže několik pokolení zemědělských zcela jiné resultáty nežli současná pokolení aristokratická; aristokratická třída klesá, kdežto zemědělské pokolení se povznáší. Jakmile podrobení se povznesou, počnou stálým stykem s vyšší vzdělaností mohutněti jejich ideje a počne šířiti se jejich duševní horizont. Tak může vésti vítězství silných kast, které z podrobených učinilo zemědělce a řemeslníky a z vítězů šlechtu, kněze a válečníky, k degeneraci silných a obrození slabých, a to k obrození úplnému: fysickému, jež přivádí hygyenická práce, mravnímu, jež přivádí styk s civilisací. Jest samozřejmo, že pokud duševní schopnosti udržují superioritu vládnoucích kast, potud jeví se jejich panství oprávněným, neboť jest založeno na neúprosných zákonech biologických a historických. Oprávněnost tato přestává, jakmile podrobení získali si silnější energii životní nežli mají dobyvatelé, nalézající se v úpadku; nadvláda těchto stane se když ne docela neoprávněnou, tož aspoň nesnesitelnou. Podřízení hledí opanovati nadřízené! A tito, podněcováni jsouce svým živočišným prospěchovým pudem, revoltují. Nastává třídní boj. Lenivost vítězů stává se příčinou jejich pádu; práce porobených tvoří základnu budoucí velikosti těchto. Ideálem třídního boje stane se nový směr, vztyčující zásady rovnosti, které staví se proti nenáviděné aristokratii. Jako dříve panující třídy vynalezly právo na nerovnost, vynalezají teď ovládaní právo na rovnost.

Dějiny představují nám na tento způsob dva cykly: snahy aristokratické a snahy po rovnosti. Prvé pryští z původních rozdílů schopnostních, druhé, smím-li se tak vyjádřiti, z jejich zvrácení degenerací. Prvému cyklu v jistém smyslu odpovídají zevnější, mezinárodní boje, války dobyvačné; druhému boje národnostní, boje třídní a války občanské.

Vyjmeme-li kterékoliv období dějinné, vidíme, že lidé jsou theoreticky, prakticky a nábožensky buď rovni nebo nerovni. Jsou-li rovni, pak rozdíly ve schopnostech mezi lidmi směřují k vytvoření vlády aristokratické a k utvoření císařství. Pakli jsou nerovni, vytváří degenerace shora, nejbohatších, a obrození zdola, t. j. nejchudších, třídní boj a směry demokratické. Tento dualism

superiority a degenerace, myslím, představuje nám základní protichůdnost lidskou; v ní spočívá tajemství nestálosti náboženství, filosofie, politiky; slovem zde sluší hledati původ historie.

Kdyby z jakýchsi příčin biologických nepropadali lidé degeneraci nestejně, kdyby shora nepostupovala degenerace rychleji nežli zdola, u bohatých rychleji nežli u massy chudiny, byly by aristokracie trvalými. Avšak ona základní protichůdnost mezi schopnostmi a degenerací zabírá všecko žití a proto nic nemůže býti konečným v dějinách lidí a národů.

Bez těchto specifických rozdílností bylo by lidstvo obdrželo jako kterýkoliv zvířecí druh podobu relativně a zdánlivě trvalou, definitivní. Bez těchto rozdílností nebylo by pozorovati u jednotlivců a národů ani patrnější počátky pokroku ani patrnější známky vyšších tužeb. Touhy po něčem vyšším nebyly by možnými, ježto člověk žil by v přírodě jako anthropoid, nebyl by člověkem!

Aby povstal třídní boj, jest potřebí, by onen dvojí pochod degenerace a obrození postačitelně se projevil nebo alespoň aby postačitelně ukázal se proces degenerační. Panující třída, byť nacházela se ve fysickém úpadku, má ještě mnoho prostředků k udržení své nadvlády. Všecko jí přeje: náboženství, zákony, tradice; jen když jich moudře a opatrně používá. Ale když degenerace vzrůstá a stává se čím dále tím pronikavější, tu vypadnou z ruky panující třídy uzdy, jimiž zmírňovala svou vášnivost; její zchátralost činí ji prudkou a ukrutnou, její panství stává se výstřední k nesnesitelnosti, až posléze dospívá k hranicím prvotních vládních forem, připojujíc k nim nové zlořády a nové tyranie. V těch chvílích bouří se podrobená třída a tvoří proti starému právu aristokratickému nové právo, založené na rovnosti.

Nadvláda vytváří téměř vždy pochod degenerační, který bývá na panujících více méně zřetelný; ale tento nebývá vždy provázen obrozením podrobených. Na příklad ve starověku žili otroci v poměrech takových, že propadali ve větší míře degeneraci nežli třídy aristokratické následkem jejich rozkoší, duševních prací a přesycení. Na jiných stranách nacházíme v dějnách porobené třídy, které ukázaly se absolutně nezpůsobilými ku vlastnímu obrození. Jest proto třeba vždy příznivých okolností, aby se obrodily. Obrození nenastává tedy nutně, za všech okolností, není mohutností absolutní; objeví-li se však, zdolá pak jako mohutnost relativní degeneraci těch, kteří panují.

Všeobecně vzato, mívají ukrutnost a lakota panujících za následek degeneraci tříd porobených, otroků a pariů. Nicméně podávají nám dějiny dosti velký počet více méně vyjimečných příkladů, že racy porobené se obrodily a pozdvihly se proti svým starým dobyvatelům. Tyto příklady stačí mně k odůvodnění mého názoru o významu schopnostních rozdílů a degenerace a mé dějinné theorie.

Nedá se popříti, že právo a politika ukazovaly v celé historii význačný směr rovnostní. Každá civilisace plodí nerovnost; leč nerovnost spěje ihned k rovnosti. Vývoj tento projevuje se

zejména v soustavách náboženských, které, jak známo, upravily cestu ethice a právu. Proti oběma nejvýznačnějším formám aristokratickým a imperialistickým ve starověku — brahmanismu a římskému panství — povstávají dvě náboženství rovnostní, která zabírají dnes největší počet stoupenců. V orientě vedle původní civilisace k reakci buddhistické; za západě usnadnil, nebo přímo vyvolal římský imperialism reakci křesťanskou. Toť ona obě velká světová hnutí, jež tu pouze ve velkých rysech vyznačujeme.

Se zřetelem na oba zjevy, schopnostní různosti mezi lidmi a degeneraci panujících tříd, dají se dějiny, totiž minulost člověčenstva, počínající v zašlých dobách anthropopithetických, pithecanthropických čili v dobách člověka-opice — člověka předhistorického — rozděliti na dvě nesmírné epochy: epochu kastokratickou a periodu rovnostní. Za prvé periody byli lidé přesně roztříděni v kasty nebo třídy, podle toho, která raça byla silná a vítězná nebo slabá a přemožená; prvá potlačovala a vykořisťovala druhou. Avšak ještě kasty utiskovatelů propadly užíváním své moci a navyklou zahálčivostí degeneraci, kdežto některé třídy potlačované se obrodily ve smyslu zákonů fysiologických svým životem na venkově a prací; mocní stali se tedy často nejslabšími a utiskovaní nejsilnějšími. Osoby se změnily a prozatím podržely nepřirozeně svou starou roli v lidské komedii . . .

K. ANTOINE, JASSY.

Socialism v Rumunsku.

NENÍ žádné druhé země v Evropě, kde by se tolik energie a síly vyčerpalo ve prospěch socialistické propagandy, jako v Rumunsku. 30 let datují se tu počátky socialistického hnutí, ale výsledky jeho jsou nepatrné.

Dějiny socialismu v Rumunsku mají dvě periody: staré a nové hnutí. Perioda starého hnutí trvá od svého vzniku r. 1880 do roku 1899, pak následuje několikaleté ochabnutí a od r. 1902 hnutí nové. Charakter obou hnutí je zcela rozdílný. Staré socialistické hnutí žilo v době, kdy neexistovalo téměř žádného průmyslu. Byla to strana intelektuálních s málo dělníky, kteří však ani za dělníky považováni býti nemohou, spíše za řemeslníky a živnostníky. — Nové hnutí vzniká v éře prvého rozvinutí se rumunského velkoprůmyslu. Intelektuální živly jsou poskrovnu jen po ruce, hnutí má již svůj proletářský ráz, není však dokonale vyhraněno a převládá v něm ještě mnoho selských a řemeslnických názorů.

I. Staré hnutí. Prvý podnět k socialistické propagandě dávají z Ruska pocházející soudruzi. Tak byl to dr. Russell, jenž kolem r. 1880 v Jassech agitačně působil a měl na mládež velký vliv. Hnutí toto zdálo se býti nebezpečné státu a přimělo tehdejší vládu Joana Bratiana (otce nynějšího ex-premièr-ministra Jonela Bratiana) k tomu, že dala parlamentem odhlasovati vyhosťovací zákon, který

z počátku namířen byl pouze proti cizím agitátorům a měl míti toliko jen temporální platnost. Ve skutečnosti stal se ihned strašlivou zbraní v rukou všech rumunských vlád proti dělnickému neb demokratičtějšímu hnutí. Ustanovení toho zákona vztahuje se zejména na nespokojené domácí, přistěhovalé aneb stávkující dělnictvo, nepohodlné redaktory a vůbec na každého, kdo upadl v nelibost vlády. O libovolném používání tohoto zákona svědčí známý případ dra Racovskiho.

První obětí nového zákona byl dr. Russell; ale hnutí po jeho vypovězení se nezastavilo, nýbrž bylo od jeho žáků, jako na př. bratří Nadejdeových, dále šířeno. Jiný soudruh z Ruska, mající až podnes hluboký vliv na rumunský socialism, je proslulý kritik a spisovatel Const. Dobrogeanu-Gherea. Kdežto Russellův socialism klonil se více k anarchismu, byl Gherea jeden z nejdůvtipnějších zastanců marxistického nazírání. Jeho příspěvky v tenkráte vycházejících časopisech „Contemporanul", „Revista sociala" a později „Critica sociala" vtiskly hnutí tendenci sociálně demokratickou a jeho tehdejší články jsou dosud pozoruhodné a pro propagandu se hodící. Socialistické hnutí přišlo do rozvoje a připojilo se k němu mnoho nadšených intelektualistů. Roku 1890 na prvním sjezdu usneseno ustaviti se jako strana a současně vypracován program strany, podobný erfurtskému. Několik roků později přikročeno k vydávání denního listu „Lumea Noua" (Nový Svět) s prvním redaktorem Joanem Nadejdem. Po velkých námahách a obětech, které spolkové hnutí a denník vyžadovaly, stalo se však zřejmým, že strana spočívá na slabých základech. Lidovými massami nedisponovala, její řady rekrutovaly se z akademiků, řemeslníků a jich dělníků. Denník nemohl se tudíž opírati o čtenáře strany, musil hleděti získati půdy v měšťáckých kruzích a vstoupil do konkurence s buržoasními listy, což vedlo k oportunismu a nespokojenosti. Inteligentní stoupence nemohla strana přirozeně uspokojiti, neovládajíc prostředky, by je zaměstnala a výsledek účastenství na parlamentárních volbách rovnal se nule. Jediný socialistický poslanec, který zdánlivě měl jistý volební okres, byl V. G. Mortun, několikráte za sebou volený v Romanu. Pohříchu byl volen nikoli socialisticky smýšlejícím voličstvem, ale prostředky nelišícími se nijak od obvyklých prostředků ostatních stran. Dostavily se různice a hašteření ve straně.

Const. Mille koupil dříve antidynastický denník „Adeverue" (Pravda), konkuruje tak s „Lumea Noua", a opustil stranu. Jeho následoval Ant. Bacalbasa, jeden z nejduchaplnějších žurnalistů strany, a řada jiných. Oportunism časopisu kráčel ruku v ruce s politickým oportunismem. Socialističtí intelektualisté namáhali se ve volbách získati hlasy tím, že z ohledu na antisemitské voliče zastávali všeobecné právo hlasovací toliko pro „rumunské občany" a otázku židovskou odstavili.

Rumunsko je totiž vedle Ruska jedinou zemí v Evropě, kde od staletí usedlí židé nejen nemají žádných práv občanských, ale ještě o nabytá práva jsou olupováni. Pod touto formou státního

antisemitismu vede se v Rumunsku třídní boj, jímž rumunská byrokracie a buržoasie na útraty židů a státního peněžního žoku zajišťuje si bohatství a privilegie. Rumunskou ústavou je občanské právo tak důkladně obmezeno, že nejbohatší židé jen zřídka ho nabývají, neřkuli chudí. Aby tedy v tomto antisemitském voličstvu získali přívrženců, nechali rumunští socialisté otázku židovskou stranou a bojovali prozatím pouze za všeobecné právo volební rumunských občanů. To rozmrzelo židovské socialisty do té míry, že se od oficielní strany odloučili, založili v Jassech vlastní organisaci a vydali své orgány: „Lumína“ a „Wecker“.

Nespokojenost v hnutí byla všeobecná, zavládla velká apatie. „Lumea Noua“ zápasila těžce o svoji existenci. Konečně když strana pokusila se na venkově mezi sedláky o propagandu, uchopila se liberální vláda vhodné příležitosti, by hnutí dala smrtící ránu: zatkla hlavní agitátory soudruhy Ficsinescu a Baughereanu jako buřiče a štváče a uvrhla je do žaláře. Krátce na to Nadejde odstoupil z redakce „Lumea Noua“ a list přestal vycházeti.

Nyní dospěli akademičtí stoupenci k úsudku, že v Rumunsku socialism je nemožný, veškera předešlá práce bezúčelná a že budou pracujícímu lidu mnohem užitečnějšími v řadách měšťanské strany, tuto modernisujíce a demokratisujíce. Přistoupili tedy k liberální straně (1899), kde obdrželi tučná místa, ale demokratického jejich vlivu ve straně té podnes nelze viděti. Naopak stali se z nich úhlavní nepřátelé později znovu rozkvétající dělnické strany, věrně napomáhajíce všem podlým prostředkům k udušení mladého hnutí. Velmi malý je počet dotyčných soudruhů, kteří tento krok odpadlých socialistů sebou neprodělali. Mezi nimi je i soudr. Dobrogeanu-Gherea, jenž tenkráte sepsal zajímavou brožuru o příčinách neúspěchu socialistů v Rumunsku.

II. Hnutí nové. Nyní následuje několik roků úplné nečinnosti a socialistické hnutí zdá se býti úplně vyhaslé. Jen v Bukurešti choval hlouček dělníků malou knihovnu, kterou při rozpuštění bývalého klubu mohl zachrániti. Tento kroužek vedl po delší dobu skoro neznámou existenci. Po čase odhodlal se k vydávání nového dělnického časopisu: „România Muncitoare“ (Rumunské dělnictvo) I. serie, který již po jednoročním vycházení zašel (1901—2). — Mezitím však rozmohl se rumunský průmysl. Vedle rychle rostoucího průmyslu petrolejního rozmnožovaly se každým rokem nové cukrovary, pivovary, strojírny, sklárny, tkalcovny o různé jiné tovární podniky. Pošta, železnice a dopravnictví rovněž dosáhly zdokonalení. Nová třída objevila se na pracovním poli. Průmyslový proletariát. Byl sice nesjednocený, neuvědomělý a z různých elementů složený, ale současně s ním vynořily se specielní otázky továrního dělnictva: boj mezi kapitálem a prací, mzdová hnutí, krátké stávky, stesky na zdražování životních potřeb a požadavky za zkrácení doby pracovní, až posléze se všech stran ozýval se hlas po organisacích, které nepravidelným způsobem uvedeny v život a přirozeně tíhly k bukurešťskému

klubu. V tom právě spočívá rozdíl mezi starým a novým hnutím. Kdežto staré hnutí sestávalo z politicko-kulturních klubů, nové hnutí soustředěno je v odborových organisacích čili syndikátech. Tyto syndikáty měly zpravidla vždy jen krátké trvání. Hned z počátku podnikány obyčejně výbojné stávky a poněvadž mladé organisace neměly fondů, byly snadno zničeny, by opět novým syndikátům uvolnily místo. Zvláště rozmnožil se počet syndikátů mocným vlivem ruské revoluce. Pravá epidemie menších stávek řádila v celé zemi. Mzdy stouply rychle do výše a vybojováno i jiných čelnějších úspěchů. Nejvíce trpělo probuzením pracujícího lidu řemeslnictvo a maloživnostnictvo, ježto musilo poskytnouti dělnictvu tytéž mzdy a tutéž dobu pracovní jako továrny. To přimělo vládu k vydání t. zv. živnostenského zákona (l e g e a m e s e r i i l o r), který mistrům sice mnoho nepomohl, ale za to dělnictvu způsobil velké obtíže. Zřízené živnostenské korporace nepřinesly dělnictvu žádného užitku; jediným resultátem bylo zaopatření hejna nezaměstnaných úředníků, pravých parasitů, tyjících z dělnických grošů a jsoucích pouhými nástroji mistrů k šikanování dělnictva. Roku 1906 konán sjezd nového socialistického hnutí a veškeří zástupci dělnictva byli za jedno pro odstranění těchto korporací.

Socialisté v Bukurešti a Jassech namáhali se hned od začátku upoutati pozornost dělnictva na význam politické akce a organisací. Jejich rady byly též přijaty a přikročeno k založení politických spolků „U n i u n i a s o c i a l i s t a r o m î n a", ale syndikalistický charakter doposud ve hnutí převládá. Zatím počíná d r u h á s e r i e dělnického listu „R o m a n i a M u n c i t o a r e", jenž jest orgánem „U n i e" i g e n e r á l n í k o m i s e s y n d i k á t ů.

V této době přihlásil se k socialistické straně soudruh dr. C. R a c o v s k i z Constantze, který se vyznamenal svým mužným zasáhnutím ve prospěch vzbouřeného mužstva ruské válečné lodi „K ň a z P o t ě m k i n" (v ruské revoluci 1905). Muž všestranně vzdělaný, pln charakteru, energie a přesvědčení, přišel rumunskému proletariátu, jenž byl úplně bez vedení, jako na zavolání. Hnutí dostalo zkušeného rádce, mohlo se upevniti, až vyrostlo v moc, která dala konservativní vládě mnoho lámání hlavy. I k liberálům přešlí ex-socialisté počali si znovu všímati — ovšem s nekalými zámysly — hnutí, jež pokládali již dávno za mrtvé, a Morfun dal bukurešťským soudruhům na vědomí, že je ochoten anonymním způsobem stranu finačně podporovati. Při tom se domýšlel, že strana engažuje se pro jeho osobní účely.

Tu dostavilo se památného jara r. 1907 neočekávaně povstání selského lidu, které shnilé základy rumunské kultury a celého státního života odhaliio světu. Konservativní vláda opustila vládní vesla a uchopila se jich energická liberální vláda, která bezohledným postřílením tisíce sedláků zajistila třídní panství boerů (velkostatkářů). Tyto události postavily mladé dělnické hnutí před velmi těžké zkoušky. Soudr. dr. R a c o v s k i, jenž jest vojenským lékařem, byl ihned jako nebezpečný štváč na několik neděl uvržen do vězení. Liberální vláda neštítila se přičísti vinu selského povstání

socialistické straně, místo aby obžalovala panující třídy za jejich dlouholeté vykořisťování a utlačování venkovského lidu.

V Bukurešti za tím účelem zřízen zvláštní černý kabinet, který korespondenci naší strany, redakcí a soudruhů otvíral a zabavoval. Nastalo hromadné vypovídání ze země. V prvních dvou letech po vzpouře bylo vypovězeno na 800—900 osob, které se súčastnily dělnického hnutí nebo s ním byly ve styku. U „sigurante generale“ (policejní prefektura) v Bukurešti vedla se zvláště k tomu účelu akta „dossier“ a celá země byla potažena sítí vyzvědačů a policejních špiclů.

Když při všech těchto opatřeních soudr dr. Racovski stále byl činným ve hnutí a vládu nemilosrdně kritisoval, chopila se proti němu liberální vláda pověstného vypovídacího manévru. Falšováním a násilím zbaven občanských práv a důstojnické hodnosti a při odjezdu na internacionální kongres ve Štuttgartě prohlášen za vypovězeného. Jeho fotografie byla rozmnožena ve 20.000 exemplářů nákladem státu a mezi policisty, pohraniční stráže a celní úředníky rozdána, by při svém příchodu na hranicích byl ihned poznán a nepřipuštěn. Tímto opatřením liberální vlády (složené z bývalých socialistů!) bylo rumunské dělnictvo odloučeno od svého vůdce. Vláda kojila se nadějí, že socialistické hnutí bude opět pohřbeno. Avšak marně! Právě touto persekucí hnutí zocelilo.

Když liberální vláda seznala marnost svých snah, připravila jinou ránu dělnickému hnutí. Použila atentátu idiota Jelea proti ministrpresidentovi Jonelu Bratianu koncem r. 1909 (který pravděpodobně byl nastrojen tajnou policií) a dala v parlamentě odhlasovati zákon proti tiskové a koaliční svobodě a původcům stávek vyměřen vysoký trest vězením

Na nový tento útok odpovědělo dělnické hnutí přeměnou „Socialistické unie“ v „Rumunskou soc. demokratickou stranu dělnickou“, jsouc odhodláno s největším úsilím vésti další boj s vládou a měšťáckými korupčními stranami. V lednu 1910 konán za četné účasti delegátů z celé země v Bukurešti ustavující sjezd rumunské sociální demokracie a do exekutivního komité zvoleni soudruzi: Bujor M. Gh., Constantinescu Al., Frinu J. C., Georgescu V. C., Marinescu D, Vasilescu C. a Racovski C. Dr. Strana dala si program a organisační řád a provedeno přísnější ohraničení mezi politickou a odborovou akcí.

Mimo v Bukurešti má strana četné přívržence v městech Braila a Ploesti. Žel, trpí dvěma nedostatky, nedostatkem theoreticky vzdělaných vůdců a nedostatkem finančních prostředků. Ve volbách byla strana nucena dožadovati se podpory u strany německé, rakouské a americké. Nyní bojuje za návrat soudruha dra Racovského do země a připuštění jeho aféry před forum soudní. Úspěch v této věci prospěl by nemálo dělnickému hnutí v Rumunsku, neboť vliv soudruha dra Racovského, jenž je výborným řečníkem a organisátorem, prospěl by nemálo dalšímu rozvoji strany.

EM. ŠKATULA:

Volební bojiště 1911.

Výsledky voleb do říšské rady konaných 13. a 20. června 1911 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Význam použitých zkratek: Sd. = sociální demokrat; doh. = kandidát dohody mladočesko-staročesko-národně sociální; stp. = státoprávník; ns. = národní sociál; křs. (kler.) = křesťanský sociál (klerikál); real. = realista; agr. = agrárník; sam. (živn.) samostatný (živnostenský); sd. odšť. = sociální demokrat odštěpný (centralista); stč. = staročech; lid. pokr. = lidová strana pokroková; čes. sč. = český sčítací kandidát; něm. pokr. = německý pokrokář; něm. lid. = německý lidovec; něm. děl. str. = německá dělnická strana; něm. rad. = německý radikál; něm. svob. = německý svobodomyslný; všn. = vše-němec; Schön. = Schönererovec.

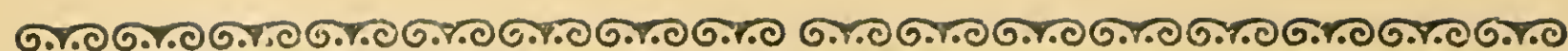
I. Čechy.

a) okresy městské 1.—33.

Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
7481	5950	18	16	1. **Praha, Staré Město.** Sd. JUDr. Václav Houser 1882, doh. JUDr. **Karel Baxa** 3178, křs. dr. Josef Čihák 305, sam. Zdenko Demartini 31, sč. stp. dr. Ant. Sobotka 0, něm. pokr. Alexander Richter 520 . . .	1882	4034
4194	3344	5	7	2. **Praha, Nové Město.** Sd. JUDr. Leopold Langer 604, doh. **Ladislav Čech** 1731, křs. Jos. Mošuta 44, stp. Jan Husák 14, real. dr. Ed. Lederer 313, něm. pokr. Alex. Richter 626	604	2728
6665	5126	51	34	3. **Praha, Nové Město.** Sd. JUDr. Václav Vacek 595, doh JUDr. **Karel Kramář** 3608, stp. PhDr. Ant. Hajn 204, křs. dr. Josef Čihák 123, sam. B. Novák 15, něm. pokr. Alexander Richter 496	595	4446
6452	4966	30	20	4. **Zbýv. Nové Město a Vyšehrad.** Sd. Jofef Bubník 1281, doh. **V J. Klofáč** 3115, křs. dr. V. Jirák 183, stp. V. Klíma 158, něm. pokr. Alex. Richter 179	1281	3535
5149	4308	76	11	5. **Malá Strana a Hradčany.** Sd. Jan Hakl 537, doh. Dr. **Vilém Funk** 2461, křs. dr. Fr. Kordač 758, stp. Em. Lukeš 176, něm. pokr. Alex. Richter 289	537	3684
8999	7863	37	7	6. **Holešovice-Bubna.** Sd. JUDr. Fr. Soukup 3598, doh. **Jiří Stříbrný** 3992, křs. Ant. Hrůza 50, stp. A. Kovanda 13, něm. pokr. Alex. Richter 166	3598	4221

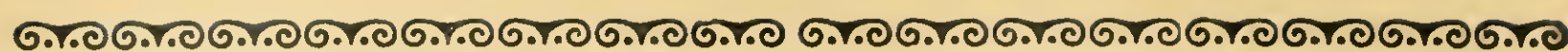
Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztřišt.		sociální demokrat	ostatní strany
6360	5601	19	15	7. **Josefov a Libeň.** Sd. **Antonín Němec 3000**, doh. Gustav Navrátil 2411, křs. Fr. Satorie 15, sč. stp. dr. A. Sobotka —, něm. rad. Al. Richter 141	3000	2567
6769	4587	18	105	8. **Smíchov.** Sd. Frant. Schaller 1066, doh. Ing. **Jos. Neumann 2803**, křs. Jos. Scholle 116, stp. JUDr. Ant. Sobotka —, něm. pokr. Al. Richter 479	1066	3398
17351	14370	67	23	9. **Zbytek Smíchova a okolní obce.** Sd. JUDr. **Lev Winter 7153**, doh. Frant. Auda 6696, křs. Václ Hrudka 268, stp. Vl. Skalička 33, něm. pokr. Alex. Richter 141	7153	7127
7937	4972	17	18	10. **Král. Vinohrady.** Sd. Emanuel Škatula 917, doh. **Václav Choc 3215**, stp. Viktor Dyk 205, křs. Josef Vítek 126, sam. Jaroslav Křeček (kand. odvolána), něm. pokr. Alex. Richter 474	917	4020
8632	5340	16	25	11. **Král. Vinohrady.** Sd. F. V. Krejčí 1240, doh. JUDr. **Otakar Hübschmann 3363**, stp. JUDr. Ant. Novotný 261, křs. A. Kubeš 121, něm. pokr. A. Richter 314	1240	4059
9935	7736	—	36	12. **Žižkov I.** Sd. JUDr. **Bohumír Šmeral 3855**, doh. Václav Rejmon 3657, křs. Jan Krejčí 128, sč. stp. dr. A. Sobotka —, něm. pokr. Alex. Richter 24	3855	3809
7809	5558	18	53	13. **Žižkov II.** Sd. Antonín Brůha 2077, doh. **Frant. Buříval 3176**, stp. Jan Balvín —, křs. Jan Švec-Blanický 111, něm. pokr. Richter 123	2077	3410
8933	7393	40	13	14. **Plzeň I., II. a III. čvrt.** Sd. Václav Hrdlička 1702, doh. Ph. dr. Fr. **Lukavský 3909**, křs. Ant. Havelka 173, real. dr. Jindř. Kohn 406, sč. stp. dr. A. Sobotka —, něm. sčít. Fr. Schärtler 1150	1702	5638
9710	7769	17	29	15. **Plzeň IV. a V. čtvrt.** Sd. JUDr. Fr. Soukup 3527, doh. Václav Fresl 3769, křs. Meth. Urban 154, sč. stp. dr. A. Sobotka —, něm. sčít. Fr. Schärtler 273	3527	4196
	8054	11		**Užší volba.** Sd. JUDr. Fr. Soukup 3942, doh. **Václav Fresl 4101.**		

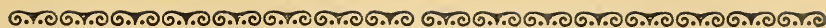
Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
5224	3853	47	15	16. Karlín. Sd. Prof. Ludvík Tošner 1125, doh. JUDr. Frant. Fiedler 2372, křs. Jan Barek —, sč. stp. dr. A. Sobotka —, něm. pokr. A. Richter 294	1125	2666
13524	10953	21	6	17. Nusle, Vršovice atd. Sd. Josef Hudec 4926, doh. **Jan Vojna** 5849, stp. Ad. Kunta 19, křs. Ant. Souček 122, něm. A. Richter 10	4926	6000
8662	5680	37	9	**18. Čes. Budějovice.** Sd. František Ebl 1984, doh. **Fr. Vodňanský** 3650, Sč. stp. dr. A. Sobotka —	1984	3650
11878	10302	51	16	**19. Kladno, Buštěhrad** atd. Sd. **Ludvík Aust** 5885, doh. Jos. Sláma 2684, stp. dr. V. Klouda 1118, křs. Bedř. Pospíšil 548, sam. Otakar Zachar —	5885	4350
11707	9933	63	16	**20. Louny, N. Strašecí** atd. Sd. Václav Beneš 4235, doh. JUDr. Ed. Koerner 4760, stp. Jan Havlena 363, křs. A. Oliva 496	4235	5619
	10221	57		**Užší volba.** Sd. Václav Beneš 4362, doh. dr. **Edvard Koerner 5802.**		
11793	9555	51	70	**21. Ml. Boleslav, Kosmonosy** atd. Sd. Frant. Pavel 2796, doh. Ph. dr. **Zd. Tobolka** 5283, stp. Jar. Felix 753 křs. Jos. Vykysalý 392, Sd. odšť. A. Zeller 210	2796	6638
9828	8660	31	10	**22. Jičín, N. Paka** atd. Sd. Josef Kouša 2391, doh. **J. G. Maštálka 4975**, stp. Ed. Beneš 173, křs. Jos. John 365, real. Otakar Vochoč 186, sam. K. Kuneš 529	2391	6228
11330	9497	66	7	**23. Dvůr Král. n. L., Úpice.** Sd. Antonín Němec 2691, doh. Karel Exner 2625, stp. Ph. dr. Ant. Hajn 1674, real. dr. V. Bouček 594, sam. hr. V. Sternberk 1643, něm. sč. Jan Rösel 197	2691	6733
	8587	69		**Užší volba.** Sd. Ant. Němec 3586, doh. **Karel Exner 4932**.		
10170	8751	39	42	**24. Hradec Králové, Třebechovice** atd. Sd. Rudolf Chalupa 2902, doh. JUDr. Bohusl. Franta 2823, real. dr. Frant. Drtina 1810, křs. dr. Fr. Reyl 1135, sč. stp. dr. Antonín Sobotka —	2902	5768
	8948	37		**Užší volba.** Sd. Rudolf Chalupa 4072, doh. dr. **Boh. Franta 4839.**		

Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
12889	10774	40	56	25. **Pardubice, Sezemice** atd. Sd. JUDr. Alfred Meissner 4540, doh. **J.V. Hráský 6138**, sam. A. Hoffmann —, křs. K. Herink —, sč. stp. dr. A. Sobotka —	4540	6138
10021	7834	54	12	26. **Vysoké Mýto, Choceň** atd. Sd. František Holeček 2850, doh. JUDr. **Karel Šviha 3933**, křs. V. Trávníček 678, živn. A. Šťovíček —, stp. Š. Müller 307	2850	4918
9677	7514	55	28	27. **Kutná Hora, Chrudim atd.** Sd. Jan Havránek 2451, doh. JUDr. **Bedř. Pacák 4598**, křs. Jan Sokol 272, sč. stp. dr. A. Sobotka 110 .	2451	4980
10740	8700	32	34	28. **Kolín, Labská Týnice atd.** Sd. Josef Stivín 3476, doh. prof. dr. Em. Formánek 3339, real. Alois Hajn 232, stp. Ant. Sládek 968, křs. Jan Švec-Blanický 619, sam. Th. Svoboda —	3476	5158
	8780			**Užší volba.** Sd. Josef Stivín 3906, doh. **dr. Em. Formánek 4874**.		
10871	8872	26	2	29. **Tábor, Soběslav atd.** Sd. Karel Cífka 2468, doh. Frant. Kratochvíl 3484, real. Jos. Matoušek 827, křs. Fr. Ruda 401, sam. stp. Mg.Ph. Fr. Žemlička 1664	2468	6376
	8404	65		**Užší volba.** Sd. Karel Cífka 3294, doh. **Frant. Kratochvíl 5045.**		
10667	8489	28	4	30. **Písek, Horažďovice atd.** Sd. Antonín Srba 3034, doh. JUDr. Em. Stehlík 1739, stp. Ant. Kalina 3144, křs. Frant. Benda 540	3034	5423
	8250	65		**Užší volba.** Sd. Ant. Srba 3539, stp. **Ant. Kalina 4647.**		
10399	8084	54		31. **Klatovy, Domažlice atd.** Sd. Jindřich Juna 3516, doh. JUDr. Alois Rašín 3535, stp. JUDr. Lad. Machač 381, real. Karel Pelant 134, křs. Jakub Filip 464	3516	4514
	8600	46		**Užší volba.** Sd. Jindř. Juna 3693, doh. **dr. Alois Rašín 4861.**		
9498	8410	27	16	32. **Příbram, Březové Hory atd.** Sd. Václav Johanis 3819, doh. Jan Slavíček 2555, stp. JUDr. Antonín Sobotka 952, křs. dr. Jos. Choc 1041	3819	4548
	8670	30		**Užší volba.** Sd. Václav Johanis 3958, doh. **Jan Slavíček 4682.**		

Voličů		Hlasů			Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.	Okres, kandidáti a volební výsledky	sociální demokrat	ostatní strany
10488	9070	31	45	33. **Německý Brod, Polná atd.** Sd. Antonín Novák 3240, doh. **MUDr. Ed. Šubrt 4583**, real. Ing. Arn. Rosa 514, křs. Karel Brož 657, sam. Karel Mrha —, stp. A. Klíma —	3240	5754
				b) **Okresy venkovské 34—75.**		
15704	12626	326	48	34. **Louny, Libochovice atd.** Sd. Frant. Chlouba 4970, agr. Jos. Prošek 5787, křs. Frant. Svatoš 365, ns. V. Pastyřík 1130	4970	7282
	12325	251		**Užší volba.** Sd. Frant. Chlouba 5099, agr. **Josef Prošek 6975.**		
13030	11261	25	37	35. **Slaný, Kladno.** Sd **Vilém Černý 7740**, agr. Ant. Chudomel 1850, křs. Leop. Havelka 348, ns. Jos. Siřiště 1261	7740	3459
12676	11128	169	35	36. **Roudnice, Velvary atd.** Sd. **Fr. Biňovec 5851**, agr. JUDr. Bedřich Bobek 4672, křs. Ant. Pech 298, něm. sč. dr. Jos. Titta 103	5851	5073
13352	11314	206	120	37. **Mělník, Ml. Boleslav.** Sd. Vojt. Dundr 3860, agr. Václ. Kotlář 3967, křs. Fr. Srbek 1545, ns. Šebestián Träger 1616, sam. Šerák — . . .	3860	7128
	10436	221		**Užší volba:** Sd. V. Dundr 4484, agr. **V. Kotlář 5731.**		
14381	10423	175	172	38. **Mnich. Hradiště, Č. Dub** atd. Sd. Jindřich Krčma 2937, agr. **Jos. Dürich 5167**, křs. Josef Hlavatý 251, ns. A. Šolc 1721	2937	7139
16308	12638	76	38	39. **Semily, Želez. Brod** atd. Sd. Jos. Hušek 2601, agr. Bohumil Křížek 1283, křs. Josef Katnar 1011, ns. **Č. J. Lisý 7403**, něm. sč. dr. Eppinger 226	2601	9923
13526	9326	104	128	40. **Jičín, Sobotka, Libáň.** Sd. Josef Kurka 1147, agr. **Bohumír Bradáč 5786**, křs. Václav Vach 440, ns. Jos. Kolbaba 1721, sam. J. Kotlář 0 . .	1147	7947
13705	10579	136	34	41. **Hořice, N. Paka** atd. Sd. Jan Janč 2804, agr. Josef Žďárský 4324, křs. dr. Fr. Šulc 1999, ns. Jan Franc 1282	2804	7605
	8953	122		**Užší volba:** Sd. Jan Janč 3137, agr. **Jos. Žďárský 5694.**		

Voličů: oprávn. voličů	Voličů: volby se súčastnilo	Hlasů: neplatno	Hlasů: roztříšt.	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.: sociální demokrat	Hlasů obdrž.: ostatní strany
12933	9976	137	37	42. **Jaroměř** atd. Sd. Frant. Syrůček 2537, agr. Jan Kotlant 3736, křs. Fr. Stupka 2520, sam. Jos. Brdička —, ns. Fr. Jarouš 1009	2537	7265
	8895	201		**Užší volba**: Sd. Frant. Syrůček 3645, agr. **Jan Kotlant 5049.**		
12866	10560	86	10	43. **Náchod, N. Město n. M.** atd. Sd. Josef Ackermann 1518, agr. Ant. Rýdlo 3312, křs. dr. R. Horský 4223, ns. Fr. Kovařovič 1411	1518	8946
	10419	98		**Užší volba**: Křs. R. Horský 5123, agr. **Ant. Rydlo 5198.**		
13300	10296	149	54	44. **Kostelec n. O., Rychnov n. Kn.** atd. Sd. František Novák 2062, agr. Frant. Chaloupka 4635, křs. Jos. Novotný 2714, stp. Martin Hošek —, sam. A. Hošek —, ns. F. Kocour 682	2062	8031
	9821	149		**Užší volba**: Křs. Jos. Novotný 3587, agr. **Frant. Chaloupka 6085.**		
16763	13898	196	34	45. **Hradec Králové, Nechanice.** Sd. Boh. Nykodým 4722, agr. Hynek Srdínko 6440, křs. Jos. Kvasnička 1521, ns. Jos. Netolický 999 . . .	4722	8960
	12491	180		**Užší volba**: Sd. B. Nykodým 4738, agr. **H. Srdínko 7573.**		
13197	10472	208	87	46. **Poděbrady, Král. Městec, Nový Bydžov.** Sd. Ladislav Pavel 3306, agr. **Jaroslav Rychtera 5697**, křs. V. Cigánek 1174, sam. Em. Fousek —	3306	6871
14081	12408	240	46	47. **N. Benátky, Brandýs n. L., Nymburk.** Sd. Vladislav Beran 5077, agr. Josef Zajíček 2251, křs. Al. Švejda 589, ns. J. Handl 313, sam. Karel Prášek 3892	5077	7045
	11996	252		**Užší volba.** Sd. Vladislav Beran 5688, sam. agr. **Karel Prášek 6056.**		
16185	14041	146	32	48. **Č. Brod, Karlín, Žižkov, Nusle a Vršovice.** Sd. **Rudolf Jaroš 7400**, agr. Emanuel Šulc 3631, křs. Fr. Satorie 513, ns. Ed. Šeplavý 2319	7400	6463
14111	11871	132	139	49. **Smíchov, Zbraslav.** Sd. **Antonín Svěcený 7081**, agr. Václ. Tomašovský 2442, křs. Jos. Vykysalý 313, ns. Em. Neumann 1807, sam. V. Jukl 20, stp. JUDr. A. Sobotka 69	7081	4651
15682	13334	277	125	50. **Beroun, Unhošť, Dobříš.** Sd. **František Modráček 7578**, agr.		

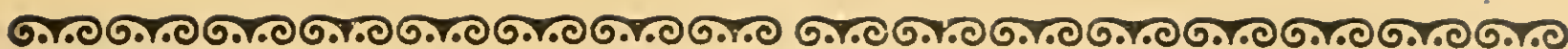
Voličů		Hlasů			Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.	Okres, kandidáti a volební výsledky	sociální demokrat	ostatní strany
				Otakar Nebeský 4587, křs. Alois Švejda 767	7578	5354
15596	13219	178	30	51. Rakovník, Křivoklát atd. Sd. Karel Folber 6443, agr. Frant. Kulich 5234, křs. Frant. Konopásek 228, ns. L. Gardavský 774, sam. J. Olejník 332	6443	6568
	13756	86		**Užší volba.** Sd. Karel Folber 6560, agr. **Frant. Kulich 7110.**		
14745	12401	132	21	**52. Plzeň, Blovice. Sd. Gustav Habermann 7391,** agr. Josef Súhrada 3657, křs. V. Šťastný 129, ns. F. Bílek 857, sam. V. Plic —, sam. dom. V. Čipera 214	7391	4857
14763	12624	176	50	**53. Rokycany, Zbirov, Březnice.** Sd. **Ludvík Pik 7690,** agr. Vojtěch Hejl 3507, křs. Frant. Kovář 884, sam. Vojt. Čipera 317	7690	4708
12235	10691	159	24	**54. Příbram, Hořovice.** Sd. **Hynek Klička 5956,** agr. Karel Hevera 3269, křs. V. Špaček 1283	5956	4552
11000	10424	82	22	**55. Selčany, Sedlec, Votice, Neveklov.** Sd. Rudolf Holič 831, agr. Josef Tomášek 2281, křs. P. Vlast. Hálek 1374, ns. Jiří Pichl 2129, sam. agr. dr. Isidor Zahradník 3705.	831	6489
	10240	56		**Užší volba.** Agr. Jos. Tomášek 3949, sam. agr. **Isidor Zahradník 6235.**		
13284	10812	196	29	**56. Benešov, Jílové, Říčany.** Sd. Vojtěch Zavadil 3866, agr. MUDr. Alois Velich 5222, křs. Josef Tomšů 1395, sam. Jan Slamicha 104 . . .	3866	6721
	11431	164		**Užší volba.** Sd. Vojt. Zavadil 4256, agr. dr. **Alois Velich 7011.**		
13240	11411	192	22	**57. Kolín, Kouřim, Kostelec n. Č. Lesy.** Sd. Josef Nosek 4656, agr. Josef Špaček 5514, křs. Boh. Dvořák 1027, ns. Frant. Znamenáček —	4656	6541
	10722			**Užší volba.** Sd. Josef Nosek 4458, agr. **Josef Špaček 6264.**		
10353	8805	189	17	**58. Kutná Hora, Uhl. Janovice.** Sd. Václav Šturc 2007, agr, **Josef Švejk 4337,** křs. Č. Pospíšil 974, ns. A. Hejnic 1281	2007	6592
14125	12027	222	—	**59. Pardubice, Holice, Přelouč.** Sd. František Vácha 3053, agr. **František Udržal 7893,** křs. V. Švarc 859	3053	8752

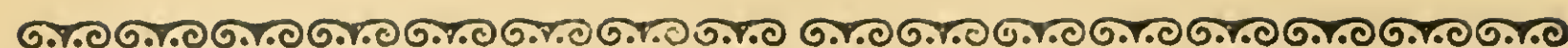
Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
14517	12240	217	25	60. **Chrudim, Čáslav.** Sd. Ferdinand Jirásek 3688, agr. Frant. Hnídek 4712, křs. Frant. Šabata 3598 . .	3688	8310
	11796	265		**Užší volba.** Agr. dr. Hnídek 5707, sd. **Ferd. Jirásek 5824.**		
15550	12175	155	119	61. **Litomyšl, Polička** atd. Sd. Jáchym Havlena, 3393, agr. Stan. Feltl 4218, křs. dr. Jos. Myslivec 4290, ns. Josef Sajdl —	3393	8508
	11920	128		**Užší volba.** Křs. dr. Jos. Myslivec 4766, agr. **Stan. Feltl 7026.**		
14273	10676		51	62. **Vys. Mýto, Skuteč, Nasavrky.** Sd. Josef Braun 2453, agr. Jindřich Paďour 5183, křs. dr. Gust. Mazanec 2989	2453	8172
	9535	111		**Užší volba.** Křs. dr. Gustav Mazanec 3452, agr. **Jindřich Paďour 5972.**		
16116	13000	193	30	63. **Chotěboř, Habry, Hlinsko atd.** Sd. František Hnátek 3771, agr. Karel Hadinec 3638, křs. Jos. Adámek 5368	3771	9006
	11967	188		**Užší volba.** Křs. Jos. Adámek 5830, sd. **Frant. Hnátek 5849.**		
12299	9952	145	23	64. **Něm. Brod, Humpolec atd.** Sd. Josef Dymáček 2531, agr. Josef Hyrš 3895, křs. Frant. Šafránek 3358	2531	7253
	8557	81		**Užší volba.** Křs. Frant. Šafránek 3586, agr. **Josef Hyrš 4890.**		
10672	9265	85	61	65. **Dolní Královice, Vlašim.** Sd. Karel Piták 1672, agr. Frant. Mašata 4048, křs. V. Myslivec 3399, sam. Boh. de Carli —, sam. Josef Krupka —, sam. Jan Žahálka — .	1672	7447
	8073	65		**Užší volba.** Křs. V. Myslivec 3029, agr. **Frant. Mašata 4879.**		
13673	10460	137	38	66. **Tábor, Ml. Vožice, Soběslav.** Sd. František Haller 3002, agr. JUDr. Karel Viškovský 4366, křs. Em. Jungr 2143, sam. Aug. Hašek 774, sam. dr. H. Lang —	3002	7283
	9254	165		**Užší volba.** Sd. Frant. Haller 3652, agr. **JUDr. Karel Viškovský 5437.**		
11673	8774	169	51	67. **Písek, Mirovice, Vodňany.** Sd. Emil Kasík 1917, agr. **Jan Rataj 4531,** křs. Václav Bambas 1074, sam. V. Větrovec 1032	1917	6637
13435	9889	92	70	68. **Horažďovice, Blatná** atd. Sd. Josef Teska 3383, agr. JUC. Jan		

Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
				Sedlák 3395, křs. Jos. Brož 2662, sam. agr. Ant. Stoklasa 121, sam. Gust. Šlais 166	3383	6344
	8857	72		**Užší volba.** Sd. Josef Teska 4292, agr. **Jan Sedlák 4493.**		
13208	9683		36	69. **Klatovy, Nepomuky, Plánice,** Sd. Josef Pavlát 1626, agr. Oldřich Pejšek 3113, křs. A. Havelka 921, stp. V. Prunar 2852, sam. sd. V. Růžička 1135	1626	8021
	10253	111		**Užší volba.** Agr. Oldř. Pejšek 3814, stp. **Václav Prunar 6328.**		
13707	10866	190	115	70. **Přeštice, N. Kdýně atd.** Sd. Ant. Remeš 4960, agr. Tomáš Janovec 5142, křs. Jos. Kolářík 459, ns. J. Berkovec —, sam. J. Kubeš —, sam. Fr. Taflík —	4960	5601
	11494	130		**Užší volba.** Sd. Ant. Remeš 5142, agr. **Tomáš Janovec 6222.**		
13010	8825	80	22	71. **Strakonice, Volyň atd.** Sd. **Josef Kára 1538,** agr. **Josef Bukvaj** 4103, křs. A. Roudnický 1985, sam. Štěp. Švec 1097	1538	7185
15137	12069	202		72. **Milevsko, Hluboká atd.** Sd. Josef Brůša 1741, agr. Miloš Vojta 5503, křs. Vojt. Holanský 4132, sam. T. Šulista 491	1741	10126
	10816	135		**Užší volba.** Křs. Vojt. Holanský 4914, agr. **Miloš Vojta 5767.**		
15986	11377	136	133	73. **Jindř. Hradec, Veselí n. L., Počátky.** Sd. František Zvolánek 3936, agr. Jan Ev. Vacek 4418, sam. agr. Tomáš Mazanec 999, sam. domk. Tomáš Melichar 589, křs. Josef Svoboda 1034, nár. s. dr. R Machek 132	3936	7172
	10409	112		**Užší volba:** Sd. Fr. Zvolánek 4244, agr. **Jan Vacek 6053.**		
13011	10556	119	21	74. **Pehřimov, Kamenice n L., Pacov.** Sd. Jos. Šáda 1177, agr. Václ. Donát 4254, křs. P. Milo Záruba 4985	1177	9239
	11035	84		**Užší volba:** Křs. Milo Záruba 5369, agr. **Václ. Donát 5582.**		
12093	8564	79	127	75. **Č. Budějovice, Lišov, Trh. Sviny** atd. Sd. Alois Křiž 2215, agr. Vojt. Krž 2868, křs. Ant. Šachl 2320, sam. domk. Vojt. Johanus 400, ns. Jan Gregor 555	2215	6143

Voličů: oprávn. voličů	Voličů: volby se súčastnilo	Hlasů: neplatno	Hlasů: roztříšť.	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.: sociální demokrat	Hlasů obdrž.: ostatní strany
	6871	60	—	**Užší volba:** Křs. Antonín Šachl 2664, agr. **Vojt. Krž 4147.**		
				c) Německé okresy městské.		
7386	5226	27	49	76. **Liberec.** Sd. Karel Schiller 1065, něm. měšť. **Hans Hartl 3445,** čes. sč. Bohdan Zeliský 406, křs. K. Stroh 127, něm. děl. str. A. Schubert 107	1065	4085
9914	8246	75	29	77. **Jablonec, Wiesenthal** atd. Václ. Bösmüller 3379, něm. rad. **Adolf Glöckner 4663,** čes. sč. Čeněk Lisý —, křs. Fr. Habel 51, Schön. dr. Th. Rakus 49	3379	4763
7652	6755	61	99	78. **Č Lípa, Mimoň, Jablonné** atd. Sd. Eduard Hausmann 2652, něm. rad. **V. Kraus 3943**	2652	3943
8090	7043	34	10	79. **Děčín, Podmoklí, Č. Kamenice** atd. Sd. Adolf Reitzner 3062, něm. rad. R. Heine 2353, pokr. živn H. Siegel 1456, křs. R. Pattai 138	3262	3947
	7440	54	—	**Užší volba:** Sd. Ad. Reitzner 3242, něm. rad. **R. Heine 4144.**		
5233	4175	27	6	80. **Litoměřice, Terezín** atd. Sd. Vil. Neumann 912, něm. rad. G. Hummer 1653, něm. rad. živn. J. Zoschke 349, křs. Fr. Habel 770, č. sd. protikand. Václav Hora 458	912	3230
	4306	56		**Užší volba:** Sd. Vil. Neumann 1899, něm rad. **G. Hummer 2351.**		
8150	7591	75	101	81. **Ústí n. L.** Sd. Antonín Schrammel 3576, něm. svob. dr. v. **Lodgemann 3839**	3576	3839
5375	4119	96	23	82. **Teplice-Šanov.** Sd. Karel Czermak 1275, něm. pokr. **Vil. Keller 2248,** křs. Hans Schlögel 477 . .	1275	2725
8621	7733	46	19	83. **Duchcov, Bilina, Hroby** atd. Sd. Jindřich Beer 3550, něm. děl. str. H. Knirsch 3467, křs. Jos. Heinl 651	3550	4118
	8007	40		**Užší volba.** Sd. Jindřich Beer 3634, něm. děl. str. **H. Knirsch 4333.**		
6705	5592	37	70	84. **Most, Dol. Jiřetín, Hora Sv. Kateřiny, Postoloprty.** Sd. Antonín Kühnel 1397, něm. rad. **dr. Jos. Herold 3528,** č. sč. dr. Jindřich 560	1397	4088

Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
8445	7303	63	38	85. **Hor. Litvínov, Lom** atd. Sd. Fr. Ebert 2118, něm. rad. **Otto Kroy 3719**, čes. sč. Václ. Freimann 1365	2118	5084
8822	7312	73	55	86. **Chomutov, Přísečnice** atd. Sd. Karel Czermak 3091, něm. rad. **R. Pacher 3722**, křs. dr. A. Gangerle 371, sam. Heisler —	3091	4093
6207	5378	29	6	87. **Žatec, Kadaň, Podbořany** atd. Sd. Antonín Dietl 2041, něm. pokr. dr. **K. Urban 2773**, všeněm. J. Rott 529	2041	3302
3492	2440	41	92	88. **Karlovy Vary**. Sd. Seliger 338, něm. rad. prof. **R. Lössl 1969**, křs. Wollek —	338	1969
5999	5587	36	5	89. **Jáchymov, Kraslice** atd. Sd. **Otto Glöckel 2827**, něm. rad. Max Morawetz 2719, křs. Kuhn — . .	2827	2719
5562	4673	32	7	90. **Falknov, Loket, Vildštejn** atd. Sd. Jiří Emmerling 1914, něm. rad. dr. v. Mühlwerth 1330, všeněm. dr. V. Zeidler 779, křs. dr. Hemala 199, vol. soc. Simon Starck 412 .	1914	2720
	4751	84		**Užší volba**. Sd. J. Emmerling 2286, něm. rad. dr. v. **Mühlwerth 2381**.		
5303	4297	27	6	91. **Cheb, Frant. Lázně, Haslov**. Sd. Rudolf Heckel 1786, všeněm. dr. Jäger 1433, něm. rad. B. Schmidt 653, křs. Frey 522	1786	2608
	4547	90		**Užší volba**. Sd. R. Heckel 2122, všeněm. dr. **Edm. Jäger 2335**.		
7640	5718	44	1	92. **Mar. Lázně, Planá** atd. Sd. Karel Schüller 1331, něm. pokr. dr. A. Bachmann 2156, všeněm. dr. J. Ursin 1568, křs. K. Stroh 618 . .	1331	4342
	5942	61		**Užší volba**. Všeněm. dr. J. Ursin 2819, něm. pokr. **Ad. Bachmann 3062**.		
5220	3798	31	21	93. **Stříbro, Kladruby, Haida** atd. Sd. Karel Schuster 1073, něm. rad. dr. **V. Michl 2150**, křs. A. Nepustil 523	1073	2673
6759	5289	33		94. **Krumlov, Kaplice** atd. Sd. Vilém Wilhelm 1683, něm. pokr. Fr. Khemeter 923, něm. rad. dr. Bedř. Wichtl 1703, křs. prof. Frant. Habel 947	1683	3573
	5126	60		**Užší volba**: Sd. Vil. Wilhelm 2247, něm. rad. dr. **B. Wichtl 2819**.		

Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
7681	5807	74	17	95. **Trutnov, Broumov** atd. Sd. K. Richter 2100, **něm. rad. K. H. Wolf 3174**, křs. Fr. Schneider 442 . . .	2100	3616
5479	4414	24	19	96. **Vrchlabí, H. Lanov** atd. Sd. Frant. Hilburger 1451, něm. lid. dr. **Roller 2920**	1451	2920
				d) **německé okresy venkovské.**		
8436	7979	103	170	97. **Aš bez Haslova.** Sd. Osvald Hillebrand 3383, něm. rad. Ed. šl. Stranský 2303, Schön. všen. dr. T. Rakus 2020, křs. Saudner 0, sam. Geigel 0	3388	4323
	7828	494		**Užší volba:** Něm. rad. Ed. šl. Stránský 3446, sd. **Osv. Hillebrand 3888**		
9603	8852	129	1	98. **Warnsdorf.** Sd. dr. Benno Karpeles 3943, něm. svob. dr. v. Langenhan 4060, křs. dr. Jerzabek 719	3943	4779
	8919	176		**Užší volba:** Sd. dr. Benno Karpeles 4065, něm. svob. dr. **Langenhahn 4678.**		
9318	8210	22	21	99. **Rumburg, Georgswalde.** Sd. Jos. Hannich 3582, křs. dr. A. Jerzabek 2352, něm. pokr. dr. J. Kahl 2233	3582	4585
	8310	79		**Užší volba:** Sd. Jos. Hannich 3955, křs. dr. **A. Jerzabek 4276.**		
11452	9117	36	7	100. **Šluknov, Hanšpach.** Sd. Aug. Hecker 3174, něm. lid. dr. Fr. Kindermann 3510, křs. J. Tschiedel 2390	3174	5900
	8891	77		**Užší volba:** Sd. A. Hecker 3653, něm. lid. str. dr. **Fr. Kindermann 5161.**		
11896	10565	—	—	101. **Frýdland.** Sd. Leopold Winarski 5216, něm. rad. dr. Fr. Tobisch 4395, křs. Jos. Killmann 954	5816	5349
	11198	46	22	**Užší volba:** Sd. Leop. Winarski 5401, něm. rad. dr. **Fr. Tobisch 5729.**		
8019	7255	84	93	102. **Chrastava, Č. Dub** atd. Sd. **Ferd. Hanusch 3936**, něm. děl. strana A. Payerl 2971, křs. Federmeyer 255	3936	3226
13444	11377	152	19	103. **Liberec.** Sd. **Antonín Schäfer 6239**, něm. rad. G. Thomas 3393, křs. K. Stroh 98, něm. děl. str. Ant. Prokop 1148, čes. sč. J. Metelka 328	6239	4967
12437	10801	82	5	104. **Jablonec, Tannwald, Rokytnice** atd. Sd. Raimund Trübenecker 4697, něm. děl. str. Ad. Fahrner		

Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
				5931, čes. sč. Václ. Hladký —, křs. Fr. Habel 86	4697	6017
10202	7694	95	86	**105. Něm. Jablonné, Cvikov, Mimoň.** Sd. Václav Wabersich 3176, agr. dr. **G. Schreiner 4337**	3176	4337
12585	8600	71	29	**106. Č. Lipa, Bor, Dubé, Štětí.** Sd. Josef Schweichhart 3545, agr. Petr Krützner 3174, sam. agr. A. Krehan 522, něm. rad. G. Scholze 1004, křs. Fr. Heide 255	3545	4955
	8772	50		**Užší volba.** Sd. Jos. Schweichhart 3750, agr. **P. Krützner 4972.**		
11589	7605	110	100	**107. Litoměřice, Kopisty** atd. Sd. Bedřich Möser 1847, něm. rad. agr. **Fr. Kutscher 5548.**	1847	5548
18893	15645	104	37	**108. Děčín, Benešov, Č. Kamenice.** Sd. **Eduard Rieger 8701,** něm. svob. Prof. J. Beudel 6638, křs. Fr. Heide 165	8701	6803
13064	11469	219	50	**109. Ústí n. L., Chabařovice.** Sd. František Beutel 5428, agr. Ed. Lipka 3590, něm. děl. str. Fr. Scholz 1866, křs. A. Ritschel 316 .	5428	5772
	11893	131		**Užší volba.** Sd. Fr. Beutel 5183, agr. **Ed. Lipka 6579.**		
14866	13094	142		**110. Teplice.** Sd. **Josef Seliger 6971,** něm. rad. K. Wallisch 2253, křs. dr. Schlögl 622, něm. děln. str. A. Bernt 2789, čes. sč. Frant. Sajdl 317	6971	5981
14029	11121	117	29	**111. Duchcov, Bílina** atd. Sd. Ant. Jarolím 2674, sd. čes horn. protik. J. Horáček 2583, agr. K. Kreissl 2346, něm. rad. Fr. Schreiter 3272 .	2674	8301
	10517	154		**Užší volba.** Sd. Ant. Jarolím 4270, něm. rad. **Fr. Schreiter 6093.**		
10694	8413	102	50	**112. Most, Jirkov. Postoloprty.** Sd. A. Kofroň 1427, sd. čes. horn. protik. J. Budil 2381, něm. rad. Fr. Bernt 3600, něm. agr. K. Herr 853 . . .	1427	6834
	8413	94		**Užší volba.** Sd. J. Budil 2789, něm. rad. **Fr. Bernt 5530.**		
8551	6907	135	28	**113. Žatec, Chomutov, Bastianberg.** Sd. Josef Barth 2684, agr. Hans Damm 2996, všen. Frant. Kittel 1064	2684	4060
	6746	157		**Užší volba.** Sd. J. Barth 2680, agr. **H. Damm 3909.**		

Voličů		Hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
oprávn. voličů	volby se súčastnilo	neplatno	roztříšt.		sociální demokrat	ostatní strany
12297	9598	128	25	**114. Kadaň, Podbořany, Doupov.** Sd. Görgner 2897, agr. Th. Zuleger 3113, všn. A. Wüst 3435 . .	2897	6548
	9675	102		**Užší volba.** Agr. Th. Zuleger 3988, všn. **A. Wüst 5585.**		
11765	9962	70		**115. Karlovy Vary.** Sd. **Dominik Löw 5987**, všn. dr. Schalk —, rad. agr. K. Rohm 2244, všn. dr. Ziegler 512, něm. děl. str. A. Grimm 888, křs. J. Beer 261	5987	3905
11127	8664	75	11	**116. Jáchymov, Blatno, Neydek atd.** Sd. **František Palme 5246**, něm. rad. Otto Fritz 1032, něm. rad. Fr. Zapp 1953, křs. J. Heinl 347 . . .	5246	3332
14042	11518	86	3	**117. Falknov, Loket.** Sd. Adolf Pohl 5409, vol. soc. Simon Starck 3562, křs. Fr. Hemala 125, všn. V. R. Thomas 1048, agr. J. Stadner 1285	5409	6020
	11924	103		**Užší volba.** Sd. Ad. Pohl 5663, vol. soc. **Simon Starck 6158.**		
11112	8395	79	44	**118. Cheb, Vildštejn, Kraslice.** Sd. **Albin Dötzsch 5171**, všen. H. Uhl 541, agr. J. Werner 1687, křs. A. Frey 418, vol. soc. Rudert 105, všen. Jiří Schönerer 350	5171	3101
9596	6443	50	28	**119. Mar. Lázně, Kynžvart atd.** Sd. Václav Stanek 2184, agr. Erdmann Spiess 3044, křs. J. Tille 1028, všen. J. Schönerer 109	2184	4181
	6337	49		**Užší volba.** Sd. V. Stanek 2263, agr. **Erdmann Spiess 4025.**		
11071	7818	107	68	**120. Žlutice, Jesenice, Bachov atd.** Sd. Josef Schlimp 947, všeněm. **K. Iro 4709**, agr. Fr. Křepek 1987 . .	947	6696
11531	6103	60	42	**121. Planá, Tachov, Přimda.** Sd. Karel Schüller 2097, agr. J. Mayer 2981, křs. Fr. Heide 923	2097	3904
	7008	75		**Užší volba.** Sd. K. Schüller 2809, agr. **Jos. Mayer 4124.**		
13768	9898	109	54	**122. Stříbro, Touškov atd.** Sd. Dominik Leibl 3431, agr. H. Strziska 4575, křs. K. Schott 1729	3431	6304
	9478	84		**Užší volba.** Sd. Dominik Leibl 3357, agr. **H. Strziska 6037.**		
11604	6946	26	26	**123. Horšovotýnské obce atd.** Sd. Karel Fleischmann 2321, agr. **V. Stahl 3991**, křs. Petr Siegler 582 .	2321	4573

Voličů: oprávn. voličů	Voličů: volby se súčastnilo	Hlasů: neplatno	Hlasů: roztříšt.	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.: sociální demokrat	Hlasů obdrž.: ostatní strany
11896	7284	78	78	**124. Hartmanice, Volary, Chvalšiny.** Sd. Antonín Weber 3158, agr. Rud. Paulík 2171, něm rad. K. Pohl 307, křs. Al. Winter 1492	3158	3970
	7906	84		**Užší volba.** Sd. Ant. Weber 3757, agr. **Rud. Paulík 4065.**		
13834	8855	165	77	**125. Horní Planá, Vyšší Brod** atd. Sd. Augustin Mattl 2742, agr. Řehoř Kletzenbauer 3506, něm. svob. Ad. Wolf 2365, Frantál —	2742	5871
	8429	155		**Užší volba.** Sd. Aug. Mattl 3347, agr. **Řehoř Kletzenbauer 4927.**		
11039	6239	108	121	**126. N. Bystřice, Štoky, Hrady Nové** atd. Sd. Rudolf Plaun 1209, agr. **Martin Soukup 4016,** křs. J. Schwengenschlögl 786	1209	4802
12088	7895	143	51	**127. Lanškroun** atd. Sd. Fr. Pattermann 2337, agr. Vil. Maixner 3756, křs. Ferd. Kube 1608	2337	5364
	7972	125		**Užší volba:** Sd. Fr. Pattermann 2816, agr. **W. Maixner 5031.**		
12688	9569	159	25	**128. Broumov, Weckelsdorf, Rokytnice.** Sd. Celestýn Merkl 2418, agr. Aug. Ansorge 2816, něm. rad. L. Fischer 1837, křs. Fr. Ohlinger 2314	2418	6967
	8653	161		**Užší volba:** Sd. C. Merkl 3261, agr. **A. Ansorge. 5231.**		
10229	7418	80	24	**129. Trutnov, Maršov, Žacléř.** Sd. Vilém Kiesewetter 2815, něm. rad. J. Kasper 2664, něm. děl. str. A. Lüftner 1278, křs. Fr. Baudisch 557 .	2815	4499
	8104	94		**Užší volba:** Sd. V. Kiesewetter 3543, něm. rad. **J. Kasper 4467.**		
11414	7976	75	25	**130. Vrchlabí, Hostinné, Králové Dvůr** atd. Sd. Jiří Sailer 2114, agr. J. Goll 2977, něm. děl. str. K. Fiebinger 1507, křs. J. Binder 1278 .	2114	5762
	7779	140		**Užší volba:** Sd. Jiří Sailer 3375, agr. **Jos. Goll 4264.**		

Zvolení poslanci v Čechách dle příslušnosti k stranám:

	Okresy				Celkem
	městské		venkovské		
	první volba	užší volba	první volba	užší volba	
1. České strany:					
Sociální demokraté	4	—	8	2	14
Dohoda mladočesko-staročesko-národně sociální	20[1]	8[1]	—	—	28[1]
Klerikálové, křesť. sociálové	—	—	—	—	—
Agrárníci	—	—	7	21	28
Státoprávníci	—	1	—	1	2
Realisté	—	—	—	—	—
Samostatní (agr.)	—	—	—	2	2
Národní sociálové (vedle dohody)	—	—	1	—	1
					75
2. Německé okresy:					
Sociální demokraté	1	—	7	1	9
Němečtí radikálové	8	4	—	4	16
Němečtí pokrokáři	2	1	—	—	3
Němečtí svobodomyslníci	1	—	—	1	2
Němečtí lidovci	2	—	—	1	3
Všeněmci	—	1	1	1	3
Klerikálové, křesť. sociálové	—	—	—	1	1
Německá dělnická strana	—	1	1	—	2
Agrárníci	—	—	4	11	15
Volní socialisté	—	—	—	1	1
	38	16	29	47	55
	130				130

[1]) Z 28 dohodových mandátů obdrželi: mladočeši 14, staročeši 1, národní sociálové 11, Baxa a Vodňanský.

Přehled volebního bojiště

Volební okresy		Oprávněných voličů	Odevzdáno hlasů	Z odevzdaných hlasů bylo platných	neplatných	roztříštěných	Sociální demokraté	Dohoda mladočesko staroč.-nár. sociální	Křesť. sociálové klerikálové	Agrárníci
České	1—33 města	311742	249814	247832	1182	800	91363	120028	10405	—
	34—75 venkov	579141	466936	458310	6313	2313	158157	—	73461	177868
Celkem okresy české		890883	716750	706142	7495	3113	249520	120028	83866	177868
Německé	76—96 města	142835	118496	116838	985	673	42621	—	5836	—
	97—130 venkov	400179	305285	300557	3301	1427	123106	—	21660	66993
Celkem okresy německé		543014	423781	417395	4286	2100	165727	—	27496	66993
Úhrnem v Čechách		1433897	1140531	1123537	11781	5213	415247	120028	111362	244861

Poznámky: [1] Sternberg 1643, Žemlička 1664; [2] Samostatní agrárníci: (Čipera 531, Růžička 1135) a j. samostatné; [3] vol. soc. Starck 412; [4] Starck 2583 a Budil 2381.

Užší volby v Čechách

Volební okresy		Oprávněných voličů	Odevzdáno hlasů	Z odevzdaných hlasů bylo platných	neplatných	roztříštěných	Sociální demokraté	Dohoda mladočesko staročesko-nár. sociální	Křesť. sociálové, klerikálové	Agrárníci
České	Města 9 užš. voleb	95092	78514	78134	380	—	34352	39136	—	—
	Venkov 26 užš. voleb	359501	272322	268835	3487	—	71068	—	42320	136628
Celkem		454593	350836	346969	3867	—	105420	39136	42320	136628
Německé	Města 7 užš. voleb	46308	40119	39674	445	—	15430	—	—	—
	Venkov 21 užš. voleb	243011	184752	182145	2607	—	71036	—	4276	57152
Celkem		289319	224871	221819	3052	—	86466	—	4276	57152
Při všech užších volbách v Čechách		743912	575707	568788	6919	—	191886	39136	46596	193780

Poznámky: [1] Samostatný agr. Prášek 6056, Zahradník 6235; [2] český

v Čechách 13. června 1911.

Státoprávní	Realisté	Kandidáti samostatní	Něm. kand. sčítací	Soc. dem. (centralisté)	Národní sociálové	Německý radikál	Německý pokrokář	Německý svobodom.	Německý lidovec	Všeněmci Schöner.	Něm. děln. strana	Čes. sčítací kandidatury	Čes. protest. sd. hor. kand.
11026	5016	3882[1]	5896	210	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2921	—	15388[2]	329	—	30402	—	—	—	—	—	—	—	—
13947	5016	19270	6225	210	30402	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	2217[3]	—	—	—	37279	8100	3839	6365	4358	3574	2789	—
—	—	6142[4]	—	—	—	26060	2233	13063	3510	13788	18378	645	4964[5]
—	—	8359	—	—	—	63339	10333	16902	9875	18146	21952	3434	4964
13947	5016	27629	6225	210	30402	63339	10333	16902	9875	18146	21952	3434	4964

Prášek 3892, Zahradník 3705; ostatní na kandidáty živnostenské, domkářské 3562, vol. soc. Rudert 105; [5] čes. soc. dem. prot. kand. hornický Horáček

20. června 1911.

Státoprávní	Realisté	Kandidáti samostatní	Německé kand. sčítací	Soc. dem. (centralisté)	Národní sociálové	Němečtí radikálové	Němečtí pokrokáři	Něm. svobodomyslní	Němečtí lidovci	Všeněmci Schöner.	Něm. děln. strana	České sčít. kandidatury	Čes. protest. sd. hor. kand.
4647	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6328	—	12291[1]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10975	—	12291	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	11695	3062	—	—	5154	4333	—	—
—	—	6158[3]	—	—	—	25265	—	4678	5161	5585	—	—	2789[2]
—	—	6158	—	—	—	36960	3062	4678	5161	10739	4333	—	2789
10975	—	18449	—	—	—	36960	3062	4678	5161	10739	4333	—	2789

protest. kandidát Budil; [3] volný socialista Starck.

Přehledy.

Politický.

Měsíc uplynulý byl měsícem volebním. Strany ukončily vyhlašování kandidatur, ustálily volební hesla, šlo se do boje. Sociální demokracie kandidovala ve 106 okresích (75 v Čechách, 29 na Moravě, 2 ve Slezsku). Mimo to kandidovali 2 příslušníci československé sociální demokracie jako kandidáti československého svazu horníků. Strana klerikální vyhlásila kandidatur 99 (v Čechách 73, na Moravě 26). Kandidátů agrárních bylo 57 (v Čechách 42, na Moravě 15). Kandidátů dohodového kartelu 33 (mladočechů 19, národních sociálů 12, 1 staročech, 1 státoprávník). Strana státoprávní kandidovala ve 24 okresech, vesměs v Čechách, realisté v 10. Národních sociálů mimo dohodu kandidovalo v Čechách 22, na Moravě 5. Odštěpeneckých kandidatur „české sekce sociálně demokratické strany v Rakousku" vyhlášeno na Moravě 26, v Čechách 1. Sčítací kandidáti menšinoví byli 24, samostatných kandidatur na padesát. Pokud se týče volebních hesel, šli sociální demokraté do volebního zápasu s heslem proti novým břemenům militaristickým, kartel s heslem jednotné politiky na radě říšské, agrárníci s heslem ziskuchtivé politiky agrární, realisté a státoprávníci s heslem proti kartelu, klerikálové s heslem soustředění všech činitelů konservatismu na půdě názoru křesťanského proti živlům liberálním.

Volební boj z 13. a 20. června 1911 dál se však více než ve znamení zásad ve znamení podvodů a ohromného nátlaku na voliče hospodářsky odvislé. V těchto volbách šly měšťácké strany české proti sociální demokracii s přesnou soustavou navzájem se doplňujících švindlů, jež započaly vyložením nedokonalých seznamů voličských, v nichž pokračováno využitím všech mezer zákona a moci administrativy a jež skončeny hromadným volením na legitimace nedoručené, jež pro nedostatečnost roznášecího aparátu obecního zůstaly v rukou měšťáckých radnic a předány jimi kartelovým volebním kancelářím, kde na ně odvolily se všech končin sehnané a svezené živly národně sociální. Že právě legitimace nedoručovány a v neděli před volbami nevydávány, takže kdo chtěl volit, musil si pro legitimaci dojít a riskovat ztrátu pracovního dne, patří na účet švindlů a šikanování v mezích zákona. Mimo zákon bylo ovšem zadání tisku legitimací mladočeské kartelové tiskárně v Praze, porušení tajnosti hlasování v Plzni (jméno Fresla mastně na hlasovacím lístku protištěno), mimo zákon byly také četné přímé úplatky, jmenovitě na okrese 47.

Výsledek voleb z 13. června odpovídal ovšem tomuto napjetí byrokratického aparátu a financí zkoalovaných měšťáků. Ze 130 mandátů v Čechách definitivně obsazeno 67, zapotřebí byly 63 užší volby. Zvoleno bylo v Čechách: 12 sociálních demokratů, 10 mladočechů, 8 národních socialistů, 7 agrárníků a 1 staročech.

Na Moravě, na niž kartel se nevztahoval, z 30 českých mandátů obsazeno definitivně jen 7. Ve Slezsku zvoleni na první ráz 3 sociální demokraté, v Dolních Rakousích 10, ve Štyrsku 4, v Tyrolích 1, v Bukovině 1, v německých krajích Čech 8.

Maďarské volby dály se ostatně po celém státě. V Drohobyči v Haliči 19. června střílelo vojsko. Při srážce padli 22 mrtví; 6 zraněných zápasí se smrtí, 30 zraněno těžce a 16 jest v domácím ošetřování.

Užší volby z 20. června přinesly mnohá překvapení. Porážku všech vedoucích hlav křesťansko-sociální strany ve Vídni, smetení klerikálů v Čechách, vítězství protiklerikálního bloku na Moravě, smetení všech staročechů.

Při užších volbách zvolen v Čechách 21 agrárník, 4 mladočeši, 4 národní sociálové, 2 sociální demokrati, 2 státoprávníci, 2 divocí; na Moravě: 11 sociálních demokratů, 7 klerikálů, 7 agrárníků, 3 členové strany lidově pokrokové, 1 národní sociál.

Demise Bienerthova byla po výsledku užších voleb neodvratnou. Byla podána 26. června, když před tím odstoupili ministři Weiskirchner a Glombiński. Baron Gautsch pře-

vzal celé Bienerthovo ministerstvo úředníků a byl pověřen úkolem, překonati první obtíže nových poměrů ve sněmovně, usilovati o sestavení koaliční vlády, ve které by také čeští měšťáci byli zastoupeni a která by měla vedle vyřízení daňových a vojenských předloh nastoupiti cesty k česko-německému vyrovnání. Vídeňské listy tvrdí, že poslání Gautschovo je pouze provisorní, že má připraviti cestu definitivnímu kabinetu, v jehož čelo bude postaven kníže František Thun. Odstoupení Bienerthovo znamená vysvobození Rakouska z nejhoršího vládního systému, jaký jen mohla byrokratická duše vymyslit, ze systému národnostně jednostranného a násilného, politicky neplodného, zbabělého a protiústavního. Sociální demokracie viděla v Bienerthovi slepý nástroj kruhů, kterým v Rakousku záleží na zdiskreditování demokratického parlamentu a který se neštítil v plnění tohoto úkolu žádného prostředku, podporován v tom po celou svou éru českým měšťáckým radikalismem tak věrně, jak by toho ani vládní strany nedokázaly.

Kronika posledního měsíce vykazuje dosti pozoruhodných událostí: 14. května: Ustavující sjezd odštěpenců československé sociální demokracie; 18. května zakladatel agrární strany Karel Prášek vyloučen ze strany agrární; 21. května Kramář mluví štváčskou řeč v Libni proti sociálním demokratům; 24. května vláda uveřejňuje obsah předloh, které sněmovně po sejití mají býti předloženy: o 56 tisíc rekrutů má každoročně zvýšen býti počet odváděných rekrutů; o 41 mil. korun více má každoročně do celé budoucnosti obnášeti podíl, placený rakouskou polovinou říše na vydržování společné armády, o 20 mil. podíl rakouské poloviny říše na vydržování zeměbrany. Vedle toho má Rakousko opatřiti 60 mil. K na různá vojenská zařízení; 24. května: rozhánění voličských schůzí pražskou policií; volební výbor zaměstnavatelů vydává leták proti sociální demokracii. Žádá, aby voleni byli jen ti kandidáti, kteří se zaváží pracovati: 1. pro vydání zákona na ochranu prácechtivých, 2. pro vydání zákona o nekalé soutěži, 3. pro odmítnutí zákona o sociálním pojištění; 25. května vyhlášení komise pro reformu správy, jejíž činnost vztahovati se má na politickou, finanční a vyučovací správu. Výbor mužů čistě konservativní, porady komise tajné. 25. května „Právo Lidu" odhaluje, že tisk legitimací svěřen byl pražským starostou Grošem politické tiskárně mladočeské strany, jejíž předsedou je Kramář, místopředsedou Maštálka, členy ředitelstva Rašín, Škarda, Tobolka. 26. května. Projev „Ústřední jednoty řepařů" proti Práškovi. Na uprchlého zodpovědného redaktora Freslových „Našich Snah" vydán zatykač. 28. května. Výkonný výbor strany státoprávní se usnáší nevzít dra Baxu na kandidátku. 29. května. Odpověď československé sociální demokracie dru Kramářovi. 30. května. Bývalý agrární poslanec Josef Kotlář vyhlašuje samostatnou kandidaturu v okresu jičínském. 31 května. S mnoha stran docházejí zprávy, že spousta reservistů dostala povolací lístky na cvičení a že se jim nařizuje nastoupiti službu vojenskou právě den před volbou, 12. června; 30. května. Výzva Švehlova k Práškovi 1. června. Zdráhal vystoupil z národně sociální strany. Občanský zákoník dožívá se 100 let. 2. června. „P. L" uveřejňuje důvěrný oběžník akčního výboru strany svobodomyslné, dle něhož strana agrární podporuje dohodové strany ve skupinách městských a kartel agrárníky v okresech venkovských. 9. června. Druhý proces s antimilitaristy. Odsouzeni Vl. Borek do těžkého žaláře na 10 měsíců měsíčně s postem; Bedřich Sojka do těžkého žaláře na 4 měsíce s 2 posty měsíčně; Vítězslav Herlas do těžkého žaláře na 6 měsíců měsíčně s postem; Arnošt Hoffmann do těžkého žaláře na 7 měsíců měsíčně s postem. Stanislav Kupra, Josef Dvořák byli osvobozeni. 10. června zemřel bývalý mladočeský poslanec Josef Čipera. 21. června Demise ministra obchodu Weiskirchnera. 21. června. Místodržitel hrabě Thun povýšen do stavu knížecího. *Vk.*

Hospodářský.

Škodovka. Volební boj zatlačil pozornost veřejnosti z hospodářských otázek na politické pole. Jediný toliko případ, který odehrál se na bursc vídeňské, upoutal na sebe pozornost přes volební vřavu a došel

ohlasu i ve volební agitaci. Byl to náhlý a přímo amerikánský vzestup akcií Škodovky, který na rakouských bursách jest zjevem ojedinělým. Akcie Škodovky byly zavedeny do bursovních obchodů Úvěrním ústavem v roce 1907 v kursu 270 K, poklesly však ještě téhož roku na 256 K. Potom pozvolna stoupaly, až ve dvou letech dosáhly kursu 300 K. Počátkem letošního roku znamenaly 415 K a od té doby letí přímo jejich kursy nahoru: 15. února znamenají 507·75, 1. března 525, 15. března 546, 1. dubna 659·75, 15. dubna 762 a 19. dubna 807. Tato neobyčejná haussa má svůj původ v úvěrech na námořní loďstvo, jež na delegacích byly žádány a v letošním jejich zasedání schváleny. Bylo však patrno, že zmocnila se obchodu se Škodovkami nezřízená soukromá spekulace, neboť objednávky, které mají závodům Škodovým připadnouti, odhadovány byly v delegacích na 50 mil. K, z čehož zisk závodů činí asi 10 až 15 procent. Při tom rozdělují se na 5 let a potřebí jest k jejich vyřízení značných investicí. Spekulací podařilo se vyvolati pro akcie Škodových závodů silný zájem v širokých kruzích obyvatelstva, které náhlým jejich poklesem, jenž dostavil se téměř v několika hodinách, těžce byly poškozeny, ano řada chudších lidí i materielně zničena. Akcie Škodovky sestupovaly pak po chvilkových zotaveních stále a znamenaly 29. května K 626·50.

Vyhlídky žní. Velmi závažným hospodářským momentem zejména pro pracující lid jsou vyhlídky sklizňové. Loňského roku cena obilí a mouky silně poklesla, ale na podzim a zejména v letošních jarních měsících zase se zvýšila a velmi citelně. Zvýšení vysvětlováno bylo jednak tím, že silný pokles cen v létě loňského roku způsoben byl přehnanými odhady uherské sklizně, která byla slabší, než úřední statistika udávala, a tudíž nemohly se ceny udržeti na tak nízkém niveau, a pokud se posledních neděl letošního roku týče, hledají se příčiny pro stoupnutí cen v nepříznivých vyhlídkách na letošní žně. Kdyby opravdu žně nevypadly uspokojivě, jest nepochybno, že by ceny chlebovin a mouky doznaly dalšího vzestupu a hrozila by nám drahota jako r. 1909. Na štěstí neodůvodňují nikterak poslední zprávy o stavu obilí u nás a v cizině tyto pesimistické předpovědi a obavy. Uherské ministerstvo orby vydalo z počátku června zprávu, v níž označuje se stav pšenice za dobrý, žita za prostřední a ovsa prostřední až dobrý. Do jaké míry tyto resultáty pozměněny byly k horšímu následkem dešťů, jimiž v nejdůležitějších produkčních oblastech uherských obilí polehlo, stran toho dlužno teprve vyčkati autentických zpráv. V Předlitavsku očekává se kvantitativně a kvalitativně přiměřený prostřední výnos jak pšenice, tak i žita. Zejména sklizeň žita — předpokládaje příznivé počasí — předčí asi loňský výnos v každém ohledu. Také oves, jenž v Uhrách mnoho zarostl plevelem, se v Předlitavsku chválí. Jako v Uhrách též u nás došlo v poslední době k dovozním uzávěrkám zejména ruské pšenice pro potřebu Předlitavska. Jak v Předlitavsku, tak i v Zalitavsku jest nedostatek zboží větší, než se očekávalo. Je-li tento zjev odůvodněn vzestupem spotřeby nebo tím, že loňská sklizeň neposkytla oficielně oznámený výnos, nelze zjistiti. Německo stěžuje si stále na stav osení. Za to Francie a Velká Britanie jsou se svými vyhlídkami sklizňovými spokojeny. Italie počítá s velkou sklizní pšeničnou a tudíž se snížením své dovozní spotřeby. Toto svědčí nejlépe pro příští vyhlídky sklizňové. V Americe začala již sklizeň, jež nehledě k opětovným zprávám o ohrožení jarní pšenice v Dakotě, asi poskytne rekordní výnos. Nové zboží asi i tam utváří nabídku starého výrobku povolněji, ačkoliv se spekulace stále namáhá, aby našla nové důvody pro vzestupný pohyb cen. Přes všechno úsilí kursy oproti poslední sobotě značně klesly. Jest totiž neobyčejně těžko dosáhnout zlepšených cen pro přebytek zboží, když přes všecky machinace statistika viditelných zásob jest příznivější než před rokem. Celkem nesdílejí se nikde pesimistické vyhlídky, jež budapeštská bursa jako jiná leta i tentokráte hledí šířiti. Také dle zprávy mezinárodního ústavu zemědělského v Římě jest stav osení vesměs dobrý. Podražení mlýnských výrobků má ostatně jiné pozadí nežli úvahy o výsledcích budoucích žni. Jest důsledkem čilého odbytu mouky,

který nastává vždy přede žněmi, kdy zemědělské obyvatelstvo z vlastních zásob jest úplně vyčerpáno. Odbudou-li se žně za normálních poměrů, lze dle dosavadních zpráv očekávati spíše zlevnění než podražení chlebovin. *M.*

Průmysl železářský vykazuje v měsíci květnu značné stoupnutí odbytu kartelovaného železa v Rakousku. Oživení je mnohem silnější, než kterýkoli z předcházejících měsíců; vykazuje odbyt o 152.270 metrických centů větší nežli v květnu minulého roku. Zejména tyčového a faconového železa bylo prodáno 388.779 metrických centů, tedy o 77.513 metrických centů více nežli před rokem. Také nosiče vykazují stoupnutí o 26.167 metrických centů při odbytu 150.707 q; rovněž kolejnice stouply o 43.605 metrických centů proti loňsku, neboť jich bylo prodáno 111.057 q. Za to hrubé plechy vykazují nepatrné stoupnutí na 36.591 q, tedy toliko o 4985 metrických centů. Celkový odbyt kartelovaného železa na květen vykazuje tudíž 687.134 metrických centů. Tento fakt je potěšitelnou známkou oživení stavebního ruchu, který má největší podíl na odběru železa tyčového a nosičů; naproti tomu nepatrný poměrně odbyt hrubých plechů ukazuje na to, že strojní průmysl stále ještě čeká svého vzpružení. Přes to možno celkem říci, že proti loňskému roku je situace průmyslu poněkud lepší. To dokazuje i ta okolnost, že za prvých pět měsíců tohoto roku stoupl odbyt železa o 299.403 metrických centů proti téže periodě roku minulého. Ale nejen v Rakousku, nýbrž i za hranicemi lze pozorovati značné zlepšení na trhu železářském, jež svědčí o ponenáhlém, třeba velmi zdlouhavém vzestupu hospodářské konjunktury. Příznivé situace využil dokonce americký trh železářský a snížením cen docílil zvýšení konsumu. To vyvolalo ovšem zděšení mezi železářskými průmyslníky v Evropě a interesovanými kruhy bursovními, kteří se bojí útoku Ameriky na svá světová odbytiště. Proto bylo pozorovati i v Evropě snižování cen železa. A této situace využil opět americký ocelový trust. Vyzval železářské průmyslníky z různých zemí ke schůzce, kde by byla učiněna opatření k zamezení soutěže na světovém trhu. Tento kongres koná se skutečně počátkem července v Bruselu. Můžeme tedy očekávati, že k dosavadnímu mezinárodnímu kartelu kolejnicovému a mezinárodní organisaci bavlnářského průmyslu přistoupí mezinárodní organisace průmyslu železářského. A význam jeho nelze podceňovati, uváží-li se, že ocelový trust americký má v rukou 90 proc. všeho vývozu z Ameriky, a že již dnes německý svaz oceláren, rakouský železářský kartel, belgické a francouzské comptoirs des acieries spolu s tímto ocelářským trustem ovládají vedle anglických závodů celý světový trh.

O těžbě uhlí v Rakousku v měsíci květnu byly vydány tyto úřední číslice: Kamenného uhlí bylo vytěženo 12,386 000 metrických centů, t. j. o 1,645.000 metrických centů více nežli loni; hnědého uhlí bylo vytěženo 21,052.000 merických centů, tedy o 1,800.000 q více proti loňsku. Za prvních pět měsíců obnáší těžba kamenného uhlí 6,141.596 tun (+ 456.263 tun); hnědého uhlí bylo vytěženo za těchto pět měsíců o 464.462 tun více než loni. Statistika přičítá tento přírůstek tomu, že loni byly svatodušní svátky v květnu, kdežto letos byly posunuty až na červen, ve skutečnosti je zvýšení těžby také ve značné souvislosti s oživením průmyslu. Kamenného uhlí bylo minulý měsíc vytěženo: v revíru ostravském 6,893.000 metrických centů (+ 990.000), rosickém 358.000 (+ 5000), kladenském 2,220.000 (+ 125 000), plzeňském 1,104.000 (+ 147.000), žacléřském 374.000 (+ 33.000), v Haliči 1,330 000 (+ 332 000) v ostatních 107.000 (+ 23.000). Na těžbě hnědého uhlí byl účasten Most-Teplice-Chomutov 14,358.000 metr. centy (+ 1,170.000), Falknov 3,094.000 (+ 274.000).

Průmyslová konjunktura jinak vykazuje toliko nepatrné zlepšení. Stagnaci lze dosud pozorovati v průmyslu textilním, který má za sebou těžkou krisi. Zejména průmysl bavlnářský se pozvolna zotavuje se ztrát, jež utrpěl.

Mezinárodní obmezení výroby v průmyslu bavlnářském. Usnesení mezinárodního kongresu bavlnářského, jenž doporučil přádelníkům redukci výroby, bylo již

v různých zemích vyhověno. V Anglii jest většina přádelníků odhodlána pronikavě obmeziti výrobu na delší dobu. Jednota továrníků bavlny v Manchestru usnesla se zastaviti výrobu každou sobotu po dvanáct týdnů po 15. červnu následujících. Další usnesení se očekávají. V Německu dosud nebylo učiněno jednotné opatření. Švédští přádelníci dobrovolně obmezili výrobu. V Severní Americe chystají se veliké závody obmezení výroby, jež činí z části až 60 procent, podržeti během celého léta. Také Japonsko bude vyráběti až do podzimu s obmezenou pracovní dobou. Rovněž v Rakousku dojde asi k rozhodným usnesením; dosavadní redukci možno odhadovati na 25 procent, v Italii činí aspoň 20 procent. Také ve Francii jest redukce povšechná.

Světová těžba zlata v roce 1910 činila 93,750.000 liber šterlinků, t. j. o 1,750.000 liber šterl. více než v roce 1909. V posledních desíti letech vytěžilo se 758 milionů liber šterlinků. Z těžby loňské připadají $^3/_4$ na Afriku, Spojené Státy americké a Australii, při čemž 34% světové těžby pochází z Transwaalu. Zásoba zlata ve státních pokladnách a ústředních bankách stoupla koncem 31. prosince na 886,000.000 liber šterl., čili za 10 let o 386 mil. liber šterl. Veškeré dnešní světové zásoby zlata odhadují se na 3.000,000.000 liber šterl. a předpokládá se, že se tyto zásoby zdvojnásobí za 30 let. Z toho je patrno, jak stoupá těžba zlata proti dřívějším dobám. Není proto divu, že hodnota jeho je stále menší, což má ovšem nemalý vliv na směnnou hodnotu peněz. A proto jest rozmnožení zlata velmi závažným činitelem při stoupání drahoty.

Rakousko-Uherská banka vykazuje v polovici června po delší době opět daní prostou, třeba nepatrnou reservu. Daní povinné bankovky konečně zmizely a daní povinná reserva činí 7·9 milionu korun. Také tento úkaz byl by potěšitelným zjevem lepšící se hospodářské situace, kdyby bylo lze očekávati jeho stálost. Ale banka jest naopak připravena, že k poslednímu opět bude musit značně překročiti daní povinný kontingent, ba že dokonce od července bude to pravidelným zjevem; pro podzim očekává se pak velmi značná potřeba peněz: Celkový oběh bankovek činí v polovici června 2106·083 mil korun (— 39·169 mil.), kovový poklad 1714 049 mil. korun (+ 2·58 mil.), splatné závazky 227·06 mil. korun (— 6·78 mil.).

Nové pasivum rakousko-uherské obchodní bilance. Podle statistického výkazu ministerstva obchodu o zahraničním obchodě rakousko-uherského celního území v dubnu 1911 činil dovoz 255·1 milionu korun, to jest o 2·4 mil. korun více než loni, vývoj monarchie naproti tomu byl toliko 194·8 mil korun, čili o 4·2 mil. korun menší nežli roku minulého. V prvních čtyřech měsících tohoto roku činil dovoz 1003·2 milionu korun (více o 25·9 mil. K), vývoj pak byl toliko 745·5 mil. korun (méně o 4·2 mil. K než loni). Obchodní bilance vykazuje tedy za prvé čtyři měsíce pasivum 257·7 milionu K proti 224·4 mil. K pasiva za totéž období loňského roku. Příčiny toho byly již nesčíslněkráte uvedeny. Zajímavo je, že stoupl dovoz dobytka o 6·6 mil. korun a vývoz jeho klesl o 16 mil. korun; při tom stoupl značně dovoz krmiva. Je to důkaz, že menší rolník si ponechává dobytek vzhledem k vysokým cenám jeho a že na druhé straně agrárníci a bursiáni svůj celními šraňky poskytnutý jim monopol využili do nejzazších mezí, takže se dokonce vyplácelo pícniny dovážeti z ciziny.

Nové kartely v Rakousku. Koncem dubna uzavřen byl společný kartel surováren a rafinerií cukerních, který zajišťuje surovárnám podíl na využitkování celní ochrany, kdežto rafineriím jest přenechán výhradný monopol tuzemského trhu. Surovárny jsou zavázány dodávati své zboží toliko skartelovaným rafineriím, rafinerie pak jsou zavázány nekupovati a nezpracovati cukr ze závodu mimo kartel stojícího; výroba je kontingentována. Smlouva trvá až do 30. září 1917. Během roku 1916—17 má každá súčastněná firma právo do 31. března smlouvu vypověděti. Nebude-li dána žádná výpověď, považuje se smlouva ta za prodlouženu na další rok. Stejné prodloužení nastává vždy o jeden rok, pokud v následujících letech obdobná výpověď nebyla dána. — Dne 7. června byl uzavřen veliký lihový kartel

s platností 10letou od 1. září 1911. Dle sdělení některých listů má to být kartel pouze odbytový. Ústřední prodejní kancelář má obstarávati prodej celé lihové výroby a regulovati ceny. V roce 1910 činila rakouská výroba lihu 1·5 milionu hektolitrů, representujících cenu 70—80 milionů korun. Dne 16. června umluven byl nový odbytový a cenový kartel šroubáren na 5 let. — Počátkem tohoto měsíce byl mimo to založen též kartel škrobáren. L.

Odborový.

Domácí. O příčinách mzdového hnutí dřevodělníků v Praze a obvodu referovali jsme podrobně v čísle minulém. Jedná se o prosazení nové lepší kolektivní smlouvy, čemuž nechce připustit známá „Ochranná jednota zaměstnavatelů". Organisací dělnictva usneseno prosazovati novou smlouvu od dílny k dílně, případně i pomocí stávky. Zaměstnavatelé — nutno předem podotknouti, že řada se jich vyrovnala, takže počátkem června trvala stávka asi u 30 firem — vydali několik prohlášení, v nichž svalují vinu a zodpovědnost za následky stávky na vůdce organisace. Dne 29. května konána četně navštívená schůze dělnictva na Střeleckém ostrově, kde podobné pokusy rozbiti solidaritu dělnictva byly rázně odsouzeny a usneseno v boji vytrvati. V úterý 30. května radili se o situaci zaměstnavatelé, usnesli se však proti několika smíru nakloněným hlasům nepovoliti, zejména se vymlouvají na to, že nelze zkrátit pracovní dobu o $1^1/_2$ hodiny týdně v těch dílnách, které zaměstnávají od 4—10 dělníků. Během první poloviny června se několik firem vyrovnalo, takže stávka trvá ve 20 závodech. — V Mostě zahájili 20. června dřevodělníci v 10 dílnách stávku. Stávkující, počtem 50, žádají zvýšení mzdy o 15% a zkrácení pracovní doby z 10- až 11hodinné na $9^1/_2$, dále příplatek stavební, přesčasový, uznání organisace a důvěrníků. — Krejčovské dělnictvo konalo 29. května v Konviktě velice četně navštívenou schůzi, na níž odsouzeno zmaření schůze, svolané na 22. května. Zmaření schůze stalo se národními sociály na pokyn magistrátu. Na schůzi konviktské přijata resoluce, ve které se uvádí, že dělnictvo bude se domáhat dodržování zákona v záležitosti neoprávněného rozpuštění představenstva nemocenské pokladny pražským magistrátem. — V hostivické šroubárně vstoupilo 90 dělníků do stávky pro nevyhovění požadavků. Firma se dosud nevyrovnala. — V minulém čísle referovali jsme o uzavření kolektivní smlouvy v odboru zámečnickém v Praze. Záležitost vzala však netušený obrat. Organisace zaměstnavatelů prohlásila smlouvu za neplatnou a suspendovala vyjednávací komisi zaměstnavatelů. Rozeslány po firmách cirkuláře, aby smlouva s dělnictvem samostatně ujednávána nebyla, nýbrž aby vše ponecháno předsednictvu výboru zaměstnavatelské organisace, jinak že budou firmy pokutovány. Kde by dělnictvo počalo stávkovati, má býti předsednictvu doručen též seznam stávkujících. Vznikl tak boj znovu a koncem května zastavena ve více dílnách práce. Organisace zaměstnavatelů, porušivši svévolně dohodu, doručila dělnictvu nový návrh smlouvy, který ponechává starou pracovní dobu $9^1/_2$hodinnou, zvyšuje mzdy o 5% na dobu 3 let do 31. května 1914 a ruší zásadně minimální mzdy, které zaměstnavatelé označují jako „prémie lenochům". Když dělnictvo zamítlo vnucovanou novou smlouvu, prohlásili zaměstnavatelé výluku. Dělnictvo konalo 4 června v Dělnickém domě schůzi, na které přijata resoluce: „Dělnictvo zámečnických dílen z Prahy a okolí, shromážděné na schůzi dne 4. června a rokující o novém návrhu mistrů ze dne 2. a 3. června usnáší se na následujícím:

Dělnictvo znovu musí podotknouti, že každý nový, od původního ujednání v komisi odlišný návrh musí považovati za porušení daného slova. Vzdor tomu dotýkajíc se věci samé prohlašuje, že toto ujednání prodlužuje dobu pracovní o půl hodiny, ježto dělnictvo na svačinách netrvá, zkracuje dělníky ustavičně ještě o honorování dnů před velkými svátky, obsahuje neúplnosti v odstavci o stavbách a snižuje původně stanovenou sazbu minimální mzdy. Minimální mzda není dobrodiním, je mzdou nouzovou a tu sluší podotknouti, že úmluva klempířů z r. 1909, tedy ještě za méně nepříznivých poměrů drahotních smluvená, má sazbu v 1. roku

K 2·50, v 2. r. 2·80, instalatérů v 1. r. K 2·50, v 2. r. K 3·— a že od té doby se poměry ještě zhoršily, nehledě k tomu, že tato úmluva má platiti pro příští leta, kdy lze čekati ještě další zhoršení poměrů. Pokud se jedná o nehonorování odpůldnů před velkými svátky, tedy dělníci by viděli v podobném jednání zkrácení toho hubeného, co měli, poněvadž toto placené půldne má doplniti výplatu na celotýdní před svátky, kdy dělník nejcitelněji nedostatek pociťuje. Jinak by bylo v případu rozdělení pracovní doby, takže by se pracovalo v sobotu dopoledne. Dělnictvo jistě vyslovuje dobrou vůli dohody, ale považuje tento návrh za nedostatečný a jej zkracující a vyslovuje očekávání, že oprávněné stesky budou uznány. V opačném případě, jsouc si vědomo důsledků, v boji vytrvá." — Pekařské dělnictvo usneslo se na výroční schůzi hromady pomocnické domáhati se kolektivní smlouvy pro celý obvod společenstva, ve které stanovena by byla maximální doba pracovní a minimální mzda. Na schůzi bylo s politováním konstatováno, že ač živnostenskému referátu pražského magistrátu předáno bylo během minulého roku 128 oznámení pro nedodržování zákona o nedělním klidu, o náhradním odpočinku, noční práci učňů, nebylo téměř ani jedno oznámení vyřízeno. — Tesaři zaznamenávají stávku v Poděbradech; zaměstnavatelé rozšiřují nepravdivé zprávy o požadavcích dělníků. — Ani vodárenskému zřízenectvu ani cestářům nebyly splněny sliby dávno již dané pražskou radnicí. Obě kategorie obecního zřízenectva marně se již po leta domáhají zlepšení poměrů hmotných a služebních.

Úřednický. Dne 4. a 5. června konán v Táboře sjezd soukromého úřednictva z Čech, Moravy a Slezska. Sjezd byl neobyčejně četně navštíven (na 500 účastníků) a jednal o aktuelních otázkách, existence a postavení soukromého úřednictva se týkajících. Řeči všech řečníků vrcholily v tom, že přes drahotní zvyšování cen potřeb, soukromému úřednictvu jeho postavení se nezlepšuje, je stále přehlédáno, ač při stále zvyšované snaze za sespolečenštěním soukromého podnikání důležitost soukromého úřednictva nabývá na váze. Stěžováno si do toho, že pro soukromé úřednictvo dosaženo bylo toliko pensijního pojištění a nedělního klidu, ale že hmotné poměry zůstaly nesnesitelnými. Sjezd usnesl se na resoluci, v níž se vláda vyzývá, aby příštímu parlamentu předložila: 1. Zákon o novelování pensijního zákona; 2. zákon o úpravě služebních poměrů úředníků na velkostatcích; 3. zákon o úpravě poměrů úředníků horních a hutních; 4. změnu stati o nemocenském pojištění úřednictva v zákoně o pojištění sociálním. V resoluci se dále prohlašuje, že úřednictvo soukromé neustane od boje za vymožení těchto požadavků, dokud jeho spravedlivým nárokům vyhověno nebude.

Cizí. První mezinárodní stávku provedli 15. června námořníci anglických, belgických a holandských dopravních společností. Stávka provedena byla ve všech velikých přístavech a způsobila naprostý zmatek v dopravě a také citelné škody společnostem. Mužstvo prohlásilo, opouštějíc službu, že tuto dříve nenastoupí, dokud nebude mu zvýšena mzda. V přístavě londýnském, v Hullu, Glasgově, Liverpoolu, Leithu, Antverpách, Rotterdamu a Amsterodamu po několik dnů zakotveno mnoho lodí, které nemohly pro nedostatek mužstva odjeti. Stávka byla dlouho připravována a prohlášena mezinárodním svazem námořníků. Stávka se v mnohých místech rozšířila na skladače, nakladače, topiče, dopravní zřízence a pod. Rozsah její nelze stanoviti, neboť scházejí přesné údaje o počtu stávkujících. Společnosti snažily se pravý stav věci skrýti a udávaly počet stávkujících nevěrohodný. Dne 23. a 24. června oznamovaly telegramy, že stávka končí a že společnosti se vyrovnaly s mužstvem. V Hullu, Cardiffu, Amsterodamu a Rotterdamu došlo k prudkým srážkám stávkujících se stávkokazy a policií. — V Německu dosáhli berlínští pekaři po delším boji značných výhod a zlepšení na základě kolektivní smlouvy. V Berlíně provedli novinoví strojmistři 17. června stávku, takže několik listů nevyšlo. Spor již urovnán. — Ve Rjece (Chorv.) vstoupili do stávky zřízenci paroplavební společnosti Ungaro Croaty. Odborové organisace ve Rjece zastavily 1. června ze solidarity práci. Stávky se súčastnilo asi 20.000 osob.

Časopisy nevyšly. Poštovní spojení obstarávaly torpédové čluny. — Ve Španělích provedena stávka železničních zřízenců na baskické trati. Nebude-li zřízencům vyhověno, bude provedena všeobecná železniční stávka. — Při stávce oděvníků v Clevelandu, Sev. Amerika, došlo ku srážce s policií. Jedna osoba usmrcena, mnoho zraněno. Při stávce horníků v Mutchusale usmrceno 14 osob. *Emanuel Škatula.*

Literární a umělecký.

Výbor spisů Karla Sabiny. I. Básně. Uspořádal Jan Thon. V Laichtrově „Výboru" vyšly poprvé sebrané básně Sabinovy, trochu pozdní zadostiučinění Sabinovi jako básníku. Neboť Sabina byl nejvíc podceňovaný český autor, sotva našel bys českého spisovatele, jehož básnické dílo mělo by tak nepříznivý osud. Žádný autor nekompromitoval se víc než Sabina. Národ odpustil i lidem, kteří házeli kameny na Havlíčka, na všecko, co je nám dnes nejkrásnějšími květy české kultury, aby se zalíbili vládnoucímu reakcionářství — ale Sabina pro jediný špatný čin, ale psychologicky vysvětlitelný, byl odsouzen k jakési nejen morální, ale i literární popravě. Poprvé po dlouhých desítiletích možno zabývati se zase Sabinou-básníkem. A básníkem takovým, že bez něho nebylo by úplné studium českého literárního romantismu, studium máchovské, neboť z tohoto směru vyšla vlastně celá moderní poesie česká a stopy její jsou i v moderní poesii české. I když ze sebraných básní Sabinových vyloučíme si rýmovačky a strusky, pochopitelně slabé práce příležitostné, kde Sabina musil hověti tehdejší málo vyspělé úrovni českého vlasteneckého čtenářstva, zbude přece tolik veršů hluboce cítěným a opravdovým básnickým posvěcením vynikajících. Je to zvláště krásná báseň „Hyacinty" (z „Květů" 1841) tak ryze moderní cítěním i teskným hudebně zdařile vyjádřeným smutkem. Zde je po Máchovi vyjádřen umělecky, se vzácným smyslem pro rytmus a barvu obrazů onen „svět citů" bolestně krásná elegie nad zmařenou energií a neprožitým životem. Sabina je člověk neobyčejné touhy po životě, skrytých vášní a energie, která v nepříznivějším prostředí se ztroskotává, dostává se i na scestí, bije kolem sebe jako raněný pták a vyjadřuje bolest svých neuskutečněných snů a svého osamění elegickými verši vzácné síly a hudební krásy i přes nevyspělost řeči. Neboť proti Máchovi je Sabina v nevýhodě: Mácha byl genius více primitivní, samorostlý, jeho nejkrásnější verše vytryskly jako přírodní fenomen, Sabina při srovnání s Máchou tvoří víc vědomě, nejen cit, více reflexe je v jeho poesii. Hledá výraz, chce vybití svých ztajených sil, volá pyšně ve svém osamění: „Ve mně svět, a kolem věčnost širá volným poušti zovou mne rozencem!" Ale krutý životní zápas je silnější nežli síla nitra jeho, Sabina, bouřlivý romantik, ohnivý řečník, revolucionář, jenž ušel sotva šibenici, v žaláři pykající velezrádce je pro život vlastně ztracený člověk. Chápeme i jeho nepěkné kousky, jichž netřeba omlouvati; Sabina sám, neuznaný, vymanivší se z úzkého nazírání tehdejšího kulturního českého světa rozešel se se svými vrstevníky, byl opravdu samoten, pravá bludná hvězda poesie české, jak sám také v symbolické básni v prose o bludných hvězdách v románu „Na poušti" sebe sama charakterisoval. Sabina zlobil šosáky svými taškářskými kousky, stal se arciť dočista bezvýznamným špiclem nejen z bídy, ale i z bolesti, z hořkosti a pohrdání člověka, kterému už je jedno, co o něm soudí lidé, kterými pohrdá a kteří nepoznali bouří, utrpení a divokých vášní, jaké prožil on. Nemylme se, Sabinův niterný život byl jedinečný v tehdejší době, vedle plochých veršů nalezneme zde básně, které napovídají jasně, jaký plamen byl v tom člověku na svoji dobu evropského rozhledu, leč v rozervanci ne z přesycení, ale z bídy a nedostatku, s nímž celý život zápasil. Považovati Sabinu za lehkomyslného bylo by nesprávné; nemožno považovati ho rovněž za genia, ale jistě za člověka, který chtěl vědomě tvořiti ve velkém stylu, spisovatele, jenž byl si svým rozhledem vědom, čím spisovatel v pravém slova smyslu má býti. Sabinovi dostalo se právě v moderní době zadostiučinění, byl to štvaný, nedokonale, chvatně tvořící autor, donucený poměry produkovati množství děl improvisovaných

nevyzrálých, ale za to duch schopný básnické reflexe; vidoucí to, co z vrstevníků jeho viděl málokdo, duch nadáním daleko přečnívající autory v té době uznávané, ale neschopný assimilace, eruptivní, neznající ani své liberální umírněnosti, jakou měl Havlíček, s nímž se nadobro rozcházel. Neboť cítění Sabinovo je socialistické, v tom šel dále než Havlíček a není nezajímavo, že Sabina měl porozumění i pro filosofy pessimismu, na př. Schopenhauera. Vydáním Sabinových básní je otevřen průhled do života českého autora v tehdejších poměrech jistě jedinečného a připočteme-li k tomu ještě román „Na poušti", do jisté míry autobiografický, „Obranu" a „Oživené hroby", jakož i výbor kritik Sabinových, které zajisté výborný pořadatel p Thon nenechá bez povšimnutí, budeme míti v české literatuře obraz neobyčejného, byť smutného a těžkého života básnického.

Sören Kierkegaard: „Okamžik". Přeložila Milada Krausová-Lesná. S úvodem dra Arn. Krausa. Dánský myslitel Kierkegaard dostal se k nám sice dosti pozdě, ale přece, leč k nemalému zármutku každého myslícího člověka je „Okamžik" vykuchán censurou. „Okamžik" Kierkegaardův, časopis proti oficielnímu křesťanství, dílo skvělého, útočného slohu, tak osobité a silné, jímž poráží se nejkřiklavější lež náboženská, zasloužil jistě dávno vydání, zvlášť u nás v boji protiklerikálním. Snad jen v knihovně Náprstkově bylo dříve možno nalézti německý překlad Kierkegaardových invektiv proti „živnosti" kněžské, jak nazývá autor povolání duchovních, osvětluje ostře rozbor mezi odříkáním pravého křesťana a touhou po zisku u všech těch pseudokřesťanů, kteří z křesťanství učinili si výnosné existence. Vnitřní lež a neopravdovost, rozpor mezi hlásaným slovem a praktickým životem, nalezla v Kierkegaardovi přímo strašného karatele. Jeho ironie a satyrický šleh přímo zabíjí, jeho logika poráží odpůrce důkazy, jimž nelze odporovati. „Okamžik" je více než polemický spis, je to dílo jedinečné a ve sbírce, v níž uveřejněn byl Pascal, nemohl býti opomenut ani Kierkegaard, neboť kdokoli se zabývá studiem otázek náboženských, nemůže opomenouti tohoto Dána, který je spolu tak silná, básnická individualita, že v síle kritiky společnosti je do jisté míry předchůdcem Ibsenovým. Neboť logika Kierkegaardova je tak jasná, úsudek tak odvážný, že proti invektivám jeho jsou i mnohé ostré protiklerikální spisy přece příliš krotké.

Jubilejní seznam nakladatelství J. Otty, který vyšel v červnu, není publikace pouze obchodní, ale spíše literární a cenná hlavně tím, že bude dobrým vodítkem, zvláště tam, kde není hned po ruce spolehlivého literárního rádce a tudíž literatura nejpochybnější ceny má volné pole. Nakladatelství Ottovo je známo vysokou úrovní literárních svých podniků, které doporučuje skutečně nevtíravým a literárně vhodným způsobem. V katalogu nynějším je množství drobných podobizen spisovatelů a umělců pro závod Ottův činných a spolu úryvky z jejich blahopřejných dopisů a autografy. Delší článek z péra prof. Alb. Pražáka pojednává o významu a vývoji Ottova nakladatelství. Je v mnohém zajímavý a dává tušiti, že závod tak starý a skutečně vyšších nároků literárních a uměleckých bude se i v budoucnosti zdárně vyvíjeti — aspoň lze říci, že má dobré síly a možnost nejkrásnějšího vývoje. Jako ukázky textu mohly by ovšem leckde býti voleny jiné dopisy příslušných autorů, neboť, ovšem s vyjimkami, jsou některé přece jen více konvenčně zdvořilé nežli literáně cenné. A do publikace takové bylo by možno zajisté pojati i gratulace, které nejsou gratulacemi, ale za to osvětlují náš život literární. Takový pěkný literární obrázek je na př. ve Wintrově listu a je opravdu škoda, že autoři tak bohatých zkušeností jako na př. Arbes nenapsali něco ze svých literárně-nakladatelských slastí i strastí. Literátům nemůže býti lhostejným svět nakladatelský a knihkupecký a součinnost dokáže zde velmi mnoho. A to nutno zvláště vyzvednouti, že firma Ottova, jak z katalogu viděti, měla dík prozíravosti a taktu majitele firmy a skutečně vzdělanému personálu nakladatelskému skutečně výbornou pověst v kruzích literárních i uměleckých.

A. M.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 10. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

JOSEF STIVÍN:

Státoprávní romantism a třídní politika.

POLITIKA českého měšťáctva prodělávala v posledních letech podstatný obrat. Letošní volby do říšské rady dle všech zjevů lze označiti za vyvrcholení tohoto obratu. Významná okolnost, která je provázela a které přirozeně nebylo v českém tisku měšťáckém při úvahách povolebních nikde dotčeno, je definitivní odstavení staré státoprávní politiky, ze které česká buržoasie po půl století politicky žila.

Mám na mysli státoprávní politiku, jak byla vyjádřena ve státoprávní deklaraci, předložené českému sněmu v roce 1868. Zde prohlásili čeští poslanci zejména, že nemohou „ve svědomí svém pocítiti ani povinnosti, ani práva“, aby se súčastnili jednání sněmovního, odůvodňují své ohražení proti vysílání poslanců ze sněmu českého do říšské rady, která nezastupuje ani žádnou říši, ani žádnou státoprávní osobu, která vlastně neexistuje „ani ústavně, ani skutečně, ani co do složení, ani co do kompetence a úkolu“. Čechové ji neuznávají, pokládají ji za nebezpečí pro státní právo i pro národnost československou, neboť „tak mělo všecko státní právo naše fakticky býti zrušeno a politická osobnost království českého a koruny české navždy vyhlazena býti ze světa politického“. Důsledná státoprávní politika neuznávala říšské rady vídeňské a také čeští poslanci ze státoprávní důslednosti po dvě desítiletí na říšskou radu do Vídně nejezdili. A při letošních volbách se nenašla již ani jediná česká měšťácká strana více, která by do volebního boje sebe ostýchavěji vhodila heslo o neuznávání říšské rady a o maření veškeré práce ve vídeňské poslanecké sněmovně z důvodů státoprávních.

V čele volebního boje měšťáckých stran v okresech městských šel mandátový kartel, vedený Kramářem a Klofáčem. Nehledě k tomu, že oba tito vůdcové se bezpočtukráte příkře vyslovili proti staré státoprávní politice, že Klofáč ji ve sporech se státoprávními pokrokáři odbýval impertinentními vtipy — jejich státoprávnictví je vůbec veliče pochybné. Také celá volební agitační fronta mandátového kartelu byla v ohledu státoprávním obrácena proti státoprávnické politice negace, kartel se bil za Kramářovu politiku positivní, která byla státoprávníky označena za protistátoprávní a která při nejmenším je odhodlaným útěkem od víry v samospasitelnost českého státního práva. Tato politika protistátoprávní v českém

měšťáctvu z městských okresů na celé čáře zvítězila, nepatrný zlomek hlasů připadl straně státoprávně pokrokové, která stojí dosud staré politice státoprávní z českých stran nejblíže, třebaže také učinila značné koncese době. Vyjádřeno volební statistikou, mohlo by se tedy říci, že ze čtvrtmilionu hlasů, odevzdaných v českých okresech městských v Čechách, odevzdáno pro státoprávní program všeho všudy 11.026 hlasů. Na venkově v Čechách 2921 hlas, protože strana agrární ve svém poměru k státnímu právu stojí na stejné půdě, jako mladočeši a nyní též národní sociálové.

Česká buržoasie se tedy obrátila ku své slavené státoprávní minulosti zády a běží za cílem, který leží na straně zcela opačné. To ještě nikdy nevyniklo tak ostře, jako při volbách posledních.

Historie české státoprávní politiky byla vždycky truchlivá. Počala zatahováním české měšťácké politiky do nevolnických služeb šlechty a rakouské reakce, způsobila hrozné škody národu opomíjením vídeňského parlamentu, a když převzali po staročeších vedení české politiky měšťácké mladočeši, nastal její povlovný úpadek, až po dnešní zkázu. Nezabývám se těmito zjevy, abych uvažoval o osudech českého státního práva, ale proto, že pokládám vývoj poměru českého měšťáctva ku starému praporu státoprávnímu za velice příznačný pro celý vývoj české buržoasie. Státoprávní program byl šlechtě, která nám ho dala, prospěšnou politikou, ale v národě, v českém lidu předpokládal boj za státní právo veliký idealism a obětavost, snášení škod a odkládání naléhavých potřeb hospodářských a kulturních až do doby vítězství programu státoprávního. Temperamentu nejširších vrstev českého lidu taková politika „ryc nebo nic“ vždycky hodně odpovídala, a víme také, jak celý národ v době státoprávních bojů dovedl hořet po leta neutuchajícím nadšením. Ale česká buržoasie trvale státoprávnické politiky nesnesla. Čím více česká buržoasie bohatla, čím větší byla účast její na průmyslu, velkém zemědělství a na finančním kapitálu, tím úže srůstaly její zájmy s třídním státem. Tyto třídní zájmy protrhaly všecky státoprávní pergameny, které měly českou buržoasii zdržovat od vlivu na dnešní stát a od účasti na jeho vládě. Přes všecky deklarace a rozklady o porušení přísah královských a platných smluv národa s panovníky česká buržoasie se sbližovala se státem, jehož existenci neuznávala. A jak tento vývoj pokračoval, tak pokračovalo také omezování státoprávních hesel na pouhou nacionalistickou zástěru, která měla pouze přikrývat třídní politiku českého měšťáctva.

Když vůdcové českého měšťáctva vystoupili se státoprávním programem, tenkrát nedalo se dobře mluviti o české buržoasii. Majetnější měšťáctvo v Čechách bylo na malé výjimky německé, k české národnosti hlásil se chudý lid pracující a maloměšťácké vrstvy. Je známo, jaká bída hospodářská se zračila ještě v letech čtyřicátých a padesátých minulého století v českém veřejném životě. Moderní kapitalism byl v rukách německých, nebylo v Če-

chách jediné velké továrny, která by patřila českému továrníkovi. V takovém prostředí mohl se uchytit státoprávní romantism a takový národ mohl snést po delší období ztřeštěnou politiku passivního odporu, kterou se vzdával dobrovolně, ze vzdoru zastoupení ve vídeňské sněmovně, ač cítil, že si při tom vydatně pouští žilou. Česká měšťácká politika tkvěla vytrvale na své dogmatické ztrnulosti, ale hospodářský rozvoj v Čechách nestál, ten šel kvapem ku předu. A proti staročechům zvedá vzpouru mladá česká buržoasie, mladočeši, představitelé českého liberalismu, hospodářsky opřeného o rostoucí české průmyslové podniky, o bohatnoucí střední stavy a o český kapitalism, vybalující se už ze svých plenek. Eduard Grégr podpaluje boj proti passivní politice a nejpřednější dogma padá. S ním padají i staročeši. Nastupuje mladočeská buržoasie, hladová po vlivu a moci, jež vede ku zbohatnutí, ale při tom zbabělá k súčtování s minulostí. A tu nastává nejodpornější období české měšťácké politiky. Mladočeši, hnáni zájmem české buržoasie, vrhají se do positivní politické práce, ale klopýtají na každém kroku o státoprávní dogmata. Vzniká z toho komedie. Mluví se tím více o důsledné státoprávní politice, čím více se vídeňská politika mladočeská od ní ve skutečnosti vzdaluje. Mladočeskou stranu stála tato obojakost život. Dnes zachraňuje poslední kusy své moci kartelováním s národními sociály, aby nebyla úplně pohlcena.

Národní sociálové na kartel přistupují, lámou odpor, jenž se zvedá v jejich vlastních řadách. Nacionálnímu dělnictvu odůvodňují kartel nutností spojenectví proti sociální demokracii, využívajíce tak vychované zášti proti nám, měšťáctvu národně sociálnímu předkládají důvody, vypůjčené ze zbrojnice „positivní“ politiky Kramářovy. A kdo čekal, že národně sociální měšťáctvo, vychovávané radikálními frásemi starého státoprávnictví a štvané národně sociálními demagogy, nepochopí tento obrat a nepřistoupí na dohodu, ten se mýlil. Odprýsklo několik jednotlivců, ale celek šel do ohně. Ne pro národní svornost Jednotného klubu, ale z pouhého politického pudu, který českému měšťáctvu radí, aby konečně už jednou přestalo politicky bláznit a hledalo v politice ochranu svých zájmů třídních před sociálně demokratickým přívalem a v účasti na správě státu zabezpečení svého podílu na zisku, který měšťáctvo z dnešního třídního státu má.

V tomto smyslu se česká buržoasie při posledních volbách politicky probudila. Opouští sny o českém státu, pošinuje jeho dobývání do druhé a třetí řady a obrací své úsilí v prvé řadě na dobytí moci hned a co největší. Česká buržoasie došla k poznání, že její místo musí být za každou cenu, po případě i za cenu zadání národnostním zájmům, ve vládě vedle Němců a Poláků a že oposiční politiku, pohodlnou sice do boje proti sociální demokracii, ale sebevražednou pro třídní zájmy českého měšťáctva, nemůže trvale provozovat. Na to už český národ příliš hospodářsky vyspěl, než aby mohly všecky jeho politické strany trvale stát v oposici.

K tomuto obratu se dlouho schylovalo a volbami byl urychlen. České měšťáctvo v posledním desítiletí vykonalo obrovský pokrok ve svém hospodářském vývoji. K řadě továrních podniků, které jsou majetkem českých měšťáků a k řadě velkostatků, které přešly do rukou českých sedláků, přibyly nové a nové a přibyly zejména nahromaděné stamilionové kapitály v českých raiffeisenkách, záložnách, spořitelnách, bankách. Vývoj českého finančního kapitálu je prostě úžasný svojí rychlostí v posledních letech. A toto zlaté závaží visí jako galejní koule na nohách českých měšťáckých politiků a zbraňuje jim ve skokanství a demagogickém radikálničení.

Na tento kapitalistický podklad mandátového kartelu byio ve volebním boji často poukazováno a obě skartelované strany se ani valně nesnažily ho popírat. Ohražoval se sice dr. Kramář proti tomu, aby jeho politika byla posuzována jako politika českého továrníka, ale nepopíral, že politický obrat, který české měšťáctvo musí provést, vyplývá z jeho hospodářské vyspělosti. Druhý spojenec, Klofáč, zvláště důrazně při obhajobě kartelu poukazoval na vývoj českého průmyslu a dovozoval, že politik nesmí takový fakt přehlížet. Pokus o popření kapitalistické podstaty dnešní české měšťácké politiky učinil jedině dr. Preiss v „Nár. Listech“ z 30. dubna, ale ztroskotal. Dokazoval — což nikdo nepopíral — že malý živnostník i dělník má řadu společných zájmů s velkým průmyslníkem a že průmysl dává lidu zaměstnání. Ale pak zapěl píseň chvály o českých továrnících, kteří prý jsou hodnější a jiní, než němečtí. Kdo zná český průmysl, ten prý „ví, že jeho nositelé jsou lidmi skrz na skrz demokratickými, že jsou přímo příkladnými svojí spořivostí a že nevyrostli ze společenských názorů svého okolí“. To prý jsou fakta „každému známá“. Mluví se o velkokapitalistickém duchu a nazírání. „Náš průmyslník“, tvrdí dr. Preiss, „žije v intimním a dobrém styku se svým dělníkem, mezi ním a jeho zaměstnavatelem nevyrostla ještě ona hradba, která začasté dělí podnikatele německého, anebo i anglického a jeho pracovníka, žije s sebou v továrně, v ní působí a pracuje. A tak jsou začasté poměry výroby právě na průmyslové podnikání až příliš patriarchální. O nějakém duchu vykořisťování ve špatném slova smyslu nemůže býti vlastně ani řeči.“

Snaží se tedy autor ze všech sil popřít třídní protivy v národě a když dnes už jinak nemůže, pokouší se aspoň zidealisovat českého továrníka jako otce dělníků. Tím se nebudu vážně zabývat. Stačilo by ukázat jen na příběhy z voleb. Tu se snažili čeští továrníci, aby mezi nimi a dělníky „nevyrostla ona hradba“ tím způsobem, že jim komandovali, koho mají pod trestem propuštění volit a hned tu nebylo žádné hradby. Dělníci i továrník volili svorně jednoho kandidáta. Článek dra. Preisse byl patrně odpovědí na projev prof. Masaryka, který v „Samostatnosti“ 16. dubna vytýkal národně sociální straně, že uzavřela volební dohodu s mladočeskou stranou velkokapitalistickou.* Prof. Masaryk vidí ve straně národně

* Prof. Masaryk mezi jiným prohlásil: Vedení národně sociální mělo, uzavírajíc kompromis, připomenouti si též se sociálního stanoviska svého,

sociální hnutí malého lidu a proto se mu zdá být spojenectví s mladočechy sociálně nepřirozené. Jenom že s národními sociály se věc má jinak. Nejsou o nic sociálnější než mladočeši a mají-li mladočeši ve svém středu velkokapitalisty, pak národní sociálové naši jim to nevykládají jako vadu, nýbrž jako přednost, kterou jim z hloubi duše závidějí.

Uvedl jsem tyto hlasy jen jako doplněk svých vývodů. Závěr ze všeho vyplývá ten, že poslední říšské volby — jak už také svým průběhem ukázaly — znamenají nebývalé přiostření třídních protiv v politickém životě českém, protože česká buržoasie odkládá závoje, do kterých dosud halila třídní nahotu své politiky. Česká buržoasie od konservativního křídla až po maloměšťácké radikály vzdává se definitivně svého popírání rakouského státu, svého politického nihilismu, ať již opravdového nebo z agitačních důvodů předstíraného. To může sociální demokracie vítat ze dvou příčin. Jednak se stanoviska svého třídního, protože její práce mezi lidem bude měšťáckou „positivní" politikou vládní usnadněna, třídní rozpory ozřejměny a vývoj politický urychlen a usnadněn. Jednak se stanoviska svého úsilí o zjednání národnostního smíru, protože politický nihilism českého měšťáctva byl nejsilnější pomůckou nacionálního štvaní a živnou půdou nacionálního radikalismu. Pak také sotva najde české měšťáctvo ve volebním boji tak příznivou situaci pro sebe, jakou našlo letos. Šla-li sociální demokracie v roce 1907 do voleb za situace pro sebe nad pomyšlení výhodné, pak v roce 1911 šla do voleb za situace nad pomyšlení výhodné česká buržoasie. Přes to nenastalo žádné velké přesunutí sil a to je pro naši budoucnost v bojích proti českému měšťáctvu, strhovanému svým majetkem k politice vždy protilidovější, nejvýznamnější.

---

kdo dnes politiku mladočeskou řídí. Jest to vrstva velkokapitalistů a velkoprůmyslníků, sám dr. Kramář jest továrník. „Nár. Listy" jsou pak orgánem tří velkých bank a stávají se dnes čím dále tím více jen finančním orgánem, orgánem určitých finančních zájmů, jako „Neue Freie Presse", což bývalo dříve již ideálem p. Penížka a jiných. Politika mladočeská jest dnes řízena velkokapitalisty a nemůže býti tudíž výrazem vůle národa, který se z veliké většiny skládá z vrstev nekapitalistických, jež mají zcela jiné, ba opačné zájmy. Již proto jest onen kompromis národně sociálního vedení s mladočechy nedemokratický a nesociální. Při opětných příležitostech strana mladočeská dokázala v poslední době, že jest řízena duchem velkokapitalistickým. Velký kapitál jest však v pravdě mezinárodním a nedokázal aspoň nikdy, že by dovedl i hmotné zájmy své obětovati celku národnímu tak, jak to dokázalo opětně dělnictvo naše, i sociálně demokratické, byť se i samo mezinárodním zvalo, pěstujíc solidárnost s dělnictvem jiných národů ve snaze po zlepšení všeobecných poměrů sociálních.

VERUS:

Rakousko-uherská banka.

MEZI nevyřízenými předlohami, jež Bienerthova vláda zanechala svému nástupci baronu Gautschovi, nalézá se též předloha o prodloužení privilegia Rakousko-uherské banky a mincovní smlouvy. Poněvadž předloha tato byla v Uhrách již vyřízena bez podstatných změn — Uhři spřátelili se i s článkem 111. stanov, jímž nadále suspenduje se povinné placení hotovými — a v minulém zasedání rakouské říšské rady byla téměř celá projednána ve výboru, bude její nové projednávání v rakouském parlamentu rázu vlastně jen formálního.

Význam Rakousko-uherské banky v hospodářském životě našeho státu a tudíž i v otázkách materielní existence pracujícího lidu jest tak veliký, že neváháme objasniti v tomto článku v hrubých rysech její historii, složení a její působnost v těch otázkách, jež dotýkají se nejvíce zájmů všeho rakouského obyvatelstva.

Rakousko-uherská banka náleží k oněm zpola soukromým, zpola veřejnoprávním peněžním ústavům, které nazývají se cedulovými bankami. Cedulovým bankám propůjčuje stát právo vydávati bankovky, t. j. papíry, znějící na určitý obnos peněz, které používají se jako peníze, při čemž banka se zavazuje, že za předloženou jí takovou bankovku vyplatí peníze kovové, po případě zlaté v témže obnosu, na jaký bankovka zní.

Na prvý pohled zdá se, že takové ústavy, které vydávají veřejná papírová platidla, mající ráz i hodnotu peněz, měly by býti výlučně ústavy státními a nikoliv v podstatě své soukromokapitalistickými. Názor ten má do sebe jisté oprávnění. Soukromý charakter cedulových bank, držících ve svých rukou nitky hospodářského mechanismu celé země, jejichž finanční nezdary mohly by přivoditi velké hospodářské katastrofy, nejeví se právě nejpřirozenějším. Zkušenosti ukázaly však, že jest přece jen lepším a výhodnějším, je-li cedulová banka založena na podkladě soukromokapitalistickém, nežli má-li ráz podniku státního.

Státní banky cedulové máme v Rusku, Švédsku a Bulharsku. Jejich nevýhody spočívají v tom, že jsou vlastně pouhým oddělením finančního ministerstva. Když vypukne válka, povstává k nim snadno nedůvěra, neboť se předpokládá, že stát, potřebující peníze na válečné potřeby, ubírá jim tajně kovový poklad a tím ztenčuje jejich krycí zálohu pro papírové peníze. Stane-li se, že nepřátelské vojsko vtrhne do země, tu jest soukromokapitalistická banka lépe chráněna na základě práva mezinárodního proti konfiskacím, nežli banka státní. Soukromý majetek nesmí se konfiskovati, kdežto státní majetek jest zvykem zabavovati jako jmění nepřítele.

Ostatně má státní banka i v dobách míru své stinné stránky, neboť finanční mizerie státního hospodářství, po případě i neurovnané politické poměry ve státě mají přímý vliv na úvěr státní banky,

jako ústavu s finančním hospodářstvím státním a politikou státní bezprostředně spojeného, což může míti a mívá za následek znehodnocení peněz, bankou do oběhu dávaných.

Tyto okolnosti vedly proto i v Rakousku rozhodující kruhy k tomu, když v roce 1816 jevila se nezbytná potřeba učiniti nápravu v rakouské měně, napoleonskými válkami úplně rozvrácené, že vzaly útočiště k založení cedulové banky na podkladě akciovém.

V Rakousku zřízena byla ihned od počátku jediná cedulová banka pro celý stát, kdežto v jiných státech, v Anglii, Francii a Německu, vedle ústřední cedulové banky existovalo ještě několik jiných bank, které byly oprávněny vydávati papírové peníze. První rakouská cedulová banka, zřízená v roce 1816, jmenovala se Privilegovaná národní banka rakouská.

Kapitál banky tvořilo 50.000 akcií; na každou akcii měli účastníci splatiti 2000 zlatých papírové měny a 200 zlatých v konvenční měně. Prvním úkolem banky bylo odstraniti tehdejší státní papírové peníze, mající nucený kurs a nucený běh, jejichž cena byla silně pokleslá.

Rok 1848 přivedl banku do veliké tísně. Kapitál její obnášel tehdy $30^{1}/_{3}$ mil. zlatých, kdežto její bankovky, v oběhu se nacházející, obnášely 219 mil. zlatých. Vlastní dluh státu, jemuž banka v kritických časích prokazovala cenných služeb, vzrostl na 150 mil. zlatých. Následkem revoluce a italské války byla banka nucena na jaře roku 1848 vyplácení bankovek za hotové nejprve obmeziti a potom úplně zastaviti.

Hotové placení zavedeno potom až po zvýšení akciového kapitálu banky (v roce 1855) a po uzavření mincovní smlouvy mezi Rakouskem a německým spolkem celním (24. ledna 1857), do níž pojato, že žádný ze smluvních států nesmí vydati papírové peníze s nuceným kursem.

Pronikavé změny v organisaci bankovní přivodil zákon z 27. prosince 1862 a ještě pronikavější změny nastaly v ní vyrovnáním mezi Rakouskem a Uherskem v roce 1867. Z počátku zdálo se, že Uhři zřídí si vlastní banku, teprve po delším vyjednávání mezi oběma vládami dospělo se k dohodě. Rakousko i Uhry zřekly se pro období od 1. července 1878 do konce roku 1887 práva, zříditi samostatnou cedulovou banku, a Národní banka přeměněna v Rakousko-uherskou banku.

Nynější organisace Rakousko-uherské banky založena jest na císařském nařízení z 21. září 1899 a na článku XXXVII. uherského zákona z roku 1899. Rakousko-uherská banka (Osztrál-magyar bank) jest akciová společnost, jejíž stanovami vyznačená činnost vztahuje se na království a země zastoupené v říšské radě a na země koruny uherské. Sídlem jejím jest Vídeň. Dle článku 1. přináleží jí pečovati o úpravu peněžního oběhu, usnadnění platebních poměrů a ukojení potřeb obchodního, průmyslového a zemědělského úvěru, především však o zachování hotového placení v případě jeho zákonitého zavedení.

Akciový kapitál obnáší 210 mil. korun a jest rozdělen na 156.000 akcií po 1400 K. Zvýšení nebo snížení akciového kapitálu schvaluje valná hromada za souhlasu sborů zákonodárných obou polovin státních.

Akcie znějí na jméno. Asi polovina akcií nachází se v rukou ciziny a 90 procent tuzemského majetku akcií v rukou (dle sdělení bývalého ministra Pradea) německých ústavů a kapitalistů.*

Pravidelné valné hromady akcionářů konají se každého roku nejpozději v únoru ve Vídni nebo v Budapešti a smějí se jich súčastniti toliko rakouští nebo uherští státní příslušníci. Každý akcionář má toliko jeden hlas a musí prokázati, že je majitelem alespoň 20 akcií. Valné hromady jsou k usnášení způsobilými za přítomnosti 100 členů. Předsedá jim guvernér nebo místoguvernér.

Valná hromada béře na vědomí výroční zprávu, schvaluje bilanci, uděluje absolutorium, usnáší se o změně stanov a zvýšení nebo snížení akciového kapitálu za souhlasu obou sborů zákonodárných a o tom, má-li se žádati o prodloužení privilegia banky nebo nikoliv. Dále volí jenerální rady a revisory účtů.

Od roku 1887 jest ve správě banky provedena úplná parita, odpovídající dualismu. Vrchním správním orgánem banky jest jenerální rada, která skládá se z guvernéra rakouského a uherského místoguvernéra, zástupců místoguvernérů a 12 jenerálních radů. Guvernér, místoguvernéři a jejich náměstkové jsou jmenováni císařem na 5 let na návrhy rakouské a uherské vlády. Jenerální rady volí valná hromada na 4 roky, a to 6 z rakouských a 6 z uherských příslušníků státních. Poněvadž guvernéři, jejich náměstkové a jenerální radové vybírají se z Němců a Maďarů, nachází se vlastně Rakousko-uherská banka v rukou a ve službách německých a maďarských kapitalistů a spořitelen a podle toho také řízena jest její činnost; hospodářské zájmy jiných národností než německé a maďarské jsou přímo křiklavě zanedbávány.

Kromě jenerální rady náležejí ke správním orgánům banky ještě obě ř i d i t e l s t v a ve Vídni a v Pešti a e x e k u t i v n í k o m i t é t, určený k dohledu nad vydáváním bankovek. Korporace tyto složeny jsou ze členů jenerální rady.

Poněvadž Rakousko-uherská banka jako každá jiná ústřední cedulová banka slouží především zájmům veřejným, hledí stát zajistiti si vliv v rozhodování jenerální rady, aby nestalo se tam nic, co by bylo proti zájmům státním. K tomu účelu vysílají obě vlády, rakouská a uherská, do schůzí jenerální rady a jejich komi-

* Zajímavé sdělení učinili ve schůzích bankovního výboru rakouské sněmovny v březnu 1911 bývalý guvernér Rakousko-uherské banky ryt. Biliński a finanční ministr Mayer na výtku poslance Modráčka, proč vláda nepředložila bankovnímu výboru seznam akcionářů tuzemských i zahraničních. Biliński a finanční ministr Mayer uvedli, že seznam zahraničních akcionářů nelze prý proto předložiti, poněvadž řada jich zemřela a jejich akcie přešly na jiné majitele, aniž v bance proveden byl převod jména. Z toho vysvítá, že správa Rakousko-uherské banky sama neví, v či rukou cizozemský majetek akcí, jenž obnáší na 100 mil. korun, se nachází.

tétů a do schůzí řiditelstev vládní komisaře, kteří v nich mají hlas poradní a mohou svým odporem zaraziti provedení sporného usnesení. Nepodaří-li se záležitost, proti níž vládní komisař podal protest, mezi bankou a vládou urovnati dorozuměním, rozhodne o tom v poslední instanci smírčí soud event. ministerstvo dotyčné poloviny státní, nejedná-li se ovšem o otázky týkající se obou polovin státních. Banka oprávněna jest dle čl. 56. stanov k peněžním a směnečným obchodům všeho druhu, rovněž k půjčkám hypotekárním na zástavní listy a na základě privilegia dle čl. 82. stanov k vydávání zvláštních poukázek t. zv. bankovek.

Množství bankovek, jež smí banka dáti do oběhu, není stanoveno; leč povinna jest dbáti toho, by obnos vydaných bankovek kryt byl ze dvou pětin (40%) zákonitými mincemi rakouské nebo uherské měny, nebo obchodními a cizími mincemi zlatými; zbytek pak zároveň s ostatními promptními závazky banky aby kryt byl „bankovním" způsobem, jenž ve stanovách jest přesně vyznačen. Důležitým krycím prostředkem „bankovním" jsou krátkodobé směnky, znějící na cizozemská místa, t. zv. devisy, s nimiž Rakousko-uherská banka činí rozsáhlé obchody.

Aby bankovky, nacházející se v oběhu, byly postačitelně kryty, jest pro veřejnost věcí tak důležitou, že vydávají cedulové ústavy o tom zvláštní podrobné výkazy. *

Převyšuje-li obnos obíhajících bankovek krycí poklad o 400 (dle navržené změny stanov o 600) mil. korun, povinna jest banka z přebytku bankovek odváděti ročně 5 procent daně.

Dle čl. 83. stanov jest banka povinna vyměniti každému její bankovky, když byly předloženy u jejích pokladen, v plné hodnotě za kovové peníze zákonité měny, a to pod ztrátou privilegia k vydávání bankovek. Toto ustanovení o hotovém placení jest však článkem 111. na neurčitou dobu suspendováno. Dle dosavadního znění do té doby, pokud potrvá nucený kurs státovek, ktere však již od r. 1903 vzaty jsou z oběhu; dle nového navrženého usta-

* Jako příklad uvádíme dva nejnovější výkazy Rakousko-uherské banky a banky francouzské.

Výkaz Rakousko-uherské banky ze dne 7. července. Z Vídně, 10. července. (K. k.) Oběh bankovek (v tisících korun) 2,212.482 (— 61.075), kovový poklad 1,709.964 (— 2176), zásoba směnek 714.207 (— 35.180), lombardy 64.108 (+ 859), závazky ihned splatné 215.349 (— 7850), oběh bankovek daní povinných 102.517 (— 58.900).

Výkaz banky francouzské ze dne 6. července. (K. k.)

	v tomto týdnu	rozdíl od minulého
	v tisících	franků
Hotovost ve zlatě	3,196.080	— 16.446
Hotovost ve stříbře	852.243	+ 705
Portefeuille hlavní banky filiálek	1,098 508	— 156.167
Oběh bankovek	5,193.208	+ 67 024
Běžný účet soukromý	655.411	— 19.901
Účet státního pokladu	150 648	— 140.655
Úhrnné zálohy	675.713	+ 40.250
Výnos úroků a diskontu	2.356	+ 1.462

Poměr hotovosti k oběhu bankovek 77·95%.

novení, jež čeká na schválení rakouského parlamentu, pokud banka sama o zavedení placení hotovými nepožádá a zákonodárné sbory to neschválí.

Rozhodující kruhy rakouské váhají zavésti placení hotovými, jež u podobných bank zahraničních jest obvyklým, z té příčiny, že jednak obávají se odtoku zlatého pokladu banky do ciziny, jednak ukázaly zkušenosti, že banka i bez povinného placení hotovými jest s to udržeti hodnotu rakouské měny na výši měny zlaté. Naproti tomu požadují Uhři povinné placení hotovými, domnívajíce se, že by snad poklesl kurs rakouských a uherských peněz, čímž by jejich zemědělství získalo jakousi exportní prémii při vývozu do ciziny. Ostatně Rakousko-uherská banka provádí de facto placení hotovými, ale dobrovolně; zejména vyměňuje bez průtahu papírové peníze za zlaté při placení do ciziny. Kdyby však bylo toho zneužíváno nebo tenčil se její zlatý poklad, může každou chvíli výdej zlatých peněz odepříti.

Nicméně jest i v Rakousku, kde vášnivě odporuje se požadavku Uher po hotovém placení, řada národohospodářů, kteří zastávají názor, že trvale nebude lze udržeti čl. 83. stanov banky v suspensi, neboť povinnost hotového placení jest přece jen neodlučitelnou vlastností podobných ústavů a na dosavadní praxi Rakousko-uherské banky dlužno patřiti jako na opatření průpravné a nikoliv definitivní.

Navržená změna k čl. 111. stanov, jímž zákonité placení hotovými nadále se suspenduje, ukládá bance přísnou povinnost, starati se všemi prostředky o to, by v té době hodnotu vlastních bankovek v kursu zahraničných směnek udržela na paritě zákonité míry korunové měny, t. j. aby hodnota bankovek nepoklesla pod míru zlaté měny, která stanovena jest v poměru 1 kg. ryzího zlata = 3278 K.

Pasus tento má arciť význam více theoretický než praktický, neboť vyhověti za všech okolností tomu, co žádá od banky stát, jest možno jen za jistých hospodářských podmínek, na něž správa banky nemá vlivu. Ale pasus ten dotýká se nepřímo dvou důležitých úkolů banky, o nichž třeba podrobněji se zmíniti. Naznačuje se jím totiž: 1. že má banka stále pečovati o to, by měla postačitelný poklad zlata, a 2. že má provozovati takovou peněžní politiku, která naše platební poměry oproti cizině ustáluje a tím upevňuje hodnotu našich peněz (valutu měny).

Tyto dva úkoly vyznačují činnost Rakousko-uherské banky v posledních dvou desítiletích od zavedení nové měny v roce 1892 a nelze popříti, že jim plně dostála, ba lépe než se všeobecně očekávalo, když stát odvážně vstupoval na nejistou půdu zlaté měny.

S naší měnou do let devadesátých, kdy provedena byla její reforma, dopadalo to velmi bledě. Naše měna, založená na stříbru, přehoupla se sama od sebe na měnu papírovou. Cena stříbrných peněz byla znehodnocena a kolísala jako kyvadlo měsíc co měsíc dle trhových změn mezi hodnotou stříbra a zlata. S papírovými penězi nebylo to o mnoho lepší. V obchodních stycích zejména

s cizinou činil tento stav nemalé obtíže a zaviňoval časté nepředvídatelné ztráty rakouských obchodníků a průmyslníků. Nejistotou poměrů valutních zdražovalo se opatřování kapitálů pro průmyslové podniky, stěžovala se činnost státu pro povznesení hospodářství, vybudování dopravy a všecek hospodářský život spočíval jaksi na nepevných základech.

K nápravě těchto poměrů, jimiž trpěl stejně stát jako všecky vrstvy obyvatelstva, bylo možno pracovati až po zavedení měny zlaté.

Ale hospodářské a finanční poměry pro tuto velkou reformu nebyly u nás nikterak příznivy. Naše platební bilance oproti cizině byla značně pasivní, finanční prostředky slabé, a bylo proto třeba obratné peněžní politiky, by nahromadilo se v bance potřebné množství zlata k udržení zlaté měny a potom aby zachráněno bylo unikání s námahou sehnaného zlata nazpět do ciziny. Poslední úkol řešila Rakousko-uherská banka t. zv. devisní politikou, která zjednala jí jméno v celé Evropě, při současném obmezení placení hotovými.

V obchodním světě dějí se platby od nás do ciziny nebo z ciziny k nám zpravidla krátkodobými, dobře zaručenými směnkami, jež věřitelé inkasují si u domácích peněžních ústavů. Platby takovým způsobem jsou totiž levnější nežli bylo by zasílání hotových zlatých peněz do ciziny a z ciziny k nám.

Je-li pražský obchodník dlužen pařížskému exportéru za zboží, nepošle mu hotové peníze, nýbrž koupí v některé pražské bance směnku nebo směnky (znějící na přibližný obnos), kteréž vystavil některý pařížský dlužník pražskému věřiteli, a zašle mu tyto na vyrovnání svého účtu. Směnky takové zovou se devisami a ve světovém obchodu obíhá jich nesmírné množství.

Při velkém zadlužení země v cizině bývá více domácích směnek za hranicemi nežli cizích směnek doma. To znamená, že musí se do ciziny více zaplatiti nežli se z ciziny obdrží, čili platební bilance země jest špatná a pasivní. Poněvadž při platech do ciziny nedostává se cizích směnek, stoupá poptávka po nich a jejich hodnota se o něco zdražuje — zpravidla skoro o takový obnos, který směnkou se ušetří oproti zásilce hotových peněz.

Je-li tento zjev trvalý, mívá neblahé následky pro domácí měnu. Nedostatek devis k vyrovnání zahraničních dluhů činí totiž nezbytným placení hotovými, jež děje se v mezinárodním obchodě toliko zlatými mincemi; tím nastává proudění zlata z domácích ústavů peněžních do ciziny, jež zejména postihuje centrální banku cedulovou. Zlatý poklad se tenčí, důvěra v banku jest otřesena a hodnota domácích peněz papírových a stříbrných poklesne.

Pokles hodnoty peněz v zemi oslabuje kupní sílu peněžitého jmění a peněžitých platů; články zahraničního dovozu podražují o celý pokles hodnoty domácí měny oproti měně státu dovážejícího; kromě toho pozbývá domácí měna jakékoliv pevné podlohy a jest vydána na pospas všemožným vlivům politickým a trhu peněžního. Rakousko zažilo znehodnocení peněz v minulém století

několikráte. Zpravidla postihlo peníze papírové, ale na sklonku let sedmdesátých poklesla dokonce cena našeho stříbrného zlatníku pod cenu papírové zlatky.

Poněvadž Rakousko-Uhersko jest státem pasivním, byla Rak.-uher. banka nucena, aby zabránila stoupání kursů devis a odlivu zlata z monarchie, zasáhnouti v obchod s devisami nikoliv jako pouhý sprostředkovatel, nýbrž způsobem organisátorským: zmonopolisovati jej. K tomu cíli dostalo se jí v roce 1901 vítané pomoci od obou vlád. Rakouská a uherská vláda předaly totiž bance do správy své zásoby zlata, nahromaděné z největšího dílu z příjmů celních, a všecky ostatní své příjmy zlata (pocházející z mezinárodní dopravy železniční, poštovní, telegrafní atd.) a přenesly na ni též vyřizování zahraničních platů obou států. Touto koncentrací zlatého pokladu a zahraničních platů státních nabyla banka na trhu peněžním posice tak mocné, že její vliv na kursy devis stal se směrodatným a tím umožněno jí bylo zajistiti stálost hodnoty korunové měny proti měnám cizím.

Obchod devisami Rakousko-uherské banky jest tak organisován, že možno v ní kdykoliv prodati nebo koupiti devisy a valuty na všecka místa světa za ceny nejlevnější.

Je-li potřeba, koupí banka německé směnky na př. v Kodani a zamění je za pařížské na př. v Amsterodamě. Svou velikou zásobou zahraničních směnek a valut reguluje jejich poptávku a nabídku, udržuje kurs na přiměřené výši a zároveň organisuje platby do ciziny tak, že dějí se způsobem kompensačním, pohledávka vyrovnává se pohledávkou, aniž bylo by třeba k tomu zlatého kovu. Tím chrání svůj zlatý poklad před odtokem do ciziny a může proto udržovati i úrokovou míru na poměrně mírné výši.

Takovýmto způsobem upevněna byla naše měna v kursu zahraničních směnek a docíleno toho, že těšíme se právě tak spořádaným poměrům valutním jako státy hospodářsky mnohem silnější. Ovšem nemělo by se zapomínati na to, že úspěchy devisní politiky naší cedulové banky staly se možnými jedině tím, že stát náš v celé periodě byl ušetřen vážných válečných zápletek, že naše hospodářská síla valně zmohutněla a naše platební bilance se zlepšila. Kdyby poměry se změnily, že by naše platy do ciziny o mnoho převyšovaly naše splatné pohledávky v cizině, byla by málo platna sebe důmyslnější devisní politika, neboť nedalo by se na trvalo sehnati potřebný počet cizích směnek ku vzájemnému vyrovnání platů bez zlata.

Z nesnází tohoto druhu nejsme ještě zúplna venku. Povážlivý vzrůst pasivity bilance našeho zahraničního obchodu a zadlužovací politika státní, která zahájena byla u nás militaristickými aspiracemi — jsou zjevy, které mohou na naši platební bilanci i naši valutu vrhnouti ještě černé stíny. Jednotlivými řečníky v bankovním výboru rakouské poslanecké sněmovny bylo na př. vypočítáváno, že pasivum naší platební bilance oproti cizině vzrostlo v poslední době na 700 mil. K!

Zisk z obchodů Rakousko-uherské banky rozděluje se následovně: Z ročního přebytku po uhražení všech výloh připadá nejprve akcionářům 4% dividenda ze splaceného akciového kapitálu. Ze zbývajícího obnosu připadne 10% reservnímu fondu a 2% pensijnímu fondu. Obnos, který zbude ještě po těchto dotacích, dělí se na polovinu mezi obě státní správy a akcionáře, pokud však úhrn dividendy těchto nepřevyšuje 6% splaceného kapitálu. Jinak přichází zbytek, převyšující 6%, k novému rozdělení mezi obě vlády a akcionáře.

Obchody Rak. uher. banky jsou velmi rozvětvené i výnosné. V roce 1909 obnášel hrubý zisk ústavu 31,388.045 K. Rekordní isk měl ústav v roce 1907, kdy hrubý jeho zisk dostoupil imposantní výše 46,295.425 K. Z obchodů banky nejvíce přispívá k výnosu eskompt a obchod devisami a valutami. Hrubý výnos eskomptu činil v roce 1909 18,593.122 K a hrubý výnos obchodu devisního a valutního 4,882.896 K. Hypotekární oddělení, jež slouží především maďarskému velkostatku, vyneslo 1,840.369 K.

Ryzí zisk obnášel v roce 1907 29,925.536 K, v roce 1908 21,630.237 K, v roce 1909 17,053.691 K. Hrubý i ryzí zisk v posledních letech silně poklesl, ale jest to zjev přechodný, který objevil se také v letech 1902 a 1903. Z ryzího zisku r. 1909 v obnosu 17,053.691 K (8·12%) připadlo akcionářům 12,210.000 K = 5·82%, reservnímu fondu 865.369 K = 0·41%, pensijnímu fondu 173.073 K = 0·08%, oběma státním správám 3,807.624 K = 1·81%, z čehož obdrželo Rakousko 2,036 146 K (53·48%), Uhry 1,771.477 K (46·52%).

Dividenda, připadající na akcie Rak.-uher. banky, jest nižší nežli u říšské banky německé a mnohem nižší nežli dividenda banky francouzské. Reservní fond Rak.-uher. banky činil na konci r. 1909 20,196.755 K, o $3^1/_2$ mil. více nežli v roce předcházejícím.

Kromě dvou hlavních ústavů ve Vídni a Budapešti měla banka na konci roku 1909 79 filiálek a 182 platebny, z čehož připadalo na Rakousko 46 filiálek a 79 plateben, na Uhry 33 filiálky a 103 platebny. Filiálky nalézají se až na malé vyjimky všecky v německých a maďarských městech. V Čechách jest 15 filiálek, a z těch toliko 5 v českých městech, 1 ve smíšeném městě (Českých Budějovicích), ostatní nalézají se v městech německých. Na Moravě není snad jediné filiálky Rakousko-uherské banky v českém městě!

DR. JOSEF SPALENÝ:

Více školských odborníků do parlamentu!

ŠKOLSTVÍ nebude nyní aktuální...“ řekl v době volební dr. Kramář.

Dle povolání životního kandidovali u nás učitelé obecných a měštanských škol celkem za venkov 6, za města 3; profesoři vysokých škol za města 4, za venkov 1; profe-

soři středních a odborných škol za města 2, za venkov 1. Na osvětlenou poměrů uvádíme velký počet kandidátů kněží a advokátů (oba stavy každý po 19). Jistě příznačné.

Učitelstvo nižších stupňů škol je dobře organisováno, středních hlásí se organisačně na nových základech k novému životu, podobně jest tomu i u učitelstva průmyslových škol a jiných odborných, jež všecky nejsou bez organisace. Organisační formu vzalo na sebe v poslední době také učitelstvo vysokoškolské. Je faktem, že učitelé národních škol dovedli získat si prací svou na podkladě pevné organisace a jako lidé stavovsky uvědomělí jistý vliv politický. Tak tomu není u druhých kategorií učitelských, ještě snad nejspíš u profesorstva vysokoškolského, kdy vysoké školy nadány jsou privilegii... Třebas bylo středoškolské učitelstvo v Rakousku od let stavovsky organisováno v řadě spolků, uznalo přece nutným k hájení zájmů svých ustavit se ve velkou jednotnou organisaci říšskou: Říšský Svaz. Svaz ten čítá přes 6.000 členů (přes dva tisíce je členů ústředního spolku českého). Arci učitelstvo musí se hlásit stále, aby nebylo přehlíženo! „Kde jsme stáli sami, musíme opřít se o organisaci říšskou, event. o ostatní kategorie učitelské.“ (Prof. „Věstník“ XVIII., str. 4.) Názor jistě správný.

A nyní vzpomeňme: V prosincovém čís. prof. „Věstníku“ z r. 1908 čteme, že veškeré české střední školství má jen 2 zástupce na sněmovnách a to jen na českém (jednoho aktivního a 1 pensistu) a pouze jednoho v říšské radě (pensistu). Před volbami do rady říšské r. 1907 byl vydán volební manifest z kruhů profesorstva českého všech kategorií.* Bylo to první energičtější vystoupení pokrokovějších živlů profesorstva českého po té stránce. V roce 1910 vidíme, že v profesorstvu nabývá půdy správný jedině názor: „Musíme také horlivěji se účasnit veřejného života a domáhat se vlivu v politických stranách. Politická strana žádná neučiní pro nás pranic pro to, že jsme profesory, ale zasadí se o naše práva, bude-li mezi svými stoupenci mít hodně čilých profesorů. Z Čech aspoň 3 profesoři středoškolští zasedají ve sborech zákonodárných (Čipera, Metelka a Hnídek), kdežto z Moravy a Slezska ani jeden.“ (XVIII. 5.) Dnes nemůže ovšem už platit, aby učitel omezoval se na školu a zůstal „s moudrou skromností u vědeckého probírání látky...“ Ty tam, už jsou doby, kdy „nestarajíc se o boje národnostní, politické, náboženské, profesorstvo vychovává mládež k vyšším cílům...“ Dnes je potřebí vychovávat už jednou mládež pro skutečný život!

Tehdy roku 1907 přihlásilo se profesorstvo veřejně pokrokovým programem českého školství k činnosti politické. Žádali a) aby střední škola byla reformována podle požadavků

* Náš školský program oživen ve Školské Hlídce „Práva Lidu“ ze dne 21. května 1911.

moderní vědy a pedagogiky, b) aby tudíž byla zlaicisována a zbavena všeho nepříslušného vlivu konfesijního, c) aby byl odstraněn byrokratický formalism ve prospěch svéprávnosti sborů učitelských a zemských školních rad, d) aby v zemské školní radě zasedali jako členové zástupci učitelstva obecných, středních (i odborných) a vysokých škol, volení učitelstvem samým, e) aby české školství střední (a odborné) bylo doplněno a rozmnoženo, ústavy s velkým počtem poboček rozděleny v ústavy samostatné, osnovy učebné upraveny v duchu českém a školství každé národnosti ve všech instancích spravováno jejími příslušníky, f) aby bylo postaráno dostatečnou měrou o české dívčí školství pokračovací a střední, a g) aby potřebám českého národa bylo vyhověno ještě jednou universitou a to v Brně. — Tak profesorstvo tehdy teprve se k činnosti politické přihlásilo a nebylo tedy divu, že výsledky vlivu manifestu hned se nějakou značnou měrou nejevily... Zpátečníci a zejména klerikálové počínali si proti předvolebnímu tomu projevu jako posedlí, jako když se píchne do vosího hnízda!

Nemůžeme (byť jen mimochodem) nevšímnouti si ještě jednoho důležitého momentu z r. 1907 u nás, důležitého pro naše poměry kulturní, školské: světového kongresu Volné Myšlenky v Praze. Tam probrána byla podrobně kapitola: volná škola a přijaty resoluce školské komise a resoluce subkomitétu komise Volné Školy pro rakouské školství (Protokol, 314—317), kde stěžejní pokrokové zásady školství došly jasné a případné formulace. Není o tom sporu, že školství, otázky školské jsou nám stále něčím aktuálním... nejen vlivem domácích poměrů, ale i pod tlakem ostatního světa!

Letošním rokem prodělali jsme volební kampaň do rady říšské. Volební jaksi číslo prof. „Věstníku" zmiňovalo se mimo jiné o tom, jaký prospěch z minulé kampaně zákonodárné mělo naše školství. Výsledky nejsou nijak uspokojující. Že některé stolice vysokého učení byly lépe vypraveny, některé nově zřízeny, že několik vědeckých a moderně zařízených ústavů spěje k dokončení, to vše přece nejsou nijaké „úspěchy" proti tomu, že „hlavní náš požadavek, česká universita v Brně, je dosud hluboko pod obzorem". Ve středním školství nastala stagnace, nějaký ten nový ústav není přece vše. Jen ve vnitřní organisaci nadešly některé potěšitelné reformní změny. Když máme na mysli program z r. 1907: ve školské administrativě nebyl učiněn nijaký pokrok. Všude se jeví moc a nezodpovědnost školské byrokracie! Těžce se nese, že otázka suplentská, nejpalčivější problém sociálního postavení, zůstala prvním lidovým parlamentem nerozřešena! Vedle zoufalých přímo poměrů politických, s nimiž parlament zápasil, „Věstník" zdůrazňuje jako vinu tu okolnost, že mnozí z poslanců neměli pro potřeby školství onoho porozumění, jakého jich naléhavost vyžadovala! Vizte tu Kramářovu neaktuálnost otázek našeho školství! „Věstník" uznává, že už letos mohlo i učitelstvo v politickém boji vystoupit jinak, zcela jinak, než jak se poměry pak utvářely. Ale rozhodně bylo by potřebí zavčas

už chopit se kulturní a politické práce ..! Ano, liknavost musí zmizet a také tichošlápství! Proč bylo letos při intervenci „Říšského Svazu" v ministeriu vyučování upuštěno od toho, zvlášť zakročit proti střeleckým cvičením?! Důvod, „že stanovisko všeho profesorstva v této otázce je vůbec známé", přece nemůže stačit... a učinit tak proto, aby se při známé nedůtklivosti ve věcech vojenských nevyvolávala zbytečně nechuť k vlastním žádostem stavovským (XVIII., 315), nebylo by příliš pokrokové, spíš polovičaté, „opportunní", před čímž bychom varovali v zájmu školství veškerého! Takové hledisko přibližovalo by se až přespříliš stanovisku Kramářových „Nár. Listů", že mládež se za dnešního způsobu, jak se vojenská střelba provádí na školách, nezmilitarisuje...* Nu: z chyby se člověk učí...

Nespokojenost, že už staré vedení českého spolku nepodniklo nic na prospěch stavovské kandidatury, propukla XIV. 470. (šlo o kandidaturu Metelkovu.) Tehdejší redakce marně věc snažila se vysvětlit (jednání s mladočechy). Letos také činěny byly kroky, aby navrženi byli kandidáti z řad profesorů. Objevila se skutečně kandidatura Drtinova, Hnídkova a Lukavského. Do parlamentu dostal se mladočech dr. Fr. Lukavský. Tedy přišlo nové zklamání i vzhledem k počtu deputovaných.... (srov. minulý parlament)!

Víme, jak se vláda stará o české školství; víme, jak usiluje klerikalismus zdusit vše, co na školství ještě zbylo volnějšího. Nemáme chuti tu opakovat „položky" státního rozpočtu, „věnované" školství našemu ... a tu přijde dr. Kramář *a otravuje frásí: školství nebude nyní aktuální* ...; tím má být také dána jaksi sankce, že učitelstvo má se hezky držet zpátky, „neplést" se Kramářovi a podobným dobrodincům do školství, nemá kandidovat do zákonodárných sborů, kde by nejvíc se vlastně mohlo a mělo uplatnit v zájmu našeho „neaktuálního" školství..! Řekne se, že učitelstvo není příliš oblíbeno u širšího obecenstva. Nechceme pátrat po všech příčinách, proč učitelé, jednotlivci ovšem, nejsou oblíbeni. O stavu tak říci přece nelze. Je třeba, aby učitelstvo *všech kategorií* radostně chápalo se prací kulturních, nevyhýbalo se drobné politické práci a jistě lid, v jehož rukách spočívá moc, ukáže pak, že školství je mu věcí aktuální, ukáže samozvaným politickým nabobům, že chce mít i na zodpovědných místech sborů zákonodárných ty, jimž nebojí se svěřit, co má nejdražšího, své děti...!

* To by nebylo příliš daleko též od jiného mastného Kramářovského rčení, že militaristické požadavky vláda dostane vždy, nepovolíme-li jich my, povolí je jiní a my se pak musíme dívati, jak ti jiní jsou od vlády odměňováni ... Hezké, ne!?

JAN SKÁLA:

Srovnání volebních čísel.

VŠEOBECNÉ volby říšské jsou příliš důležitým změřením sil stran politických, než aby mohlo se přejít přes ně bez důkladného prozkoumání a co možno nejvšestrannějšího srovnávání číselných výsledků. Čísla povědí velice mnoho.

Předně o volební účasti. Platných hlasů bylo odevzdáno:

	1911	1907
Čechy	699.917	695.924
Morava	349.733	326.344

V Čechách byla volební účast absolutně skoro tatáž jako roku 1907, percentuálně ovšem slabší, jelikož vzrostl počet k volbě oprávněných, na Moravě, kde je volební povinnost, stoupl počet odevzdaných hlasů o 23.000. Však nestačilo by k objasnění volební situace, kdybychom uvedli jen souhrnně volební účast z celých Čech. V Praze a předměstích volilo tentokrát asi o 8000 voličů více než r. 1907, tedy nepočítáme-li Prahu, šlo v ostatních Čechách méně voličů k volbám než před 4 roky. V některých městských okresích počet odevzdaných hlasů stoupl, jinde o málo klesl, celkem městské okresy vykazují malý přírůstek volební účasti, z venkovských okresů však jen některé mají účast volební větší, většina vykazuje úbytek, někde značný. O tom ještě bude učiněna zmínka.

Jednotlivé strany obdržely hlasů (dle statistiky soudr. Škatuly):

V Čechách:

	1911			1907	
s. d.	249.520		s. d.	278.137	
ag.	177.868		ag.	154.211	
doh.	120.028	164.377	ml. a st.	70.802	157.193
n. s. venkov	30.402		n. s. a st	76.638	
st.	13.947		spol. nár.	9.753	
kler.	83.866		kler.	80.923	
r.	5.016		r.	8.029	
sam.	19.270		sam.	17.431	

Na Moravě:

	1911	1907
s. d. a.	91.841	101.524
s. d. c.	8.733	—
kler.	129 696	103.381
ag.	64.713	41.718
lid.	32.233	28.145
n. s.	8.760	3.335
star.	7.069	27.983
r.	5.184	4.297
sam.	1.597	7.014
kompr.	—	8.947

Ve Slezsku:

	1911	1907
S. d. a.	8330	9812
s. d. c.	2321	—
ag.	7565	—

Zběžný pohled na volební výsledky ukazuje, že předně získávají značně agrárníci, ztrácejí sociální demokraté v Čechách, přírůstek mají klerikálové na Moravě asi o ztracené hlasy staročeské, ostatně že městské strany udržují se na stejné výši. Však je nutno rozebrat tyto souhrnné výsledky.

Čechy, města. V Praze a předměstích sociální demokraté ztrácejí přes 500 hlasů, měšťácké strany na 8000 získávají. V ostatních městských okresích úhrnem sociální demokraté získávají, ostatní strany, nečítáme-li klerikály, ztrácejí. Vezměme výsledky

mimopražských volebních okresů, zejména výsledky užších voleb, kdy stejně r. 1911 jako r. 1907 šlo všecko proti sociální demokracii.

Užší volby		1911	1907
20. (Louny)	s. d.	4362	3792
	měšť.	5802	5287
23. (Náchod)	s. d.	3586	3170
	měšť.	4933	5342
24. (Hradec Kr.)	s. d.	4072	3638
	měšť.	4839	4048
28. (Kolín)	s. d.	3908	3474
	měšť.	4874	5123
29. (Tábor)	s. d.	3294	3056
	měšť.	5045	5579
30. (Písek)	s. d.	3539	3361
	měšť.	4647	5088
31. (Klatovy)	s. d.	3693	3924
	měšť.	4861	4128

Z těchto 7 užších voleb ve městech je patrno, že v 6 případech počet hlasů sociálně demokratických značně stoupl, v 5 případech počet hlasů měšťáckých značně klesl. Počítá-li se součet hlasů národně sociálních a mladočesko-staročeských z r. 1907, je značně větší než počet hlasů, které dostali dohodoví kandidáti letos. Mimo Prahu v českých městech měli počtem hlasů úspěch sociální demokraté proti kartelu. Tento zvítězil hlavně až užšími volbami, ale vítězství to proti sociální demokracii nestalo se takovými většinami jako před 4 roky.

V Praze volební neúspěch byl zaviněn tím, že možno je provádět volební machinace, které děly se od kartelu ve velkém. Naše organisace v Praze ukázala se nedostatečnou, aby mohlo býti čeleno rozsáhlé a zuřivé agitaci kartelu.

Čechy, venkov. Agrárníci získávají 25.000 hlasů (16%), nečítáme-li několik tisíc hlasů samostatných agrárníků. Na 30.000 hlasů ztrácejí sociální demokraté. Přes 10.000 hlasů ubývá na venkově klerikálům, kteří ztrátu tu nahradili tím, že kandidovali ve více venkovských a v městských okresích než r. 1907. Přibylo něco hlasů nár. sociálům jen proto, že kandidovali ve více okresích než r. 1907, tedy o vzrůstu se zde nedá mluvit. Je nepopíratelno, že agrárníci ubrali na venkově půdy jak sociálním demokratům, tak klerikálům, sociálním demokratům, s nimiž jdou většinou silně odvislí lidé, svým úžasným terrorem a volebními praktikami. R. 1907 agrárníci nebyli tak na volby připraveni a ani je nenapadlo, že by sociální demokraté mohli dostat v jednotlivých obcích tolik hlasů, proto se mnoho nenamáhali. Letos bylo jinak. Pokles hlasů sociálně demokratických má však také důležitou příčinu jinde. Tisíce a tisíce pracujících lidí bylo tentokrát na práci ve vzdálenějších krajích a v cizině, jelikož léto pokročilo. R. 1907 mnoho tisíc voličů, poněvadž šlo o první volby všeobecným hlasovacím právem, zůstalo ještě do 14. května doma anebo přišli na

volby domů, tentokrát toho nebylo. Že je tento úsudek správný, ukazuje snížená volební účast při větším počtu k volbě oprávněných. Kdo byl doma, ten k volbám, až na vyjimky, šel. Některé ukázky.

V okrese 38. (Turnov) byl úbytek volební účasti 1700, naše hlasy klesly tam o 1200. V okrese 40. (Jičín) účastnilo se volby o 900 voličů méně, naše hlasy klesly o 800. V okrese 43. (Náchod) účast volební byla o 700 menší, naše hlasy klesly o 400. V okrese 45. (Kr. Hradec) volební účast o 600 menší, naše hlasy klesly o 500. V okrese 51. (Rakovník) volební účast o 500 menší, naše hlasy klesly o 500. V okrese 55. (Sedlčany) volební účast o 1800 menší, naše hlasy klesly o 700. V okrese 56. (Benešov) volební účast o 1000 menší, naše hlasy klesly o 1100. V okrese 61. (Litomyšl) účast o 1100 menší, naše hlasy klesly o 500. V okrese 63. (Chotěboř) účast o 800 menší, naše hlasy klesly o 800. V okrese 65. (Dolní Kralovice) účast menší o 1100, naše hlasy klesly o 1000. V okrese 66. (Tábor) účast menší o 1100, naše hlasy klesly o 1050. V okrese 68. (Horažďovice) účast o 1100 menší, naše hlasy klesly o 1600. V okrese 69. (Klatovy) účast o 2100 menší, naše hlasy klesly o 2700 (zde dostal Čiperovec 1100] hlasů). V okrese 70. (Domažlice) účast o 1100 menší, naše hlasy klesly o 500. V okrese 71. (Strakonice) účast menší o 1300, naše hlasy klesly o 1000. V okrese 72. (Milevsko) účast menší o 900, naše hlasy klesly o 900. V okrese 73. (Jindř. Hradec) účast menší o 1600, naše hlasy klesly o 1700. V okrese 74. (Pelhřimov) účast menší o 800, naše hlasy klesly o 600. Úbytek účasti je nejpatrnější v jihočeských okresích. Celkem ztratila sociální demokracie v 38 venkovských okresech 31.660 hlasů, ve 4 okresech hlasů jí přibylo o 1393. Čiperovci utrhli sociálním demokratům na venkově 4000—5000 hlasů.

Morava. Na Moravě vykazují největší vzrůst agrárníci (přes 50%), klerikálové vzrostli přibližně o to, co ztratili zpátečničtí staročeši. Hlasy sociálně demokratické zůstaly asi na stejné výši, čítáme-li autonomistické hlasy a centralistické dohromady, činí součet 100.574, mimo to nutno čítat 2000 hlasů soc. dem., které připadly prof. Masarykovi, takže ve skutečnosti vzrostly hlasy soc. dem. o 1000. Ve Slezsku o něco hlasy soc. dem. stouply.

Úhrnem dostali sociální demokraté autonomisté 349.691, s připočtením 2000 hlasů z okresu Masarykova 351.691. Centralisté dostali 11.054 (okres Cingrův nečítáme do českých). Celkem tedy sociálně demokratických hlasů je 362.745. Roku 1907 byl počet hlasů české sociální demokracie 389.523, tedy úbytek činí 27.000.

Úhrnný výsledek voleb v českých okresích dle největších skupin činí:

Sociální demokraté	362.745
Agrárníci	250.146
Klerikálové	213.562
Ostatní strany	220.639
Samostatní	20.867

Všech platných hlasů v českém národě bylo odevzdáno 1,067.959, hlasy sociálně demokratické činí 34 procent.

EM. ŠKATULA:

Volební bojiště 1911.

Výsledky voleb do říšské rady konaných 13. a 20. června 1911 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Význam použitých zkratek: Sd. = sociální demokrat; doh. = kandidát dohody mladočesko-staročesko-národně sociální; stp. = státoprávník; ns. = národní sociál; křs. (kler.) = křesťanský sociál (klerikál); real. = realista; agr. = agrárník; sam. (živn.) samostatný (živnostenský); sd. odšť. = sociální demokrat odštěpný (centralista); stč. = staročech; lid. pokr. = lidová strana pokroková; čes. sč. = český sčítací kandidát; něm. pokr. = německý pokrokář; něm. lid. = německý lidovec; něm. děl. str. = německá dělnická strana; něm. rad. = německý radikál; něm. svob. = německý svobodomyslný; všn. = všeněmec; Schön. = Schönererovec.

II. Morava.

a) České okresy městské 1.—10.

Odevzdáno hlasů		Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.	
celkem	neplatných		sociální demokrat	ostatní strany
6888	63	1. **Brno.** Sd. Adolf Burian 935, lid. pokr. dr. Fr. Sláma 1936, stč. dr. B. Pražák 1677, ns. A. Konečný 1723, sd. odšť. Rudolf Merta 554, živn. L. Vaníček —	935	5890
6634	—	**Užší volba.** Lid. pokr. dr. Fr. Sláma 2212, ns. **Alois Konečný 4422.**		
10168	26	2. **Bučovice, Slavkov,* Královo Pole, Husovice, Židenice, Líšeň, Ivančice,* Konice,* Rosice.** Sd. Josef Hybeš 4122, lid. pokr. V. Votruba 1938, ns. dr. Hanf 1295, kler. E. Werner 1366, sd. odšť. V. Kovanda 1105, živn. Novotný 316	4122	6020
9439	—	**Užší volba.** Pokr. lid. V. Votruba 3865, sd. **Josef Hybeš 5574.**		
8944	64	3. **Osoblaha, Jindřichov, Frenštát, Moravská Ostrava, Vítkovice, Přívoz, Marianské Hory, Místek, Frýdlant, Prušperk.** Sd. Jan Prokeš 4132, lid. pokr. O. Skýpala 1906, sd. odšť. J. Šavel 1126, kler. Fr. Derka 1716	4132	4748
7901	—	**Užší volba.** Lid. pokr. O. Skýpala 2901, sd. **Jan Prokeš 5000.**		
8432	17	4. **Rožnov, Vsetín, Vyzovice, Valašské Klobouky, Bystřice pod Hostýnem, Bojkovice, Příbor, Kopřivnice, Nový Jičín, Štramberk, Zlín, Valašské Meziříčí, Krásná.** Sd. —, real. prof. **T. G. Masaryk 5184,** kler. dr. Fr. Nábělek 3231	—	8415
8172	18	5. **Zdounky, Holešov,* Napajedly, Ždánice, Klobuky, Kroměříž, Hulín, Vyškov, Ivanovice, Koryčany.** Sd. Inocenc Hofman 1964, lid. pokr. dr. V. Šílený 3114, stč. V. Kulp (dopor. kler.) 2906, sd. odšť. Fr. Ostrý 170 .	1964	6190
7996	—	**Užší volba.** Stč. (kler.) V. Kulp 2723, lid. pokr. **dr. V. Šílený 5273.**		

* I se stejnojmennou židovskou obcí.

Odevzdáno hlasů: celkem	Odevzdáno hlasů: neplatných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž.: sociální demokrat	Hlasů obdrž.: ostatní strany
7576	23	**6. Strážnice,* Kyjov,* Hodonín, Uher. Hradiště, Staré Město, Bzenec,* Veselí,* Veselí předměstí, Ostroh,* Ostroh předměstí, Břeclava,* Podivín,* Luhačovice, Uherský Brod.** Sd. František Dvořák 1973, lid. pokr. A. Smrček 2510, kler. dr. Ad. Procházka 2632, živn. Stelzig —, ns. Klimeš 438	1973	5580
7689	—	**Užší volba.** Křs. dr A. Procházka 3047, pokr. lid. **A. Smrček 4642.**		
6989	34	**7. Jemnice, Třebíč,* Náměšť, Hrotovice, Pohořelice, Hustopeč, Mikulov, Jaroslavice, Vranov, Telč, Znojmo, Jevišovice, Moravské Budějovice, Jaroměřice, Velké Židlochovice, Moravský Krumlov, Miroslava,* Dačice, Slavonice.** Sd. Jaroslav Stejskal 1782, lid. pokr. J. Kaloušek 2159, ns. J. Jahoda 1006, kler. A. Roštlapil 1473, sd. odšt. V. Stein 535	1782	5173
6683	—	**Užší volba.** Pokr. lid. Jan Koloušek 3303, sd. **Jaroslav Stejskal 3380.**		
7813	14	**8. Přerov, Lipník, Fulnek, Kojetín, Tovačov, Hranice, Kelč, Podštát, Drahotuše.** Sd. Jaroslav Marek 2267, lid. pokr. dr. R. Fischer 1429, stč. dr. J. Žáček (dopor. kler.) 2486, ns. F. Borovec 1566, sd. odšť. J. Janda 51	2267	5532
7683	—	**Užší volba.** Stč. dr. Jan Žáček 3799, sd. **Jaroslav Marek 3884.**		
8402	139	**9. Blansko, Kunštát, Nové Město, Žďár, Tišnov, Velké Meziříčí, Velká Byteš, Jevíč,* Moravská Třebová, Svitavy, Březová, Jihlava, Třešť, Stonařov, Boskovice,* Letovice, Bystřice nad Pernštýnem.** Sd. Frant. Komprda 3122, lid. pokr. dr. A. Stránský 3114, sd. odšť. J. Prášek 218, kler. živn. Fr. Kynčl 1809	3122	5141
7881	—	**Užší volba.** Sd. Frant. Komprda 3725, pokr. lid. **dr. Adolf Stránský 4156.**		
8736	44	**10. Prostějov, Plumlov, Litovel, Unčov, Šternberk, Rýmařov, Olomouc, Nová Ulice, Mohelnice, Loštice, Úsov, Konice, Německý Brodek, Staré Město, Hanušovice, Šilperk, Červená Voda, Dvorec, Beroun, Libava, Budišov, Šumperk, Německá Libava, Frenštát, Holba, Rapotín, Viesenberk, Sobotice, Losín.** Sd. Rudolf Bechyně 2899, lid. pokr. dr. V. Perek 3231, kler. Aug. Štancl 1206, sd. odšť. A. Měchura 654, živn. R. Mlčoch 702 .	2899	5793
8427	—	**Užší volba.** Lid. pokr. dr. V. Perek 4015, sd. **Rudolf Bechyně 4412.**		

* I se stejnojmennou židovskou obcí.

Odevzdáno hlasů celkem	Odevzdáno hlasů neplatných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž. sociální demokrat	Hlasů obdrž. ostatní strany
		b) České okresy venkovské.		
12865	75	**11. Brno okolí.** Sd. Vlastimil Tusar 5570, kler. dr. J. Dolanský 4391, sd. odšť. E. Burian 967, ns. A. Andrýs 1695, živn. Fr. Franěk 167	5570	7220
12721	—	Užší volba: Kler. dr. J. Dolanský 5419, sd. **Vlastimil Tusar 7302.**		
15518	9	**12. Vyškov, Slavkov, Bučovice.** Sd. Jaroslav Rouček 4163, lid. pokr. J. Pokorný 4395, kler. J. Šrámek 6577, sd. odšť. Fr. Gala 169, ns. Ed. Vlach 205	4163	11346
15448	—	Užší volba: kler. Jan Šrámek 6831, lid. pokr. **Jar. Pokorný 8617.**		
13768	8	**13. Přerov, Kojetín, Holešov.** Sd. Vojtěch Skopal 3484, kler. A. Ilgner 3547, agr. J. Rozkošný 5729	3484	10276
13735	—	Užší volba: Kler. A. Ilgner 5334, agr. **Jan Rozkošný 8401.**		
12897	16	**14. Kroměříž, Zdounky, Napajedla.** Sd. Ant. Sotolař 2558, kler. dr. hr. Jar. Thun 5997, agr. T. Mlčoch 3995, sd. odšť. J. Pavlík 331 . . .	2558	10323
12863	—	Užší volba: Kler dr. Jar. hr. Thun 6008, agr. **Tomáš Mlčoch 6855.**		
12955	13	**15. Hranice, Lipník, Bystřice p. H., Valaš. Meziříčí.** Sd. Filip Dobrovolný 1978, kler. **Fr. Valoušek 6642**, agr. J. Bureš 4322 . . .	1978	10964
14383	19	**16. Uh. Hradiště, Ostroh, Napajedla.** Sd. Martin Bartošík 1546, kler. **dr. A. Stojan 8776**, agr. B. Pipal 4036, sd. odšť. Dvořák 6	1546	12818
9884	—	**17. Uh. Brod, Bojkovice, Val. Klobuky.** Sd. František Michálek 510, lid. pokr. dr. Fr. Sušil 1191, kler. **dr. M. Hruban 6767**, agr. J. Zemek 1416	510	9374
11793	22	**18. Vyzovice, Vsetín, Rožnov.** Sd. Ot. Krupička 1251, kler. **J. Kadlčák 6166**, agr. Max Pilát 3532, sd. odšť. B. Pěcha 660, sam. Oršág 82, sam. Tomšič 80	1251	10520
14672	116	**19. N. Jičín, Fulnek, M. Ostrava, Místek, Příbor, Frenštát.** Sd. **Frant. Tomášek 8061**, kler. R. Skácel 4650, agr. J. Matula 1783, sd. odšť. Fr. Riegl 62	8061	6495

Odevzdáno hlasů celkem	Odevzdáno hlasů nep'at-ných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž. sociální demokrat	Hlasů obdrž. ostatní strany
13500	—	**20. Olomouc, Šternberk, Dvorec, Libava, Jindřichov, Osoblaha, moravské enklavy okresů opavského a bíloveckého.** Sd. Felix Časný 3606, kler. M. Koutný 2585, agr. Fr. Okleštěk 6143, sd. odšť. R. Nádvorník 1166, živn. Mazal —	3606	9894
12933	—	**Užší volba.** Sd. Felix Časný 5112, agr. **Frant. Okleštěk 7821.**		
13882	104	**21. Unčov, Litovel, Mohelnice, Zábřeh, Šilperk, Šumperk, St. Město, Viesenberk, Rýmařov.** Sd. Metoděj Charvát 4771, kler. Fr. Homma 4335, agr. J. Staroštík 4672, sam. dr. Dezort —	4771	9007
12757	—	**Užší volba.** Agr. Jos. Staroštík 6201, sd **Metoděj Charvát 6556.**		
12945	76	**22. Prostějov, Plumlov, Konice.** Sd. Arnošt Hyánek 2014, lid. pokr. Fr. Reichstädter 2330, kler. Fr. Navrátil 4932, agr. J. Vaca 2333, sd. odšť. F. Pospíšil 428, ns. K. Kruliš 832 .	2014	10855
12824	—	**Užší volba.** Agr. Jan Vaca 6102, kler. **Frant. Navrátil 6722.**		
12949	70	**23. Boskovice, Mor. Třebová, Svitavy, Jevíč, Kunštát.** Sd. Karel Vaněk 4758, kler. Vinc. Ševčík 5502, agr. A. Dürr 2394, sd. odšť. F. Chalupa 31, živn. Methud Vladík 194	4758	8121
12827	—	**Užší volba.** Kler. Vinc. Ševčík 6306, sd. **Karel Vaněk 6521.**		
14782	55	**24. Blansko, Tišňovice, Vel. Byteš.** Sd. Jan Filipinský 6089, lid. pokr. K. Balák 2980, kler. B. Skoupý 5466, sd. odšť. R. Banďouch 192 .	6089	8638
14454	—	**Užší volba.** Kler. B. Skoupý 6517, sd. **Jan Filipinský 7937.**		
12962	6	**25. Bystřice, N. Město, Vel. Meziříčí.** Sd. Vincenc Ondráček 1297, kler. J. Šamalík 6386, agr. K. Sáblík 5273, sd. odšť. J. Nestrojil —	1297	11659
12989	—	**Užší volba.** Agr. K. Sáblík 6163, kler. **Jos. Šamalík 6826**		
13635	62	**26. Třebíč, Náměšť, M. Budějovice.** Sd. Karel Vaverka 2808, kler. P. A. Tvarůžek 6083, agr. Fr. Němec 4562, sd. odšť. Fr. Beneš 120 .	2808	10765
13608	—	**Užší volba.** Kler. P. A. Tvarůžek 6557, agr. **Fr. Němec 7051.**		
14880	50	**27. Jihlava, Telč, Dačice, Žďár.** Sd. Adolf Řehůřek 2703, kler. J. Jílek 6420, agr. Fr. Sta-		

Odevzdáno hlasů celkem	Odevzdáno hlasů neplatných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž. sociální demokrat	Hlasů obdrž. ostatní strany
		něk 5669, sd. odšť. J. Nestrojil 38, živn. Fiala —	2703	12127
14810	—	Užší volba. Kler. J. Jílek 7130, agr. Fr. Staněk 7680.		
13791	78	28. Mor. Krumlov, Ivančice, Znojmo, Vranov, Jaroslavice, Hrotovice. Sd. Frant. Svoboda 4834, kler. A. Kuchynka 5423, agr. J. Kuchařík 3416, sd. odšť. J. Florian 40	4834	8879
13684	—	Užší volba. Kler. A. Kuchynka 6442, sd. Fr. Svoboda 7242.		
14396	170	29. Hustopeč, Židlochovice, Mikulov, Pohořelice, Břeclava, Klobouky. Sd. Tomáš Koutný 3446, kler. T. Šilinger 9424, agr. Ohlídal 1356	3446	10780
12590	43	30. Hodonín, Kyjov, Ždánice. Sd. František Bílek 3198, kler. A. Horák 5194, sd. odšť. P. Mikulovič 17, agr. Jan Měchura 4082, sam. Mayer 47, sam. Švabík 9	3198	9349
12550	—	Užší volba. Kler. A. Horák 5527, agr. Jan Měchura 7023.		
		c) Německé okresy městské.		
7655	289	1. I., III. a IV. čtvrť v Brně. Sd. Vilém Niessner 2384, křs. Prochaska 230, něm. pokr. O. Lecher 4752	2384	4982
7019	279	2. II. čtvrt v Brně, Husovice, Královo Pole, Židenice, Líšeň. Sd. Matěj Eldersch 2071, něm. pokr. d'Elvert 4506, křs. Prochaska 163	2071	4669
6500	—	3. Šternberk, Zdounky, Plumlov, Slavkov*, Bučovice, Prostějov*, Ždánice, Olomouc, Nová Ulice, Kojetín, Tovačov, Kroměříž. Hulín, Vyškov, Ivanovice, Kyjov. Koryčany. Sd. Jan Pollach 2294, něm. pokr. Primavesi 3654, křs. Siessl 509, Ehrlich 43	2294	4206
4689	92	4. Třebíč, Žďár, Velké Meziříčí, Nové Město, Velká Byteš, Tišnovice, Kunštát, Jevíč, Telč, Hrotovice. Náměšť, Blansko, Jihlava, Stonařov, Třešť, Boskovice*, Letovice, Konice, Něm. Brodek, Bystřice n. Pernštýnem. Sd. Gustav Goldschmidt 1049, něm. pokr. dr. G. Gross 3241, sam. Mareš 183, něm. pokr. sam. Inderka 124	1049	3548
5631	35	5. Mikulov, Pohořelice, Hustopeč, Hodonín, Klobouky, Strážnice, Bojkovice, Velké Židlichovice, Břeclava,* Podivín,* Konice,*		

*) I se stejnojmennou židovskou obcí.

Odevzdáno hlasů celkem	Odevzdáno hlasů neplatných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž. sociální demokrat	Hlasů obdrž. ostatní strany
		Uherské Hradiště, Staré Město, Uherský Brod, Luhačovice, Ostroh, Ostroh předm., Veselí, Veselí předm., Bzenec. Sd. dr. Jindř. Kohn 962, něm. pokr. J. Redlich 2344, něm. rad. dr. P. v. Primavesi 1217, křs. O. Pegrisch 666, zionista Luz. Brunner 407	962	4634
3767	—	**Užší volba.** Něm. rad. dr. P. rytíř Primavesi 327, něm. pokr. **Dr. Jos. Redlich 3440.**		
4711	13	**6. Jaroslavice, Vranov, Jemnice, Znojmo, Jevišovice, Dačice, Slavonice, Mor. Krumlov, Miroslava, Mor. Budějovice, Jaroměřice, Ivančice, Rosice.** Sd. Ludvík Binderberger 451, něm. pokr. Jelinek 1887, něm. rad. O. Teufel 1646, křs. Vignali 714	451	4247
4243	—	**Užší volba:** Něm. pokr. Jos. Jelinek 1454, něm. rad. **Oskar Teufel 2789.**		
7016	43	**7. Mor. Třebová, Zábřeh, Litovel, Nové Město, Mohelnice, Lošice, Úsov, Červená Voda, Svitavy, Šilperk, Březová.** Sd. Edmund Pipal 2354, něm. lid. **Albrecht 3921**, křs. Brauner 698	2354	4619
8394	16	**8. Rýmařov, Hennersdorf, Osoblaha, Semberk, Rapotín, Frenštát, Holba, Něm. Libava, Vismberk, Losín, Sobotice, Staré Město, Hanušovice.** Sd. dr. Theodor Wollschack 3801, něm. pokr. Fr. Jesser 3433, křs. Nissl 1144	3801	4577
8300	—	**Užší volba:** Sd. dr. Th. Wollschack 3894, něm. pokr. **Frant Jesser 4406.**		
6811	25	**9. Fulnek, Lipník, Holešov, Přerov, Bystřice n. Hostýnem, Hranice, Podštát, Kelč, Drahotuš, Dvorec, Beroun, Libava, Budišov, Nový Jičín, Štramberk, Příbor, Kopřivnice, Zlín.** Sd. Vilém Niessner 2941, něm. rad. Ullrich 2324, křs. Angeli 893, něm. děl. str. Prayon 628	2941	3845
6845	—	**Užší volba:** Vilém Niessner 2823, něm. rad. **Jakub Ullrich 4022.**		
9664	45	**10. Frenštát, Rožnov, Vsetín, Valašské Klobouky, Vyzovice, Mor. Ostrava, Mar. Hory, Přívoz, Vítkovice, Místek, Frydlant, Prušperk, Val. Meziříčí, Krásná.** Sd. Ludvík Exner 2764, něm. pokr. **Št. Licht 6855**, křs. Zdráhal	2764	6855

Odevzdáno hlasů celkem	Odevzdáno hlasů neplatných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž. sociální demokrat	Hlasů obdrž. ostatní strany
		d) Německé okresy venkovské.		
9044	69	11. **Znojmo, Jemnice, Vranov, Dačice, Telč, Mor. Budějovice, Třebíč.** Sd. Ondřej Höchtel 251, n. agr. J. Steffan 1488, něm. lid. Frant. Wagner 3784, křs. Hauswirth 3452	251	8724
9151	—	**Užší volba:** Křs. A. Hauswirth 4063, něm. lid. **Fr. Wagner 5088.**		
8532	166	12. **Mor. Krumlov, Hustopeč, Židlochovice, Brno okolí, Pohořelice, Vyškov, Náměšť, Hrotovice, Ivančice, Klobouky, Slavkov, Bučovice, Kyjov, Ždánice.** Sd. Jan Zdražil 1373, něm. agr. **J. Luksch 5863,** křs. M. Zdráhal 1130	1373	6993
6838	90	13. **Hranice, N. Jičín, Příbor, Fulnek, Mor. Ostrava, Místek, Frenštát, Rožnov, Vsetín, Val. Klobouky, Val. Meziříčí, Uherský Brod, Napajedla, Holešov, Bystřice n. Hostýnem, Vyzovice, Bojkovice, Strážnice, Uherský Ostroh, Uherské Hradiště.** Sd. Jindřich Nitschmann 1915, něm. lid. **V. Peltschitz 4833**	1915	4833
6250	133	14. **Hennersdorf, Osoblaha, moravské enklavy okresů opavského a bíloveckého, Libava, Dvorec, Lipník.** Sd. Jos. Gröschner 1289, n. agr. **Ant. Seidel 4828**	1289	4828
9728	20	15. **Olomouc, Rýmařov, Šternberk.** Sd. Jeron. Schlossnickel 4378, n. agr. rad. A. Rieger 4214, křs. Schrammel 638, něm. děl. str. Prayon 478	4378	5330
9705	—	**Užší volba:** Sd. Jer. Schlossnickel 4465, něm. rad. **Alois Rieger 5240.**		
8128	34	16. **St. Město, Šilperk, Šemberk, Viesenberk.** Sd. Lev Freundlich 3389, něm. rad. **R. Felzmann 4137,** křs. F. Bartek 519, něm. děl. str. F. Burschowsky 49	3389	4705
6918	70	17. **Zábřeh, Unčov, Mohelnice, Litava, Konice, Plumlov, Prostějov, Přerov, Kojetín, Kroměříž, Zdounky.** Sd. Julius Rasch 2477, něm. rad. Jan Kopp 3359, křs. A. Czerny 1012 .	2477	4371
6747	—	**Užší volba:** Sd. Julius Rasch 2708, něm. rad. **Jan Kopp 4039.**		
9162	99	18. **Mor. Třebová, Svitava, Jihlava atd.** Sd. Štěpán Jandl 2232, agr. něm. rad. K. Schürl 2587, křs. Fr. Budig 4244	2232	6831
9125	—	**Užší volba:** Křs. Fr. Budig 4509, něm. agr. **K. Schürl 4616.**		

Odevzdáno hlasů celkem	Odevzdáno hlasů neplatných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž. sociální demokrat	Hlasů obdrž. ostatní strany
9303	85	19. **Jaroslavice**. Sd. Tomáš Illy 466, něm. nac. **J. Brunner 5719**, křs. Fr. Heinkelmeyer 3033 .	466	8752
		III. Slezsko.		
		a) **Okresy městské.**		
4361	73	1. **Opava**. Něm. sd. Ath. Prell 1754, něm. rad. dr. **R. Sommer 2210**, křs. K. Angermayer 324	1754	2534
7396	14	2. **Frývaldov, Cukmantl, Vrbno, Albrechtice, Javorník město, Andělská Hora, Vidnava, Friedeberg**. Něm. sd. Dr. Ludvík Czech 3044, něm. lid. J. Oberleithner 2961, křs. Baudouin 1377, č. Ressner —	3044	4338
7273	—	**Užší volba**: Něm. sd. dr. Ludv. Czech 3557, něm. lid. dr. **Jindř. Oberleithner 3716.**		
6928	32	3. **Freudenthal, Benešov, Odry, Bílovice, Klimkovice, Frýdek**. Něm. sd. Matěj Eldersch 3073, něm. lid. dr. R. Freissler 2870, křs. Bern. Elend 953	3073	3823
6958	—	**Užší volba**: Něm. sd. Matěj Eldersch 3186, něm. lid. dr. **R. Freissler 3772.**		
4908	—	4. **Těšín, Bohumín, Fryštát, Strumeň**. Něm. sd. Moric Arbeitel 1393, něm. pokr. **ryt. Demel 2541**, křs. Doppler 695, pol. lid. F. Tomiczek 279	1393	3515
4213	26	5. **Bílsko, Skočov, Jablunkov**. Něm. sd. Josef Hellmann 973, něm. pokr. Otto Günther 1894. kř. K. Angermayer 1320	973	3214
4045	—	**Užší volba**: Křs. K. Angermayer 1883, něm. pokr. **Otto Günther 2162.**		
14215	129	6. **Radvanice, Polská Ostrava, Heřmanice, Hrušov, Sunichl, Dombrová, Karvín, Lazy, Orlová**. Čes. sd. odšť. **Petr Cinger 8180**, sd. č. protik. J. Berger 1708, čes. agr. bar. Rolsberg —, něm. pokr. Sitzenfrey 1918, čes. nár. K. Jedlička 1895, pol. nár. L. Vojcik 385	8180	5906
		b) **Okresy venkovské.**		
8827	79	7. **Javorník, Vidnava, Frývaldov**. Něm. sd. Rudolf Müller 3694, něm. děln. str. Ferd. Seidl 2690, křs. Jos. Peschke 2364	3694	5054
8663	344	**Užší volba**: Něm. sd. Rud. Müller 4060, něm. děl. str. **Ferd. Seidl 4603.**		

Odevzdáno hlasů celkem	Odevzdáno hlasů neplatných	Okres, kandidáti a volební výsledky	Hlasů obdrž. sociální demokrat	Hlasů obdrž. ostatní strany
6749	19	8. **Cukmantl, Albrechtice, Krnov, Holasovice, Loděnice, Škrochovice.** Něm. sd. Josef Tuppy 2426, něm. agr. **H. Kudlich 3554**, něm. děl. str. Kunze —, křs. J. Mattes 750	2426	4304
6251	78	9. **Vrbno, Bruntál, Benešov, Mladecko.** Něm. sd. **Hans Jockl 3155**, něm. agr. dr. Ed. Türk 2637, něm. agr. Schilder —, něm. děl. str. Scholz —, křs. F. Anders 234, sam. agr. K. Hatwiger 147	3155	3018
7058	36	10. **Odry, Vítkov bez obcí 11. okresu, obce Lipina, Istebník, Olbramice, St. Ves, Bílov, Bravinné, Bravantice, V. Albrechtice, Radětín, Děrné, Alexanderfeld, St. Bělsko, Komorovice, Bystrá, Kamienica, Wapienica, Mikuszowice, Miedzirzecz.** Něm. sd. Jan Trenka 2774, něm. agr. R. Herzmansky 3142, kř. Scholz 1106.	2774	4248
6901	202	**Užší volba:** Něm. sd. Jan Trenka 3178, něm. ag. **R. Herzmansky 3723.**		
10520	93	11. **Opava bez obcí volebních okresů 8., 9. a 10., Bílovec bez obcí vol. okresu 10., Klimkovice, bez vol. okresu 10., dále obce Březová, Jetřichovice, Jenčí Leskovec a Lesní Albrechtice.** Čes. sd. JUDr. Zikmud Witt 3791, čes. odšť. Karel Tetenka 1012, č. agr. bar. Rolsberg 4325, něm. agr. Ig. Manderla 1299	3791	6636
10329	211	**Užší volba:** Čes. sd. JUDr. Zikmund Witt 4918, č. agr. **bar. Rolsberg 5411.**		
9836	14	12. **Frýdek, Pol. Ostrava.** Čes. sd. Čeněk Pospíšil 4539, č. sd. odšť. V. Brda 1309, pol. kler. Michejda —, č. agr. Fr. Pavlok 3240, něm. agr. L. Schindler 734	4539	5283
9557	129	**Užší volba:** Čes. sd. Čeněk Pospíšil 4676, č. agr. **Frant. Pavlok 4881.**		
11837	24	13. **Těšín, Jablunkov.** Pol. sd. dr. Richard Kunicki 4127, pol. lid. Jos. Koždoň 2321, pol. kler. dr. Jan Michejda 5365	4127	7686
12163	—	**Užší volba:** Pol. sd. dr. Richard Kunicki 6061, pols. kler. dr. **Jan Michejda 6102.**		
10972	13	14. **Strumeň, Skočov, Bílsko bez obcí vol. okresu 10.** Pol. sd. Em. Chobot 2088, pol. kler. **Jos. Londzin 6039,** pol. lid. Jos. Koždoň 2832	2088	8871
10143	90	15. **Fryštát, Bohumín.** Pol. sd. **Tad. Reger 6232,** čes. sd. protik. František Gardavský 997, pols. lid. Kotas —, pol. demokr. Fr. Halfar 2824.	6232	3821

Zvolení poslanci na Moravě dle příslušnosti ku stranám:

	Okresy městské první volba	Okresy městské užší volba	Okresy venkovské první volba	Okresy venkovské užší volba	Celkem
1. České strany:					
Sociální demokraté	—	5	1	5	11
Lidová strana pokroková	—	3	—	1	4
Realisté	1	—	—	—	1
Katolicko-národní	—	—	5	2	7
Staročeši	—	—	—	—	—
Agrárníci	—	—	—	6	6
Národní sociálové	—	1	—	—	1
					30
2. Německé strany:					
Sociální demokraté	—	—	—	—	—
Křesťanští sociálové	—	—	—	—	—
Agrárníci	—	—	2	1	3
Němečtí pokrokáři	5	1	—	—	6
Němečtí radikálové	—	1	1	2	4
Němečtí lidovci	1	2	2	1	6
Německá dělnická strana	—	—	—	—	—
Celkem	7	13	11	18	19
	49				49

Zvolení poslanci ve Slezsku dle příslušnosti ku stranám:

	Okresy městské první volba	Okresy městské užší volba	Okresy venkovské první volba	Okresy venkovské užší volba	Celkem
1. České strany:					
Sociální demokraté	—	—	—	—	—
Sociální demokraté centralisté	1	—	—	—	1
Klerikálové	—	—	—	—	—
Agrárníci	—	—	—	2	2
2. Německé strany:					
Sociální demokraté	—	—	1	—	1
Klerikálové	—	—	—	—	—
Agrárníci	—	—	1	1	2
Němečtí pokrokáři	1	1	—	—	2
Němečtí radikálové	1	—	—	—	1
Němečtí lidovci	—	2	—	—	2
Německá dělnická strana	—	—	—	1	1
3. Polské strany:					
Sociální demokraté	—	—	1	—	1
Klerikálové	—	—	1	1	2
Agrárníci	—	—	—	—	—
Celkem	3	3	4	5	15
	15				

Přehled volebního bojiště

Volební okresy		Odevzdáno hlasů: platných	Odevzdáno hlasů: neplatn. a roztříšť.	Sociální demokraté	Sociální demokraté odštěpenci (centralisté)	Lidová strana pokroková	Realisté	Katol.-nár., křesť. soc., klerikálové
České	1—10 města	82120	442	23196	4413	21337	5184	13433
České	11—30 venkov	269047	992	68645	4227	10896	—	116263
Celkem okresy české		351167	1434	91841	8640	32233	5184	129696
Němec.	1—10 města	68090	837	21071	—	—	—	5017
Němec.	11—19 venkov	73903	766	17770	—	—	—	14028
Celkem okresy německé		141993	1603	38841	—	—	—	19045
Úhrnem na Moravě		493160	3037	130682	8640	32233	5184	148741

Užší volby na Moravě

Volební okresy		Odevzdáno hlasů: platných	Odevzdáno hlasů: neplatn. a roztříšť.	Sociální demokraté	Lidová strana pokroková
České	Města 9 užších voleb	70333	?	25975	30367
České	Venkov 14 užších voleb	188203	?	40670	8617
Celkem		258536	?	66645	38984
Němec.	Města 4 užší volby	23155	?	6717	—
Němec.	Venkov 4 užší volby	34728	?	7173	—
Celkem		57883	?	13890	—
Při všech užších volbách na Mor.		316419	?	80535	38984

Přehled volebního bojiště

Volební okresy	Odevzdáno hlasů: platných	Odevzdáno hlasů: neplatn. a roztříšť.	Sociální demokraté	Sociální demokraté odštěpenci (centralisté)	Čeští protestní sd. kand.
1—6 městské	42021	274	10237	8180	1708
7—15 venkovské	82193	446	32826[1]	2321	997
Úhrnem ve Slezsku	124214	720	43063	10501	2705

Poznámky: [1] Z toho sociální demokraté polští 12447, čeští 8330; [2] klerikálové

Užší volby ve Slezsku

Volební okresy	Odevzdáno hlasů: platných	Odevzdáno hlasů: neplatn. a roztříšť.
3 užší volby města	18276	?
5 užších voleb venkov	47613	886
Při všech užš. volb. ve Slezsku	65889	886

Poznámky: [1] Z toho sociální demokraté čeští 9594, polský 6061;

na Moravě 13. června 1911.

Staročeši	Agrárníci	Národní sociálové	Němečtí pokrokáři	Němečtí radikálové	Němečtí lidovci	Německá dělnická strana	Zionisté	Samostatní
7069	—	6028	—	—	—	—	—	1018
—	64713	2732	—	—	—	—	—	579
7069	64713	8760	—	—	—	—	—	1597
—	—	—	30672	5187	3921	628	407	350
—	18980	—	—	7496	14336	527	—	—
—	18980	—	30672	12683	18257	1155	407	350
7069	83693	8760	30672	12683	18257	1155	407	1947

dne 20. června 1911.

Katol.-nár., křesť. soc., klerikálové	Staročeši	Agrárníci	Národní sociálové	Němečtí pokrokáři	Němečtí radikálové	Němečtí lidovci
3047	6522	—	4422	—	—	—
75619	—	63297	—	—	—	—
78666	6522	63297	4422	—	—	—
—	—	—	—	4894	3116	8428
8572	—	4616	—	—	9279	5088
8572	—	4616	—	4894	12395	13516
87238	6522	67913	4422	4894	12395	13516

ve Slezsku 13. června 1911.

Křesť. soc., klerikálové	Agrárníci	Němečtí lidovci	Němečtí pokrokáři	Němečtí radikálové	Německá dělnická strana	Polský lidovec	Polský demokrat	Samostat., sčítací
4669	—	5831	6353	2210	—	664	—	1895
15858[2]	18931[3]	—	—	—	2690	5153	2824	147
20527	18931	5831	6353	2210	2690	5817	2824	2042

polští 11404, němečtí 4454 hlasů; [3] agrárníci němečtí 11366, čeští 7565.

dne 20. června 1911.

Sociální demokraté	Křesť. soc., klerikálové	Agrárníci	Němečtí lidovci	Němečtí pokrokáři	Německá dělnická strana
6743	1883	—	7488	2162	—
22893[1]	6102[2]	14015[3]	—	—	4603
29636	7985	14015	7488	2162	4603

[2] klerikál polský; [3] z toho agrárníci čeští 10292 hlasy.

Přehledy.

Politický.

Nová poslanecká sněmovna svolána císařským patentem ze dne 3. července k první schůzi na den 17. července. Poskytuje nyní následující obraz:

Čechů jest 108 a rozdělení jsou ve 3 skupiny: v Jednotný český klub, do něhož přijati 73 poslanci: 38 agrárníků, 14 mladočechů, 13 národních sociálů, 7 klerikálů, 1 staročech; ve skupinu moravských lidovců, státoprávníků a realisty, jež ustavila se jako Sdružení nezávislých poslanců pokrokových z Čech a Moravy a čítá 7 poslanců: 2 státoprávníci, 4 moravští lidovci, 1 realista, samostatní agrárníci Prášek a Zahradník zůstali divokými; konečně v klub československých sociálně demokratických poslanců s 25 členy; odštěpenec Cingr zůstal mimo klub.

Poláků jest 79 a dělí se ve skupinu společného kola Polského, k němuž se počítá 69 poslanců: 15 demokratů, 10 všepoláků, 19 konservativců a 25 poslanců skupiny Stapinského („lidovců"); v klub polských sociálních demokratů 7 členů (1 mandát obsazen 2krát); samostatný socialista Breiter má 2 mandáty.

Rusínů jest 31, z nichž 23 mladorusíni (18 z Haliče, 5 z Bukoviny), 5 radikálních Rusínů, 2 Starorusové z tábora dra Dudykoviče, a 1 rusínský sociální demokrat.

Slovinci zvoleni 23, z nich 20 klerikálů, 3 pokrokoví.

Chorvatů jest 12, a sice národních 7, demokrat 1 a klerikálové 4.

Srbové z Dalmacie 2.

Všech Slovanů jest v nové sněmovně poslanecké 259 a mají nadpoloviční většinu 1 hlasu.

Němců zvoleno celkem 231 a dělí se ve 3 hlavní skupiny. V největší, čítající 111 poslanců, jsou sdruženi svobodomyslní Němci (německých lidovců 38, německých agrárníků 28, německých pokrokářů 20, německých radikálů 18, všeněmci 4, němečtí národní dělníci 3). V druhé čítající 76 členů jsou sdruženi křesťanští sociálové. Ve třetí jsou 44 němečtí sociální demokraté.

Vlachů jest 19 a dělí se v klerikály s 10 mandáty, liberály s 6 a sociální demokraty s 3 mandáty.

Rumunů jest 6, z nich 5 národních, 1 sociální demokrat.

Žid-zionista jest 1.

Čtyři volby musí být ještě vykonány. Posl. Schuhmeier má 2 mandáty ve Vídni, posl. Wastian 2 mandáty ve Štyrsku, posl. Breiter 2 mandáty v Haliči a posl. Daszynski 2 mandáty rovněž v Haliči. Kromě toho vzdal se mandátu posl. Löwenstein, zvolený za Drohobyč. Sněmovna při svém sestoupení čítá tedy 511 poslanců.

Měsíc, který uplynul od užších voleb do první schůze, věnován byl ustavení klubů, volení předsednictev a parlamentárních komisí. 29. června konala se ustavující schůze mladočeského klubu. Klub poslanců národní strany svobodomyslné čítá 15 členů. Předsedou zvolen dr. K. Kramář, místopředsedou dr. B. Pacák, jednatelem J. P. Maštálka, pokladníkem dr. E. Šubrt, zapisovatelem dr. V. Funk. Týž den konala se ustavující schůze klubu poslanců strany národně sociální. Klub čítá 13 členů. Zvoleni: Předsedou posl. Klofáč, místopředsedou Choc, jednatelem Šviha, pokladníkem Formánek, zapisovatelem Lisý.

Klub poslanců české strany agrární čítá 38 poslanců (28 z Čech, 10 z Moravy). Zvoleni: Předsedou Udržal, I. místopředsedou Staněk, II. místopředsedou Žďárský, zapisovatelem B. Bradáč. Parlamentárka dosud nezvolena.

Klub poslanců strany katolickonárodní ustavil se v Brně 4. července. Čítá 7 poslanců. Předsedou zvolen dr. Hruban.

Mladočeši, národní sociálové, klerikálové a agrárníci utvořili t. zv. Jednotný klub český, jenž ustavující schůzi konal 29. června v Praze. Čítá 73 poslance. Předsedou zvolen dr. F. Fiedler, místopředsedy Udržal (agrárník), Kramář (mladočech), Klofáč (národní sociál). — Místo klerikála dosud neobsazeno, ačkoliv mu bylo vyhraženo. Do parla-

mentární komise zvoleni Staněk, Žďárský (agrárníci), Pacák, Maštálka (mladočeši), Choc, Hübschmann (národní sociálové). Klerikálům místa vyhražena. Za náhradníky zvoleni Rašín, Čech (mladočeši), Šviha, Baxa (národní sociálové).

Mimo Jednotný klub český stojí Sdružení nezávislých poslanců pokrokových z Čech a Moravy, jež konalo ustavující schůzi v Praze 4. července. Přistoupilo k němu 7 poslanců. Zvoleni posl. Masaryk předsedou, Stránský místopředsedou, Kalina jednatelem.

Kolo Polskie konalo ustavující schůzi ve Vídni 15. července. Předsedou zvolen dr. Leon ryt. Billnski, konservativec (35 hlasy), místopředsedou ryt. Abrahamovicz, konservativec (35 hlasy), dr. Leo, demokrat (63 hlasy), Stapinski, lidovec (65 hlasy) a dr. Buzek, národní demokrat (64 hlasy ze 65 odevzdaných). Při volbě druhého konservativce do presidia protestoval jménem národních demokratů hrabě Skarbek. K protestu připojili se posl. Stapinski a Gross. Do parlamentární komise zvoleni: dr. Jaworski, dr. Korytowski (konservativci), dr. German (demokrat), hrabě Skarbek (národní demokrat) Dlugocz a Sredniawski (lidovci). Za sekretáře polského klubu zvoleni Jablonski a dr. Wrobel.

Deutschnationaler Verband konal ustavující schůzi 7. července ve Vídni. Čítá 98 poslanců. Zvoleno 6členné předsednictvo, v němž zasedají dr. Damm (agrárník), Dobernig, (něm. pokrokář), dr. Gross (něm. lidovec) Knirsch (něm. národní dělník), Steinwender (něm. lidovec), Wolf (něm. radikál) Dále zvolena 24členná parlamentární komise, do níž vysláni: Barbo, Erb, Erler, Einspinner, Herzmansky, Hofmann, Kraus, Kroy, Kasper, Keschmann, dr. Lecher, Luksch, Oberleithner, Pacher, Roller, Schreiner, Stahl, Stölzel, Sommer, Teufel, Urban a Waldner.

V rámci Německonacionálního svazu utvořil se: Svaz německých poslanců z alpských zemí, který zahrnuje v sobě německopokrokové poslance ze Štyrska, Korutan, Krajiny, Tyrol a Vorarlberku. Svaz ten čítá 24 členy. Jednatelem svazu zvolen posl. Dobernig. Dále utvořilo se Sdružení německých poslanců z Čech (Deutschböhmische Vereinigung). Zvolilo za předsedy posl. Pachera, Schreinera a Urbana. Konečně Sdružení městských poslanců, jež čítá 40 členů. Německoradikální sdružení ustavilo se ve Vídni. Předsednictvo skládá se z poslanců: Pachera, Sommra, Wolfa a Felzmanna.

Sdružení křesťanských sociálů konalo ustavující schůzi 5. července ve Vídni. Pozměnilo svou organisaci. Křesťanskosociální sdružení zastupuje nyní sedmičlenný výbor, v němž zasedají důvěrníci jednotlivých korunních zemí. Fink za Vorarlberk, Stöckler za Dolní Rakousy, Schraffl za Tyroly, Ebenhoch za Horní Rakousy, sv. p. Fuchs za Solnohrady, Hagenhoffer za Štyrsko a Rienössl za město Vídeň. Předsedou výboru jest vorarlberský poslanec Jodok Fink. Křesťanskosociální sdružení tvoří tyto skupiny, jež vyhradily si úplnou volnost jednání v otázkách hospodářských: 1. Sdružení křesťanskosociálních venkovských zástupců Dolních Rakous. Předseda Stöckler. 2. Sdružení křesťanskosociálních Tyroláků. Předseda Schraffl. 3. Městští zástupci křesťanskosociální. Předseda Rienössl.

Mimo Sdružení křesťanskosociální ustavila se 5. července ve Vídni Německá strana středostavovská (Deutsche Mittelstandspartei). Ustavující schůze se súčastnili poslanci Heilinger, Waber a Pollauf.

Sociální demokraté, jichž ve sněmovně jest 82, také svou organisaci pozměnili. Dne 6. července ustavil se klub německých sociálních demokratů, jenž čítá 44 poslance. Do výboru zvoleni Adler, Pernerstorfer, Seitz, Renner, Schuhmeier, Seliger, Schäfer, Riese, Resel a Glöckel. 3. července ustavil se na Kladně klub českých poslanců sociálně demokratických na radě říšské. Zvoleno 5členné představenstvo, které tvoří současně parlamentární komisi. Zvoleni Němec předsedou, místopředsedy Tusar a Tomášek, jednatelem dr. Šmeral, zapisovatelem Habermann. 13. července ustavil se klub polských sociálně demokratických poslanců. Předsedou zvolen Daszynski, místopředsedou Diamand, zapisovatelem Moraczewski.

Dne 17. července t. r. ustavily se: Klub německých agrárních poslanců. Zvolen dr. Damm předsedou, prof. Waldner místopředsedou, posl. Mayer zapisovatelem, jeho zástupcem posl. Lipka, za pořadatele Nagele a Strzitschka. Klub ukrajinských poslanců zvolil dr. Konst. Lewickyho předsedou, ryt. Wassilka, Lakodinskyho a dr. Okuniewskyho místopředsedy a dr. E. Lewickyho sekretářem. Rumunský klub zvolil předsedou posl. Simeonovici.

Z ostatních stran ve sněmovně ustavili se dosud ještě jihoslovanští klerikálové. Sdružili se v sdružení, jež zve se Hrvatsko-slovenska zajednica a čítá 25 členů (20 slovinských klerikálů, 4 chorvatští klerikálové). Předsedou zvolen Šusteršič, místopředsedy dr. Dulibič a dr. Korošec.

Od 11. do 14. července konaly se porady ministerského předsedy se zástupci klubů. Nejprve přijato předsednictvo Jednotného klubu českého, na to křesťanští sociálové. Druhý den zástupce slovinských klerikálů a zástupce italských klerikálů Conci, pak zástupci slovinských liberálů Rybář s Laginjou a zástupce bukovinských Rusínů Wasilko. Třetí den konferoval minister. předseda se zástupcem Rumunů Hormuzakim, s prozatímním zástupcem Polského kola Lazarským, se zástupci německých, polských a italských sociálních demokratů, Adlerem, Pernerstorferem, Seitzem, Daszynskim a Diamandem, se zástupci českých sociálních demokratů Němcem, Tusarem, Tomáškem, Šmeralem. Čtvrtý den s předsednictvem německonacionálního svazu, se sdružením neodvislých poslanců z Čech a Moravy, s předsedou klubu haličských Rusínů Lewickym a se zástupcem liberálních Italů Pittacem.

Chronika: 24. června resignace Gessmanna na významná místa v zemské správě, dále v křesťanskosociální straně. 27. června zvolen 81. poslanec sociálně demokratický Ondřej Moraczewski. 28. června 82. poslanec sociálně demokratický Šimon Wityk. 1. července vstupuje v platnost zdražení výrobků tabákové režie. 2. července valná hromada Dělnické akademie, a Zastupitelstvo strany na Kladně.

Vk.

Odborový.

Domácí. Dne 13. června končila platnost cenníku uzavřeného před třemi lety pro dělnictvo lakýrnické a nastal stav bezesmluvný. Dělnictvo zastoupené v Československém svazu lakýrníků podalo požadavky, leč zaměstnavatelé nabídli pouze 5% zvýšení mzdy. Dne 13. června konána veliká schůze lakýrníků v Konviktě, na níž měla být usnesena stávka. V poslední chvíli rozhodli se však zaměstnavatelé k novým ústupkům, o nichž si vyhradili jednání do 14 dnů. Na schůzi usneseno vyčkati do těchto 14 dnů, aby nová smlouva mohla býti projednána. Nabídka 26 K po třech letech po vyučení, po čtyřech letech 28 K minimální týdní mzdy označena jakožto podklad pro další jednání. Dále přijato, aby zrušena byla přestávka od 1 hod. do ½2. odpolední za přestávku v práci večer do ½6. místo do 6 hodin večer. Referent na schůzi poukazoval na neutěšené poměry lakýrnického dělnictva. Uvedl, že zakládáním nových živností vzniká veliká konkurence, jež sveze se po dělnictvu. Valná část dělnictva pracuje pouze 7 měsíců v roce a tu výdělek roční takového dělníka je 704 K. Počítá-li nájem 240 K, šaty a obuv 100 K, pokladna a organisace 46 K 60 h, svítivo a teplo 90 K, svačiny 60 K, dělá to dohromady 536 K. Na stravu zbývá pro rodinu 168 K aneb 46 h denně. U dělníka, který pracuje celý rok, je výdělek 1100 K, takže z toho připadá na živobytí denně 1 K 56 h. Dne 6. července sešla se dohodovací komise, jednala však bezvýsledně. Zaměstnavatelé nabídli ještě jednu mzdovou třídu 26 K týdně, asi 48 h za hodinu, rozhodování o této třídě však chtěli míti sami. Dělnictvo trvalo na tom, aby dělník 3 roky po vyučení měl minimální mzdy 26 K, po čtyřech letech 28 K týdně. Dne 8. července došlo k zastavení práce v několika dílnách, zaměstnavatelé odpověděli výlukou rovněž v několika dílnách.

Dne 11. července byla stávka, eventuelně výluka, ve 22 dílnách vztahující se na 250 dělníků. Dělnictvo lakýrnické usneslo se odpověděti na výluku všeobecným zastavením práce. — V několika truhlářských dílnách stávka trvá dosud. Organisace prohlásila na dílny ty boykot, dokud neuznají 53hodinnou týdní dobu pra-

covní. Stávkujícím obstarána práce u firem, jež povolily cenník. — Ve St. Hradci zahájilo 11. července dělnictvo truhlářské stávku u členů zaměstnavatelského sdružení. Žádá se odstranění černých listin a uznání předsedy hromady pomocnické za sprostředkovatele ve mzdových sporech. — U třech firem v Mostě skončena stávka, ježto dle smlouvy zvyšuje se postupně mzda o 10 proc. Pracovní doba snižuje se v sobotu o 1 hod. ihned. Od 1. ledna 1912 snižuje se pracovní doba z 10—11 h. na 9 a půl hod. Stavební přídavek a více jiných menších požadavků povoleno. Dosud stávkuje 25 osob. — Pekařské dělnictvo konalo dne 4. července v konviktském sále velmi četně navštívenou schůzi, na níž usnesena resoluce, trvající na usnesení valné schůze pomocnické hromady z 23. května t. r. Schůze prohlašuje, že dělnictvo o provedení svých požadavků se zasadí. — Veřejná schůze rukavičkářů konaná 3. července pojednávala o veliké stávce 5000 rukavičkářů v Millau (Francie). Stávkujícím vyslovena sympatie a hmotná pomoc přislíbila. Odsouzeno chování se národně sociální organisace, která zrážela od poskytnutí hmotné pomoci stávkujícím. — Svaz českých koželníků uzavřel v koželužně Brumel, Bloch a Waldstein v Plzni cenník s platností do 31. března 1913, kterým zvyšuje se mzda o 8%. O zkrácení doby pracovní v sobotu bude též sjednána dohoda. V Praze jednáno o dohodu došlého cenníku u jirchářů v mokru a první jednání započalo u fy Alfred Ekstein v Praze VIII., kde bylo docíleno následující dohody: Mzda vyučeného jircháře v mokru obnáší týdně 26 K. Pracovní doba $9^1/_4$ hod denně, vyjímaje sobotu, kdy se pracuje $8^1/_4$ hodiny. Dnem 31. března 1912 má se po zkoušce pracovati v sobotu $7^1/_4$ hod. Ve svátky pracuje se $6^1/_2$ hod. a placen jest celý den. Práce přes čas bude placena 60 h za hodinu. Bílá sobota a štědrý den jsou za svátky počítány. Výpomocní dělníci obdrží 1 K týdně přídavku a 40 hal. za hodiny pracované přes čas. Smlouva má platnost na dobu dvou roků. U firmy Karel Raudnitz v Praze VII. dojde asi také k uzavření tohoto cenníku. Dále podalo dělnictvo u firem J. Schönberger a Kristen a spol. v Praze VIII., kde pracují jircháři při výrobě kůží mokka, také svůj zvláštní cenník. U firmy Ekstein obdrží mimo cenník každý jirchář čtvrtletně 2 K jako zvláštní příplatek. — Krejčí zaznamenávají úspěch v Mariánsk. Láznich. Cenník dle přání dělnictva schválen. Boj veden byl společně organisací centrální i autonomní. — Cihlářské dělnictvo docílilo v Letkách u firmy Fišer a Dvořák 4—5% přídavek mzdy tento rok, každým následujícím rokem se přídavek zvyšuje. Smlouva uzavřena na 10 roků Důvěrníci, tovární výbor a organisace jsou uznány. Vedle toho zavedla firma zvláštní pojišťování pro sestárlé dělníky, pro něž bude vypracován zvláštní regulativ, dle kterého dostane dělník, docíliv stáří 65 let, jako starobní rentu 1 korunu denně. V případě, že by 65letý hodlal pracovati, obdrží taktéž 1 korunu denně vedle své mzdy. — Stavební dělnictvo v Táboře skončilo 10. července stávku, která trvala od 6. července. Docíleno 10% zvýšení mzdy, uznání organisace a 1. květen. — Říšský českoslov. svaz pomocného dělnictva pojednal na schůzi 10. t. m. o novém nebezpečí, které dělnictvu tohoto oboru hrozí. Ve stavebnictví uplatňuje se práce železobetonová, která působí zhoubně na poměry dělnictva. Žádají se větší výkony pracovní za horší mzdy. Tím jsou ohrožováni dělníci pomocní, tesaři i stavebníci. Na zhoršování poměrů mají hlavně vinu cizí betonářské firmy a neorganisované dělnictvo. Těžká vymoženost 9 hod. práce denně jest nejvíce ohrožena. Usneseno, organisací čeliti novému nebezpečí, zejména zhoršování poměrů. — Stávka v hostivické šroubárně dosud trvá. Dělnictvo je šikanováno četnictvem. V Praze vstoupili do stávky slevači firem Roubitschek a Kohout, protože požadavkům nebylo vyhověno. — V papírně Meuslově, Bělá u Bakova, vznikla stávka asi 176 dělníků a 38 dělnic. Stávku vede Říšský svaz dělníků lučebnických v Praze. — Z textilních stávek nutno uvésti stávku tkalců v Jaroměři, dále stávku u fy. Larisch a Chmel v Krnově (Slezsko) asi 160 dělníků. Poslední stávka skončena 27. června dohodou.

Sjezdy a konference. Od 25. června zasedala ve Vídni říšská konference delegátů orga-

nisace železničních zřízenců. Mezi 188 delegáty bylo 70 delegátů z Čech. Podány zprávy, referováno o tisku, o odborové organisaci a taktice, o vládním návrhu na reformu rakouského trestního zákona a konečně rozvinut spor o formu organisační. Přijata resoluce, ve které trvá se na dosavadní formě organisace, stejně jako na příslušenství českých soudruhů ku československé straně a žádá se vedení československé strany, aby české soudruhy ve snahách o uplatnění těchto zásad podporovalo. Dále byl jednohlasně přijat návrh: „Konference doporučuje, aby za spolupůsobení výkonného výboru československé strany sociálně demokratické a správního výboru české větve organisace železničních zřízenců, vedle toho za účasti dvou soudruhů zvolených dnešní konferencí a zástupců nově založeného československého svazu železničních zřízenců na Moravě byla docílena dohoda za tím účelem, aby v organisaci naší zavládly opětně normální poměry a členové nového svazu vstoupili zpět do své mateřské organisace. Podaří-li se docíliti této dohody, zavazují se zástupci železničních zřízenců z Moravy působiti na soudruhy stojící v nově založených mezinárodních sekcích, aby znovu nastoupili ku práci v místních organisacích československé strany sociálně demokratické.“ O pátém dnu konference se zabývala projednáváním odborných otázek železničních zřízenců.

Cizí. Dne 9. července konán v Sarajevu sjezd odborových organisací Bosny a Hercegoviny. Účast 142 delegáti. Ze všeho průmyslového dělnictva, asi 48.000, je odborově organisováno 6269. Nejsilnější organisací jsou železniční zřízenci: mají 1171 člena. Českých dělníků je odborově organisováno 305. Promluveno o sociálním pojištění. — V Norsku k vůli horníkům, kteří nepřijali podmínky zaměstnavatelů, provedena výluka asi 17.000 osob. *Škatula.*

Hospodářský.

Náš vývoz a péče o jeho povznesení.

25. listopadu m. r. měl dr. Viktor ryt. Bauer v dolnorakouském živnostenském spolku přednášku o nových prostředcích k povznesení našeho zahraničního obchodu. Přednáška, svědčící o odborných znalostech přednášejícího, odhaluje řadu nedostatků a slabin rakouského kapitálu a rakouské organisace obchodní, kterými naše vývozní politika trpí. Přednášející vytknul nejprve, že instituce t. zv. exportních jednatelů, která existuje od desíti let, vykazuje relativně malé úspěchy, ježto za hranice posíláni jsou mladí a nezkušení absolventi obchodních akademií a zřízenci exportérů, kromě toho rakouští obchodníci stále ještě lpějí na zastaralém názoru, že chytrost a prohnanost znamenají obchodní schopnost a odrážejí si svou nesolidností zahraničné zákazníky, kdežto na příklad průmysl německý zasílá za hranice výrobky levnější a pokud možno lépe provedené, nežli jaké doma prodává. Nesolidními zásilkami pokazil si rakouský průmysl na př. celý trh australský.

Jako doplněk instituce exportních agentů navrhlo ministerstvo obchodu utvoření živnostenských a průmyslových syndikátů, interesujících se pro určitá odbytiště, které by na dotyčné místo vyslaného agenta účinně podporovaly. Leč takové organisaci schází zase podpora bankovního ústavu na místech zahraničních.

Státní péče o naše vývozní interessy doplňována jest účinně různými spolky, korporacemi a ústavy. Třeba však jejich činnost sjednotiti a účelně vésti. Za tím účelem zřízena byla exportní komise jako poradní a spoluČinný správní orgán. V souvislosti s exportní komisí zabývá se ministerstvo obchodu reorganisací obchodního musea, jež má se státi centrální sbírkou informací, zpráv a popudů všeho druhu, pro cizinu potřebných. Loni v březnu zřízena byla výstavní komise; pohříchu přidělena byla ministerstvu pro veřejné práce, jemuž vzdáleny jsou otázky plavební a vývozní.

Kromě spolkové a státní péče o povznesení našeho vývozu pokoušejí se firmy soukromé samostatně zjednati si v cizině zkušenosti a známosti pro vývoz svých výrobků. Ptáme-li se však, zda tím, co tuto uvedeno, úkolům našeho zahraničního obchodu činí zadost, tu odpověď naše nemůže býti než záporná. Úspěchy naší obchodní politiky posledních let naplňují nás přímo malomyslností. Obchodní smlouvy s balkánskými státy

jsou přistřihnuty podle agrárních zájmů a doposud nepodařilo se nám tyto země upoutati na náš vývoz. Průmysl náš jest po soudu přednášejícího zatížen břemeny daňovými a sociálně politickými; jeho konkurenční způsobilost trpí dále vysokými cenami potravin, udržovanými vysokými cly.

Rakousko nemá velkoobchodníků, kteří by vyhledávali nová tržiště a dávali popud k rozšíření průmyslové produkce. Za to necháváme každým rokem vystěhovati z monarchie čtvrt milionu lidí do Spojených Států a Jižní Ameriky. V posledních 4 letech ztratili jsme tak skoro milion pracovních sil, kdežto v Německu přes velký vzrůst obyvatelstva vystěhovalectví klesá.

Náš střední stav ponechává valnou část svých sil ladem. Stále ještě mohutnící byrokratisace pohlcuje nejlepší síly. Zatížení výroby úřednictvem, jež v srovnání s počtem obyvatelstva jest mnohem četnější nežli v Německu a Anglii, jest enormním a brání hospodářskému rozvoji. Konservatism staré obchodní a průmyslové generace znesnadňuje mladým lidem kariéru a vyhání je do ciziny, kde jejich vlohy jsou lépe oceněny a zaplaceny. V Americe na př. vidíme třicetileté ředitele státi v čele největších podniků, kdežto u nás mají mladí lidé přešpatné vyhlídky až do zralého věku.

Přednášející doporučuje mezi jiným podporovati všemi prostředky nabytí zkušeností mládeže v podnicích zahraničních, prozíravější politiku velkých bank, které nedostatečně podporují malé továrníky nebo živnostníky radou a peněžitou pomocí, ba i vůči velkému průmyslu nekonají toho, co německé banky konaly na počátku vývojové periody před 30 lety. Vidouce, že Německo má před sebou dobu trvalé pasivní bilance, snažily se německé banky za pomoci cizího kapitálu vytvořiti německý průmysl a otevříti mu dráhy do ciziny. V dělnických mzdách vyvezených fabrikátů a v úrocích z investovaných kapitálů v cizině docíleno vyrovnání platební bilance oproti cizozemsku. Banky prokázaly německému hospodářství služby, které se jim dobře vyplatily. Jestliže dnes prostírá se německý obchod po celé zeměkouli a konkuruje s Anglií, má za to co děkovati geniálním ředitelům bank. Německé banky nezabývaly se však toliko výrobou, nýbrž podporovaly ji též zřizováním zámořských ústavů.

Pro nás je zřízení zámořské banky absolutní nutností. Nacházíme se ve vývoji právě tam, kde Německo bylo, když podniklo kroky k finančnímu se uplatnění za hranicemi. Máme pasivní bilanci obchodní, která následkem nedostatku kapitálových investicí v cizině provázena jest pasivní bilancí platební. A ještě více; cizí kapitál, u nás investovaný, musíme zúrokovati. Tím stoupá naše břemeno zadlužení. Mohli bychom vývozem kapitálů přinésti našemu průmyslu velké zakázky a nepřímo oslabiti vystěhovalectví našich pracovních sil. Náš vnitřní trh jest obmezený a nelze se nadíti jeho dostatečného rozšíření, zejména když nastane celní oddělení Uher. Musíme proto ven s podniky velkého slohu.

Přednášející doporučuje na konec snížení cel agrárních a zejména snížení cel na železo, která zavírají našemu železářskému průmyslu cestu za hranice, neboť při drahém materiálu lze těžko s cizinou soutěžiti.

Tolik uznali jsme potřebným uvésti ze zajímavé přednášky ryt. Bauera, jejíž pokyny neměly by zůstat bez povšimnutí se strany súčastněných kruhů. Že otázka povznesení našeho dovozu náleží k nejaktuálnějším našim otázkám hospodářským, to dokazují smutné číslice našeho zahraničního obchodu. Sama o sobě není pasivnost obchodní bilance zjevem povážlivým. Ve všech průmyslově pokročilých státech převyšuje dovoz následkem rostoucí potřeby zahraničních surovin a životních prostředků vývoz. Kdežto však v jiných státech, které mají pasivní bilanci, vývoz tovarů stává se aktivnějším, vidíme na rakousko-uherské obchodní bilanci opak. Vývoz náš článků průmyslových byl v roce 1900 o 424 mil. K, v roce 1910 toliko o 271 mil. K větší nežli dovoz těchto článků. O neutěšeném vývoji našeho vývozu a dovozu přináší „N. F. Presse" následující pozoruhodná čísla:

Úhrn našeho vývozu byl v l. 1881 až 1890 průměrně o 257 mil. K větší, v l. 1891 až 1900 o 172 mil. K větší nežli dovoz. Od té doby utvářela se bilance takto:

Rok	Aktivum	Pasivum
	v milionech korun	
1901	233	—
1902	193	—
1903	253	—
1904	41	—
1905	98	—
1906	39	—
1907	—	45
1908	—	143
1909	—	427
1910	—	451

Od pasivního obnosu nutno odečísti naše vývozní aktivum ve zboží, jež zasílá se do jiné země toliko ku zpracování (Veredlungsverkehr); aktivum to činilo v posledních letech 80 mil.; v roce 1901 činilo toto aktivum 45 mil. K. Dle toho obnášelo aktivum naší obchodní bilance v roce 1901 278 mil., kdežto pasivum v roce 1911 370 mil. K. Tento veliký vzrůst pasivnosti vysvětluje se nepříznivým vlivem drahoty na náš vývoz.

V dovozu surovin ukazují největší vzrůst bavlna a obilí. V roce 1910 zaplatili jsme o 153 mil. K více za dovezenou bavlnu, nežli v roce 1900; z toho připadá 95 mil. na zvýšení cen, 58 mil. na přírůstek dováženého zboží. U pšenice obnáší vzestup ceny více než 6 K, u kukuřice 4 K za 1 q, čímž zatížena byla naše bilance r. 1910 více než 20 mil. K.

V našem dovozu surovin rozhodovalo to, že ceny jejich následkem cel agrárních v tuzemsku stouply ještě více nežli na světovém trhu, čímž náš vývoz byl zmenšen, an nemohl konkurovati. Vývoz ječmene obnášel v roce 1900 52 mil. K, v roce 1910 34½ mil.; vývoz jatečného a tažného dobytka poklesnul ze 119 na 96 mil. a upadá rychle dále. Kdežto v prvých čtyřech měsících r. 1910 vyvezeno bylo ještě 30.700 kusů hovězího dobytka v ceně 15 mil., vyvezlo se letos v tomto období pouze 3400 kusů v ceně 2 mil. K.

Konkurenční schopnost našeho průmyslu trpí drahotou velice. Platy a mzdy musily se zvýšiti, ale životní úroveň poklesla. Ceny mnoha surovin a materialií stouply; výrobci polotovarů byli s to ve mnoha případech kartelovou organisací uplatniti vyšší náklady výrobní v cenách svého zboží; za to průmysl pro výrobu hotových tovarů ocitnul se oproti zahraniční konkurenci v nepříznivém postavení. Důsledek toho jest, že jejich dovoz rychleji vzrůstá než vývoz. Předběžná data rak. ministerstva obchodu o vývozu a dovozu za období leden až květen letošního roku jsou přímo ohromující. V jediném měsíci květnu zhoršilo se naše pasivum oproti květnu loňského roku o 44 mil. Celková data za dobu od ledna do května jsou: dovoz 1284·4 mil. K (proti loňsku + 72·5 mil. K), vývoz 944·2 mil. K (proti loňsku — 4·4 mil. K). Obchodní naše bilance vykazuje tedy za řečené období *pasivum 340·2 mil. K*, kdežto v soudobí loňském činila ještě 263·2 mil. K.

Tato data jsou pro naši politiku obchodní znamením výstražným. Zdá se však, že ve vládních kruzích rakouských i uherských mají jiné starosti, než zabývati se výstražnou mluvou čísel našeho upadajícího zahraničního obchodu. *M.*

Sociálně politický.

Zákon o ochraně pekařských dělníků byl předmětem porady živnostenského výboru pracovní rady dne 22. května, živnostenské rady dne 23. května a rady průmyslové dne 29. května. V pracovní radě referoval dr. Funder o jednání, podniknutém jím s interesovanými kruhy a směřujícím k docílení jednotné úpravy pracovní doby a nedělního klidu v pekařské živnosti. Jednání jeho nevedla k positivním výsledkům a proto navrhl odročení schůze, což bylo přijato. — Živnostenská i průmyslová rada zabývaly se týmž předmětem, když jednaly o návrhu na úpravu pracovní doby v pekárnách. Obě označily příslušné návrhy za neproveditelné a zamítly je. Živnostenská rada pak podala vládě žádost, aby zákonné osnově sociálně demokratických poslanců odepřela svůj souhlas. — Úprava pracovních poměrů v živnosti pekařské naráží na hrozné a neslýchané obtíže. Již počátkem minulého roku konala se o věci anketa v c. k. úřadě pro statistiku práce ve Vídni. Bezprostředním podnětem ankety byla osnova zákona, podaná v poslanecké sněmovně říšské rady sociálně demokratickými poslanci Muchitschem, Pospíšilem, Widholzem, Smitkou a soudr. Obsahem této osnovy byla jedině úprava pracovní doby v pekařství. Osnova vychází z 10hodinné doby pracovní a snaží se

obmeziti noční práci tím, že zkracuje pracovní dobu tím více, čím delší jest noční práce. V závodech továrních chce zavésti směnu s 8hodinnou dobou pracovní. Další předpisy osnovy týkají se zaměstnávání mladistvých pomocníků a žen při noční práci, minimálního nepřetržitého odpočinku, upravují práci sváteční a nedělní. Dotazník ankety, předložený znalcům, sestával také jen z otázek, osnovou nadhozených. Anketou potvrzena celkem správnost šetření, které podniklo dělnictvo několikrát o době pracovní v pekařství. Doba pracovní, totiž doba, po kterou dělnictvo musí býti v dílnách, dosahuje v menších závodech netovárních 16 a více hodin denně, pausy se nezachovávají, učňů se užívá proti předpisům živnostenského řádu k noční práci, předpisy o náhradním odpočinku ještě plně neprorazily atd. V pekařství převládá typ maloživnostenských provozoven. Podle sčítání závodů z r. 1902 bylo v Rakousku napočteno 22.248 závodů pekařských; z toho bylo 26·8% závodů s jednou osobou činnou, 62·4% závodů s 2—5 činnými osobami. Maloživnostenská výroba má v poměru k velkým závodům stinné stránky sociálně politické. Jest to především technická opozdilost, hlavně však fysická nemožnost stačit v přiměřené době pracovní vyrobit všecky druhy pečiva, které konsum žádá, se skrovným počtem pomocných sil. A pekaři sami namnoze rozšiřují obory svojí výroby, takže s normálním počtem pracovních hodin stačit nemohou. Zaměstnavatelé namítají, že by konsum pekařských výrobků značně utrpěl, kdyby pracovní doba stanovena byla tak, že by pekaři nemohli stačit požadavkům konsumu vyhověti toutéž měrou, jako dosud, a byli nuceni péci jednotnější zboží. Tímtéž okamžikem urovnala by se také cesta velkopodnikům a drobné závody musily by mizeti; malé závody by nebyly s to obsloužiti obecenstvo dvakrát denně čerstvým pečivem a musily by soutěži velkozávodů podlehnout. Tyto okolnosti jsou také příčinou, proč zavádění náhradního odpočinku za nedělní práci se potkalo s takovými obtížemi. U velkozávodů jsou namnoze již dávno zavedeny pracovní doby, které jsou kratší než doba pracovní žádaná osnovou Muchitschovou.

N e d ě l n í p r á c e v ž i v n o s t i h o l i č s k é jest rovněž otázkou, která čeká úpravy Pomocnický výbor společenstva holičů ve Vídni podal pracovní radě žádost, aby se vyslovila, že nedělní práce v holičské živnosti má počíti teprve o 7. hodině ranní. O návrhu jednal dne 22. května živnostenský výbor pracovní rady, při čemž se rozvinula debata pro i kontra. Posléze učinil dr. Carus sprostředkující návrh, aby pracovní rada své dobrozdání obmezila prozatím jenom na Vídeň a aby byl, pokud se týče otvírání holičských živností v neděli, činěn rozdíl podle roční doby: v zimě aby byly holičské krámy o 7. hodině ranní v neděli otvírány, v létě o 6. hodině. Létem se vyrozumívá doba od 1. května do konce září. Při hlasování byl skutečně přijat návrh dra Carusa, který byl také zvolen zpravodajem o této záležitosti pro plenum pracovní rady.

D e s i t i h o d i n n á p r a c o v n í d o b a v ž i v n o s t e n s k ý c h p o d n i c í c h. Dne 8. března 1911 byl v poslanecké sněmovně podán sociálně demokratickými poslanci návrh zákona, dle kterého od 1. ledna 1912 má denní pracovní doba v živnostenských podnicích činiti — vyjímaje pracovní oddech — nejvýše 10 hodin, o nedělích pak nejvýše 8 hodin. Při živelních pohromách nebo úrazech má živnostenský úřad prvé stolice povoliti dočasné prodloužení pracovní doby až na dobu dvou týdnů; práce přes čas by se zvlášť platila. Pro práce přípravné nebo práce následující po vlastní výrobě neplatilo by ustanovení zákona, pokud práce ty nejsou vykonávány mladistvými dělníky. V těch živnostech, kde v roce, předcházejícím před počátkem působnosti zákona, byla pravidelná denní doba pracovní průměrně kratší, nesmí býti pracovní doba prodlužována na 10 hodin. — O tomto návrhu na zkrácení pracovní doby v živnostenských podnicích jednala také dne 23. května živnostenská rada ve své plenární schůzi. A jak to již tato korporace si zvykla činiti se všemi ve prospěch dělnictva podanými zákony, zamítla návrh ten bez debaty jako „neproveditelný“; dodatkem ku svému usnesení připojila žádost k vládě, aby odřekla svůj souhlas zákonné osnově upravující tento návrh.

O c h r a n a d ě l n i c t v a v ž i v n o s t i n a o b r á b ě n í d ř e v a

s motorovým pohonem je předmětem ministeriálního nařízení, připravovaného na základě § 74. živn. řádu. O osnově tohoto nařízení jednaly dne 29. května živnostenská jakož i průmyslová rada ve svých plenárních schůzích. Obě korporace osnovu ministerského nařízení schválily bez podstatných změn.

O ochraně dělnictva v cukrovarech a v papírnách jsou rovněž připravována ministerská nařízení, která byla v plenární schůzi průmyslové rady dne 29. května schválena s některými pozměňovacími a doplňovacími návrhy.

Ochrana dělnictva v tiskárnách a písmolijnách. Též zde připravuje minist. obchodu příslušné nařízení, proti němuž se zvedly hlasy majitelů tiskáren i personálu. Dne 23. května přednesl však v živnostenské radě člen její Weber zprávu, že se zaměstnavatelé dohodli s personálem v cestě kompromisu o nové předloze, která béře zřetel ku všem námitkám, vzneseným proti osnově dotyčného nařízení, a kterou schválila již také komise k zamezení úrazů. Proto byly tyto návrhy doporučeny k brzkému uskutečnění. — Průmyslová rada odložila své usnesení o této věci.

První kolektivní pracovní smlouva zemědělských dělníků v Rakousku uzavřena byla dle sdělení „Soz. R.“ v měsíci lednu t. r. na jistém panství v hejtmanství žateckém. Smlouva ta platí pro 87 zemědělských dělníků, stojících v práci po celý rok a majících od panství byt. Pracovní doba jest určena v létě na 9½ hodiny (od 6 do 11 a od 1 do 6 se dvěma ¼hodinnými odpočinky), v zimě na 8 hodin (od 7 do 11 a od 1 do 5 bez odpočinku). Mzda se vyplácí v hotovosti a naturaliích. Smlouva obsahuje též akordní tarif. Práce přes čas se odměňuje 12 h u mužů a 10 h u žen za hodinu. Smlouva obsahuje velmi podrobná ustanovení o naturálních požitcích. Smlouvou byla uznána organisace dělnictva a jejím příslušníkům jsou oproti neorganisovaným zaručeny zvláštní výhody jak při mzdách, tak v naturálních požitcích. Smlouva jest mimo jiné zajímavým dokladem toho, že i v zemědělství lze přesně upraviti pracovní dobu.

Nové rozdělení okresů pro živnostenskou inspekci. Podle nařízení ministerstva obchodu ze dne 7. května t. r. byl počet živnostenských inspektorů zvýšen z 38 na 42. Nové inspektoráty byly zřízeny: v Mor. Ostravě, Solnohradě, Těšíně a Přemyšlu. Dosavadní živnostenský inspektorát v Přerově byl přeložen do Kroměříže. Kromě toho byl jiným ministerským nařízením zřízen zvláštní živnostenský inspektorát pro stavební práce ve Vídni; témuž jest svěřen dozor nad veškerými pozemními a vodními pracemi stavebními. Máme tudíž nyní v Rakousku 3 specielní inspektoráty: 1. pro plavbu na řekách a jezerech, 2. pro stavbu vodních cest resp. provedení kanalisace v Praze a 3. pro stavební práce ve Vídni.

Stanovy státního fondu pro péči o malé byty byly uveřejněny vyhláškou ze dne 14. června 1911 v čísle 113 říšs. zák. Stanovy tyto spolu ve spojení se zákonem o bytovém fondu ze dne 22. pros. 1910 mají účel opatřiti pro domy s malými byty levný a dostačující úvěr do druhé hypoteky. Na přímé půjčky může za tím účelem býti použito každoročně 20% z těchto ročních dotací: v roce 1911 a 1912 z 1,500.000 K, v roce 1913 z 1,300.000 K, v roce 1914 z 1,500.000 K, v r. 1915 z 2,200.000 K, v letech 1916 až 1918 každoročně z 2,500.000 K, v letech 1919 až 1920 každý rok z 3,500.000 K, roku 1921 ze 4,000.000 K. Nepřímá úvěrová pomoc (převzetí záruky za půjčku) může být fondem poskytnuta do výše 200 milionů korun. Úvěrová pomoc se poskytuje jenom na stavby, u nichž dvě třetiny obytné plochy jsou věnovány malým bytům. Úrok obnášeti může nejvýše obvyklou hypotekární úvěrovou míru spořitelen a půjčky musí být umořovány, a to půjčka přímá nejméně půl procentem. Výpověď musí býti nejméně půlletní, ale půjčky přímé zavazuje se fond nevypověděti, dokud dodržovány budou předepsané podmínky. Majitel domu však nesmí vypověděti nájemníky, dokud plní své povinnosti, a nesmí zvýšiti činže nad výši stanovenou ministerstvem veřejných prací. Úvěrovou pomoc lze poskytnouti až do 90% úhrnné ceny nemovitosti. *L.*

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 11. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

ALOIS ŠAŠEK:

Konstituční boj v Anglii.*

DNE 10. srpna 1911 angličtí lordové byli donuceni vydati zbraně. Sami odhlasovali předlohu zv. parliament bill — 131 proti 114 hlasům — která omezuje dosavadní moc šlechty na nejmenší míru a zbavuje horní sněmovnu vlivu, jehož požívala po více než 500 let. Dům lordů schválil vetobill, což znamená, že sám zrušil své právo veta, neboli právo zamítnutí zákonodárných návrhů, třeba již schválených dolní sněmovnou. Toto právo bylo mocnou zbraní anglické šlechty sedící v panské sněmovně; jím vykonávali lordové tendence konservativní a unionistické strany neodvislou kontrolu nejen nad celou zemí, ale také nad parlamentem; jím zdržovali politický a sociální vývoj Anglie, protože odmítali každý pokrokovější zákon, každou reformu, v níž spatřovali útok na své výsady, na staré řády majetkové, poplatkové a společenské vůbec. Veto horní sněmovny dodávalo vysoké šlechtě anglické skutečné nadvlády nad sněmovnou volenou, neboť žádný zákon nemohl býti předložen králi k podpisu bez souhlasu obou sborů. Usnesením ze dne 10. srpna 1911 upraven byl poměr obou sněmoven poprvé zákonem, kdežto dříve opíral se spíše o tradici a zvyk. Nebylo přesných pravidel. Vetobill ukončuje staletý spor ústavní o tom, která z obou sněmoven má skutečnou svrchovanost a tím i zodpovědnost před národem a zemí. Postavení horní sněmovny podobalo se roli strážce, jenž bdí nad domácím řádem. Tohoto poručníkování parlament se nyní zbavil.

Rozhodnutí ze dne 10. srpna neznamená konec ústavních bojů v Anglii. Nikoliv. Ale ono jim dává nový směr a zaručuje nejen prvenství, ale také neodvislost dolní sněmovny. Den 10. srpna je pro Anglii historickým: znamená nové období na dráze vývoje, kterou ubírá se tato nejprůmyslovější země od let 1832, kdy poprvé otevřeny byly brány parlamentu liberalistické buržoasii a jehož nejvýznačnější etapy jsou pak leta 1867 (volební reforma, jíž se dostalo politického práva dělnictvu průmyslovému) a 1884 (kdy do-

* Prameny: Parliament, its history by Courtenay, úředník dolní sněmovny, Londýn, 1911.
La crise anglaise par Philipe Millet, Paris 1910.
Le développement de la Constitution en Angletterre, Emile Boutmy, Paris 1907.
Stubbs: Constitutional history of England.
Zigey: The law of the constitution, 1908.

stal zastoupení venkov, zemědělský proletariát). Demokracie anglická má volné ruce: může nyní pracovat k uskutečnění všech svých cílů a požadavků, splnit nejen sliby, ale i svůj program.

Studujme nejdříve dějinný vznik anglické ústavní krise. Pochopíme pak celý dosah rozhodnutí ze dne 10. srpna a můžeme je ocenit v jeho významu pro budoucnost. V závěru vyložíme různost programu demokracie, která vedla boj proti lordům společně — demokracie liberální a socialistické.

I. Historický vznik ústavní krise.

Až do velké revoluce 1688 poměr obou sněmoven byl ještě dost urovnaný a přátelský. Moc královská byla tehdy ještě příliš silnou a urození šlechticové dohodovali se vždy snáze s bohatými měšťany a nižší šlechtou proti koruně. Problémy ústavní odehrávaly se v jiném prostředí. Feudální zřízení neznalo nebezpečí sociálního a protiv moderního kapitalismu.

V roce 1407 lordové povolili králi Jindřichu IV. prostředky peněžní, aniž by byli dříve dožádali se souhlasu parlamentu. Členové dolní sněmovny protestovali u krále proti „útoku na svá práva". Král dal parlamentu za pravdu a nařídil, že na příště nemá mu býti činěno žádného sdělení v otázkách poplatkových, dokud se obě sněmovny neshodnou. Král současně přiznal, že předsedovi sněmovny (speaker) přísluší sdělovati mu rozpočtová usnesení parlamentu.

Toť vznik ústavního názoru anglického, že dolní sněmovna povoluje, horní pak schvaluje zákony povahy finanční. Od těch dob datuje se jistá přednost parlamentu před sněmovnou panskou. Přes to však zachovávají lordové svou moc nestenčenu až do vítězné revoluce.

V roce 1671 vzniká prvý konstituční konflikt vážné povahy u příležitosti zákona zdaňujícího zboží cizího původu. V dubnu toho roku poslanci prohlásili, že lordové nesmějí měnit žádných daní. Zástupci obou sborů pokoušeli se tehdy v dlouhých konferencích o shodu mezi oběma hledisky. V debatě mezi oběma tábory uváděny byly tytéž důvody, které jsme slyšeli dnes. Jeden z řečníků tenkráte pravil: Toto právo — výsada dolní sněmovny o daňových otázkách — je tak základní povahy, že nemohu ani pokusiti se je ospravedlňovati důvody, neboť znamenalo by to oslabovati právo, výsadu tohoto shromáždění. V roce následujícím, 1678, jedná se zas o této záležitosti a parlament usnesl se na resoluci, jež stala se pak základním pravidlem konstitučního života Anglie. Resoluce ta zní:

„Všecka pomoc a všecky prostředky povolované J. V. v parlamentě, jsou darem jedině dolní sněmovny (Commons). Všecky zákony, jimiž se povolují tyto pomoci a prostředky, musejí býti předloženy sněmu (Commons). A je to určité a výhradní právo dolní sněmovny určovati, omezovati a prováděti v těchto zá-

konech účel, okolnosti a podmínky, omezení a povahu těchto prostředků, jež nesmějí býti ani měněny ani upravovány sněmovnou lordů."

Od těch dob až do dnes parlament, v zásadě, neschválil žádného dodatku ani změny lordy učiněné v záležitostech finančních. Jen tehdy, jestliže konference mluvčích obou sněmoven se shodly na nějakém kompromisu, podáván byl v parlamentě sporný zákon znovu a se změnami ujednanými, který pak prošel. Lordové nesouhlasili ovšem s resolucí z roku 1678 a hájili svá práva vždy vytrvale ve všech konfliktech, jež následovaly a odehrály se od 1689 do 1860. V celku lordové doplnili finanční osnovy dolní sněmovny v tomto období asi ve čtyřiceti případech.

Reforma volební 1832 přinesla podstatnou změnu vnitřního složení parlamentu. Před tím lordové jakožto vlastníci anglických latifundií byli nejmocnějšími pány v zemi a svým vlivem osobním i majetkovým drželi parlament v šachu. Reforma volební zrušovala stará volební místa, v nichž místní aristokracie vždycky rozhodovala svou vůlí, výsady volebních osad odstraněny a novou úpravou dostalo se tím práva politického asi 100.000 voličů. Brzy se ukázalo, že průmyslová střediska dobyla si převahy. Do parlamentu vešla demokracie třetího stavu, bohaté měšťáctvo tendence liberalistické, horující pro svobodnou tržbu a odstranění všech celních výsad a přehrad. Zákonodárci z roku 1832 neměli nijak v úmyslu seslabovati aristokracii a ustupovati demokracii. Domnívali se také, že jejich oprava řeší definitivně problém politický. Dějiny je však usvědčily z klamu. Tisk, svoboda shromažďovací a hospodářská revoluce, školy a organisace vykonaly tu své poslání.

Zástupci anglické buržoasie, odkojeni pýchou světového obchodu svého stavu byli již méně povolní nežli jejich předkové. Buržoasie potřebuje svobod pro svůj vzestup. A dobývá jich. Vede se prudký boj mezi ochranáři a novou školou národohospodářů. V roce 1846 jsou zrušena cla na obilí — chléb je osvobozen. Když se pak v roce 1860 jedná o zrušení cla na papír, lordové zamítli zákon schválený parlamentem. Vzniká nový, ostrý ústavní spor.

V čele vlády stojí Palmerstone, finančním ministrem je Gladstone. Gladstone naléhá v ministerských poradách, aby učiněno bylo rozhodnutí proti lordům a aby udrženo bylo výlučné právo volené sněmovny v otázkách finančních. Na popud jeho parlament schválil tři nové resoluce. Usnesení ta utvrzují staré právo Commons. Prvá vyslovuje právo, že jedině parlament může povolovati finanční prostředky koruny. Druhá praví, že lordové právo veta zřídka užívali, že parlament se mu vždy vzpíral v otázkách poplatkových. Třetí, aby zajištěna byla pro budoucnost kontrola parlamentu, prohlašuje, že jedině dolní sněmovna má v rukou moc ukládati daně. Lordové odmítali resoluce, že nemají pro ně závaznosti zákona.

Gladstone provedl mimo to jednu novotu. Všecky zákony o daních spojil v jeden celek rozpočtový, takže lordové, nesouhlasili-li

s jednou částí, musili zamítnout celý finanční zákon. Tak vložil již pak v roce 1861 zákon o dovozu papíru do rozpočtu, který dříve lordové odmítli. Lordové neodvážili se pak toho kroku, aby se postavili proti celé osnově.

Nežli dochází ke konfliktu dalšímu, provedeny jsou v anglickém zřízení ústavním důležité změny, jež dlužno alespoň krátce zaznamenat.

V roce 1867 uskutečněna byla další oprava volební. Tato bill snížila census s 10 na 5 lib. sterl., počet voličů byl tím rozmnožen na 2 miliony a co hlavního: městské dělnictvo nabylo volebního práva.

V roce 1872 schválen zákon o tajnosti hlasování, v roce 1883 uzákoněn požadavek čistoty voleb (zákon proti volební korupci), až konečně došlo k poslední volební reformě z roku 1884 a k novému rozdělení okresů v roce následujícím. Vliv pracujících tříd stoupá. Unie dělnická, boj mezi kapitálem a prací vynucuje řadu problémů, o nichž se jedná v parlamentě, nové názory pronikají stále hlouběji do společenských vrstev. Také vliv buržoasie roste. Už v roce 1860 tuší někteří konsekvence roku 1832 a jsou si vědomi, že zvýšeným významem voličstva dělnického politika anglická dostane za nedlouho zcela jiný ráz a směr, nežli kdy před tím. Tuší se, že slabiny konstituce přivodí jednou konflikt dvou tendencí — konservativní a demokratické — jenž vzejde mezi oběma sněmovnami. Je však třeba řady dalších let, nežli dojde k novému boji. Výbuch je za to tím prudší.

V roce 1894 sdělala liberální vláda rozpočet, v němž se poprvé zavádí princip vzestupné daně z dědictví a daň z příjmu (income tax). Lordové sice zákon přijali, ale ne mlčky. Z debat horní sněmovny je zřejmo, že konflikt se přiostřuje. Vleklá krise, trvající 500 let, blíží se svému vyvrcholení. Lord Salisbury, vůdce konservativní strany, dovozuje, že sněmovna lordů drží všecka svá práva. Lord Spencer praví: Víme, že v tomto sboru nemůžeme učinit finanční zákon, ale máme právo diskutovat a právo zavrhnout, není-li nám zákon vhod. Poměr obou sněmoven je napjatý. Když parlament usnáší se na rozpočtovém provisoriu, vybírají se daně ihned; nečeká se na souhlas lordů. Hlas dolní sněmovny považuje se za dostatečné zmocnění. Když lordové naproti tomu dávají podnět k nějakému zákonu, projekt je předán parlamentu a ustanovení povahy finanční vytištěna jsou v osnově červeně. Místa taková považována jsou za pouhé poznámky, ne za závazné znění.

Známky nové doby se objevují, důsledky let 1832 a 1884 se dostavují. Konservativní vláda padla v roce 1905. V čele liberálního kabinetu stojí Campbell-Bannerman. Rozpočet z roku 1906, ač schválen parlamentem, je lordy zamítnut. Mluvčí unionistů lord Cawdor čte ještě před hlasováním v horní sněmovně brožuru socialisty Snowdena, adresovanou ministru financí Lloyd Georgeovi, v níž se vyslovuje pro zdanění hodnot pozemkových; vidí v tom počátek znárodnění půdy. Konservativní šlechtic cituje tato slova, aby dokázal, že rozpočet je útokem na aristokracii, že schválit jej

znamenalo by odsoudit se k smrti. Zásada zdanění dědictví, z příjmu, vedou prý přímo k socialismu. L. George prý sám řekl, že je to pouhý začátek, že šroub berní bude utahován. Toť tenor řeči panské sněmovny z let 1894. Je vidno, že lordové mají strach. Zamítají školský zákon a řadu jiných předloh liberálních, za to tím více zvedá se kritika horní sněmovny. Za velikého potlesku přijímá dolní sněmovna v roce 1907 resoluci, v níž se žádá už reforma sněmovny lordů a jejich sbor se prohlašuje za zastaralý. V tisku a na schůzích útoky se množí a stále nabývají větší odvahy. Propuknutí konstitučního konfliktu zabráněno tehdy jen diplomatickým uměním a zřetelem na situaci zahraniční, jejíž nejistota ukládá doma klid a bezpečnost. Rozvážnější lordové nechtějí se vrhnout do boje nejistého o ústavní práva. Hrozby, jež se proti nám vznášejí, praví lord Roseberg, vycházejí od mužů vlivných, kteří jsou stoupenci školy, přející si toliko jedné sněmovny. Přání ta jsou v podstatě zřejmě revoluční. Zamítnutím rozpočtu udělala by sněmovna lordů právě to, čeho si její nepřátelé přejí. Zastanci nesmiřitelného postupu mezi lordy radí však k otevřenému boji. Zápas konstituční je nevyhnutelný, říkají. Od roku 1907 liberálové jsou zavázáni voličům, sněmovnu horní reformovat. Proč odkládat srážku? Zítra budeme snad méně silni než jsme dnes. Dnes stojí za námi ještě silné voličstvo unionistické strany a ti, kdož jsou pro celní reformu. Velikou oporou jsou nám prestyž a koruny ještě z dob Viktorie a oblíbenost Eduarda VII. Landsdowne prozrazuje: Jde o velikou věc. Vyhneme-li se jí, najdem větší úcty u občanstva? Nikoliv.

Konflikt je nevyhnutelný. Srážka obou směrů — konservativního (aristokracie) a demokratického — počíná dnem 30. listopadu 1909, kdy lordové postavili se na stanovisko nesmiřitelné a rozpočet liberální vlády Asquithovy zamítli.

II. Boj o parlamentní zákon.

Zamítnutí rozpočtu liberálního radikalismu je počátkem úplné rozluky mezi oběma sněmovnami. „Konečně je máme v pasti,“ prohlásil finanční ministr Lloyd George po hlasování první sněmovny. Tažení proti lordům počíná otevřeně a v celé zemi. Heslo veřejných schůzí zní: Lordové musí zmizet!

Ze sporu vytvářejí se dvě koncepce o parlamentní vládě dvojí učení naprosto protilehlé a nesmiřitelné.

Již v roce 1869 vyjádřil lord Salisbury myšlenku, když panská sněmovna váhala odhlasovat rozluku církve od státu, že lordové mají sprostředkovat mezi parlamentem a národem, že dolní sněmovna nepředstavuje úplně vůli lidu a nezastupuje úplně vůli země. Dnes stalo se toto učení částí unionistického programu, dodána mu soustava a svůdné jméno: referendum. Theorie unionistů hlásá, že lordové chtějí chránit voliče před tyranií jejich vlastních poslanců. Parlament prý vykonává despotický vliv nad zemí a horní sněmovna je povolána, aby bránila jeho ukvapenostem a na-

pravovala jeho vady. Aby udržena byla rovnováha státní, je zapotřebí panské sněmovny. Lordové mají povinnost — tak formulují své poslání — zastavit uzákonění takových opatření, o nichž soudí, že byla nedostatečně projednána. Lordové mají prý zkušenost a také naprostou volnost a neodvislost v uvažování. V parlamentě není prý dost svobody k projevu.

Oposice proti lordům argumentovala takto: Panská sněmovna stala se konservativní; má ráz dědičnosti, je sídlem aristokracie, jež stojí proti demokracii v parlamentě. Poručnictví lordů je cesarismem a právo veta brzdou pokroku.

Složení obou sněmoven je vskutku markantní, naprosto různý základ obou sborů vysvětluje také obě protivné theorie o úkolech parlamentu. Kdežto pro dolní sněmovnu platí skoro všeobecné právo hlasovací a její 670 poslanců (465 za Anglii, 30 za Wales, 72 za Skotsko, 103 za Irsko) rekrutuje se ze všech vrstev občanstva (43 zástupců hlásí se k dělnické straně), v sněmovně horní o 620 členech sedí té doby tito lidé: 3 princové královští, 26 arcibiskupů a biskupů, 22 vévodů, 24 markýzů, 125 hrabat, 47 podhrabat, 352 baronů, 16 peerů skotských a 28 peerů irských. Od roku 1848 rozmnožil se počet členů tohoto sněmu o 247 osob. V panské sněmovně vedou se krátké řeči, k jednání dostavuje se málo členů, nejvýše 200. Někteří se tam objeví jednou za 10 let. Řada peerů žije v cizině, jiní jsou naprosto invalidní. Mezi těmito rozenými zákonodárci je však také několik nezletilých mladíků, ano dětí, ježto členství anglických peerů je dědické. Jedině tehdy, jedná-li se o zamítnutí zákona o samosprávě Irů anebo má-li se hlasovat proti rozpočtu, sezváni jsou lordové svými vůdci a dostavují se do sněmovny. Uzákonění homerulu pro Irsko lordové brání již od roku 1886.

Base k parlamentní reformě dána byla již v roce 1907 za vlády Campbell-Bannermana. Tehdy schválena byla resoluce tohoto znění 432 proti 147 hlasům:

„Aby vyhověno bylo vůli lidu, jak ji vyjadřují jeho volení zástupci, je nutno, aby moc horní sněmovny zamítati nebo měniti zákony odhlasované parlamentem byla omezena zákonem tím způsobem, že během trvání jednoho období převaha konečného rozhodnutí dolní sněmovny bude zajištěna.“

Člen liberálního kabinetu Harcourt v řeči proslovené 6. února 1909 tázal se: Co se stane, jestliže lordové zamítnou nějakou předlohu a konference zástupců obou sborů neshodne se na žádném kompromisu? Nezbývá nic jiného, dokládal, nežli omezit veto horní sněmovny. Drápy lva měly být opilovány. Tehdy vypracován byl podrobný plán na reformu sněmovny lordů. Smysl této opravy byl, oslabit výsady šlechty a na místě dědičnosti zavést pro členství horní sněmovny jakousi volitelnost s omezeným trváním. Panský sbor měl být přetvořen a jaksi omlazen. Vláda Asquithova nastoupila však jinou cestu.

Ještě volby v roce 1906 konaly se za hesla: svobodná těžba — ochranná cla. Všeobecné volby v lednu 1910 stojí již ve zna-

mení boje proti lordům. Asquith, aby udržel voličstvo liberální vydal parolu: Proti lordům! Pro homerule! Liberálové vycházejí z boje ne sice poraženi, ale tak slábi, že většinu ve sněmovně tvoří jen za pomoci Irů a dělnických zástupců. Strany jsou takto rozděleny: 273 unionistů a konservativců, 275 liberálů, 82 Irů a 40 poslanců strany dělnické. Nová sněmovna sešla se na jaře 1910 k zasedání. Liberálové, po pečlivé úradě, ohroženi ve své politice silnou konservativní stranou, učinili konečně rozhodný krok — parlamentní osnova je podána. Asquith jménem vlády učinil dne 14. dubna 1910 toto prohlášení:

„Jestliže lordové odmítnou přijmouti naši politiku, budeme to považovat za svou povinnost, dáti koruně radu k takovým opatřením, aby zajištěna byla skutečná moc parlamentu. Jaká to budou opatření, to mi nepřísluší nyní říci. Nebudeme-li však dost silni v našem postavení politickém v parlamentě, buď vzdáme se našich úřadů anebo doporučíme rozpuštění parlamentu. Toto rozpuštění doporučíme jedině za takových podmínek, aby v novém parlamentě soud lidu vzešlý z voleb mohl býti uzákoněn.“

Poslední věta obsahovala již skrytou narážku na hrozbu, která později byla určitě vyslovena, totiž že vláda zjednala si slib králův k jmenování dostatečného počtu peerů. O možnosti tohoto kroku uvažovalo se ještě za živobytí Eduardova. Jeho úmrtím byl celý spor odložen na dobu několika měsíců a ustoupil zatím do pozadí. Mezitím konaly se důvěrné porady mezi oběma stranami a hledán kompromisní návrh. Konference zůstaly však bez výsledku. Když pak v listopadu 1910 parlament znovu se sešel, byla ohlášena bezvýslednost porad. Teď nebylo již jiného východiska, nežli nový apel na voličstvo, vláda provází radu o rozpuštění parlamentu v podání králi dne 15. listopadu tímto výkladem; „Ministři V. V. nemohou převzít zodpovědnost za radu k rozpuštění, dokud jim není známo, že pro případ schválení politiky vlády dostatečnou většinou v parlamentě V. V. bude ochotno užiti své konstituční moci, spočívající v prerogativě ku jmenování peerů, bude-li toho nutno, aby zajištěno bylo provedení rozhodnutí země.“

O tři dny později, dne 18. listopadu, Asquith oznámil rozpuštění sněmovny. Jiří V. dal mu slib, že bude-li toho potřebí, bude jmenovati liberální peery do horní sněmovny, aby zajištěno bylo schválení vetobill.

Následovaly prosincové volby 1910 s parolou: Pryč s lordy, Irům samosprávu! Unionisté apelovali na národní cit a vydali heslo: referendum o homerule a všech rozhodujících otázkách. Venkov hlasoval pro konservativce, města, Skotsko a Galie pro liberály. Dělnická strana podporovala liberály proti konservativcům, za to liberálové hlasovali pro kandidáty Labour party, jež získala takto 43 zástupců.

V nové sněmovně začal pak boj na nůž, jenž byl přerušen toliko červnovou korunovací, ale již 22. července Asquith jménem vlády pronesl řeč, že liberálové jsou odhodláni účtovati s lordy a

žádají schválení parliament bill bezpodmínečně a beze všech dodatků, které zatím učiněny byly v horní sněmovně na návrh protivládní oposice a měly jen účel, zbaviti předlohu významu. Lordové vidí, že zaběhli do slepé uličky; už seznávají, že se jedná o samu existenci jejich sboru. Podnikají poslední pokus, jenž má už jen maskovat jejich porážku, pokus určený toliko na dojem před veřejností. Vůdce unionistů Balfour obvinil vládu ze zrady na konstituci a navrhl kárné votum. Dolní sněmovna jedná o něm 7. srpna. Je to pouhá demonstrace, zajištění pro budoucnost, aby se neřeklo, že lordové mlčeli ke své vlastní kapitulaci. Kárné votum zamítnuto 365 proti 246 hlasům; vládní většina 119 hlasů. Tentýž postup nastoupili lordové v horní sněmovně. O kárném votu jedná se 8. srpna. Zde ovšem návrh prošel; oposice proti vládě dostala 282 hlasů, liberální menšina činila 68 hlasů. Kárné votum schváleno 214 hlasy. Nic však neznamená. Je nyní určitě známo, že dojde k jmenování asi 400 až 500 nových peerů. Neúspěch lordů rozdělil tábor unionistů na dvě frakce. Jedna, mocnější, jde za lordem Landsdownem, vůdcem oposice proti vetobill. Skupina čítá (před rozhodnutím) 325 členů. Tito lordové radí k abstinenci od hlasování, aby panská sněmovna byla ušetřena ostudy před Anglií a Evropou. Frakce nesmiřitelných, vedená lordem Halsburym, odhaduje se na 69 členů. Ti chtějí vytrvat do konce a raději čestně padnout, nežli ustoupit. Od počtu těchto De-Hards (Nezmarů) závisí osud vetobill, neboť liberálních lordů v horní sněmovně je toliko 76 a o ostatních se neví, jak se zachovají.

Tak došlo k rozhodujícímu dnu 10. srpna. Pozdě v noci hlasováno a výsledek, s takovým napjetím očekávaný, byl tento: Pro vetobill 131, proti 114 hlasů. Parlamentní zákon schválen; lordové se sami popravili.

Vetobill zní:

I. Odpírají-li lordové svůj souhlas k finančním zákonu déle než jeden měsíc, když jim byl předložen, předloha budiž dána králi k podpisu a jakmile bude dán jeho souhlas, stane se zákonem bez svolení lordů. O tom, který zákon je finanční, rozhodne předseda sněmovny.

II. Jestliže nějaký zákon, třeba ne finanční, projde třemi následujícími sezeními parlamentu, budiž předložen králi k podpisu, byl-li třikráte zamítnut lordy. Dvě leta musejí však uplynout od té doby, kdy po třetí opustí dolní sněmovnu.

III. Doba parlamentního trvání omezuje se ze sedmi let na pět roků.

Znění tohoto zákona je jasné, dosah jeho je zřejmý a účinky jeho ukáže nedaleká budoucnost. Horní sněmovna zbavena své moci, aristokracie anglická ztratila své dominující politické postavení.

Zbývá jen ocenit důsledky tohoto historického kroku pro budoucnost a pro politiku stran v Anglii.

III. Vývoj konstitučního problému v budoucnosti a politické strany v Anglii.

Je konstituční krise skončena rozhodnutím 10. srpna? Není. Boji je dán toliko určitý směr, poměr obou sněmoven upraven tak, že zajištěna převaha a prosazení vůle parlamentu Vývoj je uvolněn, ale tím právě nastanou nové zápasy. Jeť třeba řešit řadu problémů, nejdříve otázku samosprávy Irska, pak volební právo žen, odstranit plurální hlasování, dokončit pojišťovací zákon. Horní sněmovna je odstavena, její role v těchto nastávajících pracích bude již podřadnou; lordové mohou zdržet nějaký zákon nejvýše dvě leta, ale vývoj půjde pak přes jejich hlavy.

Unionisté se však nevzdávají boje. Je zajímavo číst hlasy jejich tisku. Oposice lordů byla prý snad trpce poražena, ale ne na vždy odzbrojena. Systém dvou komor je prý nutný. Unionisté jsou nabádáni, aby sevřeli řady a vynaložili všecku moc na zrušení schváleného zákona a opětné vydobytí svého postavení. Země, koruna, aristokracie vysoká i nižší, bohaté měšťáctvo jsou prý interesovány na tom, aby konservativní směr nebyl oslaben, aby byl zachován, aby bylo čeleno nebezpečí radikalismu, socialismu a revoluce. Unionisté s konservativci doufají v příští volby. Jejich kampaň je vedena přítažlivým programem: zajištění země (výzbroj námořní i pozemní) proti cizímu nepříteli, zajištění existence a výdělku lidu celním spojením s koloniemi (imperalism). Rozhodování lidu: referendum. Hlasování o samosprávě Irska, o daních atd.

Tímto programem doufají konservativci strhnouti na sebe massy voličstva, část liberální buržoasie, která se bojí radikalismu Lloyd Georgeova. **Konservativní strana má být útočištěm všech, kteří jsou interesováni na zachování sociálního řádu.** Boj zahájený Joe Chamberlainem r. 1903 pro ochranářství bude patrně nyní znovu zahájen.

Také liberálové potřebují novou krev a hledají omlazení svých řad. Jejich posice jsou nejsilnější v střediscích průmyslových, ve vrstvách městských. Ale právě tu rozhodují voličové dělničtí. Až dosud hlasovaly dělnické massy pro kandidáty liberální. Obě strany sbližoval boj proti společnému nepříteli, proti šlechtě a proti konservativcům. Nyní, kdy toto nebezpečí bylo oslabeno, kdy oba tábory jsou takřka volny, rozdíly, třídní rozpory mezi dělnickými požadavky a liberalistickým programem vyniknou při nejbližší příležitosti. Liberálové neudrží svých posic bez pomoci dělnického voličstva. Aby si je udrželi, budou nuceni jíti dále na dráze reforem; tím však více postraší vlastní stoupence.

Dělnická strana má naproti tomu zájem a také povinnost, aby dělnictvo vymanila z vlivu liberální politiky a aby dělala politiku vlastní.

Nová úprava konstitučních poměrů zasáhla hluboko do politických bojů Anglie. Jakmile dojde nyní k řešení otázek hospodářských, sociálních a reformních vůbec, budou dělničtí zástupci nuceni postaviti se proti liberálům. Poslední stávková hnutí ukazují zřejmě, že lid si je třídních protiv vědom, že ani liberální vláda

nemůže jinak jednat nežli násilím a konservativně, jde-li o to, bránit dělnickým akcím. Takový veliký otřes mysli a svědomí, jaký zachvátil pracující třídu anglickou v posledních dnech, nezůstane bez následků v politice a v činnosti veřejné vůbec.

Anglie vstupuje do nového období svého vývoje. Vyřízením sporů konstitučních rozpoután bude tím větší zápas o všechny aktuelní problémy, jež byly tu tak dlouho odkládány. Dělnictvo a socialism mohou z nich vyjít jen vítězně.

FR. MODRÁČEK:

Otázka zemědělského družstevnictví.

V poslední době přetřásá se u nás potřeba, vytvořiti sociálně demokratické družstevnictví na venkově. Samorostle vyskytnul se pro takový plán předpoklad rozvojem sdružení domkářských a malorolnických, která hlásí se k organisačnímu tělesu sociálně demokratickému.

Bylo by však osudnou chybou, kdyby na družstevní činnost na venkově hledělo se brýlemi politicko-stranickými, kdybychom družstevní činnost na venkově chápali tak, aby vedle raiffeisenky „agrární“ nebo „katolické“ založena byla raiffeisenka „sociálně demokratická“, aneb aby ve valných hromadách inscenovány byly volební bitvy o jiné politické složení správy družstevních spolků. Pouhým přenesením politické organisace a politických voleb do družstevního hnutí nic pořádného a života schopného se nevytvoří, jako nezíská tím pranic myšlenka družstevní, která jest v podstatě své ryze hospodářská a nikoliv politická.

Družstevní hnutí má velkou řadu různých směrů, které navzájem jsou zájmově odlišny, ba i protichůdny. Tyto různé směry povstávají z hospodářských úkolů, jež družstevní hnutí řeší. Vytvořiti nový družstevní směr, který myšlenku družstevní v zemi skutečně obohacuje, zdokonaluje, nebo zorává pole ležící ladem, je užitečnou věcí a znamená pokrok. Toho však nedocílí se vztyčením politického praporu na některém družstevním spolku, nýbrž toliko vystižením hospodářské a sociální potřeby, kteráž není dosavadním hnutím družstevním řešena, a vyhledáním pro ni vhodných forem.

Proto mluvíme-li o vytvoření n a š e h o družstevního hnutí na venkově, jest míti na zřeteli, že hnutí to musí býti odůvodněno naléhavými potřebami hospodářskými a nikoliv jen interesy politickými, neboť jinak neměly by podobné snahy za nynější převahy družstevnictví agrárního, podporovaného zemí, státem a všemi veřejnými činiteli, okresy a obcemi, ani valné naděje na úspěch a sotva by stály za námahu.

Taková potřeba hospodářská, jejíž řešení jest zanedbáno, tu jest; třeba jen si ji jasně uvědomiti a důsledně a plánovitě přikročiti k organisaci, nejen této potřebě co nejlépe uzpůsobené, ale založené současně na zásadách, jež by hnutí od prvopočátku daly zdravý obchodní a družstevní směr.

Pro družstevní činnost na venkově, jaká tane nám na mysli, přirozenou základnou jsou chudší vrstvy venkovského obyvatelstva. Tyto vykazují tři mohutné ekonomicko-sociální složky. Jsou to průmysloví a zemědělští dělníci bez pozemků, domkáři s malým vlastnictvím pozemkovým a malí samostatní rolníci. Vrstvy ty zabírají dobře tři čtvrtiny obyvatelstva našeho venkova. Prvá a druhá vrstva náleží zřejmě do třídy konsumentů, majíc větší interes na levném nákupu potřeb pro domácnost než pro zemědělskou produkci.

Avšak i u malých rolníků, kterýmž stačí jejich usedlost k vlastní obživě, že nemusí svou existenci doplňovati námezdní prací, vyvolal hospodářský vývoj silný interes konsumenta. Oni nežijí již v domácnosti naturální, která sama sobě stačila a co konsumovala, to produkovala, nýbrž vozí své obilí na trh, prodávají máslo, tu a tam kousek dobytka, aby za stržené peníze nakoupili opět různé články domácího konsumu a hospodářství, petrolej, palivo, kávu, cukr, šatstvo atd.

Domácí potřeby venkovských konsumentů dosavadní zemědělské hnutí družstevní téměř úplně opomíjí, a to opomíjí je zúmyslně, nechtějíc vyvolati odpor obchodníků. Z té příčiny obmezuje se principielně na dva hospodářské obory: 1. na spořitelní a úvěrní a 2. na nákup článků, sloužících zemědělské a dobytkářské produkci, a na prodej a zpracování výrobků zemědělských a dobytkářských.

Ústřední jednota českých hospodářských společenstev v král. Českém sprostředkuje členům přináležejících družstevních spolků umělá hnojiva, pokrutiny, sůl dobytčí, kukuřici, otruby, seno a slámu, pícní vápno a melasu, koks, uhlí, petrolej, benzin, mazadlo, stroje a nářadí, semena, čekanku a pod. Na tyto články obmezují se nákupní ústředny zemědělských družstev i v jiných rakouských zemích, na Moravě, v Dolních Rakousích, ve Štyrsku, německá zemědělská ústředna v Čechách a j.

Všecky tyto svazové ústředny požívají státních a zemských subvencí, a stát i země kladou jim přímo podmínky, aby nezasahovaly do domény detailního obchodu. Agrární družstevnictví má tedy na zřeteli po výtce potřeby zemědělské a dobytkářské produkce; oproti tomu obor domácího konsumu venkovského obyvatelstva ponechává dobrovolně soukromému obchodu.

K letošním volbám do říšské rady vydala agrární strana zvláštní leták „Venkovské živnostnictvo a česká strana agrární“, napsaný JUDrem Viškovským, v němž čteme tento charakteristický odstavec: „Vyskytly se ve veřejnosti výtky, že rolnictvo svým družstevním ruchem poškozuje vlastně živnostníky. K vyvrácení těchto výtek dlužno připomenouti, že náš program družstevní odmítá zřizování takových družstev, která zabývají se nákupem domácích životních potřeb, jak tomu na př. jest u t. zv. družstev konsumních, která zřizují sociální demokraté a klerikálové. Před podobným podnikáním své příslušníky zásadně varujeme. Zřizování mlýnů a pekáren družstevních omezuje se co nejvíce a jenom na

takové případy, kde přejímají se staré stávající již podniky družstvem, takže nijaká konkurence tím živnostníkům nevzniká."

Kde chtějí zemědělci společně objednávati si na př. články obchodu koloniálního, musí to činiti na vlastní pěst, jaksi soukromě. Je charakteristickým, že ku svazu německých hospodářských družstev v Čechách přináležel v roce 1907 toliko jeden konsumní spolek zemědělský, a ten ještě neprosperoval.

Nicméně máme v Rakousku země, kde zemědělské hnutí konsumní nabylo značného rozvoje, důkaz to, že zemědělský venkov není organisacím konsumentů nepříznivý. Jsou to dvě země: vlašská část Tyrolska a Halič. Obě vyznačují se poměrnou chudobou selského obyvatelstva; zájem konsumenta vyniká zde proto alespoň zrovna tak silně jako zájem producenta. Čím větší pozemková držba, tím podřadnější jest otázka levného nákupu domácích potřeb, za to tím palčivější stává se tato, čím blíže nachází se zemědělský lid hranici proletarisace.

V obou zemích vyssáván byl zemědělský lid nesvědomitými venkovskými překupníky, kteří diktovali mu libovolně ceny potravin a kupovali jeho plodiny přímo za babku. V Haliči činili to židovští obchodníci, a tím se vysvětluje, že svépomocná sdružení, proti nim založená, zvána jsou „křesťanskými krámy".

Ve vlašském Tyrolsku jest zemědělské hnutí konsumní starší nežli raiffeisenky. První konsumní družstvo založeno bylo v roce 1891. V roce 1906 čítalo vlašské Tyrolsko 211 zemědělských spolků konsumních s 28.433 členy, kdežto raiffeisenky měly toliko 16.503 členy. Spolky ty (famiglie cooperative) založeny jsou na ručení obmezeném a nerozdělují žádných dividend. Ryzí přebytky přidělí se: 40 procent reservnímu fondu, 20 procent zvláštnímu fondu na ztráty pohledávek u členů, 20 procent na odpisy zboží a snížení cen, 10 procent k volnému použití představenstva, 8 procent zaopatřovacímu a podporovacímu fondu zřízenců a 2 procenta vzdělavacímu fondu. Účelem jest opatřovati členům všecky potřeby pro domácnost a hospodářství, při čemž mají se v přední řadě kupovati vlastní produkty členů a ve spolcích zpracovati a odbyti. Podíly závodní obnášejí obyčejně 10 až 15 korun a nezúrokují se. Účetnictví je ve spolcích jednotné a spočívá na soustavě americké. Obchod řídí skladník, jenž jest zároveň účetním a musí býti svazem vyzkoušen. Články nejvíce prodávanými jsou tabulový olej a polenta. Většina konsumních spolků vyrábí salámy, uzené maso a některé sýry.

V roce 1899 založeno bylo pro společný nákup a odprodej výrobků těchto spolků zvláštní velkonákupní družstvo se sídlem v Tridentu pod firmou: „Sindacato agricolo industriale", jež činnost svou rozšířilo i na spolky živnostenské. V roce 1906 mělo Sindacato 260 členů a obrat zboží činil 9,043.232 K. Sindacato dodává též potřeby pro zemědělství a přichází tak do konkurence s agendou zemědělské rady, která sprostředkování těchto článků pěstuje. Od státu na úhradu režie dostává 5000 K. Finančně opírá se o družstevní peněžní ústav „Banca cattolica Trentina". Obě tyto korpo-

race vyvolaly v roce 1907 v život jiný ústav „Banca industriale“, hlavně k podpoře nových podniků velkonákupního družstva a družstevních podniků živnostenských.*

Neméně interesantní jest konsumní hnutí na venkově haličském. V jednotlivých haličských obcích utvořily se na základě spolkového zákona z roku 1867 obvodní spolky venkovského obyvatelstva „kółky rolnicze“, které stanovily si účel, povznášeti hospodářské vědomosti a hájiti zájmy drobných rolníků, vedle toho ale počaly podnikati praktické úkoly. Nejprve zasáhly do nezdravých poměrů venkovského obchodu s nejobyčejnějšími článkv spotřebními, jenž smonopolisován byl v rukou židů. Společný nákup jednotlivých článků domácí potřeby, kterýž tu a tam obvodní spolky organisovaly, vedl záhy k zakládání smíšených obchodů a krámů, jejichž provozovací kapitál tvořily zavodní podíly členů obvodního spolku a výborem spolku byly zpracovány. Hnutí povstalo před 25 lety a razilo si vítězně cestu po celé zemi; jeho příkladu následovaly čtenářské spolky, mladorusínské jednoty „Proświta“ a starorusínského svazu „Kačkovskiho“.

Tyto podniky nejsou konsumními spolky v pravém slova smyslu; s konsumními spolky mají pouze společný způsob tvoření kapitálu a ideu společenství majetku. Jinak prodávají i nečlenům, rozdělují ryzí přebytky dílem jako dividendu kapitálovou podle závodních podílů (až do 10 procent); často též používají přebytků k veřejným účelům nebo jako fondu k nabytí vlastního spolkového domu. Přes své nedostatky vykonaly tyto spolky mnoho, neboť venkovský obchod úplně zreformovaly. Bylo založeno více než 2000 takových venkovských obchodů smíšených, buď obvodními spolky nebo „Proświtou“ aneb spolkem „Kačkovskiho“, jejichž příklad dal popud k otevření mnoha tisíc soukromých obchodů křesťanských, takže o monopolu židovském ve venkovském obchodu nelze dnes již mluviti.

Nedostatečná organisovanost hnutí vedla k tomu, že velký počet obchodů obvodních spolků byl dán do nájmu jednotlivým členům. V roce 1907 napočteny byly 1292 obvodní spolky, které měly 836 smíšených obchodů a krámů; z těchto vedeno bylo 429 ve vlastní režii a 407 bylo pronajato. V posledních letech získává myšlenka, zřizovati ryzé spolky konsumní, v obvodních spolcích čím dále tím více stoupenců. Dividenda počíná se rozdělovati dle nákupu člena, kdežto dividenda z podílů se zrušuje nebo obmezuje. V roce 1907 bylo již 127 obvodních spolků, které tyto zásady zavedly. Ovšem prodává se stále i nečlenům, leč při rostoucím počtu členstva obvodních spolků bude možno později prodej obmeziti toliko na členy.

Dílem pomocí těchto konsumních obchodů, dílem nezávisle na nich přikročily obvodní spolky k organisaci nákupů potřeb zemědělských. Kromě ústřední správy zemědělských spolků obvodních ve Lvově, jejímž úkolem jest dozor nad činností jednotli-

* S. v. Kripp, Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen in Tirol. Schriften des II. internat. Mittelstandskongresses Wien 1908.

vých obvodních spolků a její všestranné podporování, založen byl v Krakově v roce 1901 zvláštní „Obchodní svaz zemědělských spolků obvodních v Krakově“ jako zapsané společenstvo s ručením obmezeným, které obstarává obvodním spolkům nákup potřeb zemědělských i pro domácnost. Nejprve mělo u svazu obstarávání potřeb pro domácnost převahu, pozvolna však nabylo převahy oddělení pro nákup potřeb zemědělských, kdežto „oddělení konsumní“ bylo čím dále tím více obmezováno. Nyní hodlá se toto oddělení úplně likvidovati a na místo jeho zříditi zvláštní ústřední družstvo pro nákup článků konsumních. Na konci roku 1907—8 čítal obchodní svaz 652 členy, 245.206 K závodních podílů a 143.952 K reservního fondu; prodej zboží činil 2,737.786 K.*

Z cizích zemí podává nám naučný příklad zemědělského hnutí konsumního Dánsko, které svým zemědělským družstevnictvím stalo se proslulým po celém světě. Také v Dánsku vyznačuje se zemědělství silným rozdrobením půdy a velikým počtem malých hospodářství, čímž vysvětluje se zájem rolníků dánských na hnutí konsumním.

V jiných zemích jsou konsumní spolky obyčejně podniky městskými, od zemědělství téměř úplně oddělenými. V Dánsku jsou konsumní spolky těsně spojeny se zemědělstvím. Z 1300 dánských spolků konsumních nalézá se jich pouze asi 50 v městech Příčinou nepatrného rozvoje konsumních spolků v městech jest, že sociálně demokratické dělnictvo zaujímá oproti nim odmítavé stanovisko. Zemědělský ráz dánských spolků konsumních jeví se v jejich tržbě, která činí průměrem pouze 40.000 dánských korun do roka. Velkonákupní společnost dánských spolků konsumních opatřovala dříve vedle článků domácího konsumu i krmivo a umělé hnojivo. Tento úkol přešel potom na samostatná ústřední nákupní družstva. Doposud má však velký obchod semenářský, který řídí způsobem velmi racionelním.**

Tyto příklady ukazují nám, že zemědělské obce nejsou nikterak nepříznivou půdou hnutí konsumního. Zdá se, že kdekoliv družstevní hnutí na venkově vyšlo z kruhů drobných zemědělců, všude mělo snahu pojmouti do okruhu své činnosti obor domácího konsumu. A jenom závislost zemědělského družstevnictví na veřejných institucích bude vlastní toho příčinou, proč jen v několika málo zemích pozorujeme na venkově silnější hnutí konsumní.

Leč briskní odmítání konsumního družstevnictví se strany agrární neodstraňuje jeho potřebu na venkově. Konsumenti jsou zde, tvoří docela čtyři pětiny venkovského obyvatelstva, tato massa lidu nevzdá se nikdy a nikde hospodářských výhod, jež přinesla by jí organisace konsumentů.

Agrární družstevnictví nevyhovuje tedy důležitým hospodářským potřebám převážné většiny venkovského obyvatelstva, a tím obje-

---

* Dr. Franz Stefczyk, Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen in Galizien. Schriften des II. Mittelstandskongresses Wien 1908.

** Referát A Niekena na mezinárodním družstevním sjezdu v Hamburku 1910.

vuje se potřeba nového družstevního směru na venkově, který by těmto potřebám plně vyhovoval.

Rozumí se samo sebou, že nemůže se tento směr obmeziti toliko na nákupy potřeb životních, nýbrž musí činiti zadost i potřebám zemědělství a chovu dobytka, jak poměry venkovské toho vyžadují.

U nás v Čechách vedle jaksi oficielního družstevnictví agrárního samorostle objevily se zajímavé počátky družstevního hnutí domkářů a malorolníků. Hnutí toto původně vzešlo z místních rozporů mezi rolníky, v obcích panujícími, a chalupníky a domkáři, a přeneslo se záhy na pole politické. Domkáři a chalupníci založili si na mnoha místech vlastní spolky, jež nejprve obmezovaly se na hájení jejich stavovských interesů proti sedlákům, v čemž otázka obecního statku hrála hlavní úlohu, později však rozšířily svou činnost i na obor nákupní. Články, jež pro své členy objednávaly, neobmezovaly se jen na potřeby zemědělské, nýbrž hned z počátku rozšířily své nákupy na domácí potřeby svých rodin. Majíce členy výhradně příslušníky chudších vrstev venkovských, vystihly instinktivně, že jejich hnutí družstevní nemůže se vyhýbati zájmům venkovských konsumentů.

K účinnějšímu hájení zájmů malorolnických a domkářských založeny byly krajské svazy malorolníků a domkářů, které zavedly i pojišťování dobytka svých členů. V minulém roce vstoupil v Praze v život „Ústřední svaz domkářů a malorolníků“, jehož účelem jest pěstovati a zvelebovati duševní a hmotné zájmy všech členů svazu, opatřovati pro členstvo nákup hospodářských a domácích potřeb a sprostředkovati prodej hospodářských a zemědělských výrobků svých členů, starati se o zvelebení chovu dobytka a drůbeže, poskytovati občasné podpory v nouzi nebo v neštěstí nalezajících se členů, poskytovati právní poradu, po případě i právní ochranu ve sporech, vzniknuvších z činnosti svazu a skupin a v otázce samosprávy, povzbuzovati a podporovati snahy, směřující k provozování zemědělského hospodářství a výroby na podkladě družstevním, spolupůsobiti při pojišťování dobytka, jakož i pojišťování všeho druhu ve prospěch členů, poskytovati rady a pomoci v otázkách úvěru, zejména hypotekárního, domáhati se zdokonalení hospodářského vyučování, zejména pokračovacího školství zemědělského.

K „Ústřednímu svazu domkářů a malorolníků v Praze“ přihlásilo se do 24. dubna 1910 9 krajských svazů s úhrnným počtem 6118 členů. Kromě toho má ústřední svaz vlastní skupiny, čítající dohromady asi 700 členů. Dnes odhaduje se počet členstva krajských svazů a ústředního svazu na 10.000, jež seskupeno jest asi ve 300 skupinách. Kromě těchto svazových skupin existuje ještě jistý počet samostatných spolků, které nejsou připojeny.

Skupiny provádějí své nákupy větším dílem samostatně, dílem také prostřednictvým svých svazů. Kupuje se: uhlí, umělá hnojiva, otruby, pokrutiny, kukuřice, jetelová semínka, petrolej, káva, mouka,

zápalky, mýdlo i stroje. Roční nákup jedné skupiny činí 2000 až 4000 K.

Na prvý pohled poznáváme v tom jakousi podobnost s haličskými obvodními spolky. Oba způsoby sdružování založeny jsou na spolkovém zákoně z roku 1867, jen že spolky české neprovádějí své obchody v krámech, jako haličské, nýbrž obmezují se na občasné a nepravidelné nákupy podle zakázek svých členů, kteří po dojití zboží ihned mezi sebou rozdělí, čímž obchodní funkce skupiny do nové objednávky přestává.

Tato hospodářská činnost organisací domkářských a malorolnických jest sice cenným zárodkem družstevního hnutí, ale na prvý pohled jest zjevno, že na základě takovém opravdové a silné hnutí družstevní vyvinouti se nemůže. Obchody domkářských a malorolnických sdružení trpí hlavně tím, že nemají žádného provozovacího kapitálu, že místo formy společenstevní mají obyčejnou formu spolkovou, při níž není ručení členů. Celý obchod spočívá na obětavosti jednotlivců, jimž dodavatel uvěří. Na rozvinutí pravidelných obchodů a dokonalejší činnosti družstevní není na těchto základech ani pomyšlení; možným jest jen živoření. Tyto nedostatky jsou nepřekonatelnou závadou jakékoliv centralisace nákupu. Žádné ústředí nevystaví se nebezpečí, aby nakupovalo veliká kvanta zboží pro skupiny, neposkytující mu žádné nebo dostatečné materielní záruky; ba není možno zavésti ani pravidelné komisionářské sprostředkování zboží. Toť jednou z příčin, proč není možno pozvednouti družstevní činnost domkářských a malorolnických sdružení pomocí velkonákupní společnosti „Jaroš a spol." v Praze.

Přes své velké nedostatky ukazují domkářská a malorolnická sdružení v zásadě správnou cestu družstevnímu hnutí chudších vrstev venkovských. Ovšem, aby moderním úkolům družstevním dostála, musila by se podrobiti důkladné reorganisaci, či správněji řečeno, jest nezbytna stavba docela od počátku a na jiných solidnějších základech.

Rozumí se samo sebou, že základy ty nemohou býti jiné než společenstevní dle zákona z roku 1873. Vedle dosavadní spolkové organisace, která má řadu důležitých neobchodních úkolů, jež ji nadále plně budou zaměstnávati, jest třeba ustaviti zvláštní družstevní organisaci, které svěřilo by se praktické provádění úkolů hospodářských, vykonávaných dosud skupinami.

Z ohledu na nedostatečnou výchovu družstevní na venkově nelze doporučovati, aby počalo se u nás dle příkladu vlašského Tyrolska nebo Dánska se zakládáním konsumních spolků ve venkovských obcích. Ani v městech nemáme ještě konsumní hnutí řádně upevněno a nebylo by proto radno založiti řadu nových konsumních spolků na venkově, jež by přivodily ústředním organisacím nezdolatelné obtíže.

Snad nejlepším a nejjednodušším způsobem bylo by zakládání o k r e s n í c h, resp. o b v o d n í c h o r g a n i s a c í n á k u p n í c h a p r o d e j n í c h. V okresním městě nebo jiném místě u dráhy ležícím utvořilo by se družstvo na podkladě společenstevního zákona

z roku 1873 s působností na celý okres nebo jistý větší obvod. Družstvo mělo by v jednotlivých obcích své členské skupiny. Pro ty by hromadně sprostředkovalo nákup zemědělských a konsumních potřeb, jež by po případě samo do zmíněných obcí rozvezlo a tam jejich rozdělení provedlo.

Takové družstvo mohlo by snadno soustředití 300 až 500 členů. A kdyby obnášely podíly 30 až 50 korun, mělo by družstvo při úplném jejich splacení 9000 až 25.000 K provozovacího kapitálu a poskytovalo by svým obchodním dodavatelům při minimálním dvojnásobném ručení záruku do výše 18.000 až 50.000 K.

Na takovémto finančním základě dalo by se již něco dělati. Družstvo mohlo by ve svém sídelním místě vydržovati pravidelný obchod konsumní, skladiště, vlastní povozy, zaříditi svým skupinám pravidelné dodávky, organisovati prodej vajec a másla svých členů, po případě přikročiti ku zřízení mlékárny a jiných družstevních podniků zemědělských buď ve své režii nebo na základech samostatných. Sídlo takové okresní nebo obvodní organisace stalo by se centrem družstevního hnutí celého okresu nebo obvodu. Okresní nebo obvodní družstevní organisace dala by se snadněji obsaditi schopnými silami, nežli velký počet samostatných lokálních podniků. Že nákupy ve velkém pro celý okres nebo obvod prováděné družstvem požívajícím důvěry u dodavatelů byly by levnější nežli jsou nákupy nynějších domkářských skupin spolků, netřeba ani připomínati.

Vyskytuje se názor, že měl by se následovati příklad kruhů agrárních: nakupovati pomocí raiffeisenek, které by za nákupy oproti dodavatelům přejímaly záruky. Ale pustiti se do zakládání raiffeisenek znamenalo by celou reformu malozemědělského obchodu družstevního jen oddáliti, neboť tak snadno raiffeisenovky také nelze zřizovati a ještě nesnadněji lze pro ně utvořiti schopnou ústřední organisaci, která by jejich chod udržovala v pořádku. Tímto způsobem by se ostatně žádoucí reorganisace ani neprovedla. Družstevní hnutí pracujícího lidu venkovského nemůže spokojiti se tím, aby raiffeisenka členům občasně objednala ty neb ony články potřeby. Jeho úkolem jest vytvořiti hospodářskou organisaci, pevně organisovanou hospodářskou moc. Moc, která by vyhovovala všestranné hospodářské obraně, na níž bezpečně postaviti by se mohla celá družstevní budova s dalekosáhlou perspektivou hospodářské emancipace chudších a nejchudších vrstev venkovského obyvatelstva. A taková hospodářská organisace musí budovati se samostatně vedle raiffeisenek, jež mají své vlastní úkoly a nejlépe učiní, když se jim plně věnují.

Jest na místě otázka, zda konec konců nehrozí ze zemědělského družstevnictví vážné nebezpečí pro městské konsumenty. Majíť zemědělská výrobní a prodejní družstva za účel, co nejlépe zpeněžiti produkty zemědělského hospodářství a jejich rozvětvení a centralisace mohly by vésti k tomu, že by na trhu působily jako zemědělské kartely. Obavami takovými zabývají se hojně kruhy socialistické i národohospodářští odborníci.

Na oslabení podobných obav lze uvésti toto: 1. Zemědělské družstevnictví vede k zdokonalení a rozhojnění produkce hospodářství a tím tvoří samo jakousi protiváhu kartelovému zdražování. 2. Konsumující obyvatelstvo nabyde nepřetržitým pokrokem demokratismu v budoucnu zajisté dostatečné moci, aby mohlo nadměrné stoupání cen zaraziti umožněním konkurence ciziny v tuzemsku. 3. Zemědělské družstevnictví podporuje rozvoj zemědělského družstevního průmyslu, kterýž sám má zájem na láci surovin, zejména když dílem bude vyráběti pro export.

Nejlepším prostředkem ku zmírnění bojů mezi městy a venkovem bylo by docílení mezi družstvy městskými a venkovskými těsných styků obchodních a družstevních. Vždyť oba tyto mohutné proudy ruchu družstevního se hospodářsky vlastně doplňují. Stanou-li se družstva městská spolumajiteli a spolučiniteli v družstvech venkovských a naopak, pak bude tím hospodářské dorozumění značně usnadněno. Vytýká-li zemědělec městům, že žijí a obohacují se na jeho úkor, a vytýká-li opět městský konsument zemědělcům, že plní své kapsy zdražováním jeho životních potřeb, nebylo by nejvhodnější, aby obě strany na cestě družstevní popřály si navzájem část prospěchu, jejž závidí dnes jedna druhé?

To jsou ovšem ještě otázky budoucnosti. Zdá se však, že jdeme spíše k zmírnění protiv mezi městy a venkovem, než k jejich zostření. Ale ovšem jest třeba opravdově pracovati k odstranění společensky neblahé války mezi městy a venkovem. V tom směru bude družstevní hnutí nepopíratelně předním činitelem, zejména bude to organisace konsumentů. Konsument venkovský má stejný zájem jako městský. Organisace konsumentů, rozvětvená v městech i po zemědělském venkově, jest proto nejzpůsobilejší k tomu, aby probuzen byl jasný pocit a demonstrována potřeba hospodářské solidárnosti pracujícího lidu venkova a měst. Pozná-li potřebu solidárnosti pracující lid, na ostatních třídách již málo záleží.

Stisknem proto vřele ruku těm domkářům a malorolníkům, kteří zřídí prvé, na zdravých zásadách založené družstvo malozemědělské, jež tento cíl bude míti na zřeteli a bude způsobilým, státi se vzorem dalšímu podnikání.

JOSEF HUDEC:

Bankrot centralismu.*

K nejvýznačnějším událostem ve vývoji strany naší i ve vývoji sociální demokracie v Rakousku náleží bezesporně to, že po volbách r. 1911 nevstoupila sociální demokracie do druhé lidové sněmovny jako jednotná dělnická strana všech národností v Rakousku, že neobjevil se tam bývalý sociálně demokratický svaz poslanecký. Roku 1904 konán byl mezinárodní sjezd v Amsterodamě, který se takřka výhradně za-

* Pro nával látky odloženo.

býval poměry v sociální demokracii francouzské a uložil této morálním příkazem, aby různé frakce se spojily, svedly všecky síly v jeden celek a vystoupily na politické i hospodářské kolbiště jako jednotná, mohutná strana francouzského proletariátu. Brzy po mezinárodním sjezdu amsterodamském konán národní sjezd francouzský, který byl jen konsekvencí sjezdu prvého: Na sjezdu tom jednáno o téže veliké otázce, kterou se zabývala v Amsterodamu Internacionála — o sjednocení francouzských socialistů. Tito se sjeli na domácí půdě, aby v duchu a příkazu usnesení amsterodamských provedli železnou jednotu. A to se zdařilo. Tento sjezd je pro francouzskou sociální demokracii jedním z nejpamátnějších. Byl to sjezd sjednocovací. Všechny politické frakce sloučily se v jedno veliké těleso a položily zde základ k francouzské sjednocené straně sociálně demokratické. A nejen dělnictvo francouzské, ale i celá Internacionála zařadila událost tuto k památným mezníkům své historie.

Roku 1910 konán mezinárodní sjezd v Kodani. Jako sjezd amsterodamský zabýval se poměry francouzskými, tak sjezd kodaňský jednal o poměrech českých resp. česko-německých. Sjezd amsterodamský sjednocoval Francouze, sjezd kodaňský Čechy a Němce. Sjezdu amsterodamskému se dílo sjednocení zdařilo, nikoli však sjezdu kodaňskému. Forma jednání byla ovšem odlišná. Tam apel morální povahy, zde žaloby, soud a odsuzující rozsudek nad Čechy. A výsledek zde? Ne urovnání sporů, ne sjednocení — ale další rozklad, který nedovedla a nemohla zadržeti ani Internacionála svým rozsudkem . . . Vývoj u nás jde obráceně, Rakousko není Francie. Za deset měsíců po sjednocovacím sjezdu kodaňském uvolněna jednota sociální demokracie do míry, že i poslední pojítko a takřka již jen jediný orgán jednotnosti — poslanecký svaz — se rozplývá a zastupitelstvo německé sociální demokracie dne 27. června činí a výkonnému výboru české strany sděluje toto usnesení:

> „Zastupitelstvo strany doporučuje svým poslancům, aby se v budoucím parlamentu ustavili jako klub německých sociálních demokratů. Jakkoliv potřebuje rakouský proletariát naléhavě co možná nejjednotnějšího zastoupení a akce, tak je také jisto, že v dosavadním svazu poslanců sociálně demokratických úkolu tomuto nemohlo býti plně vyhověno. Jeví se tedy na tuto dobu nutným, aby se představenstvu klubu uložilo, by se sociálně demokratickými kluby jiných národností ve všech politických a hospodářských otázkách udržoval pokud možno nejtěsnější styk a součinnost."

Češi byli nazváni rozkolníky, separatisty a tříštiči jednoty sociální demokracie v Rakousku, Němci nyní usnesením svým ruší poslední viditelnou známku jednotnosti, poslanecký svaz. „Národní Listy" ze dne 8. července 1911 napsaly ve svém poněkud škodolibě založeném článku, že „čeští sociální demokraté nedali výpověď německým, ale sami od těchto výpověď dostali a musí za toto osamostatnění děkovati nikoli sobě, nýbrž sociálním demokratům

německým". Naproti tomu sociálně demokratický „Vorwärts" (liberecký) napsal dne 6. července, že „sociálně demokratický svaz znemožněn byl nacionalismem českých sociálních demokratů" a „Arbeiter-Zeitung" doprovázela usnesení německého zastupitelstva tímto komentářem:

„Ustavení klubu německých sociálních demokratů jest navázáním na stejnorodou organisaci v předešlém parlamentě, kde rovněž sociální demokraté se sdružili v národnostní kluby. Naproti tomu stalo se však prozatím při nejmenším pochybným, zdali také nyní opětně bude účelným a proveditelným těsné spojení těchto národnostních klubů ve společný svaz, jak dosud byl. Obtíže, které zde padají na váhu, vznikají výhradně ze známých událostí v české straně, které vznikly z nešťastného odborového sporu a přenesly se na pole politické a konečně také měly za následek nejvýš politováníhodné zjevy při hnutí volebním. Jest jasno, že poměr české sociální demokracie k německé nemohl zůstati tím vším nedotčen. Vedle toho ukázaly se v posledních dobách minulého parlamentu jednotlivé zjevy, jež dokazují, že český klub domáhal se takové volnosti jednání, jež sahala za hranice autonomie ve věcech národnostních, každé skupině národnostní stanovami zaručené a jež s rámcem společného svazu byla těžko slučitelná. Za těchto poměrů jest tedy nutno ohlížeti se po jiné methodě, která by zabezpečila v novém parlamentě jednotnou akci sociálně demokratických poslanců všech národů ve všech otázkách proletářského zájmu v oboru politickém i hospodářském."

Není ovšem úkolem dokazovati zde, nebo příti se, kdo má zásluhy či vinu na tom, že sociálně demokratický svaz utvořen nebude. Stačí konstatovati: že svaz nebyl utvořen, jsou důsledky celého komplikovaného sporu české a německé sociální demokracie. Přišlo, co přijít musilo — když nepodařilo se spor urovnati. Předvídal jsem to. Ba více: byl jsem pro osamostatnění od svazu, když jsem byl ještě jeho členem. Nevím již, ale myslím, že první vyslovil jsem mínění, že společný poměr je nadále neudržitelný, když rozcházeli jsme se nejen v otázkách národnostních, ale i v otázkách parlamentární taktiky a kdy jednota byla více méně již jen formalitou, fikcí, sebeklamem. Nebyl jsem proti jednotnému svazu v zásadě. Byl jsem proti jeho vnitřní nepravdivosti, proti klamu. Mínění moje o neudržitelnosti jednoty vyvolávalo nesouhlas a někde i údiv jako nemožnost. Rozluka dnes je zde, učinili ji sami Němci, když u nás nebylo ještě rozhodnuto, nicméně však vážně uvažožováno o všech eventualitách, jak se pro nový parlament zařídit. Rozhodnutí mělo se státi na konferenci zastupitelstva strany naší na Kladně. Zastupitelstvo strany německé přišlo dříve a předešlo nadcházející usnesení strany naší.

Můžeme mluvit vším právem o bankrotu centralismu v sociální demokracii. Poslanecký svaz udržoval se při nejprudších bojích o formu odborových organisací i při zjevných

známkách rozdvojení se české strany politické. Svaz varoval se přímo úzkostlivě, aby tyto spory v jakékoli podobě přišly zde k nějaké větší diskusi. Svaz snažil se zachovati „neutralitu“ a obmeziti se jen a jen na parlament a jednotný postup zde. Koncedována navzájem i široká volnost v otázkách národnostních. Všechno však nepomáhalo. Jednota svazu v poslední době před rozpuštěním sněmovny houpala se ve vzduchu a po nových volbách přišlo se, myslím, oboustranně a současně k přesvědčení, že na ten čas je jednotný svaz nemožností z příčin různých a několikerých. Poslední viditelná páska jednoty praskla.

Centralism v dosavadní své podobě je pro sociální demokracii nemožností. To je přesvědčení všech, kdož viděti chtějí, a snad bude to přesvědčením i těch, kdož dosud viděti nechtěli.

V tomto ohledu je symptomatickým článek soudr. Bauera v posledním čísle „Kampfu“. (Červenec 1911.) Bauer byl z těch, kteří do české sociální demokracie — do separatistů — pálili z nejhrubších kusů. On náleží k duševním spolutvůrcům nebo aspoň k spoluživitelům českého centralismu. A dnes i ten Bauer píše článek „*K novým formám*“.

Obrat tento způsobily *říšské volby, které přinesly totální porážku centralismu v české sociální demokracii.* Zdravá to lekce.

V Kodani mluvil Adler jménem 118.000 českých centralistů. Uprostřed volebního zápasu došlo k zjevnému rozštěpení české politické strany. Dne 15. května ustavena v Brně „Centralistická česká sociální demokracie“. Na ručest bylo tu několik nových politických listů. Ve Vídni se odvážili „noví“ čeští sociální demokraté i na denník. Nescházelo na bojovnosti i finančních prostředcích, které dodávali Němci, nebo centralistické korporace celoříšské. Nescházelo také na optimismu a růžových ilusích. Věřilo se, že na Moravě dobude nová strana velikých úspěchů: dva — tři mandáty, a několik užších voleb. Právě volbami měl býti „separatism“ autonomistů potřen nebo oslaben a držen v šachu. Jaké však zklamání a vystřízlivění! Volby centralism dorazily. Centralisté obdrželi pouhých 11.178 hlasů, odpočítáme-li okres Cingrův, kde jsou mimořádné poměry a kde rozhodli Poláci. Ukázala se při nejmenším *bezúčelnost živení nové strany*, která právě volbami ukázala své naprosté malomocenství a provedla nejpřesvědčivější důkaz, že *není novým směrem* v české sociální demokracii, nýbrž *dohořívajícími troskami směru starého, odumírajícího.*

To poznali i ve Vídni. A poznali i více. Mají jistě dnes dojem i přesvědčení, že *byli klamáni*, pokud se týče poměrů v sociální demokracii české. Že šli za fantomem a že *živili ne hnutí, ale sekretáře*, kteří dlouholetou působností a vlivem svým udrželi si hloučky osobních přívrženců.

Co dále? Bauer konstatuje objektivně malomocenství centralismu v české straně a Bauer vyslovuje skutečnost, že *není možno*

očekávati v dohledné době zpětné odvedení českých dělníků do odborových svazů centrálních. Jasné poznání vede ke konsekvencím. A proto píše Bauer o nových formách, k nimž je třeba v sociální demokracii pracovati, poněvadž formy staré jsou neudržitelny.

Politicky je centralistická česká strana nemožna. Mohla by jen nějaký čas živořit a kopat dále propasti mezi sociální demokracií českou a německou. Politická strana musí mít nějaké ideje a nemůže zakládat svou existenci na pouhopouhé odlišné organisační formě — nota bene jen v organisacích odborových. Proti českému separatismu bojováno hesly o „českém nacionalismu", „klofáčovině", „povrhnutím mezinárodnosti". Byla to ovšem jen hesla agitační. A s těmi se nevystačí. Ta se shroutí a rozbijí, jsou-li falešná a nepravdivá.

To vše dnes se vidí v sociální demokracii německé. Další živení centralismu v české sociální demokracii je bezúčelné, poněvadž centralism ten není schopen života. Další živení centralismu musilo by vésti k naprostému přerušení styků mezi oficielní stranou českou a německou. Musilo by býti řečeno, která strana je sociálně demokratická a která je uznávána za představitelku socialismu v českém dělnictvu. Musilo by to býti také doloženo programy o činnosti — programovými rozpory, ne jen formou odborových organisací.

Bauer neradí, aby se šlo dále těmito nemožnými cestami, nýbrž aby byly hledány nové formy, které by umožnily celkovou existenci sociální demokracie v Rakousku. Přiznává, že to nemohou býti formy dosavadního centralismu. Ty jsou života neschopny. Bauer navrhuje, aby v odborových organisacích vešel v život princip teritoriální: V českém území rozpustit centrální odborové organiscce a ponechat zde pole českým organisacím, které by upustily za to od své odborové samostatnosti ve Vídni a ve smíšeném území česko-německém.

Nový námět, nový návrh. Prozatím nechci o něm pronášet své mínění. Chci jen konstatovat, že u Bauera je veliký obrat, že je tento obrat i v německé sociální demokracii, a že v důsledcích tohoto obratu je třeba pracovat v tom smyslu, aby na základě nových forem nalezeno bylo východisko z nynější neblahé situace, neudržitelné a nemožné, má-li sociální demokracie v Rakousku plniti své poslání a má-li býti sociální demokracií. Zkušenosti z nabytých sporů mohou také býti do značné míry direktivou.

Česká sociální demokracie musí trvati na své celkové samostatnosti, ale musí si přáti vnitřní jednoty se sociální demokracií německou. Německá sociální demokracie musí si přáti rovněž této jednoty, musí se však vzdáti své administrativní nadvlády, svého administrativního centralismu.

Měšťáci čeští usilují o zástoupení ve vládě a hledají cesty a prostředky, jak by mohli společně spolupracovat s měšťáctvem ně-

meckým na řízení státu a obstarávání společných jim zájmů. Hospodářské zájmy beztak v hlavních rysech je sbližují, zejména tam, kde se jedná o postup proti dělnictvu, proti sociální demokracii. V novém parlamentě má býti také vytvořena vládní koalice měšťáckých stran různých národností, která v mnohém byla by rovněž namířena proti sociální demokracii.

Nemůže proto býti lhostejno žádnému sociálnímu demokratu, když v naší straně jednota přestala existovat, když proletariát vede mezi sebou válku na odborovém poli, když vyvstávají před ním národnostní diference v nejpovážlivější míře a když i v parlamentě dochází k formální rozluce delegace. Přes tento zjev nemůže se přecházet k dennímu pořádku s lehkým srdcem a všichni, kdož viděli neudržitelnost dosavadní jednoty, nemohou současný stav vítati jako rozřešení, nýbrž jen jako fási vývoje, která musí vésti k novým formacím, na nichž by byla vybudována jednota nová, odpovídající národnostnímu složení sociální demokracie v Rakousku. Formy, které se pro celek neosvědčily, musí býti odstraněny do důsledků a musí býti vytvořen podklad pro formy nové.

Nejedná se ovšem jen o odborové organisace. Veliké důležitosti je otázka národnostní. A tu se mně zdá, že cesta, kterou naznačuje Bauer v závěru svého článku, není vhodnou k vytváření nové jednoty. Dle Bauera musí si německá sociální demokracie vytvořiti svůj vlastní národnostní program a přenechati české straně, aby učinila totéž. To, po mém soudu, byla by likvidace společného národnostního programu vůbec. To by bylo vzdání se naděje o možnosti společného programu. Pak ale dá se těžko mysliti na nějakou celkovou jednotu.

Je ovšem jisto, že národnostní otázka je nejtěžším problémem i pro sociální demokracii. Spor odborový může býti snadněji rozřešen, a dnes již problémem není. Kdyby však jen zde došlo k urovnání sporů, pak konflikt je vyřízen jen kuse a nejsou odstraněny rozpory další a není ještě zabezpečen celkový společný postup. Sociální demokracie, má-li býti jednotnou, musí míti jasný program ve všech sociálních otázkách, při nichž aktivně spolupůsobí.

Ať však se věci vytváří jakkoli, toto je jisto: Centralism v dosavadní své formě udělal totální bankrot. Centralism ten nemůže v sociální demokracii nikdo držet, chce-li pracovati k ozdravění poměrů. Všechna práce musí směřovati k novým formám, které by zaručily každé národnosti samostatnost života a vývoje, ale které by též umožnily jednotu, jak toho vyžadují společné zájmy proletariátu a společné zájmy sociální demokracie nejen v jednom státu, ale i jako hnutí světového.

JOS. KAJ. KEPL.:

Darwin a škola.

VEŠKERÉ školství jest ustavičně ovíváno větry nejrůznějších směrů. Vyučování i výchově kladou se co den nové cíle, nové kolejnice, nový způsob práce. Jsou zvláště dva krajní směry v reformě školské: Jeden chce, aby škola vychovávala člověka na bytost duchovou, ideální, vzatou ze života a připravovanou pro nějakou novou společnost lepších lidí, druhý žádá, aby školská práce byla zakotvena v praktickém životě, aby uvědomila si skutečný život člověka obklopující a aby pro tento, nynější, vezdejší život jej vychovávala. Dnes nechceme tu však mluviti o správnosti nebo vhodnosti toho nebo onoho směru; chceme ukázati na základnu, která oběma a všem směrům vyučovacím a vychovávacím měla by býti společnou, na onu základnu školského působení, z níž a na níž by vznikal a tvořil se životní světový názor člověka, z níž by se zejména tvořil podklad tohoto názoru: poznání přírodního života

Studnicí poučení o světě a životě dlouho byla bible, a chce ještě býti. Bible spojovala a konala dvojí práci: Vysvětlovala záhady přírodní, zejména stvoření světa, a poučovala o životě, t. j. vychovávala. Byla to kniha učebná a vychovávací. Mohla mít také jenom proto tak velký význam i úspěch, neboť mluvila o záhadách, které si člověk přál vždy míti rozřešeny (ba ona je řešila!), a určovala lidem pořádek ve společnosti na této zemi. Plně působila ovšem jenom tam, kde vznikla, u starých židů. Přenesení její k jiným národům bylo jejím koncem, i tehdy, jestliže o svůj život dva tisíce let zápasila.

Člověk, vychovaný biblí, byl oním stvořením, kterému z vůle osobního boha byla stvořena země, aby na ní mohl žíti, později se plahočiti, trpěti, milovati za to svého tvůrce a zachovávati jeho přikázání a na konec odejíti k němu do věčnosti. Byl to člověk se všemi strastmi této země, ale neměl přece se cítiti doma na této zemi — učení, které se přesunulo z židovské bible i do křesťanství. Byl to tedy člověk nesamostatný, na konci vývoje, neboť vše mu bylo prostřednictvím Mojžíše vysvětleno bohem, byly rozřešeny jeho tázavé pohledy na tuto zemi, a nemusil více tápati ani pátrati.

Vývojem života a vývojem rozumu lidského musila se ovšem bible státi bezpodstatnou. Novověká věda nemohla se spokojiti mojžíšským zjevením o tomto světě, zrovna jako výchova nynějšího člověka musí se bráti jinými cestami, nežli jakými se brala bible a náboženství vůbec. Věda chce tajemství světa rozřešiti zkoumáním, výchova chce pracovati na pěstění samostatného člověka, na člověka této země, pro tuto zemi a jenom pro ni, na podkladě zákonů lidských. Při tom výchova musí být vystavěna na výsledcích vědy, snad touže měrou, jako tomu bylo v bibli, v níž první strany jednají o stvoření věcí. A tu pozorujeme zvláštní podivuhodnost v práci našich škol: Jejich výchova jest ještě stále úplně nebo částečně vybudována na přežilé a pře-

konané bibli, zatím co věda vyzkoumala a probádala mnohá světová tajemství a zatím co způsobila ohromné převraty v celém životě nynějších lidí! Tato zlá skutečnost jest velmi škodná výchově, a možno říci, že jest jednou z hlavních příčin neúspěchů školní výchovy. S vědeckého stanoviska lze jen těžko chápati, jaká že jest toho příčina, že i dnešní lidstvo — průmyslového, obchodního a vůbec hospodářského rozvoje — má tolik trpěti na svém vzdělání tím, že jest ustavičně zaváděno do starých židovských pověstí, a pro kterou příčinu nemají být lidstvu řečeny nové pravdy?

*

Nelze být v rozporu o tom, že podkladem světového názoru, který výchova má připravovati, může býti jenom pokud možno dokonalé poznání přírodního života, přírodních tajů, přírodních zákonů. Bible si tu počínala velmi jednoduše. Řekla zkrátka: Pán stvořil nebe, zemi, rostliny, vodu, vzduch, slunce a tak dále. A velmi jednoduše si počínala i ona věda, která bibli uvěřila a věci světa prostě roztřiďovala do beden, krabic i malých škatulek. Výchova potřebuje vědecký názor co možno všeobecně platící, všeobecně vysvětlující, universální, který by byl klíčem k přírodě a světu, výchova pak moderního člověka takový názor rovněž, avšak vědecký, rozumový, poznaný a vyzkoumaný.

A vytvořila již věda takového klíče k poznávání tajemství světa?

Máme za to, že vytvořila jej již pro poznávání přírodního života. Byl to Karel Darwin, který zanechal světu svoji nauku jako možnost pro výstavbu nového člověka, jako podklad pro výchovu „synů této země“. Po stránce vědecké nemožno ji ovšem srovnávati s biblí, neboť bible jest báje, pověst, snad i báseň a vůbec kniha značně poetická, kde dílo Darwinovo jest výsledkem bádání, pokusů a myšlení. Abychom mohli poukázati na výchovnou cenu díla toho, řekneme jen úhrnem, čím jest.

Až po Darwina podkladem bádání bylo stvoření. Darwin však učinil základem své theorie vývoj. Dle Darwina nic nebylo na tomto světě hotového tak, jak tomu učí bible, naopak, vše se znenáhla vyvíjelo. Tuto vývojovou nauku podložil Darwin životu veškerého tvorstva. Všechno tvorstvo vyvinulo se z počátečných tvarů. Při tomto vývoji působilo několik hlavních okolností. Zejména 1. dědičnost (přenášení vlastností na potomstvo), 2. proměnlivost v různých poměrech (zdokonalování a zvrhání) a přizpůsobování se podmínkám života, 3. přirozený výběr a 4. boj o život. Tyto podmínky působily na vytváření rodů a druhů tvorstva, tyto podmínky působily i na vytvoření nynějšího člověka, který jest jen svým útvarem všeobecného vývojového zákona.

Tuto theorii Darwinovu nazýváme epochální, neboť ona jest novým útvarem a útvarem schopným být počátkem a východiskem další práce. Na ní staví věda a ji potvrzuje věda (při čemž ovšem máme na paměti vědu světskou, nepředpojatou a bez

určité tendence. Klerikální věda ovšem má dosud bibli za vyšší útvar nežli jest theorie Darwinova).

Nechceme ovšem neviděti, že i věda po Darwinovi mnoho už zbádala, ačkoliv bude tomu teprve napřesrok třicet let, co Darwin zemřel, a že i lecos na theorii Darwinově pozměnila, blíže vysvětlila nebo opravila. Toť konečně právě jest otázkou vědy. Nám, pokud jedná se o poměr výchovy k Darwinově nauce, postačí, uvědomíme-li si hlavní rys, celkový smysl jeho soustavy, uvědomíme-li si zejména, je-li takovým učením, jakého výchova potřebuje, totiž učením všeobecně platícím, vysvětlujícím zákonem, klíčem k otevření přírodní hádanky. A tuto úlohu Darwinova nauka splňuje, více nežli jiné nauky, zejména více, lépe — přirozeněji a pravděpodobněji nežli bible. Nejde tu o vědecké podrobnosti, jde prostě o to, může-li Darwin být pevným kvádrem, na němž by moderní člověk budoval své poznání o světu a jeho životě.

Půl století zná svět Darwinovo učení, půl století již učení jeho vítězí v myslích nepředpojatých lidí. Avšak výchova? Skola? — Všude se cítí, že bible jest více pro světské vyučování nemožna, avšak ustavičně není dost odvahy, nahradit ji konečně vývojovou naukou. Není dost odvahy postavit se jí přímo do tváře a dát se jí jako základem ovládnouti. Ustavičně se myslí zároveň i na bibli i na Darwina. Což jest zjev zcela nepřirozený. Proč nemyslíme současně na Darwina a na buddhistické, staroslovanské, starořecké a jiné báje jako právě na báje židovské? Proč vůbec tento produkt nepředpojatého rozumu devatenáctého století neposuzujeme zpříma, s našeho stanoviska, jako děti téhož i tohoto století? Při této otázce si dobře uvědomujeme, že výchova dnešních lidí není nepředpojata, že nechce vychovati lidí pro život, nýbrž pro církve, a že odtud uzavírají se cesty Darwinově nauce. Avšak jest zástup reformátorů, kteří nemají s církví nic společného, ba kteří chtějí pracovati proti církvím a proti jich panství ve výchově — a přece nedovedou nebo nechtějí si uvědomiti, že pevnost práce výchovné jest podmíněna pevností pokladu, a že tu není dosud pro určitý obor jiného cennějšího nežli jest právě učení o vývoji tvorstva.

Nechť nikoho nemýlí, že mluvíme o vědecké otázce — jakou Darwinova theorie jest — jako o otázce výchovné. Kdybychom ji opravdu na naše školy zavedli, zavedli bychom ji ovšem do přírodovědy jako předmět vyučovací, lépe řečeno, vybudovali bychom na ní přírodovědné vyučování. Avšak tím právě působili bychom i výchovně: kladli bychom věcné poznatky, na nichž by vzrůstal věcný názor životní, jenž by byl podkladem i nového názoru mravního, charakterového. Nelze přece uvěřiti, že člověk, vzdělaný lží anebo nedokonalou pravdou, může být dokonale mravný, dokonale vědomý svého počínání a rovněž i úplně za ně zodpovědný. Lze říci zkrátka, že škola má pracovati pro život poznáním života, a základem na tomto poznání vybudovaným podložiti svoji výchovnou práci.

Jak málo pronikla dosud vývojová theorie naše školství, poznáme, jestliže si všimneme jednotlivých druhů škol blíže.

Žádné takřka učení nelze vylučovati z našich obecných a měšťanských škol. O žádném nelze říci, že jest nepřiměřené nebo nevhodné. Naopak, tyto školy mají skýtati základy všech znalostí, třeba ve způsobě primitivním. Jednak proto, že veškero vyučování má být vybudováno na vědeckém základě, hlavně však i z toho důvodu, že tyto školy jsou často jedinými školami, na nichž nejširší vrstvy lidové získávají svého vzdělání. Odkazovati ve škole pravdu na pozdější leta — jest nedomřivost. Aby ovšem škola lidová mohla učiti na podkladě vývojové theorie, musí být její učitel 1. svobodný, neodvislý od nějakých autorit, zejména klerikálních, a 2. musí sám být dokonale s vývojovou naukou obeznámen. Dosud není. Neboť i střední školy naše i ústavy učitelské jsou k vývojové theorii Darwinově dosud obráceny zády. Tak jest možno, že mnoho učitelů podklad a smysl vývojového učení vůbec nepostihne, ba že učení toto zůstane nejasno i oné vysokoškolské inteligenci, která se obírá jiným nežli přírodovědeckým studiem. Na středních (ovšem i obecných) školách jsou sice jednotliví učitelé, kteří považují za svědomitost učiti dle svého vzdělání — dle Darwinovy theorie. Ale již méně jest těch, kteří se odváží užívati také Darwinových pojmenování nebo dokonce mluviti o Darwinovi samém. Na zvláštní věc po této stránce ukazuje ve svém článku o Darwinovi (Ein posthumes Werk von Charles Darwin) docent dr. P. Kammerer. Podotýká, že ničeho neobsahují z vývojové nauky takřka ani osnovy ani učebné knihy. Za to však užívají této theorie k výkladům náboženské učebnice! Ovšem proti Darwinovi a jeho učení. V jisté učebnici katolického náboženství pro německé střední školy jest celá kapitola „kritická" o Darwinových vývojových předpokladech. Mluví se tu o Darwinovi jako o věci známé již žákům. Klerikálové ovšem vědí, že žáci často nemají o této nauce ani ponětí, ale právě na tom zbudovali část svých protidůvodů, oněch, „které jsou vypočítány na nevědomost druhých". Kammerer má za to, že musí býti dovoleno, ba nařízeno, nepředpojatě a správně vysvětlovati ony nauky v přírodopise, zrovna tak, jako je dovoleno uváděti je v náboženských učebnicích. „Pedagogické, mravní i náboženské důvody nemluví jistě proti, nýbrž pro. Pravá zbožnost nebyla nikdy s Darwinem v rozporu, nýbrž jedině a jedině mrtvá víra v písmena nebo popské nepřátelství k myšlení."

Nechceme ovšem zkoumati, je-li Darwinovo učení slučitelno s nějakou zbožností. Známe klerikály a víme, že se nesmíří s tím, co vytvořilo devatenácté století, nýbrž že se budou vždy snažiti držeti lidstvo v kolejích mrtvých už časů. Jim také o zbožnost při boji proti Darwinovi nejde. Jde jim prostě o panství nad lidským duchem, o onu snahu, ve které již tolikrát tak důkladně ztroskotali. Žádáme-li zavedení vývojových nauk do vyučování přírodovědě, činíme tak prostě na podkladě přirozeného myšlení, dle něhož pravda se stává užitečnou pravdou teprve tehdy, když

působí. Věda, která jest omezena na úzký kruh lidí, není všeobecně významna — totiž svými výsledky. Zrovna tak málo významno by bylo i Darwinovo učení, kdyby nemělo být všeobecně známým poznatkem a kdyby nepůsobilo tak, jak působiti jest schopno — k částečnému rozřešení tajů této země.

PROF. DR. ALBRECHT A HENRI VIVIAN:

Družstevní řešení bytové otázky v Německu a Anglii.*

I.

Německo.

(Prof. dr. Albrecht, Berlín.)

OTÁZKA opatřování bytů zaměstnává od několika desítiletí nepřetržitě veřejné mínění. Dnes není třeba dokazovati, že všude v Německu panuje bytová nouze, volající naléhavě po nápravě. Otázka bytová jest sice především otázkou velkých měst a průmyslových středisk, leč není výhradně na tyto obmezena; zasahujeť namnoze i do středních a malých měst, a ryze venkovské okresy podávají nejeden příklad odstrašujících poměrů bytových. Dále není bytová nouze v Německu zjevem, obmezujícím se toliko na nemajetné třídy obyvatelstva v užším slova smyslu. Také široké kruhy středního stavu až nahoru ke kruhům úřednickým a lépe situovaným soukromým zřízencům trpí velice nesnesitelnými cenami bytů.

Mezi četnými způsoby, směřujícími k odpomoci tomuto neblahému stavu, uplatňují se v posledních letech víc a více pokusy zmírniti nouzi bytovou svépomocí nájemníků. Naší úlohou jest vyšetřiti, co na této cestě bylo dosaženo a co může býti dosaženo. Již položená otázka sama ukazuje na to, že vyšlo se z předpokladu, že družstevní činnost sama nerozřeší otázku bytovou. V tom jsou všichni směrodatní znalci za jedno, že základní náprava v oboru bytovém dosažena může býti toliko cestou pronikavých správních opatření, která učiní konec podražování půdy, jež ku škodě všeobecnosti uměle jest prováděno za podpory nynějšího zřízení. Pokud v tomto směru nebudou přivoděny jiné poměry, nenastane zdravý vývoj v soukromé činnosti stavební, které připadati bude stále lví podíl v opatřování bytů, ani nepřivodí obecně prospěšná činnost stavební důkladného zlepšení. Ale jestliže nacházejí se mezi těmi, kdož ve veřejnosti hlasitě vyzývají k boji proti nouzi bytové, jednotlivci, přikládající nevelkou cenu subsidiární součinnosti obecně prospěšné stavební činnosti a vedoucí s jistou jednostranností boj pouze proti spekulaci s půdou, mají

* Referáty z mezinárodního družstevního sjezdu v Hamburku 1910.

představitelé moderního stavebního družstevnictví za to, že jejich činnost, ač není sama osobě dostačující, zasluhuje vyššího uznání, než jakého se jí dostává v novější době z kruhů stoupenců pouhé reformy pozemkové a také odjinud.* Abychom učinili si správnou představu o významu stavebních družstev pokud se týče bytových snah reformních, jest třeba nejprve pohlédnouti zpět na jejich dosavadní vývoj a jejich dosavadní výsledky.**

Pomineme-li dělnické byty průmyslových závodů, s nimiž setkáváme se v Německu již v 18. stol., nejstaršími podniky toho druhu jsou „obecně užitečné“ společnosti akciové, vyskytující se asi v polovině 19. stol. Na rozdíl od společností výdělkových dávají tyto společnosti svůj užitečný charakter na jevo obmezením případné dividendy na mírné procento, kdežto zbývající přebytky používají se k rozmnožení provozovacího kapitálu resp. k rozšíření podniku. Zpravidla přejímá se největší díl správních záležitostí bezplatnými orgány. Nejstarší z dosud existujících společností jest v roce 1848 založená berlínská obecně prospěšná společnost stavební s akciovým kapitálem 264.000 M, která doposud postavila domů v ceně nad 2 mil. M. K ní řadí se — uvádíme-li jen nejúspěšnější — podle roku založení: Gladbašská akciová stavební společnost v M.-Gladbachu (1869), barmská stavební společnost pro dělnické byty (1872), obecně prospěšný stavební spolek v Drážďanech (1887), spolek ku zlepšení malých bytů v Berlíně (1888), akciová společnost pro malé byty ve Frankfurtě n. M. (1890), hamburský stavební spolek (1903), založený původně jako společenstvo, později změněný v akciovou společnost, atd.

V jednotlivých místech učinily se v poslední době pokusy se společností s ručením obmezeným, jejíž forma připouští po některých stránkách zjednodušení správy, leč nenašel tento způsob doposud ohlasu.

V zásadě pracují oba druhy společností potud obchodnicky, že snaží se docíliti pro své společníky, jejichž vklady tvoří provozovací kapitál, jisté, ač mírné zúrokování kapitálu a ponejvíce toho dnes docilují. Ale sotva přivedla to některá tak daleko, aby její akcie, resp. závodní podíly, staly se tržní ukládací hodnotou. Tyto nalezají se veskrze v rukou kapitalistů, majících zájem o prospěch obecný, kteří předem na zúrokování svých vkladů nereflektují a jsou ochotni za okolností obnos ten i obětovati. Jmenované společnosti mají tedy de facto charakter ústavů, opírajících se o dobročinný smysl majetných tříd, a nelze popříti, že jest působnost těchto společností pro velkou massu nejchudších tříd nepostrádatelna.

---

* Srovnej serii článků v „Bodenreform“, roč. 1909, čís. 18 a násl.; dále Eberstadt, Handbuch des Wohnungswesens und der Wohnungsfrage. 2. vyd. Jena 1910.

** Zřetelem na podrobnosti poukazujeme zejména na článek „Baugenossenschaften“ od H. Crügera v „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“, Jena 1909, a na Voszberga „Die deutsche Baugenossenschaftsbewegung“. Berlín 1906.

Dobročinný ráz vyniká ještě více u spolků, jejichž ponejvíce jediným, vyjimečně vedlejším účelem jest stavba malých bytů. Zde tvoří se provozovací kapitál z příspěvků členů, nečinících nároků na zúrokování a z jiných dobročinných příspěvků. Nejvýznamnější příklady této podnikatelské formy jsou: spolek pro blaho pracujících tříd ve Stuttgartě (1866), spolek „Arbeiterheim" v Bethelu u Bielefeldu (1886), obecně prospěšný bremský stavební spolek pro zlepšení bytových poměrů v Mnichově (1899) a j.

Jmenované formy organisační používají kromě prostředků, dobročinnými stranami propůjčených, zpravidla ve velkém rozsahu úvěru hypotekárního, proto vyniká ještě nad ně dobročinný charakter nadací jednotlivých dobrodinců, které pro účely stavby bytů jsou zužitkovány zpravidla tím způsobem, že pronajímáním bytů získané kapitály vždy znovu věnují se obecně prospěšnému účelu, jako na př. nadace Alexandry v Berlíně (1856), nadace Abeggovy pro dělnické byty v Danzinku (1870), bytové nadace Adersovy v Düsseldorfu (1887), nadace nakladatele H. J. Mayera v Lipsku (1888), nadace Abrahama-Filipa-Schuldta v Hamburku (1892) a j.

Od těchto více méně dobročinných ústavů odlišují se přesně stavební družstva, organisovaná nájemníky, jejichž vznik, vývoj a ocenění tvoří vlastní obsah našeho líčení. Není od místa předem zdůrazniti, že německá stavební družstva nelze stavěti do jedné řady s „Building Societies" v Anglii a Spojených Státech a formou družstevní v Belgii, jejichž účelem není prováděti stavby pro členy, nýbrž spíše poskytovati těmto zálohy k nabytí domu a které zejména v Anglii a Americe nejsou v podstatě než hypoteční banky nebo pokladny pro domovní úvěr a namnoze ztratily ráz družstevní a staly se velkobankami. V šedesátých letech učiněn byl ve Vratislavi pokus zavésti myšlenku „Building Societes" v Německu, ale bylo nutno již na počátku se ho vzdáti a nenašel následování. Německá stavební družstva dnes rozkvétající jsou výhradně družstva v užším slova smyslu, t. j. hlavní účel jejich jest stavba bytů pro členy.

První úspěšný popud k založení stavebních družstev v Německu učinil svaz Schulze-Delitzschových společenstev, jenž zabýval se otázkou tou na svazových sjezdech v Mohuči (1864) a Štětíně (1865). V roce 1870 byla teprve tři stavební družstva, 1871 vzrostl tento počet na 17. Z těchto starších družstev existuje, pokud víme, dnes ještě pouze mnichovské stavební družstvo v roce 1871 v život uvedené. Málo které z nich přivedlo to k patrnější činnosti. Hlavní příčinou bylo asi to, že ustanovení společenstevního zákona ze 4. července 1868, hlavně nařizované ručení, nebylo jejich rozvoji příznivo. Trvalý vliv na řešení otázky dělnických bytů tyto organisace tudíž neměly.

Nový popud vyšel na sklonku let sedmdesátých z Dánska. Mimořádné úspěchy kodaňského stavebního spolku dělnického, v roce 1865 založeného, daly příklad flensburskému dělnickému spolku stavebnímu, jenž založen byl v roce 1878 ještě za platnosti staršího německého společenstevního zákona a zůstal skoro po

celé desítiletí jediným stavebním družstvem německým. Řada příznivých okolností pomohla mu přes překážky, jež stavěly se tehdy v cestu takovým podnikům. Spolek ten přijal zásady kodaňského dělnického spolku stavebního a dal organisační základy pozdějším stavebním družstvům. Členství družstva získá se zapravením zápisného a přejmutím povinnosti malými, poměrům dělníka přizpůsobenými částkami splatiti podíl mírného obnosu. Zaplacení podílu najednou nebo vyššími splátkami jest přípustno, taktéž nabytí několika podílů. Členové účastni jsou v poměru zaplacených obnosů obchodního zisku. Úhrn podílů tvoří provozovací kapitál, jenž s hypotékárním úvěrem a jinými prostředky, na př. úspornými vklady členů, vydanými dluhopisy atd., slouží ku stavbě bytů. Každý člen má právo ucházeti se o hotové byty; je-li více uchazečů než bytů, rozhoduje los.

Flensburský dělnický stavební spolek jako berlínské stavební družstvo, založené v r. 1886, představují systém vlastnického nabývání, jenž zaveden byl ve starších německých obecně prospěšných stavebních družstvech a spočívá v tom, že uchazeči přepustí se nejprve po zaplacení jisté částky kupní ceny dům do nájmu. V nájemném zapravuje ponejvíce v měsíčních splátkách ročně jisté procento kupní ceny a kromě toho v nabývací kvotě tolik, že v jistém období celá kupní cena se umoří. Jakmile jistá část kupní ceny — asi třetina — jest zaplacena, přepustí se dům zápisem do pozemkové knihy uchazeči. Aby zabránilo se příliš rychlému prodeji domů a tím spekulaci, původní účel mařící, ukládají v novější době stavební družstva kupcům všelijaké podmínky, na př. vymiňují si právo předkupní za původní cenu a p.

K jmenovaným již družstvům tohoto systému přistupuje v následujících letech velký počet jiných, z nichž uvádíme ze starších dělnický stavební spolek pro Gaarden, Kiel a okolí (1890) a spořitelní a stavební spolek v Blumenthalu (1894). První družstvo provedlo systém jednorodinného domku nejryzeji, stavíc na nepatrné vyjimky toliko domy s jedním bytem, kdežto většina sem příslušejících družstev staví domy se dvěma a více byty, jejichž činžovní výnos má nabyvateli takového domu umožniti zmírnění vlastních nákladů, což jest s hlediska sociálního jistě zavedením pochybným.

Novou fási ve vývoji stavebního družstevnictví představuje založení hannoverského spořitelního a stavebního spolku v roce 1886 taktéž ještě za platnosti staršího zákona; spolek proměněn byl později jako flensburský dělnický stavební spolek a berlínské stavební družstvo ve společenstvo s obmezeným ručením. Novost inangurovaného principu neleží v zásadním upuštěni od stavby vlastnických domů; též mezi staršími stavebními družstvy nalezala se, ač v menšině, stavební družstva, obmezující se na zřizování nájemných domů pro své členy. Novinkou systému, založeného hannoverským spořitelním a stavebním spolkem a přejmutého potom četnými pozdějšími družstvy jest, že družstvo zásadně vzdává se práva k výpovědi z bytů členů, jimž byt byl pronajat, resp. ku zvýšení nájemného, pokud členové činí zadost svým povinnostem

a zachovávají domácí řád. Za těchto podmínek poskytuje nájemný systém, vyloučíme-li možnost, že stane se dům někdy objektem spekulačním, nájemníku trvalé vlastnické právo na byt, aniž by jej samého vázalo. Z velkého počtu družstev, připojivších se k tomuto systému, jmenujeme nejpozoruhodnější: berlínský spořitelní a stavební spolek (1892), altonský spořitelní a stavební spolek (1892), dortmundský spořitelní a stavební spolek (1893), drážďanský spořitelní a stavební spolek (1904).

K vlastnímu rozkvětu dospělo družstevní stavební hnutí teprve, když společenstevním zákonem z 1. května 1889 odpadla s neobmezeným ručením hlavní překážka rozvoje tohoto druhu družstev. Od té doby rok co rok vstupovaly v život četné nové podniky, jež výsledky svými částečně záhy vyrovnaly se starším, obecně prospěšným společnostem a počtem svým je zastínily. K tomu přistupuje ještě druhá okolnost, bez níž by s těží jejich rychlý rozvoj nastal. Vydáním zákona o starobním a invalidním pojištění z 22. června 1889 vyrostly jim totiž v mohutných prostředcích starobních a invalidních ústavů silné úvěrní prameny. Proto vidíme rychlý vzrůst družstevního hnutí stavebního zejména tam, kde jako v provincii hannoverské, porýnské, Vestfálsku, Šlesvik-Holštýnsku, Hessen-Nassavsku vyšly mu dotyčné ústavy s porozuměním vstříc. Jiná skupina stavebních družstev děkuje za svůj rozvoj říšským a státním prostředkům pro stavbu bytů. Jsou to stavební družstva, obmezená úplně nebo z největšího dílu na zřízence železniční, státní a říšské.

Posléze vzpomenouti jest rychlého rozvoje úřednických stavebních družstev v nejnovější době, také především pomocí úřední podpory. Tím postaveno družstevní stavební hnutí, doposud převážně starající se o zlepšení bytových poměrů dělnického obyvatelstva, na mnohem širší basi, a není pochyby, že zde, kde spočívá organisace na ramenou mnohem silnějších, princip svépomoci docílí rychlých a trvalých úspěchů.

Pokud se týče číselných údajů o tom, jaký rozsah stavební ruch družstevní dnes v Německu nabyl a k jakým výsledkům dospěl, statistika nás neuspokojuje. Souborná statistika, sdělaná dle jednotného plánu, posud bohužel neexistuje. Podle „Zpráv k německé družstevní statistice za rok 1908", vydávaných pruskou ústřední družstevní pokladnou, napočteno 1. ledna 1908 747 stavebních družstev s 147.229 členy. Pohříchu neobsahuje tato jediná úřední statistika žádných údajů o stavební činnosti družstev.

Podrobnější údaje o činnosti připojených družstev obsahují výroční zprávy družstevních svazů. „Výroční zpráva Všeobecného svazu německých svépomocných výdělkových a hospodářských společenstev" za rok 1908 počítá 848 stavebních družstev v tomto roce, z nichž toliko ještě jedenáct s neobmezeným ručením. Z těchto družstev podalo statistickou zprávu 158, z nichž 135 náleží ku svazu. Družstva ta vystavěla do roku 1908 11.198 bytů v nájemných domech a 3670 bytů ve vlastnických domech, tedy dohromady 14.868 bytů. Knihovní cena hotových domů vykázána jest 89,916.686 M. (Dokončení.)

Přehledy.

Politický.

Nyní teprve v politických prázdninách počínají se vyskytovat první celorakouské statistiky, které poskytují přehled o síle stran, jak projevila se ve volbách z 13. a 20. června 1911. Je z nich patrno, že nastaly veliké přesuny nejen co do počtu mandátů, nýbrž i co do smýšlení voličstva. Nová sněmovna, která pokud jde o národnostní složení zůstala přirozeně téměř nezměněna, vykazuje jinou tvářnost, pokud jde o její složení hospodářské a také kulturně jest naprosto jiná. Minule podali jsme přehled stran a mandátů jimi dobytých. Tentokráte zaznamenati chceme sílu stran dle počtu hlasů. V oblasti české u českých stran zevrubná statistika, uveřejněná již v minulých číslech „Akademie“, stačí, všimneme-li si poměrů u národností ostatních.

V německém národě zápasí mezi sebou o přízeň voličstva deset stran: Průmyslnická „německá pokroková strana“, liberální středostavovská „německá lidová strana“, konservativní středostavovská „křesťansko-sociální strana“, pak strana středního a velkého rolnictva „německá strana agrární“. Z různých živlů, ponejvíce studované inteligence, jest složena „německá radikální strana“ a „strana všeněmecká“. Všechny tyto strany obracejí se převážně na voličstvo měšťácké, mimo křesťanské sociály, kteří usilují též o dělnictvo. Výhradně o dělníky zápasí tři strany: Německá sociální demokracie, němečtí národní dělníci a volní socialisté. Strany tyto dobyly hlasů: Němečtí pokrokáři 78.761 (104.380),* německá strana lidová 156.748 (141.243), křesťanští sociálové 587.278 (542.676), němečtí agrárníci 138.359 (145.805), němečtí radikálové 90.609 (74.269), všeněmci 26.076 (22.522). Němečtí sociální demokraté 541.991 (512.922), němečtí národní dělníci 31.110 (3486), volní socialisté 4079 (5289). Z přehledu toho jest patrno, že strana německých průmyslníků a německá strana agrární na počtu hlasů klesly, ač počtem dobytých mandátů stouply. Středostavovské městské strany se udržely na stejné téměř výši. Němečtí sociální demokraté počtem hlasů stoupli, počtem mandátů klesli. Nápadný jest rychlý vzrůst hlasů německých národních dělníků. Německá strana křesťansko-sociální zdánlivě počtem hlasů stoupla: z 542.676 na 587.278. Vzrůst ten jest jen zdánlivý. Vedle ní existovala ještě t. zv. strana konservativní klerikální strana v Hor. ních Rakousích, Solnohradsku, Štýrsku. Ta se s křesťansko-sociální stranou spojila, a jen v Tyrolích jest ještě nesjednocena. Konservativní strana dobyla r. 1907 193.412, nyní jen 22.558. Hlasy své prostě převedla na křesťansko-sociální stranu, takže sama téměř zmizela. Kdežto ale sobě dohromady dříve získaly 736.088 hlasů, dobyly nyní jen 609.836 hlasů, takže vlastně ztratily 126.256 hlasů.

Mezi Poláky o hlasy městského měšťáctva usilují: Národní demokraté (průmyslnická strana), demokraté (střední stavy), pokrokoví demokraté (inteligence); o hlasy venkovské lidová strana (strana selská) a konservativci (polská šlechta). Hlasy dělníků získává polská sociální demokracie. Změny v počtu hlasů jsou tyto: Národní demokraté 110.713 (106.622), demokraté 69.604 (44.207), pokrokoví demokraté 8412 (1684), polští radikálové 6403 (8028); polská strana lidová 170.720 (162.381), konservativci 168.775 (131.705); polští sociální demokraté 64.730 (66.452). Cifry tyto dokazují, že v Haliči průmysl i střední stavy jsou na postupu, a porážka průmyslnické strany Glombinského jest jen zdánlivá. Také kompromis, který učinila selská strana Stapinského s polskou šlechtou, přinesl těmto polským kartelářům jen vítězství Pyrrhovo. Jest pravda, že dobyli tentokráte 394.086 hlasů proti dřívějším 249.495 hlasům, ale vedle nich zmizelo téměř úplně polské centrum, strana klerikálních živlů venkovských, které obě strany hlasy svými zásobovalo. Mělo centrum roku 1907 107.046 hlasů, nyní 2622. Kdežto dříve všechny tři konservativní strany venkova dobyly 401.132, dobyly nyní jen 352.117, takže přes zisk mandátů zaznamenávají faktickou ztrátu téměř 50 tisíc hlasů. Polská sociální demokracie nepatrně počtem hlasů klesla, ač počtem mandátů stoupla.

* První cifra znamená výsledek voleb roku 1911, cifra v závorce r. 1907.

Mezi Rusíny, v zemi čistě agrární, začíná se buržoasie třídit na městskož a venkovskou ale také na radikálnější a konservativnější. Rusínští národní demokraté klesli počtem hlasů se 303.854 na 257.326. Rusínští radikálové stoupli ze 103.274 na 118.422. Rusínská sociální demokracie klesla nepatrně počtem hlasů 20.205 (25.957), a také mandátů: 1 (2). Starorusové klesli značně 31.884 (163.606), vedle nich však vytvořila se národně ruská strana, která minulých voleb se ještě nesúčastnila a nyní získala 91.897 hlasů starorusů.

Mezi Slovinci buržoasie jest dosud roztříděna jen na liberální a klerikální. Liberální nepatrně počtem hlasů stoupla 51.199 (51.052), klerikální strana Šusterčišova klesla 94.989 (96.606). Nanejvýš potěšitelný jest vzrůst hlasů slovinské strany sociálně demokratické 15.926 (13.226), jíž nepodařilo se sice ještě v primitivních poměrech dobyti mandátu, ale jejíž rozvoj za doby hospodářské krise a zvýšeného nátlaku vládního znamená přece jen postup sociální demokracie na půdě nejvděčnější. Agrárně patriarchální Slovinsko začíná průmyslnět.

Také mezi Srbochorvaty jest sociální demokracie na postupu. Dobyla v Dalmacii 346 hlasů proti 136 dřívějším. Změny v počtu hlasů v této oblasti jsou tyto: Chorvati 29.969 (38.765), Srbové 11.460 (11.775), srbochorvatská pokroková strana 4467 (0), chorvatská čistá strana práva 31.336 (16.013).

Mezi románskými národy u Italů Italská strana lidová (klerikální) klesla z 59.519 hlasů na 40.892, italská liberální strana stoupla ze 40.467 na 58.619 hlasů, italská sociální demokracie, jež počtem mandátů klesla, počtem hlasů stoupla z 19.921 na 22.785 hlasů.

Mezi Rumuny dobyl soudr. Grigorovič 3751 hlasů proti 2076 dřívějším. Rumunské měšťáctvo dělí se na rumunskou národní stranu 35.044 (31.572) a na rumunskou národně demokratickou stranu 12.308 (15.195).

Celkový výsledek voleb v Rakousku znamená postup průmyslu, liberalismu, sociální demokracie, úpadek klerikalismu a agrarismu. To se jeví u opozdilých jižních národů slovanských ještě více než u pokročilých národů severních. Avšak i mezi německým národem na západě rakouském v Alpách a mezi polským a rusínským národem na východě rakouském jest to patrno. Rozvržení mandátů jest ovšem namnoze tomuto faktu úplně protichůdné.

Odborový.

Odborové hnutí v Rakousku 1910.

1. Samostatné české odborové organisace, zastoupené v Odborovém sdružení českoslovanském. Dle výroční zprávy Odborového sdružení českoslovanského bylo v tomto zastoupeno koncem roku 1910 39 samostatných odbor. organisací, z nichž pouze 34 podalo výkaz o stavu členstva, o počtu skupin, příjmech a vydáních. Cvokaři, holiči, plastikové a nové české svazy lučebníků a textilníků výkazy nezaslaly. Ony 34 organisace měly 1072 skupiny a platební místa, z nichž připadá na Čechy 947, Moravu, Slezsko, Halič, Dolní Rakousy 125. Ve všech těchto skupinách bylo sorganisováno 44.667 členů, z nichž 2537 žen. R. 1909 bylo členů 40.145. S organisacemi, které výkazy nezaslaly, odhaduje se počet členů okrouhle na 50.000. Příjmy oněch 34 organisací obnášely 957.038 K, z čehož připadá na zápisné 11.292, příspěvky 855.245, ostatní příjmy 90.501 K. Kromě toho na fondy obranné přijato, kromě dvou organisací, které fondy s veřejností nesdělují, celkem 135.916 K, takže celkový příjem obnášel okrouhle asi 1 milion korun. Na podpory bylo vyplaceno: Podpora cestovní a v přesidlení 19.476, v nezaměstnání 149.045, v nemoci 136.188, v invaliditě 58.686, v úmrtí 17.519, podpory nouzové, vdovám, sirotkům, vojenským záložníkům 87.944 K. Podpora v nezaměstnání tvoří 31·78 proc. všech podpor. K účelům spolkovým, vzdělavacím, agitačním a správním bylo vydáno celkem 473.182 K, z čehož vydáno: na právní ochranu 5564, na odborový tisk 104.150, na vzdělavací prostředky 27.963, na agitaci, sjezdy a konference 52.884, nájemné, tiskopisy 162.890, služné a remunerace zřízencům, důvěrníkům 86.961, na jiné 32.769 K, na podpory stávkové 111.470 K. Hotovosti fondů spolkových obnášely koncem

roku 1910 736.954, hotovosti fondů obranných 174.067, celkem tedy 911.021 kor. Kromě toho obnáší cena inventářů spolkových, knihoven atd. 62.744 korun.

Počet členů jednotlivých organisací jevil se takto: Barvíři koží 120, cihláři 1600, čalouníci 199, hostinské pomocnictvo 497, kamenodělníci 2553, knihaři 734, knihtiskaři 3586, koláři 80, kováři 700, kovodělníci 8940, kožedělníci 916, krejčí 1384, lakýrníci 486, litografové 696, mlynáři 842, novinářští a nakladatelští zřízenci 180, obecní, zemští a státní zřízenci 1024, obchodní a dopravní zřízenci 1838, obchodní a průmysloví zřízenci 1711, obuvníci 3116, pokrývači 216, pomocné dělnictvo knihtiskárenské 460, pomocné dělnictvo stavební 3800, pekaři 1941, pivovarské dělnictvo 842, řezníci a uzenáři 397, tesaři 1882, úředníci nemocenských pokladen 136, vozaři a plavci 412, vzorkáři 430, výrobci prádla 244, zedníci 1810, zemědělci 475, ženy v domácké práci zaměstnané 420. Celkem 44.667 členů.

2. Odborové organisace zastoupené v říšské komisi vídeňské. Zpráva říšské odborové komise zabývá se v úvodu separatistickým hnutím, které r. 1910 dostoupilo vrchole. Ve zprávě se uvádí, že centrálním organisacím bylo odňato separatisty („herausnazionalisiert") 29.211 členů, že však tyto přece jen získaly 14.520 členů. Zpráva konstatuje potěšitelný výsledek finanční. Bylť r. 1910 přijato organisacemi 20,303.000 K, na podporu cestovní, v nezaměstnání a nouzi vydáno 2,013.000, na stávkující 902.000 K. Podpora cestovní, v nezaměstnání a nouzi se proti roku minulému zmenšila o 48.000 K, podpora stávková o 1,346.000 K. Následkem tohoto příznivého stavu finančního mohly organisace sílit a také vykazují čistý přebytek 580.000 K, hotovost obnáší o 1,603.000 K více, tedy 11,377.344 korun. Zpráva uvádí, že přemoženy byly hospodářské krise a že energickou a moudrou politikou bude překonán i separatismus české sociální demokracie. V říšské odborové komisi bylo sdruženo 51 ústředních svazů, lokálních spolků 24. Svazy měly 4193 skupin. Vídeň vykazuje přírůstek 13.724 členů, čili 10·46 %. Odborové organisace přijaly 8,604.176 K, v letech 1901 až 1910 51,355.943 K. Cifry tyto nevztahují se na stávkový fond. Tento zvlášť spravovaný fond obnášel s příjmy organisací 1910 a s hotovosti z r. 1909 celkem 4,433.105 K. Na podporách stávkujícím vydáno r. 1910 902.669 K. Organisace mají stávkového fondu 3,530.436 K, nepočítaje v to tak zv. solidární fond, vybíraný říšskou odborovou komisí. Odborové organisace vydaly za r. 1910 téměř 4 2/5 milionu korun na následující účely:

	Korun	% všech vydání
Podpora cestovní	193.374·11	2·41
„ v nezaměstnání	1,334.720·06	16·63
„ nemocenská	888.243·60	11·08
„ invalidní	262.409·29	3·27
Pohřebné	222.983·75	2·78
Podpora v nouzi	485.163·—	6·05
Právní ochrana	149.019·34	1·86
Odborový tisk	1,087.004·63	13·55
Vzdělávací účely	231.634·84	2·89
Agitace a organisace	855.494·78	10·66
Správní vydaje	562.040·46	7·00
Osobní správní vydání	861.824·39	10·74
Různá vydání	889.826·67	11·09
Celkem	4,636.845·11	57·79

Odborové organisace mají průměrný roční příjem 8,600.000 K, vydání 8,000.000 K. Roční přebytek obnáší za rok 1910 580.000 K. Celkové jmění stouplo z 9,773.911 K na 11,377.344 K. Průměrně bylo vydáno na člena ročně:

	1908	1909	1910
	k o r u n		
Podpory cestovní	—·46	—·50	—·48
„ v nezaměstnání	3·27	3·63	3·34
„ nemocenské	1·91	2·34	2·22
„ invalidní	—·47	—·61	—·65
Pohřebné	—·37	—·47	—·56
Podpory nouzové	1·13	1·34	1·21
Právní ochrany	—·37	—·41	—·37
Na vzdělání	2·99	2·83	3·29
Správní vydání věcná	4·78	5·73	5·76
„ osobní	1·57	1·97	2·15
Celkem	17·32	19·83	20·03

Na 1 člena připadalo jmění r. 1905 16·68, 1906 15·75, 1907 18·21, 1908 20·69, 1909 23·53, 1910 27·40. Hotovost organisací byla takováto:

1901	v korunách	2,850.000
1902	„	3,371.000
1903	„	3,808.000
1904	„	4,410.000
1905	„	5,387.000
1906	„	7,063.000
1907	„	8,443.000
1908	„	9,531.000
1909	„	9,773.000
1910	„	11,377.000

Ústřední organisace mají 51 odb. listů německých, 34 českých, 11 polských, 6 italských a 4 listy slovinské. Listy tyto vycházely:

	týdně	14-denně	měsíčně 3×	2×	1×	celkem
Listy německé	7	5	3	20	16	51
„ české	7	4	1	18	4	34
„ polské	3	1	1	2	4	11
„ italské	—	1	—	3	2	6
„ slovinské	—	—	1	2	1	4
						106

Náklad listů obnášel: listů německých 322.300 exemplářů, listů českých 92.471, polských 20.800, italských 10.040, slovinských 4500 exemplářů.

3. Z nepřátelských organisací máme po ruce údaje odborových organisací křesťanských. Ústřední komise křesťanských odborových organisací naříká ve zprávě za r. 1910, že mnoho členstva přestupuje do organisací jiných — t. j. socialistických, jak se tomu stalo u kovodělníků. Dle zprávy ústřední komise soustředěno je v této 28 odborových svazů.

V 28 „svazech", z nichž nejsilnější jest Svaz křesťanských textilníků s 10.027 členy, organisováno jest 46.553 dělníků. Nehledě k textilníkům má křesťanský svaz průměrně 1660 členů. Průměrné to číslo překročily svazy železničních zřízenců (8026), dělníků v tabákových továrnách (6662) horníků a hutníků (3374), dřevodělníků (2298), pekařů (2112), kovodělníků (2066) a cestářů (1810). Jinak ale jsou „svazy" se 107 a 98 členy, jako zemědělců a ošetřovatelů.

V těchto číslicích jsou jen zahrnuti členové něměctí a polští; připočtením jinojazyčných organisací se počet ten o něco zvýší. Pro dělnictvo zaměstnávané ve státních tabákových továrnách existují tři křesťanské organisace: německo-polská, slovinská a česká s 1684 a 340 členy.

Celkem udává výroční zpráva počet všech křesťansky odborově organisovaných dělníků, ať již jsou připojeni k ústřední komisi či nikoliv, na 82.432. Z toho počtu připadá největší část na Moravu, kde jest 16.530 českých a 3166 německých členů křesťanských organisací.

Po Moravě přichází Vídeň s 12.411, z nichž ale převážná většina jest k členství komandována; jsou to měšťští dělníci, jichž ostatně jest skoro dvakrát tolik než jich jest tu organisováno. Jest zajímavo, že ve vídeňském počtu obsaženo jest 739 českých členů. Také české Čechy mají již mnoho křesťanských odborářů, totiž 8000. Zajímavo jest také, že v zemích nejklerikálnějších křesťanské odborové organisace ani z daleka nedosahují počtu, který mají organisace socialistické: v Horních Rakousích jest křesťanských odborářů 5514, socialistických 10.585, v Solnohradsku pak jsou číslice takové: 938 a 4799.

Celkový příjem křesťanských odborových organisací páčí správa na 483.771 K, z čehož vydáno na 50% na podpory. Jmění obnáší asi ½ milionu korun, za rok 1910 přibylo 70.000 K. Správa vyžaduje si 10% příjmů. Stávek vedeno 56, z nichž

polovina připadá na textilníky. Počet všech súčastněných dělníků 1716 nasvědčuje, že se jednalo o stávky malé. Stávkou ztracené pracovní dny nejsou udány. Většinou však byly to stávky nevlastní. Pouze 41 úmluv bylo uzavřeno samostatně, s jinými organisacemi 132. Zpráva uvádí, že 1456 dělníkům bylo vymoženo zvýšení mzdy o 60 hal. až 5 korun.

Domácí. Stávka truhlářů v Praze zredukovala se během doby jen na málo dílen. Ve většině dílen nenalezly požadavky dělnictva žádných překážek. — Tesaři provedli několik stávek, tak u firmy Bláha na Vinohradech, která skončila tím, že se firma zavázala platit minimální mzdu za hodinu 60 haléřů, práci přes čas o 100% vyšší a zaměstnávat jen organisované a vyučené tesaře. Jest pozoruhodné, že prosazeno také, aby firma potírala nekalou soutěž. — Stávka a výluka lakýrnického dělnictva, o jejíchž příčinách jsme v min. čísle referovali, rozšířila se na skoro všechny dílny, jichž majitelé jsou organisováni ve Svazu zaměstnavatelů, takže asi 20. července stálo v boji 300 dělníků. Organisace předložila novou smlouvu, zaměstnavatelé prohlašovali na schůzích i v tisku, že by vyhověním požadavkům zničen byl odbor. Ze 36 dílen, kde dělnictvo stálo v boji, vyrovnala se do konce července asi polovina firem, 1. srpna stávka a výluka ukončena uzavřením pracovní smlouvy. Získán přídavek mzdy v 1. roce po vyučení 5% a pro dělníky déle 1 roku po vyučení 8—16%. Mzda dělníků déle 3 roky po vyučení je 26 K a dělníka, který se osvědčí na některé z následovních prací: nátěr na čisto, lakování, smaltování a pod., 28 K (dříve 24 K a 26 K). Dále zrušena práce akordní do konce r. 1911 a do konce r. 1911 vypracovány mají býti podmínky, za jakých práce úkolová mohla by se provádět, aby neškodila dělnictvu a odboru. Smlouva uzavřena na 3 roky a bude v době trvání smlouvy, počátkem dubna r. 1913 zvýšena dělnictvu mzda ve všech kategoriích o 2 hal. za hodinu. Dne 3. srpna nastoupilo dělnictvo opět práci. — Stávka šroubařů v Hostivicích, která má celkem bouřlivý průběh, trvá dosud. Četnictvo chrání stávkokaze a pronásleduje stávkující — obrázek to až příliš známý. — V komárovských železárnách vznikla 4. srpna stávka kovodělníků, ježto podané požadavky byly zúmyslně protahovány. Dělnictvo žádalo zkrácení doby pracovní na 9 hodin a zavedení mzdy minimální. Správa závodu nechtěla s dělnictvem vyjednávat a kromě toho žádala o intervenci Svazu západočeských průmyslníků. Stávka jako donucovací prostředek zahájena 4. srpna a vztahovala se na vzorkáře, slevače, zámečníky, soustružníky a dělníky pomocné, celkem asi 800 osob. Svaz západočeských sleváren pohrozil výlukou dělnictva ve všech zastoupených závodech. — Kolektivní smlouva, uzavřená v odboru zámečnickém v Praze, nedává patrně spát zaměstnavatelům a tito by se jí rádi zbavili přibíráním nových, hlavně venkovských dělníků. Také pražští mistři pilníkáři hledají po venkově dělnictvo, ač v odboru následkem průmyslové krise a přesídlením velkých strojíren mimo Prahu je citelný nedostatek práce a nezaměstnanost! — V papírně Menzlově v Malé Bělé u Bakova dosud trvá stávka dělnictva. Firma shání stávkokaze až v Uhrách a na Slovensku. Poměry v továrně byly tyto: 2 K mzda pro muže a 1 K pro ženy při 12hodinné době pracovní. — Hrnčířské dělnictvo stojí v boji za lepší cenník na Moravě v Zábřehu, Frankštátu, Valaš. Meziříčí a Frenštátě. — Dne 25. července konala Jednota stavebních odborů schůzi důvěrníků, na níž usneseno použiti všech sil a prostředků proti prodlužování 9hodinné doby pracovní. Dělnictvo stavebních odborů se vyzývá, aby odpíralo hodiny přes čas. Betonáři, zaměstnaní u Pražské společnosti, zahájili stávku, protože pracovní a mzdové poměry byly neurovnané. Firma předala vyjednávání Svazu stavebních zaměstnavatelů. Při vyjednávání šlo o otázku, je-li u betonářských firem stávka přípustna. Usneseno pak jednohlasně:

a) Má-li stávka býti ukončena a nadejíti vzájemný klid, firma upraví na stavbách hnutím postižených mzdu dělníků, minimálně 42 h za hodinu, t. j. přídavek 4 h na hodinu; b) anebo firma vejde ve smluvní poměr s organisací dělnickou a upraví mzdy dělníků na všech stavbách, které podniká aneb do 1.

května 1912 podnikat bude na základní mzdu (vyjma hochů do 17 let) na 40 h za hodinu. Zvlášť kvalifikované odškodní. Vedle toho budou přijati všichni stávkující do zaměstnání. Zástupce firmy rozhodl se pro návrh b), čímž tento spor skončen. Také u betonářské firmy A s t a spol. skončen spor smlouvou, uzavřenou s platností do 1. května 1912. Dělnictvu upravují se mzdy: ženám ze 24 h na 26 h, hochům do 17 let a starcům přes 60 let na 38 h, ostatnímu dělnictvu, které mělo dosud 40 a 41 h, dostane se 42 h a každému dělníku zvýší se mzda o 1 h na hodinu. Vedle toho hodiny přes čas platí se o 50% výše, organisace a důvěrníci se uznávají. — Personál elektrických podniků pražských konal schůzi 23. července, na níž se usnesl důrazně žádati správní radu o vyřízení požadavků. — Dílenský personál severozápadní dráhy v Nymburce uspořádal 4. srpna na nádvoří státních dílen tábor lidu, na kterém usneseno, aby ještě do večera byly oznámeny dělnictvu zásady mzdové úpravy a se zpětnou platností k 1. červenci provedeny, jinak že dělnictvo vstoupí do stávky. Zvláštní deputace se odebrala k přednostovi stanice, který, vida nezbytí, zaručil se během dne jmenovitě vyhlásiti, že 316 ze 778 dělníků dostane se přídavků, slíbil neklásti žádných překážek donášení svačin do dílen a postarati se o pitnou vodu. Pokud provedení jednotivých požadavků dělnictva vymyká se jeho moci, zaručil, že telegraficky vyrozumí ředitelství o nespokojenosti personálu a svým vlivem bude působiti o zjednání odpomoci. Na to rozešli se důvěrníci do jednotlivých oddělení dílen, zastavili práci a dělnictvo vyhrnulo se znovu na nádvoří, kde improvisován druhý tábor lidu. Zde usneseno vyslati deputaci k ředitelství do Vídně. — Horníci zastavili práci na dole Laura u Rynholce; žádáno zvýšení mzdy, zlepšení pracovních poměrů v dolech. — Na Těšínsku objeven v bratrské pokladně schodek a správa závodu vypracovala zvláštní plán na uhražení schodku. Dle tohoto návrhu měly býti od 1. ledna t. r. zvýšeny členské příspěvky bratrské pokladny o 25 proc. a mimo to každý dělník, zaměstnaný na závodech společnosti, musil by odváděti 1 K 38 hal. měsíčně. Tento obnos měl býti dělníkům strhován u výplat po dobu 30 roků. Mimo to slíbila společnost k úhradě schodku věnovati 1 milion K. S tímto návrhem horníci nebyli spokojeni. Protestovali proti němu. Sporem zabývalo se pak hornické hejtmanství ve Vídni, které projevilo souhlas s návrhem správy závodů. Sotva se o tom havíři dověděli, svolali řadu schůzí, jež se konaly v těchto dnech, a na nich znova protestovali proti navrženému způsobu krytí schodku. Havíři namítají, že tím způsobem, jak míní správa závodů krýti schodek, bylo by docíleno obnosu 9,632.000 a že by tedy havíři zaplatili o 3,220.600 K více, než činí objevený schodek. Havíři jsou ochotni k úhradě schodku platiti vyšší členské příspěvky do bratrské pokladny, totiž 2 K 50 hal. měsíčně. Nebude-li jim vyhověno, hrozí havíři, že přikročí ke stávce na závodech Rakouské hornicko-hutnické společnosti. — K opětnému politování hodnému neštěstí došlo 10. srpna na dole Anna u Čouše, kde následkem provalení se dusivých plynů usmrceni byli 2 horníci a pět jiných těžce otráveno. Neštěstí stalo se nedbalostí úřednictva a svědčí o tom, že by bylo již na čase, aby v Rakousku byla konečně uzákoněna lepší důlní inspekce.

Sjezdy a konference. 13. srpna konaly pražské a předměstské skupiny rakouského svazu dřevodělníků schůze, na nichž se jednalo o přestoupení k československému svazu všedělnickému se sídlem v Brně. Z celkového počtu členů skupin 1217 bylo přítomno na schůzích 713 a z těch se 592 členů vyslovilo pro přestoupení. — Knihaři 13. srpna konali v Praze mimořádný sjezd, na němž projednány otázky rázu organisačního. — Obuvníci konali 13.—14. v Praze sjezd za účasti 48 delegátů. Jednáno o úpravě příspěvků, o mzdových hnutích, o sociální politice v parlamentě a o dalším taktickém postupu. — Na sjezdu československých spolků zahraničních konaném v Praze 13.—14. srpna usneseno zaslati zahraničnímu ministerstvu protest proti vypovídání českého dělnictva z Pruska. Usneseno dále, aby každý vystěhovalec v cizině stal se členem příslušné odborové organisace za hranicemi.

Úřednictvo soukromé, stát-

ní, zemksé a obecní. 13. a 14. srpna konal se v Písku sjezd samosprávných zřízenců okresních a obecních úřadů v Čechách. Jednáno o stavovské organisaci. — Soukromí úředníci připravují sjezd na 3. září v Nov. Bydžově. — Advokátní a notářští úředníci prosadili konečně nařízení ministra spravedlnosti a obchodu, kterým se od 1. ledna 1912 zavádí v advokátních a notářských kancelářích nedělní klid; advokátním komorám se ponechává právo bdít nad dodržováním klidu toho — což není opatření právě nejmoudřejší.

Cizí. V Německu došlo k velké výluce kovodělníků v Durynsku, Lipsku, Drážďanech a Saské Kamenici. V Norimberce prohlásilo 3000 kovodělníků stávku. K velké výluce došlo v badenské továrně na anilinové barvy. Boj dřevodělníků v Hamburce, který trval přes 20 týdnů, skončil (ne všude) přijetím smlouvy s 8½hod. dobou pracovní. K výluce ve sklářském odboru dolnolužickém, saském a slezském nedošlo následkem včasné dohody. — V Italii vznikla v Porto Ferraju na Elbě veliká stávka 2000 dělníků, že nebyly povoleny požadavky. Italská vláda zakázala vystěhovalectví do Argentiny a Paraguaye následkem šikan argentinské vlády. Zákaz stane se akutním v září, kdy se do Argentiny stěhuje na 50.000 zemědělců na žně. — Ve Španělsku došlo k bouřlivé všeobecné stávce v Saragose. Vznikla solidární stávka k vůli lékařům. Tito pak získali zkrácením pracovní doby. — V Norsku dosud trvá výluka, provedená k vůli horníkům. — Ve Francii provedena v Seinském departementu bouřlivá všeobecná stávka stavebních odborů. — V Sarajevu, Bosna, konán odborový sjezd. Odborově organisovaných napočteno 6068 členů.

Různé. Mezinárodní odborový sekretariát vydal VII. zprávu o stavu hnutí koncem r. 1909. Zpráva je významna ještě tím, že uvádí též počet dělníků, kteří se k organisování hodí. Anglie: Počet dělníků pro organisování vhodných 14,962.511, počet organisovaných 2,406.746, z toho u centrály 703.091, pokladní hotovost všech organisací 112,753.220 marek. Francie: Organisováno 977.350, z toho u centrály 357.746. Belgie: Všech dělníků 822.976, organisováno 138.928, z toho u centrál 102.511. Nizozemsko: Všech 776411, organisováno 145.000, u centrály 40.628, fondy na hotovosti 1,368.633 M. Švédsko: Všech 1,391.000, organisováno 148.649, z toho u centrály 108.079, fondy 1,636.107 M. Rakousko: Všech 4,554.351, organisováno 455.401, z toho u centrály 415.256, fondy na hotovosti 8,144.926 mar. Uhry: Všech 2,193.827, organivováno 85.266, fondy 955.246. Švýcarsko: Všech 890.291, organisováno 112.613, u centrály 66.174, fondy na hotovosti 1,257.221 M. Italie: Všech 7,787.166, organisováno 783.538, z toho u centrály 359.383. Španělsko: Všech 6,459.414, organisováno 40.984. Spojené Státy: Organisováno 1,710.433. Německo: Všech 13,790.239, organisováno 2,427.650, z toho u centrály 1,832.667 členů, fondy na hotovosti 52,340.064 M. Celkem je 20 zemských centrál připojených k mezinárodnímu odborovému sekretariátu s 6,098.262 členy (dle stavu z konce r. 1909).

E. Škatula.

Sociálně politický.

Sociálně politická bilance posledního zasedání sněmovny skutečně minimální: definitivní položky sociálně politické nevykazuje žádné, neboť nebyla projednána ani jediná zákonná osnova, jež by sahala do tohoto oboru. Dokud pak jde o předlohy, v tomto zasedání podané a nevyřízené, tedy i v tomto směru je bilance sociálně politická hodně hubenou: iniciativní předloha zákona nebyla podána naprosto žádná, vládou samotnou pak byly z mnoha sociálních politických předloh z minulého období parlamentu novému předloženy pouze tři osnovy, a to osnova, týkající se změny zákona z roku 1884 o zaměstnání dětí a žen při hornictví, dále předloha zákona o rozšíření úrazového pojištění na podniky námořní plavby a mořského rybářství, a předloha zákona o rozšíření nemocenského pojištění na plavbu a rybářství námořní. — První z podaných osnov je vlastně doplňkem zákona o zákazu noční práce žen a plní jenom závazek, převzatý Rakousko-Uherskem tím, že přistoupilo k bernské konvenci z 26./9. 1906. Předloha zákona o zaměstnání dětí a žen při hornictví v podstatě ustanovuje: Při hornictví nesmějí děti, které 14.

rok ještě nedokončily, jako dělníci býti zaměstnány. Ženy a dívky každého věku smějí k pracím při hornictví býti zaměstnány jen na povrchu, šestinedělky teprve šest neděl po jejich slehnutí. Ženy a dívky bez rozdílu věku nesmějí býti zaměstnávány v době noční, to jest v hodinách mezi 8. hodinou večerní a 5. hodinou ranní. V podnicích, kde pracuje se ve dvou denních směnách, smí počátek nočního klidu přeložen býti na 10. hodinu večerní pro dělnice které překročily 18. rok, a to jen pod podmínkou, že noční klid trvá 11 hodin.

Druhé dvě, vládou předložené osnovy rozšiřují jednak úrazový zákon, jednak zákon o nemocenském pojišťování na námořní plavbu a rybářství. Doposud totiž platila tu pouze ustanovení editto politico di navigazione z roku 1774, která zaručovala v případě nemoci námořním zřízencům, když se nalézali na palubě, plat; museli-li býti zanecháni v cizině, tedy náklady léčebné, výživu a cestu do domovského přístavu. Invalidní a sirotčí pojištění pozůstávalo z malých podpor, poskytovaných z pio fondo di marina a několika malých nadací. Nyní mají býti námořníci i rybáři mořští pojištěni proti nemoci u okresní nemocenské pokladny, v jejímž obvodu se nalézá domovský přístav lodí jejich; předloha zákona o nemocenském pojištění námořníků obsahuje zejména podrobná ustanovení o ošetřování nemocného pojištěnce během jízdy a při vylodění jeho v cizině. Proti úrazu budou pak námořníci a rybáři pojištěni u dělnické úrazové pojišťovny v Terstu. Zajímavo je, že podnikovým úrazům jsou na roveň postavena onemocnění cholerou, morem, žlutou zimnicí a beriberi, povstalá při vykonávání povolání; na vdovskou a sirotčí rentu mají pozůstalí nárok také tehdy, zahynula-li nebo pohřešuje-li se loď celý rok aniž by došla zvěst o zmizelém živiteli rodiny. Úrazy na palubě se zapisují do lodního denníku a ověřený opis se odevzdává při přistání lodi konsulárnímu nebo námořnímu úřadu. Nároky na odškodnění úrazu se promlčují po 2 letech. Při malých námořních podnicích plavebních a rybářských podléhají pojistění také podnikatelé, pokud náležejí k posádce plavidla.

To jsou tedy jediné tři sociálně politické předloby z uplynulého zasedání, o nichž bude sněmovna jednati — doufejme — na podzim. Možno, že také podzimní zasedání bude vykazovati více aktiv na poli sociálně politickém, než-li tomu bylo možno při kraťoučkém jednání červencovém. Pohříchu nesmíme si od ochoty vlády slibovati v tom směru ani nejmenšího; neboť sám panovník ve své trůnní řeči naznačil, že má býti jisté iunktim mezi nejdůležitější sociálně politickou předlohou a předlohami daňovými. Dotyčný passus trůnní řeči zní:

„Ačkoli otevření nových zdrojů příjmů klade na obětavost zastupitelstva lidu nikoli neznačné požadavky, očekávám přece, že s plným porozuměním pro úkoly moderního státě a tím rozhodněji přikročíte k vyřízení předloh těch, protože jenom za podmínky pronikavé finanční reformy může stát vyhověti svým úkolům v oboru kulturním, sociálním a hospodářském.

V tomto očekávání předloží vám vláda svoje opětné návrhy k řešení problému sociálního pojištění. Při tom nemají býti puštěna se zřetele hlediska, jichž bylo možno získati z prakttické zkušenosti v druhých zemích a z dosavadního jednání parlamentního.“

Jinak naznačuje trůnní řeč sociálně politický program nové vlády stručným a hodně všeobecným poukazem na ochranné zákonodářství a poukazem na úpravu poměrů státních zřízenců. Praví dále:

„Vedle tohoto rozsáhlého díla reformního bude se vám zabývati též jednotlivými zvláštními opatřeními k vybudování zákonů sloužících blahobytu a ochraně vrstev pracujících. — Zákonodárství ani v budoucnosti nebude se uzavírati zřeteli na oprávněná přání státních zřízenců po zlepšení jejich poměrů. Neméně bude muset věnovat svou pozornost ostřejšímu vytčení práv a povinností úředníků a sluhů.“ Proto zcela správně vycítili sociální demokraté úmysly vlády Gautschovy a podali ihned po zahájení říšské rady návrh, v němž poukazují na to, jak snadno mohla býti předloha o sociálním pojištění

již dávno přepracována, a že lze tak učiniti v několika týdnech; proto plným právem praví ku konci svého návrhu:

„Bylo tudíž dobře možno podati předlohu ihned po ustavení sněmovny v zlepšené podobě. Váhání vlády vzbuzuje podezření, že nejnaléhavější sociálně politickou práci chce oddalovat. Ježto poslanecká sněmovna odkladu takového nemůže trpěti, ježto musí vynaložiti vše, aby předloha o sociálním pojištění co nejdříve byla přikázána výboru prohlášenému za permanentní a práce ve výboru, aby co nejdríve byla urychlena, navrhujeme: Vláda se vyzývá, aby osnovu o sociálním pojištění neprodleně podala poslanecké sněmovně!“

Z trůnní řeči a z osnov, které již vláda předložila, lze si utvořiti obraz pracovního programu, uloženého vládou novému parlamentu v oboru sociální politiky. Na parlamentu ovšem bude, aby se těžiště tohoto speciel-ního programu přesunulo tam, kde je vyžaduje lid a ne na ty otázky, jichž vyřízení potřebuje vláda.

Noční práce žen v průmyslových podnicích jest, jak známo, zakázána nyní v Rakousku zákonem z 21. února 1911, který vešel v platnost dnem 1. srpna t. r. Paragrafem 4. zákona toho byla vláda zmocněna, aby určila ony druhy podniků průmyslových, kde může býti od zákazu noční práce žen upuštěno. Na základě toho vydalo ministerstvo vnitra nařízení, jímž dovoluje se pro mlékárny a podniky pro výrobu konservovaných potravin, v nichž jest zaměstnáno více než 10 osob, nebo jež jsou provozovány po továrnicku, zaměstnávati v noční době ženy, které již překročily 18. rok svého věku. V tom případě může býti upuštěno též od poskytnutí 11hodinného odpočinku, předepsaného zmíněným zákonem. Kromě této vyjimky existuje dnes pouze povolení noční práce žen v surovárnách cukru, které však zůstane v platnosti toliko do konce roku 1914.

Nedělní klid v advokátních a notářských kancelářích byl uzákoněn nařízením mini stra spravedlnosti z 30. června 1911, uveřejněným v říšském zákonníku pod čís. 129. Nařízení to vejde v platnost 1. ledna 1912. Dovoleny budou od toho dne v neděli toliko osobní práce advokátovy nebo notářovy bez pomoci zřízenců, dále neodkladné práce a takové práce zřízenců, „které se zřetelem na zvláštní místní potřeby a poměry budou připuštěny usnesením výboru advokátní nebo notářské komory“; usnesení to však musí býti bezodkladně oznámeno ministerstvu spravedlnosti. Za takovou nedělní práci, která musí zaujati toliko dvě dopolední hodiny, musí býti poskytnuto půl dne náhradního odpočinku mezi týdnem. Nařízení bylo vydáno na základě zmocnění, uděleného ministerstvu v tom směru článkem II. zákona o obchodních pomocnicích. Prazvláštním však jest ustanovení paragrafu 6. nového nařízení o nedělním klidu. Dozor nad zachovává-ním nedělního klidu a stihání jeho porušování ponechává zmíněný paragraf — advokátním a notářským komorám! Stát tu vydal nařízení, ale o jeho zachovávání se nebude starat; to svěřuje těm, kteří se nedělnímu klidu vzpírali!

Ochrana dělnictva v tiskárnách a písmolijnách. V minulém čísle jsem se zmínil o nařízení, které v tom směru připravuje ministerstvo obchodu o dohodě principality s personálem, týkající se konečného znění nařízení toho. Dne 22. června jednala o věci průmyslová rada, dne 27. června pak živnostenský výbor pracovní rady a 2. července komise pro zabránění úrazům. Všecky tyto korporace schválily uzavřenou dohodu, takže lze očekávati jednohlasné schválení navržené osnovy a brzké vydání příslušného nařízení.

O ochraně dělnictva při výrobě a používání acetylenu a při obchodu karbidem připravuje vláda zvláštní nařízení na základě zmocnění, obsaženého v živnostenském řádu. Osnova nařízení toho byla předložena prozatím komisi pro zabránění úrazům. Komise jednala o věci dne 6. června a zvolila k podání zprávy odborné komité, do něhož bylo zvoleno šest členů.

Reforma horního zákona. Od roku 1907 sbíralo ministerstvo orby, později ministerstvo veřejných prací materiál, aby zvědělo přání interesentů, vztahující se k zamýšlené reformě nového zákona. Vyjádření

horních úřadů, horních podniků a korporací, obchodních a živnostenských komor, průmyslové, zemědělské a pracovní rady byla nyní sestavena a předána zvláštní komisi, dosazené ministrem veřejných prací. Komise má celý materiál zpracovati, eventulně doplniti a načrtnouti základy budoucího horního zákona. Po dohodě s ostatními ministerstvy má býti pak vypracována osnova nového horního zákona. Po té bude svolána komise širší, doplněná zástupci interesentů, která by o osnově se důkladně poradila a navrhla případné změny. Přípravná komise, do níž jmenoval ministr členy z řad profesorů práv a úředníků, konala prvou schůzi 7. července a rozdělila si referáty o jednotlivých partiích zákona. Očekává se, že referenti budou moci podati zprávy koncem tohoto roku, kdy bude komise konati prvou meritorní schůzi. Dělnictvo, které jest v prvé řadě interesováno na reformě horního zákona, musí bedlivě sledovati a již v zárodku si všímati vzniku jeho, neboť právě v té době lze členy komise upozorniti na různé nedostatky a po případě docíliti respektování případných přání. *L.*

Hospodářský.

S e ř a ď o v a c í n á d r a ž í u P r a h y. Praha, čítající dnes kolem 600.000 obyvatelů, má dopravní poměry, za něž hanbilo by se každé stotisícové město v Německu. Nechceme ani mluviti o tom, že spojení Prahy s nejbližším okolím jest tak prabídné, že jest to ve střední Evropě u města tak velkého pravým unikem; ale i pro dopravu vzdálenou má Praha dnes zařízení úplně nedostatečná. Nádraží pražská jsou z valné části zastaralá a vzhledem k čilému dopravnímu ruchu, v Praze se soustřeďujícímu, malá a nedostatečná ; není místa ani pro vlaky ani pro náklady. Vjezd a výjezd spojen jest u pražských a předměstských nádraží nejen s obtížemi, ale přímo s nebezpečím. Jest opravdu nejvyšší čas, aby stala se náprava. Ministerstvo železnic sestavuje již po 12 roků celý program reformy železniční v Praze, ale mimo stavbu nádraží Františka Josefa a položení několika řad kolejí za Vršovicemi nic posud nebylo začato. Pro potřeby vojenské zapomíná se na nejnutnější potřeby dopravní, jako jest zejména stavba projektovaného seřaďovacího nádraží mezi Vršovicemi a Hostivaří. Ministerstvo uznává, že k tomu cíli, aby se ulevilo nádraží Františka Josefa a příjezdným tratím v Nuslích a na Smíchově, potřebi jest především zříditi všem požadavkům moderního provozu vyhovující seřaďovací nádraží mezi stanicemi Hostivař a Nusle-Vršovice, načež by bylo lze veškeré seřaďování z této naprosto nedostatečné a k rozíření nezpůsobilé stanice převésti do zmíněného seřaďovacího nádraží. Uznává dále i potřebu toho, aby provozní hrubá doprava byla z nádraží Františka Josefa odvedena a převedena objízdní tratí na trať do Prahy ústící. Za tím účelem pomýšlí se zároveň se stavbou seřaďovacího nádraží na zřízení spojovací trati ze stanice Libeň do nového seřaďovacího nádraží, jakož i na zřízení trati mezi Vysočany a Libní. Ale to, co odpověděl ve státní železniční radě správce ministerstva železnic šl. Röll na dotaz ohledně urychlení řešení pražských nádraží, nenasvědčuje tomu, že se zmíněnými projekty hodlá stát brzy započíti. Slova jeho vyzněla v tento smysl: O projektu seřaďovacího nádraží bylo již v r. 1908 provedeno patřičné úřední jednání, a nyní vyjednává se s ministerstvem financí, aby projevilo souhlas s náklady preliminovanými na 9·5 mil. Po tomto jednání bude vydán stavební konsens ke zřízení nádraží. O projektech svrchu zmíněných spojovacích tratí pracuje ředitelství státních drah v Praze, a jak budou předloženy, budou podrobeny příslušnému úřednímu jednání. Vše, co přesahuje toto, především naléhavé zřízení seřaďovacího nádraží, patří do souboru všech otázek, jež týkají se příští úpravy provozu pražských nádraží a četných centralisačních projektů, a komise pro pražská nádraží to zevrubně studuje. Studie tyto potrvají ještě delší dobu. Až budou známy konkretní výsledky těchto studií, neopomene ministerstvo železnic uvažovati zevrubněji, dle toho, jak dovolí tomu prostředky, o uskutečnění příslušných projektů. Tedy zatím se „studuje" projekt a pak se bude „uvažovati" o tom, jsou-li prostředky. Známá rakouská methoda.

Kapitál a práce. Otázka, v jakém poměru má práce a kapitál podíl v hodnotě výrobku, je důležitou otázkou hospodářskou i sociální naší doby. Kolem ní točí se odborové boje mezi zaměstnavateli a zaměstnanými a z ní vytryskují i snahy socialistické. Jest pochopitelno, že kruhy zaměstnavatelské mají zájem na tom, aby ustálilo se mínění, že podíl kapitalistického zisku v hodnotě výrobku jest co možno malý a podíl mzdy co možno velký, kdežto kruhy dělnické snaží se vytvořiti mínění opačné. Podobné statistiky známe z Anglie a mají tu vlastnost, že hodně si odporují. V Německu byl opětně učiněn pokus sestaviti statistiku o rozdělení mzdy a zisku. Ve stanovení podílu práce v hodnotě produkce bylo použito výkazů mzdy, jež sestavují odborové organisace. Základy k vypočtení podílu kapitálu byly získány vhodným zpracováním účetních výsledků německých akciových společností. V deseti průmyslových odborech jeví se pak takovýto obraz:

	1905		1906		1907	
podíl:	mil. mk.	%	mil. mk.	%	mil. mk.	%
mzdy	4933·57	71·9	5464·44	71·2	6018·54	74
kapitálu	1932·43	28·1	2176·26	28·8	2116·85	26
úhrnem	6866·00	100	7640·70	100	8135·39	100

Jednotlivě podává oněch deset průmyslových skupin, pro něž statistika byla zpracována, opětně obrazec následující:

	Podíl na mzdách			Podíl na kapitále		
Průmysl:	1905	1906	1907	1905	1906	1907
chemický	60 2	59·6	59·0	39·8	40·4	41·0
papírní	66·3	65·9	63·9	33·7	34·1	36·1
textilní	73·1	72 4	70·7	26·9	27·6	26·3
kožní	69·9	68·3	73·0	30·1	31·7	27·0
dřevní	71·2	69·0	74·6	28·8	31·0	25·4
kamene a zemí	76·7	73·0	75·2	23·3	27·0	24·3
strojnický	76·0	74·4	75·9	24·0	25·6	24·1
kovů	78·0	74·8	76 8	22·0	25·2	23·2
hutní	73·1	72·3	76 9	26·9	27·7	23·1
doprava	67·7	·68·7	74·4	32·3	31·3	25·6

Dle těchto čísel byl by podíl mzdy v hodnotě produkce průměrně trojnásobně vyšší nežli zisk kapitálu, tedy odměna práce byla by třikráte vyšší nežli odměna kapitalistů. Vědeckou hodnotu této statistiky mohli bychom ovšem posouditi jen tehdy, kdybychom znali podrobnosti jejího zpracování. Takto musíme se spokojiti pouhým konstatováním.

Letošní sklizeň. Dle dosavadních novinářských zpráv jest světová sklizeň obilí celkem uspokojivá. Pouze Rusko vykazuje oproti roku loňskému velký schodek. V Předlitavsku očekáván jen prostřední výnos a většinou také sklizeň. Pokud se kvality týče, jest tato přímo výtečná jak v Rakousku, tak v Uhrách. Pšenice jest zarudlá a tvrdá; žito velkozrnité a pěkně zelené, oves namnoze přímo bílý, ječmen má světle žlutou barvu, láme se křehce a slibuje dobrý výtěžek. Méně příznivé jsou vyhlídky pro kukuřici, brambory, krmiva. a řepy, jež trpěly velikými a dlouhými vedry a suchem. Obrat v počasí v posledních dnech nemůže již odčiniti všecky škody, které zejména u pícnin jsou ohromné. Očekává se, že rolníci budou nuceni odprodávat dobytek, čímž cena jeho poklesne Ovšem bude míti ztenčení beztak nedostatečného stavu dobytka za následek, že příštím rokem, objeví-li se lepší vyhlídky na úrodu pícnin, bude opět chov kupován a ceny jeho i ceny masa silně podraží. Špatné vyhlídky na úrodu cukrovky způsobily již zvýšení cen cukru. Za to poklesly ceny mouky oproti počátku července asi o 1 K. Znamenaly na pražské burse za 100 kg. transito: pšeničná mouka 0 37·00—38 00, 1 36·00—37·00; žitná mouka 0 30·50—31·00, 0/I 29·50—30·00, I. 28·00—28 50.

Světová sklizeň pšenice. Na základě dosavadních úřadních zpráv o stavu osení a o sklizni činí dle „Vossische Ztg." světová sklizeň pšenice v r. 1911 u srovnání s výsledky předcházejících let v 1000 kvartrů (1 kvartr= 217·8 kg):

	1911	1910	1909	1908	1907
Německo	17.500	18.000	17.200	17.270	15·935
Rakousko	7.500	7.200	7.300	7.800	6.300
Uhry	22.200	21.200	14.200	19.000	16·850
Rumunsko	11.900	13.400	6.900	6.700	5.350
Bulharsko	7.000	7.100	4.600	4.500	4.500
Srbsko	1.650	1.650	1.800	1.750	1.400
Rusko	70 000	100.000	97.600	71.000	63.675
Švédsko	700	900	800	720	725
Dánsko	500	550	500	500	500
Nizozemsko	700	650	750	600	650
Belgie	1.800	1.550	1.750	1.750	1.950
Francie	40.000	31.500	44 500	39.500	47.500
Švýcarsko	500	350	550	500	500
Italie	24.500	19.200	23.800	21.000	24.600
Španělsko a Portugalsko	26.300	18.000	17.900	14.900	13.100
Řecko	750	650	750	750	750
Velká Britanie	7.500	6.500	7.900	6.760	7.250
Evropa	235.000	248.400	248.800	215.000	211.535

	1911	1910	1909	1908	1907
Alžír a Tunis	6.000	5.700	5.100	4.100	5.140
Egypt	2.000	2.200	1.900	2.250	1.500
Spojené Státy	81.500	86.900	92.000	83.000	79.000
Kanada	23.000	18.700	21.000	14.000	10.500
Argentina	21.000	17.500	16.500	20.150	24.500
Uruguay	1.200	1.300	1.250	1.000	1.000
Chile	3.000	2.800	2.300	2.175	1.800
Australie	13.000	12.100	82.400	9.500	6.000
Indie	46.300	44.600	35.370	26.750	39.700
Japonsko	3.000	2.700	2.800	2.900	2.800
dohromady	203.000	194.500	190.620	165.825	171.940
světová sklizeň	438.000	442.000	439.420	380.825	383.475

Pro Evropu vykazuje tato statistika značný schodek oproti oběma posledním rokům. Oddělíme-li vývozní země evropské, totiž Rusko a dunajské země, od dovozních zemí evropských, obdržíme pro Evropu tyto číslice v 1000 kvartrů:

Evropské	1911	1910	1909
země vývozní	90.750	122.150	110.900
		1908	1907
		83 950	74.925
	1911	1910	1909
země dovozní	144.250	126.250	137.900
		1908	1907
		131.050	136.610

Z toho jest patrno, že dovozní země evropské budou letos potřebovati méně dovozu pšenice než loni. Menší vývozní schopnost evropských zemí vývozních bude tudíž třeba jen z části vyrovnati zvýšenou dovozní činností zámořských zemí.

Školský.

Kandidoval jsem na Lounsku. Stavovsky jako učitel, politicky jako sociální demokrat. Dělníci, z nichž mnozí jakživi mne neviděli a neslyšeli, projevili mi tolik lásky, obětavosti a věnovali mi tolik času, že do smrti s povděkem budu na ně vzpomínat. Učitelé mne znají, viděli a slyšeli mne stokrát a až na pět, šest — pravím pět, šet — vyjimek, nehnuli pro mne ani rukou, ani jazykem. Nikdo z nich nemohl se odvážiti ku tvrzení, že bych národní školu obecnou a měšťanskou snad vhodně nezastupoval; zůstala mu tedy jen výmluva, že se mnou nesouhlasí politicky. To byla výmluva vnější, málo pravdivá, neboť jsem chtěl být zástupcem pracujících, k nimž i učitel náleží. Vlastní příčina však byla okolnost, že letos při volbách tancovali učitelé kolem zlatého telete a to ve všech okresech. Radnice mladočeské a agrární vedly letošní volby, radnice rozhodují o existenci učitelstva, proto 90 procent učitelů volilo s kartelem v městech, s agrárníky po vesnicích, z valné části proti svému vnitřnímu přesvědčení. Mlčeli a „musili" tak voliti — těžko jim činiti prudké výčitky. Našli se však k hanbě učitelstva letos kolegové, kteří si počínali způsobem nedůstojným, ba bídným. Jak veřejně a okatě pracoval proti mně uč. Sakař na Mělníce, jen aby se udržel na tamní měšťanské škole, Hons v Roudnici, aby se stal ředitelem měšť. školy (i na katolickou víru už proto přestoupil), Krejný v Lounech, aby dostal místo proti staršímu pokrokovému učiteli, Heran v Kralupech jen proto, aby městská rada koupila jeho říční lázně . . ., to je hanba veřejně líčit. A všechno to bylo překonáno drzostí, jaké se dosud nikdo z učitelstva nedopustil, ale kterou s cynickým úsměškem ohlásil a provedl učitel Merhout z Vršovic: jel do Kralup proti mně mluvit na schůzi, kam mne městská rada pozvala. Až k takové špatnosti dal se najati místní můj spoluučitel. Kandidovalo skoro 20 českých učitelů a všichni měli podobné zkušenosti.

Celkem však znamenalo učitelstvo uboze málo ve volbách. Vlastní vinou. A také vlastní vinou nebude míti své školy vážně representovány v říšské radě: Lisý už na sobě z učitelství nemá nic než titul, Exner je „menšinový tenor a elegán", v němž se Klofáčovi zalíbilo, Kadlčák jest klerikál. Jedině dobrým pracovníkem učitelským je říd. uč. Ant. Konečný, zvolený v Brně. O školských poměrech se před voličstvem skoro nemluvilo. Volební řeči obíraly se dohodou a vstupem do vlády. Kramář sestoupil už tak hluboko, že prohlásil otevřeně: Školství nebude v říš-

ské radě záležitostí aktuální. Je to snad poctivé doznání; neboť až dosud bylo školství drahokamem národa, ovšem jen ve schůzích. Ve skutečnosti bylo a je nutným zlem, obtíží pro kapitalistické poslance. České vládnoucí vrstvy nevykonaly pro školu nic, než k čemu je vláda ze školních úřadů donutila. I tu obstrukci německou tajně si pochvalují. Nemusí už po několik let na školu nic dát a také nedají nic; vždyť vláda je k ničemu nedohání, škol neotvírá, ale zavírá je, a když vidí sta a sta učitelských nezaměstnanců, má jedinou moudrou pomoc: Na tři léta přijme do prvních tříd učitelských ústavů jen po 25 kandidátech — t. j. asi za 4 léta, až ti kandidáti vyjdou, nebude rozvoj školství tuze značný, 25 nových učitelů z každého ústavu opravdovému rozvoji nedostačí. Tak rozpočítává vláda katastrofu českých škol na léta, a zástupci autonomie k tomu radostně mlčí. Přirozeně. Škola rozhání duševní tmu, my v Čechách máme světla dost. Při volební kampani nejvýš některý pokrokový řečník vzpomenul si, že nedbalostí mladočeskou (jako před tím staročeskou) rozhodovali v zemské škol. radě kan. Hora, prof. Pražák, kan. Burián — vesměs zástupci velkostatku, kterýž jest školství nepřítelem. Obáváme se důvodně, že nebude lépe, až znalcem školství v zem. šk. radě bude mladočech.

Učitelstvo chovalo se ve volbách zcela pasivně. Jen „Svaz“ pražského učitelstva svolal důstojnou voličskou schůzi učitelskou, v níž učitelé Velický a Líznar vylíčili všechny útrapy stavu, ze 60 kandidátů poslanectví přišlo alespoň několik, promluvilo, zvláště řeč posl. soudr. Němce byla mile uvítána — z mladočechů nepřišel nikdo! Učitelé ve voličských schůzích nemluvili. Tu a tam frásovitě kdosi promluvil, ale ten jen něco pro sebe chtěl od dohody nebo od agrárníků. Skvrnou českého učitelstva zůstane podivný zjev z letošních voleb, že mnozí ještě povrchně a hloupě se vyjadřovali, oni prý že volí „národně“ a nemohou dáti hlasu kandidátu „nenárodnímu“, t. j. soc. demokratickému. To jen svědčilo tomu, že učitelstvo jako celek ani té „Političky“ nečte s přemýšlením, že nic neví o boji dělnictva v Kodani, že nesleduje autonomního jeho zápasu, práce jeho v menšinách a že neuvažuje o tom: Národu svému lépe slouží ten, kdo pozvedá nejširší a nejutlačenější vrstvy národa mravně, rozumově, hmotně, a málo národu prospívá ten, kdo chce býti hezkým u těch, kdo národem vládnou. Právě posílená strana soc. demokratická se v parlamentě přičiní, aby školství vůbec a národní zvlášť bylo otázkou aktuální. Poměry ve státě se mění. Zemanské a velkostatkářské agrárnictví ztratí na významu a do popředí vstoupí průmysl, železnictví a základ všeho ruchu, školství.

Zpátečnictví přes 40 let bilo do moderní školy všude i v říšské radě. Kdyby strana křesťansko-sociální byla vyhrála 130 mandátů, jak se těšila, byla by začala hýbati fundamenty nové školy. Že 21 mandátů ztratila, že v Čechách byla smetena a na Moravě oslabena, to těší každého přítele vzdělání lidu.

Doporoučím neučitelům, aby si přečetli učitelský román „Mstu“, jejž přímo ze života na Jilemnicku vykrojil uč. Jos. Šír a vylíčil konkretně zápas fary a školy, učitele a kněze. Kniha vyšla ve Volné Myšlence, po částech vycházela v Učitelských Novinách.

Panství německé strany křesťansko-sociální je podvráceno. Ve Vídni při volbách do okr. školní rady zvítězili minule učitelé, kteří z prospěchářství stáli v řadách klerikálních. Letos propadli úplně. Zvítězili svobodomyslní, mezi nimi po prvé zvolena členem okr. šk. rady též učitelka. V Přerově pokrokové dívčí pedagogium jen malounko se uchylovalo od zdřevěnělých forem státních pedagogií a proto nedostalo práva veřejnosti. Zemský inspektor Ouředníček při inspekci ústav chválil, ale nedoporučením ku zveřejnění způsobil kandidátkám před maturitou těžké nesnáze. A ještě těžší nesnáze budou míti mladé pokrokové učitelky o místa, kteráž jsou přichystána pro učitelky z jeptišských ústavů. Zdá se, že úřad učitelský je přece jen těžký pro ženy vůbec. Ženy slabší konstrukce tělesné měly by se mu vyhýbati. Choroby školské řádí mnohem víc mezi učitelkami než mezi učiteli. Za 9 letošních měsíců školních onemocnělo 678 českých učitelů a učitelek, 207 chorobami plic, 178

chorobami čivními, celkem 4% učitelů a hodně přes 9% učitelek. V Praze v uplynulém roce mělo 40 učitelů dovolenou po 71 měsíců, 80 učitelek po 240 měsíců. Po celý rok nemohlo učiti 5 učitelek, 0 učitel. Celkem stonalo 15% učitelů, 35% pražských učitelek. To je více než třetina. Či snad některé jen „stonaly"?

V Praze žije mladé učitelstvo v otrockých poměrech: 16 pražských učitelů slouží zatímně po 10, 11, 12, 13 let! Muži 30—35letí, otcové rodin, slouží zatímně s těžkými úhonami hmotnými i právními. O úpravě se trochu mluví, ale nic se neupravuje. Jen těšínská jablíčka při volbách se slibují: mag. rada Horák pracuje na úpravě pro Prahu, prelát Burián pro království. Těšme se blahou nadějí, že sněm bude pracovat, že v něm školství bude akutní a že pro školy najdou se — peníze.

Menšinové učitelstvo chtělo také kandidáta poslanectví, stýská si na byrokratické jednání v Ústřední matici školské, na zanedbávání menšinových škol, které už jsou tak přeplněny jako školy veřejné. Mají v Liticích 84 žáků ve třídě, v Kopistech 102, v Rudolfově 123. A při tom všude „mnoho rozumu, porozumění málo". Menšinové učitelstvo začalo vydávati i vlastní list, „Menšinového Učitele", jejž vede uč. R. Žižka z Olomouce. Také mladá generace učitelská rozšířila četný počet učitelských listů a vydává „Volný List", vedený vážně, opravdově, pokrokově.

Za to dělnictvo není spokojeno s některými mladými učiteli, kteří přejí „Sokolu" a použili nařízení proti cvičení školních dětí k výpadu proti dělnickým tělocvičným jednotám. Učitelé v Jenči u Prahy zašli tak daleko, že dětem, které cvičily v dělnické jednotě snížili známky z mravů z 1 na 4. Takové známky dávají se jen dětem zcela zpustlým, zlodějům a pod. a nikoli dětem, které poslechly rodičů a šly cvičit a neposlechly učitelů, aby necvičily. Ve Švýcarsku nemusí rodiče mimo školu posílati děti k tělesnému výcviku, neboť se mu věnuje mnoho píle ve školách, jak líčí brožura Houserova. Zásluhu o školství naše si získá, kdo brožuru o švýcarských školách rozšíří mezi českým čtenářstvem.

Václav Beneš.

Literární a umělecký.

Na mrtvou sezonu srpnovou připadlo skutečně významné jubileum literární: 23. srpna dovršuje 60letí největší český romanopisec historický Alois Jirásek. Jméno Jiráskovo je i pro toho, kdo nedbá příliš slavností a různých oslav, přece příliš známým a v českém životě kulturním důležitým, než aby mohla býti příležitost tak významná pro náš kulturní život opomenuta. Neboť výchovný význam Jiráskových spisů pro české dělnictvo nelze nijak podceňovati. Kdyby byl autor té práce a ceny umělecké u Poláků, měl by dávno jméno světové, národ by mu daroval k jubileu velkostatek a jeho spisy byly by známy ve světové literatuře jako Sienkiewiczovy nebo Björnsonovy. Neboť Jirásek rozhodně vyniká nad Sienkiewicze umělecky, jeho romány historické jsou založeny na správném pojetí historickém a není tu nikde toho historického, neudržitelného diletantismu, jakým vyznačují se některá díla Sienkiewiczova. V Jiráskovi jest šťastně sloučen historik a epik; jeho obsáhlé vědomosti historikovy jsou využity přímo jedinečným způsobem v řadě velkolepých a spolu velmi živých obrazů historických. Historické líčení Jiráskovo jest tudíž bohaté dějem, má správný kolorit historický a především má vždy vyšší, skrytou ideu. Je to jeho velká láska k národu českému, jeho soucítění se všemi, kdož trpí bezpráví. Nelze tudíž považovati Jiráska za pouhého plodného autora historických románů, za spisovatele zábavných spisů, ale autora skutečně národního, vychovatele lidu, historika, který jinak než Palacký, ale přece s podobnými vůdčími ideami tvoří národní kulturu českou na podkladě historickém a s myšlenkou sociální spravedlnosti v srdci sleduje běh českých dějin. Již díla jeho mládí jeví veliké porozumění pro sociální zápasy českého lidu v minulosti, jeho velký román „Skaláci" a konečně nejpopulárnější dílo: „Psohlavci" nejsou nic jiného, nežli velké skladby epické, kde je hrdinou ujařmený český lid a jeho smysl pro právo a spravedlnost nebyl nikdy vyjádřen tak dojemně, bez veškeré sentimentálnosti a spolu vznešeně, že selští hrdinové „Psohlavci" stali se dílem

Jiráskovým jaksi národními hrdiny a také právem. Jirásek dovedl vystihnouti kořeny národního bytí, dal svým románovým postavám to, co dosud jiným romanopiscům před ním se nezdařilo: tak ryze náladové, pravdivé a mistrovsky vylíčené prostředí, že postavy jeho románů vystupují ne jako historické stíny nebo kostymované figury, ale jako živoucí, cítící lidé. Jirásek učil nás poznávati naše předky, vniknouti v jejich život a chápati smysl dějin a krásu hrdinnosti. Ale vedle toho je Jirásek též idyllik, nikdo nevylíčil tak teple a srdečně starosvětský život rodinný, skromné, úzké obzory dobrosrdečných starých domácností a kouzlo zašlé poesie, romantická hnutí srdce a útulnost starodávných interiérů. Vedle velkých románových skladeb z doby husitské jsou v tvorbě Jiráskově i romány z doby probuzenské, krásný, hřejivý románek „Filosofská historie". Zdá se, že Jiráskovo nadání jest podobné Manesovu, vedle bohatýrských postav kreslí rozkošné idylky a líbezné obrázky ze života lidu a chudších vrstev.

Místo Jiráskovo v české tvorbě románové je tudíž hned po Němcové, znamená vývoj v českém románu, hlavně v románu historickém. Neboť vedle díla Jiráskova můžeme postaviti jedině historické obrazy Wintrovy, jako historicky správné a umělecky vytvořené romány, díla jiných romanopisců, ani poetisující povídky a romány V. Beneše Třebízského přes všecku ušlechtilost a citovou něžnost, ani romány Svátkovy přes svůj správný protiklerikální ráz se mu nevyrovnají. Jirásek zvolil si obor velmi obtížný, ale skvěle jej pěstil, neboť ovládati takové ohromné množství postav je umění, hodné Balzaca. Zvláště tam, kde Jirásek popisuje bitvy, kde operuje velkým počtem osob, jež nutno velmi ostře charakterisovati, musíme se obdivovati jeho obrovským studiím a básnické imaginaci, jíž dovede oživiti tyto staré obrazy.

Ani jeho romány z doby probuzenské nejsou pracovány povrchně; zde rovněž překvapuje spousta detailů, jež mohl jenom pečlivý historik znalec doby sebrati. Jirásek jest básník i kronikář, nežli napsal román z určitého ovzduší, studoval kraj, památky i zprávy a jeho neobyčejně životné líčení není než výsledek velké práce badatelské, spojené se živou obrazností a vzácným uměním vypravovatelským.

Jubileum Jiráskovo má i pro dělnictvo význam, neboť sociální zápasy poddaného lidu v minulosti nebyly nikde lépe vylíčeny v české literatuře nežli právě Jiráskem; v tomto směru bude Jirásek sotva kdy překonán, jelikož není již po Jiráskovi a Wintrovi pěstitelů českého románu historického. Dělnické knihovny měly by tudíž míti aspoň ony práce Jiráskovy, kde líčí hnutí selské, neboť doplňuje se tím znamenitě četba dějepisná, jíž nemůžeme při výchově lidové postrádati. Má-li jubileum Jiráskovo míti skutečně význam, jest třeba tohoto pochopení osvětových a národních snah českého romanopisce, který stojí vysoko nad běžnou sensaci a zajímavost a k jehož pracím nutno sáhnouti tím spíše, čím více se knižní trh zaplavuje tolika zbytečnými překlady prací ne zrovna nejlepších a zvláště pro český život kulturní bezvýznamných.

Mezi krajany americkými je potěšitelné hnutí literární; řada schopných lidí se chopila iniciativy (dr. Salaba, cestovatel Vráz a j.) a tak i z Ameriky dochází do Evropy již hojněji zpráv o kulturní činnosti amerických Čechů a dokonce již vyšel obsažný spis dra Salaby-Vojana o jejich životě. V Chicagu vychází též „Knihovna literárního kroužku", v níž vyšly „Bezručovy písně", spis Jos. Kučery „Mimo společnost" a úplné vydání Havlíčkových ‚Epigramů' a zmíněný již spis Salabův. Vydání „Bezručových písní" byla zbytečnost, neboť americké vydání, vydané „Literárním kroužkem" bez dostatečných předchozích informací, svědčí spíše o americké podnikavosti nežli o smyslu pro literární a uměleckou výpravu knihy, která vyšla v autorisovaném vydání v Čechách (vydání spolku bibliofilů) nepoměrně lépe, v dohodě s autorem a v úpravě rozhodně lepší nežli nezdařené hrubé štočky prací Preissigových ve vydání americkém. V tomto směru bylo americké vydání zbytečnou a nemístnou soutěží vydání spolku bibliofilů, ostatně nepoměrně lepšího a levnějšího. Kniha Kučerova „Mimo spolec-

nost“ je však spisek velmi zajímavý i pro neameričana, je to vylíčení života amerických tuláků „trampů“, studie po stránce sociologické a psychopathologické (tramp je jistě člověk stižený chorobnou vášní tuláckou, již dobře znají psychiatři) poučná i originelní, byť podaná jen žurnalisticky. Havlíčkovy „Epigramy“, obsahující kromě prací již populárních a známých též hrstku epigramů, které z ohledů censurních v Rakousku nemohly vyjíti, jsou knížkou spíše pro několik sběratelů kuriosit nežli pro širší vrstvy; jak je knížka vypravena, jest to plýtvání papírem (jsou někde jen dva řádky na stránce). Vydala ji spíše americká čipernost nežli literární zájem, neboť těch pár epigramů, jež by v Rakousku neprošly, nejsou zrovna z nejcennějších a stačila by na ně knížka nejvýše za 20 haléřů a ne za K 1·60. Za to informativní kapitoly Salabovy o amerických Češích jsou cenná práce a každému, kdo chce znáti život amerických Čechů, budou jistě vítány. *A. M.*

„Česká politika“. Díl IV. Moderní stát a jeho úkoly. Politika agrární, průmyslová, sociální. Laichterův Výbor nejlepších spisů poučných. Cena K 13·60, váz. K 14·90. — S radostí béřeme do ruky českou knihu významu takového, jaký mají svazky „České politiky“, vydávané Laichterem. Toto opravdu monumentální dílo, čítající na tisíce stran, jest pravým kaleidoskopem vědomostí, vyličujíc nám společenský život, zejména český, po všech stránkách přímo do podrobností a s věcností skutečně obdivuhodnou. Před námi ležící svazek IV. nezadá obsahově ničím svazkům již dříve vyšlým. Obsahuje historický vývoj moderního státu a jeho právních, policejních, osvětových, hospodářských a sociálních úkolů od dra Fr. Fiedlera, dále obšírné a přehledné pojednání o politice agrární od dra Š. Kolářika, se stručným přehledem sociálního vývoje selského stavu v Čechách, historický přehled průmyslové a živnostenské politiky od dra Josefa Grubra, pojednání o otázce sociální a socialismu od dra Břet. Foustky a konečně pojednání o dělnickém zákonodárství rakouském od dra Lva Wintra. Autoři snažili se pokud možno shrnouti ve svých odborných kapitolách všecko, co pokládali za důležité, a látku svou rozděliti tak, že každá kapitola je nejen přehledně, ale i soustavně psána. Čtenář najde na př. v hlavě I. o agrární politice nejen vylíčení snah o povznesení rentability hospodářství zemědělského a politiky celní, ale i pojednání o právu vlastnickém, dědickém, svěřenských statcích atd. Hlava o průmyslové politice počíná historickým vývojem řemesla a dějinami cechů, přechází potom k počátkům velkoprůmyslu v Rakousku, načež vypisují se v ní novodobé poměry živnostenské, směry živnostenské politiky, družstevnictví, akce úvěrové a j. Závěr kapitoly tvoří interesantní úvaha o průmyslovém postavení českého národa. Nejobšírnější jest kapitola o otázce sociální a socialismu. Autor hledí nejprve ujasniti pojmy otázky sociální a socialismu a cíle tohoto, neboť otázka sociální a socialismu není jedno a totéž, zvláštní úvahy věnuje poměru socialismu k liberalismu a anarchismu, a teprve po tomto jaksi zásadovém objasnění přechází k podrobnému líčení světového názoru socialismu, zejména marxistického, hospodářských nauk socialismu, revisionismu, reformnismu, poměru socialismu k náboženství atd. Zajímavost kapitoly o socialismu zvýšena je hojnými citáty z literárních projevů českých socialistů a dotčením otázek, hýbajících českým hnutím dělnickým. Velmi pozoruhodna je také hlava III. o dělnickém zákonodárství rakouském od dra Wintra. Něco tak souborného a tak znalecky podaného o této otázce v českém jazyku jsme doposud ani neměli. Slovem celé dílo poskytuje každému vzdělanci přímo vzorné uvedení do odborného porozumění stránkám společenského života, o nichž v knize se pojednává. Ba, není to jen kniha, to je klenot!

Současně se IV. svazkem „České politiky“ vyšlo od téhož nakladatele druhé opravené a doplněné vydání „Literatury české devatenáctého století“. Dílo neméně důležité a cenné, o němž jsme v minulých ročnících „Akademie“ již referovali. Cena I. dílu K 12·50, váz. K 13·80.

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

ROČNÍK XV. ČÍSLO 12. AKADEMIE REVUE SOCIALISTICKÁ

DR. ALFRED MEISSNER:

Příměří.

SJEZD německých soudruhů svolaný do Inšpruku bude řešit těžký úkol. Má určit pro nejbližší dobu poměr strany německé k československé sociální demokracii. Spor o formu odborových organisací nezůstal omezen na pole odborové, přesunul se i do hnutí politického. Strana politická je rozpoltěna, část dělnictva v centrálních organisacích soustředěná založila novou stranu, a rozpory vedly až k tomu, že na Moravě stáli proti sobě kandidáti obou českých stran sociálně demokratických. Tím spor není vyvrcholen; jednak jsou tu ještě odbory, jež nebyly dotčeny hnutím autonomistickým, aniž by bylo jisto, zda v nich nedojde k přeměnám, jednak autonomistické hnutí ponejvíce omezovalo se na území jednojazyčné, ponechávajíc české dělnictvo pracující v německých krajinách organisacím centrálním. Němečtí soudruzi chovají obavu, aby i ony autonomistické organisace, které se dosud omezily na české území, nepřenesly svou působnost i do Vídně a severních Čech, což by v zápětí mělo boj ještě tužší, spor obou organisací by se přenesl do továren, dílen a staveb. Z této situace hledají němečtí soudruzi východisko. Část z nich vyhlašuje hnutí autonomnímu boj na nůž, nechce uznat kompromisů a nebojí se ani úplné roztržky s československou stranou politickou. Druhá část počítajíc s možností opětného sejití, řídí se heslem „Zachránit, co se zachránit dá!“ Že toto heslo propagují soudruzi, kteří ještě před rokem domnívali se, že budou s to hnutí autonomistické odvrátit, dá se vysvětlit událostmi po sjezdu kodaňském a hlavně výsledkem voleb na Moravě.

Kodaňský sjezd nesplnil očekávání do něho kladených. Mezinárodní sjezd je jistě povolanou institucí k urovnání neshod mezi jednotlivými stranami stojícími na zásadách sociálně demokratických a k vytýčení zásad o společném postupu politickém a odborovém. Avšak způsob, jakým spor českých odborových organisací přednesen i vyřizován byl před mezinárodním sjezdem v Kodani, byl pochybený. Vůdčí soudruzi němečtí, pokládajíce autonomní organisace za škodlivé pro celkové mezinárodní hnutí v Rakousku a pro mezinárodní ráz strany a jsouce přesvědčeni, že výrok mezinárodního tribunálu vykoná morální vliv na vůdčí osoby v československé straně, měli ve svých operacích na mysli, aby výrok mezinárodního sjezdu měl váhu co největší. Čeští autonomisté měli poznat, že proti nim stojí celá Internacionála bez rozdílu, jedno-

myslnost sjezdu měla být nejsilnějším morálním argumentem, který by Čechy od započaté cesty odvrátil. Aby tohoto jednomyslného výroku dosáhli, dopustili se chyb, které přivodily pravý opak toho, čeho mělo být dosaženo. Účastníci sjezdu byli informováni předběžnými zprávami časopiseckými jednostranně a tím i nedostatečně, největší části z nich scházela znalost českých a rakouských poměrů, na váhu položeny autority osob požívajících v Internacionále nejzvučnějšího jména, proti českým autonomistům byla sdělána nálada za kulisami dávno před sjezdem.

Jak lišil se sjezd kodaňský na př. od stuttgartského. Na posledňějším střetly se ve výboru vojenském v otázce antimilitaristické radikální stanovisko Francouzů stojících pod vlivem Hervého s oportunickým názorem Němců. I tu mohl sjezd většinou prostou rozhodnout pro jeden neb druhý názor. Avšak většina členů vojenského výboru náležejících ostatním národnostem cítila, že žádná z obou nejvíce súčastněných stran nesmí z debaty vyjít poražená. Vítězství názoru německého značilo by nezřízenou agitaci hervéistů proti sociální demokracii francouzské, jejíž sjednocení nedlouho před tím bylo provedeno, porážka německé sociální demokracie mohla pak míti v zápětí pronásledování a zvýšené šikanování se strany úřadů. Byl to tehdy dr. Adler, který v debatě na výkřik o svých brýlích prohlásil, že má dobré brýle, kterými dovede číst nejen německy, nýbrž i francouzsky. Dr. Adler hleděl vyhnouti se dvojímu úskalí, až našel formulku pro obě strany přijatelnou. Nebylo vítězů ani poražených. Mezinárodní sjezd dospěl k resoluci, jež vyjadřovala výslednici různých názorů, mnohého snad plně neuspokojila, ale nikoho, zejména ne celý národ neporážela. Na sjezdu v Kodani nenašel se nikdo s podobnými brýlemi, který by dovedl číst i česky, dovedl vniknout ve zvláštní poměry české a který by byl zamezil, aby bylo vítězů a poražených.

Mnoho bylo před sjezdem kodaňským v československé sociální demokracii těch, kteří v otázce odborové kolísali, mnoho těch, kteří zásadně stojíce na stanovisku autonomistickém, neschvalovali ukvapený postup v některých odborech a kteří alespoň určité odbory přáli si mít ze změny formy vyňaty, a konečně velmi mnoho bylo osob, které nestotožňovaly se s výstřelky v polemikách novinářských. Sjezd kodaňský změnil situaci. Způsob, jakým bylo proti českým autonomistům na sjezdu postupováno, vyvolal v českém dělnictvu pravý opak toho, čeho mělo být výrokem sjezdu docíleno. Autonomistické hnutí nebylo ve svém vývoji zastaveno, naopak bylo po sjezdu pozorovat rychlejší postup jeho. Morální vliv mezinárodního sjezdu minul se cíle.

Než stala-li se chyba jednou, je možno se jí vyvarovat podruhé. Není dnes ani času ani nálady hledat formulky ku konečnému odklizení sporu. Zda české dělnictvo má dáti přednost před autonomií odborových organisací formě centralistické, nerozhodne se za dnešního stavu věci nějakými theoretickými úvahami, teprve delší zkušenost a zvláště budoucí hospodářské boje ukáží výhody i nevýhody obou forem. Ale nechť již kdo je přívržencem směru

jednoho nebo druhého, v jednom jistě budou za jedno přívrženci obou směrů, že dělnictvo v Rakousku musí proti společným nepřátelům postupovati svorně, že nutno hledat cesty, na které by se dělnictvo všech národů sešlo. Události z posledních voleb, v nichž strany národní využiti se snažily roztržky v našich řadách, kde rozhodovala třídní zaujatost a proti sociální demokracii byl hlásán boj bezohledný, prokázaly, že spory ve straně prospívají jen třídním odpůrcům dělnictva. Společné úkoly na poli odborovém mohou plnit buď organisace autonomní, které by ku spo.ečnému obrannému boji (všeobecným neb větším stávkám a výlukám) shromažďovaly společné fondy, ponechávajíce si pro své vlastní účely větší část svých příjmů, anebo centralistické spolky, v nichž by zaručena byla jednotlivým národnostem největší autonomie. Která z těchto forem je případnější, těžko bude určit šablonovitě pro všechny odbory. V některých odborech bude ovšem území důležitým momentem při určení hranic obou druhů odborových organisací. Postavení dělníka žijícího v území jinonárodním a pracujícího v jedné dílně a továrně s dělníky národa jiného je jiné, než postavení dělníka v území jednojazyčném. Dělník prvnější je v každodenním styku s dělníky druhé národnosti, naprostá výlučnost nemůže prospívati ani jemu ani jeho spoludělníkům národnosti druhé.

U některých odborů nemůže být však území jedině rozhodujícím. Příslušníci mnohých odborů tvoří v území jinojazyčném souvislý, silný celek, často silnější než dělníci národnosti většiny. Každý odbor má své zvláštní potřeby a podmínky životní od potřeb druhého odboru odlišné. Jinakého druhu jsou hospodářské poměry obuvníků, jinaké horníků neb železničních zřízenců, jinaké dělnictva v odboru, v němž koncentrován jest kapitál v několika málo rukách a jinaké v odborech pozvíce maloživnostenských. Dojde proto dle mého názoru jednou k rozdílné úpravě dle různosti odborů, při čemž ovšem i území bude mnohde rozhodujícím. Při dohodovacích poradách šlo vždy o jednotnou úpravu pro všechny odbory; jednotlivé odborové organisace odmítaly samostatně uzavřít smír a určit jeho podmínky pro svůj odbor. Stálo by za pokus užiti methody opačné. Třebas bych tedy návrhy Bauerovy („Kampf" z července 1911) nepokládal za jedině možný způsob úpravy odborových organisací, nemohu jim upřít snahu přivoditi — byť i ne konečné odklizení sporu — alespoň klid zbraní. A klidu zbraní je dělnictvu našemu potřebí. Spor odborový vyplňuje dnes celé jeho myšlení a otravuje život organisační. Stále se rozšiřující propast mezi německým a českým dělnictvem je na škodu obou, zvláště v místech, kde spolu žijí a pracují a jeden na druhého je odkázán. Prospívají proto nejen společné věci, nýbrž i zájmu německých dělníků oni němečtí soudruzi, kteří odmítají intransigeantní stanovisko a hledí vyhnouti se usnesení, které by zamezilo budoucí dohodu ve hnutí odborovém.

Také na české straně nebude mezi rozvážnými soudruhy nikoho, kdo by si přál úplný rozchod se soudruhy německými. To

platí nejen o práci v odborech, nýbrž i o životě politickém. Ustavení se druhé české strany sociálně demokratické bolestně se dotklo všech přívrženců strany, kterým záleží na síle českého dělnictva sociálně demokratického. Co tu práce a energie vynaloženo bylo na vzájemné potření, jež mohlo se užít ku společné práci ve prospěch dělnictva. Jednotnost českého hnutí sociálně demokratického byla novou organisací ohrožena, ale — jak moravské volby ukázaly — nikoliv podlomena. Dělnictvo české ve své převážné části vyslovilo se volbami pro jednotnost své politické organisace. I dělníci, kteří jsou s odborového stanoviska věrnými přívrženci centralismu, pracovali obětavě pro kandidáty českoslovanské strany sociálně demokratické a nepřidali se ku praporu nové strany politické. Tato manifestace, jež svůj vliv vykonala u soudruhů německých, jistě nezůstane bez účinku i na soudruhy tvořící novou stranu.

Byly to zvláštní poměry, jež vymykají se konečnému úsudku vzdálenějšího pozorovatele, které vedly k založení strany mimo stranu původní. V nové straně je mnoho soudruhů, kteří dlouhá leta pracovali ve hnutí sociálně demokratickém s největší obětavostí a kteří ve službách dělnických sestárli; nedovedu si představit, že bychom s těmito soudruhy se rozešli na vždy, byť i se byli prohřešili proti organisačnímu řádu.

Jde tu ovšem mnohde o choulostivé otázky osobní. Než i otázky osobního rázu během doby po vyprchání prvého rozčilení nebudou balvanem neodstranitelným. Byť tedy dnes ani v tomto ohledu nebylo lze počítat s úplným zastavením boje, je myslitelným p ř í m ě ř í, jež by připravovalo konečný mír.

Němečtí soudruzi mnoho mohou k urovnání sporů přispět, oni však mohou také mnoho pokazit. Připouštím, že těžko je pro soudruhy německé, aby neuznávali za příslušníky téže politické strany bývalé členy českoslovanské strany sociálně demokratické, kteří následkem svého centralistického smýšlení došli až k založení nové strany. Avšak co platí o osobách, nemusí nutně také platit o o r g a n i s a c i těchže osob. Uznání druhé české organisace značilo by popření jednotnosti politické organisace českého dělnictva, pro něž české dělnictvo ve své převážné většině ve volbách manifestovalo a za níž stojí i velká část dělnictva centralisticky organisovaného. Vedlo by k rozšíření propasti mezi německou a českoslovanskou sociální demokracií a k dalšímu uvolnění styků poslaneckých klubů.

S druhé strany nelze před úplným urovnáním poměrů v hnutí odborovém počítati s tím, že by druhá česká strana sociálně demokratická vzdala se úplně své existence. Odklizení sporu odborového zjedná mezi stranami politickými samočinně nápravu. Doporučovalo by se proto, aby faktickému stavu nynějšímu nebyla dávána sankce právní, nýbrž aby do konečné úpravy poměrů i mezi politickými stranami zjednáno bylo příměří omezením druhé strany na určité území. Listy založené druhou českou stranou nechť se spokojí pouhou propagací centrální formy odborových organisací a přestanou býti orgánem strany politické. Není-li možným rozpu-

štění organisací nové strany na celé čáře, pracujme k tomu, abychom objekty požární obmezili na míru nejmenší.

Když je Morava zachvácena plameny, zachraňme před jich zhoubným působením alespoň Čechy. V Čechách může nová strana vzdát se svých organisací, její členové vrátí se do organisací původních. Předpokladem smírného soužití jest změna ve formě žurnalistických polemik. Tisk obou stran prospěje nejlépe příměří a budoucímu míru, zanechá-li boje osobního, který vedl jen ku vzájemnému otravování a dával materiál politickým i hospodářským odpůrcům strany. I v největším bojovném rozčilení buďme pamětlivi toho, abychom nebořili si vzájemně mosty, po kterých se v budoucnosti máme opět sejít.

FERD. JIRÁSEK:

České dělnické hnutí družstevní v roce 1910.

ČESKÉ družstevní hnutí dělnické v poslední době vykazuje velice pozoruhodný pokrok. Dosti dlouho trvalo, než podařilo se zejména mezi českým dělnictvem vzbuditi zájem o hnutí družstevní. Za to však možno s potěšením konstatovati, že české dělnictvo snaží se, aby dohonilo to, co po celá desítiletí bylo zameškalo. Jsou tomu právě 4 roky, co na sjezdu strany usneseno uznati družstevní hnutí za součástku naší strany. A hle, co pilnými pracovníky v těchto čtyrech letech bylo vykonáno. Usnesení plzeňského sjezdu možno nazvati přímo šťastným, an překonána byla jím dosavadní nedůvěra dělnictva. Ještě jeden velice důležitý moment nutno připomenouti, a sice jeho osamostatnění. Až do roku 1908 bylo české dělnické hnutí soustředěno v Ústředním svazu rakouských potravních spolků sídlem ve Vídni, v roce jmenovaném pak usneseno zříditi samostatný svaz se sídlem v Praze. Usnesení toto mělo velice blahodárný vliv na postup a vývoj družstevního hnutí dělnického v Čechách, což také dokazuje jeho rozvoj. Neméně důležitým jest fakt, že tato přeměna formy družstevního hnutí celkem odehrála se cestou klidnou, na čemž ovšem mají zásluhu osoby, hnutí české vedoucí.

Ve dnech 13., 14. a 15. srpna 1911 konán byl v Praze sjezd „Ústředního svazu československých konsumních, výrobních a hospodářských družstev" za veliké účasti svazu přináležejících družstev. Neméně než 142 delegáti, zastupující 120 družstev, brali podíl na poradách sjezdových. Sjezd sám svým průběhem byl opravdovým parlamentem družstevním. Ku sjezdu byla podána objemná zpráva o činnosti představenstva a sekretariátu svazu, jakož i činnosti družstev. Činnost svazu pozůstává zejména z činnosti revisní, agitační, organisační a výchovné. Svaz vydává družstevní literaturu, vzorné knihy obchodní. Nákladem svazu vydáván jest časopis „Družstevník" v nákladu 1650 výtisků pro výchovu

činovníků družstev, dále časopis „Průkopník“ v nákladu 20.000, určený pro výchovu a poučení členstva. Převážná část družstev odebírá poslednější časopis pro své členy obligatorně a těmto jej zdarma poskytuje. Ku provádění revisí ve smyslu zákona z roku 1903 ustanovil svaz 10 svazových revisorů, zkušených to odborníků v záležitostech družstevních. Povinných revisí vykonal svaz v roce 1910 celkem 69, mimo to vykonáno bylo 35 mimořádných revisí, buď na žádost toho kterého představenstva, aneb z nařízení představenstva svazu. Schůzí a přednášek obsadil sekretariát svazu v roce 1910 celkem 124. Nová družstva založena byla v té době 64, kterážto číslice nejlépe dokazuje, jak zájem o hnutí družstevní rok od roku stoupá. Převážná část nově založených družstev jsou družstva konsumní. 14 družstev přistoupilo ku svazu od svazů druhých, z nichž velká část náležela svazu ve Vídni.

Zvláštní kapitola ve zprávě věnována je správním a berním úřadům. Vzrůstající dělnické hnutí družstevní má hojně nepřátel nejen mezi obchodnictvem, které v něm vidí nebezpečného konkurenta, ale i u správních úřadů, které kde mohou snaží se hnutí družstevní šikanovati. Jsou to v prvé řadě obchodní soudy, jimž svěřeno jest vedení záležitostí rejstříkových, které přes to, že zákon o společenstvech trvá téměř 40 roků, nemohou se do jeho intencí vžíti. Rovněž i úřady politické činí dělnickému hnutí družstevnímu značné překážky. Neméně tak berní úřady, které vyznamenávají se předpisováním daní a šroubováním těchto a to způsobem protizákonným.

O postupu svazových spolků podává nám zpráva následující čísla:

Stav družstev v roce	1908	1909	1910
Družstev	86	120	198
Podalo zprávu družstev .	86	112	166
Členů	14.267	25.520	37.202
Tržba	7,180.309	10,340.336	12,459.972
Čistý zisk	172.568	234.318	316.218
Členské podíly	417.419	636.436	957.504
Reservní fondy	191.847	271.688	390.304
Jiné fondy	20.909	38.393	45.592
Vklady členů	352.405	559.210	1,565.667
Zaměstnaných sil. . . .	609	831	922

Počet spolků zprávu podávajících zvětšil se o 44, počet členů stoupl oproti roku 1908 o 23.000 a tržba stoupla téměř o 100%. Vlastní kapitál družstevních podniků ve svazu soustředěných obnášel K 1,393.400·— a doznal také značného zvýšení oproti roku 1908 i 1909, vedle toho mají členové na úsporných vkladech uloženo K 1,565.667·—.

Svazová družstva dělí se na pět význačnějších odborů družstevních, a sice: družstva konsumní, družstva výrobní, pro stavbu dělnických domků a bytů, dělnických domů a družstva peněžní. Zprávu o stavu svém a činnosti podalo 111 družstev konsumních,

20 výrobních, 10 družstev bytových, 20 dělnických domů, 5 družstev peněžních.

Družstva konsumní vykazují 25.351 členů, tržba obnášela K 7,261.216·—, hrubý zisk obnášel K 767.052·—, čistý zisk K 245·853·—. Členské podíly obnášely K 364.719·—. Členské úspory K 93.089·—, reservní fondy K 196.444·—, jiné fondy K 42.592·—. Cena vlastních nemovitostí K 979.125·—, které byly zatíženy hypotekami v obnosu K 720.640·—. Družstva konsumní zaměstnávají celkem 362 zřízence. Prodejen vlastní družstva 172.

Družstva výrobní měla celkem 1923 členů a dělí se na 9 dělnických pekáren, 2 dělnická uzenářství, 2 dělnické knihtiskárny, po 1 družstvu knihařů, kloboučníků, uhlířů, pletařské, košíkářů, stolařů, dopravních zřízenců. Tržba obnášela 4,955.094 K, čistý zisk 50.522 K. Členské podíly obnášely 193.881 K, úspory členské 69.434 K, reservní fondy 171.934 K. Cena vlastních nemovitostí obnášela 823.122 K, zatížení hypotekární obnášelo 688.990 K. Všechna výrobní družstva zaměstnávala 547 dělníků. Na mzdě vyplaceno bylo 805.272 K.

Družstva dělnických domů měla členů 3180 a tržba obnášela 243.661 K, čistý zisk 5030 K, členské podíly obnášely 179.999 K, členské úspory 334.548 K, reservní fondy 14.945 K, cena vlastních nemovitostí 2,090.949 K, jež byly zatíženy 1,486.130 K výpůjčkami hypotekárními.

Družstva pro stavbu dělnických domů měla členů 1021. Družstva vlastnila nemovitosti v ceně 132.464 K, hypotekární zatížení obnášelo 53.000 K, členské podíly 82.701 K. Výpůjčky od členů obnášely 79.801 K.

Družstva peněžní. Členů měla tato družstva 1920, přijatých vkladů bylo 1.394.708 K, vyplacených vkladů 964.445 K, poskytnuto zápůjček 1,767.825 K, přijatých zápůjček 1,358.744 K, celkový peněžní obrat obnášel 11,964.160 K. Aktiva: Hotovost pokladní 40.694 K, uložené hotovosti 92 892 K, zápůjčky 1,051.307·72 K, cenné papíry K, 138.315·61 inventář K, 15.549·34 deposita K. 98.551·40 různé K 38·765·34. Pasiva: Závodní podíly K 136.204·36, reservní fondy K, 6981·68 vklady K, 788.795·11 výpůjčky K, 402.197·13 deposita K 98 551·40, dlužné úroky K 10.629·27, různé 8289·92 K, čistý zisk K 14.913·74. Družstva zaměstnávají 16 kancelářských sil. Družstva přijímají vklady na 5 až $4^3/_4\%$. Zápůjčky se poskytují na 6%.

Družstva konsumní a výrobní ve svazu jak vidno převládají, což jest zcela pochopitelno, an tato forma družstevní nejlépe snaze a cítění dělnictva odpovídá. Nicméně velice potěšitelným je postup peněžních družstev, které za první rok své činnosti vykazují pěkné výsledky. Ovšem nutno si při tomto odboru družstevním počínati velice opatrně zejména již proto, že zde možno snadné uchýlení se od zásad a principů socialistických, k čemuž tato forma družstevní dává až příliš mnoho příležitostí.

Veškerá družstva zaměstnávala celkem 922 osob. Poměr pracovní zejména u družstev výrobních je upraven v souhlasu s do-

tyčnými organisacemi, ne tak u družstev konsumních, kde nutna jest náprava.

Na organisaci svazovou připnuta jest další organisace a sice velkonákupní společnost, jejíž účelem jest organisovati společný nákup a pracovati ku vlastní výrobě. Velkonákupní společnost docílila za prvý rok tržby 1,024.926 K a velice slušného zisku. V poslední době přistoupila velkonákupní společnost ku vlastnímu balení zboží, což znamená krok ku vlastní výrobě. Velkonákupní společnost zaměstnává v přítomné době 15 pracovních sil. Táž vydává pro družstva časopis „Tržní Věstník“, jenž vychází jednou v měsíci a jehož účelem jest informace činovníků družstevních o poměru na trhu tuzemském i zahraničním.

Přirozeně že tento utěšený postup družstevního hnutí nalezl radostnou ozvěnu na samotném sjezdu, obzvláště když delegátům byla předložena celá řada otázek k luštění, které do budoucnosti znamenati budou rychlejší postup a rozvoj družstevního hnutí. Sjezd po referátu soudr. Ferd. Jiráska o činnosti družstev, v němž poukázáno bylo na různé nedostatky, přijal resoluci, v níž zaujato stanovisko k jednotlivým formám družstevního hnutí. Resoluce jest jaksi programovým prohlášením sjezdu. Vzhledem k tomu, aby svazová družstva postavena byla na pevný podklad a vymýtěno bylo z družstevního hnutí jakékoliv spekulační jednání, usnesl se sjezd na zvolení zvláštní revisní rady, jejíž účelem bude, bdíti nad činností družstev a státi těmto radou a pomocí k disposici, zejména při rozšiřování podniku, koupi realit, zřizování vlastní výroby atd.

Sjezd pojednal také o jedné z nejpalčivějších otázek a sice o „Organisaci zemědělských družstev“. Ve směru tom přijata byla resoluce, v níž uznává se nutnost zřizování zemědělských družstev, pro něž jako zásada stanoveno, by tato vedle opatřování potřeb pro hospodářství, opatřovali svým členům potřeby pro domácnost a pracovala pro družstevní zpracování hospodářských výrobků a jich společný prodej.

Jednáno bylo na sjezdu o bytových družstev a nedávno vydaném statutu bytového fondu, na podporu bytových družstev zřízeného. Sjezd poukázal, že statut naprosto nevyhovuje zákonu o podpoře bytovních družstev, ba ani zákonu ve směru tom vydaném.

V otázce úpravy pracovních a mzdových poměrů zřízenců v družstevních podnicích zaměstnaných usnesl se sjezd, aby uzavřena byla mezi příslušnými organisacemi kolektivní smlouva pracovní s minimální mzdou a pracovní dobou. K uzavření smlouvy kolektivní má dojíti počátkem příštího roku.

Sjezd také zabýval se „Reformou zákona o společenstvech z r. 1873“, o niž usilují zejména obchodníci a jich organisace. Vláda hodlá vyjíti vstříc přáním obchodnictva tím, že předložiti míní návrh na reformu zákona, který by znamenal podlomení nadějného dělnického hnutí družstevního. Jest pro naše poměry v Rakousku charakteristické, že vláda, na jedné straně všemožně podporujíc družstevní hnutí rolníků, obchodníků a živnostníků, vůči

družstevnímu hnutí dělnickému chová se nepřátelsky a pomocí svých orgánů kde může, je poškozuje.

Sjezd provedl změnu stanov, pokud se týče změnu názvu svazu a jeho působnosti, dle nového znění a působnost svazu rozšířena na všechny země na radě říšské zastoupené. Vedle toho učiněna celá řada usnesení, týkající se postupu družstevního hnutí a jeho organisace.

Současně se sjezdem konala se konference „Dělnické velkonákupní a výrobní společnosti Jaroš a spol.“, kde rovněž učiněna některá pozoruhodná usnesení, týkající se postupu organisace velkonákupu.

Naše dělnická veřejnost může býti plně spokojena s výsledky tříleté práce, na poli družstevním vykonané. Jedno jest dnes jisto, že ta tam jest nedůvěra vůči družstevnímu hnutí a že toto rok od roku nabývá přátel a stoupenců. České dělnické hnutí družstevní v budoucnosti ne-li předčí, tož jistě dohoní ostatní země a státy, kde na družstevním hnutí pracuje se po celá desítiletí. K tomu ovšem jest potřebí dobrých a schopných pracovníků, kteří s dostatek jsou zasvěceni do zásad a cílů družstevního hnutí. I české hnutí družstevní — má-li dostáti svému vznešenému úkolu — musí vedeno býti heslem anglických družstevníků: „Pracuj a vytrvej!“

R. TAYERLE:

Je možna dohoda?

ZATÍM co v sociálně demokratickém českém tisku ať odborovém či politickém, nepočítaje v něj ovšem orgány odštěpenecké, nastává klidnější posuzování sporu odborového a rozkolu politického, začínají orgány německé sociální demokracie horlivěji zabývati se konfliktem poslední leta vyvrcholivším a mnohé úvahy jsou tak vášnivě psány, že sotva zaslouží pozornosti.

Lidé, kteří, ať přímo či nepřímo, vyhrožují i násilím, mají nejméně práva někoho kárat z nesocialistického cítění, neboť socialistická jsou u nich jen slova, kterých užívají, aby zakryli brutálnost svého ducha, který nestrpí, aby na „starém pořádku“ bylo něco měněno. Přichází-li se svojí troškou do mlýna i říšsko-německé časopisy, pak projevují sice chvályhodnou solidaritu s rakousko-německými, ale skromně soudím, že k urovnání sporu nepřispějí, spíše jej rozdmychují nepravdivým a urážlivým svým referováním. Snad by udělaly lépe, kdyby si vyřizovaly své věci; mají jich dost a stačí sledovat jen vůdčí orgány politické, odborové či vědecké, abychom shledali tu slabší, tu silnější rozdíly nazírání, a to nejen taktického, ale mnohdy i zásadního. „Kacíře“ rodí nejen česká zem, ale i vzorné Německo.

Netajím se; mohli bychom býti povděčni zájmu, jaký soudruzi němečtí o naše organisace a jejich socialistického ducha mají, kdyby

tento zájem nebyl se objevil tak pozdě a v takové formě, že zřejmě nejedná se — až na čestné vyjimky — o přátelskou diskusi, vzájemnou, klidnou a věcnou výměnu názorů, nýbrž o diktát, jemuž schází ovšem, jak to dobře nadhozeno bylo v jedné úvaze, „Kampfu“ — vojenská moc, abychom se mu musili podrobiti. To je pak morálka vládnoucí společnosti kapitalistické, ale nikoli morálka socialistická, která sice neučí, že by mohl každý dělat, co by chtěl, ale tím méně že i nejsprávnější názory možno vtloukat někomu násilím do hlavy. To co do formy. A nyní co do času toho zájmu. Dost přiléhavě vystihuje soudr. O. Bauer v zaříjovém čísle „Kampfu“ (Společný sjezd a odborová otázka) vývoj českého hnutí dělnického, přiznává jeho obtíže a aspoň naznačuje, i když snad neuznává, proč sociální zápas českých dělníků na př. v uzavřeném území v Čechách přibírá na se zdánlivě karakter národní snad lépe vyjádřeno nacionální. Vedle hospodářských požadavků žádá tu český dělník české školy, české úřadování, poněvadž nedostatek toho nejen že zvyšuje jeho sociální nerovnost, ale ztěžuje mu praktické domáhání prostých občanských práv. Dle pisatele úvodníku libereckého „Vorwärtsu“ (23. července t. r.) není ovšem proto Bauer socialistou, neboť po velkých levitech „separatistům“ v kritice Bauerova návrhu na smír, přímo píše „V.“: „Separatisté neví více, že třídy nejsou nesamostatné části národa, nýbrž žijí vlastním životem, že tedy vývoj českého proletariátu není **nijak** odvislým od vývoje českého „národa“. Kdo je zde vlastně socialistou? Ten, kdo popírá shutečnost, či ten, kdo ji přiznává a na ni chce stavěti? Byl to přece Bebel sám, který dokazoval, že v národě nesvobodném tlumí se třídní rozdíly, které v národě samostatném rychleji dozrávají. Přirozeně že hospodářský život a sociální rozvrstvení národů, stejně jako politické útvary státní (zvláště Rakousko) nejsou bez vlivu na poměr dělnictva k národu jako celku, ale že by mohl vývoj dělnického hnutí úplně žíti mimo vlastní národ, to zatím zůstává dokázat jen neznámému pisateli úvodníku „Vorwärtsu“.

Však poněkud jsem se odchýlil. Chtěl jsem totiž naznačit, časovou souvislost vlastně nepravidelnost zájmu německých soudruhů. V poměrech, v jakých žilo české dělnické hnutí v počátcích, jichž vzpomíná soudr. Bauer, ano ani později neshledali jsme se se zájmem, jaký je mu věnován nyní, kdy vlastní silou se rozvilo a stalo se nejsilnějším činitelem vedle německého v Rakousku. Máme protokoly společných sjezdů, konferencí a různých porad, kde bylo přímo žádáno o pozornost českému hnutí, ale marně. A najednou poslední leta tolik zájmu. Neupírám, že ten zájem je poctivě myšlen, ale prospěšný českému hnutí — tak jak je dnes projevován — není. Bylo-li ponecháno české hnutí sobě, dokud bylo slabé, neškodilo by, kdyby i na dále bylo ponecháno sobě, když se domáhalo a domáhá spolurozhodování a rovnocennosti i tam, kde společně neslo a nese zodpovědnost. A to jsou mezinárodní styky a postup v Rakousku i mimo ně. To však se již nestalo. Všemi prostředky, přímými i nepřímými působeno

k rozkolu v českém hnutí, jehož výsledkem je odštěpenecká strana, o niž se němečtí soudruzi nyní před svým sjezdem prou.

„Hřích", který spáchali čeští soudruzi na společném hnutí v Rakousku, je pouze ten, že když seznali, že celorakouská forma odborového hnutí jim nesvědčí, rozhodli se pro samostatné svazy uvnitř svého národa. Ani je nenapadlo tříštit anebo pomáhat tříštit odborové či politické hnutí dělníků jinonárodních. Ale i svazy své původní zakládali teprve, když v celorakouském nemohli se dovolat nápravy. Ale vzdor samostatným svazům byli a jsou ochotni k společnému proletářskému postupu, zvláště v akcích námezdních. A také jej o své újmě nikde neporušili. Ovšem tím, že nebyl přestup k českým svazům tak jednotný jako dříve k rakouským, nastaly zjevy, jichž dlužno litovati. Ale české svazy je nezavinily. Opakuje-li na př. liberecký „Vorwärts" lež o sprostředkování stávkokazů v krejčovském odboru býv. posl. soudr. Folbrem, pak je to způsob revolverového listu, proti němuž každá slušná obrana je marna. Spory o formu organisační vyvolaly v určitých případech rozčilené schůze, diskuse, které rádi přiznáváme, k povznesení důvěry v organisaci neprospěly a agitační její schopnost neposílily. Ale zavinila ty hádky samostatnost česká? Nikoli! Způsob, jakým bylo proti ní vystupováno, který vyvolal pak odvety, také ne vždy vhodné. Toť celý ten hřích českých dělníků.

Jaká je však vina obhájců centrálních organisací? Aby zachránila po svém názoru jednotu mnohonárodních celorakouských organisací centrálních, přímo i nepřímo přispěli k tomu, že v dosavadní jednotu českého hnutí politického zanesen rozkol a vytvořena byla t. zv. česká strana sociálně demokratická. Kdežto tedy české hnutí jako celek nejen nehodlalo a nehodlá porušiti jednotný postup proletariátu vsech národů v Rakousku a zejména ani vláskem nedotýká se útvaru organisací jinonárodních, ať odborových či politických, němečtí soudruzi dokonce i v říši neustávali posilovat rozkol v české sociální demokracii, tedy uvnitř jinonárodní, dosud jednotné a samostatné organisace. Kdo tedy spáchal větší hřích na postupu proletariátu? My, kteří jsme jen chtěli své záležitosti sami spravovat a společné společně vyřizovat nebo ti, kteří aby zachránili formální jednotu celorakouskou, rozbili nejdůležitější její součást? Z toho by nevznikla žádná škoda, když samostatné svazy vedle rakouských svorně by postupovaly, pracujíce dle zásad, dohodou vytknulých, ale z toho vznikne škoda, když v dělnictvu jedné národnosti vznikly dvoje politické i odborové organisace, jedné tendence. To je hřích nejen českých centralistů, ale hlavně vina německých centralistů, kteří dnes mají ještě odvahu vyhrožovat represaliemi.

Taková je situace dnes. Uvědomíme-li si ji, tím nebudeme slabšími. Naopak dovedeme se uhnout větším škodám. Volby říšské prokázaly, že čeští centralisté politicky odštěpení jsou skutečně jen výhonkem nezdravých poměrů v Rakousku. Tento stav nevylučuje, aby se neuvažovalo o dohodě. Ovšem doba nynější není

k ní příznivá a jistě bylo by to po nedávném břitkém odmítnutí našich návrhů jen maření času a plýtvání peněz, kdybychom se scházeli k novým poradám. Na naší straně je ochota k dohodě, dokud ale na druhé straně zakotveno je přesvědčení, že samostatné organisace nevydrží nejbližší leta, tož budeme musit do té doby počkat a do žádného vyjednávání se nepouštět. Již ve vlastním zájmu. Každá naše povolnost a ochota vykládá se za slabost. Zatím si nemáme na co stěžovat a můžeme se jen usmát báchorkám o českých svazech, jakými se i vědecká revue „Kampf" hemží, aniž by se snažila je číslicemi dokázat. Sjezdy našich organisací jsou dnes daleko pohotovější než společné vídeňské, daleko širší kruh delegátů a důvěrníků zasvěcuje se tu práci organisační a v hospodářských bojích nestojíme pozadu za rakouskými svazy. Postupu dělnictva nevadí také samostatnost našich svazů, nýbrž štvanice a útoky centrální, které, podlamujíce důvěru v samostatné svazy, podlamují důvěru v organisaci vůbec. Na to by neměli zapomínat ti, kteří radostně konstatují, že „nejdeme ku předu".

Že jsme vždy byli k dohodě ochotni, ukázali jsme při svých návrzích. Přichází-li dnes soudr. Otto B a u e r (červencové a zářijové číslo „Kampfu") se svými návrhy na uznání daného stavu a přiznání samostatným organisacím českým jistého obvodu, pak dlužno vytknouti s důrazem, že tento návrh byl před několika lety našimi organisacemi aspoň v podstatě hájen a sice zejména tím, že se žádala společná správa českých skupin v rakouských svazech. Nedoznal sluchu, nyní přichází soudr. Bauer a opětuje jej v jiné, obmezenější sice formě, ale opětuje jej.

To přes vášnivé hlasy z řad německých soudruhů proti návrhu Bauerovu vzbuzuje v nás naději, že když pisatel brožury „Válka nebo mír", v níž mluví více o válce než o míru, dospěl k poznání, že silnými slovy ani činy nedají se české svazy sprovoditi se světa, nýbrž že nutno s nimi počítati, pak že i v ostatních kruzích dojde k vystřízlivění. Jest ale dosti podivno, že na soudr. Bauera vrhají se i ti, kteří stáli za návrhy vídeňské odborové komise, v nichž princip Bauerův zakrytě jest obsažen, aspoň v zeměpisném ohledu. Neboť návrh vídeňské komise k dohodovacím konferencím praví, že české svazy obmezí se na ta místa v Čechách, kde jsou již zřízeny jich skupiny. A kdo chce pochybovati o tom, že v dalším jednání nebyla by vídeňská komise počítala s rozšířením i na Moravu?.

Co chce soudr. Bauer? Aby české svazy obmezily svoji působnost n a č e s k é ú z e m í Č e c h a M o r a v y, kde by jim rakouské svazy přenechaly zbytky svých členů, které tu mají a za to zřekly se každého zasáhnutí do smíšených území ať Čech či Moravy a zvláště Dolních Rakous a Vídně. Od toho očekává, že by zanikly rozpory organisační aspoň v továrnách a dílnách, v nichž dnes stoupenci obou forem pracují. Proti tomuto plánu postavili se až vášnivě odboráři vídeňští, neboť na př. Brno, které by tu ztratili, znamenalo pro ně dosud těžisko útoků proti samostatným svazům a československé straně sociálně demokratické a nyní měly

by je ztratiti. To snad ani psychologicky není dobře myslitelno, že by lidé, kteří vášnivě vystoupili proti českým svazům, nyní do nich měli přestoupiti. Nebo dokonce i němečtí dělníci brněnští? Ti by také byli obětováni českým svazům? Ale také není dobře myslitelno, že by silné české menšiny na severu Čech, které již desetiletí náležejí českému hnutí a to i v zemských spolcích — čeští dělníci tu organisovaní v Duchcově, Mostě a jinde v mnohých odborech tvořili často jen sami organisaci, po německých dělnících organisovaných nebylo buď potuchy, nebo se jednalo o jedince — ti měli by se nyní vzdáti všech vztahů a přestoupiti tam, odkud právě oni nejdříve utíkali. Ostatně jak jest možno německé uzavřené území v Čechách určiti? Vždyť jedny obecní volby na základě rovného práva hlasovacího udělaly by z celé řady „německých" měst vlastně česká města s německou menšinou. A dělnictvo se má říditi podle falešných výsledků starých volebních řádů? Snad přece více skutečné poměry rozhodují. A tyto poměry vylučují návrh soudr. Bauera.

A nyní Vídeň? Jistě jsou tu poměry jiné, než v severních Čechách či smíšené Moravě. Ale poněvadž rakouské svazy odpíraly vzájemnost českým, setkávají se nyní s důsledky. České svazy musily zde v zájmu svých cestujících členů zřizovati platebny a skupiny. Dlouho nikdo nepomýšlel na to, aby Vídeň stala se organisačním objektem českých svazů. Ale dochází-li k přestupům jako u zedníků, tož byli to právě ve Vídni usedlí čeští dělníci, kteří podrážděni opatřeními svých svazů a útoky jich proti české straně, vystupují a hlásí se k českým svazům. Násilí jest špatný rádce. A soudruzi ve Vídni by neměli zapomínati, že účinky násilí nejsou jiné, jestli je prohlašuje vláda nebo socialisté, či lépe řečeno — za socialisty se někdy vydávající lidé.

„Massám prý nutno nechati boj rozhodnouti." Tak radili také mnozí. A tu jest zajímavé, že odpůrci samostatných svazů dostávají se sami do konfliktu. Stále totiž tvrdili, že české svazy zakládány, aby byl učiněn ústupek nacionálnímu cítění mass českého dělnictva a kdyby nebylo prý povolnosti jednotlivců k nacionálnímu duchu v českém národě, že ku sporům nedošlo. A najednou massy mají rozhodnouti. Rozumíme, massy poštvaného dělnictva německého. Tedy přímo ku sporům a srážkám vede ideologie obhájců centrálních svazů.

A to je cesta k dohodě falešná. Čím více budou se spory přiostřovati, tím hůře zjedná se dohoda, která nastati dříve nebo později musí. Což musí dělnictvo následovati slepou politiku vlád, které nejdříve svádí krvavé války, aby se pak dohodly? Vlády ale nenesou útraty, dělnictvo ano. A když tudíž jednou české dělnictvo jako celek suverenní, samostatný prohlásilo se pro samostatné organisace, má to býti důvodem jíti proti němu? Nikoliv! Právě proto s ním! Tím spíše, je-li tu obava, ovšem neoprávněná, že by český dělník byl ztracen mezinárodní armádě proletariátu.

Neni třeba, působí-li to zlou krev, mluviti o podmínkách dohody. Dnes jest jisto, že bychom se neshodli. České dělnictvo na přechodný stav nepřistoupí, poněvadž by tím odsoudilo celý dosavadní i příští svůj postup. Nechť má tedy čas, aby se po názoru centralistů přesvědčilo zkušenostmi! Pak padne centrálním organisacím ovoce do klína zralé. Tím lepší, čím méně bude potlučeno kamením těch, kteří je nezralé chtějí trhati.

K trvalému míru lze dospěti jen předchozím příměřím. A toto příměří navrhovalo Odborové sdružení československé, když ve svých návrzích dohodovací konferenci předložených žádalo, aby zastaveny byly vzájemné útoky ať tiskem či slovem a působeno k tomu, aby mezi členy organisací samostatných i centrálních nastal přátelský poměr, jaký sluší udržovati mezi příslušníky každé třídní organisace. Navrhováno, aby námezdní akce vedla ta organisace, která většinou třídně organisovaného dělnictva v závodě byla k tomu pověřena. Tovární výbory, stávkové výbory měly býti v dohodě dle počtu členů voleny. Svazy jednotlivých odborů mohly dle své potřeby pak ujednati vzájemnostní smlouvy ku podpoře ve stávkách, na cestách a jiných společných zájmech. Tyto návrhy však vídeňskou komisi neuspokojily, ač nyní i dr. Bauer přichází v podstatě s návrhem, aby se svazům ponechalo dohodnouti se vzájemně o své působnosti a podmínkách soužití.

Návrh Bauerův nazývají i soudruzi němečtí nepřijatelným, poněvadž znamená trvalé uznání českých svazů. Návrh náš znamenal pouhé příměří, které jest nejen možné, ale i nutné, a co hlavního, již dnes aspoň v prvé větě tu a tam prováděné. Nejsou totiž všude tak bláhoví lidé, aby si rozbíjeli hlavy, když vidí, že z toho těží společný jich odpůrce. Není to ostatně ničím jiným než co provádíme již dávno v závodech, kde působí více organisací různých odborů. Musí-li tyto organisace spolu pracovati a spojují-li se v dohodovací výbory, aby jednota postupu v závodě nebyla porušena, jest možné totéž žádati od svazů rakouských a českých, zvláště když by příslušnými odborovými komisemi bylo o to dbáno. Přirozeně žádá to jednotné místní odborové komise, v nichž by svazy obou forem byly zastoupeny. České svazy a české skupiny rakouských svazů příslušely by české komisi, německé skupiny rakouských svazů rakouské komisi. Ve smíšeném území byl by zajištěn styk komise německé a české vzájemnými delegacemi. Ovšem tam, kde by se jednalo o nepatrné zlomky organisace kterékoliv národnosti, nemohlo by se mluviti o dvou komisích.

Nevěřím také, že by bylo možno zatím více docíliti. Dokud nebudou viděti němečtí soudruzi, že naděje jich na rozklad českých svazů se neplní, dotud budou tvrdě mluviti.

Proto také to jediné, co mohou české svazy učiniti, je klidně dále pracovati, organisovati, aby vyvrátily skvěle všecky výtky, že agitují pouze organisované dělníky. O tom není sporu, že postavení naše jest těžší. Vždyť ztratili jsme pro vývoj svého

hnutí odborového posledních deset let, v nichž nebylo pevného základu, na němž se má organisovati. Ale právě vědomí toho radí nám k opatrnosti, která je matkou moudrosti.

Nechť si soudruzi němečtí vyhrožují, nechť volají proti nám kde koho do boje, s tím se musí smířiti, že české svazy se světa nesprovodí. Svým dnešním vystupováním stávají se jen oni kazimíry, znemožňujíce i prostý solidární postup dělnictva. A zvláště nyní jest doba tak vážná, že sotva jest času na hádky o formu. „Nebezpečí nevězí v prodlení", jak volá soudr. Kautský v úvaze srpnového čísla „Kampfu", nýbrž nebezpečí spočívá v tom, což nemůže býti dosti důrazně vytknuto, že pro formu zapomene se na zásady. Kdo chce mír, nesmí popouzet k válce a v tom směru i soudr. dr. Otto Bauer měl dříve dojíti k závěrům, které dnes hájí a jimiž vyvolal hněv vlastních stoupenců, útočicích právě těmi zbraněmi, jež jim on vtiskl do ruky.

JOHN SPARGO:

Socialism.

NEDÁVNO měli jsme příležitost upozorniti čtenáře na nový spis soudr. Hillquita „O socialismu v theorii a praksi", nejvýznačnější to pojednání o socialismu v poslední době.

Dnes chceme se zmíniti o knize, jejímž autorem je americký soudr. John Spargo, která vyšla právě ve druhém (opraveném a doplněném) vydání pod názvem: „Socialism", souhrn a výklad socialistických zásad.*

Spargo je plodným spisovatelem socialistickým. Napsal řadu pojednání o sociálních otázkách. Jeho spis „Zoufalý výkřik dětí" vzbudil v Americe veliký ohlas. Odhalovalť v něm zločiny trustového kapitalismu na dětech. Mimo to vyšly od něho samostatně „Význam otázky mléčné", „Kapitalista a dělník" a „Duševní význam moderního socialismu".

Kniha Spargova „O socialismu" stala se učebnicí americkému dělníku, takže byla záhy rozebrána, a tak objevila se nutnost druhého vydání. Kniha ta je vskutku ozdobou socialistické literatury mezinárodní.

Tak jako na kontinentě, i v Americe změnilo dnes veřejné mínění své stanovisko k socialismu. Tento pokrok nazírání jeví se ve dvou výrocích význačných představitelů měšťáckého světa. Ještě básník Ebenezer Elliott odbýval dělnické hnutí pamfletem:

„Kdo je socialistou? Ten, kdo je ochoten
dáti vám pětník a vzíti vám korunu."

Ale již Herbert Spencer díval se na socialism jinýma očima a krátce před svou smrtí prohlásil:

---

* Socialism, a summary and interpretation of socialist principles, New York, The Macmilian Company 1909.

„Socialism zvítězí nepřekonatelně přes všechen odpor“

V těchto slovech značí se postup socialistických myšlenek od onoho smělého výroku Saint-Simonova: „Budoucnost jest naše!“, jimž tehdy ještě nikdo nerozuměl, až k přesvědčení anglického filosofa, jenž vidí v socialismu novou fasi společenského útvaru.

Dnes nutí toto živelní hnutí sociální každého učence, umělce, myslitele, básníka, aby si všímali socialistického problému Měšťácký svět s uzkostí hledí na rostoucí vývoj socialismu ve všech zemích a u všech národů.

I v Americe byly doby, kdy socialista byl považován za vraha. Roku 1888 dostal socialistický kandidát amerického presidentství pouze 2068 hlasů, za šestnáct let na to (v r. 1904) již 442.402 hlasy. Ještě v r. 1880 napočtěno bylo v Americe i v Evropě pouze 30.000 hlasů odevzdaných ve volbách pro socialisty; koncem roku 1906 dostoupily socialistické hlasy výše 7 millionů.

Na tato fakta poukazuje Spargo v úvodu své knihy. „Slovo socialism“, praví tento Amerikán, „je jistě nejšlechetnějším slovem, které lidská řeč kdy vytvořila Ono znamená krásu a mravní i hospodářskou velikost světa, příštích pokolení. Názvy socius, camarade, soudruh, Genosse, dýší toutéž intimní důvěrností jako slovo matka, otec, bratr, a jsou společny všem národům. Tato označení vyjadřují víru v přátelství na základě společné existence, ona předpokládají sociální stát, v němž nebude boje muže proti muži — slova ta jsou prostě výrazem velikého ideálu.

Všichni proroci světa šli za tímto snem a hledali řád práva a spravedlnosti pro trpící lidstvo. Co jiného skrývá se v evangelickém pojmu „věčný mír“, jaký ztajený dosah má legenda o narození člověka vykupitele? Co tanulo na mysli Sokratovi, když hledal pravdu a jeho žáku Platonovi, když přemýšlel o svém ideálním státu?

More, Campanella, Owen, Saint-Simon, Marx, Morris, Bellamy a miliony jiných šli za touto ideou Naděje osvobození je stará, socialismem dostává však novou a určitou formu. Od dob Marxových není už to utopistické snění, ale vědecky založený názor. Spargo pojednává o rozvoji socialistických myšlenek v kapitolách, které nesou tyto názvy:

Robert Owen a utopistický duch, Kommunistický manifest a vědecký duch (manifest nese neklamný znak genia Marxova), Materialistické pojetí dějin, Kapitalism a zákon o koncentraci (tu používá Spargo statistických výsledků o rozdělení majetku ve Spojených Státech snesených pečlivou prací socialistického učencé Luciena Saniola dle censu z roku 1900, jenž dokázal pro americke poměry třídní: 250.251 osob, to jest 0·9% všech povolání vlastnilo 60·5% všeho bohatství (zatím ale 20 mil. osob proletářských, tvořících 70·1% všeho obyvatelstva, vlastnilo jen 4·2% národního jmění!). V dalších pojednáních jedná Spargo obšírně o třídním boji (vzpomíná vystoupení Rooseveltova proti socialismu, dob jeho presidentství), o Karlu Marxovi a sociali-

stické ekonomii a končí zajímavou úvahou „Nástinu socialistického státu“.

Každý myslící socialista uvažuje pro sebe o tom, jak bude vypadat příští stát a tvoří se více méně určité představy o budoucích stupních vývoje společenského. Nemá-li toto uvažvvání býti pouhou fantasií, musí se opírat o určitá fakta, ne abstraktní přání srdce. Socialism byl dlouho edenem snů Tak utvořila se také falešná koncepce, že socialism a individualism jsou protivy, že nebude osobní svobody v řádu společenském.

Spargo dokazuje, že člověk je dvojitá bytost: egoista, ale také tvor společenský. Všechen život sociální pohybuje se mezi těmito dvěma póly. Oba jsou nutny pro lidský život i pokrok. Nebude tedy socialistická svoboda anarchií osob, jako je dnešní řád, nebude ale také absolutní tyranií celku, ale spíše upravena v duchu Millova ideálu: Svoboda každého vázána bude svobodou všech. Politicky musí být socialistický stát demokratickým, bude to lidovláda dle hesla „lidem pro lid“.

V socialistickém řádu budou každému individuu zaručena osobní práva jako krbu, řeči, pohybu, ochrany před zatčením atd.

Jako se dá sepsat sumář těchto osobních svobod, stejně se dá sestavit úhrn základních funkcí státu: právo kontroly hospodářské, právní, práce, vyučování, obrana proti invasi atd.

Podstatnou částí tohoto socialistického řádu bude forma vlastnická. Ne, že bude zrušeno vlastnictví osobní, ale držba všech přírodních zdrojů a výrobních prostředků musí sloužit celku, ne jednotlivcům. Socialism musí se stát obhájcem osobní svobody, ne jejím nepřítelem. Tím společnost bude s to obrátit všechno bohatství plynoucí z činnosti lidské ku prospěchu a blahu lidu. —

Těchto výsledků, tak evolučních, nebude dosaženo náhlým převratem, ale houževnatou prací pokolení Brány této říše nebudou otevřeny pochybujícím, nýbrž vítězům boje.

Spargo naplněn je hluboce touto vírou v budoucnost. Jeho „Socialism“ je plodem toho ducha, který hárá v duších a srdcích dnešního proletářského pokolení, jehož neviditelné kroky slyšeti je po celém světě. —*šš*—

Dr. LEV WINTER:

Co budou státi okresní úřadovny v pojištění sociálním?

PŘI první konferenci představenstev klubů sociálně demokratických s novým ministerským předsedou bar. Gautschem bylo na vládě vyžadováno, aby hned na počátku zasedání nové sněmovny předložila sněmovně poslanecké osnovu zákona o pojištění sociálním. Vláda požadavku tomu nevyhověla a

slíbila učiniti tak až v zasedání podzimním, poněvadž hodlá na osnově provésti některé důležitější změny.

Není pravděpodobno, že vláda předloží osnovu ve znění vypracovaném výborem pro sociální pojištění v minulé sněmovně. Kdyby tak chtěla učiniti, a kdyby chtěla převzíti změny provedené tímto výborem, byla by mohla osnovu předložiti hned. Neučinila-li tak, jest to důkazem, že v pojišťovacím oddělení ministerstva vnitra počalo se znovu uvažovati o některém z pilířů bývalé osnovy.

V kruzích vládních až dosud se tají, jaké změny na osnově jsou prováděny. Patrně vláda nechce vzbuditi agitaci proti nim předčasně. Avšak houževnatě udržuje se pověst, že změny, o nichž ministerský předseda se zmínil, mají se týkati — okresních úřadoven.

Z ustanovení vládní osnovy, s nimiž dělnictvo nemohlo projeviti souhlas, vzbudilo zamýšlené zavedení okresních úřadoven největší odpor. Neboť na něm bylo nejlépe patrno, jak ministerstvo vnitra nejednalo tu se zřetelem ku prospěchu pojištěncův a pojišťovacích institucí, nýbrž jedině pod nátlakem měšťáckých stran, zejména křesťanských sociálův.

Ti, a po jejich poučení i ostatní poslanci měšťáčtí, očekávali od zřízení okresních úřadoven dvojí prospěch: jednak doufali, že pomocí těchto nových institucí oslabí význam nemocenských pokladen a tím i význam dělnictva v nich až dosud rozhodujícího; jednak byli přesvědčeni, že okresní úřadovny dostanou úplně do svých rukou a že budou moci dosazovati do nich za úředníky své lidi, své syny, své agitátory. Okolnost tato nebyla pro ně malého významu. Podle osnovy vládní bylo by zřízeno v Rakousku asi 350 okresních úřadoven, které by zaměstnávaly na 10.000 úředníků. V době, kdy u nás kde kdo shání se po úřednickém místě, dá se pro měšťáctvo dosti snadno pochopiti význam instituce, která by rázem zaměstnala 10.000 příslušníků třídy měšťácké.

Vládě nebylo nikterak neznámo pozadí tohoto požadavku; odůvodnění okresních úřadoven v osnově jest tak chabé a kroucené, že je z něho na první pohled patrno, jak ministerstvo vnitra se značnou dávkou nechuti zastávalo tento projekt. Ale naléhali na zřízení okresních úřadoven křesťanští sociálové, naléhal na ně dr. Gessmann, mistr ve vytváření nových míst úřednických — a pojišťovací oddělení ministerstva vnitra musilo se podrobiti. Křesťanští sociálové byli jak v tisku, tak i v pojišťovacím výboru sněmovním nejhouževnatějšími zastanci okresních úřadoven. Poněvadž pak i ostatní strany měšťácké — počítaje v to ovšem i naše národní sociály — doufaly, že z oněch 10.000 nových úředníků připadne něco na jejich příslušníky, byl už předem ztracen boj, který sociální demokraté ve výboru pojišťovacím proti tomuto vyhazování dělnických peněz vedli.

Vláda se ani příliš neexponovala. Hleděla sice vyvraceti naše důvody proti okresním úřadovnám, ale chovala se při tom velice reservovaně, přenechávajíc hlavní slovo měšťáckým poslancům.

Mluvilo se totiž už tenkrát zcela veřejně, že v panské sněmovně najde se dosti vážných lidí, kteří budou míti tolik odvahy, aby se postavili proti zamýšlenému otevření nového zdroje politické korupce. Panská sněmovna měla pochovati okresní úřadovny a dokumentovati takto ciferně i širokým vrstvám lidovým nutnost své politické existence.

Ale k tomu nedošlo. Sněmovna poslanecká byla rozpuštěna, a při nových volbách jednak sociální demokraté uhájili svoji parlamentární državu, jednak křesťanští sociálové byli na hlavu poraženi a ztratili většinu svých členů v pojišťovacím výboru i s generálním zpravodajem drem Drexelem.

Strana tedy, která na zřízení okresních úřadoven nejvíce naléhala, utrpěla porážku smrtelnou, takže ministerstvu vnitra byly ruce značně uvolněny. Není tedy vyloučeno, že baron Gautsch, který přece chce vystupovati se zcela jinou seriosností, nežli s jakou vystupoval baron Bienerth, chce použiti změněné situace, aby se zbavil z osnovy o sociálním pojištění zbytečné a nákladné instituce, která by byla předmětem stálých útoků se strany organisovaného dělnictva.

Že vláda takto uvažuje, jest ovšem pouhá, třeba hojně vyslovovaná domněnka. Ale domněnka dosti odůvodněná, kdyžtě byl nyní publikován výpočet pravděpodobných nákladů, s nimiž existence okresních úřadoven bude spojena.

Soudruh dr. Lev Verkauf uveřejnil totiž nákladem časopisu „Arbeiterschutz“ větší spis pod názvem „Die Sozialversicherung als Organisationsproblem“ (Pojištění sociální jako problém organisační), ve kterém pojednává také podrobně o pravděpodobných nákladech pojištění sociálního, jak vláda je navrhuje, a zejména o nákladech úřadoven okresních.

Aby i naše veřejnost věděla, co jí chtějí naděliti poslanci měšťáčtí, a mezi nimi ovšem všichni naši političtí odpůrci v Čechách, podáváme v následujícím stručně obsah této části pojednání soudruha dra Verkaufa:

Okresní úřadovny budou míti prováděti skoro vesměs práce byrokratické; proto největší a rozhodující část agendy bude musit býti prováděna úředníky. Laikové, zasedající v představenstvu, nebudou míti nijakého vlivu, poněvadž nebudou míti příležitost nahlédnouti do nitra tohoto aparátu. Úředníci snadno přesvědčí představenstvo, že ke zdolání návalu práce bude třeba stále většího počtu úřednictva. Představenstvo pak nebude míti příčiny, aby zdržovalo rozmnožování úřednictva, aby nezvyšovalo náklady správní, vždyť je nebude platit okresní úřadovna, nýbrž nemocenské pokladny, úrazová pojišťovna a pokladna starobní a invalidní. Ostatně co jedna okresní úřadovna ušetří, jiná opět promrhá. Spořivá představenstva snadno poznají, že svou šetrností poškozují pouze svou pověst u úřednictva okresní úřadovny a že přece celku tím neprospějí. I budou brzy přihlížeti také ke každému přání po rozmnožení počtu úřednictva, po zvýšení jeho příjmů. Okresní úřadovny budou míti totiž pouze rozpočet vydejový, o jehož úhradu

budou se starati instituce jiné. Že při takovém stavu velice snadno povolují se veliké výlohy, jest patrno na rakousko-uherských delegacích.

Řekli jsme již shora, že dle vládní osnovy bude asi 350 okresních úřadoven a že agenda jim přikázaná bude vyžadovati činnosti asi 10.000 úředníků. Na těchto pak vyžadována bude taková kvalifikace, že nestačí pro ně služné, jaké dostávají nyní úředníci pokladen nemocenských. Poněvadž pak průměrné služné u těchto činí 3139 K ročně, kdežto u úředníků úrazových pojišťoven činí 4848 K, možno jistě počítati s tím, že průměrné roční služné úředníka okresní úřadovny bude obnášeti okrouhle 4000 K. To znamená při 10.000 úředníků roční náklad 40 milionů korun.

Tyto peníze budou skoro úplně zbytečně vyhozeny, poněvadž okresní úřadovny budou musit vykonávati práci, kterou budou musit provésti také pojišťovací instituce, takže práce ta bude vykonávána dvakrát, budou práci zdržovati a komplikovati. A tato škoda bude státi ročně na 40 milionů korun, nepočítaje v to zařizovací náklady, které dosáhnou také několika milionů korun!

Správní náklady pojišťovacích institucí beztak se zvýší rozmnožením agendy, jakou sociální pojištění zavede. Dr. Verkauf vypočítává, že celkové náklady správní budou obnášeti asi 77 milionů korun ročně! To by znamenalo více nežli čtvrtinu příjmů z pojistných prémií! Při pojištění nemocenském pohltily by náklady správní 18·4% příspěvků pojistných, při pojištění úrazovém 13·1%, při pojištění invalidním a starobním dokonce 37·2% všech příspěvků pojistných.

To jsou jistě cifry hrozivé; a jest jich dosahováno hlavně zřízením okresních úřadoven, jež mají čistě podklad politický. Nad tím musí se každý dělník vážně zamyslit. Tyto ohromné sumy peněz pro zbytečné úředníky budou platit pojištěnci ze svých příspěvků. Pojišťovací instituce budou tím ochuzovány, i budou přirozeně snažiti se, docíliti rovnováhy ve svém rozpočtu tím, že budou snižovati důchody pojišťovací anebo na nich šetřiti. Proto dělnictvo bude musit ostřeji ještě podporovati příští akci poslanců sociálně demokratických ve sněmovně za zrušení okresních úřadoven.

Bude-li jí totiž třeba. V poslední chvíli chováme totiž ještě naději, že vláda nahlédne ještě včas, jakého zločinu dopustila by se nejenom na dnešních pojištěncích, nýbrž na celém rozvoji sociálního pojištění, kdyby i v očekávané osnově chtěla zachovati okresní úřadovny.

PROF. DR. ALBRECHT A HENRI VIVIAN:

Družstevní řešení bytové otázky v Německu a Anglii.

(Dokončení.)

SVAZ německých stavebních družstev, spočívajících na základě společenstevního vlastnictví, čítal 31. prosince 1908 174 družstev, z nichž 168 podalo zprávy ku svazové statistice. Jak jméno svazu naznačuje, zřizují všecka tato družstva toliko nájemné byty; ke členstvu jeho přináležejí největší německá stavební družstva, mezi nimi vedle pouhých dělnických družstev též četná úřednická družstva.

Počet členů družstev, podavších zprávy, obnášel v té době 65.697; neméně než 10 družstev mělo více než 1000 členů, mezi nimi čtyři přes 3000, a to drážďanský spořitelní a stavební spolek 3061, dortmundský spořitelní a stavební spolek 3104, berlínský spořitelní a stavební spolek 4839 — všecky tři jsou převážně družstvy dělnickými — berlínský bytový spolek úředníků 9700 členů. Z těchto 168 družstev nevykazovalo v roce, na nějž podané zprávy se vztahují, žádnou ještě činnost; zbývajících 138 družstev postavilo 19.727 bytů. Z těchto postavila dvě, berlínský úřednický spolek bytový (2290) a dortmundský spořitelní a stavební spolek (1211), více než 1000 bytů; sem dlužno připočísti berlínský spořitelní a stavební spolek, který dohotovením rozsáhlých staveb v roce 1909 vykazuje 1116 bytů. Knihovní cena všech těchto stavebních podniků činila 124 mil. M. Jako pozoruhodný výsledek způsobilosti družstev uvádíme, že splacené podíly a úspory členů těchto 168 družstev obnášely nad 17 mil. M. a reservní fondy více než 1 mil. M.

V Porýnské provincii zřídilo 111 stavebních družstev, majících koncem r. 1908 okrouhle 16.300 členů, 7483 bytů. V téže době vykazovalo 120 westfálských stavebních družstev s 15.735 členy hotových bytů 7371. Bezúčelno sbírati zde číselný materiál z menších svazů, které u porovnání s uvedenými vykazují činnost toliko skrovnou.

Rozšíření stavebních družstev v jednotlivých spolkových státech ukazuje největší rozdíly. K největšímu rozšíření dospěla tato v západních provinciích pruské monarchie, v přední řadě v Porýnsku a Westfálsku, potom v Hannoversku, Šlesvik-Holštýnsku a Hessen-Nassavsku. Čím dále k východu, tím řidší jsou místa s čilou družstevní činností, ač počíná v nejnovější době i ve Východním Prusku, Pozňansku, Slezsku a král. Saském čilý ruch. V jihoněmeckých státech nalézá se tento vývoj ještě v počátcích. Příčina toho spočívá především v povšechném hospodářském rozvoji jednotlivých zemí. Jednak bylo rychlejší nebo zdlouhavější hnutí hlavně podmíněno podporou, jíž se mu dostalo od zemských pojišťoven a místních správních úřadů.

Rovněž vyskytují se největší rozdíly, pokud týče se druhu staveb, staví-li se především nájemné nebo vlastnické domy, ná-

jemné domy s mnoha byty nebo malé domky resp. jednorodinné domky. Všeobecně mají velikou převahu byty k pronajímání. Na to ukazuje již okolnost, že daleko největší svaz, totiž Svaz německých družstev, založených na společném vlastnictví, má členy jen taková družstva, která staví nájemné byty. Leč i ve Všeobecném svazu má počet družstev, zřizujících nájemné byty, značnou převahu. V roce 1908 vykazovalo 133 družstev 11.198 bytů v nájemných domech, kdežto toliko 55 družstev zřídilo 3670 bytů ve vlastnických domech. Největší rozšíření má zřizování malých domů k vlastnickému nabývání členy dnes ještě v západních provinciích. Dle zprávy z Porýnské provincie bylo tam koncem roku 1908 z 2756 postavených domů 1253 nájemných a 1460 vlastnických. Zpráva neudává, kolik bytů každá kategorie domů měla.

Počet velkých nájemných domů se čtyřmi a více byty zdá se všeobecně přibývati, neboť na mnoha místech nelze malé domy s málo byty pro vysoké ceny pozemků stavěti. Nejzřetelněji vyniká to opět u družstev, náležejících ku svazu německých stavebních družstev, zřízených na podkladě společného vlastnictví, jejichž činnost rozvíjí se ponejvíce ve větších městech a ve východním Německu. Z 2149 domů, jež družstvy tohoto svazu do konce r. 1908 byly postaveny, jest toliko 354 malých domů s jedním až třemi byty; ostatní domy počtem 1795 jsou o čtyřech a více bytech, mezi nimi 1202 domy se sedmi a více byty, tedy opravdové velké domy činžovní.

Podstatně jiný obraz ukazují družstva, jejichž statistiku podává Všeobecný svaz. Zde napočteno 2870 domů (vlastnických a nájemných) s jedním až třemi byty oproti 1699 větším domům se čtyřmi a více byty. Ještě příznivější jest poměr ten v západních provinciích. Ve Westfálsku bylo dle zprávy Svazu westfálských stavebních družstev z 2089 postavených domů do konce r. 1908 1377 s jedním až třemi byty a pouze 712 domů pro čtyry a více rodin. V Porýnsku jest tento poměr 5920 : 669, v čemž započteny jsou domy, zřízené obecně prospěšnými společnostmi akciovými, společnostmi s obmezeným ručením a spolky. Z nájemných domů jest 20%, z vlastnických domů docela 28% toliko s jedním bytem a 28% resp. 63·4% domů toliko o dvou bytech. Ve zprávě Porýnského spolku pro podporu dělnických bytů zaznamenává se potěšitelný zjev, že namnoze i ve větších městech, jako v Kolíně, možným bylo stavěti takové domky.

O výši nájemného v bytech, stavěných družstvy, neexistují statistická data, která by umožnila srovnání s nájemným v domech, vystavěných soukromým podnikáním. Nezbývá proto než obmeziti se na osobní dojmy. Všeobecně není nájemné v domech, postavených družstvy, o mnoho levnější nežli nájemné v místě obvyklé. Rozumí se to samo sebou. Jak dále seznáme, nepracuje většina družstev nikterak za příznivějších, nýbrž namnoze za nepříznivějších podmínek nežli soukromé podnikatelství. Mluví-li se tedy ve výročních zprávách jednotlivých družstev o snížení nájemného pod míru v místě obvyklou, pak není to při správném finanč-

ním hospodářství družstev pravidlem, a běží tu vždy jen o nepatrná procenta.

Nechceme-li upadnouti v neoprávněný optimism, jest nám na základě uvedené statistiky doznati, že dosavadní výkony družstevního stavebnictví — a to platí implicite též o ostatním obecně prospěšném stavebnictví — jsou u srovnání s celkovou produkcí bytů, jež vyžaduje potřeba, p o č e t n ě s k r o v n ý m i. Ještě lépe objasní se nám to, vejdeme-li v podrobnosti. Berlínská stavební družstva — úřednický bytový spolek, berlínský spořitelní a stavební spolek, berlínské stavební družstvo, vlastenecký stavební spolek, stavební družstvo spolku zřízenců velké berlínské pouliční dráhy, stavební spolek Moabit a několik malých, málo na váhu padajících družstev — nezřídila doposud v berlínském obvodu ani 4000 bytů. Počítáme-li v Berlíně na 400.000 bytů, nečiní to ani 1% všech berlínských bytů, takže zlomek tento nemůže míti ani nejnepatrnější vliv na trh bytový. O něco příznivěji jeví se tento poměr v některých jiných velkoměstech. Když na příklad v Dortmundu jediné stavební družstvo, vedle něhož existují ještě jiná, zřídí více než 1200 bytů, když v Altoně jedním tamějším stavebním družstvem zřízeno bylo přibližně 1400 bytů, to jsou ovšem čísla, která již spíše mají význam. Leč to jsou vyjimky, a nesmíme proto, chceme-li objektivně souditi, spatřovati dnes a pro dozírnou dobu význam družstevní činnosti bytové v kvantitativních výkonech, t. j. v tom, že způsobí soukromé činnosti stavební nějak na váhu padající konkurenci a tím snad přispějí ku zlevnění nájemného.

Po našem soudu sluší význam stavebních družstev s daleko větší oprávněností hledati v jiných oborech. Posuzujeme-li jejich výkony po stránce k v a l i t a t i v n í, seznáme, že stavební družstva v mnohých směrech stala se příkladem pro stavby malých bytů a tím také přispěla k povznesení bytových poměrů. Dále jest na paměti míti sociální a výchovný význam stavebních družstev ještě v jiných směrech.

Vzpomeneme-li, co dříve existovalo ve stavebním oboru drobných bytů a čeho docílilo se postupně od počátku obecně prospěšné činnosti stavební, nelze ubrániti se dojmu, že razila stavební družstva zcela nové dráhy jak ve formách osídlení, plánech a formách domů tak po stránce technické i umělecké. Uvážíme-li, jak dříve málo dbalo stavební podnikatelství toho, aby i lepší byty opatřeny byly zpravidla vedlejšími prostorami, jen aby počet bytů, který cenu nájemného určuje, byl zvětšen, kdežto vypravení malých bytů toliko v případech nejvzácnějších šlo pod minimální požadavky policejní, budeme ceniti snahy družstev v tomto směru ještě výše. Úspěchy těchto snah jsou viditelny již při stavbě jedno- a dvourodinných domků, kde poměry jsou nejméně komplikované. Utvořilyť se péčí jednotlivých družstev a zvláště družstevních svazů, pomocí vydávaných jimi sbírek plánů, poradních kanceláří stavebních, které v novější době tu a tam byly zřízeny, typické formy stavební malých domků pro jednotlivé okresy, vyhovující největším

nárokům zvláště i po stránce umělecké, aniž opomenuty zásady moudré ekonomie. Zejména sluší poukázati na to, co v tomto směru vykonala velkoměstská družstva stavební svými vzornými stavbami. „Postaveny byvše dle plánů, promyšlených nejlepšími staviteli našich dnů do všech podrobností, vyhovují jak praktickým potřebám nájemníků tak i požadavkům zdraví a krásy a představují v jejich krásném provedení zřetelné úspěchy družstevní činnosti, na niž pohlížeti mohou s pýchou nejen její tvůrci, leč i všecka ostatní německá družstva stavební". — (Voszberg.)

Ovšem u všech družstev nevidíme takových stavebních výkonů, ale bezmála u všech jest pozorovati stejnou snahu po prostorné stavbě, která chrání družstevní domy před stísněností, přivádí do bytů vzduch, světlo a slunce a poskytuje nájemníkům volný pohyb, jehož odříci se tak často musí nájemníci v jiných drobných bytech, jakož i snahu, zřízením hřišť, lázní a p. vyhověti hygienickým požadavkům.

S velmi vážné strany (Eberstadt, Handbuch des Wohnungswesens und der Wohnungsfrage. 2. vyd. Jena 1910) popírá se, že by tyto družstevní stavby představovaly všeobecný příklad a cestu k řešení bytové otázky; podmínky prý, jež této činnosti stavební jsou k disposici — levný a veřejný úvěr, levný nebo darovaný pozemek — toť výhody, jež ze souhrnného stavitelství jsou vyloučeny. Tato argumentace vychází z nesprávných předpokladů. Družstva a společnosti, které utvořily vzory velkoměstských nájemných domů, nestavěly nikde na darovaném nebo levném pozemku; musilyť svůj terén zaplatit obvyklými místními cenami a dokázaly nicméně, že jest možno při nájemném ponejvíce nižším zříditi byty, vynikající svou úpravou vysoko nade vše, co v dotyčných městech bylo obvyklým. A pokud se týče laciného reálního kreditu, jest půl procenta nižšího úroku ze stavebního kapitálu, poskytnutého z veřejných pramenů, více než vyváženo umořováním, jež dotyčný půjčovatel jim ukládá a jež nezná soukromý podnikatel staveb. Připojíme-li k tomu, že stavební družstva a obecně prospěšné společnosti stavební vzaly na se mobile officium, solidněji a lépe stavěti než jiní, že své dodavatele a řemeslníky také skutečně zaplatí, vysvítá z toho, že nejsou na tom o nic lépe než soukromý stavitel, nýbrž v mnoha případech mnohem hůře, a jest tudíž mylnou domněnkou, že stavby družstev nemohly by býti příkladem soukromých staveb.

Leč není třeba zabývati se theoretickými úvahami — denní pozorování poučuje nás, že v mnoha velkoměstech příklad obecně prospěšného stavitelství přímo donutil soukromé podnikatele k následování; mohli bychom dovoditi tucty příkladů, že plány, jež prospěšná sdružení po důkladném studiu vytvořila, hygienická zařízení, jež zavedla, stala se mnohde přímo typickými pro všeobecnou stavbu bytů.

K úplnému ocenění družstevního stavebnictví zmíníme se ještě krátce o sociálních a vychovatelských momentech,

jež uplatnily se v tomto hnutí a působily svým vlivem na všeobecné poměry bytové.

„Co v těchto domech a bytech, spočívajících na podkladě nových državebných poměrů vypučelo nového, zdravého, jarého a radostného, toť vše vlastně nejvzácnějším plodem družstevní činnosti stavební, nejkrásnější odměnou poctivé snahy a námahy.“ (Voszberg.) Ačkoliv nepodávají nám podnes data statistická neomylnou informaci o poměrech zdravotních a úmrtních, hospodářských a mravnostních v domech družstevních, panuje u všech znalců hnutí jednomyslný názor, že blahodárné účinky změněných bytových poměrů na tělo a ducha obyvatelů domů družstevních nelze ani dosti oceniti. Nejzřetelněji jeví se tyto účinky tam, kde podařilo se drobného člověka družstevní péčí učiniti majitelem malého majetku. Jisté části těchto výhod, které však, jak známo, mnohými jinými nevýhodami jsou vyváženy, postrádají obyvatelé družstevních domů nájemných. Ale vniterný pocit lásky k nabytému vlastnímu domovu pučí též na této půdě, a kam tento pocit vniknul, tam dostaví se jeho další účinky. Probouzí se smysl pro hodnotu zdravé a radostné domácnosti, život rodinný se upevňuje, nálada stává se veselejší a přístupnější. Domovní a bytové společenství, jež zde často nejkrásněji rozkvétá, vybavuje jednotlivce ze sociálního osamocení a on vstupuje do společného života, který otvírá citům nové hodnoty a povznáší neobyčejné síly a snahy.

Z tohoto společenského smyslu vyrostla v družstvech další zařízení, přispívající k povznesení životní úrovně. Opatřuje se společně pro zimu palivo za levnější cenu, zařizuje se nákupní společenství pro různé články spotřební nebo i výrobní sdružení pro pečivo, najímají se zahrady, zřizují se zahrádky a útulny pro děti, zakupují se knihovny, pořádají se přednášky a představení, zřizují se úvěrní a podporující fondy a jiné podobné podniky, které leckde dospěly k nejkrásnějšímu rozvoji. Tento společenský smysl vede též k tomu, že co obec družstevní s těžkými obětmi a námahou vytvořila, šetří se v zájmu obecně prospěšného účelu, tu a tam dobrovolně způsobená škoda se napravuje, uplatňuje se výchova v lepších bytových mravech nežli jaké vidíme v soukromých malých bytech. Odtud pramení čistota a pořádek, jež mnoho pozorovatelů vynáší u družstevních domů i kde bydlí mnoho rodin.

Správní činnost družstev představuje ještě jiný pramen sociální působnosti, nejsoucí sice s vlastním účelem stavebních družstev v přímé spojitosti, avšak pro svou dalekosáhlou důležitost zasluhující zvláštní pozornosti. Jest skoro samozřejmou věcí, že takové družstvo nevstupuje do života bez součinnosti lidí z nedělnických kruhů. Stavební družstvo s jeho složitou správou má jen tehdy naději na úspěch, pakli v oněch řadách, kde potřebné znalosti a zkušenosti jsou, najdou se muži, kteří obětavě na úkolech družstva spolupracují. Jest krásným znamením naší sociálně pokročilé doby, že všude v Německu, kde v posledních desítiletích založena byla družstva stavební, takoví muži se našli, a potěšitelným jest, že při společné práci mužů z různých vrstev společenských jest dělníku

možno nahlédnouti do duše a smýšlení oněch vrstev obyvatelstva, z jejichž egoismu a zlomyslnosti pochází dle vylíčení, jaké se mu dostává, všecka sociální bída. Při společné práci učí se nazírati, „že jsou i v těchto vrstvách muži nezaslepení, s upřímným srdcem, s dobrou a poctivou vůlí, a neméně důležito jest, že též vzdělanci a majetní lidé při této společné práci mají výhled do cizího jim doposud světa, že učí se znáti potřeby dělníkovy, rozuměti jeho přáním a požadavkům, ctíti jeno osobnost a jeho snahy. Tak vytváří se vzájemné pochopení člověka k člověku, vyrovnání protiv mezi třídami jak dříve zdálo se nemožným, ač jest nezbytným předpokladem a zároveň nejkrásnějším projevem každé opravdové reformy společenského života." (Voszberg.)

V poslední době nadhozena byla se strany velmi vážné (Berthold, Über die Entwicklung des Baugenossenschaftswesens in den letzten zwei Jahrhunderten. Blätter für Genossenschaftswesen 1909, Nr. 51, 52) otázka, zda organisační forma družstevní právě pro úkoly bytové jest vhodnou nebo není-li za jistých okolností jiná právní forma vhodnější a účelnější. Poukázáno bylo na to, že platné a jinak zajisté výborné družstevní právo německé obsahuje řadu zásadních předpisů, které představují za jistých okolností přímé nebezpečí pro cíle družstevního stavebnictví. Stavba malých bytů váže na dlouhá leta poměrně velmi značné peněžní prostředky a proto potřebuje právní formy, kterou zajištěna by byla trvalost ručitele jakož i jistota a stálost správy. Družstvo však jest útvarem, spočívajícím na neobmezeném počtu členstva, jež může se stále střídati. Zákonem umožňuje se členům výpověď a vystoupení v poměrně krátké lhůtě a též věřitelé mohou v této krátké lhůtě výstup členů vynutiti. Rovné právo hlasovací všech členů, nechť teprve do družstva vstoupili a první splátku učinili nebo od dlouhých let družstvu přináležejí a nejvyšší počet podílů úplně splatili, přímo vylučuje, jak zkušenosti ukázaly, ve velkých stavebních družstvech, jejichž členové těžko odolávají hospodářskému nebo politickému štvaní, stálou a pravidelnou správu. Na takovouto dedukci navazuje se výstraha, aby se uvažovalo, zda tam, kde jeví se větší nebezpečí náhlého útěku členstva a náhlých převratů v orgánech společenstva a tím v jeho správě, nebylo by záhodno vyvoliti jinou právní formu na místo družstva, která by nevykazovala podobných závad: formu akciové společnosti s obmezeným ručením, formu spolkovou s právy korporačními a p.

Nedá se popříti, že tyto vývody mají do sebe mnoho oprávněnosti. Podle dosavadních zkušeností — doposud znám jest toliko jediný případ, v němž okolnosti, jež uvádí Berthold, vedly k vážnějším obtížím — nezdá se nám důvodným hleděti příliš černě v tomto směru, a neobyčejně bychom litovali toho, kdyby takové jednotlivé pohnutky měly vésti k tomu, že by na místo sociálně vyšší a stokráte osvědčené formy družstevní nastoupila opět některá starší forma právní. Vzdávali bychom se tím, jak sám Berthold doznává, zároveň toho, co tvoří nejkrásnější přednost čin-

nosti družstevní, osobní spolučinnosti samotných nájemníků ve všech otázkách bytové péče. Vrátili bychom se tím k činnosti, která nebyla by oduševněna jarou samosprávou, nýbrž upravena více méně byrokraticky a absolutisticky.

II. Anglie.

(Henri Vivian M. P., Londýn.)

Pozemková držba tvoří nejjistější a nejhledanější uložení úspor oněch lidí, kteří nejsou s to přejímati risiko, spojené se silně spekulačními podniky. Mnoho působilo v posledních padesáti letech ve Velké Britanii organisací, aby umožnilo se dělníkům a jiným málo majetným osobám státi se majiteli vlastních bytů. Nejoblíbenější systém spočívá v tom, že zapůjčí se hodnověrným osobám dvě třetiny až čtyři pětiny hodnoty pozemku, na němž zápůjčka se zajistí, a splacení ostatního ponechá se majiteli. Zapůjčený obnos umořuje se ponenáhlu měsíčními a čtvrtletními splátkami, což vyměřeno bývá zpravidla na 15 až 20 let. Požadovaný úrok pohybuje se mezi 4 až 5%, ale v mnoha případech jest vyšší, neboť dlužník, jenž splácí měsíčně, nezúrokuje splátkami zmenšený obnos kapitálu, nýbrž celý obnos až do konce roku. Ztrácí tedy dlužník úroky měsíčních splátek až do konce roku, kdežto věřitel je získává. Následkem toho dlužno ještě asi ³/₄% k nominelní úrokové míře 4 až 5% připočísti.

Nejrozšířenější formou této činnosti jest stavební spolek (Building Society). Spolkové stavební hnutí upraveno bylo zvláštním zákonem o spolkových stavbách. Na sklonku r. 1908 existovaly v Anglii a Walesku 1633 takové spolky s kapitálem 1.341,692.780 marek, jenž složen byl z podílů, výpůjček a deposit. V roce tom vypůjčeno 164,889.720 M a splátky dlužníku obnášely 157,400.000 marek. Konsumní hnutí poskytlo taktéž 250 mil. M k podpoře bytového hnutí; z tohoto obnosu používá se okrouhle 137 mil. M asi týmž způsobem jako u stavebních spolků; zbytek investuje se v domech, zůstávajících v držení konsumních spolků a pronajímaných obvyklým způsobem členům. Vyzískaný z toho přebytek zvětšuje výdělek družstva a nákupní dividendu členů. Veliké podpůrné spolky (Friendly Societies), zřízené k poskytování týdenních podpor nemocenských členům, půjčují taktéž hlavně svým členům značné sumy, aby umožnily jim splátkovým systémem nabýti vlastního domku. Taktéž mohutnější odborové spolky používají část nahromaděných fondů k tomu, aby pomohly svým členům k vlastním domům. Jaký obnos těmito podpůrnými spolky a odborovými organisacemi ročně k tomuto účelu jest obracen, lze těžko odhadnouti; na všechen způsob obnos značný a stále vzrůstající. Slovem napomáhání tímto způsobem pracujícímu lidu k vlastnictví domovnímu nabylo velikého rozvoje.

Nicméně má tato methoda v některých ohledech svoje nedostatky, byť sebecennější byly výsledky jí docílené, jimiž povzbuzuje se spoření a podporuje sevšeobecnění držby kapitálové. Ma-

jetek, jehož nabývati mohou miliony, aniž by braly na se velké risiko, tvoří vynikající pramen moci národa, a čím účastenství majetku jest rozšířenější, tím lépe. Na druhé straně může však držba domovní, stejně jako pozemková, není-li její používání upraveno, vyvolati nejvážnější poškození obecních zájmů i zájmů jednotlivců. Ve většině podniků nebo živností nezpůsobí to žádných velkých škod, pakliže každý súčastněný činitel sleduje své vlastní bezprostřední zájmy. Leč u vlastnictví domovního jest velmi důležito, aby trvalý zájem, odlišný od zájmu okamžikového, nabyl převahy.

Dejme tomu, že na blízku velkého města nalézá se větší vhodný terén stavební, tu vyžaduje toho obecný zájem, aby každý dům obklíčen byl zahrádkou, aby zřízena byla veřejná místa ku hraní a sportu, dále kanalisační soustava, povzbuzováno bylo k pěstění stromoví, naproti tomu aby nebyla vytloukána z pozemků přílišná renta. Rovněž účelno jest, stavěti domy z dobrého materiálu, zaříditi je tak, aby po nich byla stálá poptávka, je seskupiti, aby působily estetickým dojmem. Hoví-li se zájmům okamžiku a sleduje-li se účel, vyzískati bezprostředně co nejvíce, nevykoná se v největším počtu případů nic, a ponechává se budoucnosti, aby sama o sebe se starala.

Dále: Dejme tomu, že terén účelně jest parcelován a zastaven, pak ale ještě rozhoduje způsob vlastnictví a správy, zdali z těchto dobrých zařízení bude míti všeobecnost užitek. Prodají-li se stavební místa a domy jednotlivým osobám, naskýtá se možnost, že některé z nich přepustí svůj majetek nevítaným osobám, které s ním budou třeba tak zacházeti, že dobré úmysly zakladatelů osady budou zmařeny. Jestliže jeden nebo dva domy jedné ulice přejdou v trvalou držbu takových nevítaných elementů, kteří budou zvyšovati činže nebo jiným způsobem svůj majetek zneužívati, poklesne rychle cena celé ulice. Systém, jímž povzbuzuje se dělník, aby si koupil vlastní domek, jenž však nevede obyvatele k tomu, aby přičinili se o zachování charakteru osady, není schopen opatření proti vzrůstu zla takového.

I s hlediska individuelního třeba jest nápravy při obvyklém nabývání domů, zejména má-li jednotlivý dělník málo prostředků.

Často bývá pro dělníka riskantním i nákladným zakoupiti dům obyčejným individualistickým způsobem. Předně zaplatí za stavební místo poměrně více, nežli kupuje-li 50 nebo 100 míst stavebních. Poplatky a výlohy vyměřovací a možná i sama stavba domu přijdou mu taktéž výše. Úroky z kapitálu a poplatky za půjčku, jíž dělník potřebuje k stavbě nebo koupi domu, jsou poměrně vysoké. Jest to následkem toho, že vše děje se na podkladě detailním, proto jsou tu i detailní výlohy. K tomu přistupuje risiko, že trvalé zaměstnání velkého počtu nejlepších dělníků v městech není zajištěno, a pakli získají tito s velkým nákladem vlastní domky, aby hledali potom kupce, jenž by jim kapitál a úroky nahradil, nebo jsou nuceni prodati svůj majetek pod cenu.

Mnozí reformátoři, kteří tyto skutečnosti nepřezírají, přikloňují se úsudku, že jediným východiskem jsou stavby obecní, neboť

provádění ve velkém znamená úsporu a zároveň zbavení jednotlivců risika, čímž zabrání se zlům, pocházejícím z individuálního vlastnictví. V úvahách takových přehlíží se velmi důležitý a blahodárný úkol individuálního zájmu ve správě a používání pozemkového vlastnictví a hodnota tohoto pro jednotlivce a všeobecnost. V našich velkých městech představuje aktivní zájem jednotlivých nájemníků na hospodářském zacházení s domovním vlastnictvím hodnotu rovnající se ročně jednomu procentu z kapitálu, a výchovná hodnota pro jednotlivce jest rovněž veliká.

Zdá se, že otázka tkví v tom, aby popud k hospodárnosti a výchovná hodnota, rodící se vždy ze smyslu pro individuální majetek, sloučeny byly se zajištěním proti nesociálním účinkům vlastnictví. Stoupenci stavebních družstev (Co-partnership Tenants societies) domnívají se, že těmto požadavkům činí lépe zadost, nežli vše, co doposud bylo navrhováno. Přejděme proto ku vylíčení těchto družstev.

Družstva ta zapsána jsou na základě zákona o společenstvech s ručením obmezeným. Kapitál sbírá se ve formě podílů v obnosu 20 až 200 M. Podíly platí se najednou nebo ve splátkách. Podle společenstevního zákona nemůže nikdo míti více než za 4000 M podílů, ale jako půjčku může investovati jakýkoliv obnos, který v požadavcích má přednost před podíly. Představenstvo nebo správní výbor volen jest majiteli podílů; obyčejně činí se opatření, aby nájemníci měli v představenstvu zastoupení. Prováděcí methoda jest stručně tato:

Zakoupí se v předměstí rozšiřujícího se města větší terén a upraví se tak, aby byla tu předně vhodná hřiště pro nájemníky a jejich děti; za druhé omezí se rozumně počet domů, připadajících na jeden „acre“, takže každý dům obdrží svou zahrádku; za třetí dbá se toho, aby umístění a seskupení domů činilo architektonický dojem. Domy mají se stavěti dobře s účelným zdravotním a jiným zařízením k pohodlí členů, kteří chtějí se státi nájemníky. Tyto domy pronajímají se za obyčejné ceny. Z kapitálu platí se mírný úrok, obyčejně 5% z podílů a 4% z půjček, a přebytek po srážce výloh na opravy a amortisace rozděluje se mezi členy podle zaplaceného jimi nájemného. Podíl na přebytku nevyplácí se hotově, nýbrž připisuje se členu po tak dlouho, až jeho pohledávka rovná se ceně domu, jejž si najmul. Jakmile se tak stane, mohou se restituce vypláceti hotově.

Jak z toho vidno, může si v takovém družstvu zajistiti jednotlivec všecky hospodářské výhody, plynoucí z domovní držby. Kapitál opatřuje se na úrok nižší nežli bylo by lze opatřiti si jej jednotlivci, taktéž výlohy a náklady jsou menší nežli při systému individuálním. Tím, že nájemník přejímá za svou kapitálovou investici podíly družstva nájemníků na místo hypotéky na jednotlivý pozemek, vyrovnává risiko odstěhování společně s ostatními podílníky a nájemníky bytové osady. Jeho nahromaděné úspory dají se s menšími náklady převésti, nežli kdyby uloženy byly v pozemku a domu. Úspory dělníka jsou tímto způsobem pohyblivy

jako jeho práce, což jest velice důležito, chce-li vydělati svou schopností a pílí nejvyšší mzdu. Dále náleží nájemníkům podstatná část kapitálu družstva, které pozemek spravuje; jsou tedy nejen interesováni na dobrých výsledcích jako nájemníci, ale i když přestali býti nájemníky, aby zajistili si trvalou hodnotu svého majetku.

První bytové družstvo, které přijmulo systém rozdělování přebytků mezi nájemníky po úhradě úroků z kapitálu, bylo družstvo nájemníků (Tenant Co-operators Ltd.), založené v r. 1888. Družstvo to vlastnilo ve 21. roce trvání pozemky v ceně asi 600.000 M. v pěti různých okresích. Třináct let po jeho založení, v r. 1901, vstoupilo v život další družstvo na západní hranici Londýna, družstvo nájemníků ealingských (Ealing Tenants Ltd.). Toto obmezilo se na zastavení jednoho terainu a mělo v pátém roce stejný majetek jako 18 let staré družstvo z r. 1888. Soustředivši své operace na jediný větší terain, mohlo ealingské družstvo provésti různá zařízení, na př. vzorné upravení osídlení, procházky a hříště atd., což nedá se provésti při roztříštěnosti půdy v různých okresech.

Tím stalo se družstvo proslulým jako „Pioneer Co-partnership village“ a pod jménem „Co-partnership in Housing“ učinilo toto hnutí v posledních desíti letech rychlý pokrok. Účinně byl tento pokrok podporován propagandou „Co-partnership Tenants Housing Council“, kterážto organisace zřízena byla v r. 1903, aby novým družstvům byla radou a pomocí, která podobné osady chtějí zakládati, jaká s úspěchem vytvořena byla v Ealingu. K praktické podpoře propagandy založen v r. 1907 svaz „Co-partnership Tenants Ltd.“, k němuž ochotně připojilo se tehdy existující stavební družstvo, které uznalo hodnotu takového ústředí.

„Co-partnership Tenants Ltd.“ mají účelem:

a) poskytovati znaleckou poradu ze sebraných zkušeností, jak kupovati větší terain, jej parcelovati a zastaviti;

b) opatřují kapitál přičleněným společnostem;

c) soustřeďují objednávky a zakázky družstev, aby velkonákupem stavebního materiálu docílily výhody pro svazové spolky.

Každé bytové družstvo jest povinno přejmouti podíly svazu v poměru k jeho aktivům. Nyní činí takový vklad 200 M z 20.000 M hodnoty stavební. Je úmyslem po zúrokování podílů 5% značnou část přebytku, svazem docílenou, připsati reservnímu fondu, načež zbytek rozdělí se mezi členy podle nákupu. Svaz řízen jest představenstvem, jehož členové vzati jsou ze svazových spolků.

Svaz má:

1. Finanční oddělení k opatřování peněz na podíly nebo ve formě zápůjček, nebo na hypoteky k úhradě stavebních výloh na různých pozemcích; dále udílí všem družstvům rady a informace v záležitostech finančních;

2. účetní oddělení, které poskytuje družstvům informace o nejlepším vedení knih a provádí periodické revise;

3. nákupní oddělení, sbírající všechny zakázky stavebního materiálu, aby hotovým placením a velkými objednávkami docílily se nejlevnější ceny;

4. vyměřovací a stavitelskou kancelář a oddělení pro dozor nad stavbami, jež jest k službám všem svazovým spolkům, jež osídlují pozemky.

Zkušenosti a plány jednoho družstva využitkují se tímto způsobem co nejlépe pro všechna ostatní. Úmyslem jest co nejdříve vzíti do vlastních rukou též pojištění družstev proti ohni. Rozvoj svazu ukazují následující čísla:

Koncem roku	Splacený kapitál podílový a půjčený	Tržba za rok	Přijaté hypotheky
	M	M	M
1907	285.600	250.180	383.720
1908	957.900	1,061.020	1,130.640
1909	2,041.300	1,350.260	1,781.980
1910 (I. pololetí)	2,351,880	861.300	1,571.520

Majetek družstev veden jest v obnosech, jež odpovídají nákladům za materiál a dělnickým platům, tedy bez připočtení zisku podnikatelského. Do domků jednorodinných stěhují se členové obyčejně ihned, jakmile jsou hotovy. Tito splácejí při placení obvyklého nájemného malé obnosy na jejich podíly, až poslední dosáhnou obnosu 1000 M. Hospodárnost doplněna jest úsporou správní. Každý nájemník platí sám výlohy za opravy svého domu; proto pečují nájemníci o to, aby tyto výlohy byly co nejmenší. Družstvo přejímá opravy na vnější straně domu a nese náklady stavebních změn. Přebytek rozděluje se mezi členy podle obnosu zaplaceného nájemného. Každý nájemník jest tudíž interesován na tom, aby družstvo prospívalo finančně a to tím, že vyhledává vhodné nájemníky pro nové nebo prázdné domy, vykonává povšechný dozor a chrání majetek před poškozením. Proti ztrátám nezaplacením nájemného jest družstvo zabezpečeno tím, že má právo na zadržení podílů nájemníkových. Čím více se členové přičiňují o úsporu výloh, tím větší jsou podíly z přebytku. Největší část družstev nestojí ještě dosti dlouho, aby měla plný prospěch z tohoto systému a bylo možno učiniti konečný odhad všech výhod. Po srážce všech výloh a 5% úroků z kapitálu vyplácela doposud starší družstva restituce 5—7½% na nájemné. Každé družstvo činí odpisy 10 M z 2000 M ročně, takže v 60 letech při 3½% kapitalisace odepsán bude celý obnos, jejž domy stály.

Zavedení družstevního principu znamená, jak praví Unwin, poradný architekt svazu stavebních družstev, novou epochu ve stavbě domovní. Neboť nedociluje se tím pouze, že jednotlivec může si snadněji opatřiti lepší domov a větší zahradu nežli jakýmkoliv jiným způsobem, nýbrž otvírá se provedením družstevního hnutí též nový kruh možností. Prostřednictvím družstva možno všem poskytnouti podíl na výhodách individuelního majetku, jež jsou jinak toliko pro málo lidí dosažitelny.

Kde pozemek jest zastaven podle družstevních zásad, jeví zcela jiný obraz, nežli zastaví-li se na parcelaci soukromé. Na místo

osady pro obmezený počet oddělených individuí vznikne obec, na jejíž potřeby musí se mysliti. Jest založen domov pro společnost, která má jistý organický život. Jest nutné ústředí pro tento život: ústavy, kluby, školy, kostely mohou tvořiti centrum, kolem něhož celá osada se seskupuje. Stavební místo nachází se v rukou družstevní obce a jest možno zachovati pro obecné dobro místa přírodní krásy a vyhlídky na kopcích a v údolích. Hřiště a útulny pro děti, trávníky pro různé zábavy mohou býti tak umístěny, že domy se seskupují kolem a obyvatelům poskytují otevřená místa k okřání.

Tyto domy poskytují radostný pohled jak z oken a ještě lepší z ulice. Na místě nekonečných řad stejných domů, které nemají mezi sebou žádné spojitosti, lze zakládati skupiny a tyto skupiny opět spojiti ve větší komplexy. Výhoda a krása skupin domovních projeví se ihned. Družstevní zásada propůjčuje tedy každému domu netoliko lepší estetický ráz, nýbrž vtiskuje celé osadě jednotný charakter, jenž ze společného žití obce vyplývá, kterýž dochází výrazu v harmonii a kráse celku. Zevnější harmonie působí blahodárně na život, jenž jest pod jejím vlivem, podporuje zároveň vzrůst družstevního hnutí a otvírá nové možnosti jeho vývoji.

Přehledy.

Politický.

Uplynulý měsíc stál úplně ve znamení bojů proti drahotě. Dělnická revoluce v Anglii provázená všeobecnou železniční stávkou, pouliční boje v Liverpoolu a v Glasgově rozdmychaly žár nespokojenosti, jehož jiskry přeletěly do Francie a do Belgie, kde ve valonských provinciích nabylo hnutí povážlivých rozměrů. Davy demonstrantů pod rudými revolučními prapory srážely se s četnictvem, drancovány krámy, zboží ničeno, pekařské a řeznické krámy, v nichž prováděna největší lichva, úplně vypleněny a zpustošeny. Také ve Španělsku projevilo se silné stávkové hnutí, které končilo vyhlášením stavu obležení. Události tyto mocně působily též na mysl rakouského dělnictva. Po úžasných vedrech letních měsíců, v nichž nespadla kapka osvěžujícího deště, úžasná drahota dolehla na lid. Neminulo dne, aby některý kartel neohlašoval zdražení některé z nejnezbytnějších lidových potravin. Kartel cukrovarnický zvýšil cenu cukru o 6 K na metrickém centu. Ochranný svaz průmyslu pivovarského ohlásil zdražení ceny piva o 2 K 40 hal. na hektolitru. Kartel lihovarnický vyhnal do neslýchané výše ceny brambor. Současně stoupla cena mléka o 4 haléře na litru, vše to právě ve chvíli, kdy obyvatelstvo bylo vybrakováno srpnovým termínem činžovním a vyháněním činží do nesnesitelné výše. Otázka drahotní rozvinuta byla tentokrát v celé své šíři. Protestovaly sjezd kovodělníků, schůze úřednictva, poštovních zřízenců, protestoval sjezd horníků, protestovalo se v Praze, ve Vídni, v Brně, v Krakově, ve Lvově, ve Štyrském Hradci, v Terstu, zkrátka ve všech centrech života předlitavského. Protesty nesly se proti kartelářské ziskuchtivosti, proti bursovní spekulaci, proti velkoagrární politice celní, proti lichvě s byty, manifestovalo se za otevření hranic, za povolení dovozu zámořského masa, za zrušení cel. Vláda opírajíc se o usnesení měšťácko-agrární majority z červencového zasedání poslanecké sněmovny, proti drahotě ničeho nečinila. Přehlížejíc úplně protesty nespokojeného obyvatelstva, odvolávala se na smutný souhlas Uher k žádaným

opatřením. Když bouře byly silnější, zahájila sice na oko vyjednávání s uherskou vládou, avšak vyjednávání to končilo úplně bezvýsledně. Loď se zámořským masem, která v Terstu přistála, nesměla maso to vyloditi. Akce, kterou vláda přislíbila, byla jen akcí ve prospěch velkoagrárníků. Subvence na prasečí chlívky, podporování stavby sušáren bramborů, řepy, krmiva, prémie na chov telat, převážení dobytka do míst, kde jest dostatek píce. Jest zřejmo, že malorolnictvu opatřeními těmito pomoženo být nemohlo, zvláště když obnos vládou na akce tyto byl nepatrný a rozdělování jeho předáno velkoagrárnickým zemědělským radám. Vláda vymlouvala se sice na nedostatek peněz, avšak v téže době pořádány tři ohromné manévry pěchoty, jízdy a námořnictva v rozměrech dosud nevídaných. Za takových okolností vyšel z kruhů sociálně demokratických podnět ku svolání říšské rady. Klub sociálních demokratů německých požádal zvláštním přípisem předsedu poslanecké sněmovny Sylvestra, aby svolal konferenci předsedů klubů. Předseda Sylvestr vyhověl a svolal předsedy klubů na 15. září do vídeňského parlamentu, na níž usneseno svolati parlament 5. října. Na konferenci této došlo ku ostré srážce sociálních demokratů s ministerským předsedou baronem Gautschem, který projevil názor, že agitace proti drahotě jest prý umělá a naznačil, že odhodlán jest použíti branné moci ku jejímu zdolání. O tom, že agitace není umělá, mohl se přesvědčit z ohromné návštěvy táborů a schůzí s programem proti drahotě, které pořádaly se po celém Rakousku. V Praze konal se tábor velmi četně navštívený 10. září v zahradě Lidového paláce. Mluvil na něm Modráček, Stivín a Steinerová. Po táboru došlo ku demonstracím na Staroměstském náměstí. Ježto zdražování každého dne pokračovalo a žádná z veřejných korporací nejevila nejmenší ochoty učiniti nějaká opatření, sešel se ve čtvrtek 14. září ku poradě sbor důvěrníků politických a odborových organisací z Prahy a předměstí, který se usnesl uspořádati v neděli 17. září na Václavském náměstí tábor lidu a připojiti se tak k všerakouským manifestacím. Tábor v Praze zdařil se nade všechno očekávání. Čtyřicet až padesát tisíc lidí promenovalo na Václavském náměstí, všechna vozba byla přerušena. Nad zástupy vlály tři rudé prapory. Po rozchodu improvisován druhý tábor na Staroměstském náměstí před pražskou radnicí, a jako Václavské náměstí bylo i Staroměstské naplněno. Mluvili Němec, Biňovec, Kouša. Současně konaná manifestace národních dělníků dopadla nadmíru uboze. Nesúčastnilo se jí víc jak 2000 lidí. Ve všech kasárnách pražské posádky provedena byla konsignace vojska, staženo do Prahy četnictvo všech pražských okrsků a mužstvo policejní povoláno v permanentní službu. Všechna opatření ta byla však zbytečná. Ke krvavým bouřím lidu došlo ve Vídni. Tam komandováno na ulice vojsko 24. a 19. pěšího pluku, 2. bosenského pluku pěchoty, část husarského pluku a dragouni. Došlo ke krveprolití v Ottakringu, kde vystřeleno na ostro do lidu. Vídeňské bouře z hladu vyžádaly si první obět. Dělník Otto Prötzenberger probodnut byl bodlem vojáka a zranění podlehl.

Bouře proti hladu v Rakousku zatlačily všechny ostatní události do pozadí. Mezi českými a německými měšťáky vláda inscenovala nové smiřování, jehož výsledkem jest, že na 20. září svolán jest sněm. Také historická vzpomínka, čtyřicetileté výročí císařského reskriptu, minula bez ozvěny po několika schůzích státoprávních radikálů a národních sociálů. Mladočeši se tentokráte oslavy oficielně nesúčastnili, ba zřejmě se jí stranili. Jinak provedeno několik doplňovacích voleb do zemského sněmu, z nichž nejdůležitější byla doplňovací volba na mandát, uprázdněný úmrtím předsedy velkostatkářského klubu hraběte Buqoye, která příšerným světlem ozářila privilegovaný řád volební do českého sněmu (38 velkostatkářů zvolilo si poslance), pak doplňovací volba plzeňská, kde hlasy sociálně demokratické pozoruhodně stouply.

Vk.

Odborový.

Domácí. 16. srpna vstoupili do stávky truhláři v Hronově n. M. Žádají zkrácení doby pracovní o 1 hodinu. — V Hořovicích u firmy Bratří Čermákové, slévárně š dé i měkké

litiny, vypukla 19. srpna stávka slevačů, protože firma nedodržovala pracovní cenník a ceny od práce se pokusila snížiti. — Stávka tkalců u firmy J. Klein a spol. byla s úspěchem skončena. — 21. srpna vypukla stávka dělníků v továrně Leopold Löw nástupce (majitel Roubíček), výroba kovových podkovek. — Stávka lučebníků v továrně na papír K. C. Menzel v Podol-Bělé pod Bezdězem byla 16. srpna po šestinedělním tvrdošijném boji skončena úplným vítězstvím pro dělnictvo. Po celou dobu stávky nevyskytl se ze řad 200 stávkujících ani jeden stávkokaz. Zvýšena mzda dělnictvu na směny pracujícímu o 15%, ve dne pracujícímu o 10% a veškeré akordní sazby zvýšeny o 5%. Tovární výbor uznán. Na 1. května se nepracuje. — Na stavbě erárního mostu v Nymburce, který provádí firma K. Herzán z Prahy, vypukl 30. srpna mzdový spor. — V Brně vypukla 1. září stávka uhlířského dělnictva ve všech uhelných dvorech počtem 300 dělníků. Po čtyřdenní stávce dosáhlo dělnictvo zvýšení mzdy o 2 až 3 K 80 h týdně. Kolektivní smlouva uzavřena na 2 roky. — V Praze vypukla všeobecná stávka cidičů oken. Stávka dlouho netrvala. Zaměstnavatelé přistoupili na požadavek dělnictva, na zvýšení mzdy na 24 K týdně. Ohledně ostatních požadavků bude se ještě jednat. — Ve Falknově n. Ohří podalo dělnictvo krejčovské cenník. — 12. září podán správě Národního divadla důvěrníky členstva orkestru soupis požadavků tohoto divadelního tělesa. — U obuvníků neslýchaná drahota životních potřeb vyvolala zájem zvýšiti si mzdu a upraviti velice nesnesitelné poměry. — V Hradci Králové předložilo dělnictvo požadavky 30. srpna a vyžádalo si odpověď do 4. září. Na přání zaměstnavatelů prodloužena lhůta k definitivní odpovědi o 14 dnů. — V Klatovech usneslo se dělnictvo 28. srpna žádati na zaměstnavatelích zvýšení mzdy o 20%. Společenstvo mistrů obuvnických na požadavky pomocnictva 5. září přistoupilo. Při smírném jednání uzavřena řádná smlouva, která nabyla hned platnosti. — V Žatci žádají dělníci pracující na práci trhové též schválení pracovního řádu a zvýšení mzdy. — V Kostelci n. O. lepičky a šteperky firmy Bratří Kaufmannové předložily požadavky. Firma činí částečné ústupky, ovšem nevyhovující. Cidiči u této firmy žádají úpravu platu od předmětů, které do smlouvy při posledním hnutí uzavřené pojaty nebyly. — V Kolíně předložilo požadavky dělnictvo zaměstnané v továrně na obuv u fy S. Feldmann, žádá upravení pracovního řádu a zvýšení mzdy o 15%. Lhůta k odpovědi dána do 23. září. — U firmy Kohoutovy na Smíchově vyloučeni byli 9. září veškeří vzorkáři. — Stávka truhlářů v továrně firmy „Arbor“ po 8denním trvání skončena. Práce nastoupena 11. září. Stávkou dosaženo zkrácení pracovní doby o 1 hodinu týdně. O zasvěcené svátky bude se pracovati o hodinu méně s platem za celý den. Mzda zvýšena o 5—7 proc. Tovární výbor uznán, rovněž tak slavení 1. května. Při práci kusové zaručena mzda; postaráno o šatníky, dostatečný počet umývadel a tovární lekárničky. Na stávce bralo podílu 99 dělníků a dělnic. Skutečná doba pracovní obnáší nyní 56 hodin týdně. — Hnutí horníků projevilo se v Čouši. Když skromné požadavky horníků byly zamítnuty, zastavili horníci 9. září práci. — Cvokaři v Hostomicích a Beštíně u firem H. Fischl, J. Roubíček v Hostomicích a J. Škrond v Jincích podali žádost o zvýšení mzdy. 28. srpna bylo s firmami vyjednáváno. Dohody nedocíleno. — V agrárnické motouzárně v Dřevěných Mlýnech u Jihlavy trvá boj již několik týdnů.

Mzdová hnutí smírně skončená: Požadavky předloženy v sjezdovém období v 529 závodech, v nichž zaměstnáno bylo 4863 dělníků, z toho členů svazu 1282. Dosaženo v 495 závodech pro 3564 dělníků (z toho členů svazu 1159) zvýšení mzdy průměrem o 15% a zkrácení doby pracovní o 1—3 hodiny denně. — Stávky a výluky: Požadavky předloženy v 36 závodech, v nichž zaměstnáno 2904 dělníků, z toho členů svazu 993. Stávky vyžádaly si 251 dnů. Dosaženo v 34 závodech pro 1999 dělníků (z toho členů svazu 792) zvýšení mzdy průměrem o 12%, zkrácení pracovní doby o půl hodiny denně. — Sprostředkování práce. Nabídek od zaměstnavatelů došlo v r. 1908 (od 1. července) 249, v r. 1909 522, v roce 1910 1039. Žá-

dostí dělníků o místa 308, 722, 904. Počet míst sprostředkovaných ústředním sekretariátem v roce 1908 113, v r. 1909 308, v roce 1910 654. — V sprostředkovatelně krajského výboru ve Vídni došlo od 1. července do 31. prosince 1910 nabídek od zaměstnavatelů 178, žádostí dělníků o místa 169, počet míst sprostředkovaných obnášel 121. — Právní ochrana. Sekretariátem poskytnuto 368 právních porad; žalob napsáno 143, u soudu zastupováno 67krát. — Korespondence. Dopisů vypraveno 7940. — Podpůrnictví. Podpor vyplaceno za dobu činnosti svazu za $4^1/_2$ roku úhrnem 92.002 K 14 hal. Z toho v nemoci 56.555 K 30 hal., v nezaměstnání 29.069 K 50 hal., cestovní 1767 K 24 hal., na přesídlení 1212 K 70 hal., pohřebné 950 K, záložníkům a jiné 2.456 K 40 hal. — Agitace: Schůzí bylo pořádáno: veřejných 326, důvěrných 682, přednášek 217, valných hromad 148, členské schůze 1433, výborových 2149, celkem 4955. — Organisace. Členstvo jest organisováno 12·93%, t. j. ze 24.074 zaměstnaného dělnictva 3116. Na sjezdu bylo usneseno zvýšiti příspěvek o 6 hal., z čehož 4 hal. připadnou na stávkový fond, 2 haléře na fond nemocenský. Stávkové podpory zvýšeny na 6 K 50 hal. po půlročním členství, na 8 K s členstvím do 1 roku, na 9 K s členstvím od 1 do 3 let, na 10 K po tříletém členství. Na sjezdu usneseno též, aby svaz na příště se jmenoval „Svaz českých obuvníků v Rakousku".

Sjezdy a konference. V bílém sále Lidového paláce konán ve dnech 13., 14. a 15. srpna druhý řádný sjezd svazu českoslovanských obuvníků v Rakousku. Sjezdu se súčastnilo 48 delegátů, 4 členové představenstva, 4 členové kontrolní komise. Ku sjezdu vydána tištěná zpráva. — Skupin a platebních míst bylo 31. prosince 1910 v Čechách 62, na Moravě 11, ve Slezsku 0, v Dolních Rakousích 6. Členů v Čechách 2610, na Moravě 327, v Dolních Rakousích 179. Oproti stavu z 1. července 1908 bylo o 2 skupiny a 464 členy pokles přivoděný především hospodářskou krisí.

Druhý sjezd svazu českých kovodělníků konal se ve dnech 8., 9. a 10. září v zahradním sále Lidového paláce. Sjezdu se súčastnilo 70 delegátů, kteří zastupovali 70 skupin. Členů představenstva přítomno bylo 11, omluveni 4. K sjezdu vydána obsáhlá tištěná zpráva, která representuje obsáhlou knihu o 302 stranách. Na prvních 45 stranách líčeny jsou nejprve dějiny kovodělnické organisace, spor českých kovodělníků s rakouským ústředím i ustavení „Svazu českých kovodělníků v Rakousku". Svaz ustaven 7. února 1909. Zahájil činnost za poměrů nanejvýš nepříznivých. Po rozmachu let 1904 až 1907 leta 1908 až 1910 znamenají pokles konjunktury a dobu hospodářské krise. Nezaměstnanost přirozeně značila zatížení financí svazových, poněvadž všichni staří členové byli přejati s plnými nároky. Členů svaz přejal 4888. Počet členů stoupl koncem roku 1909 na 6724 a koncem r. 1910 na 8940. Svaz přejal 54 skupiny, koncem roku měl jich 75 a to v Čechách 62, na Moravě 12, v Dolních Rakousích 1. Míst platebních 35 (Č. 26, M. 8, D. R. 1).

Ve dnech 20.–21. srpna konala se v juliánovském Dělnickém domě u Brna druhá zemská konference skupin samostatných českých svazů na Moravě. Zastoupeny byly moravské skupiny 106 delegáty. Máme dnes na Moravě 199 skupin a platebních míst, v nichž do 1. května t. r. sdruženo bylo 10 543 členů. Dnes se tento počet poněkud zvýšil. Během posledních 15 měsíců pořádáno bylo 1378 schůzí, a porad. Sporů a intervencí vyřízeno 72. V textilním odboru 53 — z nichž připadá na Čechy 11 a na Moravu 22. V odboru obuvnickém 4 spory, uhlířském 5, kovodělnickém 17, sladáckém 2, dřevodělnickém 15, hornickém 4, tesařském 1 a kamnářském 1. Bezvýsledných intervencí podniknuto 7, s částečným úspěchem 23, s úplným úspěchem 42. Smluv uzavřeno celkem 13. Stávek podniknuto celkem 12. Stávkovalo se celkem 24 dní. Jedenáct stávek bylo výbojných a 1 obranná. Výluky prodělaly v textilním obboru dvě: jedna v Jihlavě a druhá u Röchlise. Dopisů došlo 811 a odesláno 2704.

Cizí. V srpnu konaly odborové organisace uherské svůj sjezd v Budapešti. Zastoupeno bylo 37 organisací 100 delegáty. Organisace musily se brániti tlaku vládnímu a nepříznivým vlivům

krise průmyslové. Členů bylo v roce 1910 86.478. Příjmů měly organisace ty 1,792.027 K, vydání 1,645.508 K. — Ve dnech 8.—9. září konal se sjezd bankovního úřednictva v Miláně. — V uplynulých měsísích konaly se též mezinárodní konference odborových sekretářů v Budapešti a sjezd britských odborových organisací. — O nich příště.

Vk.

Hospodářský.

Drahota. Těžké chmury vznášejí se nad námi. Chvatně stoupají ceny téměř všech životních potřeb. Otázka uhájení materielní existence stává se nejaktuálnějším problémem dne a mohutné protestní hnutí mass zachvívá veřejným životem u nás i v cizině. S temnou předtuchou hledíme nejbližší budoucnosti vstříc. Nenastane-li obrat k lepšímu — a tu těžko se domysliti, co by jej mohlo způsobiti — plujeme nepochybně přímo do rozbouřených vírů, jejichž rozsah jest nedozírný. S námahou veřejných činitelů a ústupky zaměstnavatelů uklidněno obrovité stávkové hnutí dopravního dělnictva v Anglii, které přibíralo na sebe čím dále tím pronikavější ráz revoluční, a jež bylo vlastně hnutím drahotním. Podle výpočtů dělnických organisací stouply v Anglii v posledních desíti letech ceny potravin průměrně o 28%, kdežto dělnické mzdy stouply v té době pouze o 12%. Sotva nastal v Anglii klid, vypukly veliké a krvavé bouře proti zdražování potravin v městech francouzských, kteréž doposud nepodařilo se vládě francouzské úplně zdolati. Ve Vídni jsou na denním pořádku demonstrace proti zdražování nájemného. V neděli 17. září uspořádány byly po celém Rakousku projevy dělnictva proti stoupání cen potravin, které ve Vídni skončily krvavě. Podobné hnutí zdvihá se též v Německu. Zdá se tedy, že celou Evropou letí vlny společenského zemětřesení z drahoty.

Jak krutě doléhá stoupání cen potravin na konsumenty oněch vrstev, jež žijí ze mzdy a služného, znázorňuje nám srovnávání cen, přednesené na dělnickém táboru, konaném dne 10. září v zahradě Lidového domu v Praze. Ceny v drobném utvářily se v posledním roce takto:

	v říjnu 1910	v září 1911
cukr 1 kg. . . .	72 hal.	94 hal.
mouka uherská .	44 „	42 „
	(v létě 1911 40 h)	
	na jaře 1911	v září 1911
hrách 1 kg. . .	36 hal.	56 hal.
čočka	32 „	64 „
brambory 1 kg. .	8 „	14 „
máslo 1 kg.	2 K 88 „	3 K 92 „
Ceres 1 kg.	1 K 20 „	1 K 28 „
povidla	56 „	96 „
kopa vajec .	3 K 60 „	4 K 80 „

Mýdlo stouplo následkem zdražení tuků na 1 kg. o 6 hal. Cikorka následkem usnesení kartelu stoupla o 6 hal. Petrolej stál 1 kg. 28 hal. a utvořením se kartelu, jenž jako kartel cukerní povoluje určitý kontingent, zdražil se na 36 hal. a bude ještě dražší. Líh stál 1 litr 48 hal., nyní po usnesení kartelu 72 hal.

Káva v posledním roce podražila nejméně o $^1/_3$. Emailové nádobí zdraženo tím, že usnesením kartelu snížen rabat obchodníkům ze 37% na 25%. Z potravin pokleslo v ceně o něco jen sádlo. Platilo na jaře 1 kg. K 2·24, v září K 2·08. Maso ve velkém a sice hovězí o něco málo se zlevnilo, za to vepřové podražilo o 36 hal. na 1 kg. Mléko zdraženo dnem 10. září o 4 hal. na litru a nyní oznámily pivovary, že zdraženo bude pivo o 3 až 4 K na 1 hektolitru. Slovem, kromě mouky, sádla a hovězího masa stouply během tohoto roku nejhlavnější poživatiny průměrně asi o 35 procent.

Drahota jest tím citelnější, že mzdy nestouply, leč v poměrně málo případech, a kromě toho podražily ještě značně činže. Jest skutečně na podiv, kterak dělník za takovýchto poměrů může ještě uhájiti své živobytí. Správně řekl, mluvě o uklidněné krátce před tím stávce dopravního dělnictva, anglický kancléř pokladu, Lloyd George, že měli by ti, kdož nepřejí dělnictvu vyšších mezd, prodělati jen několik měsíců léčbu jeho životem, že by potom vystřízlivěli ze svého nepřátelství ku hnutí dělnickému.

Jest nepochybno, že rozhodujícím tvůrcem cen jest příroda. Bylo by nesmyslným přezírati zhoubné účinky dlouhého sucha a vedra na pozdnější plodiny, jako brambory, píci, chmel, řepu a ovoce, jež v jejich ceně nutně se projevily. Ale svalovati celou tíhu nynější drahoty na přírodu, jak se z různých stran činí, není správným. Řada charakteristických zjevů ukazuje

nade vší pochybnost, že nynější podražování nejen jest účinně podporováno, ale přímo zaviňováno společenskými poměry a to snad ve větší míře nežli částečnou neúrodou. A právě proto jsou nynější poměry drahotní vážným nebezpečím. Tři hlavní momenty lze pozorovati v nynějším stoupání cen: předně jeví se tu účinky celního tarifu a policejního uzavření hranic proti dovozu dobytka a masa, za druhé působí na stoupání cen bursovní spekulace a kartely a konečně uplatňují se v nynějším pohybu cen horečné snahy producentů převaliti škody, zaviněné suchem, a podražení surovin na konsumenty.

Ani zemědělci ani cukrovary, lihovary, pivovary atd. nechtějí sami nésti škody, způsobené přírodou, nýbrž usilují o to, aby je zaplatili jiní, a ti „jiní" jsou posléze široké vrstvy konsumentů. Společenská soustava byla by zdravou, kdyby tyto škody přibl žně rovnoměrně mezi všecky vrstvy byly rozděleny, tak aby jedna nebyla zatížena příliš, druhá nepatrně nebo nic. To bylo by možným jen za volné konkurence. Jakmile však na jedné straně vysoký celní tarif, na druhé straně organisace kartelová dává producentům možnost, žádati od konsumentů ceny sebe vyšší, tu nezbytně přenese se celá přírodní škoda, nezřídka i uměle zvýšená, na konsumenty, kteří pykají takto za všechny.

Zvýšení cukerních cen dalo by se snadno zaraziti a nynější ceny snížiti, kdyby povolen byl na př. dovoz cukru z Ruska, kde jsou zásoby nadbytečné. Když Rusko v roce 1907 přistoupilo k bruselské konvenci, zavázalo se, že během šesti let od 1. září 1907 vyveze nejvýše 1 milion tun cukru. Kontingent byl na různá leta přiměřeně rozdělen, při čemž na kampaň 1910—1911 a 1911—1912 připadá nejvýše po 200.000 tunách. Pěstění cukrovky v Rusku se silně rozmohlo. V předcházející kampani stoupla osevní plocha o 21%, v poslední kampani sklizeň řepy v Rusku byla vydatná, činila 21 mil. q, letos sotva bude úroda menší. Zásoby cukru v Rusku odhadují se na 30 mil. púdů, t. j. 5 mil. centů, takže mohlo by uhraditi schodek letošní světové sklizně. Rusko má prý v úmyslu obrátiti se na bruselskou konvenci, aby vývozní množství pro Rusko bylo zvýšeno. Je však velmi pochybno, zda od smluvních států toto povolení obdrží přes horentní ceny cukru, které v nich působí hotovou kalamitu.

Dnes jest jisto, že v náhlém zvýšení cukerních cen hrála a hraje velikou úlohu spekulace, podporovaná nepřímo bruselskou konvencí. V cukerní trh zasáhnul chilský velkospekulant Santa Marii v Paříži, skupuje veliká kvanta zboží, a strhnul za sebou ve všech zemích řady jiných spekulantů à la hausse, kteří zahájili horečnou zvyšovací kampaň. U nás, jak referují „Nár. Listy" ze dne 14. září, v popředí spekulace stojí známý český surovárník, jehož jméno však zatajují. O poměrech na cukerní burse u nás píše „Der österr. Volkswirt" v čísle z 9. září: „Ještě nikdy nebylo, obzvláště v Cechách, spekulováno tolik na vzestup cen cukru, jako letos, kdy řepná pole poskytují skutečně smutný pohled a polní myši do půdy nadělaly děr jako v sítu".

Sluší doložiti, že za neúrodu cukrovky většina řepařů bude odškodněna tím způsobem, že na základě dohody s cukrovary, uzavřené letos v zimě u místodržitelství v Praze a v Brně, obdrží k minimální ceně 2 K příplatek 10 hal. z každé koruny podražení surového cukru od 21 K nahoru. Udrží-li se tudíž vysoké ústecké záznamy cukru až do konce roku, obdrží řepaři na základě této smlouvy značné příplatky, kterými by se zvětšila efektivní cena řepy o $3^1/_2$ K. Poněvadž cukrovary, jsouce dobře zorganisovány, škodu z menší úrody řepy neponesou, a řepaři, aspoň ti větší, budou odškodněni vyšší cenou, odnesou tedy celou neúrodu cukrovky výhradně — konsumenti cukru a při tom asi schodek úrody zaplatí dvojnásobně!

K posouzení dnešních poměrů drahotních zajímavý příklad podávají též ceny pšenice a mouky. Tyto udržují se totiž na výši takové, jako v minulých letech mnohem špatnější úrody. V roce 1908 urodilo se v naší říši 58·34 mil. metr. centů pšenice, letos ale 69·15 mil. metr. centů, tudíž o 11 mil. více. Přes to však jsou ceny pšenice a mouky skorem tytéž jako r. 1908. Při tom dlužno uvážiti, že i úroda ostatních druhů obilí: žita, ječmene, ovsa, kukuřice jest v souhrnu letos lepší než v roce 1908. Urodilo se totiž letos úhrnem všeho obilí v Rakousko-Uhersku 225·53 mil.

centů, kdežto v roce 1908 toliko 198·88 mil. metr. centů. Ječmen a oves jest letos mnohem dražší než v roce 1908, ač tehdejší úroda byla menší než letošní. To jsou zjevy, jež massy lidu musí pobuřovati a které by měly vésti k energickému mimořádnému opatření na hranicích. Leč k takovému kroku sotva se vláda rakouská a uherská odhodlá.

Na trhu dobytčím vidíme chvatné odprodeje domácího dobytka do Haliče a Německa. Nedostatek píce donucuje hospodáře v Čechách a na Moravě k zmenšení stavu dobytka. Cizí nákupy jsou tak hromadné, že domácí trh konsumní pociťuje již nedostatek příhonu.

Ve „Venkovu“ ze dne 16. září uveřejňuje V. Dalešický tuto statistiku příhonu dobytka hovězího za rok 1910 a přehled příhonu dobytka jatečného od 1. ledna 1911 do 31. srpna 1911.

Na ústřední trh dobytčí v Praze VII. přihnáno bylo dobytka hovězího původu

Měsíc	domác. roku 1910	halič. roku 1910	domác. roku 1911	halič. roku 1911
Leden	873	3185	1045	3067
Únor	715	2946	987	2557
Březen	680	1706	961	1549
Duben	719	1785	974	2134
Květen	1221	2481	1400	3168
Červen	941	3211	1049	2172
Červenec	891	3807	1227	688
Srpen	1174	3687	1026	žádný
Září	952	1700	—	
Říjen	1223	2368	—	
Listopad	811	1454	—	
Prosinec	744	1500	—	

Z Haliče zaražen byl do Čech příhon úplně. Haličtí obchodníci skupují český hubený dobytek a vozí jej do Haliče, kde píce jest dostatek, na výkrm. To je případ, který zde ještě nebyl. Důsledek toho bude ten, že jakmile čeští a moravští hospodáři se vyprodají, půjdou ceny dobytka i masa znovu silně do výše. Toto podražení potrvá delší dobu, neboť budou příštím rokem rolníci odprodaný dobytek kupovati zpět; bude tedy panovati po delší dobu stálý nedostatek jatečného dobytka. *M.*

Školský.

Po vzoru politiků němečtí učitelé o školské otázce, s vývojem politickými spjaté, se vyslovují, čeští učitelé mlčí.

Ostře mluví německý učitel a zem. agrární poslanec Lipka, tři čeští učitelé a agrární poslanci mlčeli dřív, nepromluví teď. Není však správno klidně očekávati slavného příští nové úpravy platů. Je nutno si připomenouti, s jakými zápasy vnějšími i vnitřními teprve po letech byla probojována minulá úprava. Je třeba oživiti vzpomínky za trudné zklamání, aby ve všem učitelstvu roznítila se bojovná nálada proti překážkám, které nám stojí v cestě. Poslední zprávy o akci Thunově i o přízni Burianově vzbuzují klamné naděje a uspávají k tiché resignaci, která nám uškodí. Svým klidným vyčkáváním nepřispěje učitelstvo ani nejmenším podílem ku šťastnému česko-německému vyrovnání a úpravu svých poměrů tím může oddáliti. Nemyslete si, že poslanci pochválí a hlasováním odmění toho, kdo seděl a mlčel. Dosud si toho nikdo ani nepovšiml, že trpělivě mlčíme. Jen „Národním Listům“ bylo dovoleno napsati, že české učitelstvo bylo až posud hodné. Němečtí učitelé užili vhodně voleb. I hrozbu vyslovili, že půjdou se soc. demokraty. A výsledek se dostavil. O úpravě se mluví.

Našim všeobecně schváleným požadavkům o úřednických třídách nebude ovšem Buriánův návrh vyhovovati, poněvadž jej předkládá representant velkostatkářů.

Události učitelstvo přesvědčí, že musí hromadně mluvit a jednat, chce-li vůbec brzy něčeho dosáhnout.

Všechny překážky minulých úprav hrozivě se zvedají proti nám a nové, nepřekonatelné, vyrůstají. Závisíme na vyrovnání a nemůžeme uvěřiti v jeho zdar. Vyrovnání je článkem stoletého procesu obrodního a může opravdově býti provedeno jen po uskutečněné demokratisaci veřejných poměrův.

Rovnoprávnost jednotlivců v národě jde ruku v ruce s rovnoprávností národů v zemi. Vrchních deset tisíc „chce“ provésti vyrovnání s nepřátelským desetitisícem německým, ale nemá plného životního zájmu o vyrovnání. Vede je šlechta, nikoli proto, aby pozvedla hospodářsky a kulturně lid obojí národnosti, ale proto, že šlechta, věrna heslu „sloužím“, slouží přáním vyšších. Nemůžeme věřiti, že by pátý pokus o vyrovnání se vydařil. Vždyť zájmy rozhodují-

cích vrstev měšťanských „mohou čekat“, vyrovnání bolestně se dotýká jen učitelstva, dělnictva a samosprávného úřednictva.

Proti klerikálním ústavům pro učitelky zřídilo si české učitelstvo soukromý ústav pokrokový v Litomyšli a získalo výborného pracovníka a literáta prof. dra In. Bláhu za ředitele. Za jeho vedení došel ústav k prvním maturitám, které ukončeny s překvapujícím výsledkem: ze 40 kandidátek vykonaly 23 maturitní zkoušky s vyznamenáním a ostatní prošly s dobrým prospěchem. Po maturitách musil se pokrokový ředitel vrátiti na své profesorské místo na Moravu. — Také moravští učitelé čelili klerikalismu prakticky a proti ústavům, vedeným jeptiškami, zřídili pokrokové pedagogium v Přerově. Všecko však se proti nim spiklo. V daných poměrech vpravdě pokrokový ústav uskutečniti se ani nedá. Musí učiti katechismu i kostelním písním, dějepisu monarchův atd., ale i to málo, co z pokrokového smýšlení kandidátkám mohlo býti podáno, pálilo klerikály tak, že ústav prodělal řadu sporů, když konečně po 2 letech úsilím poslance Masaryka byl povolen. Nejhorší ránu dostal ústav při prvních letošních maturitách, jejichž výsledek byl úžasný: ze 27 nastávajících učitelek prošlo jenom 6! Měl zajisté ústav v prvních začátcích četné nedostatky, nepřipravené žákyně, méně vhodné učitele, ale takové katastrofy si nezasloužil.

Politikové dbají o školy tuze málo, vůdcové a služebníci náboženských společností příliš mnoho. Rozechvění stoupá, poněvadž jsou už v Čechách na severu školy, kde i 30 dětí schází v hodinách věnovaných náboženství a při cvičeních náboženských nebývá jich ani čtvrtina. Všechny prostředky selhávají. Objevil se nový: Žák neposlušného otce dostane 5 z náboženství už v I. třídě a má prý třídu tu opakovati. Podle řádu škol. může dítě i s pětkou postoupiti, když učitelský sbor uzná je schopným. Stalo se; ale okr. šk. rada usnesení zrušila, ač k tomu práva nemá. Podle toho měl by snad bystrý hoch vzdorovitého otce stále po 8 let opakovati I. třídu? Jinde zas po odmítaných pokutách odvedl četník otce do vězení za to, že chlapec nechodil do kostela, a konečně v třetím novém případě nařídil politický úřad, aby bezkonfesijní rodiče oznámili do 14 dní, v jakém náboženství jejich bezkonfesijní dítě bude vychováváno. Oznámili, že v žádném, poněvadž v Rakousku přejímají malé děti náboženství po rodičích. Nemají tedy děti bezkonfesijních rodičů rovněž žádné konfese. Úřady zas opírají se o zákon, že školní děti musí býti nábožensky-mravně vychovávány a odvažují se k pohrůžce, že z moci úřední bude dítěti určeno, ve kterém náboženství bude ve škole vychováváno. Může býti větší ještě zmatek?

Moravští Němci hledí si pilně svých škol. Tento obrázek z minulého roku ukazuje nedbalost těch, kdo o české školy na Moravě mají se starati:

Bylo:	čes.		něm.
obec. škol poměrně	11	ku	4
měšťan. škol však	9	„	7
4třid. měšť. skol	8	„	21
mateřských škol	151	„	186
školních lékařů	46	„	71
školních lázní	14	„	17
za to úlevu mělo	33.000	„	6.000
trestů za docházku	14.434	„	1.029

Podle počtu obyvatel ztratilo se 65.000 českých dětí v německých školách moravských. V Čechách ty tisíce českých dětí útlakem kradených i dobrovolně odcizovaných i ohlupovaných těžko je i jen spočítat. A přece soudruzi něměčtí hledají šovinismus autonomistů i v tom, že český sociální demokrat zásadně a neodvolatelně žádá, aby jeho české dítě rodným jazykem českým bylo vzděláváno. Mezinárodní sociální demokracie svým jednáním především musí světu dokazovati, že škola má býti ušetřena všech násilí politických, národnostních a náboženských.

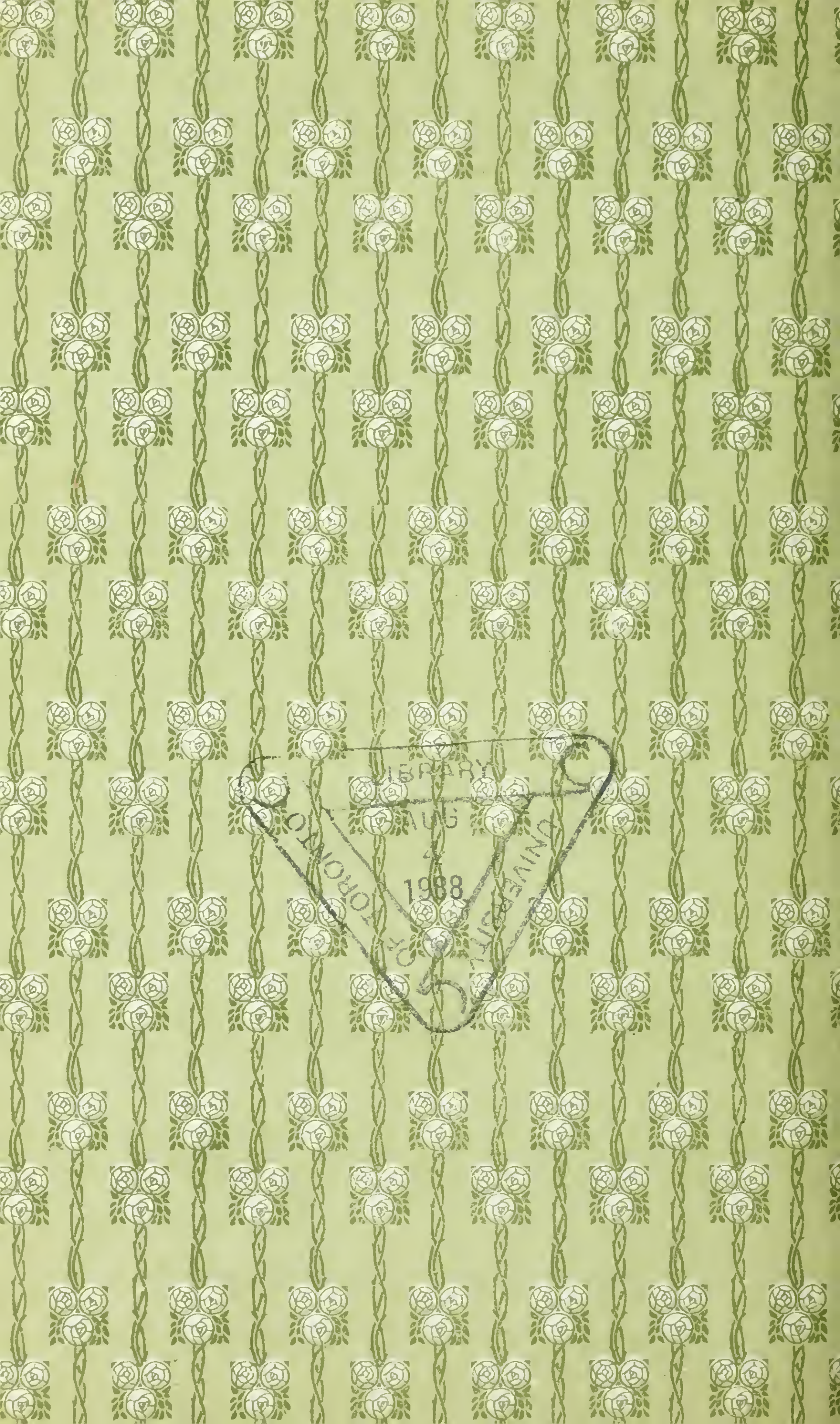
Václav Beneš.

Literární a umělecký.

Josef Thomayer: Kulturně historické obrázky z oboru lékařského. V Praze. Nakladatelé Bursík a Kohout. Popularisování vědy lékařské stalo se v době moderní obyčejem, někdy až modou a má svoje dobré i špatné stránky. Dobrá stránka této popularisace je, že v čtenáři vzbudí se zájem o jeho zdraví, nabádá se k přemýšlení, pozornosti, opatrnosti a v případech potřeby k včasnému vyhledání pomoci lékařské; špatných strá-

nek je však také hojně: hlavně rozmach výroby insertních léků, bezcenných kosmetik a všelijakých praeparátů nepatrné nebo žádné ceny. Všelijací fušeři přiživili se též znamenitě při této popularisaci vědy lékařské. A švindlu v lékařství věří se často více než poctivému lékaři, neboť vyrabitelé švindléřských léčiv dovedou líčiti přednosti svých výrobků hodně suggestivně, obyčejně nejdříve namluví nemocným jaké strašné nemoci mohou z toho neb onoho příznaku vzniknouti a pak čtenáře, takto zpracovaného, o peníze za bezcenné léčivo přímo ošulí. Nestrávenou četbou populárně lékařských spisů je čtenář lehko sváděn k tomu, aby dělal sobě i jiným rozpoznávání nemoci, ovšem skoro vždycky falešné. Ale nemocní, kteří si buď sami nasuggerovali tu či onu nemoc, anebo kterým domněnku, že trpí tou či onou nemocí, nasuggerovali jiní, bývají zlí pacienti, chodívají od lékaře k lékaři a obyčejně neposlechnou žádné, ani nejlepší rady. A tak není zbytečno poukázati na tento líc i rub popularisování literatury lékařské; není jedno, jak se věda lékařská popularisuje. Způsob popularisace Thomayerovy je však šťastný a správný: neplýtvá lékařskými radami, při nichž je vždy nebezpečí, že užilo by se jich špatně, ale podporuje knihou svou lidumilné a osvětové snahy. V kapitole o čarodějích vysvětluje zvláštní pathologické zjevy, které byly ve středověku pokládány za projevy moci ďáblovy, ve článcích: „O soli a solení“, „O nemocech vznikajících v pondělí“, „O otrávených studních“, „léčebné vášni“, „tělesné čistotě“ a jiných kapitolách podporuje zajímavými doklady zájem o hygienu, upozorňuje na různá nebezpečí a vyvrací nebo vysvětluje všelijaké domněnky zděděné z minulosti a dotýká se také moderních otázek zdravotnických. Prakticky jsou v tomto směru nejcennější pro dělnictvo úvahy: „Úvaha o inserátech“, „Nebezpečí práce jindy a dnes“, „Poznámky o úspěchu léčebném“ a konečně krásné kapitoly „O bídě epileptiků“ a „Z černé kroniky dětské“. Zde činnost lékařova splývá s činností humanní; autor vypravuje svoje zkušenosti o insertních lécích a o různých mastičkářských léčebných methodách, založených hlavně na suggesci pomocí inserátů a také všelijakých triků. Tyto klidně a velmi věcně psané úvahy, doložené příklady měli by si přečísti všichni, kdož chtějí sáhnouti k nějakému hojně inserovanému léku nebo léčebné methodě. Thomayerova úvaha by jim jistě zachránila slušné peníze v kapse a také zdraví. Je skutečnou předností knihy, že podává více nežli slibuje titul, nejen kulturně historické, ale také časové a možno říci velice časové úvahy jsou tu obsaženy. Je to především krásná řeč ve prospěch nešťastných epileptiků, výzva k zřizování útulků pro ně a zvláště se sociálního hlediska velmi dojímavé vylíčení jejich strašného stavu. Epileptik, zvláště chuďas, je nejen v ustavičném nebezpečí života, ale jeho nemoc ničí ho také existenčně, nemůže nalézti práci a lidé se ho štítí. Fakta, prof. Thomayerem uvedená, působí silně a přesvědčivě — je viděti z nich, jak naše osvícené století zanedbává péči právě o ty největší ubožáky. A s péčí o děti je to také hodně špatné. Kapitola „Z černé kroniky dětské“ uvádí až překvapující množství případů zmaření dětských životů nedostatečným dozorem, špatnou výchovou a lehkovážností. Způsob vypravování Thomayerova není však žádné nezáživné kázání — uvede nejdříve jasně fakta, několik jadrných poznámek k tomu a čtenář zamyslí se zajisté nad tím, kolik neštěstí a běd dalo by se odvrátiti, kdyby ve světě bylo méně nerozumu, ale za to více ušlechtilé humanity. Thomayerova kniha je poctivá a bez pretensí, psaná pro laiky, jimž rozhodně prospěje. Bylo by dobře, kdyby dělnické knihovny pamatovaly na takové spisy, které čtenáře nejen poučí, ale i prospějí jejich zájmům. Právě dělnictvo, nemajíc ani příležitosti a možnosti, aby kontrolovalo moderní léčebné šarlatánství, je vysazeno často nebezpečí, že se napálí a mnohý nemocný chuďas zanese peníze těžko nabyté nesvědomitému švindléři s léky, který počítá právě s takovým obecenstvem a omámí je — jak nesčetné příklady ze soudní síně (případ s „vynálezcem římského thé“) dosvědčují. Knihy Thomayerovy zbystří jistě čtenářovu soudnost a poučí způsobem opravdu pěkným a přístupným. *A. M.*

Vydavatel dr. B. Šmeral. — Zodpovědný redaktor Frant. Modráček. — Dělnická knihtiskárna a nakladatelství v Praze.

LIBRARY
AUG
4
1988
UNIVERSITY OF TORONTO

